

Освіта і наука XXI століття

ЗБІРНИК

матеріалів звітної
науково-практичної
конференції
здобувачів фахової передвищої
і вищої освіти, аспірантів і
молодих учених

27-28 березня

2025 року

*ЗДОБУВАЧІ ОСВІТИ
Частина 2*

Глухів-2025

*Схвалено вченою радою
Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка
(протокол №10 від 26 березня 2025 року)*

Програмний комітет:

Голова:

Луценко Г. В. – проректор з науково-педагогічної роботи.

Відповідальні секретарі:

Холявко І. В. – викладач ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»;

Федорова Л. Г. – методист відділу аспірантури, докторантури та наукової роботи.

Члени програмного комітету:

Андросенко А. О. – голова ради Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених факультету технологічної і професійної освіти;

Аторіна В. М. – голова ради Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених факультету дошкільної освіти;

Лісневський А. П. – голова ради Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених Навчально-наукового інституту педагогіки і психології;

Мозговий О. С. – голова ради Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених Навчально-наукового інституту філології та історії;

Полякова А. С. – голова ради Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених факультету природничої і фізико-математичної освіти.

О-72

Освіта і наука ХХІ століття : збірник матеріалів щорічної звітної науково-практичної конференції здобувачів фахової передвищої, вищої освіти, аспірантів і молодих учених. За заг. ред. Луценка Г.В. Глухів. 2025. Ч.2. 470 с.

Електронна версія збірника розміщена на сайті Глухівського НПУ ім. О. Довженка у відкритому доступі за інтернет адресою: <https://gnpu.edu.ua/index.php/ua/nauka/hrafik-konferentsii> та надіслана на пошту учасникам

До збірника увійшли матеріали доповідей здобувачів фахової передвищої, вищої освіти, аспірантів за результатами роботи над науковими дослідженнями.

Основна мета заходу: популяризація діяльності активних, талановитих, креативних молодих учених у різних галузях науки, сприяння у реалізації їхнього творчого і наукового потенціалу.

Матеріали друкуються в авторській редакції. Відповідальність за науковий рівень тез доповіді, обґрунтованість висновків, а також, достовірність результатів і дотримання авторських прав несуть автори, а також, їх наукові керівники.

ЗМІСТ

ЗДОБУВАЧІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО СТУПЕНЯ «ДОКТОР ФІЛОСОФІЇ»

Шифр	СПЕЦІАЛЬНОСТІ	
011	ОСВІТНІ, ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ	4
012	ДОШКІЛЬНА ОСВІТА	54
013	ПОЧАТКОВА ОСВІТА	58
015	ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА	74
032	ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ	91
073	МЕНЕДЖМЕНТ	115

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

СЕКЦІЯ	ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ	124
СЕКЦІЯ	ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ	130
СЕКЦІЯ	ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ, СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ	153

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ФІЛОЛОГІЇ ТА ІСТОРІЇ

СЕКЦІЯ	УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, ЛІТЕРАТУРИ ТА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ	196
СЕКЦІЯ	АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ, ЛІТЕРАТУРИ ТА МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ	208
СЕКЦІЯ	ІСТОРІЇ, ПРАВОЗНАВСТВА ТА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ	240

ФАКУЛЬТЕТ ПРИРОДНИЧОЇ І ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТИ

СЕКЦІЯ	ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТИ ТА ІНФОРМАТИКИ	257
СЕКЦІЯ	БІОЛОГІЇ, ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ ТА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ	266
СЕКЦІЯ	ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН	272

ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

СЕКЦІЯ	ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ	290
СЕКЦІЯ	ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	316
СЕКЦІЯ	ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ	335

ФАКУЛЬТЕТ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ І ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

СЕКЦІЯ	ТЕХНОЛОГІЧНОЇ І ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ	372
СЕКЦІЯ	ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ТА ТЕХНОЛОГІЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА	426

ВСП «ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ГЛУХІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА»

СЕКЦІЯ	ЦК ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ	436
СЕКЦІЯ	ЦК ГУМАНІТАРНО-СОЦІАЛЬНИХ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТІВ	443
СЕКЦІЯ	ЦК ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ	449
СЕКЦІЯ	ЦК ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ	456
СЕКЦІЯ	ЦК ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ	460
СЕКЦІЯ	ЦК ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ	465

**ЗДОБУВАЧІ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ТРЕТЬОГО ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО РІВНЯ
«ДОКТОР ФІЛОСОФІЇ»
ГЛУХІВСЬКОГО НПУ ІМ. О. ДОВЖЕНКА**

011 ОСВІТНІ, ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Андросенко Артем Олександрович,
аспірант 4 року навчання спеціальності 011 Освітні педагогічні науки
Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Бурчак С. О.

**КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ АСПЕКТ
ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ**

Вступ. Сучасний учитель технологій – це талановита й нестандартно мисляча особистість, яка має глибокі фахові знання, уміє критично, творчо й гнучко мислити. Він активно використовує соціальні мережі, аналізує інформацію з різних медіаресурсів і стежить за їхнім впливом. Важливою рисою такого педагога є вміння ефективно комунікувати, що допомагає досягати високих результатів у професійній діяльності. Серед усіх компетентностей учителя технологій особливе значення має комунікативна, оскільки в сучасному інформаційному просторі роль спілкування набуває нового змісту.

Нині освіта вимагає від педагогів не лише високого рівня фахової підготовки, а й здатності ефективно взаємодіяти з учнями, їхніми батьками та колегами. У цьому контексті особливого значення набуває комунікативна компетентність як складова педагогічної майстерності. Особливо важливою вона є для майбутніх учителів технологій, оскільки їхня діяльність передбачає не лише передавання знань, а й формування практичних навичок, керування навчальними процесами та сприяння розвитку творчого потенціалу учнів.

Мета – визначити сутність комунікативної компетентності майбутніх учителів технологій, окреслити її структурні компоненти та роль у формуванні педагогічної майстерності майбутніх фахівців.

Матеріали та методи: аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, систематизація та узагальнення наукових джерел, що розкривають сутність проблеми.

Результати. У педагогічній науці поняття «комунікативна компетентність» визначається як здатність ефективно й адекватно спілкуватися в різних професійних ситуаціях. Вона включає володіння вербальними та невербальними засобами комунікації, уміння формувати й підтримувати педагогічну взаємодію та адаптувати комунікативні стратегії відповідно до ситуації.

С. Мітіна наголошує на тому, що комунікативна компетентність є важливим аспектом педагогічної майстерності, оскільки разом з професійними знаннями сприяє високому рівню організації навчального процесу. Вона включає в себе здатність педагога ефективно взаємодіяти з учнями, використовуючи різноманітні комунікативні навички. Крім того, важливими є такі якості, як емоційна стійкість, терпимість і здатність до співчуття, що допомагають створити позитивну атмосферу для навчання та розвитку [3, с. 63].

Українська дослідниця О. Фідкевич розглядає комунікативну компетентність як здатність оперативно орієнтуватися в інформаційному просторі, одночасно реалізуючи власні світоглядні стратегії [4, с. 34].

Н. Лупак розглядає комунікативну компетентність як поєднання знань, мовних і немовних умінь та навичок спілкування, які людина здобуває в процесі соціалізації, навчання та виховання [2, с. 189].

Як зазначає О. Вітрук, комунікативна компетентність відображає особливості спілкування вчителя та його взаємодію з адміністрацією закладу освіти, колегами й учнями.

Особлива увага приділяється зв'язку між рівнем комунікативних навичок педагога та ефективністю навчального процесу, спрямованого на досягнення освітніх цілей [1, с. 43].

О. Шестоपालюк визначає комунікативну компетентність як один із ключових аспектів педагогічної майстерності й виділяє ряд спеціальних комунікативних умінь і навичок, якими має володіти педагог. Зокрема, це:

- здатність правильно сприймати й оцінювати ситуацію спілкування;
- вміння адекватно поводитися у взаємодії з іншими людьми;
- розуміння співрозмовника, що включає оцінку його особистісних рис, мотивів і намірів;
- усвідомлення власних знань, здібностей, характеру та того, як його сприймають інші;
- здатність інтерпретувати жести, міміку та пантоміміку;
- вміння встановлювати та підтримувати зворотний зв'язок у спілкуванні;
- навички самоконтролю, зокрема управління емоціями, голосом, мімікою та настроєм;
- здатність передбачати розвиток педагогічних ситуацій та їхні можливі наслідки;
- вміння ефективно використовувати різні засоби комунікативного впливу [5, с. 5].

Аналіз наукових джерел дозволяє виокремити такі основні компоненти комунікативної компетентності майбутнього вчителя:

- когнітивний – знання про особливості спілкування, педагогічну риторику, методи впливу на аудиторію;
- мовленнєвий – володіння усним і писемним мовленням, правильне використання термінології;
- мотиваційно-ціннісний – здатність до емпатії, рефлексії, побудови довірливих стосунків;
- поведінковий – уміння будувати комунікацію в різних навчальних ситуаціях, зокрема в умовах конфлікту.

Усі ці компоненти є взаємопов'язаними й визначають загальний рівень педагогічної майстерності вчителя технологій.

Учителі технологій виконують специфічні функції, пов'язані не лише з поясненням теоретичного матеріалу, а й з організацією практичної діяльності учнів. Це вимагає від них вміння пояснювати складні технічні поняття доступною мовою, здатності мотивувати учнів до практичної роботи, навичок конструктивного управління класним колективом, гнучкості в комунікації для врахування індивідуальних особливостей учнів.

На нашу думку, комунікативна компетентність відіграє ключову роль у формуванні педагогічної майстерності майбутніх вчителів технологій, оскільки вона забезпечує ефективну взаємодію з учнями, колегами та батьками. Для вчителя технологій важливо не лише передавати знання, але й вміти мотивувати учнів, вирішувати конфлікти, створювати атмосферу довіри та підтримки. Розвиваючи комунікативні навички, майбутні вчителі здобувають здатність до чіткої та зрозумілої передачі технічної інформації, що є особливо важливим для такого предмета, як технології. Це також сприяє розвитку емоційного інтелекту, терпимості та здатності до конструктивного діалогу, що є необхідними якостями для успішної професійної діяльності вчителя.

Висновки. Отже, комунікативна компетентність є одним із ключових аспектів педагогічної майстерності майбутнього вчителя технологій. Вона включає когнітивні, мовленнєві, емоційно-ціннісні та поведінкові компоненти, які забезпечують ефективну педагогічну взаємодію.

Список використаних джерел

1. Віtruk О. А. Формування професійної майстерності майбутнього вчителя технологій в умовах професійної підготовки. *Наука і освіта: наук.-практ. журнал*. 2014. № 7. С. 40-47.
2. Лупак Н. М. Комунікативна компетентність майбутніх учителів мистецьких спеціальностей як предмет наукового дослідження. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Педагогіка та психологія*, 2018. Вип. 2. С. 188-191.
3. Мітіна С. В. Комунікативна компетентність як один зі складників педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*, 2017. Вип. 6 (2). С. 59-63.

4. Фідкевич О. Л. Методологічні аспекти формування комунікативної компетентності у контексті навчально-методичної системи особистісно-орієнтованої освіти. *Актуальні проблеми психології*, 2012. Вип. 10 (21). С. 34-42.
5. Шестоपालюк О. Формування професійної компетентності викладача ВНЗ. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2011. № 28. С. 4-9.

Висоцький Денис Леонідович,
аспірант 2 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Хроленко М. В.

ЕКОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ: ДЕФІНІТИВНІ ПІДХОДИ

Сучасні глобальні виклики, пов'язані з екологічною кризою, висувають нові вимоги до освітнього процесу, особливо щодо підготовки педагогічних кадрів. Майбутні педагоги професійного навчання відіграють ключову роль у формуванні екологічної компетентності у здобувачів освіти, оскільки саме вони навчають майбутніх фахівців, здатних впливати на виробничі процеси та впроваджувати екологічно доцільні технології. Формування екологічної культури цих педагогів є необхідною умовою забезпечення сталого розвитку суспільства.

Формування екологічної культури у майбутніх педагогів професійного навчання є важливим завданням не лише з огляду на екологічну безпеку, а й у контексті підготовки конкурентоспроможних фахівців. В умовах сучасного ринку праці роботодавці надають перевагу працівникам, які є екологічно компетентними та можуть застосовувати принципи сталого розвитку у своїй професійній діяльності. Отже, майбутні педагоги мають бути не лише носіями екологічних знань, а й активними учасниками екологічного руху, готовими впроваджувати екологічні ідеї в освітній процес і професійну діяльність.

Зміст, особливості та підходи до формування екологічної культури здобувачів освіти розглядаються у працях Л. Астаф'євої, Н. Грейди, І. Зверева, І. Качур, М. Кисильова, В. Крисаченка, Г. Пустовіта, О. Салтовського, С. Совгіри, Г. Тарасенка, М. Хилька, М. Хроленко, Л. Чистякова та ін.

На основі аналізу наукового доробку вчених, власного досвіду визначимо сутність поняття «екологічна культура», окреслимо особливості цього феномену в майбутніх педагогів професійного навчання.

Виокремлюючи основні підходи до розуміння сутності екологічної культури, цілком поділяємо думку М. Хроленко, яка визначає такі вектори у тлумаченні означеного поняття:

- окрема форма в структурі загальної культури, яка передбачає уміння гідно оцінити кожен фрагмент природи як частину глобального світу (І. Зверев, І. Качур);
- сукупність певних дій, технологій освоєння людиною природи, стійку рівновагу в системі «людина – довкілля» та як теоретичну галузь знань про місце людини в біосфері як істоти діяльної (В. Крисаченко, Г. Тарасенко);
- структурне утворення, компонентами якого є екологічна свідомість, екологічна освіта і діяльність (Л. Астаф'єва, С. Совгіра) [3, с. 599].

У контексті підготовки майбутніх педагогів професійного навчання екологічна культура набуває особливого значення, оскільки вони здійснюють підготовку фахівців для різних галузей економіки, що передбачає відповідальне ставлення до природокористування та впровадження екологічно доцільних технологій [5].

Так, І. Царенко основний акцент робить на аксіологічному складнику означеного феномену, зауважуючи, що «екологічна культура є результатом освіти, формування якої відбувається при цілеспрямованому впливі педагогічних працівників і факторів

навколишнього світу на особистість студента... є основою загальнолюдських цінностей, які інтегровані якостями кожної особистості і всього людства» [4, с. 226].

Д. Кузьмич, наголошуючи на комплексному підході до формування й розвитку екокультури здобувачів вищої освіти, підкреслює значущість діяльнісно-поведінкового компонента. Науковець зазначає, що постала «необхідність формування нової культури людини, у способі життя та поведінці якої нове ставлення до довкілля є невід’ємною рисою, життєвою потребою» [2, с. 149].

Авторський колектив дослідників [1] відзначає, що екологічна культура є вищим рівнем екологічної свідомості, що передбачає усвідомлену відповідальність людини за збереження природи, її раціональне використання та екологічно доцільну поведінку. Вони наголошують на єдності когнітивного, емоційно-ціннісного та поведінкового компонентів екологічної культури.

Загалом, екологічна культура майбутніх педагогів професійного навчання включає когнітивний компонент (екологічні знання, усвідомлення взаємозв’язку людини і природи), емоційно-ціннісний компонент (екологічні цінності, відповідальність за стан навколишнього природного середовища) та поведінковий компонент (екологічно доцільна діяльність, формування екологічної свідомості у студентів). Усі ці аспекти сприяють розвитку особистості педагога, здатного інтегрувати екологічні принципи у професійну діяльність та освітній процес.

Таким чином, поняття екологічної культури майбутніх педагогів професійного навчання є багатовимірним і містить сукупність знань, цінностей, установок та дій, спрямованих на гармонізацію відносин людини з природним середовищем. Його формування є необхідною умовою професійного становлення педагога, який має не лише володіти екологічними знаннями, а й активно транслювати їх у процесі навчання й виховання підростаючого покоління.

Підсумовуючи зазначене вище, відмітимо, що екологічна культура майбутніх педагогів професійного навчання є важливим фактором формування екологічно відповідального суспільства. Її розвиток вимагає комплексного підходу, що включає змістовне наповнення освітнього процесу екологічними компонентами, застосування сучасних технологій та методик, залучення студентів до активної природоохоронної діяльності. Враховуючи актуальність екологічних проблем, освітні установи повинні приділяти особливу увагу цьому питанню, формуючи нове покоління педагогів, здатних сприяти сталому розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Біда О. А., Зорочкіна Т. С., Орос І. І., Кучай О. В., Чичук А. П., Кучай Т. П. Формування екологічної культури фахівців. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2021. № 2(3). С. 3–9. URL: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.2.1>
2. Кузьмич Д. Екологічна культура молоді як важливий чинник безпечного розвитку суспільства майбутнього. *Молодь і ринок*. 2024. № 3(223). С. 146–151.
3. Хроленко М. В. Екологічна культура та екологічна компетентність: порівняльний аналіз понять. *Topical issues of modern science, society and education: proceedings of the 1st International scientific and practical conference (Kharkiv, August 8–10, 2021)*. Харків, 2021. С. 598–602. URL: <https://sci-conf.com.ua/i-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-topical-issues-of-modern-science-society-and-education-8-10-avgusta-2021-goda-harkov-ukraina-arhiv/>
4. Царенко І. Л., Богомаз-Назарова С. М. Формування екологічної культури студентів при вивченні профільних дисциплін. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2018. № 2(173). С. 225–228. URL: <https://pednauk.cusu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/349>
5. Чистякова Л. О. Екокультура майбутніх учителів трудового навчання та технологій: теорія і практика. Дніпро: Середняк Т. Київ, 2020. 372 с.

Гавришук Михайло Михайлович,
аспірант 2 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Рудишин С. Д.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ НАВИЧОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Вступ.

В умовах сьогодення не лише педагоги, а й економісти, політичні діячі, військові командири надають неабиякої значущості навичкам критичного мислення для успішної діяльності сучасної людини в глобалізованому світі. Для майбутнього військового лідера чи то військового командира розвиток критичного мислення, так би мовити, стоїть на порядку денному. Адже навички критично мислити дозволяють сформувати в особистості адекватну самооцінку, вміння бути справедливим в оцінюванні, розсудливим у судженнях, аналізувати складні завдання та прогнозувати їхнє вирішення, а також відповідально вирішувати.

Мета: визначення особливостей забезпечення розвитку навичок критичного мислення у майбутніх офіцерів Національної гвардії України.

Виклад основного матеріалу.

За результатами власного дослідження, нами висунуто думку про розподіл загальних компетентностей з переліку Проекту ЄС Tuning за групами soft skills, які необхідні для формування в майбутнього офіцера НГУ, і окремо хочеться звернути увагу на групу навичок, що об'єднуються в навички критичного мислення та вирішення проблем.

Навички критичного мислення та вирішення проблем – це здатність майбутнього офіцера НГУ аналізувати інформацію таким чином, щоб за результатами виявляти проблеми, визначати можливі шляхи вирішення та приймати раціональні рішення [1].

Провідна американська дослідниця Донелла Медовз, одна зі співавторів відомої доповіді Римського клубу, в якій викладались довгострокові глобальні тенденції щодо розвитку економіки, стану довкілля та населення була переконана, що «людина з критичним мисленням легко адаптується до нових реалій, вона гнучка й у небезпечному становищі вміє швидко змінювати вектори руху» [2].

Під час виконання службово-бойових завдань, а особливо під час воєнних дій, військовий командир на основі критичного мислення здатен ефективно сформувати комунікативний каркас військового лідера [3].

Дослідниці Конаржевська В. І., Сіренко А. Є. переконані, що майбутній військовий лідер у своїй професійній діяльності має керуватися не сліпою вірою в авторитети, а розуміти процеси під впливом особистісного їх обміркування з різних точок зору, на основі критичного мислення.

Підготовка майбутніх офіцерів Національної гвардії України до виконання своїх професійних обов'язків в ході навчання в ЗВО передбачає володіння навичками критичного мислення, що полягає у вмінні бути критичним і самокритичним, адаптуватися в новій ситуації, виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

Ці завдання реалізуються через низку педагогічних умов:

1. Залучення студентів до участі у проведенні наукових досліджень, висвітлення результатів цих досліджень у наукових статтях і на науково-практичних конференціях, круглих столах для викладачів та студентів, а саме конференції «Сучасні наукові тенденції в роботах молодих вчених» (квітень 2024 р.), «Проблеми ефективності професійної мовної комунікації в умовах інформаційної агресії» (квітень 2024), «Актуальні проблеми теорії та практики службово-бойової діяльності складових сектору безпеки та оборони в сучасних умовах» (травень 2024), «Актуальні проблеми забезпечення державної безпеки» (жовтень 2024).

2. Формуванню критичного мислення у курсантів Київського інститут Національної гвардії України, які навчаються за освітньо-професійними програмами «Забезпечення державної безпеки підрозділами Національної гвардії України», «Управління підрозділами

оперативного призначення Національної гвардії України» сприяє вивчення ними навчальних дисциплін «Філософія і соціологія», «Морально-психологічне забезпечення підготовки та застосування військових формувань», «Військова педагогіка та психологія (у тому числі лідерство)».

3. Для розвитку критичного мислення важливе значення відіграє навчально-методичне забезпечення освітнього процесу. Використання під час проведення занять інноваційних активних методів (кейс-метод, мозковий штурм) дозволяє стимулювати критичне мислення у здобувачів освіти. Застосовуючи кейс-метод в ході занять курсантам пропонується для осмислення реальна життєва ситуація, опис якої не тільки відображає яку-небудь практичну проблему, але й актуалізує певний комплекс знань, який необхідно засвоїти при вирішенні даної проблеми. Ефективність використання цього методу полягає в стимулюванні індивідуальної активності майбутнього офіцера НГУ, перетворенню знань на особистий досвід курсанта та максимальне використання натхнення і здібностей курсантів, що забезпечить високий рівень розвитку майбутніх фахівців. Як фактор формування критичного мислення можуть виступати освітні квест-технології. «Невизначеність навчальних ситуацій у квестових завданнях змушує курсанта думати нестандартно, всебічно аналізувати умови, фактори, різнобічну і суперечливу інформацію» [4, с.394].

Висновки. Отже, розвиток навичок критичного мислення впливає на формування у майбутніх офіцерів Національної гвардії України таких якостей як готовність до планування, упорядкування думок, виокремлення головного, вміння обґрунтовувати, узагальнювати, готовність виправляти свої помилки, робити висновки. При цьому нами було окреслено певні шляхи у формуванні цих навичок.

Список використаних джерел

1. Гавришук М.М. Сутність і структура soft skills майбутнього офіцера Національної гвардії України. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Серія: Педагогічні науки. Вип.54. 2024. С.150-156. URL: <https://journals.gnpu.edu.ua/index.php/vgnpu/article/view/43/43>
2. Донелла Медовз Мистецтво мислити системно. Розв'язання проблем від особистого до глобального масштабу. Харків: Віват. 2023. - 302 с.
3. Конаржевська В.І., Сіренко А.Є. Критичне мислення як складова формування комунікативних якостей військового лідера. *Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія»*. Харків, 2017. Вип. 58. С. 90-99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znphnpu_ped_2017_58_12
4. Тюріна В., Марченко О., Солохіна Л. Квест-технології як фактор формування критичного мислення майбутніх офіцерів поліції *The 3th International scientific and practical conference «Theoretical aspects of education development»* (January 24 - 27, 2023) Warsaw, Poland. International Science Group. 2023. P. 392-396. URL: <https://isg-konf.com/wp-content/uploads/2023/01/Theoretical-aspects-of-education-development.pdf>

Гуо Іцин,

аспірант 1 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Пінчук І. О.

СУСПІЛЬНО-ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Соціально-орієнтована освіта акцентує увагу на інтеграції соціальних цінностей, спільності залучення та етичні міркування в освітній процес. Для майбутніх учителів це підхід сприяє розвитку емпатії, соціальної відповідальності та здатності спілкуватися навчання в класі з реальними суспільними проблемами.

Сьогодні кілька українських університетів інтегрували соціально-орієнтовані методики до навчальних програм підготовки вчителів, зокрема Український католицький університет та Дніпровська академія неперервної освіти.

Аналіз сучасної наукової літератури з теми та огляд досліджень показує, що застосування соціально орієнтованого підходу в підготовці вчителів дає ряд переваг: підвищена соціальна компетентність; залучення громади; цілісний розвиток сприяє розвитку емпатії, спілкування, командної роботи, що є важливими для ефективного навчання.

Guo Yiqing,

*1st year postgraduate student in field 011 Education and Pedagogy of
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University*

Scientific advisor: Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Iryna Pinchuk

SOCIALLY-ORIENTED EDUCATION OF FUTURE TEACHERS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING IN UKRAINE

Nowadays, socially oriented education is playing a key role in training future teachers in Ukraine. As our nation undergoes significant socio-economic transformations, the need for educators who are not only subject-matter experts but also socially conscious and community-engaged has never been more critical.

Socially-oriented education emphasizes the integration of social values, community engagement, and ethical considerations into the educational process. For future teachers, this approach fosters the development of empathy, social responsibility, and the ability to connect classroom learning with real-world societal challenges.

In Ukraine, the essence of the socially-oriented educational approach is encapsulated by the term «socially-oriented learning,» which combines influence, experience, and practice. This approach has been championed by institutions such as the Ukrainian Catholic University, which became the first university in Ukraine to introduce socially-oriented education. Its initiative reflects a commitment to blending academic learning with community service, thereby preparing students to address societal needs effectively.

Today several Ukrainian universities have integrated socially-oriented methodologies into their teacher training curricula. For instance, Ukrainian Catholic University has pioneered the incorporation of socially-oriented education, emphasizing the importance of community engagement and ethical responsibility in its programs; Dnipro Academy of Continuing Education focuses on training educators to be adaptive and responsive to societal changes, ensuring that future teachers are equipped to meet the evolving needs of their communities.

The analysis of modern scientific literature on the topic and review of research on socially oriented learning in pedagogical education shows there are some definitions of key concept: «socially oriented learning», «social training», «social competence». According to the scientific literature analysis here are some benefits of socially oriented education for future teachers. Adopting a socially oriented approach in teacher training offers numerous advantages:

- enhanced social competence: teachers develop the skills to navigate and address diverse social issues within the classroom and the broader community.
- community engagement: educators are better prepared to involve students in community projects, fostering a sense of civic responsibility among the youth.
- holistic development promotes the growth of soft skills such as empathy, communication, and teamwork, which are essential for effective teaching.

While the benefits are substantial, implementing socially-oriented education in teacher training is not without challenges:

- curriculum integration: ensuring that socially-oriented components are seamlessly woven into existing curricula requires careful planning and collaboration among educators.
- resource allocation: Providing adequate resources and support for community-based projects can be demanding, necessitating partnerships with local organizations and stakeholders.

In conclusion, socially-oriented education serves as a foundational pillar in the professional training of future teachers in Ukraine. By embracing this approach, we equip educators with the tools and perspectives necessary to foster socially responsible and engaged citizens. As we continue to reform and enhance our educational system, it is very important to prioritize the integration of social values and community engagement in our teacher training programs.

So, we can see the importance of socially oriented learning for the training of highly qualified teachers; the need to improve educational programs in higher education for greater integration of the social approach; create practical recommendations for the implementation of socially-oriented methods in the training of future teachers.

References

1. Battro A., SuárezOrozco M., Qin-Hilliard D. Digital skills, globalization and education. *Globalization: Culture and Education in the New Millenium*. Berkeley: University of California Press, 2004. 290 p.
2. Pashko A., Pinchuk I. Developing the English Language Communicative Competence of Future Teachers by Means of Mobile Apps. *Advances in Transdisciplinary Engineering*, 2024, 48, 746–755. <https://www.icics.net/conf/2023/AIMEE2023/>
3. Sutherland R., Armstrong V., Barnes S., Brawn R., Breeze N., Gall M., Matthewman S., Olivero F., Taylor A., Triggs P., Wishart J., John P. Transforming teaching and learning: embedding ICT into everyday classroom practices. *Journal of Computer Assisted Learning*. 2004. Vol. 20, № 6. P. 413–425. URL : <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.510.2311&rep=rep1&type=pdf>
4. Rakhmanina Alina, Pinchuk Iryna, Vyshnyk Olha, Tryfonova Olena, Koycheva Tetyana, Sydorko Viktor, Iliencko Olena. The Usage of Robotics as an Element of STEM Education in the Educational Process. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, VOL.22. No.5, May 2022, pp. 645-651. URL: http://paper.ijcsns.org/07_book/202205/20220590.pdf
5. Warschauer M. *Technology and Social Inclusion: Rethinking the Digital Divide*. Cambridge, MA: MIT Press, 2003. 276 p.

Гордієнко Сергій Сергійович,

аспірант 2 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Пінчук І. О.

РОЗВИТОК АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ЗАСОБОМ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У сучасних умовах стрімкого розвитку вітчизняної освіти англomовна компетентність педагогів стає важливим фактором їхнього професійного розвитку. Постійна модернізація навчальних програм, упровадження новітніх технологій та інтеграція європейського досвіду спонукає компетентних освітян удосконалювати власну англomовну комунікативну компетентність.

У сучасному освітньому просторі України особлива увага приділяється розвитку іншомовної компетентності майбутніх педагогів. В умовах глобалізації, інтеграції України у міжнародний освітній простір та поширення інформаційних технологій знання англійської мови стає важливим елементом професійної підготовки вчителів технологій. Використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) дозволяє значно підвищити ефективність освітнього процесу та розвивати англomовну компетентність у зручний та інтерактивний спосіб.

Досліджуваною проблемою займалися багато як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Зокрема, наступним кроком нашого дослідження було вивчення робіт з досліджуваної тематики українських дослідників останніх років. Дисертація С. Галецького [1] присвячена

формуванню комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Вітчизняний дослідник Р. Кацюба [2] розробив методичні рекомендації, що стосуються проблематики формування й розвитку іншомовної комунікативної компетентності майбутніх спеціалістів лікувальної справи з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Колективи вітчизняних учених [4, 5] досліджували проблему розвитку англомовної компетентності майбутніх учителів засобом мобільних додатків. У статті Ю. Сімічева [3] досліджує значення ІКТ у системі підготовки фахівців з фізичної терапії та їх вплив на навчання іноземних мов. Українські вчені [6] також вивчали використання робототехніки як елемента STEM-освіти в освітньому процесі. Отже, аналіз вітчизняної наукової літератури доводить той факт, що англомовна компетентність є необхідним елементом професійної підготовки вчителів технологій.

На наступному етапі дослідження ми детальніше зупинимося на ролі ІКТ у формуванні й розвитку англомовної компетентності та перевагах використання цього засобу. Використання ІКТ у навчанні майбутніх учителів технологій сприяє формуванню їхньої англомовної компетентності завдяки *доступу до онлайн-ресурсів* – англомовні освітні платформи (Coursera, EdX, Khan Academy) та спеціалізовані сайти для вивчення мови; *мультимедійним засобам навчання* – інтерактивні вправи, відео, подкасти та електронні книги допомагають у вивченні професійної термінології; *процесу комунікації в реальному часі* – участь у вебінарах, онлайн-конференціях та форумах англійською мовою сприяє розвитку навичок усного та письмового мовлення; *використанню мобільних застосунків* – платформи Duolingo, Grammarly, Quizlet та інші допомагають покращувати знання мови у зручний спосіб.

Серед практичних шляхів розвитку англомовної компетентності через ІКТ варто використовувати в освітньому процесі: *упровадження змішаного навчання* (blended learning), що поєднує традиційні методи викладання з онлайн-курсами та веб-ресурсами; *створення та використання цифрових навчальних матеріалів*, зокрема електронних підручників, інтерактивних презентацій та відеоуроків; *використання соціальних мереж* та професійних онлайн-спільнот для обміну досвідом та спілкування з носіями мови; *застосування штучного інтелекту* в навчанні, наприклад, використання чат-ботів та автоматизованих систем перевірки граматики та вимови.

Отже, підсумовуючи вище зазначене, можемо стверджувати, що англомовна компетентність є важливим складником професійної підготовки майбутніх учителів технологій в Україні. Інформаційно-комунікаційні технології значно розширюють можливості для її формування, роблячи освітній процес у ЗВО більш доступним, ефективним та інтерактивним. Використання ІКТ сприяє розвитку мовленнєвих навичок, критичного мислення та професійної мобільності майбутніх педагогів, що є необхідним у сучасних умовах освітньої інтеграції.

Список використаних джерел

1. Галецький С. М. Формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов засобами інформаційно-комунікаційних технологій. 2020 р. Житомирський державний університет імені Івана Франка. <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/31121>
2. Коцюба Р. Б. Розвиток іншомовної комунікативної компетентності майбутніх спеціалістів лікувальної справи з використанням ІКТ: методичні рекомендації. Тернопіль, ТНМУ, 2020. 116 с. lib.iitta.gov.ua
3. Сімічева Ю. М. Використання цифрових технологій в навчанні іноземних мов студентів вищих навчальних закладів. repository.khnnra.edu.ua
4. Pashko A., Pinchuk I. Developing the English Language Communicative Competence of Future Teachers by Means of Mobile Apps. *Advances in Transdisciplinary Engineering*, 2024, 48, 746–755. <https://www.icics.net/conf/2023/AIMEE2023/>
5. Melnychuk, O., Ardelian, O., Pinchuk, I., Kuzminska, Y., Tovtyn, Y. The effectiveness of using mobile applications for studying in non-language specialties at higher education institutions. *Multidisciplinary Science Journal*, 2024, 6(10), e2024210
6. Rakhmanina Alina, Pinchuk Iryna, Vyshnyk Olha, Tryfonova Olena, Koycheva Tetyana, Sydorko Viktor, Iliencko Olena. The Usage of Robotics as an Element of STEM Education in the Educational Process. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, VOL.22. No.5, May 2022, pp. 645-651. URL: http://paper.ijcsns.org/07_book/202205/20220590.pdf

Гоголь Максим Русланович,
аспірант 1 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Гричаник Н. І.

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПРАКТИЦІ: ТЕОРЕТИКО- ПРАКТИЧНИЙ СКЛАДНИК

В умовах інтеграції України в світовий освітній простір актуальності набувають питання переорієнтації змісту національної освіти на особистість дитини, формування у молодого покоління життєво важливих компетентностей, активної соціалізації, підвищення рівня їх морального, культурного й духовного розвитку. Ці перетворення в освітній сфері пов'язані в першу чергу з переходом до культуротворчої функції освіти й педагогіки, які повинні спрямовуватись на формування особистості як «людини культури». Такий підхід вимагає зосередити увагу на педагогічній культурі, як особливому виді культури, що створює умови для засвоєння й трансляції педагогічних цінностей і технологій, які сприятимуть творчій самореалізації молодій людині.

Наукове розуміння культури включає в себе знання про світ культури, яке формується і розвивається у певній науковій теорії. Розуміння феномену культури неможливе без її творця – суб'єкта культури. У ролі суб'єкта може виступати як окрема людина, так і все людство. Варто наголосити, що своїм корінням «наука про культуру» сягає епохи Просвітництва, оскільки саме в цей період розвиток культури починає усвідомлюватись як єдиний процес, що обумовлений історичною періодизацією та внутрішніми закономірностями. Доцільно підкреслити, що культура в усі часи розвитку людської цивілізації завжди виступала могутнім фактором соціального розвитку, пронизувала всі напрямки людської життєдіяльності – від матеріального виробництва для забезпечення потреб для існування до найвеличніших виявів людської творчості. Проте основне місце в змісті культури займають не матеріальні речі, а людина, суспільство. Нині важливим аспектом сучасної освіти є поняття культури особистості як цілі й фактора освіти.

У педагогічній енциклопедії підкреслюється, що культура – це «історично визначений рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, виражений у типах і формах організації життя та діяльності людей, у їхніх взаємовідносинах, а також у створюваних ними матеріальних і духовних цінностях» [5, с. 3]. Матеріальна та духовна культура знаходяться в органічній єдності, інтегруючись у певний єдиний тип культури, який є історично мінливим, але на кожному новому етапі свого розвитку успадковує найбільш цінне, створене попередньою культурою. Але культурна спадкоємність не відбувається автоматично. Для того щоб вона успішно здійснювалася, необхідна організація внутрішньо узгодженої системи виховання й освіти, побудованої на науковому дослідженні форм, методів, напрямків і механізмів розвитку особистості.

Наразі основою сучасних перетворень в освітній сфері є формування гармонійно розвиненої особистості, здатної удосконалювати свої особистісні якості, відтворювати й розширювати свій життєвий досвід, накопичувати та створювати нові цінності. Основними завданнями цього процесу є формування базової культури особистості, виховання у неї здатності до сприйняття творів мистецтва, формування високих культурних потреб та інтересу до удосконалення культури спілкування, а також розвиток культурного пізнання й самопізнання.

Цінною для нашого дослідження є наукова думка О. Коваль, яка підкреслює, що культурна компетентність розкриває рівень адаптованості людини до культурного, комунікаційного та технологічного середовища; визначає її вміння орієнтуватися в інформаційному просторі, коректно послуговуватися отриманими знаннями чи певною інформацією для прийняття рішень [5]. На переконання Н. Бондаренко, культурна компетентність є продуктом процесу інкультурації, оскільки дозволяє розпізнавати та

коректно застосовувати на практиці знання про культурні засади, норми, традиції та цінності [1].

У вітчизняній науковій практиці існують різні підходи до формування культурної компетентності здобувачів вищої освіти в ЗВО. Одна з них полягає у поєднанні теоретичного вивчення культурних особливостей та практичного оволодіння інструментами міжкультурної комунікації. Так, український вчений І. Зязюн обґрунтовує необхідність орієнтації змісту сучасної професійної підготовки на активне та творче засвоєння особистістю фундаментальних культурних цінностей, народних традицій, соціокультурних форм взаємодії та співробітництва. Він наголошує на важливості використання способів і методів мистецької діяльності, що базуються на поєднанні індивідуального та колективного культурного досвіду, а також на формуванні відповідного стилю професійної діяльності [2].

С. Сисоєва визначає освіту як соціокультурну систему, яка забезпечує передачу культурних норм, цінностей та ідей між поколіннями, сприяє розвитку людської індивідуальності та готує особистість до успішної адаптації в суспільстві, національному та полікультурному середовищі. Вона підкреслює, що культурологічна парадигма відіграє ключову роль у формуванні толерантної поведінки молоді в міжкультурному просторі та сприяє вихованню поваги до культурного розмаїття [6, с. 7].

Т. Іванова зазначає, що культурологічний підхід у професійній підготовці педагога вимагає інтеграції системи освіти, філософських і психологічних знань, а також міждисциплінарної співпраці професіоналів у різних галузях культури [3, с. 26]. Дослідниця вказує, що культурологічна підготовка майбутніх учителів передбачає не лише оволодіння знаннями, а й їхнє аксіологічне осмислення та реалізацію культурно значущих функцій у педагогічній діяльності [3]. Вона підкреслює, що сучасний підхід до виховання базується на розгляді особистості вихованця як суб'єкта культури, здатного не лише сприймати, а й творити культурні цінності. Основним завданням культурологічної підготовки педагогів є не просто засвоєння теоретичних знань, а формування вмінь передавати культурний досвід наступним поколінням.

Актуальності для нашого дослідження набуває науково-педагогічна модель, розроблена В. Кременем, у якій учений акцентує увагу на важливості формування у майбутніх учителів-філологів здатності до міжкультурного сприйняття крізь призму мовної-літературної освітньої галузі. Вона передбачає використання інтеграційних методів, які дозволяють поєднувати вивчення мови (української та іноземної) з аналізом культурних текстів, літератури (української та зарубіжної) із пізнанням культурних традицій різних епох України та світу, що дозволяє здобувачам вищої краще розуміти культурні контексти, в яких функціонують мови, осягати культурно-історичні епохи, що представлені мистецькими напрямками, течіями тощо. Ця модель передбачає активну участь студентів у міжкультурних проєктах, стажуваннях, програмах обміну, що дає можливість сформувати практичні навички та здатність до адаптації в різноманітних культурних середовищах [7].

Формування культурної компетентності майбутніх учителів-філологів є одним із ключових аспектів їх професійної підготовки, що сприяє розвитку не тільки мовно-літературної, а й соціокультурної, етичної та гуманістичної складової. Педагогічний процес вищої школи зорієнтований на підготовку студентів до роботи в культурно різноманітному та глобалізованому світі, де культурна компетентність вважається основною складником професійної компетентності. Нині в Україні важливість розвитку культурної компетентності, здатності вчителя до міжкультурного спілкування та розуміння культурних відмінностей стає ще більш актуальною, оскільки процес глобалізації створює нові можливості та виклики для освітньої сфери.

Культурна компетентність – це складна та багатовимірна характеристика особистості, яка включає знання та розуміння культурних особливостей інших народів, уміння адаптуватися до різних культурних контекстів, а також здатність ефективно взаємодіяти з представниками різних культур. Це поняття визначається як здатність осмислювати й аналізувати культурні різниці, виявляти критичне ставлення до культурних стереотипів, вміти комунікувати в міжкультурному середовищі та здійснювати діалог на основі толерантності, взаємоповаги та розуміння.

Ми розуміємо культурну компетентність майбутнього вчителя-філолога як інтегративну, особистісну новобудову, яка є показником успішної професійної підготовки в закладі вищої освіти, результативність якої обумовлена загальним рівнем сформованих компетенцій, що допомагають особистості в соціалізації, розвитку світоглядно-професійних поглядів, сприяють формуванню креативного мислення та педагогічної майстерності, здатності до самореалізації й саморозвитку.

Формування культурної компетентності передбачає опанування здобувачами вищої освіти знань про національні та світові культурні надбання, історичні контексти та традиції. Особливе місце посідає вивчення літературних творів, що є джерелом культурних кодів і світоглядних ідей. Крім того, студенти-філологи повинні розуміти культурні особливості мовного середовища, в якому вони будуть працювати.

Практична підготовка включає участь у літературних заходах, творчих проєктах, міжкультурних обмінах та дослідженні регіональних культурних особливостей. Наприклад, виконання перекладів, аналіз літературних текстів різних епох чи створення авторських текстів стимулює у студентів усвідомлення зв'язку між мовою, культурою та суспільством. Також важливу роль має використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які дозволяють інтегрувати глобальні культурні процеси в освітній процес. Майбутні педагоги повинні навчитися застосовувати ці технології для популяризації культурної спадщини України й світу та створення власних навчальних матеріалів.

Педагогічна практика є ще одним потужним інструментом розвитку культурної компетентності здобувачів вищої освіти. Взаємодія з учнями дозволяє майбутнім учителям не лише застосовувати здобуті знання, але й формувати навички міжкультурної комунікації, адаптуючи матеріали до індивідуальних потреб учнів.

Отже, формування культурної компетентності майбутніх учителів-філологів є багатогранним і важливим аспектом їх підготовки до професійної діяльності. Різноманітні підходи та моделі, що застосовуються в Україні, дозволяють сформувати у студентів здатність до міжкультурного спілкування, толерантності та критичного сприйняття культурних відмінностей. Успіх цього процесу залежить від інтеграції культурних компонентів в освітній процес, а також від розвитку міжнародних і міжкультурних контактів. Перспективи розвитку культурної компетентності в Україні залежать від подальшого вдосконалення педагогічної практики та адаптації до сучасних глобальних викликів.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Н. Культурна компетентність як проблема української лінгводидактики. *Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи* : матеріали Першої міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. 2019. С. 55–58.
2. Зязюн І. А. Освітній простір культури в педагогічній теорії. *Kstafcene zawodowe: pedagogika i psychologia = Професійна освіта: педагогіка і психологія* : пол.-укр. журнал / за ред. Т. Левовицького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. Ченхстохова ; Київ, 2005. Вип. 7. С. 35–46.
3. Іванова Т. Культурологічна підготовка майбутнього вчителя : монографія. Київ : ЦВП, 2005. 282 с.
4. Історія світової культури: Навч. посіб. / Керівник авт. колективу Л. Т. Левчук. 3-тє вид., перероб. і доп. К.: Центр учбової літератури, 2010. 400 с.
5. Коваль О. Читати зараз: чи буде ухвалено в Україні національну програму підтримки читання? *Дзеркало тижня*. 2009. № 12. С. 15–18.
6. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підруч. Київ : Міленіум, 2006. 344 с
7. Кремень В. О. Моделі міжкультурної комунікації в педагогічній практиці. К., 2010.

Дмитренко Володимир Михайлович,
аспірант 2 року навчання спеціальності 011 Освітні педагогічні науки
Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Бурчак С. О.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОЄКТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

Однією з ключових задач сучасної вищої освіти є пошук і впровадження ефективних методів і технологій формування професійних компетентностей у здобувачів середньої, фахової передвищої та вищої освіти. Це зумовлено динамічним розвитком освітньої галузі, що вимагає постійного перегляду та вдосконалення освітніх і професійних програм у закладах загальної середньої та вищої освіти.

Основним завданням таких закладів є створення комфортного і сприятливого освітнього середовища, що сприяє розвитку потенціалу студентів, розширенню їхніх пізнавальних інтересів і формуванню стійкої мотивації до засвоєння необхідних компетентностей.

Зокрема, одним із важливих аспектів є оновлення підходів до професійної підготовки майбутніх педагогів трудового навчання та технологій у контексті реалізації концепції «Нова українська школа».

Протягом навчання у закладах вищої освіти майбутні вчителі трудового навчання і технологій повинні засвоїти основні освітні компоненти загальної та фахової підготовки. Це дозволить їм не лише отримати необхідні знання й уміння для організації освітнього процесу, а й сформувати професійне бачення своєї діяльності.

Вони повинні стати компетентними спеціалістами, володіти педагогічною майстерністю та сприяти ефективному розвитку ключових компетентностей в учнів.

Сучасний ринок праці потребує висококваліфікованих фахівців, які володіють навичками планування, проєктування та організації власної професійної діяльності. У цьому контексті важливе місце займає проєктна компетентність майбутніх учителів технологій, що є невід'ємною складовою їхньої професійної підготовки. О. Васюк зазначає, що рівень розвитку цієї компетентності значною мірою впливає на конкурентоспроможність випускника у професійній сфері [1].

Аспекти підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій з урахуванням новітніх освітніх вимог розглядаються у працях таких дослідників, як О. Корець, В. Сидоренко, В. Сташенко, С. Ткачук, О. Торубара та інших. Формування професійної компетентності майбутніх педагогів широко висвітлено у дослідженнях Д. Кірдерова, В. Сташенка, О. Федорової, В. Харламенко.

Науковець О. Торубара акцентує увагу на модернізації змісту освіти та освітнього процесу, спрямованого на підготовку майбутніх вчителів з метою формування у них ключових компетентностей. У зв'язку з цим у професійній підготовці майбутніх вчителів важливо забезпечити їхню готовність до впровадження компетентнісного підходу в освітній процес [5, с. 421].

Зважаючи на це, ключовим завданням є підготовка майбутніх педагогів до активного використання проєктної діяльності як складової їхньої професійної компетентності.

О. Коберник визначає компетентність як інтегровану характеристику особистості, яка формується у процесі навчання та удосконалюється під час практичної діяльності.

Дослідження О. Корець підтверджують, що формування проєктної компетентності сприяє ефективному застосуванню знань у сфері науки і техніки, а також успішній реалізації проєктно-технічної діяльності у межах освітньої галузі «Технології» [3].

Науковці А. Баранов, Р. Шарафутдинов та інші підкреслюють значущість інтерактивних методів і форм навчання у процесі розвитку проєктної компетентності. Т. Парфенова розглядає її як багатовимірну категорію, що охоплює мотиваційний, управлінський, когнітивний, творчий і рефлексивний аспекти [2]. У більш вузькому

розумінні вона передбачає здатність розробляти та реалізовувати освітні, наукові та соціальні проекти.

Концепція «Нова українська школа» передбачає не лише передачу знань, а й створення умов для розвитку ініціативності та формування ключових компетентностей через активну пізнавальну діяльність. Це спонукає педагогів до використання інтерактивних методів навчання, що змінюють традиційну модель викладання.

У власному науково-педагогічному дослідженні ми використовуємо низку інтерактивних методів і форм навчання, на яких зупинимося детальніше.

Творчі проекти є інноваційним підходом у закладах вищої освіти. Це інтегрована форма роботи, що дає змогу здобувачам освіти проявити себе в діяльності, незвичній і нестандартній для майбутнього вчителя (театральне мистецтво, хореографія, вокал, гра на музичних інструментах, створення костюмів, декорацій, бутафорії тощо) [4]. Особливої уваги заслуговує прагнення учасників проекту до пізнання нового та творчої участі у створенні кінцевого результату.

Реалізація авторської моделі формування проєктної компетентності майбутніх учителів технологій передбачає використання творчих проєктів (індивідуальних і групових), що є структурованою спільною діяльністю, підпорядкованою певному кінцевому результату, науковим і пізнавальним інтересам учасників.

Коротко схарактеризуємо методи інтерактивного навчання. Метод залучення допомагає усвідомити важливість науково-дослідної роботи у ЗВО. Для цього використовуються бесіди, демонстрація успішних прикладів випускників, переможців олімпіад тощо.

Метод мозкового штурму дає змогу майбутнім учителям висловлювати різні думки в контексті заданої теми. Ідеї обговорюються у групі генерації, потім проходять відбір у групі критики, після чого повторно оцінюються й уточнюються.

Метод евристичних запитань застосовується для збирання додаткової інформації або впорядкування наявних даних при розв'язанні творчих завдань (лабораторні заняття, науковий гурток, проєктна діяльність).

Метод різнонаукового бачення дозволяє аналізувати об'єкт з позицій різних наук. Часто майбутні педагоги використовують знання з кількох дисциплін одночасно, що особливо актуально для наук технологічного циклу.

Таким чином, застосування інтерактивних технологій навчання у процесі формування проєктної компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій має значний позитивний вплив на якість підготовки педагогічних кадрів. Подальші дослідження мають бути спрямовані на вдосконалення моделей формування цієї компетентності у педагогічних закладах вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Васюк О., Голєва М. Формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів за допомогою інтерактивних форм та методів навчання. *Український педагогічний журнал*. 2021. № 4. С. 165-170.
2. Компетентнісний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів технологій: колективна монографія / авт. кол.: А. М. Гедзик, О. М. Коберник, С. І. Ткачук, С. М. Ящук [та ін.]. Умань: «Сочінський М. М.», 2017. 280 с.
3. Корець О. М. Роль фізико-математичних дисциплін у формуванні технічної компетентності майбутніх учителів технологій. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка*, 20, 2014. С. 277-279.
4. Мельничук, І. В., Цибух, Л. М. (2017). Використання інноваційних методів під час роботи із студентами психологами. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. (V, 58). 71–72
5. Торубара О. М. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів в умовах сьогодення. *Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*, 15, 2017. С. 418-425

6. Федорова О. В. Технологічна компетентність як предметна компетентність вчителя трудового навчання та технологій. *The VIII International Science Conference «Problems and tasks of modernity and approaches to their solution»*, Tokyo, Japan, 2021. С. 169-173

Журенко Микита Анатолійович,
аспірант 1 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Науковий керівник: канд. техн. наук, доц. Толмачов В. С.

ПОНЯТТЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ТА ЇЇ СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ

Стрімка цифровізація та розвиток технологій спричинили значні зміни в освітньому середовищі. Для майбутнього учителя став надзвичайно важливим високий рівень володіння цифровими технологіями для життя та роботи в сучасному цифровому суспільстві. Однією з ключових цілей освіти сьогодні є підготовка майбутніх учителів до ефективної діяльності в динамічних умовах технологічних змін.

Класичні моделі навчання зазнають численних змін, пов'язаних з цифровізацією. Все більше уваги приділяється індивідуальним особливостям здобувачів освіти та їх самоорганізації. Цифрові платформи, інструменти та засоби інтегруються в освітній процес, сприяючи гнучкості навчання, підвищенню його ефективності та доступності для ширшого кола людей. У такому середовищі ще більше зростає значення цифрової компетентності, яка включає вміння ефективно використовувати новітні технології, критично оцінювати інформацію та безпечно працювати в онлайн-просторі. Цифрові технології стрімко впроваджуються в освітній процес і вже стали його невід'ємною складовою на всіх рівнях.

Зростання вимог до педагогів зумовило необхідність формування відповідного рівня їхньої цифрової компетентності. Це включає володіння сучасними освітніми технологіями, уміння ефективно використовувати цифрові ресурси та забезпечувати інтерактивність освітнього процесу. Постійний розвиток цифрових навичок стає ключовим фактором підвищення якості освіти та адаптації до змін в освітньому середовищі.

Якісно сформована цифрова компетентність майбутнього учителя відкриває перед ним широкий спектр можливостей, що надають цифрові технології, і формує усвідомлення їхньої важливості. Завдяки цифровим інструментам педагог може знайти ефективний підхід до здобувачів освіти, розширити їхній кругозір і зробити освітній процес більш творчим та інтерактивним.

Проблеми, пов'язані з формуванням цифрової компетентності педагогів, привертають увагу як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Так, поняття, зміст та структуру цифрової компетентності в своїх працях розглядають Л. Гаврілова, Я. Топольник [1], О. Жерновникова [2], О. Мирошніченко [3] та L. Pomäki, A. Kantosalo та M. Lakkala [4]. Аналіз сучасних наукових праць, що висвітлюють питання цифрової компетентності педагогів, свідчить про значну зацікавленість цією темою. Це пояснюється тим, що саме педагог відіграє ключову роль у процесі знайомства учнів із цифровими технологіями, а отже, має володіти необхідними знаннями та навичками. Сучасні учителі працюють в умовах, де дедалі більше навчальних моделей передбачають інтеграцію методологічних підходів і цифрових технологій у традиційний освітній процес. Цифрова компетентність, як складова професійної майстерності педагога, базується на новітніх підходах до навчання. Вона формується з урахуванням навичок, необхідних студентам для успішного навчання, а згодом – і для професійної діяльності.

Отже, цифрова компетентність — це сукупність знань, умінь, навичок, ставлень і цінностей, що забезпечують ефективне, безпечне, етичне та критично осмислене використання цифрових технологій у професійній діяльності, навчанні, комунікації та соціальній взаємодії. Вона включає здатність до пошуку, аналізу, оцінювання, управління, створення та обміну цифровою інформацією; розуміння принципів кібербезпеки, захисту

персональних даних, авторських прав; розвинене цифрове мислення, що передбачає здатність адаптуватися до швидких технологічних змін та критично оцінювати цифрові медіа й інформаційні потоки. Цифрова компетентність є міждисциплінарною категорією, що інтегрує аспекти інформатичної, медіа- та інформаційної грамотності, а також соціально-емоційної компетентності, необхідної для ефективної комунікації та співпраці у цифровому середовищі. Вона є ключовою складовою загальної компетентності особистості в умовах цифрового суспільства та визначає її здатність до самостійного навчання, професійного зростання та активної участі в цифровій економіці та громадянському житті.

Цифрова компетентність педагога є багатокомпонентною інтегративною характеристикою, що поєднує знання, уміння, навички, ставлення та цінності, необхідні для ефективного використання цифрових технологій у професійній діяльності. Вона ґрунтується на загальних засадах цифрової компетентності та адаптується до специфіки педагогічної професії, включаючи методологічні, дидактичні та етичні аспекти застосування цифрових технологій в освітньому процесі. Виокремимо основні структурні компоненти цифрової компетентності педагога:

1. Когнітивно-інформаційний компонент. Цей компонент включає знання і розуміння цифрових технологій, інформаційних ресурсів, медіаграмотності та принципів роботи в цифровому середовищі. Він охоплює: основи інформатики та принципи функціонування цифрових систем; знання про цифрові освітні ресурси, їх класифікацію, критерії оцінювання та застосування; інформаційну грамотність: пошук, критичний аналіз та оцінювання достовірності інформації; медіаграмотність та протидію дезінформації; принципи кібербезпеки та захисту персональних даних у навчальному середовищі.

2. Інструментально-технологічний компонент. Охоплює практичні навички роботи з цифровими технологіями для професійної діяльності, зокрема: володіння сучасними пристроями та програмним забезпеченням, необхідним для навчання; використання засобів дистанційного навчання, відеоконференцій, віртуальних класів; створення, редагування та керування цифровими освітніми матеріалами (презентаціями, тестами, інтерактивними завданнями тощо); застосування хмарних технологій для зберігання та обміну інформацією.

3. Методологічний компонент. Відображає здатність педагога інтегрувати цифрові технології в педагогічну діяльність відповідно до дидактичних принципів та методик: використання цифрових засобів для підвищення ефективності викладання та навчання; реалізація персоналізованого навчання з використанням цифрових інструментів; організація змішаного та дистанційного навчання; адаптація методичних підходів до цифрового середовища; формування цифрової грамотності учнів через відповідні педагогічні стратегії.

4. Комунікативний компонент. Цей аспект включає розвиток цифрової комунікації, співпраці та взаємодії в освітньому процесі: використання цифрових платформ для спілкування та взаємодії з учнями, батьками, колегами; робота в мережевих професійних спільнотах та участь у цифровому педагогічному середовищі; застосування інструментів зворотного зв'язку та оцінювання навчальних досягнень учнів через цифрові засоби.

5. Етичний та правовий компонент. Містить аспекти цифрової етики та етикету, правових норм та відповідального використання цифрових ресурсів: дотримання авторських прав та академічної доброчесності у використанні цифрового контенту; забезпечення безпеки та конфіденційності даних учнів; формування у здобувачів освіти відповідального ставлення до цифрових технологій; запобігання кібербулінгу та негативним соціальним явищам у цифровому просторі.

6. Рефлексивно-адаптаційний компонент. Передбачає здатність до саморефлексії, самооцінки та адаптації до технологічних змін у професійній діяльності: розвиток критичного мислення щодо власного рівня цифрової компетентності; постійне професійне самовдосконалення у сфері цифрових технологій; адаптація до нових цифрових трендів та їх інтеграція в освітній процес; участь у курсах, семінарах, тренінгах з підвищення цифрової компетентності.

Цифрова компетентність педагога є багатовимірною категорією, що охоплює не лише технічні знання та навички, а й методичні, комунікативні, правові та рефлексивні аспекти. Розвиток цифрової компетентності є необхідною умовою ефективного функціонування

сучасного педагога в цифровому освітньому середовищі та сприяє формуванню цифрової грамотності учнів, підвищенню якості освіти та інтеграції інноваційних технологій у навчальний процес.

Науковий інтерес до цифрової компетентності педагогів постійно зростає, що підтверджується численними дослідженнями вітчизняних і зарубіжних учених. Аналіз наукових праць демонструє, що цифрова компетентність охоплює широкий спектр аспектів – від технологічних і методологічних до етичних та правових. Подальші дослідження у цьому напрямку сприятимуть розробці ефективних методик навчання педагогів, що дозволить їм відповідати викликам цифрової трансформації освіти.

Цифрова компетентність педагога є ключовим фактором підвищення якості сучасної освіти, що обумовлено технологічним прогресом та змінами в освітньому середовищі. Належний рівень цифрової компетентності забезпечує ефективне використання цифрових ресурсів у викладанні, критичне мислення щодо цифрових даних та адаптацію до змін. У контексті глобальної цифрової трансформації освіти педагоги повинні не лише засвоювати новітні технології, а й формувати в учнів відповідні навички для майбутнього професійного життя. Впровадження сучасних методик навчання сприятиме розробці інноваційних підходів до формування цифрової компетентності учителя та ефективній підготовці до роботи в цифровому середовищі. Подальші наукові розвідки можуть бути спрямовані на визначення найефективніших стратегій інтеграції цифрових технологій у педагогічну діяльність. Загалом, дослідження цієї теми має значний потенціал для покращення якості освіти та професійного зростання педагогів.

Список використаних джерел

1. Л. Гаврілова, Я. Топольник. Цифрова культура, цифрова грамотність, цифрова компетентність як сучасні освітні феномени. Інформаційні технології і засоби навчання. 2017. Т. 61, № 5. С. 1–14. URL: <https://surl.li/jlcrrj> (дата звернення: 05.03.2025).
2. О. Жерновникова. Цифрова компетентність: суть та структура. Розвиток життєвої компетентності особистості в умовах освітніх трансформацій: виховний, психологічний, інклюзивний виміри : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф., м. Херсон, 20-21 верес. 2018 р. С. 49–52. URL: <https://surl.li/mwlvvn> (дата звернення: 05.03.2025).
3. О. Мирошніченко. Зміст і структура цифрової компетентності майбутніх педагогів закладів вищої освіти. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. 2020. Т. 3, № 70. С. 119–123. URL: <https://surl.li/baqhvz> (дата звернення: 05.03.2025).
4. L. Ilomäki, A. Kantosalo та M. Lakkala. What is digital competence? Brussels: European Schoolnet. URL: <https://surl.li/vxiskl> (дата звернення: 05.03.2025).

Коротич Анатолій Володимирович,

аспірант 2 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф., член-кореспондент НАПН України Курок В. П.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Оптимізацію процесу формування інноваційної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання ми пов'язуємо із застосуванням методу моделювання в дослідженні педагогічних процесів за допомогою їх реальних чи ідеальних моделей (О. Антонова, Н. Брюханова, С. Вітвицька, В. Докучаєва, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Н. Корольова, В. Курок, Р. Курок, Є. Лодатко, Н. Ничкало, О. Столяренко, Є. Хриков, В. Чернілевський, Л. Шевченко, В. Шовкун, О. Ярошинська та ін.).

Проведений у дослідженні порівняльний аналіз точок зору на поняття «моделювання» та «модель» у філософських, психологічних, педагогічних дослідженнях дав можливість

розкрити сутність та перспективність «модельовання» в межах досліджуваної проблеми. Модельовання може виступити важливим та дієвим способом перевірки істинності та повноти теоретичних уявлень про досліджуваний об'єкт чи явище, у нашому випадку – процес формування інноваційної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання [3]:.

Модельовання (фр. *modele* – зразок) – це «метод дослідження явищ і процесів, що ґрунтується на заміні конкретного об'єкта досліджень (оригіналу) іншим, подібним до нього (моделлю)» [4]. Модельовання в широкому сенсі – це «... особливий пізнавальний процес, метод теоретичного практичного опосередкованого пізнання, коли суб'єкт замість безпосереднього об'єкта пізнання вибирає чи створює схожий із ним допоміжний об'єкт – замісник (модель), досліджує його. А здобуту інформацію переносить на реальний предмет вивчення» [4, с. 17-18]. Модельовання як емпіричний метод дослідження сприяє не тільки відображенню змістовних етапів проєктованого процесу, їх послідовності та взаємозв'язку, але одночасно дає можливість виділяти та описувати конструкційні особливості, представивши їх комплексно у вигляді певної системи, виокремлювати функціональне навантаження різних елементів системи та способи оцінювання ефективності їх діяльності. Сьогодні модельовання як метод дослідження є провідним підходом до організації наукових педагогічних досліджень. Це пов'язано з тим, що модельовання дає можливість не тільки відтворювати та розширювати знання про змістовні та процесуальні особливості системи, що вивчається, а й конструювати нові її якості, ефективно та якісно керувати динамікою її функціонування та розвитку.

В Енциклопедії освіти наведено поняття «модельовання», як «науковий метод пізнання явищ та процесів за допомогою відтворення їх характеристик на інших об'єктах – спеціально створених з цією метою моделях» [1, с. 337]. Модельовання – це «метод дослідження об'єктів пізнання на їх моделях; сам процес модельовання є побудовою і вивченням моделей реально існуючих предметів і явищ <...> і конструйованих об'єктів для визначення або поліпшення їх характеристик, раціоналізації способів їх побудови і управління ними тощо» [6, с. 442].

Модельовання асоціюється із необхідністю вивчення педагогічних процесів, їх удосконалення та модернізації; апробування тих чи інших нових підходів в освіті; активізації інноваційних процесів, які забезпечують розвиток системи освіти тощо. Модельовання процесу підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до інноваційної педагогічної діяльності є перевіркою того, чи справді існують зв'язки, відносини, структури, які формуються в цій теорії та реалізуються в моделі.

Модельовання виконує низку функцій. Дослідниця М. Кабиш визначає серед них такі: дескриптивну, прогностичну, нормативну, дидактичну, ілюстративну, пояснювальну [2, с. 241], що викликає значну зацікавленість у контексті розглянутого дослідження. Завдяки такій різноманітності функцій процес підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до інноваційної педагогічної діяльності в межах розробленої моделі набуває зрозумілості, структурованості, чіткості та можливості до дослідної апробації, а також прогнозування результатів модельовання.

У ході всебічного аналізу педагогічної літератури стало очевидним, що використання методів модельовання відкриває можливості для передбачення різних сценаріїв подальшого розвитку освітньої системи. У межах нашого дослідження модель розглядаємо як потужний інструмент, спрямований на відтворення процесів, завдяки якому функція прогнозування та оцінювання отриманих результатів модельовання є ключовими складниками. Вона виконує важливу роль у досягненні цілей, пов'язаних із формуванням інноваційної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання, забезпечуючи їх готовність до впровадження сучасних підходів в освітній процес.

Вченими розроблено етапи модельовання педагогічних явищ та процесів, які співвідносяться з ними та враховують їхню специфіку. У своєму дослідженні ми орієнтувалися на послідовність дій, скориставшись детальним алгоритмом педагогічного модельовання, який пропонує І. Осадчий [5]:

1) визначення мети процесу модельовання, яке необхідно для чіткого розуміння кінцевого результату і цілей створення моделі;

- 2) виокремлення та аналіз об'єкта моделювання, що є основою для подальших досліджень;
- 3) формулювання предмета моделювання, що концентрує увагу на певних аспектах об'єкта;
- 4) вивчення та з'ясування всіх законодавчих і нормативних актів, що регулюють функціонування зазначеного об'єкта моделювання;
- 5) вибір відповідної теорії, яка здатна описати або пояснити суть та особливості предмета моделювання;
- 6) аргументування ключових допущень, що уможливають спрощення досліджуваного реального об'єкта, разом з тим зберігаючи його головні характеристики;
- 7) розроблення понятійного апарату, включаючи точні терміни, поняття та визначення, необхідні для процесу моделювання;
- 8) конструювання моделі об'єкта за допомогою використання раціональних категорій, чітко визначених понять, логічних тверджень і обґрунтованих суджень;
- 9) проведення експертизи з метою перевірки відповідності моделі принципам наукового дослідження, законам логіки, а також чинним юридичним та фінансовим нормам тощо;
- 10) дослідження характеристик моделі через її тестування, де перевіряється наявність таких властивостей, як адекватність у відображенні реальності, прогностичний потенціал тощо, це здійснюється шляхом мисленевого розгляду або натурального експерименту в контексті розв'язання конкретних педагогічних завдань із залученням розробленої моделі;
- 11) проведення вдосконалення моделі, внесення корективів та доведення її до остаточно завершеного вигляду з урахуванням усіх отриманих результатів і зауважень.

Таким чином, проаналізувавши педагогічні моделі, спрямовані на формування інноваційної компетентності майбутніх фахівців, розроблені науковцями, врахувавши етапи моделювання, ми узагальнюємо та пропонуємо власну модель процесу формування інноваційної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія освіти / акад. пед. наук Укр.; головний ред.. В. Г. Кремін. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
2. Кабиш М. Ю. (2023) Розвиток педагогічної майстерності викладачів загальноосвітніх дисциплін закладів професійної освіти: теорія і практика : монографія. Київ : Видавництво Людмила, 452 с.
3. Курок В.П., Коротич А.В. Сучасний стан підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до інноваційної педагогічної діяльності в освітній теорії. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки*. Глухів: РВВ ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2 (55). С. 10-19.
4. Моделювання професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграційних процесів: монографія / за ред. С. С. Вітвицької. Житомир: О. О. Євенок, 2019. 304 с.
5. Осадчий І. Г. Педагогічне моделювання: що важливо знати педагогу? *Народна освіта*. 2016. Вип. 1. С. 60-68.
6. Семенова О. Модель педагогічної системи формування художньо-творчої компетентності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2016. № 13. С. 125–131.

Костель Володимир Миколайович,
аспірант 2 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Шевель Б. О.

ЕКОНОМІЧНА ГРАМОТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ З ТОРГІВЛІ

У сучасних умовах ринкової економіки підготовка фахівців у сфері торгівлі потребує не лише оволодіння професійними знаннями, а й високого рівня економічної грамотності. Формування економічного мислення та здатності до ефективного управління ресурсами є важливими факторами успішної професійної діяльності майбутніх бакалаврів з торгівлі.

Економічна грамотність охоплює систему знань і навичок, необхідних для прийняття обґрунтованих економічних рішень у професійній та повсякденній діяльності. Для бакалаврів з торгівлі вона має такі ключові аспекти:

1. Фінансова грамотність – уміння розраховувати витрати, доходи, визначати прибутковість угод та оптимізувати фінансові потоки.
2. Маркетингова грамотність – розуміння ринкових тенденцій, поведінки споживачів, методів просування товарів і послуг.
3. Знання податкової системи та правових аспектів – здатність орієнтуватися у податковому законодавстві, трудових відносинах, митному регулюванні.
4. Управління бізнес-процесами – навички стратегічного планування, оцінки ризиків та управління персоналом.

Реалізація навчальних програм, які сприяють розвитку економічного мислення, відбувається через різні освітні підходи:

1. Використання кейс-методу – аналіз реальних бізнес-ситуацій допомагає студентам застосовувати теоретичні знання на практиці.
2. Бізнес-симуляції – імітація торгових процесів дозволяє формувати навички прийняття рішень у змодельованих ринкових умовах.
3. Проєктне навчання – розробка бізнес-проєктів сприяє розвитку підприємницького мислення та практичного застосування економічних знань.
4. Практика на підприємствах – стажування у комерційних структурах дозволяє студентам здобути реальний досвід роботи у сфері торгівлі.

Методика формування економічної грамотності майбутніх бакалаврів з торгівлі має бути комплексною, інтегрованою в освітній процес і спрямованою на розвиток ключових компетентностей, необхідних для професійної діяльності. Вона включає такі основні етапи:

1. Організаційно-методичний етап.

Визначення цілей і завдань формування економічної грамотності. Основна мета – підготовка конкурентоспроможних фахівців, здатних приймати обґрунтовані економічні рішення, ефективно керувати ресурсами та адаптуватися до змін ринкового середовища.

Основні цілі:

- розвиток у студентів системного економічного мислення;
- формування навичок аналізу економічної інформації та прогнозування ринкових процесів;
- підготовка до ведення підприємницької діяльності, управління фінансами та ризиками;
- формування правової обізнаності у сфері торгівлі та підприємництва.

Аналіз освітніх програм і розробка навчальних модулів із урахуванням актуальних тенденцій у сфері торгівлі.

Використання міждисциплінарного підходу для інтеграції економічних знань у професійну підготовку.

2. Теоретичне навчання.

Вивчення основ економіки, маркетингу, менеджменту, фінансів та бухгалтерського обліку.

Ознайомлення з законодавчими нормами та етичними стандартами у сфері торгівлі.
Використання кейс-методу, аналізу реальних економічних ситуацій, що допомагає студентам застосовувати отримані знання на практиці.

3. Практичне навчання.

Виконання навчальних бізнес-проектів і моделювання підприємницької діяльності.
Використання симуляційних ігор, ділових тренінгів та інтерактивних вправ.
Організація практики у комерційних підприємствах, що дозволяє студентам ознайомитися з реальними економічними процесами.

4. Використання цифрових технологій.

Освоєння програм для фінансового аналізу, CRM-систем і електронної комерції.
Робота з відкритими економічними платформами та базами даних.
Використання електронних навчальних ресурсів та онлайн-курсів для розширення економічних знань.

5. Оцінювання рівня сформованості економічної грамотності.

Проведення тестування, аналізу кейсів і презентацій економічних проектів.
Організація змагань, вікторин та дискусій на економічну тематику.
Самооцінка студентів щодо рівня власних економічних компетентностей.
Ця методика сприяє не лише засвоєнню теоретичних знань, а й формуванню у студентів практичних навичок економічного мислення, підприємливості та фінансової грамотності, що є необхідними для ефективної діяльності у сфері торгівлі.

Незважаючи на значну увагу до економічної підготовки бакалаврів з торгівлі, існує ряд проблем, які потребують вирішення:

1. Недостатня інтеграція сучасних цифрових технологій у освітній процес.
 2. Відсутність адаптованих навчальних програм, які б враховували швидкі зміни у ринковому середовищі.
 3. Недостатній рівень співпраці між закладами освіти та бізнесом у формуванні професійних компетентностей.
- Перспективи подальшого розвитку економічної грамотності студентів включають:
1. Впровадження інтерактивних методів навчання, зокрема онлайн-курсів та вебінарів.
 2. Активне залучення підприємців та представників бізнесу до освітнього процесу.
 3. Використання технологій штучного інтелекту для аналізу економічних даних та прогнозування тенденцій у сфері торгівлі.

Економічна грамотність є невід'ємною складовою професійної підготовки бакалаврів з торгівлі. Вона формує компетентності, необхідні для ефективної діяльності у сфері бізнесу, управління фінансами та стратегічного планування. Інтеграція сучасних методів навчання, тісна взаємодія з бізнес-середовищем та впровадження цифрових технологій сприятимуть підготовці висококваліфікованих спеціалістів, здатних успішно адаптуватися до викликів сучасного ринку.

Список використаних джерел

1. Гевкалюк Н., Крупей В., Скочило О. Інтенсифікація сучасного освітнього процесу як фактор інтелектуального, навчального та емоційного напруження студентів. *Медична освіта*, 2022. № 4. С. 16–24. URL : <https://doi.org/10.11603/m.2414-5998.2021.4.12687>.
2. Грабовецкий Б. Є. Основи економічного прогнозування : навчальний посібник. Вінниця : ВФ ТАНГ, 2000. URL : <http://www.pulib.if.ua/part/9837>.
3. Завгородня А. І. Системоутворюючі категорії економічної компетентності. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки*. № 1 (9). 2015. С. 113-118.
4. Інтерактивні технології навчання : теорія, практика, досвід : метод. посібн. / авт. укл. : О. Пометун, Л. Пироженко. Київ : АПН, 2019. 136 с.

Моляка Інна Володимирівна,
аспірантка 1 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Науковий керівник: кан. пед. наук., доц. Собко В. О.

ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ФОНЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ: ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ

Сучасна парадигма мовної підготовки майбутніх учителів початкових класів орієнтується на впровадження компетентнісного підходу до навчання учнів, який є ключовим елементом Нової української школи. Ця парадигма враховує кардинальні зміни й повсякденні виклики, з якими стикаються сучасні вчителі, та відзначається високою якістю, різноаспектністю й гнучкістю.

Якісне опанування англійської мови як ключового засобу міжнародного спілкування є викликом в сучасному освітньому процесі. Глобалізаційні процеси та інтеграція України в міжнародний освітній простір спричинює потребу у високому рівні володіння англійською мовою. Результатом цього стали зміни вимог до формування особистості професійної компетентності майбутніх учителів. Беззаперечно, вчителі-новатори, які уміють використовувати інновації у своїй роботі та які є готовими до змін є пріоритетом педагогічної освіти в сучасній Україні.

Відповідно основні тенденції сучасної педагогічної освіти передбачені законодавчими й нормативними документами. Пріоритетність компетентнісного підходу у вищій освіті України задекларована в низці нормативно-правових документів: Законі України «Про вищу освіту» (2014), Концепції розвитку освіти України на період 2015 – 2031 2025 рр. (2015), Концепції розвитку педагогічної освіти України (2018), Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (2016), наказі Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України «Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» (2020).

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти реалізація мети мовно-літературної освітньої галузі потребує розв'язання проблеми підготовки вчителів, які готові упроваджувати компетентнісний підхід до навчання в умовах Нової української школи, зокрема формування в учнів іншомовної комунікативної компетентності, важливим складником якої є фонетична. Однією з ключових компетентностей, необхідних для майбутніх учителів початкових класів, є фонетична компетентність, яка забезпечує правильну вимову, інтонацію та ритміку мови. Формування цієї компетентності сприяє якісному засвоєнню англійської мови учнями та ефективній комунікації в навчальному процесі.

Однак традиційні методи навчання фонетики, що використовуються у закладах вищої освіти, часто виявляються недостатньо ефективними, оскільки не забезпечують необхідного рівня автоматизації фонетичних навичок. Зважаючи на це, особливого значення набуває створення сприятливих педагогічних умов для формування англомовної фонетичної компетентності у майбутніх учителів початкових класів. Відповідно, дослідження методичних підходів до цього процесу є актуальним і необхідним завданням сучасної педагогіки.

Вибір педагогічних умов ускладнений такими суперечностями: неповним визначенням у нормативних документах конкретних вимог до майбутньої професійної підготовки та реальною потребою у висококваліфікованих кадрах, які володіють компетентностями в конкретних галузях; суперечностями у нормативних вимогах до формування компетентностей студентів та викладання у закладах вищої освіти; необхідністю розроблення чітких рекомендацій з організації професійного навчання та його проведення; суперечностями у нормативних вимогах до формування компетентностей студентів та викладання у закладах вищої освіти. Освітній процес потребує організаційно-діяльнісного

підходу до визначення та реалізації спеціальних педагогічних умов для досягнення мети підготовки майбутніх фахівців. Забезпечення педагогічних умов охоплює всі сфери взаємодії викладачів, студентів та інших суб'єктів освітнього процесу. Вони дають змогу вивести освітній процес на новий рівень, забезпечити безперервність і послідовність в опануванні фаховими знаннями, уміннями і навичками. Вони сприяють загальному розвитку особистості учня, підвищують його концентрацію на професійній діяльності та розвивають його педагогічні здібності. Педагогічні умови – це сукупність чинників, що гарантують узгодження та взаємодію об'єктів і явищ навчального процесу для досягнення поставлених цілей, удосконалюють міжособистісні стосунки учасників навчального процесу для розв'язання конкретних педагогічних завдань, посилюють навчально-пізнавальну діяльність майбутніх спеціалістів, сприяють розвитку їхньої самостійності та ініціативи.

Формування англомовної фонетичної компетентності можливе за умови врахування спеціальних педагогічних умов:

1. Інтеграція фонетичних вправ у загальний навчальний процес: фонетичні вправи як невід'ємна частина навчання, а не окремий елемент курсу; важливо застосовувати вправи на слухання, артикуляцію та повторення в межах різних мовних дисциплін; використання спеціальних вправ на артикуляцію та інтонацію під час вивчення граматики, лексики та розвитку мовлення; робота з аудіоматеріалами; автоматизація правильної (апроксимованої) вимови через повторення, римування, скоромовки та інші вправи.

2. Розвиток фонетичних навичок через інтерактивні методи: використання сучасних технологій, таких як мобільні додатки, мультимедійні платформи та штучний інтелект, допомагає зробити навчання більш цікавим і продуктивним; методи, що включають ігрові вправи, тренажери з вимови, парну та групову роботу, що моделюють реальні ситуації спілкування, стимулюють студентів до активного засвоєння матеріалу; застосування методики shadowing (імітації вимови носіїв мови).

3. Створення сприятливого мовного середовища: практика занурення у мовне середовище, наприклад, через розмовні клуби, проєктну діяльність англійською мовою та використання автентичних матеріалів, сприяє покращенню вимови та інтонації студентів; мотивація студентів до самостійного спілкування англійською мовою на заняттях.

Забезпечення цих педагогічних умов сприяє ефективному формуванню фонетичної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Для ефективного формування фонетичної компетентності у майбутніх учителів початкових класів необхідно впроваджувати інноваційні методи та адаптувати навчальний процес до сучасних вимог. Зокрема: **удосконалення навчальних програм** шляхом включення комплексних фонетичних вправ на всіх етапах вивчення мови; **застосування технологій штучного інтелекту** (наприклад, програм для автоматичного аналізу вимови, таких як ELSA Speak, Speechling, BoldVoice), що дозволяють студентам самостійно вдосконалювати фонетичні навички; **активне використання методики комунікативного навчання**, що допомагає студентам практикувати вимову у реальних мовних ситуаціях; **інтеграція англомовних клубів**, де студенти зможуть практикувати вимову у неформальному середовищі; **регулярний фонетичний тренінг** з акцентом на корекцію індивідуальних помилок.

Отже, формування англомовної фонетичної компетентності є важливим аспектом підготовки майбутніх учителів початкових класів. Для досягнення високого рівня володіння фонетикою необхідно створювати відповідні педагогічні умови, що включають інтеграцію фонетичних вправ у навчальний процес, застосування інтерактивних методів та створення сприятливого мовного середовища. Використання сучасних технологій та інноваційних методик сприятиме підвищенню ефективності навчання та підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Концепція «Нова українська школа». Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>

3. Стефаненко Т. О. Методика викладання фонетики англійської мови у вищій школі. Київ. Видавництво НПУ ім. Драгоманова, 2020.
4. Celce-Murcia M., Brinton D. M., Goodwin J. M. Teaching Pronunciation: A Course Book and Reference Guide. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
5. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. Pearson Education Limited, 2015.

Назирів Родіон Шавкатович,
аспірант 2 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Ткаченко Н. М.

СПЕЦИФІЧНІ ПРИНЦИПИ РОЗВИТКУ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ НА ТРЕТЬОМУ РІВНІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасна професійна педагогічна освіта зазнає кардинальних змін у відповідь на соціальні трансформації в Україні. Враховуючи процеси адаптації вищої освіти до стандартів Європейського Союзу, виникає необхідність розробки нових концептуальних підходів до професійної підготовки педагогічних кадрів. Це зумовлено не лише змінами в освітньому середовищі та суспільному розвитку, а й зростанням попиту на фахівців, які, поряд із професійними знаннями та навичками, володіють соціально значущими якостями та є конкурентоспроможними на глобальному ринку праці.

У цьому контексті фундаментальними принципами розвитку української педагогічної освіти є принцип науково-технологічної інтеграції в європейський освітній простір та принцип оперативного й адаптивного реагування на цивілізаційні виклики, спричинені глобалізацією, цифровими трансформаціями та міжкультурною взаємодією.

З урахуванням того, що принципи є основними нормативними положеннями, що визначають зміст, організаційні форми, методи роботи і є системотвірними чинниками розвитку педагогічної теорії, критеріями її вдосконалення, характеризують загальну стратегію розв'язання певної проблеми і виконують регулятивну функцію в освітньому процесі, визначальною для цілеспрямованого формування англomовної компетентності майбутніх викладачів закладів військової освіти на третьому рівні вищої освіти вважаємо систему загальнодидактичних принципів, які є спільними для організації освітнього процесу незалежно від освітнього ступеня чи напрямку підготовки. Загальновизнаною є позиція щодо пріоритету принципів науковості й об'єктивності. Як слушно зауважує Н. Ткаченко, відповідно до сучасних наукових і освітніх тенденцій щодо важливості самоосвіти, самореалізації, саморозвитку доцільним є врахування принципу практичної зорієнтованості [2].

Разом з тим, підтримуючи думку Н. Ничкало, яка переконливо доводить, що «для кожної субдисципліни, окрім загальнопедагогічних принципів, доцільно обґрунтовувати власні принципи й методологічні засади, з урахуванням її мети та завдань» [1, с. 29], для розвитку англomовної компетентності майбутніх викладачів закладів системи військової освіти на третьому рівні вищої освіти вважаємо за доцільне виокремити низку специфічних принципів, що враховують особливості військової підготовки, професійного середовища та вимоги до викладачів у цій галузі, а саме: професійної спрямованості, міжкультурної та міждисциплінарної інтеграції,

Принцип професійної спрямованості передбачає, що навчання англійської мови має бути інтегроване в реальні професійні ситуації майбутніх викладачів військової освіти і може реалізуватися шляхом використання автентичних військових матеріалів (статутів, доповідей НАТО, міжнародних військових стандартів, документації), моделювання реальних професійних ситуацій (брифінгів, переговорів, командного інструктажу тощо), розв'язання кейсів з міжнародного військового співробітництва тощо.

Дотримання *принципу міжкультурної та міждисциплінарної інтеграції* спрямоване на вивчення військової термінології в контексті міжнародного співробітництва, військової дипломатії та політології і передбачає використання кейсів із міжнародних місій, навчань та миротворчих операцій; вивчення міжкультурних аспектів військової комунікації (особливості спілкування в арміях різних країн, стилі керівництва тощо); інтеграцію військових дисциплін у процес вивчення англійської мови (тактика, стратегія, військове планування).

Сутність *принципу ситуаційної адаптації та оперативності* полягає в тому, що навчання має враховувати змінні та непередбачувані ситуації, з якими викладач може стикнутися у військовій освіті. Його реалізація уможливорює навчання гнучкості та швидкого реагування на зміну обставин під час комунікації англійською мовою і здійснюється шляхом використання методу сценарного моделювання (наприклад, симуляції кризових переговорів або оперативних брифінгів англійською мовою), методики імпровізаційних виступів, коли викладач має швидко формулювати думки в нестандартних умовах.

В контексті *принципу багаторівневої комунікативної взаємодії* слід зважати на те, що англомовна підготовка має охоплювати різні рівні комунікації (формальну, неформальну, письмову, усну) в контексті військової освіти. Реалізувати його вбачаємо за доцільне шляхом тренування офіційної доповідної комунікації (написання рапортів, аналітичних звітів, стратегічних документів англійською мовою), моделювання формальних та неформальних переговорів (спілкування з колегами, міжнародними експертами, військовими аташе), використання диференційованих комунікативних завдань (від роботи в невеликих групах до виступів перед широкою аудиторією).

Принцип автентичності та технологізації навчання набуває актуальності в контексті цифровізації суспільства [3] і передбачає використання сучасних цифрових технологій (VR-та AR-технологій) та автентичних ресурсів (онлайн-курсів НАТО, відеолекцій міжнародних військових експертів, подкастів із військової тематики) для моделювання реальних військово-освітніх процесів англійською мовою, військових ситуацій (наприклад, управління підрозділом під час міжнародної місії); застосування цифрових платформ для професійного навчання (Coursera, edX, військові тренінгові платформи) в контексті реалізації концепції навчання впродовж усього життя, що є ключем, який дає нам доступ до світу, повного різноманітних і збагачуючих освітніх можливостей [4].

Всі зазначені принципи базуються на педагогічних законах та закономірностях, є взаємопов'язаними та взаємозумовленими, виявляють синергетичну дію, підсилюють один одного і забезпечують формування емерджентного результату, а саме ефективного розвитку англомовної компетентності викладачів військової освіти.

Список використаних джерел

1. Ничкало Н. Г. Інтердисциплінарність мистецтва педагогічної дії. *Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей*. 2014, Вип. 5(9). Чернівці: Зелена Буковина. С. 29–35.
2. Ткаченко Н. М. Теоретичні і методичні засади формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов у педагогічних закладах вищої освіти : дис... д. пед. наук: 13.00.04. Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, Глухів, 2020. 617 с.
3. Shlieina L, Tkachenko N, Kurok R, Lagodych T, Liashenko R. Adapting Pedagogy in the Post-Pandemic Era: The Role of Hybrid Learning in Shaping Educational Quality. *Salud, Ciencia y Tecnología - Serie de Conferencias* [Internet]. 2025 Feb. 1; 4:1451. <https://doi.org/10.56294/sctconf20251451>
4. Tkachenko Nataliia. Lifelong learning as a tool for improving the life quality in the information society. Ensuring Standards of Quality of Life in a Turbulent World : monograph. Scientific editors: Tadeusz Pokusa and Tetyana Nestorenko. Opole: The Academy of Applied Sciences – Academy of Management and Administration in Opole, 2022. P. 480-487.

Пальгуй Інна Вікторівна,
аспірантка 2 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
Глухівського НПУ ім. О.Довженка
Науковий керівник: канд. психол. наук, ст. викл. Полілуєва І. В.

ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ

Вступ. В Україні нині учні перебувають в постійній стресовій ситуації, що зумовлена воєнним станом (ворожими обстрілами, нічними та денними тривогами, інформаційним середовищем) і потребують особливої підтримки в критичних ситуаціях, що впливають на результати навчання і змінюють поведінку дітей. Відомо, що діти, які пережили стресові чи травматичні ситуації, можуть тимчасово втратити певні здібності та вміння, що може спровокувати регрес у дитини [4].

Відтак, вчитель закладу загальної середньої освіти має бути психологічно компетентним і здатним враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів, розвивати в них позитивну самооцінку, формувати позитивну мотивацію та створювати спільноту. До виконання цих та інших професійних завдань педагог має бути підготовлений під час своєї первинної професійної підготовки.

Набуття психологічної компетентності майбутніми вчителями стає актуальним в контексті розвитку професійної компетентності в закладах загальної середньої освіти. Відповідає концептуальним засадам реформування середньої освіти «Нова українська школа», яка орієнтована на підготовку молоді до життя.

Мета. Обґрунтувати важливість формування психологічної компетентності майбутніх вчителів біології.

Матеріали та методи. Нові тенденції у світовій освіті призвели до суттєвих змін у вищій педагогічній освіті. Наразі вона спрямована на підготовку фахівців професійної освіти, які володіють творчою ініціативністю, конкурентоспроможністю, креативністю. Важливо, щоб науково-педагогічні працівники мали високий рівень наукового, культурного та професійного розвитку. Це призвело до впровадження нових педагогічних концепцій та сучасних інформаційних технологій у навчально-виховний процес. Особливо актуальними ці питання є в контексті інтеграції національної системи вищої освіти в Європейський освітній простір згідно з Болонською конвенцією. Виконання вчителем трудової функції залежить від наявності певних компетентностей, необхідних для виконання ціннісних орієнтирів, які сприяють розвитку здібностей здобувачів освіти, формуванню їхнього критичного мислення та навичок самостійного навчання, вихованню відповідальності, поваги до інших та готовності до співпраці. Важливим елементом професійної підготовки є психологічна компетентність педагогічних кадрів. Учителі мають розуміти психологічні процеси та бути здатними застосовувати психологічні знання на практиці [2].

Тому значущою у професійній компетентності майбутнього педагога стає саме його психологічна компетентність. Це означає, що освітяни мають бути здатними ефективно та компетентно здійснювати свою професійну діяльність, враховуючи зміни в освіті, нові підходи до навчання та індивідуальні особливості учнів. Оскільки біологія, як природнича наука, є компонент сучасного освітнього процесу, вона також не може існувати поза цими тенденціями.

Український вчений Р. Романюк виокремлює суперечності, що супроводжують процес фахової підготовки майбутніх учителів біології та психологічної компетенції вчителів, а саме: знання основ педагогіки, психології, дидактики; способів реалізації особистісного, індивідуального, гуманістичного, дитиноцентричного підходів у ЗЗСО; теорії формування та розвитку понять; соціальної та індивідуальної теорій навчання; загальної та вікової психології учнів, зокрема, психології обдарованості, соціального і когнітивного розвитку особистості, розвитку креативності та дивергентного мислення; основ організації науково-дослідницької діяльності в галузі біології. Зазначені суперечності дослідник вважає

основою, підґрунтям для здійснення педагогічної діяльності, як у базовій, так і у профільній школі [7с.171].

Реалізація в умовах сьогодення актуалізованого питання формування психологічної компетентності майбутнього вчителя біології забезпечується компетентнісним підходом. Також сприяє соціальному захисту молоді через засоби професійної мобільності та створенню європейської зони вищої освіти. Включає відповідність між знаннями, практичними навичками та реальними діями, що виявляються під час освітнього процесу.

Результати. Психологічна компетентність є необхідною умовою для ефективної взаємодії всіх учасників освітнього процесу, професійної самореалізації педагога та досягнення освітніх цілей. Вона передбачає продуктивне використання психологічних знань в інтересах розвитку здібностей учнів та їх прилучення до духовних цінностей.

Так, наприклад, цілісно представлений процес розвитку психологічної компетентності студентів у дослідженні Слободянюк Г.А. Дослідниця визначила компоненти, критерії та показники психологічної компетентності такі як «мотиваційно -ціннісний, когнітивний, поведінково-діяльнісний» [8,с.100].

Як зазначають Л. Подоляк, В. Юрченко, «психологічної компетентності викладача є педагогічна уява, яка виражається у передбаченні ним наслідків своїх педагогічних дій, у проєктування особистісного розвитку студентів. Вона пов'язана з уявленням про те, що зі студента буде в майбутньому та за яких умов це можливо, прогнозуванням розвитку тих чи інших його якостей», що є основоположними для формування психологічної компетентності фахівця [6,с.239]. Дослідники, вивчаючи стан трудової підготовки в закладах загальної середньої освіти та ступінь розробленості проблеми психологічної освіти і виховання, виокремили періоди становлення психологічної освіти майбутніх учителів. У кінець 50-х – 70-ті роки ХХ століття ґрунтовно проаналізовано навчальний процес у (ЗВО) та закладено теоретичні основи розв'язання проблем оновлення вищої школи. Це дало поштовх для появи низки досліджень, у яких вирішення завдань вищої освіти почало розглядатися в контексті психологічних особливостей студентського віку та психологічних явищ, породжених умовами вищого навчального закладу. У 80-х-90-ті роки ХХ століття – до теперішнього часу вчені розглядають психологічні засади формування особистості майбутнього вчителя в умовах педагогічного ЗВО. Це включає психологічне обґрунтування методів і прийомів навчання у вищій школі. За цих умов «становлення психологічної освіти майбутніх учителів починається лише в останні десятиріччя, хоча об'єктивна потреба в цьому існувала давно [6].

О. Бакаленко визначає психологічну компетентність фахівця як «здатність особистості до самопізнання, самоконтролю, до ефективного спілкування і взаємодії з іншими людьми, саморозвитку та самореалізації» [1 с. 136]. Науковець наголошує, що психологічна компетентність є однією з ключових компетентностей фахівця, оскільки дозволяє людині розуміти себе та інших, вибудовувати гармонійні стосунки та реалізувати свій потенціал.

На думку Л. Орбан-Лембрик, «психологічна компетентність - сукупність комунікативних, перцептивних та інтерактивних знань що дозволяє орієнтуватися у соціальних ситуаціях і приймати правильні рішення» [5,с.131]. Психологічна компетентність вчителя дозволяє ефективно застосовувати структуровану систему знань для побудови та налагодження процесу особистісної, соціальної й професійної взаємодії [9]. Здатність індивіда взаємодіяти з людьми в міжособистісних відносинах, враховуючи їх особистісні особливості й емоційний стан, дозволяє обирати адекватні способи спілкування [3].

Висновки. Таким чином, формування психологічної компетентності вчителів є основою для побудови конструктивних і взаємовигідних відносин у навчальному середовищі, що сприяє професійній самореалізації педагога та досягненню освітніх цілей. Перспективи подальших розвідок вбачаємо в обґрунтуванні сутності і структури психологічної компетентності майбутніх учителів у процесі фахової підготовки.

Список використаних джерел

1. Бакаленко О. А. Психологічна компетентність як ключова компетентність сучасного фахівця. *Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки»*. Вип. 58. 2018. С. 133-137.

2. Барчі Б. В., Магерович К.В. Психологічні компетенції та компетентності сучасного вчителя. *Міжнародний науковий журнал «ОСВІТА І НАУКА»*. 2023. Вип. 2(35). С. 124–129.
3. Єрмаков Т. І. Індивідуальне розуміння концепту «Я» як ключова компетентність особистості в умовах сучасного інформаційного суспільства. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*, Вип. 6(9), 2002. С. 200-207.
4. Наугольник Л. Б. Психологія стресу: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 324 с.
5. Орбан-Лембрик Л. Б. Комунікативний простір міжособистісних відносин. *Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки*, № 4, 2013. С. 130-136.
6. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Психологія вищої школи : навч.посіб. Вид. 3-тє вид., перероб. та допов. – Київ : Каравелла, 2011. 260 с.
7. Романюк Р. К. Підготовка вчителя біології профільної школи: теорія і практика: монографія. Житомир : ПП «Євро-Волинь», 2021 – 424 с.
8. Слободянюк Г. А. Показники психологічної компетентності майбутніх вчителів математики. *Науковий вісник Х.Д.У. Серія «Психологічні науки»*. Вип. 2. 2021. с. 100.
9. Цільмак О. М. Складові структури компетентностей. *Наука і освіта*, № 1-2, 2009. С. 128-135.

Петренко Максим Віталійович,
 аспірант 2 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
 Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Шевель Б. О.

СТВОРЕННЯ ШКІЛЬНИХ МІНІ-БІЗНЕСІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ОСВІТИ

У сучасних умовах ринок праці вимагає від молоді не лише глибоких знань, а й підприємницького мислення, ініціативності та вміння адаптуватися до змін. Одним із ефективних методів формування таких якостей є створення шкільних міні-бізнесів, що сприяють набуттю практичних навичок ведення підприємницької діяльності.

Шкільні міні-бізнеси – це навчальні проекти, у рамках яких учні створюють і керують невеликими підприємствами, що функціонують у межах закладу освіти. Це можуть бути майстерні, виробництво сувенірної продукції, екологічні ініціативи, послуги у сфері дизайну, кулінарії тощо. Така діяльність дає змогу учням застосовувати отримані знання на практиці, розвивати навички управління, фінансової грамотності та командної роботи.

Переваги впровадження шкільних міні-бізнесів:

1. Практичний досвід – учні набувають реальних навичок ведення бізнесу, управління ресурсами та прийняття рішень.
2. Формування підприємницького мислення – стимулюється креативність, відповідальність і ініціативність.
3. Фінансова грамотність – учасники вчать вести облік витрат і доходів, аналізувати рентабельність і складати фінансові плани.
4. Розвиток соціальних навичок – командна робота, комунікація та вміння вести переговори.
5. Мотивація до навчання – інтеграція знань з економіки, менеджменту, маркетингу в реальні проекти підвищує інтерес до освітнього процесу.

Етапи створення шкільного міні-бізнесу:

1. Визначення ідеї – учні обирають напрям діяльності, аналізують потреби ринку та можливості школи.
2. Розробка бізнес-плану – визначення мети, бюджетування, планування маркетингових стратегій.
3. Організація процесу – розподіл обов'язків, залучення ресурсів, створення продукції або надання послуг.

4. Функціонування та розвиток – управління бізнесом, вдосконалення процесів, моніторинг результатів.

5. Аналіз ефективності – оцінка досягнень, розгляд проблем і перспектив розвитку.

Створення шкільних міні-бізнесів – це не лише можливість для учнів отримати практичний досвід у підприємництві, але й потужний інструмент для розвитку низки важливих навичок, які знадобляться їм у майбутньому. Такий досвід дозволяє учням зануритися в реальне підприємницьке середовище, де вони можуть застосовувати теоретичні знання на практиці, розвивати критичне мислення та вчитися розв'язувати проблеми у реальних умовах.

У рамках міні-бізнесів учні вчаться приймати рішення щодо розподілу ресурсів, оцінки ринку, вибору бізнес-стратегії та розвитку товару чи послуги. Вони отримують уявлення про основи бізнес-планування, маркетингу та продажів. Створення продукту чи послуги, планування витрат та доходів, робота з постачальниками та клієнтами – все це формує важливі підприємницькі компетенції.

Шкільні міні-бізнеси допомагають учням зрозуміти, як працюють фінанси в реальному світі: як управляти доходами і витратами, вести бюджет та оптимізувати витрати. Вони навчаються розраховувати собівартість товару, визначати ціну, яка покриває витрати і приносить прибуток, а також розуміти податкові зобов'язання та роль фінансових звітів у веденні бізнесу.

Міні-бізнеси часто реалізуються в команді, де кожен учасник бере на себе певну роль: керівник, фінансист, маркетолог, дизайнер, менеджер по закупівлях тощо. Така організація роботи вчить учнів співпраці, вміння слухати інших, ділитися ідеями та розв'язувати конфлікти, якщо вони виникають. Вони дізнаються, як важливо працювати на загальний результат, навіть якщо інтереси окремих учасників можуть відрізнятись.

У створенні міні-бізнесів часто потрібні нестандартні рішення, креативний підхід до розробки продукту чи послуги. Учні вчаться знаходити інноваційні способи вирішення завдань, будь то покращення існуючої продукції, розробка нового бренду чи впровадження ефективних маркетингових стратегій.

Участь у бізнес-проєктах допомагає учням розвивати лідерські якості. Вони вчаться брати на себе відповідальність за прийняті рішення та їхні наслідки. Якщо учні займаються продажами, організовують заходи або координують роботу команди, це дає їм досвід управління людьми та ресурсами.

Часто шкільні міні-бізнеси мають соціальний напрямок, наприклад, вони можуть бути пов'язані з екоініціативами або благодійними проєктами. Це дає учням змогу зрозуміти важливість соціальної відповідальності в бізнесі, формує у них етичні норми, як наприклад, дотримання чесності, поваги до працівників та клієнтів, відповідальність за навколишнє середовище.

Загалом, шкільні міні-бізнеси не тільки розвивають професійні навички, але й готують учнів до реальних умов ринку, сприяючи їхньому особистісному та професійному розвитку, формуючи у них важливі життєві компетенції, які знадобляться в подальшому житті. Ось кілька прикладів таких бізнесів:

1. Виробництво і продаж товарів.

Майстерня hand-made виробів – учні виготовляють декоративні свічки, мило, браслети, листівки, гончарні вироби та продають їх на шкільних ярмарках або онлайн.

Друк на футболках та екосумках – створення унікальних принтів та нанесення на текстиль за допомогою термопресу або шовкографії.

Шкільна майстерня з деревообробки – виробництво підставок для телефонів, сувенірів, ключниць, розвивальних іграшок тощо.

2. Фермерські проєкти.

Міні-город – вирощування мікрозелені, розсади квітів, пряних трав та продаж їх вчителям, батькам або місцевим магазинам.

Бджільництво – створення шкільної пасіки (за підтримки дорослих) та продаж меду або воскових виробів.

3. Освітні послуги та IT-проєкти.

Шкільна студія репетиторства – старшокласники допомагають молодшим учням у вивченні предметів за символічну плату.

Курси цифрової грамотності – навчання вчителів і учнів основам роботи з комп'ютером, графічним дизайном, відеомонтажем.

Створення та продаж чат-ботів або вебсайтів – група учнів-розробників створює прості сайти для місцевого бізнесу або програмує боти для Telegram/Viber.

4. Еко-ініціативи та соціальні бізнеси.

Збір вторсировини – організація пункту прийому макулатури, пластику чи батарейок, співпраця з переробними компаніями.

Переробка старого одягу – створення шоперів, м'яких іграшок або аксесуарів із непотрібного текстилю.

Виготовлення екоторбинок та воскових серветок для їжі – альтернативи поліетиленовим пакетам.

5. Сфера обслуговування.

Шкільне кафе або кав'ярня – продаж гарячих напоїв, випічки, смузі, організація тематичних «кавових» днів.

Фотостудія – проведення фотосесій для учнів та вчителів, створення фотозон на свята.

Організація свят та квестів – проведення заходів для молодших класів, написання сценаріїв, оформлення залів.

Кожен із цих міні-бізнесів можна адаптувати під потреби школи, враховуючи рівень підготовки учнів, наявні ресурси та місцеві особливості. Важливо також визначити, як найкраще організувати процеси виробництва, збуту та реклами, щоб забезпечити стабільний розвиток проєкту.

Отриманий прибуток можна використовувати не лише для підтримки бізнесу, закупівлі нових матеріалів чи вдосконалення продукції, а й спрямовувати на соціально значущі ініціативи. Наприклад, частину коштів можна інвестувати у покращення шкільної інфраструктури (оновлення спортивного інвентаря, придбання книг для бібліотеки, озеленення території), допомогу учням із малозабезпечених сімей або підтримку благодійних організацій.

Окрім фінансової вигоди, такі проєкти сприяють розвитку у школярів підприємницьких навичок, командної роботи, відповідальності та креативного мислення, що є цінним досвідом для їхнього майбутнього професійного становлення.

Створення шкільних міні-бізнесів є дієвим засобом підприємницької освіти, що сприяє розвитку економічного мислення, фінансової грамотності та практичних навичок учнів. Реалізація таких проєктів готує молодь до майбутнього професійного життя, формує активну громадянську позицію та навчає самостійно ухвалювати рішення у реальних економічних умовах.

Список використаних джерел

1. Калініна Л. М. Інформаційне управління загальноосвітнім навчальним закладом: системи, процеси, технології : монографія. Київ : Інформавтодор, 2008. 472 с.
2. Концепція розвитку економічної освіти в Україні: ріш. колегії М-ва освіти і науки України від 04.12.2003 р. (протокол № 12/7-4). URL : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v12_7290-03#Text.
3. Ляшенко М. Формування підприємницької компетентності у майбутніх учителів технологій. *Наукові записки: зб. наук. пр. Кіровоград. держ. пед. ун-ту імені Володимира Винниченка. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Кропивницький: Кіровоград. держ. пед. ун-т імені В. Винниченка*, 2016. Вип. 9(3). С. 51-54.
4. Морзе Н., Балик Н. Шляхи формування підприємницької компетентності майбутніх інформатиків. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах : науково-методичний журнал*. 2015. № 1. С. 8–17.

Петрикей Олексій Юрійович,
аспірант 2 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф., член-кореспондент НАПН України Курок В. П.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ CASE STUDY У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Світові стандарти в галузі економічної освіти передбачають створення умов для формування у майбутніх фахівців умінь інтегруватись у динамічне суспільство, генерувати нові ідеї, працювати в команді, здатності приймати нестандартні рішення, адаптуватися до нової інформації, ідентифікувати й розв'язувати реальні життєві проблеми.

Сучасна економічна освіта потребує використання інтерактивних методів навчання, які дозволяють здобувачам вищої освіти розвивати професійні компетентності відповідно до реальних викликів ринку праці. Одним з найбільш ефективних методів навчання в підготовці майбутніх економістів є метод Case Study (кейс-стаді, кейс-метод), який дає можливість наблизити освітній процес до реальних умов діяльності економічних суб'єктів.

Аналіз наукових публікацій свідчить, що використання методу Case Study є ефективним у підготовці спеціалістів різних галузей, включаючи економіку, фінанси та управління [1; 2]. Впровадження цього підходу у закладах вищої освіти дозволяє підвищити рівень професійної підготовки майбутніх фахівців, адаптувати їх до змінної економічної ситуації та забезпечити конкурентоспроможність на ринку праці.

Метод Case Study – метод навчання, що полягає в розв'язанні реальних проблем, які можуть зустрічатися у професійній діяльності. В основі даного методу покладено принцип випадку (case), який необхідно дослідити, проаналізувати, обговорити та запропонувати варіанти можливих рішень [3].

Метод Case Study є формою проблемного навчання, що базується на аналізі реальних або змодельованих ситуацій, які відображають реальні проблеми економічної діяльності.

Застосування методу Case Study сприяє створенню навчальних ситуацій для накопичення практичного досвіду, забезпеченню можливості переходу від абстрактного до конкретного сприйняття дійсності. Використання кейсів дає змогу встановлювати зв'язок і залежність між різноманітними дослідженнями соціальних, економічних процесів, навчити аналізувати й приймати ефективні рішення в конкретних ситуаціях у всіх сферах виробництва. Метод кейсів сприяє розвитку вміння аналізувати ситуації, оцінювати альтернативи, обирати оптимальний варіант і складати план його здійснення. Крім того, кейси розвивають аналітичні, дослідницькі, комунікативні вміння й навички, виробляють вміння планувати стратегію та приймати управлінські рішення [2].

Використання кейс-методу в економічній освіті дозволяє розвивати у студентів здатність до аналізу комплексних економічних проблем, а також формує стратегічне мислення, необхідне для роботи в динамічному бізнес-середовищі.

Дослідження підтверджують, що кейс-метод є ефективним засобом навчання, особливо у сферах, що потребують практичного застосування знань, зокрема у фінансовому аналізі, менеджменті, маркетингу та економічному прогнозуванні [1].

В освітньому процесі кейс-метод може використовуватися для вивчення широкого спектра економічних завдань, зокрема:

- фінансовий аналіз – аналіз фінансових звітів компаній, оцінювання ризиків інвестування, розробка стратегії підвищення фінансової ефективності;
- макроекономічний аналіз – розгляд реальних економічних криз, оцінка їхніх наслідків та розробка можливих шляхів стабілізації економіки;
- маркетингові стратегії – розробка бізнес-стратегій для компаній, аналіз ринку та поведінки споживачів;
- управління бізнес-процесами – аналіз кейсів щодо оптимізації виробництва, логістичних процесів та ефективного управління персоналом.

Ефективне використання методу Case Study вимагає відповідної підготовки викладачів і створення якісного навчального матеріалу. Основні аспекти впровадження цього підходу включають:

- розробку актуальних кейсів – кейси мають відображати сучасні економічні реалії, що дозволить студентам застосовувати отримані знання в майбутній професійній діяльності;
- методичне забезпечення – необхідно підготувати навчальні матеріали, що містять покрокові інструкції для аналізу кейсів і критерії оцінювання;
- інтерактивні форми навчання – використання групових дискусій, мозкових штурмів і презентацій результатів аналізу кейсів сприятиме розвитку навичок аргументації та захисту прийнятих рішень;
- оцінювання результатів – важливо враховувати не лише правильність знайденого рішення, а й логіку аналізу, вміння працювати в команді та здатність застосовувати теоретичні знання на практиці.

Таким чином, застосування кейс-методу у підготовці майбутніх економістів є дієвим інструментом формування професійних компетентностей, що відповідають сучасним вимогам ринку праці. Для досягнення максимального ефекту необхідно системно впроваджувати кейс-метод в освітній процес, адаптувати його до сучасних економічних викликів і забезпечити інтеграцію цього методу з іншими інноваційними технологіями навчання.

Список використаних джерел

1. Васиньова Н.С. Застосування кейс-технологій у процесі магістерської підготовки публічних службовців в Україні. *Публічне управління та адміністрування в Україні*. 2020. Вип. 18. С. 7–11. URL: https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6542?utm_source=chatgpt.com.
2. Павленко О. Відмінність «методу Case Studies» від «методу аналізу конкретних ситуацій». Особливості використання методу Case Studies у методичній підготовці майбутніх викладачів економіки. *Витоки педагогічної майстерності*. 2020. Випуск 25. С. 166–172. URL: https://sources.pnpu.edu.ua/article/view/223239?utm_source=chatgpt.com.
3. Стинська В., Чепіль М., Прокопів Л. Кейс-метод – інновація у методиці підготовки студентів магістратури у закладі вищої освіти. *Молодь і ринок*. 2023. № 4 (212), С. 16–19.

Свердлов Роман Юрійович,

аспірант 1 року навчання спеціальності 011 Освітні педагогічні науки

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Бурчак С. О.

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Попит на конкурентоспроможних фахівців, актуалізований умовами ринкової економіки, висуває першочергове завдання розвитку особистісних якостей, інтелектуальних здібностей і творчого потенціалу особистості. Адже соціальний розвиток нації нерозривно пов'язаний із творчістю, що виявляється в здатності генерувати нові ідеї, розв'язувати нестандартні завдання та адаптуватися до змінних умов.

Саме тому освітні програми, орієнтовані на розвиток творчого мислення, займають центральне місце в сучасній педагогіці. Нові орієнтири професійної освіти та сучасні наукові досягнення визначають вибір педагогічних технологій, яким надається дедалі більше значення.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що проблема творчості досліджувалася вченими різних історичних періодів і галузей знань. Ще в античності Платон розглядав людину як провідника божественних ідей, які вона отримує від вищих сил і транслює у світ.

Арістотель, у свою чергу, вбачав витоки натхнення в асоціативному мисленні, коли накопичені знання і досвід сприяють появі нових ідей. Сократ наполягав на використанні

діалогічного методу, який дозволяє пробудити приховані творчі здібності через активне обговорення та пошук істини [8].

Вважається, що перші наукові засади дослідження творчості заклав англійський учений XIX століття Френсіс Гальтон. У 1850 році, спираючись на еволюційні ідеї Чарльза Дарвіна, він розпочав вивчення спадковості таланту. Протягом майже сорока років Гальтон займався дослідженням природи та розвитку людських здібностей, виокремлюючи серед основних чинників середовище і спадковість. Його дослідження стали підґрунтям для подальших наукових пошуків у сфері індивідуальних особливостей творчості [7].

До кінця XIX століття домінували теоретичні розвідки філософської, наукової та художньої творчості. Художня творчість розглядалася як прояв свободи духу, що не підлягає науковому аналізу, оскільки вважалося, що вона належить до сфери емоцій і внутрішнього натхнення. Натомість наукова та технічна творчість поступово набували практичного значення, а усвідомлена діяльність особистості почала визнаватися важливим чинником у розвитку суспільства [11].

Початок XX століття ознаменувався зростанням уваги до досліджень творчої діяльності особистості. Стрімкий розвиток виробництва, технічний прогрес та індустріалізація актуалізували наукове вивчення феномену творчості. З'явилися дослідження, що розглядали творчість як процес, підпорядкований певним закономірностям. Особливої уваги набули питання формування творчого мислення, механізмів розв'язання нестандартних завдань та впливу середовища на креативність.

Одним із провідних дослідників теорії творчості був американський психолог Еліс Пол Торренс [6]. У 1958 році він розпочав багаторічні дослідження цієї проблеми, розробивши власні методи оцінювання творчого мислення. Водночас Дж. Маккіннон, К. Роу та інші вчені Інституту вивчення і вимірювання особистості аналізували особистісні риси і мотиви, пов'язані з творчим потенціалом. Вони застосовували кореляційні методи та методи порівняння груп із різним рівнем творчості, що дозволило зробити значні висновки щодо психологічних особливостей креативних людей [10].

Послідовники Е. Торренса, якими виступали М. Волах і Н. Коган переглянули традиційні уявлення про критерії творчості. Вони виключили точність як обов'язковий чинник, а також відмовилися від обмежень у часі, конкуренції та єдиного правильного рішення. На їхню думку, «творчість і інтелект взаємопов'язані не лише на рівні особистісних якостей, а й у межах цілісного пізнавального процесу», що підкреслює важливість розвитку креативного мислення як комплексної навички [6].

Значний внесок у розуміння творчості зробили Р. Стернберг і Д. Лаверт, які вважаються авторами «теорії інвестування». Вони вважали творчими тих, хто здатен «купувати ідеї дешево, а продавати дорого». Ця концепція акцентує увагу на тому, що творчість включає не лише генерування нових ідей, а й уміння їх реалізовувати та адаптувати до суспільних потреб [4].

В Україні розвиток досліджень творчості розпочався ще у XIX столітті з діяльності Харківської школи. У 1907–1923 роках видавався збірник «Вопросы теории и психологии творчества», що містив розвідки з питань критеріїв творчої діяльності, методів дослідження творчості та її психологічних аспектів. У XX столітті дослідження творчості стало пріоритетним напрямом у багатьох наукових школах, що сприяло появі різних підходів до аналізу цього феномену. Так, містичний підхід до розвитку творчості базується на ідеях містицизму та віри в духовну природу креативності. Прихильники цього підходу розглядали творчість як дар згори або прояв надприродних сил. Він часто суперечив науковим методам аналізу творчого процесу. Серед представників цього напрямку можна відзначити Б. Чиселіна, Р. Кіплінга та інших [9;12].

Прагматичний (комерційний) підхід до творчої діяльності орієнтований переважно на досягнення практичних і комерційних цілей. Цей підхід не розглядався з позицій методології чи наукової психології, а його представники зосереджувалися на тому, як ефективно застосовувати творчість у бізнесі та підприємництві. До видатних дослідників цього напрямку належать Е. де Боно (1971), В. Гордон (1961), А. Осборн (1953), Д. Адамс (1974–1986) та інші [1].

Психоаналітичний підхід до розвитку творчості спирається на ідеї психоаналізу, що пояснюють творчу діяльність через взаємодію свідомого і підсвідомого. Він розглядає творчість як результат обробки інформації у свідомості, де важливу роль відіграють підсвідомі імпульси та механізми. Однак багато концепцій цього напрямку не отримали широкого розвитку. Серед його представників: З. Фрейд (1908–1959), Е. Кріс (1952), Л. Кубі (1958), П. Вернон (1970) та інші [2].

Екстраординарний підхід до розвитку творчості ґрунтується на уявленні про творчість як унікальний, винятковий процес. Він передбачає, що творчість є рідкісним явищем і притаманна лише обмеженому колу осіб. При цьому значення наукового вивчення творчості часто ігнорувалося. Представниками цього напрямку є М. Воллах, Н. Коган, Р. Вейсберг та інші [3].

Міждисциплінарний підхід до творчої діяльності розглядає розвиток творчості через призму кількох дисциплін, поєднуючи знання з когнітивної психології, соціології, особистісної психології та інших наук. Проте наукових досліджень, що всебічно аналізують усі аспекти творчого процесу, досі недостатньо. Крім того, різні дослідники іноді дійшли суперечливих висновків. Серед представників цього підходу – П. Ленглі, М. Боден, Х. Симон, Д. Зітков, Т. Амабейль, Ф. Баррон, Г. Айзенк, Х. Вернер, Д. Мадьярі-Бек та інші.

Інтегративний підхід до вивчення розвитку творчості є сучасним і перспективним. Він базується на науковому підґрунті, не пов'язаний із містицизмом та об'єднує різні аспекти дослідження творчості. Цей підхід не розглядає творчість як окремий випадок звичайних когнітивних процесів, що дозволяє застосовувати міждисциплінарні наукові ресурси. Серед представників: Х. Гарднер, Є. Григоренко, Х. Грубер, Т. Любарт, Р. Стернберг, Т. Тардиф та інші [10].

Креативний підхід, також відомий як інвестиційна теорія креативності, виник значно пізніше за інші. Він базується на ідеї, що творчі особистості здатні «купувати ідеї дешево і продавати дорого», тобто розвивати непопулярні на початку ідеї та робити їх затребуваними. Представники цього напрямку: Р. Стернберг, Т. Любарт та інші [4].

Сьогодні інтерес до вивчення творчості значно зріс. Протягом останніх двадцяти років активно розвивається когнітивний підхід, що дозволяє аналізувати процеси мислення за допомогою експериментальних досліджень і штучного інтелекту [13]. Це дає змогу глибше зрозуміти механізми формування творчих ідей, а також роль середовища у розвитку творчого потенціалу особистості. Більшість сучасних науковців сходяться на думці, що творчість є результатом взаємодії когнітивних, мотиваційних і середовищних факторів, що відкриває нові перспективи для її розвитку в освіті, науці та технологіях.

Список використаних джерел

1. Albert, R. S., Runco, M. A. (1999). A history of research on creativity. In R.J. Sternberg. Handbook of creativity. New York : Cambridge University Press, 1999. P. 16-31.
2. Gardner H. Sternberg R., Tardif T. Creativity lives and creative works: a synthetic scientific approach. Cambridge University Press. 1988. P. 298–324.
3. Lubart T. Children's creative potential: an empirical study of measurement issues. Learning and Individual Differences. 2010. № 20. P. 388–392.
4. Sternberg R. J., Lubart T. I. The concept of creativity. Prospects and paradigms. Handbook of creativity. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. P.3-9.
5. Taylor C. W. Sternberg R. J. Various Approaches to and Definitions of creativity. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1988. 124 p.
6. Torrance E. P. The Torrance Test of creative thinking: Technical-norm manual. T.2, 1974.
7. Гальтон Ф. Психология: Биографический и библиографический словарь / Под ред. Н. Шихи, Э. Дж. Чепмана, У. А. Конроя. СПб. : Евразия, 1999. 480 с.
8. Дяченко М. Д. Наукова інтерпретація ідеї розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців: історичний аспект. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2015. Вип. 45. С. 9-18.
9. Клименко В. В. Психология творчості : навч. посіб.для студ. вищих навч. закладів; Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини «Україна». К. : Центр навч. л-ри, 2006. 480 с.

10. Любарт Т., Муширу К., Торджман С., Зенасни Ф. Психология креативности. Москва: Когито-Центр», 2009. 420 с.
11. Прокопенко І. Ф., Євдокимов В. І. Педагогічні технології : навч. посібник [за заг. ред. І.Ф. Прокопенко]. Х.: Колегіум, 2006. 224 с.
12. Психологічна енциклопедія / автор-упоряд. О. Степанов. Київ: «Академвидав», 2006. 424 с.
13. Сисоєва С. О. Педагогічна творчість : монографія. К. : Каравела, 1998. 150 с.

Сизьон Олександр Олександрович,
аспірант 2 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Рябко А. В.

РОЗВИТОК ВІЗУАЛЬНОГО ТА ПРОСТОРОВОГО МИСЛЕННЯ У ВИВЧЕННІ ФІЗИКИ: КОГНІТИВНІ ІНСТРУМЕНТИ, МЕТОДИ І ОЦІНЮВАННЯ

Візуальне та просторове мислення є критично важливими для успішного засвоєння фізики, адже багато її понять виходять за межі повсякденного досвіду. Ця стаття досліджує, як когнітивні інструменти, такі як розумові карти, уявні експерименти та мультимедійні технології, можуть покращити розуміння фізичних явищ. Також розглядаються методи оцінювання візуального мислення, включаючи креативні тести та інтерактивні завдання [1].

Фізика охоплює широкий спектр явищ, які складно уявити без спеціальної підготовки. Наприклад, електромагнітні хвилі, квантові стани або викривлення простору-часу неможливо безпосередньо спостерігати, тому необхідність розвитку візуального мислення є надзвичайно важливою.

Відповідно до теорії подвійного кодування Аллана Пайвію, люди засвоюють інформацію через дві системи – вербальну та візуальну. Якщо навчальний процес активує обидві системи одночасно, засвоєння матеріалу стає більш ефективним. У фізиці це означає поєднання рівнянь із графічними та динамічними уявленнями [2].

Інтелектуальні карти допомагають структурувати знання, демонструючи взаємозв'язки між різними фізичними поняттями. Вони особливо корисні для розуміння складних тем, таких як теорія відносності або електромагнітні явища.

Метод мислених експериментів є одним із найпотужніших способів розвитку візуального мислення. Наприклад, студентів можна попросити уявити себе в кабіні космічного корабля, що рухається зі швидкістю світла, і спрогнозувати, як зміниться їхнє сприйняття часу. Такі підходи допомагають зробити фізику більш наочною та зрозумілою [3].

Сучасні технології, такі як 3D-модельювання та віртуальна реальність, відкривають нові можливості для розвитку візуального мислення. Наприклад, інтерактивні симуляції можуть допомогти студентам досліджувати хвильові процеси, гравітаційні ефекти або молекулярну динаміку в реальному часі.

Одним із способів вимірювання рівня візуального мислення є використання тестів, що оцінюють здатність до просторової уяви. Наприклад, тест творчого мислення Торранса (ТТСТ) дозволяє визначити, наскільки ефективно учень може створювати нестандартні уявлення про фізичні явища.

Методика аналізу письмових розв'язків задач може виявити, наскільки активно учні використовують графічні представлення, діаграми та схеми для пояснення своїх ідей. Це дозволяє визначити, чи є візуалізація невід'ємною частиною їхнього мислення. Розвиток візуального та просторового мислення відіграє важливу роль у вивченні фізики, оскільки багато її понять виходять за межі повсякденного досвіду. Когнітивні інструменти, такі як розумові карти, уявні експерименти та мультимедійні технології, сприяють кращому розумінню фізичних явищ. Методи оцінювання візуального мислення включають креативні тести та інтерактивні завдання, що дозволяють визначити рівень засвоєння матеріалу.

Фізика охоплює складні явища, які потребують розвинутого візуального мислення для їхнього осмислення. Наприклад, електромагнітні хвилі, квантові стани та викривлення простору-часу неможливо безпосередньо спостерігати, що робить візуалізацію надзвичайно важливим компонентом навчального процесу. Відповідно до теорії подвійного кодування Аллана Пайвію, ефективне засвоєння інформації відбувається через взаємодію вербальної та візуальної систем, що в навчанні фізики передбачає поєднання рівнянь із графічними та динамічними уявленнями.

Розвитку візуального мислення сприяє використання інтелектуальних карт, які структурують знання та допомагають встановлювати взаємозв'язки між різними фізичними поняттями. Вони особливо корисні для розуміння складних тем, таких як теорія відносності або електромагнітні явища. Мислені експерименти є ще одним ефективним методом, що дозволяє студентам формувати уявні моделі фізичних процесів. Наприклад, уявлення себе в кабіні космічного корабля, що рухається зі швидкістю світла, сприяє розумінню релятивістських ефектів. Використання цифрових технологій, таких як 3D-моделювання та віртуальна реальність, відкриває нові можливості для навчання. Інтерактивні симуляції допомагають досліджувати хвильові процеси, гравітаційні ефекти або молекулярну динаміку в реальному часі.

Оцінювання рівня візуального мислення можливе через тести, що вимірюють здатність до просторової уяви. Наприклад, тест творчого мислення Торранса (ТТСТ) визначає рівень креативності у створенні нестандартних уявлень про фізичні явища. Аналіз письмових розв'язків задач дозволяє оцінити, наскільки активно студенти використовують графічні представлення, діаграми та схеми для пояснення своїх ідей. Це дає змогу з'ясувати, чи є візуалізація важливим складником їхнього мислення.

Розвиток візуального та просторового мислення є ключовим для успішного засвоєння фізичних знань. Використання когнітивних інструментів, мислених експериментів та цифрових технологій значно покращує розуміння абстрактних концепцій. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на створення ефективних стратегій інтеграції цих методів у навчальні програми з фізики.

Методика аналізу письмових розв'язків задач є ефективним способом оцінки рівня візуального мислення учнів. Вона дозволяє визначити, наскільки активно студенти використовують графічні представлення, діаграми та схеми для пояснення своїх ідей, а також оцінити якість і точність таких зображень. Використання схематичних малюнків або графічних моделей свідчить про здатність учнів перекладати абстрактні поняття у зрозумілі візуальні форми, що є важливим аспектом формування фізичного мислення.

Аналізуючи письмові розв'язки, можна оцінити, як учні застосовують візуальні засоби для розв'язання різних типів задач. Наприклад, у механіці це можуть бути векторні діаграми, графіки залежностей або кінематичні схеми, які допомагають пояснити рух тіл. У термодинаміці важливу роль відіграють P-V діаграми, які демонструють зміни стану газу під час процесів розширення або стиснення. В електродинаміці використання схем електричних кіл із правильним розміщенням струмів та напруг вказує на розуміння принципів їхнього функціонування.

Крім того, аналіз письмових розв'язків може виявити типові труднощі студентів у використанні візуальних засобів. Наприклад, деякі учні можуть обмежуватися лише текстовими описами або математичними розрахунками, уникаючи графічного представлення, що може свідчити про недостатню розвиненість просторового мислення. Важливо враховувати не лише наявність схем та діаграм, але і їхню доречність, правильність виконання та відповідність розв'язуваній задачі.

Ефективне застосування цієї методики також передбачає використання спеціальних критеріїв оцінювання. До них можуть входити такі показники, як точність графічного зображення, відповідність рисунка фізичному процесу, логічність взаємозв'язку між графічними та аналітичними складовими розв'язку, а також здатність учня пояснити побудовану схему або діаграму.

Таким чином, аналіз письмових розв'язків фізичних задач дає змогу не лише оцінити рівень візуального мислення учнів, а й розробити індивідуальні підходи до його

вдосконалення. Виявлення типових помилок та труднощів дозволяє коригувати методику навчання, роблячи акцент на розвитку навичок графічного представлення інформації, що є ключовим для глибшого розуміння фізичних явищ.

Розвиток візуального та просторового мислення є ключовим фактором у засвоєнні фізичних знань. Використання інтелектуальних карт, мислених експериментів та цифрових технологій може значно покращити розуміння абстрактних концепцій. Подальші дослідження можуть бути зосереджені на розробці ефективних стратегій інтеграції цих методів у навчальні програми з фізики.

Список використаних джерел

1. Осадчий В. В., Осадча К. П. Інформаційно-комунікаційні технології у процесі розвитку візуального мислення майбутніх учителів. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. 2014. № 1. С. 128–133.
2. Друшляк М. Г., Друшляк М. Г. Словник візуальної освіти: наочність, візуалізація, візуальне мислення. *Фізико-математична освіта*. 2018. Т. 2, № 1. С. 15.
3. Гохман І. О. Психологічний аналіз компонентів візуально-мисленнєвих стратегій розв'язання задач з фізики. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2014. Вип. 48. С. 62–70.

Сорока Ольга Олексіївна,

аспірантка 4 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф., член-кореспондент НАПН України Курок В. П.

ЗАСТОСУВАННЯ KEYС-ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасний світ потребує фахівців, які не лише володіють професійними знаннями, а й усвідомлюють екологічну відповідальність своєї діяльності. Майбутні вчителі трудового навчання та технологій відіграють важливу роль у формуванні екологічної культури учнів, впровадженні цінностей сталого розвитку в освітній процес.

Одним із ефективних методів формування екологічної компетентності педагогів є кейс-технології, які дозволяють моделювати реальні екологічні ситуації та аналізувати їх у контексті професійної діяльності.

Метою тез є розгляд кейс-технології та її застосування у процесі формування екологічної компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій.

Під кейс-технологією розуміємо педагогічну технологію, що допомагає опануванню професійних знань шляхом розв'язання проблем, котрі містять дидактично обґрунтовані та відповідно дібрані ситуації [1].

Метою використання цієї технології під час формування екологічної компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій вважаємо набуття екологічних знань і вмінь та використання їх на практиці шляхом вирішення реальних екологічних ситуацій та проблем, набуття досвіду аналізувати інформацію під професійним кутом.

М. Хроленко визначила орієнтовну структуру кейсу екологічного змісту: тема кейсу, яка може бути суголосною з темою лекції (або одного з питань), практичного, лабораторного заняття; назва кейсу, яка формулюється лаконічно й відображає сутність проблемної ситуації; зміст кейсу – опис проблемної ситуації (текст, презентація, відеофрагмент тощо); формулювання проблеми кейсу; пакет завдань, які необхідно розв'язати; навчально-методичний супровід кейсу (таблиці, схеми, відео, фото, статистичні дані та ін.); список рекомендованих джерел (у разі необхідності); проміжок часу, відведений для розв'язання кейсу [2, с. 367].

Кейс-технологія передбачає певні етапи, завдання, методи і форми роботи, які виконують студенти для розв'язання проблемних ситуацій. Кожен етап має свої завдання та методи роботи:

1. Етап «входження» і розуміння ситуації (завдання: уважно вивчити кейс та зрозуміти сутність ситуації; методи: прочитати кейс, зробити помітки, підкреслити важливі моменти).

2. Етап постановки діагнозу та аналізу (завдання: визначити проблему та проаналізувати інформацію; методи: провести зовнішній та внутрішній аналіз, виявити головні причини проблеми).

3. Етап визначення стратегічних питань та ключових проблем (завдання: сформулювати стратегічні альтернативи та визначити головні проблеми; методи: використовувати мозковий штурм та аналітичні методи для уточнення проблем).

4. Етап розроблення стратегічних альтернатив (завдання: сформулювати альтернативні рішення та варіанти дій; методи: аналіз досвіду, стратегічне планування, SWOT-аналіз та інші аналітичні інструменти).

5. Етап оцінювання альтернатив та вибору оптимального рішення (завдання: оцінити всі альтернативи та вибрати оптимальне рішення; методи: аналіз дерева рішень, розрахунок наслідків та SWOT-аналіз для вибору найкращого варіанта).

6. Етап захисту та обґрунтування рішення (завдання: підтвердити продуктивність рішення та обґрунтувати його переваги; методи: розрахунок наслідків, підготовка звіту та презентація результатів аналізу) [1].

Такий підхід до роботи над екологічними кейсами допомагає здобувачам освіти систематизувати екологічну інформацію, розвивати аналітичні та критичні навички аналізу суперечливих ситуацій, а також приймати обґрунтовані та ефективні рішення, засновані на системі екологічних цінностей, аргументовано висловлювати власні погляди та відстоювати свою екологічну позицію.

Підвищенню рівня екологічної компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій, зокрема вдосконаленню їхніх умінь розв'язувати екологічні завдання в професійній та побутовій сферах, сприяло використання кейс-технології.

Кейс-технологію ми використовували в процесі виконання практичних і лабораторних занять, а також під час тренінгів. Це зумовлено здебільшого великою кількістю слухачів на лекції.

Застосування кейс-технології в освітньому процесі дозволило змодельовати різні екологічні ситуації, що можуть виникати в майбутній професійній діяльності учителів трудового навчання та технологій. Наприклад, студенти аналізують конкретні виробничі процеси, їх вплив на природне довкілля, а також розробляють рішення для зниження негативного впливу на навколишнє середовище в рамках дисципліни «Екологія творчих проєктів». Ситуативні завдання, що можуть виникнути в процесі проходження навчально-залікової практики, були розв'язані здобувачами освіти під час вивчення дисципліни «Основи формування екологічної компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій». Застосуванню екологічних знань у побутово-повсякденному житті сприяли кейси, використані на заняттях з дисципліни «Технології побутової діяльності».

Окрім того, кейс-технологія розвиває в студентів навички міжособистісної співпраці, міждисциплінарної інтеграції. Робота над кейсами часто передбачає групову діяльність, у перебігу якої здобувачі освіти мають спільно вирішувати екологічні проблеми, використовуючи знання з різних дисциплін. Це сприяє формуванню комплексного підходу до вирішення екологічних питань та підготовки студентів до роботи в багатовекторному освітньому середовищі.

Висновки. Отже, кейс-технологія є ефективним інструментом у процесі формування екологічної компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій, оскільки дозволяє студентам опановувати навички аналізу реальних екологічних ситуацій та прийняття рішень у професійній та побутових сферах, що сприяє розвитку критичного мислення, а також умінь застосовувати теоретичні знання на практиці.

Список використаних джерел

1. Михайліченко М. В., Рудик Я. М. Освітні технології : навч. посіб. Київ : ЦП «КОМПРИНТ», 2016. 583 с.
2. Хроленко М. В. Теорія і практика формування екологічної компетентності майбутніх учителів біології у процесі фахової підготовки : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Глухів, 2023. 570 с.

Сторожук Владислав Артурович,

аспірант 2 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Хоруженко Т. А.

СУТНІСТЬ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК КЛЮЧОВОГО КОМПОНЕНТА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

В умовах трансформацій української освітньої системи, що відбуваються у XXI столітті, особливу роль відіграє розвиток підприємницької компетентності як важливого елемента професійної підготовки майбутніх педагогів. Запровадження нових Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», а також реалізація концепції «Нова українська школа» спрямовані на створення дієвих освітніх програм, які забезпечують підготовку громадян з високим рівнем економічної обізнаності, здатних ініціювати розвиток ринкових відносин, створювати робочі місця та підвищувати свій добробут.

Важливим аспектом сьогодення є інтеграція підприємницької компетентності у процес професійної підготовки педагогів, оскільки саме вони впроваджують інноваційні підходи до навчання та сприяють формуванню у молоді необхідних навичок для успішної діяльності в сучасних економічних реаліях. Таким чином, підприємницька компетентність педагогів виконує подвійну функцію: сприяє їхньому професійному зростанню та створює підґрунтя для виховання у здобувачів освіти компетентностей, необхідних для їхньої успішної самореалізації в суспільстві.

Питання розвитку підприємницької компетентності учасників освітнього процесу знайшло відображення в наукових працях Н. Акаєвої, Л. Базиль, Л. Єршової, Т. Лазанської, М. Ляшенка, А. Молдована, В. Орлова, С. Прищепи, В. Сліпенка, а також у дослідженнях зарубіжних науковців, зокрема Дж. Стонера та Р. Умерова. У своїх роботах вони висвітлюють методологічні основи формування підприємницької компетентності, досліджують механізми її розвитку та визначають перспективні підходи до інтеграції підприємницьких знань і навичок у систему професійної освіти.

Формування підприємницької компетентності як інтегральної характеристики майбутніх фахівців відіграє важливу роль у поєднанні особистих прагнень із актуальними запитами суспільства. Вона охоплює не лише професійні знання та практичні вміння, а й систему ціннісних орієнтацій, мотивацію до підприємницької діяльності та здатність ефективно застосовувати набуті знання в реальних професійних умовах. Розвиток таких якостей у процесі професійної підготовки у закладах вищої освіти сприяє формуванню спеціалістів, здатних адаптуватися до сучасного ринку праці та успішно реалізовувати себе у підприємницькій діяльності, що підкреслював у своїх працях Анатолій Молдован [2].

У сучасних умовах ринкової економіки випускники закладів вищої освіти повинні бути готовими до швидкої адаптації в динамічному професійному середовищі. Освіта, як один із головних чинників економічного розвитку, відіграє ключову роль у підготовці висококваліфікованих фахівців, зокрема педагогів. Професійна підготовка майбутніх учителів має охоплювати не лише здобуття спеціальних знань і практичних навичок, а й формування особистісних якостей, таких як раціональне використання ресурсів, ефективне їх застосування та узгодження власних інтересів із суспільними запитами. Саме педагоги є рушійною силою освітніх реформ, оскільки вони закладають основи ключових

компетентностей у здобувачів освіти. Як зазначав Ляшенко, учитель не може навчити того, чого сам не засвоїв [1].

Історія розвитку підприємництва свідчить про його значущість ще з античних часів. Так, Платон у своїй концепції ідеалізму наголошував на взаємозв'язку суспільства та виховання людини, підкреслюючи важливість надання кожному громадянину можливості реалізувати себе в професійній діяльності, що забезпечує матеріальне благополуччя. Аристотель, своєю чергою, трактував підприємництво як «мистецтво наживати багатство» і вважав, що економічна діяльність має не лише сприяти фінансовому зростанню, а й узгоджувати матеріальні прагнення з моральними чеснотами.

У сучасних наукових дослідженнях підприємливість розглядається як сукупність особистісних якостей, що проявляються у здатності керувати командою, трансформувати ідеї в конкретні дії та створювати суспільно значущу цінність. Підприємницька компетентність включає такі аспекти, як креативність, інноваційний підхід, готовність до ризику, а також уміння планувати та реалізовувати проекти для досягнення визначених цілей. В. Сліпенко зазначає, що підприємливість можна розглядати як якість, яка дозволяє перетворювати можливості та ідеї в реальну цінність – фінансову, культурну чи соціальну – незалежно від сфери діяльності [4].

Цілеспрямоване формування підприємницької компетентності в освітньому процесі – це не лише одне з ключових завдань педагогіки, але й важливий соціальний чинник, який готує молоде покоління до самостійного професійного життя. Отримані під час навчання знання та навички дозволяють майбутнім фахівцям адаптуватися до динамічних умов ринку праці, сприяти власному кар'єрному зростанню та позитивно впливати на розвиток суспільства. Як зазначає С. Прищепа, такий підхід сприяє гармонійному розвитку особистості, яка здатна не лише до самореалізації, а й до впровадження інновацій у соціально-економічну сферу [3].

Формування підприємницької компетентності майбутнього педагога включає опанування низки важливих навичок, серед яких: вміння співвідносити економічні потреби із доступними ресурсами, організовувати трудову та підприємницьку діяльність, орієнтуватися в етичних аспектах трудових відносин, оцінювати свої професійні можливості відповідно до вимог ринку праці, розробляти бізнес-проекти, ухвалювати обґрунтовані рішення та ефективно презентувати результати своєї діяльності.

Підприємницька компетентність має складну структуру, яка включає кілька взаємопов'язаних компонентів. Так, мотиваційний компонент визначає внутрішні чинники, які спонукають особистість до підприємницької діяльності, сприяючи формуванню суб'єкт-суб'єктних і суб'єкт-об'єктних взаємодій. Когнітивний компонент охоплює систему теоретичних і практичних знань, пов'язаних з економікою, основами підприємництва та способами його реалізації. Діяльнісний компонент забезпечує розвиток практичних умінь, таких як організація, планування, прогнозування, управління підприємницькими процесами, презентація проєктів і конструктивне вирішення завдань. Особистісний компонент включає формування важливих психологічних характеристик, зокрема ініціативності, сміливості, відповідальності, комунікабельності та здатності до ефективної взаємодії в соціальному й професійному середовищі.

Для успішного розвитку підприємницької компетентності в сучасному освітньому просторі необхідно застосовувати інноваційні методи навчання, зокрема різноманітні тренінгові технології. Серед них особливу роль відіграють бізнес-тренінги, що спрямовані на формування професійних навичок, тренінги з управління, які розвивають лідерські якості та навички ефективного керування персоналом, а також соціально-психологічні тренінги, орієнтовані на зміцнення особистісних характеристик підприємця. Важливе значення мають також комунікативні тренінги, що навчають ефективній взаємодії, веденню переговорів та конструктивному вирішенню конфліктів.

Аналіз сутності і структури підприємницької компетентності дає змогу визначити основні завдання та зміст її формування в освітньому процесі. Пріоритетним є створення сприятливих умов для самореалізації, особистісного розвитку та становлення фахівця, здатного вирішувати актуальні життєві завдання й сприяти соціально-економічному

прогресу суспільства. Отже, підприємницька компетентність розглядається як стратегічний аспект підготовки сучасного педагога, орієнтованого на всебічну професійну та особистісну ефективність. Формування цієї компетентності у майбутніх педагогів є важливим напрямом сучасної професійної освіти, що визначає їхню спроможність успішно діяти в умовах ринкової економіки.

Список використаних джерел

1. Ляшенко М. Формування підприємницької компетентності у майбутніх учителів технологій. *Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. 2018. Випуск 9 (III). С. 51–54.
2. Молдован А. Педагогічні умови розвитку підприємницької компетентності майбутніх магістрів з фізичної культури і спорту. *Професійна педагогіка*. 2020. №1 (21). С. 12–20.
3. Прищепа С.М. Сутність та зміст поняття «підприємницька компетентність». *Молодий вчений. Педагогічні науки*. 2016. №5 (32) травень. С. 367–370.
4. Сліпенко В.О. Розвиток підприємницької компетентності в учнів середніх шкіл США. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – освітні, педагогічні науки. Умань : Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2020. 277 с.

Тижненко Роман Станіславович,

аспірант 1 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Науковий керівник: канд. тех. наук, доц. Толмачов В. С.

ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ ПІД ЧАС РОБОТИ З СЕРВІСАМИ ШІ

Штучний інтелект (ШІ) стрімко проникає в економічну сферу, пропонуючи інструменти для аналізу даних, прогнозування та автоматизації рішень, які раніше були неможливими. Сьогодні алгоритми машинного навчання здатні опрацьовувати величезні масиви інформації та виявляти приховані закономірності, що дає змогу економістам приймати більш обґрунтовані та *data-driven* рішення (1, Карась О.С.). Бізнес активно впроваджує ШІ як помічника, а не заміну людини: машина набагато швидше аналізує дані та моделює можливі наслідки управлінських кроків, спрощуючи процес ухвалення рішень. Водночас виникають дискусії щодо надійності та якості інформації, яку генерує штучний інтелект, і чи варто покладатися на нього у вирішенні складних аналітичних завдань (2). Це підкреслює актуальність розвитку критичного мислення у майбутніх економістів: аби ефективно застосовувати сервіси ШІ, фахівці повинні вміти аналізувати, перевіряти та інтерпретувати результати, не втрачаючи власної здатності критично мислити. У цьому есе розглядаються популярні ШІ-сервіси в економіці, методи розвитку критичного мислення в економічній освіті, аналізуються наукові джерела з цієї проблематики та надаються рекомендації щодо підготовки студентів-економістів до роботи з ШІ.

Сучасні економічні дослідження та бізнес-аналітика все частіше спираються на можливості ШІ. З'явився цілий ряд хмарних платформ та інструментів, що використовують штучний інтелект для обробки даних, побудови прогнозів і підтримки рішень. Серед найбільш популярних – сервіси прогнозової аналітики: наприклад, SAP Analytics Cloud, Amazon Forecast, SAS Viya, H2O.ai, DataRobot, QlikSense, RapidMiner, Microsoft Azure ML, Google Cloud AI Platform, IBM Watson Studio, IBM SPSS, TIBCO Spotfire тощо. Такі системи поєднують бізнес-аналітику, планування та машинне навчання, дозволяючи досліджувати дані, будувати моделі та візуалізувати результати для прийняття обґрунтованих рішень. Завдяки розширеним алгоритмам, ці інструменти здатні на основі історичних даних виявляти тренди та робити прогнози з високою точністю, що особливо цінно у фінансовому плануванні, економічному прогнозуванні та оцінці ризиків.

У фінансовому секторі ШІ вже давно став ключовим гравцем, змінюючи традиційні підходи. Банки, інвестиційні фонди та страхові компанії по всьому світу активно застосовують алгоритми штучного інтелекту для аналізу поведінки клієнтів, оцінки кредитних ризиків, прогнозування ринкових трендів, оптимізації інвестиційних портфелів та навіть автоматизації прийняття інвестиційних рішень. Це підвищує ефективність роботи фінансових установ, знижує витрати і дозволяє більш точно та персоналізовано обслуговувати клієнтів. ШІ також використовується для забезпечення безпеки – наприклад, системи машинного навчання виявляють шахрайські транзакції та підозрілі моделі поведінки в режимі реального часу, допомагаючи боротися з фінансовим шахрайством. Не менш важливим напрямом є автоматизація рутинних процесів: від обробки транзакцій і бухгалтерських операцій до генерації стандартних звітів та довідок. Впроваджуються чат-боти і віртуальні асистенти для підтримки клієнтів, що трансформують класичний клієнтський сервіс у банках і компаніях. Таким чином, сервіси ШІ охоплюють широкий спектр завдань – від аналітики та прогнозування до оптимізації операцій і комунікацій.

Варто зазначити, що штучний інтелект суттєво впливає і на макроекономічний аналіз. Економісти отримали у своє розпорядження інструменти, які дозволяють моделювати складні економічні сценарії та оцінювати ефекти політичних рішень. Зокрема, алгоритми ШІ можуть прогнозувати довгострокові наслідки змін монетарної чи фіскальної політики, аналізуючи величезні набори даних (від макроекономічних показників до текстів новин) для виявлення причинно-наслідкових зв'язків. Хоча класичні економетричні моделі раніше спиралися на обмежені припущення і дані, сучасна ШІ-аналітика здатна доповнити їх, підвищуючи точність прогнозів та надаючи нові інсайти (1, Карась О.С.).

Таким чином, майбутнім економістам доведеться працювати з різноманітними ШІ-сервісами: системами аналізу великих даних, платформами машинного навчання, інтелектуальними фінансовими помічниками тощо. Для ефективної роботи з ними потрібні не лише технічні навички, а й уміння критично мислити – розуміти можливості та обмеження кожного інструмента, перевіряти його результати і робити власні висновки.

Критичне мислення є однією з ключових навичок, яких вимагає сучасна економічна освіта в умовах цифровізації (3, Різник V.). У загальному розумінні критичне мислення означає здатність активно і самостійно аналізувати інформацію, оцінювати аргументи та факти, робити виважені висновки. Класичне визначення Дж. Дьюї трактує критичне мислення як «активний, наполегливий і ретельний роздум над будь-яким знанням з урахуванням підстав, на яких воно ґрунтується, та подальших висновків, до яких воно веде» (4, Dewey J.). У контексті економіки критичне мислення набуває специфічного забарвлення: економіст повинен не лише логічно міркувати, а й уміти працювати з даними і моделями. Так, критичне мислення економіста ґрунтується на рефлексії власного навчального та професійного досвіду, глибокому засвоєнню економічних знань і проявляється в здатності аналізувати економічні явища, оцінювати економічні дані, теорії та моделі, розуміти економічні контексти. Критично мислячий фахівець уміє будувати логічні аргументи, ухвалювати обґрунтовані рішення та знаходити альтернативні вирішення проблем, чітко і послідовно аргументувати свої думки, презентувати їх і ефективно комунікувати з різними аудиторіями (5, Різник В.В.).

В епоху, коли ШІ стає невід'ємною частиною економічних процесів, значення критичного мислення лише зростає. З одного боку, штучний інтелект здатен автоматизувати аналіз і запропонувати готові рішення. З іншого – надмірне покладання на ШІ може призвести до так званого «когнітивного розвантаження» (cognitive offloading), коли людина поступово втрачає навички самостійного аналізу та вирішення проблем. Новітні дослідження сигналізують: надмірна залежність від інструментів ШІ корелює зі зниженням рівня критичного мислення користувачів. Молоді спеціалісти, які звикають довіряти рекомендаціям алгоритмів, можуть менше перевіряти й осмислювати інформацію самостійно. Опитані в межах одного дослідження респонденти висловлювали занепокоєння втратою здатності критично мислити через постійне використання ШІ, відзначаючи проблеми упередженості алгоритмів та браку прозорості в тому, як генеруються підказки (6, Gerlich M.). Усе це вказує на необхідність навчити майбутніх економістів працювати з ШІ

усвідомлено і відповідально. Критичне мислення виступає тим «фільтром», який дозволяє відрізнити корисні інсайти, надані штучним інтелектом, від хибних або упереджених, і прийняти правильне рішення на основі поєднання машинного аналізу та людського судження.

Варто підкреслити, що розвиток критичного мислення не суперечить опануванню цифрових навичок – навпаки, вони мають йти поруч. Майбутній економіст повинен розуміти принципи роботи ШІ-систем, їхні сильні та слабкі сторони. Лише тоді він зможе задати правильні питання до аналітичної моделі, адекватно інтерпретувати результати та виявити можливі помилки чи упередження. Наприклад, якщо нейромережа пропонує певний прогноз щодо цін на ринку, критично мислячий спеціаліст перевірить, на яких даних базується цей прогноз, чи враховано всі релевантні змінні, чи немає ризику перенавчання моделі або впливу аномальних спостережень. Таким чином, критичне мислення є запорукою ефективного використання ШІ: воно дозволяє не лише приймати «на виході» результати, а й активно співпрацювати з інтелектуальними системами, спрямовуючи їх і коригуючи їх роботу там, де це необхідно.

Розвиток критичного мислення студентів-економістів – комплексне завдання, що потребує змін у змісті навчання, методах викладання та організації роботи студентів. Сучасні дослідження вказують, що традиційні лекції і підручники, які подають знання в готовому вигляді, мало сприяють формуванню критичного мислення. Натомість активні, інтерактивні методи навчання дають значно кращий ефект. Серед таких методів можна виділити наступні.

Дискусії та дебати. Обговорення економічних проблем у групах, полілоги, «круглі столи» стимулюють студентів аргументувати свою позицію, критично оцінювати альтернативні думки і факти. Аналіз різних точок зору на одну економічну ситуацію привчає не сприймати інформацію однобоко.

Кейс-методи (case studies). Розбір реальних або змодельованих ситуацій з економічної практики спонукає застосовувати теоретичні знання для вирішення конкретних проблем. Студенти вчаться виокремлювати ключові аспекти ситуації, аналізувати дані кейсу, пропонувати та обґрунтовувати рішення. Це розвиває навички логічного мислення та оцінювання альтернатив.

Проблемне навчання. Постановка перед студентами відкритих проблемних завдань (без однозначної відповіді) змушує їх самостійно шукати інформацію, висувати гіпотези, перевіряти їх і робити висновки. Викладач у цьому підході виступає фасилітатором, який скеровує думку, але не дає готових відповідей. Вирішення комплексних економічних задач у такому форматі формує стійкі навички критичного аналізу.

Проекти та командна робота. Залучення студентів до проектної діяльності (наприклад, розробка бізнес-плану, економічне дослідження, аналіз великого набору даних) створює середовище, де необхідно планувати роботу, розподіляти ролі, перевіряти результати одне одного. У процесі командної взаємодії виникають дискусії, обмін ідеями, спільне розв'язання проблем – усе це сприяє критичному мисленню та вмінню конструктивно критикувати ідеї в групі.

Симуляції та ділові ігри. Імітація економічних процесів (біржові торги, управління компанією, макроекономічна політика в «ігровому» форматі) дозволяє студентам приймати рішення у віртуальному середовищі і одразу бачити їх наслідки. Такий «ручний» досвід, як показує практика, розвиває уявлення про причинно-наслідкові зв'язки і критичне оцінювання ситуацій. Наприклад, студенти можуть взяти участь у симуляції роботи центрального банку: ухвалюючи рішення щодо облікової ставки, вони спостерігають модельні реакції економіки і аналізують, наскільки їхні дії були вдалими. В процесі вони навчаються критично оцінювати власні рішення та адаптувати стратегію.

Індивідуальні аналітичні завдання. Корисно давати студентам завдання, що потребують глибокого аналізу інформації: написання аналітичних есе, дослідження статистичних даних, критичний огляд наукових статей. Особливо ефективними є візуальні задачі – коли студенту пропонують графіки, таблиці чи схеми економічних показників і просять зробити висновки, пояснити тренди або знайти помилки у представлених даних. Такі вправи розвивають уміння інтерпретувати інформацію та помічати невідповідності.

Формування критичного мислення у майбутніх економістів в умовах стрімкого розвитку сервісів штучного інтелекту – надзвичайно актуальне завдання сучасної освіти. Проведений аналіз показав, що штучний інтелект уже став потужним інструментом в економічній діяльності: від аналізу даних та прогнозування до автоматизації бізнес-процесів. Однак аби використання ШІ було ефективним і безпечним, фахівець має володіти розвиненим критичним мисленням. Це дозволить йому раціонально поєднувати машинні рекомендації з власним експертним судженням, виявляти помилки чи викривлення в ШІ-виходах та приймати оптимальні рішення. Економічна освіта повинна адаптуватися до нових реалій, приділяючи більше уваги розвитку аналітичних та критичних здібностей студентів.

Наукові підходи пропонують конкретні рішення: впровадження інтерактивних методів навчання, оновлення змісту програм з акцентом на критичному мисленні, використання ІТ-інструментів для моделювання професійної діяльності студентів. Важливо й те, що сам штучний інтелект може стати союзником у навчанні – за умови, що його застосування буде спрямоване на розвиток, а не придушення когнітивних навичок студентів. Тому оптимальна стратегія підготовки майбутніх економістів полягає в балансі: з одного боку, дати їм інструменти ШІ та навчити ними користуватися, з іншого – постійно тренувати їхнє критичне мислення, щоб випускники вміли мислити самостійно, творчо і відповідально. Лише за таких умов нове покоління економістів буде здатне повною мірою реалізувати потенціал штучного інтелекту для розвитку економіки, уникаючи при цьому пасток технократичного мислення і забезпечуючи обґрунтованість та етичність прийнятих рішень.

Список використаних джерел

1. Карась О. Еволюційний вплив штучного інтелекту на економіку: тенденції та ідеї. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». 2024. № 11(91). URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-11-10474> (date of access: 17.03.2025).
2. Могилевська О. Ю., Слободяник А. М., Сідак І. В. Вплив штучного інтелекту на українську і міжнародну економіку. *Київський економічний науковий журнал*. 2023. № 1. С. 45–52. URL: <https://doi.org/10.32782/2786-765x/2023-1-6> (дата звернення: 17.03.2025).
3. Різник В. Методологічні засади розвитку критичного мислення майбутніх економістів в процесі їх професійної підготовки. *Освіта. інноватика. практика*. 2024. Т. 12, № 3. С. 64–69. URL: <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol12i3-009> (дата звернення: 17.03.2025).
4. Dewey J. How we think: restatement of the relation of reflective thinking to the educative process. 2nd ed. Boston : D.C.Heath, 1933.
5. Різник В. В. Теоретико-практичні засади розвитку критичного мислення майбутніх економістів засобами інформаційних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Суми, 2024. 42 с. URL: https://sspu.edu.ua/images/2024/docs/dis/aref-riznik-final_6de84.pdf (дата звернення: 17.03.2025).
6. Gerlich M. AI tools in society: impacts on cognitive offloading and the future of critical thinking. *Societies*. 2025. Vol. 15, no. 1. P. 6. URL: <https://doi.org/10.3390/soc15010006> (date of access: 17.03.2025).

Химан Галина Петрівна,

аспірантка 3 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф., член-кореспондент НАПН України Курок В. П.

НАУКОВИЙ ДИСКУРС ЩОДО ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА» МАЙБТНІХ ФАХІВЦІВ

Науково-технічний прогрес і стрімкий розвиток поінформованості суспільства вносять істотні корективи в цінності, методи роботи та структуру нашого повсякденного життя. У професійній освіті, повсякденному житті сьогодні поціновується вміння людини спрямовувати свою здатність до самоаналізу й критичної оцінки в русло активної діяльності. Актуальними нині є такі якості особистості, як відповідальність, цілеспрямованість,

лідерство, стресостійкість / життєстійкість, працездатність, комунікабельність, ініціативність, віра в успіх, самовдосконалення. Йдеться про фахівця, який добре орієнтується в різноманітних педагогічних технологіях, уміє виробляти власну стратегію професійних дій, здатний обстоювати особисту думку, готовий до активної інноваційної діяльності та творчого зростання. Підготовка майбутніх психологів принципово нового формату регламентована Законом України «Про вищу освіту» (2014), Концепцією «Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи» (2016), Законом України «Про освіту» (2017), Стратегією розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки (2020) тощо, які акцентують увагу на необхідності вдосконалення процесу підготовки означених фахівців, розширення спектру їхньої професійної компетентності, унікальною складовою якої є арттерапевтична.

Перед сучасною системою вищої освіти України, що знаходиться на етапі своєї сутнісної трансформації в реаліях глобалізованого суспільства XXI століття, стоїть ціла низка стратегічних завдань, що потребують свого нагального вирішення: визначення стратегічних пріоритетів; контроль якості; зв'язок із виробництвом; активна інтеграція науки та освіти; економічна підтримка напрямів наукової та освітньої діяльності, що мають стратегічне значення; налагодження механізму раціонального фінансування; ефективного впровадження новітніх освітніх технологій; структурний розподіл у відповідності до оптимального забезпечення сучасних вимог ринку праці конкурентноздатними фахівцями тощо.

Отже, саме з позиції сьогодення закладам вищої освіти значну увагу слід приділяти підготовці фахівця відповідного рівня і профілю, конкурентоздатного на ринку праці, компетентного, відповідального, який вільно володіє своєю професією й орієнтується в суміжних галузях діяльності, на рівні світових стандартів, готового до соціальної і професійної мобільності, до постійного професійного зростання та самоствердження [7].

Відправною теоретичною позицією будь-якого дослідження є з'ясування й уточнення визначень базових понять для подальшого осмислення сутності досліджуваного об'єкта. Тож, перш ніж аналізувати основи конструювання системи професійної підготовки майбутніх психологів зазначеної освітньої галузі, схарактеризуємо поняття «підготовка» та «професійна підготовка» у вимірі сучасної дидактики.

У великому тлумачному словнику сучасної української мови термін «підготовка» потлумачено як дію за значенням «підготувати»; запас знань, навичок тощо, набутий у процесі навчання, практичної діяльності [2, с. 1015].

В Енциклопедії освіти за редакцією В. Кременя поняття «підготовка» розглянуто як заходи, спрямовані на засвоєння професійних знань, умінь і навичок, якостей, що відповідають вимогам професій [3, с. 676].

Науковці В. Куліш, О. Кузнецова, В. Сидоренко вважають, що підготовка – це комплекс педагогічних знань, практичних умінь та навичок, необхідних для виконання майбутнім фахівцем професійних функцій, або запас знань та досвід, здобутий у процесі навчання та практичної діяльності.

Поняття «підготовка» М. Васильєва розуміє як «процес формування, вдосконалення знань, умінь, навичок, якостей особистості, необхідних для виконання діяльності, здійснюваної в ході навчання, самоосвіти або професійної освіти» [1, с. 91].

На основі аналізу літературних джерел в аспекті визначення змісту поняття «підготовка» можемо стверджувати, що його вживають у двох значеннях: процес, дія або діяльність; результат дій.

Неоднозначність та багатовимірність дефініції «професійна підготовка» обумовлюється інтенціями науковців ґрунтовно поглибити і диверсифікувати її зміст і структуру та дослідити її в контексті конкретного науково-методологічного підходу.

Аналіз енциклопедичної та довідникової літератури свідчить про те, що загальноприйнятого визначення поняття «професійна підготовка» з позиції сьогодення не існує. Так, у «Новому словнику методичних термінів і понять», авторами якого є Е. Азимов і А. Щукін, воно трактовано як система організаційних і педагогічних заходів, що

забезпечує формування в особистості професійної спрямованості знань, навичок, умінь, та професійної готовності до певної діяльності [5].

Універсальним підходом до розкриття сутності поняття «професійна підготовка», на нашу думку, є системний підхід, основною ідеєю якого є вивчення цілісності об'єкта (як системи), що складається з певної кількості компонентів (елементів), між якими існує низка визначених зв'язків і відносин, тобто певна внутрішня організація (структура). Так, О. Павлик визначає поняття «професійна підготовка» як складну психолого-педагогічну систему зі специфічним змістом, наявністю структурних елементів, формами відношень, особливостями освітнього процесу, специфічного для певного фаху знаннями, вміннями та навичками [6].

Слід відзначити, що у контексті ж компетентнісного підходу професійна підготовка репрезентується як процес оволодіння професійною компетентністю майбутніми фахівцями у закладі вищої освіти [4].

Отже, професійна підготовка як складна динамічна система інтегрує визначені структурно і функціонально взаємопов'язані і взаємодіючі компоненти, що відображають специфіку освітнього процесу, результатом якого є сформованість професійних компетентностей особистості. Серед базових компонентів системи професійної підготовки майбутніх фахівців у ЗВО науковці традиційно виділяють такі: цільовий, концептуальний, змістовний, організаційно-діяльнісний та діагностично-оцінювальний. Зауважимо, що зазначені компоненти системи професійної підготовки розглядаються у контексті процесу формування (навчання), натомість кожен із цих компонентів є підсистемою, що реалізує результат (професійну компетентність).

Перспективами подальших досліджень вважаємо визначення змісту та структури арттерапевтичної компетентності майбутніх психологів.

Список використаних джерел

1. Васильєва М. Теоретичні основи деонтологічної підготовки педагога : дис. ... д-ра пед. наук. Харків, 2003. 432 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.). Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь, 2005. 1728 с.
3. Енциклопедія освіти. / Гол. ред. В. Г. Кремень. Київ, 2008. 1040 с.
4. Курок В. П., Литвинова Н. В. Професійна компетентність майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю: теорія і практика формування в процесі виробничої практики: монографія. Суми : Вінниченко М. Д., 2019. 252 с.
5. Лянной Ю. О. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх магістрів з фізичної реабілітації у вищих навчальних закладах : дисертація ... доктора педагогічних наук: 13.00.04 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2017. 663 с.
6. Павлик О. Б. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх перекладачів до використання офіційно-ділового мовлення : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2004. 20 с.
7. Супрун Д.М. Теорія та практика професійної підготовки психологів в галузі спеціальної освіти. (дис. ... д-р. пед. наук: 13.00.03). Київ. 657.с

Шумара Аркадій Аркадійович,

аспірант 2 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Цись Д. І.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Вступ. На сучасному етапі однією з актуальних проблем педагогічної науки є розробка шляхів удосконалення професійної майстерності педагогів. Це обумовлено

закономірностями суспільного розвитку і високою соціальною значимістю проблеми підвищення якості підготовки фахівця-професіонала, заснованої на гуманістичних ідеалах і принципах.

Специфіка фізкультурних ЗВО полягає в тому, що найважливішим компонентом змісту професійної підготовки педагогів з фізичної культури є інтенсивна рухова діяльність, тобто процес навчання йде за допомогою і через різноманітність фізичних вправ. Учитель повинен володіти не тільки загально-педагогічними знаннями й уміннями, але і спеціальними якостями, що у певній мірі залежать від його рухового та технічного потенціалу.

Система підготовки кадрів для сфери фізичної культури і спорту, передбачає сформувані і модернізувати педагогічний процес за допомогою удосконалення технологій підготовки педагога на основі розробки і впровадження нових, комплексних, підходів до розвитку професійних здібностей.

Одним зі шляхів удосконалення професійної підготовки педагогів з фізичного виховання в ракурсі підвищення загального рівня професійної майстерності є включення в процес навчання комплексу психолого-педагогічних та фізіологічних методів [2, 4].

Викладання уроку «Фізична культура» повинно здійснюватися в даний час на основі професійних, оздоровчих, педагогічних і інформаційних технологій, що спираються на нові методи навчання та комп'ютеризації навчального процесу з фізичного виховання. Ця технологія повинна забезпечувати системний підхід до удосконалення фахівців на базі сучасних досягнень теорії та методики фізичного виховання і спортивного тренування, відповідати сучасному рівню розвитку знань, реальним освітнім задачам потребам суспільства.

Мета статті. Схарактеризувати процес вдосконалення професійної підготовки викладачів з фізичної культури у закладах загальної середньої освіти.

Результати дослідження фізичного виховання у закладах загальної середньої освіти розглядали у своїх роботах Л. Сущенко, А. Алексюк, А. Цьось, Б. Шиян, В. Носко, О. Тимошенко, В. Арефев, Л. Волков, Г. Кузюра, О. Дубогай, Т. Круцевич, Н. Москаленко, С. Сичов, М. Солопчук та ін.

Однак, не дивлячись на це, динаміка і тенденція державного і соціального відношення до освіти взагалі і до фізичного виховання учнівської молоді, зокрема, змушують уже зараз серйозно задуматися про перспективи предмету «Фізична культура» у ЗЗСО.

Дослідженнями науковців доведено, що реальний рівень фахівців з фізичної культури потребує перезавантаження стосовно викладання уроків з фізичної культури в умовах сьогодення. Значна частина працюючих учителів фізичної культури мають невисокий рівень знань, педагогічної техніки, у них не сформовані такі важливі педагогічні здібності, як перцептивні, конструктивні, гностичні, вони не вміють (і не мають відповідної потреби) самостійно опрацьовувати спеціальну літературу, не володіють уміннями педагогічного аналізу та оцінювання [1, 3].

Серед важливих умов формування особистості учителя з фізичної культури дослідники виділяють соціальні та психолого-педагогічні. До соціальних відносяться атмосфера в суспільстві, державі; статус даної професії, престиж фахівця з фізичної культури і спорту; статус освітнього закладу в системі державної освіти; організаційна система освітнього і виховного процесу. До психолого-педагогічних – рівень міжособистісних стосунків між педагогами; рівень та характер міжособистісних стосунків між учнями; характер педагогічної взаємодії; стиль керівництва; ціннісні орієнтації, що переважають в педагогічному колективі; особливості учнівського колективу, як суб'єкту виховного процесу; специфічна особливість спортивної діяльності, яка складає основну частку навчально-педагогічної діяльності [2].

Аналізуючи проблему удосконалення професійної підготовки вчителів з фізичної культури у закладах загальної середньої освіти, виділяємо принципи удосконалення організації та керування процесом підвищення кваліфікації учителів:

Принцип диференціювання змісту, форм і методів навчання враховує:

1) професійної структури учительського складу;

- 2) кваліфікаційної структури учительського складу (категорії, педагогічний стаж, стаж роботи);
- 3) демографічної структури учительського складу (вік);
- 4) для тих, хто вдруге підвищує кваліфікацію (скільки разів, де підвищував кваліфікацію, форма підвищення кваліфікації);
- 5) шляхів формування учительського складу в ЗЗСО з фізичної культури.

Принцип використання різноманітних організаційних форм підвищення кваліфікації (за місцем, терміном, змістом):

- 1) для директорів шкіл, заступників;
- 2) для висококваліфікованих учителів;
- 3) для молодих учителів;
- 4) для осіб, які повторно підвищують кваліфікацію;

Показником і критерієм ефективності програм підвищення кваліфікації учительських кадрів цілком доцільно вважати позитивні результати анкетування слухачів.

Усі вище перераховані принципи організації і керування процесом підвищення кваліфікації вчителів ЗЗСО дозволять розробити на наш погляд, багаторівневу систему підвищення кваліфікації. Під рівнем розуміємо підвищення кваліфікації визначеної групи вчителів. В основу кожного рівня входять особливості формування учительського складу, структура учительських кадрів, умови попереднього підвищення кваліфікації, професійні програми і форми навчання.

Підвищення кваліфікації для учителів фізичної культури спрямоване на розвиток професійних компетентностей та вдосконалення методик викладання. Його можна поділити на чотири основні рівні:

1. Базовий рівень, мета якого: оновлення та засвоєння основних знань і навичок, необхідних для ефективного викладання фізичної культури (ознайомлення з новими державними стандартами та освітніми програмами; вивчення основ педагогіки та психології учнів; опанування базових методик викладання фізичної культури; вдосконалення навичок організації уроків і спортивних заходів).

2. Поглиблений рівень спрямований на підвищення професійної майстерності та вдосконалення методичних підходів (впровадження інноваційних методик викладання; опанування сучасних підходів до фізичної підготовки учнів; розвиток навичок використання спортивного інвентарю та обладнання; удосконалення індивідуальних і групових методів роботи з учнями).

3. Спеціалізований рівень спрямований на розвиток вузькоспеціалізованих компетентностей у певних напрямках фізичної культури (поглиблене вивчення конкретних видів спорту відповідно до запропонованих модулів навчання (футбол, баскетбол, легка атлетика тощо); вивчення особливостей підготовки спортсменів різного віку; формування навичок корекційної роботи та інклюзивного навчання; удосконалення техніки спортивного тренування та реабілітації).

4. Вищий рівень (науково-дослідницький) спрямований на підготовку до науково-дослідницької роботи та тренерської діяльності на професійному рівні (вивчення спортивної фізіології, біомеханіки, психології; розробка авторських методик тренування та викладання; проведення наукових досліджень у сфері фізичної культури; підготовка до роботи зі спортсменами високого рівня).

Підвищення кваліфікації для вчителів фізичної культури є поетапним процесом, що забезпечує: постійний розвиток професійних навичок, відповідність сучасним вимогам освіти, поліпшення якості фізичного виховання учнів.

Висновки. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури нами визначено організаційні форми сучасної системи підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів. Виділено принципи удосконалення організації та керування процесом підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, а також схарактеризовано рівні підвищення кваліфікації.

Список використаних джерел

1. Башавець Н. А. Проблема самовдосконалення вчителів фізичного виховання у професійній діяльності. *Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі: матеріали III міжнар. конгресу* (Одеса, 18-21 трав. 2017). Одеса, 2017. С. 37–38.
2. Катаєв О.І., Андрієнко Г.М. Сучасні вимоги і шляхи удосконалення процесу підготовки фахівців із фізичного виховання та спорту. *Теорія та методика фізичного виховання*. Науково – метод. Журнал, 2003. № 1.
3. Марченко Н. Форми підвищення кваліфікації вчителів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2019. Вип. 24, том 2. Режим доступу: file:///C:/Users/User/Desktop/176839-390403-1-SM.pdf
4. Моїсєєв С.О. Система післядипломної педагогічної освіти у вимірах розвитку самопрезентаційної компетентності вчителів фізичної культури. *Вісник Національного університету оборони України*. 014–6 (43). Режим доступу: file:///C:/Users/User/Downloads/Vnaou_2014_6_23.pdf

Юань Веньцзін,

*аспірантка 4 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Ткаченко Н. М.

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ В ГАЛУЗІ «ОСВІТА» У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ НА ТРЕТЬОМУ РІВНІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Критичне мислення – це одна з ключових трансверсальних навичок, необхідних для майбутніх докторів філософії, які обійматимуть посади викладачів у закладах вищої освіти. Воно є невід’ємною складовою професійної компетентності сучасного викладача-дослідника, дозволяє не лише якісно викладати навчальний матеріал, але й формувати нові знання, розвивати креативний потенціал студентів, ефективно працювати в науковому середовищі та відповідати на виклики сучасної освіти.

З педагогічної точки зору критичне мислення – це сукупність розумових операцій, що характеризуються здатністю людини:

- аналізувати, порівнювати, узагальнювати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел;
- бачити проблеми, ставити запитання;
- висувати гіпотези та оцінювати альтернативи;
- зробити свідомий вибір, прийняти рішення та обґрунтувати його [3].

Розвинуте критичне мислення є критично важливим як у науково-дослідницькій, так і педагогічній діяльності.

Критичне мислення викладачів ЗВО характеризується такими ознаками:

- аналіз та оцінювання інформації (викладачі повинні вміти аналізувати наукові джерела, виявляти маніпуляції, логічні помилки та упередження, оцінювати достовірність та релевантність даних);
- логічність та аргументованість мислення (вміння будувати логічні аргументи, обґрунтовувати власну позицію, а також розвивати культуру наукової дискусії серед студентів);
- гнучкість мислення та відкритість до нових ідей (уміння розглядати проблему з різних точок зору, адаптуватися до нових теорій, приймати обґрунтовані рішення навіть в умовах невизначеності);
- рефлексивність та самокритичність (майбутні викладачі мають бути готовими до саморефлексії, перегляду власних підходів і методів викладання, визнавати помилки та навчатися на них);

– наукова доброчесність та етичність (усвідомлення принципів академічної доброчесності, запобігання плагіату, фабрикації чи фальсифікації даних).

Розвиток критичного мислення у майбутніх докторів філософії (PhD) в галузі «Освіта» під час навчання на третьому рівні вищої освіти є стратегічно важливим завданням і має на меті забезпечити здатність майбутніх фахівців до глибокого аналізу освітніх процесів, оцінювання наукових теорій, створення інноваційних підходів та обґрунтованого прийняття рішень. Значний потенціал у контексті формування трансверсальних компетентностей, зокрема й критичного мислення, у процесі підготовки на третьому рівні вищої освіти має як освітній, так і науковий складник ОНП [2]. Розвиток критичного мислення майбутніх докторів філософії може бути зреалізований за такими напрямками:

1. Формування навичок аналізу наукових текстів та даних, що може бути реалізовано шляхом використання методу критичного аналізу наукових публікацій (PhD-студенти проводять огляд сучасних освітніх досліджень, виявляють сильні та слабкі сторони аргументації, визначають прогалини); методу «слухаючого читання» (аналіз статей у групах, формування аргументів «за» і «проти» щодо методологічних підходів); розбору кейсів освітньої політики (оцінка ефективності реформ, аналіз міжнародних освітніх моделей) тощо.

2. Дискусійні та дебатні практики, що можуть бути реалізовані у вигляді академічних дебатів за моделлю Карла Поппера або Лінкольн-Дугласа на освітню тематику (наприклад, «Чи є штучний інтелект загрозою традиційній освіті?»), а також з використанням методу Сократівського діалогу: постановка запитань, що спонукають до рефлексії та глибокого аналізу понять (наприклад, «Чи можна вважати онлайн-освіту рівноцінною традиційній?»), форумних дискусій та панельних обговорень із залученням експертів в освітній політиці.

3. Інтердисциплінарні дослідницькі підходи, що уможливорюються виконанням міждисциплінарних досліджень і проєктів з аналізом перетину педагогіки, психології, соціології, цифрових технологій з метою критичного осмислення освітніх процесів; застосуванням методу альтернативних перспектив, що передбачає порівняльний аналіз різних освітніх парадигм (наприклад, традиційна та компетентнісна освіта) та STEEPLE-аналізу (Social, Technological, Economic, Environmental, Political, Legal, Ethical) як інструменту для оцінки факторів, що впливають на освіту.

4. Розвиток рефлексії та самостійного мислення, що може передбачати ведення рефлексивних щоденників критичних роздумів щодо власних наукових досліджень; використання методу «Адвокат диявола», коли здобувачі освіти мають обґрунтувати протилежну точку зору на власне дослідження, що розвиває здатність до об'єктивної оцінки; методу «Шість капелюхів мислення» (Едвард де Бono), що передбачає пошук різних перспектив до аналізу освітніх проблем [1].

5. Використання цифрових інструментів для розвитку критичного мислення, спрямоване на моделювання освітніх процесів у VR/AR, що уможливорює оцінку впливу цифрових технологій на навчальний процес; роботу з великими масивами даних (Big Data) в освіті (аналіз статистичних досліджень, прогнозування трендів); використання онлайн-платформ для аналітичного письма (Hemingway Editor, Grammarly) з метою оцінки чіткості та логічності аргументації.

Таким чином, для розвитку критичного мислення майбутніх докторів філософії в галузі «Освіта» необхідно поєднувати аналітичну, дискусійну, рефлексивну та цифрову підготовку. Це забезпечить здатність не лише критично оцінювати наукові підходи, а й генерувати власні інноваційні ідеї.

Список використаних джерел

1. Ткаченко Наталія. Тренди освіти 2022: світовий контекст. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка»)*. 2022. № 11 (16). С. 178-189. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-11\(16\)-178-189](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-11(16)-178-189)
2. Ткаченко Наталія, Юань Веньцзін. До проблеми формування трансверсальних компетентностей майбутніх викладачів вишів у процесі їх підготовки на третьому рівні

вищої освіти. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 10 (24) 2023. С. 718-731. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-10\(24\)-718-731](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-10(24)-718-731).

3. Tkachenko Nataliia, Kovalchuk Vasyl, Yuan Wenjing (2023). 21st century teacher's transversal competencies: theoretical analysis. *Society. Integration. Education: Proceedings of the International Scientific Conference*. Volume I, May 26th, 2023. 395-405 (ISSN 1691-5887, eISSN 2256-0629), <https://doi.org/10.17770/sie2023vol1.7169>.

012 ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

Осадча Олена Федорівна,

аспірантка 3 року навчання спеціальності 013 Дошкільна освіта

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Куліш І. Д.

ФОРМУВАННЯ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Поміж важливих завдань, що стоять перед сучасною освітою, особливої актуальності набирає проблема логіко-математичного розвитку розвитку дітей. Логічне мислення – фундамент для засвоєння матеріалу в будь – якій галузі знань, в тому числі й в математиці.

Термін «логіка» походить від давньогрецького слова «логос» (logos), «слово», «поняття», «вчення», «розум», - «закономірність». У стародавній Греції термін « logos » вперше запровадив Геракліт (544- 483 рр. до н.е.). Ввів у науку давньогрецький філософ Демокріт (460-370 рр. до н.е.). Засновником логіки вважають давньогрецького філософа Аристотеля (384-322-рр. до н.е.), який вперше в історії античної філософії зробив людську думку предметом наукового дослідження [2]

Математичний розвиток дитини, за твердженням Н.Баглаєвої, складається з двох взаємопов'язаних основних ліній: логічної (тобто підготовки мислення до способів міркування) і математичної (тобто формування математичних уявлень). Логіко-математична компетентність передбачає здатність дитини самостійно здійснювати: класифікацію геометричних фігур, предметів та множин за якісними ознаками та чисельністю; серіацію, тобто впорядкування предметів за величиною, масою, об'ємом розташування у просторі; обчислення та вимірювання кількості, відстані, розмірів, довжини, ширини, висоти, об'єму, маси, часу. будувати найпростіші висловлювання за допомогою зв'язок «і», «чи», «якщо», «ні», «то»; робити правильні умовисновки, доводити правильність своїх міркувань. Навчити розмірковувати – одне з важливих педагогічних завдань. В основу змістових ліній логіко-математичного аспекту Базового компонента покладено такі логічні операції, як серіація, класифікація, вимірювання та обчислення [1].

Проблемою формування логіко-математичної компетентності займалися такі вчені: Н. Баглаєва, А. Богуш, А. Белошиста, Л. Гайдаржийська, Л. Зайцева, О. Кононко, В. Кузьменко, М. Машовець, С. Раков, Г. Раратюк, Т. Степанова, О. Фунтікова та інші. Питанням з реалізації компетентнісного підходу у математичній освіті вищої педагогічної школи та закладів дошкільної освіти присвячені дисертаційні роботи С. Ракова та Л. Зайцевої. Відповідно до специфіки теми дослідження суттєве значення мають праці, в яких висвітлюються проблеми формування логіко-математичної компетентності в дітей дошкільного віку засобом ігрової діяльності. Вчені В. І. Аснін, О. О. Венгер, Л. І. Божович, П.Я. Гальперін, О.М. Д'яченко, В. Запорожець, З.М. Істоміна, О.Н. Леонт'єв, О.О. Люблінська, С. Л. Новосьолова, І.Ф. Обухова, М. М. Подд'яков, Ж. Піаже, С.Л. Рубінштейн, Н. Ф. Тализіна вказують на те, що гра суттєво впливає на розумовий розвиток дитини дошкільника. Зокрема, на усвідомлення цілей у грі, вибір засобів її досягнення, створення ярової ситуації, прийняття на себе ролі - все це розвиває мислення, уяву дитини, збагачує і уточнює сприймання, поширює запас уявлень, розвиває увагу, пам'ять.

Дієвим засобом формування логіко-математичної компетентності в дітей дошкільного віку є ігрові технології. Ігрові технології в освіті є предметом досліджень багатьох науковців, які вивчають їх вплив на освітній у ЗДО і школі. Так, Нікола Віттон -професор цифрового навчання та гри в Університеті Нортумбрії (Велика Британія). Її дослідження зосереджені на ігровому навчанні в контексті вищої освіти та потенціалі гри в навчанні, дослідженнях та академічній практиці. Джої Фанфареллі - американський професор у Школі комунікацій та мистецтв коледжу Маріст (Нью-Йорк). Його дослідження охоплюють гейміфікацію, цифрові бейджі, ігри та онлайн-навчання. Йоганна Піркер - австрійська комп'ютерна науковиця, викладачка та розробниця ігор в Технічному університеті Граца. Її дослідження фокусуються на віртуальній реальності, дослідженні ігор та науці про дані. Л. Садурська: досліджує реалізацію інноваційних процеси в дошкільній освіті, зокрема впровадження ігрових технологій для розвитку творчих здібностей дітей. Л. Житкова: досліджує сучасні підходи до ігрової діяльності в умовах інноваційного розвитку дошкільної освіти, зокрема розвитку національно-патріотичної свідомості через інноваційні підходи. О. Любухіна -авторка посібника «Сучасні підходи до організації освітнього простору у закладі дошкільної освіти», де розглядаються питання впровадження ігрових технологій.

Ігрова технологія — це метод розвитку, який стимулює дитину до активної діяльності, очікуючи від неї унікальних творчих результатів. Ключовим елементом цієї технології є свідомий пошук дитиною способів досягнення мети, що включає прийняття цілей діяльності та самостійне обмірковування майбутніх практичних дій для досягнення бажаного результату [2].

До ігрових технологій, спрямованих на розвиток логіко-математичної компетентності дошкільників відносять:

Настільно-друковані ігри: «Колір і форма», «Геометрія», «Порахуй», «Мости і береги», «Прозорий квадрат», «Логічний поїзд» тощо.

- **Ігри на об'ємне моделювання:** «Кубики для всіх», «Тетріс», «Куля», «Змійка», «Геометричний конструктор» та інші.
- **Ігри на площинне моделювання:** «Танграм», «Сфінкс», «Геоконт», «Колумбове яйце» тощо.
- **Ігри серії «Форма і колір»:** «Склади візерунок», «Унікуб», «Кольорове панно», «Різнокольорові квадрати», «Трикутне доміно» та інші.
- **Ігри на складання цілого з частин:** «Дробі», «Склади квадрат», «Грецький хрест», «Склади кільце», «Шахова дошка» тощо.
- **Ігри-забави та головоломки:** лабіринти, пазли, мозаїки, магічні квадрати, головоломки з паличками та інші.

Організація логіко-математичних ігор базується на таких принципах:

- відсутність примусу;
- поступовий розвиток ігрової динаміки (від малих успіхів до великих);
- підтримка ігрової атмосфери та реальних почуттів дітей;
- взаємозв'язок ігрової та неігрової діяльності;
- перехід від простих форм і способів виконання ігрових дій до складніших.

Висновки. Підсумовуючи, можна зробити висновок, що у результаті освоєння цих ігор у дітей розвивається інтерес до пізнання («Хочу все знати!»), здатність мислити, аналізувати допущені помилки, прогнозувати подальший хід гри («Хочу грати в нову гру!», «Хочу грати по-іншому!», «Давайте ще пограємо!», «Шкода, що так мало...»). Дитина стає більш наполегливою, зосередженою в діяльності, здатною проявляти ініціативу.

Список використаних джерел

1. С. Карплюк, «Наукові записки. Серія: Педагогічні науки» 2 (177), 82-86 Training future teachers of information science to develop logical thinking skills of senior schoolchildren at teaching software development. 2019.

2. Крутий К.Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу : Монографія: У 2-х ч. – Частина перша. Концепції, проектування, технології створення. – Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2009. – 320 с.
- 3.. STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт : альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дошкільників / автор. колектив ; наук. керівник К. Л. Крутий. — Запоріжжя : ЛПКС, 2018. — 166 с.
4. Інтернет-ресурс: <http://ukrreti.com/>

Селікова Яна Сергіївна,
аспірантка 2 року навчання спеціальності 013 Дошкільна освіта
Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Тітаренко С. А.

ІНТЕГРАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Вступ. Результати сучасних досліджень науковців показують, що покращення соціального і емоційного благополуччя чинить позитивний вплив на психічне здоров'я дітей, їх поведінку та майбутню успішність навчання у школі [4].

За визначенням CASEL (англ. Collaborative for Academic, Social and Emotional Learning – співпраця для академічного, соціального та емоційного навчання) соціально-емоційне навчання (далі – SEL) – це процес, за допомогою якого діти і дорослі набувають знань, навичок та ставлень, вмінь їх застосовувати, розвивають свою ідентичність, керують своїми емоціями, проявляють емпатію, досягають цілей особистісних та групових, встановлюють стосунки підтримки та приймають виважені рішення. CASEL – це некомерційна організація, заснована у 1994 році у США, яка співпрацює з освітянами, дослідниками, громадськими організаціями у всьому світі [1].

Сучасні наукові розвідки впевнено доводять, що інтеграція SEL в освітній процес, окрім покращення соціально-емоційних навичок дітей, сприяє підвищенню їх грамотності та академічних досягнень [2; 6]. Наприклад, читання книжок з малюнками на тему емоцій для дітей дошкільного віку має позитивні наслідки для формування соціально-емоційних компетенцій, розвитку мови та навичок грамотності. Інтерактивне читання книжок вголос є важливим і приносить користь дітям старшого дошкільного віку, заохочує взаємодію, спілкування, посилює емоційний обмін між дорослими та дітьми [7]. Таке читання сприяє усвідомленню і розумінню тексту, розвитку усного мовлення, збільшенню словникового запасу дітей. Спільне інтерактивне читання активізує попередні уявлення, формує базові знання про емоції, навчає дітей ставити запитання, формує навички слухання. Спільне читання книг та інтерактивний діалог педагога з вихованцями розвивають усне мовлення дошкільників та сприяють SEL [5, с.25].

Мета: проаналізувати результати досліджень науковців щодо визначення актуальних тем для ефективного формування соціально-емоційної грамотності старших дошкільників у процесі впровадження та інтеграції соціально-емоційного навчання в освітній процес закладів дошкільної освіти України.

Матеріали та методи: вивчення, аналіз та узагальнення сучасних наукових доробок з проблеми формування соціально-емоційної грамотності дітей старшого дошкільного віку.

Результати. А. Деліман, М. Робертсон, Р. Тьонер (Університет штату Юта, США) реалізували великий науковий проєкт по дослідженню змісту книжок для дошкільників за період з 2015 року по 2021 рік. Науковиці виявили, що саме категорія книг з картинками на тему: «Сучасні проблеми» є найбільш ефективними в інтеграції з SEL. Сучасні проблеми охоплюють такі теми як еміграція, горе, трагедія, ідентичність, інвалідність, фейкові новини, збройне насильство, біженці.

Ці теми є зрозумілими і актуальними для кожного українця без вікових обмежень. Виокремлені проблеми дозволяють обговорювати з дітьми болючі соціальні питання:

визначення національної ідентичності, захист справедливості і свободи, демонстрацію волі, взаємодію особистості і суспільства. Такі теми зазвичай обговорюються дорослими у чатах та місцевих громадах, а не з маленькими дітьми у групі закладу дошкільної освіти. Хоча дошкільники теж досить часто стикаються з несправедливістю, а виховання соціальної обізнаності тільки збільшує їх здатність до емпатії, формує вміння визначати слабкі і сильні сторони інших людей та здатність ідентифікувати, які соціальні норми є справедливими, а які – ні. За визначенням CASEL соціальна обізнаність є здатністю особистості до розуміння точок зору інших людей, до прийняття та співпереживання їм, незважаючи на різне етнічне походження, культуру та контекст повідомлення [1, с. 2].

Сучасні теми узгоджуються з компетенціями і основними стандартами SEL, у розрізі інтеграції основних п'яти компетенцій соціально-емоційного навчання, які визначені організацією CASEL: самоуправління, самосвідомість, соціальна обізнаність, навички стосунків і відповідального прийняття рішень. Також обговорення складних питань передбачає використання змісту, що відповідає віку дітей, та створення безпечного, дбайливого освітнього простору [3, с. 2].

Актуальні для сьогодення теми дозволяють педагогам пояснити дітям старшого дошкільного віку болючі соціальні питання та зрозуміти непростий навколишній світ. Включення у сучасні теми впливає на високий рівень залученості дітей, формує у них критичне мислення, підвищує толерантність та навички міжособистісної взаємодії. Надання дітям дошкільного віку можливості зрозуміти та розпізнати проблему, пізніше запропонувати шляхи для її розв'язання, формує у дошкільників розуміння відповідальності за прийняття рішень [3, с.10].

Завдання по формуванню соціально-емоційної грамотності мають бути невід'ємною частиною освітніх програм для дітей старшого дошкільного віку. Інтерактивне читання вголос впливає на компетенції SEL, а сучасні соціальні питання можуть збагатити академічний досвід та соціально-емоційний розвиток старших дошкільників.

Висновки. Отже, інтеграція соціально-емоційного навчання в освітній процес закладів дошкільної освіти України вкрай необхідна для формування базових навичок соціально-емоційної грамотності старших дошкільників та покращення їх академічних досягнень у майбутньому шкільному навчанні.

Список використаних джерел

1. CASEL. *CASEL's SEL framework: What are the core competence areas and where are they promoted?* Collaborative for Academic, Social and Emotional Learning. 2020. <https://casel.org/casel-selfframework-11-2020/>
2. Cipriano C., Strambler M. J., Naples L., Ha C., Kirk M. A., Wood M. E., Sehgal K., Zieher A., Eveleigh A., McCarthy M., Funero M., Pon-nock A., Chow J., & Durlak J. *Stage 2 report: The state of the evidence for social and emotional learning: A contemporary meta-analysis of universal school-based SEL interventions*. 2023. <https://doi.org/10.31219/osf.io/mk35u>
3. Deliman A., Robertson M. K., Turner R. K. *Combining Social–Emotional Learning Competencies and Contemporary Concerns Picturebooks to Foster Early Literacy Practices: An Interdisciplinary Approach*. The Reading Teacher. 2024. Pp.1-12.
4. Durlak J. A., Mahoney J. L., & Boyle A. E. What we know, and what we need to find out about universal, school-based social and emotional learning programs for children and adolescents: A review of meta-analyses and directions for future research. *Psychological Bulletin*, 148(11/12), 2022. Pp. 765–782.
5. Gonsalves V., Cheyney K., Bader J., & Duggins S. The power to ROAR: Reaching out to all readers by using shared storybook reading to cultivate self-efficacy and social–emotional growth. *Dimensions of Early Childhood*, 46(1), 2018. Pp. 25–30.
6. Gunn A. A., Bennett S. V., & Peterson B. J. Exploring multicultural picturebooks with social–emotional themes. *The Reading Teacher*, 76(3). 2022. Pp. 362–374.
7. Lyle S. Dialogic teaching: Discussing theoretical contexts and reviewing evidence from classroom practice. *Language and Education*, 22. 2008. Pp. 222–240.

Барко Михайло Юрійович,
аспірант 3 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта
Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Пішун С. Г.

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ РЕСУРСІВ У НАВЧАННІ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Вступ (актуальність). Сучасна освіта характеризується широким впровадженням інноваційних технологій, що відкривають нові можливості для навчального процесу. Особливе місце в цій трансформації займає інтеграція мультимедійних ресурсів, які дозволяють не лише урізноманітнити подання навчального матеріалу, але й сприяють формуванню глибокої культурної компетентності учнів. Дослідники, такі як Альона Боршуляк та Лаврентьєва, підкреслюють, що застосування мультимедійних технологій на уроках мистецтва в умовах дистанційного навчання підвищує ефективність навчання учнів, збільшує обсяг та активізує сприйняття навчальної інформації, а також розвиває творче мислення. Інші науковці, зокрема Козорог, Штурхецька та Старікова, зазначають, що впровадження мультимедійних технологій у музичну освіту молодших школярів сприяє оновленню форм і методів музичного навчання, формуванню системи знань у галузі музичного мистецтва та розумінню світу. Дослідники, такі як Теряєва та Італьяно, підкреслюють, що застосування інформаційних і музичних комп'ютерних технологій активізує навчання, викликає бажання учнів виконувати творчі завдання, сприяє сприйняттю та аналізу музичних творів, а також розвиває вокальні здібності та музично-ритмічні навички. Музичне мистецтво у системі сучасної освіти розглядається як суттєвий компонент загальної освіти школярів. Його могутній пізнавальний і виховний потенціал пов'язаний з естетичною природою, завдяки якій досягаються потаємні найскладніші процеси духовного життя людини, її внутрішнього світу. Сучасне навчання, і мистецьке, зокрема, ґрунтується на засадах особистісно-зорієнтованого і компетентнісного підходів, визначених в основних нормативних документах освіти – державних стандартах, навчальних планах, програмах [1, с. 1].

Мета публікації полягає у визначенні та аналізі можливостей використання мультимедійних технологій у навчанні музичного мистецтва для підвищення культурної компетентності молодших школярів. Доповідь спрямована на розкриття теоретичних засад та практичних методичних підходів, що забезпечують інтеграцію цифрових ресурсів у навчальний процес, сприяючи розвитку естетичного сприйняття, творчого мислення та культурної свідомості учнів. Результати дослідження дозволяють сформулювати рекомендації для модернізації освітніх практик в умовах сучасної цифрової епохи.

Матеріали та методи: аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, систематизація та узагальнення наукових джерел, що розкривають сутність проблеми.

Результати. Мультимедійні ресурси охоплюють аудіо-, відео- та інтерактивні елементи, що, інтегровані у навчальний процес, забезпечують багатовимірне сприйняття матеріалу. Використання цифрових технологій у навчанні сприяє активному залученню учнів, покращенню когнітивних процесів та розвитку естетичного сприйняття музики. Сучасні підходи дозволяють адаптувати подання інформації до індивідуальних потреб учнів, сприяючи формуванню культурної компетентності через різноманітні мультимедійні засоби. Саме у школі значною мірою формується світогляд дитини, то сучасний педагог має усвідомлювати процеси, що відбуваються у суспільстві, встановлювати причинно-наслідковий зв'язок між історією розвитку певного питання і сучасним його станом, бачити тенденції розвитку, зокрема, у сфері інформаційних технологій. [2, с. 69]

Методичні підходи до інтеграції мультимедійних технологій у навчальний процес з музичного мистецтва спрямовані на забезпечення багатовимірного, інтерактивного та персоналізованого подання навчального матеріалу. Ось основні складові цього напрямку:

Інтерактивні презентації та слайд-шоу

- Візуалізація інформації. Використання інтерактивних слайдів дозволяє викладачам наочно демонструвати музичні твори, історичні факти, біографії видатних композиторів та артистів. За допомогою графіки, діаграм, анімації та аудіо-відеоматеріалів учні отримують можливість сприймати складну інформацію більш доступно.

- активна участь учнів. Інтерактивні презентації можуть містити опитування, інтерактивні завдання або вбудовані питання, що стимулює учнів до самостійного мислення та обговорення представленого матеріалу.

Аудіовізуальна підтримка навчального процесу

- відеоматеріали. Відеоролики та музичні кліпи допомагають створити емоційний зв'язок з навчальним матеріалом. Вони демонструють виконання творів у різних інтерпретаціях, дозволяючи учням порівнювати стилістичні та технічні особливості виконання.

- аудіозаписи. Високоякісні аудіозаписи виконань сприяють розвитку слухового сприйняття, дозволяючи учням уважно аналізувати ритм, тембр та динаміку творів. Це також допомагає закріпити теоретичні знання на практиці

Методичні підходи до інтеграції мультимедійних технологій у навчання музичного мистецтва можна розглядати як розвиток інноваційних форм викладання, що базуються на принципах конструктивізму та інтерактивного навчання. Застосування цих технологій дозволяє не лише систематизувати традиційний матеріал, але й створити умовно симульоване культурне середовище, в якому учні можуть самостійно досліджувати музичні традиції, аналізувати стилістичні особливості творів, порівнювати різні епохи та культури. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям у педагогіці, коли знання набувають інтерактивної форми, а навчальний процес переходить від монологічного викладу до діалогу між учителем і учнями.

Додатково, впровадження мультимедійних технологій сприяє розвитку в учнів компетенцій, які виходять за межі звичного академічного контексту. Наприклад, використання систем віртуальної реальності дозволяє створити моделювання історичних подій або занурення у середовище, де відбувається виконання музичних творів, що в свою чергу розвиває просторове мислення і здатність до емпатії. У цьому контексті навчання стає досвідом, де кожен учень може переживати музику як живу культуру, а не просто вивчати її як сухий факт чи текстовий матеріал.

Інший аспект полягає у використанні цифрових інструментів, що дозволяють учням самостійно створювати і редагувати контент. Це може бути створення музичних композицій за допомогою спеціалізованих програм або монтаж відео з музичними виступами, що сприяє формуванню критичного мислення та навичок самовираження. Такий підхід є важливим, оскільки дозволяє учням не лише сприймати культурні цінності, але й активно їх створювати, що сприяє формуванню власної культурної ідентичності.

Крім того, мультимедійні технології відкривають можливості для колаборативного навчання. Завдяки онлайн-платформам учні можуть працювати в групах над спільними проектами, обмінюватися ідеями, проводити спільні дослідження та обговорення, що значно розширює їхній культурний горизонт. Такий соціальний аспект інтегрованого навчання відповідає сучасним вимогам до розвитку комунікативних та співпраці навичок, що є невід'ємною складовою культурної компетентності

Висновки. Використання мультимедійних технологій у навчанні музичного мистецтва є важливим засобом підвищення культурної компетентності молодших школярів. Завдяки інтеграції цифрових ресурсів уроки набувають більшої динамічності, доступності та інтерактивності, що дозволяє учням не лише краще засвоювати теоретичний матеріал, а й активно долучатися до творчого процесу. Інтерактивні презентації, відеоматеріали, аудіозаписи, онлайн-платформи та мультимедійні проекти сприяють розвитку естетичного

сприйняття, критичного мислення та здатності аналізувати музичні твори в широкому культурному контексті.

Застосування цифрових інструментів дає можливість кожному учню розвивати індивідуальні здібності, досліджувати різні музичні жанри, знайомитися з традиціями різних народів та створювати власні музичні композиції. Використання мультимедійних технологій також стимулює емоційне залучення, формує здатність до міжкультурного діалогу та забезпечує сучасний підхід до формування особистісних і соціальних компетентностей.

Таким чином, мультимедійні технології не лише збагачують методи викладання музичного мистецтва, а й створюють умови для глибшого розуміння культури, розширюють світогляд молодших школярів і сприяють формуванню їхньої культурної самосвідомості. Подальші дослідження та вдосконалення методичних підходів у цій сфері є перспективним напрямом розвитку сучасної мистецької освіти.

Список використаних джерел

1. Андрієвська В. Проектування дидактичних ситуацій у навчанні молодших школярів з використанням комп'ютера : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. : 13.00.0. Харків, 2009. С. 15.
2. Петухова Л. Теоретичні основи підготовки вчителів початкових класів в умовах інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища : монографія. Херсон : Айлант, 2007. 200 с.

Демченко Сергій Олексійович,

*аспірант 2 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Пішун С. Г.

ГРОМАДЯНСЬКІСТЬ І ПАТРІОТИЗМ ЯК ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ В НУШ

Розвиток України як незалежної демократичної держави потребує виховання громадян, які люблять свою країну, усвідомлюють свою відповідальність перед суспільством і готові брати активну участь у її розбудові. Важливо, щоб кожен громадянин був здатний працювати в умовах демократії, сприяти єдності країни та долучатися до реформ.

Прийняття ключових державних документів, зокрема Закону України «Про освіту», Концепції розвитку громадянської освіти, Концепції «Нова українська школа», Положення про загальноосвітній навчальний заклад, Концепції громадянського виховання та Державного стандарту початкової освіти, підкреслює важливість формування громадянськості та патріотизму у молодших школярів. Це вимагає наукового підходу до визначення ефективних методів розвитку в дітей усвідомлення своїх прав, обов'язків та активної громадянської позиції.

Проблема формування громадянськості та патріотизму молодших школярів перебуває в колі зору таких українських дослідників, як-от: І. Бех, Л. Добровольської, С. Долецької, С. Парфілової, О. Пошетун, Т. Ремех, А. Сігової, В. Чорновіл, М. Яремович та багатьох інших.

Формування громадянськості та патріотизму в рамках Нової української школи є важливим завданням сучасної освіти. Реалізація цього завдання потребує комплексного підходу, що включає оновлення змісту освіти, впровадження сучасних методів навчання та активну співпрацю між школою, родиною та громадськістю.

Мета публікації полягає в уточненні сутності понять «громадянськість» та «патріотизм» та визначенні особливостей формування громадянськості та патріотизму молодших школярів у НУШ.

Матеріали та методи: аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, систематизація та узагальнення наукових джерел, що розкривають сутність проблеми.

У сучасному освітньому просторі України формування громадянськості та патріотизму є ключовими аспектами виховання молодого покоління. Концепція «Нова українська школа»

(НУШ) визначає ці цінності як фундаментальні для розвитку особистості та суспільства в цілому.

Концепція НУШ акцентує увагу на вихованні учнів на основі морально-етичних та соціально-політичних цінностей. До морально-етичних належать гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей. Соціально-політичні цінності включають свободу, демократію, культурне різноманіття, повагу до рідної мови і культури, патріотизм, повагу до закону, солідарність та відповідальність [2].

У Державному стандарті початкової освіти зазначено, що одним із ціннісних орієнтирів, на яких ґрунтується реалізація мети початкової освіти є формування активної громадянської позиції, відповідальності за своє життя, розвиток громади та суспільства, збереження навколишнього світу [1].

Згідно з Концепцією розвитку громадянської освіти в Україні, метою громадянської освіти є формування і розвиток у громадян України громадянських компетентностей, спрямованих на утвердження і захист державності та демократії, здатності відстоювати свої права, відповідально ставитися до громадянських обов'язків, брати відповідальність за власне життя, життя своєї громади та суспільства [3].

І. Коновальчук, Н. Рудницька та Т. Шанкова зазначають, що ключовою характеристикою справжнього громадянина є громадянськість. Дослідниці трактують це поняття як усвідомлену готовність людини користуватися своїми правами та виконувати обов'язки, поважати права й свободи інших, а також нести відповідальність за свої вчинки перед суспільством і державою [6, с. 287].

На переконання М. Серік, поняття «громадянськість» слід розглядати як інтегративну, фундаментальну, духовно-моральну якість особистості, яка проявляється в обов'язку служити суспільству, Батьківщині, відроджувати та примножувати здобутки своєї держави [4].

За визначенням М. Тимчик, патріотизм – це глибока любов до своєї Батьківщини та народу, прагнення дбати про їхнє благополуччя, підтримувати розвиток України як незалежної, правової та демократичної держави. Він включає готовність захищати її суверенітет, служити на її благо та розділяти свою долю з долею країни [5].

Таким чином, громадянськість – це усвідомлене почуття належності до певного суспільства, яке проявляється через активну участь у громадському житті, виконання своїх обов'язків перед державою та повагу до законів і прав інших людей. Це здатність бути відповідальним членом суспільства та активно сприяти його розвитку.

Патріотизм – це любов і відданість своїй Батьківщині, готовність захищати її інтереси та цінності. Це також відчуття гордості за історію, культуру та досягнення своєї країни, а також бажання брати участь у її процвітанні та розвитку.

Ці поняття тісно пов'язані між собою і взаємодіють у процесі формування активної, відповідальної та свідомої громадянської позиції.

Для підвищення ефективності процесі формування громадянськості та патріотизму молодших школярів у НУШ важливими є:

- 1) інтеграція громадянської освіти в навчальні програми: включення відповідних тем у різні предмети, що дозволяє учням усвідомити значення громадянських прав та обов'язків;
- 2) проєктна діяльність: залучення учнів до проєктів, спрямованих на вивчення історії, культури та традицій України, а також на вирішення актуальних суспільних проблем;
- 3) співпраця з громадськими організаціями: організація спільних заходів та акцій, що сприяють формуванню активної громадянської позиції;
- 4) використання інноваційних технологій: застосування сучасних методів навчання, таких як віртуальні екскурсії, інтерактивні уроки та інші форми, що підвищують інтерес учнів до вивчення громадянських та патріотичних тем.

Висновки. Отже, громадянськість і патріотизм є ключовими ціннісними орієнтирами в початковій освіті. Громадянськість виявляється у формуванні відповідальності, здатності діяти на благо суспільства, усвідомленні своїх прав і обов'язків. Патріотизм передбачає любов до рідної країни, повагу до її культури, мови, традицій. Вони взаємопов'язані та формують особистість, яка не лише цінує свою країну, а й прагне зробити її кращою. У

Новій українській школі ці якості розвиваються через навчальний процес, виховну роботу та створення безпечного й сприятливого середовища для дітей.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою КМУ 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.02.2025).
2. Концепція Нової української школи. 2016. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczyia.html> (дата звернення: 02.02.2025).
3. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2018/01/KONTSEPTSIYA-ROZVYTKU-GROMADYANSKOYI-OSVITY-V-UKRAYINI.pdf> (дата звернення: 22.02.2025).
4. Сєрік М. В. Теоретичний аналіз сутності поняття «громадянськість». URL: <https://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN21/13smvspg.pdf> (дата звернення: 23.02.2025).
5. Тимчик М. В. Сутність і зміст поняття «патріотизм» у літературі. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/5668/1/%D0%A1%D0%A3%D0%A2%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%AC_%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D1%8F%D1%82%D1%82%D1%8F_22.pdf (дата звернення: 20.02.2025).
6. Шанскова Т. І., Рудницька Н. Ю., Коновальчук І. М. Формування громадянської компетентності учнів початкових класів в умовах становлення нової української школи. *Актуальні питання гуманітарних наук: Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2022. Вип. 2 (57). С. 285–292.

Іноземцев Сергій Анатолійович,

аспірант 2 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Бірюк Л. Я.

ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. Розглянуто теоретико-методичні основи формування екологічної компетентності молодших школярів у закладах позашкільної освіти. Охарактеризовано сутність поняття «екологічна компетентність» та обґрунтовано його структуру. Виокремлено ключові педагогічні засоби, які сприяють екологічному вихованню у позашкільному середовищі, а також проаналізовано потенціал інтерактивних методів навчання та партнерства громади у процесі формування екологічної свідомості молодших школярів.

Ключові слова: екологічна компетентність, позашкільна освіта, екологічне виховання, педагогічні засоби, молодші школярі, інтерактивні методи.

Сучасний світ перебуває в стані екологічної кризи, яка вимагає від людства негайних змін у способі життя, ставленні до природи та формуванні сталого мислення. У цьому контексті надзвичайно важливим є виховання екологічної свідомості з дитинства. Молодший шкільний вік є сприятливим періодом для формування екологічних знань і вмінь, адже саме в цьому віці дитина активно засвоює соціальні цінності, формується її здатність до аналізу, узагальнення та адаптації до умов довкілля [1, с. 8; 3, с. 18].

Заклади позашкільної освіти створюють унікальні можливості для екологічного виховання. Завдяки своїй варіативності вони дозволяють розробляти й упроваджувати інноваційні підходи, орієнтовані на формування цілісного ставлення до природи. Проте реалізація таких підходів потребує чітко визначених педагогічних засобів і науково обґрунтованих методик.

Метою даної публікації є визначення форм і методів педагогічної діяльності, що сприяють формуванню екологічної компетентності молодших школярів у закладах позашкільної освіти, а також аналіз ефективних підходів до їх реалізації.

Екологічна компетентність є важливим складником особистісного розвитку, що відображає здатність дитини до усвідомленого, відповідального й екологічно грамотного ставлення до довкілля. У науковій літературі це поняття визначають як інтегративну якість, яка включає:

- ціннісно-мотиваційний складник (емоційно-позитивне ставлення до природи, готовність до її збереження);
- когнітивний складник (знання про природу, екосистеми, екологічні процеси);
- поведінковий складник (здатність застосовувати знання у практичній діяльності, дотримуватись екологічно доцільної поведінки);
- рефлексивний компонент (здатність аналізувати власну екологічно спрямовану діяльність та діяльність інших, робити відповідні висновки) [4, с. 125; 7, с. 62].

Важливо зазначити, що екологічна компетентність формується не лише в процесі отримання знань, а й через безпосередню взаємодію з природою. Тому заклади позашкільної освіти є ефективним середовищем для розвитку означеної компетентності.

Формування екологічної компетентності в закладах позашкільної освіти ґрунтується на визначенні й реалізації відповідних педагогічних форм і методів. Вони є основою для ефективної організації освітнього процесу, що враховує вікові особливості дітей, специфіку позашкільного середовища та потреби сучасного суспільства. Основні форми й методи, що забезпечують формування екологічної компетентності молодших школярів подані нижче.

1. Створення інтерактивного освітнього середовища.

Освітнє середовище має сприяти активному залученню дітей до процесу взаємодії з природою. Це може бути організація екологічних таборів, участь у природоохоронних акціях, створення шкільних екологічних клубів або гуртків [6, с. 18]. Такі активності сприяють формуванню у дітей почуття відповідальності за природу, а також надають їм можливість застосовувати екологічні знання у практичній діяльності.

2. Використання інтегрованих програм навчання.

Інтегровані навчальні програми поєднують природничі науки з іншими освітніми напрямками, зокрема з мистецтвом, технологіями, математикою. Наприклад, поєднання предметів «Я досліджую світ» та «Образотворче мистецтво» може реалізовуватися у вигляді створення екологічних плакатів або картин на тему природи [5, с. 39].

3. Застосування проектних та ігрових методів навчання.

Проектна діяльність дозволяє дітям досліджувати локальні екологічні проблеми та пропонувати рішення. Наприклад, діти можуть створювати міні-проекти з очищення водойм, посадки дерев або створення годівниць для птахів. Ігрові методи сприяють емоційному залученню дитини до навчання, що робить процес більш ефективним [7, с. 62].

4. Залучення громади та партнерських організацій.

Сучасна освітня система має залучати до процесу формування екологічної компетентності не лише педагогів, а й батьків, місцеві громади, екологічні організації. Наприклад, участь у спільних акціях із прибирання територій або відновлення екосистем сприяє формуванню у дітей соціальних і комунікативних навичок [8, с. 50].

5. Підвищення кваліфікації педагогів.

Ефективна організація екологічного виховання потребує компетентних педагогів, які володіють сучасними методами навчання та здатні адаптувати їх до умов позашкільного середовища.

Досвід роботи закладів позашкільної освіти свідчить, що їхня діяльність сприяє формуванню стійкої екологічної компетентності у молодших школярів. Зокрема:

- діти краще розуміють зв'язки між природними процесами та діяльністю людини;
- у них формується відповідальність за навколишнє середовище;
- вони готові брати участь у природоохоронних ініціативах [9, с. 12].

6. *Особливу роль відіграють екологічні гуртки, у яких діти мають можливість проводити дослідницькі роботи, брати участь у виставках і конкурсах, присвячених екологічній тематиці.*

Висновки і перспективи дослідження. Таким чином, формування екологічної компетентності молодших школярів у закладах позашкільної освіти є багатовекторним процесом, який базується на створенні інтерактивного освітнього середовища, інтеграції навчальних програм, застосуванні проєктних методів, залученні громади та підвищенні кваліфікації педагогів. Реалізація зазначених педагогічних форм і методів забезпечує розвиток у дітей відповідального ставлення до природи, формування екологічних знань, умінь і цінностей, що стає основою для їх майбутньої життєдіяльності.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Екологічне виховання молодших школярів. Київ: Освіта, 2023. 200 с.
2. Іваненко П. О. Екологічна культура у школі. Київ: Видавничий дім «Школа», 2022. 150 с.
3. Освіта України: науково-практичний журнал. Київ, 2022. № 18. С. 15–20.
4. Ковальчук Т. В. Екологічні цінності у навчанні молодших школярів. Львів: Світ, 2021. 180 с.
5. Матеріали семінару «Екологічна освіта і громада». Чернігів: Просвіта, 2022. 95 с.
6. Мельник А. Ю. Формування екологічної компетентності. Харків: Видавництво Харківського національного університету, 2021. 250 с.
7. Петров С. М. Методичні засади екологічної освіти. Одеса: Маяк, 2020. 220 с.
8. Семенюк І. А. Залучення громади до екологічного виховання. Ужгород: Карпати, 2019. 170 с.
9. Шевченко В. І. Вплив екологічної освіти на формування свідомості школярів. Полтава: Полтавський університет, 2020. 130 с.

Кмець Дмитро Ігорович,

*аспірант 1 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Коренева І. М.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО-ПРАВОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Інтеграція України у європейський освітній простір потребує вивчення досвіду зарубіжних країн, зокрема, формування еколого-правової грамотності в учнів початкової школи [1].

У структурі еколого-правової грамотності, як особистісного утворення, ми виділили такі складники: когнітивний – знання в галузі екологічного права, еколого-правовий світогляд, еколого-правове мислення; мотиваційно-ціннісний – переконання діяти тільки в рамках закону, повага до закону; діяльнісний – свідомою формою активності особистості, яка відповідає системі правових норм охорони природи. Структурний підхід став основою для аналізу, дані якого наведені у таблиці (Таблиця 1) [2, 3].

Таблиця 1

Порівняння формування складників еколого-правової грамотності учнів початкової школи

Країна. Назва предмету природничого змісту	Формування когнітивного складнику	Формування діяльнісного складнику	Формування мотиваційно-ціннісного складнику
Німеччина. Природознавство, краєзнавство	Ознайомлення учнів з основними правилами поведінки в природі. Формування понять	Відвідування природних парків, заповідників, де школярі на практиці знайомляться з	Учні вчаться розуміти, що вони є частиною природи і несуть відповідальність за її збереження.

	«захист довкілля», «охорона природи», «відповідальність за свої дії».	правилами поведінки в цих місцях. Заняття з сортування сміття. Участь у проєктах з охорони довкілля.	Розвивається почуття поваги до живих істот і природних ресурсів. Виховуються навички екологічно відповідальної поведінки в повсякденному житті.
Франція. Наука і технології	Учні знайомляться з основними принципами сталого розвитку, правилами поведінки в природі та відповідальністю за свої дії. Формуються поняття «захист довкілля», «охорона природи», «відповідальне споживання».	Екскурсії в природні парки, заповідники, екологічні центри, де діти на практиці вивчають правила охорони природи участь у проєктах з сортування сміття, економії води та енергії, озеленення шкільних територій. Участь у кампаніях з охорони довкілля, таких як збір сміття, посадка дерев, захист тварин.	Учні вчаться розуміти, що вони є громадянами, які мають права та обов'язки щодо охорони довкілля. Розвивається почуття відповідальності за свої дії та їх наслідки для природи. Виховуються навички участі в прийнятті рішень, що стосуються охорони довкілля.
Фінляндія. Наука про навколишнє середовище	Формування розуміння взаємозв'язку між людиною та природою, відповідальності за збереження довкілля. Вивчення основних принципів сталого розвитку, правил поведінки в природі та правових основ охорони довкілля.	Участь учнів у проєктах з сортування сміття, економії енергії та води, у програмах з озеленення шкільних територій. Формування навичок дослідницької роботи та критичного мислення.	Формування активної громадянської позиції та відповідальності за свої дії. Розуміння того, що кожен громадянин несе відповідальність за збереження природи.
Норвегія. Природничі науки	Вивчення взаємозв'язку між людиною та природою, а також розумінні прав та обов'язків щодо охорони довкілля. Ознайомлення з основними принципами сталого розвитку, правилами поведінки в природі та правовими нормами, що регулюють охорону довкілля.	Екскурсії в природу, відвідування національних парків та екологічних центрів, участь у проєктах з сортування сміття, економії енергії та води, а також у програмах з охорони тварин та рослин.	Формування в учнів поняття, що вони є частиною суспільства і мають право брати участь у прийнятті рішень, що стосуються охорони довкілля.
Країни Балтії Естонія. Латвія. Природничі науки Литва. Пізнання світу	Формування розуміння взаємозв'язку між людиною та природою, вивчення прав та обов'язків щодо охорони довкілля.	Екскурсії в природу, відвідування національних парків, заповідників та екологічних центрів.	Виховання активної громадянської позиції та відповідальності за стан довкілля. Розвиток навичок участі в прийнятті рішень, що стосуються охорони природи.

Формування еколого-правової грамотності учнів початкової школи в Німеччині є складовою частиною загальної екологічної освіти та виховання. Важливо зазначити, що в початковій школі акцент робиться не на вивченні юридичних норм, а на формуванні екологічної свідомості та розумінні того, що кожна людина має права та обов'язки щодо довкілля. Вчителі пояснюють учням, що існують правила, які захищають природу, і що їх потрібно дотримуватися. Вони широко використовують в освітньому процесі ігрові форми навчання, щоб зробити процес засвоєння інформації цікавим і доступним та намагаються

створювати в класі атмосферу поваги до природи і заохочують учнів до активної участі в екологічних проєктах. Школа співпрацює з місцевими екологічними організаціями, які проводять лекції та майстер-класи для учнів. Батьки активно залучаються до участі у екологічних заходах, організованих школою, і подають приклад екологічно відповідальної поведінки.

У Франції, як і в багатьох інших європейських країнах, підкреслюється важливість раннього формування екологічної свідомості та правової грамотності. Це сприяє вихованню відповідальних громадян, які готові захищати та зберігати природу.

Фінляндія відома своїм прогресивним підходом до освіти, і еколого-правова грамотність є невід'ємною частиною цього. У фінських початкових школах формування екологічної свідомості та розуміння правових аспектів охорони довкілля відбувається комплексно та інтегровано. Фінські вчителі використовують різноманітні методи навчання, включаючи інтерактивні лекції, дискусії, рольові ігри та проєкти. В цілому, особливістю фінської системи є її орієнтація на практичну діяльність, а також на формування у дітей почуття єдності з природою.

У Норвегії еколого-правова грамотність також є важливою складовою освітнього процесу з раннього віку. Норвезька система освіти прагне виховати відповідальних громадян, які розуміють важливість охорони природи та дотримуються відповідних законів. Норвегія, з її глибокою повагою до природи, створює умови для того, щоб діти з раннього віку усвідомлювали свою відповідальність за збереження довкілля. В ході цієї діяльності особлива увага приділяється формуванню навичок спостереження, дослідження та критичного мислення.

Формування еколого-правової грамотності в учнів початкової школи в країнах Балтії (Естонія, Латвія, Литва) є важливим аспектом освітньої політики цих держав. Країни Балтії, маючи багату природну спадщину, приділяють значну увагу вихованню екологічно свідомого покоління. Однак, у початковій освіті кожної з країн слід відмітити особливі підходи. Так в Естонії, переважає орієнтація на практичне навчання та дослідження природи; використання сучасних технологій в екологічній освіті, активну участь у міжнародних екологічних проєктах. У Латвії, велика увага приділяється вивченню місцевої природи та екологічних проблем, розвитку екологічного туризму та освіти на природі, підтримці екологічних ініціатив на рівні місцевих громад. У Литві, робиться акцент на формуванні екологічної свідомості та етичних цінностей, вивчення історії охорони природи та культурної спадщини, активну участь у міжнародних програмах з екологічної освіти.

Висновок: всі країни демонструють спільне прагнення до формування екологічно грамотного та відповідального покоління. Екологічні теми, включаючи правові аспекти, інтегровані в різні предмети, такі як природознавство, географія, природничі науки, пізнання світу. Їх освітні системи спрямовані на те, щоб діти з раннього віку усвідомлювали важливість охорони природи та були готові брати активну участь у її збереженні.

Список використаних джерел

1. Коренева І.М. Правові аспекти екологічного виховання. *Початкова школа*, № 10, 1999, с. 19-20.
2. Мельник О. С., Коренева І.М., Загородня Л.П., Данильченко І.Г. Досвід європейських країн у вирішенні питань екологічної безпеки: навчальний посібник. Суми, 2017. 400 с.
3. Науменко С. О. Реалізація природничого складника у базовій середній освіті зарубіжних країн. Theoretical and practical scientific achievements: research and results of their implementation | Volume 2. September 3, 2021 | Pisa, Italian Republic | Collection of scientific papers «SCIENTIA» с.66-70.

Коваленко Аліна Олександрівна,
аспірантка 3 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта
Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Бірюк Л. Я.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО СТАНУ ПРАКТИКИ ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ШЛЯХОМ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПІСНІ

Дослідження сучасного стану формування вокальної компетентності в учнів початкових класів на сьогоднішній день пов'язане із загальним станом сучасної вокальної початкової освіти.

Вокальна освіта молодших школярів пов'язана в формуванні не тільки вокальної компетентності, а саме культурної засобами української народної пісні, про яку йдеться в Статті 6 Закону України «Про освіту», у Статті 4 Закону України «Про культуру», Державному стандарті базової середньої освіти (2020 р.), у Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти в Україні (2022 р.) [3].

Проаналізувавши Типову освітню програму Нової української школи (НУШ), Типову освітню програму для 3-4 класу, розроблену під керівництвом О.Я. Савченко, Типову освітню програму для 1-2, 3-4 класів, розробленій під керівництвом Р.Б. Шияна, освітню програму науково-педагогічного проекту «Інтелект України», освітню програму за педагогічною технологією «Росток», освітню програму «Світ чекає крилатих», освітню програму за вальдорфською педагогікою, можемо стверджувати, що дані програми враховують сучасні освітні тенденції та потреби суспільства, надаючи можливість обрати найбільш підходящу методику для розвитку кожної дитини, орієнтовані на традиційний підхід до навчання з акцентом на ґрунтовне засвоєння базових знань та розвиток ключових компетентностей учнів, базуються на діяльнісному підході, стимулюючи пізнавальну активність учнів через проблемно-розвивальне навчання, але більшість з програм свідчить про необхідність додаткового навчання для вчителів для ефективного впровадження нових методик, необхідність високої кваліфікації вчителів та додаткових фінансових витрат з боку батьків на навчальні матеріали [1, с. 11].

Для визначення сучасного стану формування вокальної компетентності за допомогою українських народних пісень було проведено анкетування учнів 4 класу, яке проходило на базі 7 загальноосвітніх навчальних закладів, де загальний рівень ми виявили відносно таких компонентів сформованості вокальної компетентності, як мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інтелектуальний, емоційно-почуттєвий, операційно-діяльнісний, рефлексивно-оцінний (Табл. 1).

Таблиця 1

Загальний результат сучасного стану сформованості вокальної компетентності засобами української народної пісні в учнів початкових класів

Компоненти	Рівні		
	Високий	Середній	Низький
Мотиваційно-ціннісний	19 %	60 %	21%
Когнітивно-інтелектуальний	26 %	50 %	24 %
Емоційно-почуттєвий	31 %	49 %	20 %
Операційно-діяльнісний	34 %	48 %	16 %
Рефлексивно-оцінний	20 %	47 %	33 %
Середній показник	26 %	50, 8 %	22, 8 %

Щодо мотиваційно-ціннісного компоненту, то високий рівень 19% учнів активно виявляють сильний інтерес до українських народних пісень, беруть участь у музичних заходах та гуртках, середній рівень 60% учнів проявляють загальний інтерес, співають на уроках, але залишаються позакласною діяльністю і низький рівень 21% учнів не виявляють особливого інтересу до народної музики, уникають участі в музичних заходах.

Аналізуючи результати когнітивно-інтелектуального компоненту, високий рівень 26% учнів добре знають тексти та мелодії українських народних пісень, розуміють їх зміст та історичний контекст, середній рівень 50% учнів знають основні пісні та їх зміст, але мають поверхневе розуміння історії та культурного значення, низький рівень 24% учнів мають обмежені знання про українські народні пісні та їх значення.

На емоційно-почуттєвому компоненті у молодших школярів виявлено, що високий рівень 31% учнів виражають емоції під час виконання пісні, середній рівень 49% учнів співають правильно, але без виражених емоцій, низький рівень 20% учнів забезпечує пісні монотонно, без емоційного залучення.

Опитування щодо операційно-діяльнісного компоненту показало, що високий рівень 34% учнів володіють технікою співу, правильно інтонують, підтримують ритм та динаміку, середній рівень 48 % учнів допускають незначні помилки в інтонації та ритміці, низький рівень 16% учнів мають суттєві труднощі з технікою виконання.

Останній рефлексивно-оцінний компонент свідчить, що високий рівень 20% учнів здатні критично оцінювати власне виконання та виконання однокласників, середній рівень 47% учнів можуть вирішити свої помилки після вказівок вчителя, низький рівень 33% учнів не усвідомлюють своїх помилок та не прагнуть до самовдосконалення.

Аналіз середнього показника рівня сучасного стану практики формування вокальної компетентності учнів початкових класів з використанням української народної пісні дозволив оцінити ефективність використання народної музики в освітньому процесі і дав усвідомити, що високий рівень – 26 % респондентів демонструють впевнене виконання українських народних пісень, володіють правильною інтонацією, ритмом та виразністю, середній рівень – 50,8 % учнів рекомендують пісні з незначними похибками в інтонації та ритмі, які потребують додаткової роботи над виразністю виконання, низький рівень – 22,8 % респондентів що відчують труднощі у виконанні пісні, мають суттєві проблеми з інтонацією, ритмом та виразністю.

Отже, на сьогодні формування вокальної компетентності учнів початкових класів посередництвом української народної пісні є важливим аспектом музичної освіти, але сучасна практика стикається з низкою проблем, які впливають на ефективність цього процесу: недостатній рівень вокальної підготовки вчителів початкових класів, досить обмежена кількість навчальних матеріалів, або взагалі відсутність сучасних посібників та збірників українських народних пісень, адаптованих для дітей молодшого шкільного віку, значне зниження інтересу до народної музики, тому що сучасні діти віддають перевагу популярній музиці, що знижує їхню мотивацію до вивчення та виконання українських народних пісень, недостатня підтримка з боку сім'ї, коли в родині не дотримуються співочих традицій і це призводить до того, що діти не отримують додаткового стимулу для розвитку вокальних навичок, обмежені можливості для практичного застосування, особливо зараз в умовах воєнного стану, коли діти змушені більшість часу навчатись дистанційно і не мають можливості приймати участі в національних святах, концертах, конкурсах.

Список використаних джерел

1. Багрій В. Н. Критерії та рівні сформованості професійних умінь майбутніх соціальних педагогів. *Зб. наук. пр. Хмельницького ін-ту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2012. № 6. С. 10 – 15.
2. Заруба, Н. В. Розвиток музично-вокальних здібностей дітей молодшого шкільного віку. *Вісник педагогічної освіти*. 2021. № 9, С. 65-72
3. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua /.../ukrainska-shkola-compressed.pdf>

Лісневський Андрій Павлович,
аспірант 1 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта
Глухівського НПУ ім. О.Довженка
Науковий керівник: д-р філософії, ст. викл. Тихонова А. П.

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК НЕОБХІДНИЙ СКЛАДНИК ОСВІТИ ХХІ СТОЛІТТЯ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Медіаграмотність у ХХІ столітті є однією із ключових компетентностей, необхідних для успішної соціалізації особистості та формування критичного мислення. В Україні це питання набуває особливої актуальності у зв'язку з інформаційною війною, що є складником російської агресії. У сучасних реаліях, коли інформаційний простір насичений фейками, маніпуляціями та пропагандою, формування медіаграмотності стає не лише освітнім завданням, а й елементом національної безпеки. Здатність критично оцінювати інформацію, перевіряти джерела та усвідомлювати відповідальність за поширення інформації повинна закладатися ще з початкової школи.

Формування медіаграмотності серед молодших школярів особливо важлива, адже саме на цьому етапі відбувається становлення основ критичного мислення, вміння працювати з інформацією та усвідомлювати її вплив. На жаль, українська система освіти наразі стикається з низкою викликів у цьому напрямі. По-перше, відчувається недостатня підготовка педагогів до інтеграції медіаграмотності у навчальний процес. По-друге, існує дефіцит системних програм, орієнтованих на розвиток медіакомпетентності саме у молодших школярів. По-третє, значною проблемою залишається брак якісного контенту для дітей, що відповідає віковим особливостям та сприяє формуванню критичного мислення.

Окрім цього, дослідники звертають увагу на проблему пасивного споживання медіаконтенту дітьми. Часто цифрові технології використовуються як «нянька» для дітей – наприклад, перегляд відео або фільмів стає звичним способом зайняти дитину без належного контролю з боку дорослих. У результаті діти споживають велику кількість інформації, не розрізняючи її якості та доречності [1].

Серед сучасних освітніх інструментів, що сприяють розвитку медіаграмотності, особливе місце займає відеоконтент. Відеоматеріали здатні не лише підвищити залученість учнів до навчального процесу, а й сприяти розвитку навичок критичного аналізу. Візуальний контент допомагає учням засвоювати інформацію більш ефективно, а також навчає їх розпізнавати маніпуляції та фейки. Особливу роль у цьому відіграють інтерактивні форми навчання, що створюють найсприятливіші умови для функціонування мозку як «паралельного процесора», оскільки забезпечують одночасну активізацію різних видів діяльності – мислення, емоцій і уяви [2]. Інтерактивні відеоуроки можуть стати потужним засобом розвитку вмінь самостійного пошуку інформації, аналізу джерел та формування усвідомленого сприйняття медіаповідомлень.

В умовах війни проблема медіаграмотності виходить за межі освітньої сфери і набуває стратегічного значення. Російська агресія супроводжується інформаційними атаками, спрямованими на підлив морального духу українців, поширення паніки та дезорієнтацію населення. У цих умовах критично важливо навчити дітей розрізняти правдиву інформацію від пропагандистських матеріалів та формувати інформаційний імунітет. Водночас війна загострила потребу у швидкому впровадженні цифрових технологій у навчальний процес, що відкриває нові можливості для розвитку медіаграмотності через відеоконтент.

Перспективи розвитку медіаграмотності в Україні передбачають упровадження системного підходу до цієї проблеми. Необхідно створити цілісну державну стратегію, що включатиме підготовку педагогів, розробку навчальних програм для різних вікових груп, а також створення якісного освітнього контенту. Особливо актуально це питання постає в умовах стрімкого зростання обсягу інформації – дослідження показують, що кількість інформації у світі подвоюється щороку, і більша половина доступних сьогодні даних не існувала ще рік тому. Це створює додаткові виклики для системи освіти, оскільки діти мають

навчитися ефективно обробляти величезні обсяги інформації, критично оцінювати її достовірність та розпізнавати маніпуляції [3].

Важливим завданням є також проведення тренінгів для вчителів із використанням цифрових технологій та інтеграції медіаграмотності в навчальний процес. Крім того, доцільною є співпраця з медіаорганізаціями для створення перевіреного відеоконтенту, що враховує вікові особливості дітей.

Сучасне медіасередовище відіграє значну роль у процесі формування ідентичності дітей молодшого шкільного віку. Взаємодія з відеоконтентом, мультфільмами, іграми й іншими цифровими матеріалами допомагає дітям не лише сприймати інформацію, а й осмислювати власне місце у світі. Згідно з дослідженнями медіатексти виконують роль символічних ресурсів, які допомагають дітям краще зрозуміти свої переживання і взаємодію з соціумом. Вони є своєрідним вікном для спостереження за світом і дверима до активної участі в ньому [4].

У процесі взаємодії з медіатекстами діти часто імітують поведінку персонажів із улюблених мультфільмів чи відеоігор. Ця імітація є природною частиною розвитку ідентичності, оскільки діти експериментують із новими ролями, емоціями та моделями поведінки. Однак важливо звертати увагу на те, кого саме наслідують діти. Позитивні персонажі, які втілюють чесність, дружбу та співчуття, повинні бути зразками для наслідування. Натомість імітація поведінки антигероїв чи злодіїв може вплинути на сприйняття норм і цінностей, що потребує корекції через педагогічне втручання та обговорення з дітьми моральних аспектів сюжету.

Крім того, цифрові медіа суттєво впливають на процес соціалізації молодших школярів. Інтерактивні ігри, спільні перегляди відео та обговорення контенту сприяють розвитку комунікативних навичок і соціальної взаємодії. Участь у різних спільнотах або освітніх платформах допомагає дітям розвивати відчуття приналежності до певної соціальної групи, формуючи навички співпраці, взаємоповаги та відповідальності.

Таким чином, формування відеограмотності серед учнів початкових класів є одним із пріоритетних завдань сучасної української освіти. Відеоконтент може стати ефективним інструментом розвитку критичного мислення, формування інформаційної гігієни та підвищення рівня захисту від маніпулятивного впливу. У перспективі саме медіаграмотність стане запорукою формування свідомого громадянина, здатного протистояти інформаційним загрозам та активно брати участь у побудові демократичного суспільства.

Список використаних джерел

1. Hobbs R. Digital and media literacy: connecting culture and classroom. *Thousand Oaks, CA: Corwin*. 2011. С. 5-6.
2. Ларіонова Н. Б. Розвиток критичного мислення молодших школярів в умовах Нової української школи: методичний посібник. *Харків: «Друкарня Мадрид»*. 2019. С. 12-13.
3. Potter W. J. Media literacy. *Los Angeles: SAGE*. 2022. С. 4-5.
4. Alvermann D. E. Popular culture in the classroom: Teaching and researching critical media literacy. *Newark, DE*. 1999. С. 14-15.

Солод Ігор Сергійович,

аспірант 1 року навчання, спеціальності 013 Початкова освіта

Глухівського НПУ ім. О.Довженка

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Бірюк Л. Я.

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Постановка проблеми. В останні роки в Україні відбуваються значні зміни в системі освіти з метою реформування та підвищення якості надання освітніх послуг. Здобувачі шкільної освіти є вразливою категорією населення, особливо в умовах воєнного стану. У сучасному світі освіта постійно еволюціонує, а одним з ключових підходів є

компетентнісний підхід. Цей підхід акцентує увагу на розвитку конкретних навичок, знань та вмінь, необхідних для успішного функціонування у суспільстві. Компетентність – це не лише набір знань чи вмінь, але й їх інтеграція та застосування в різних ситуаціях для досягнення конкретних цілей. Формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів наразі набуває особливого значення, що спричинено різними соціально-політичними подіями: світова пандемія COVID-19, війна.

Аналіз науково-методичних публікацій доводить, що науковці приділяють значну увагу визначенню умов формування здоров'язбережувальної компетентності в підростаючого покоління. Так, педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності в учнів загальноосвітніх шкіл аналізують О. Аксьонова, Т. Бабко, Т. Бойченко, А. Карабашева та ін. Проблеми збереження здоров'я дітей молодшого шкільного віку, присвятили свої дослідження: Н. Бібік, А. Борисенко, І. Брехман, О. Ващенко, М. Гончаренко, О. Дубогай, І. Дубровіна, Н. Кацур, С. Кондратюк, А. Маслоу, О. Москвиченко, В. Оржеховської, О. Савченко, С. Свириденко.

Саме тому **метою публікації** є обґрунтування необхідності збереження, зміцнення та відновлення здоров'я молодших школярів в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Здоров'язбережувальна компетентність є важливим поняттям, що вказує на здатність особистості до збереження та покращення свого фізичного, емоційного та соціального здоров'я. Підходи до інтерпретації цього поняття в умовах реформування системи освіти в Україні розглядаються з огляду на впровадження нових підходів до організації освітнього процесу.

Перш за все, формування здоров'язбережувальної компетентності передбачає підвищення рівня професійної компетентності здобувачів початкової освіти у галузі здоров'язбереження. Це охоплює розширення їхніх знань про основні принципи фізичного та психічного здоров'я здобувачів освіти, а також методики забезпечення їхньої безпеки і благополуччя в умовах конфлікту.

Поняття здоров'язбережувальної компетентності базується на ідеях здорового способу життя, включаючи правильне харчування, фізичну активність та здоровий сон. Виховання цих навичок та цінностей стає основою для формування компетентності учнів у здоров'язбереженні.

По-друге, формування здоров'язбережувальної компетентності включає в себе розвиток навичок ефективної організації простору та часу в закладах загальної середньої освіти, а також уміння реагувати на стресові ситуації та конфлікти. Цей підхід акцентує увагу на розвитку критичного мислення та самооцінки в учнів, що стимулює їх до активної участі в піклуванні про своє здоров'я. Здобувачі шкільної освіти повинні володіти навичками спілкування з батьками, що сприяє їхній підтримці у забезпеченні фізичного та психологічного добробуту здобувачів освіти.

По-третє, формування означеної компетентності має відбуватися з орієнтацією на розвиток емоційної та соціальної здатностей молодших школярів. У цьому контексті, здоров'язбережувальна компетентність розглядається як здатність учня розуміти та вирішувати проблеми, пов'язані зі своїм фізичним та емоційним станом, а також встановлювати й підтримувати здорові взаємини з оточуючими.

Крім того, формування здоров'язбережувальної компетентності передбачає навчання здобувачів шкільної освіти оволодіння ефективними стратегіями її саморозвитку не лише в школі, а має відбуватися у сім'ї. Це передбачає розроблення програм чи проєктів, спрямованих на підтримку фізичного та психічного здоров'я, використання діагностичних методик для виявлення проблем та потреб дітей учителями та їхніми батьками, а також упровадження активних форм співпраці з іншими розгалуженими службами інтернального захисту.

Висновки. Таким чином, формування здоров'язбережувальної компетентності здобувачів початкової освіти є необхідною умовою забезпечення фізичного й психологічного благополуччя дітей в умовах воєнного стану. Це допомагає учням стати активними учасниками свого власного здоров'я та сприяє загальному покращенню фізичного та психологічного стану молодого покоління, що вимагає від педагогічних працівників не

тільки знань про основні аспекти здоров'я та безпеки, а й навичок ефективного спілкування, організації простору та часу, а також готовності до превентивної роботи з дітьми та їхніми батьками.

Список використаних джерел

1. Бережна Т. Здоров'язбережувальні педагогічні технології – важлива складова здоров'язбережувального середовища загальноосвітнього навчального закладу. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*. Психолого-педагогічні науки. 2014. №2. С. 35–39.
2. Здоров'язберігаючі технології у навчальному закладі. Київ: Шкільний світ, 2009. 183 с.
3. Ковальова О. Сучасні оздоровлюючі технології. *Завуч*. 2014. № 2 (524). С.12-15.
4. Закон України «Про освіту» (2017 р.) URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 27.01.2024).
5. Гуменюк С. Здоров'язберігаючі технології в системі освіти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*: Серія «Педагогіка, соціальна робота». 2017. Випуск 26. С. 55–57.
6. Гончаренко С. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне, 2011. 552 с.
7. Москаленко Н. В. Теоретико-методичні засади інноваційних технологій в системі фізичного виховання молодших школярів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра наук з фіз. вихов. і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Н. В. Москаленко. К., 2009. 42 с.
8. Бойченко Т. Валеологія – мистецтво бути здоровим. *Здоров'я та фізична культура*. 2005. №2. С.1-11.

Федоренко Андрій Андрійович,

аспірант 2 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта

Глухівського НПУ ім. О.Довженка

Науковий керівник: д-р філософії, ст. викл. Тихонова А. П.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ НАСКРІЗНИХ УМІНЬ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Постановка проблеми. Сучасна освіта спрямована на підготовку особистості, здатної адаптуватися до швидкоплинних змін суспільства та ефективно взаємодіяти у соціальному середовищі. Формування наскрізних умінь у молодших школярів є важливим компонентом цього процесу, адже вони забезпечують розвиток критичного мислення, комунікації, емоційного інтелекту та інших ключових компетентностей [1]. Позашкільні навчальні заклади створюють сприятливе середовище для розвитку цих умінь завдяки інтерактивним та діяльнісним методикам навчання [2].

Мета публікації. Обґрунтувати педагогічні умови формування наскрізних умінь у молодших школярів в умовах позашкільних навчальних закладів та визначити ефективні методики їхнього впровадження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Згідно з сучасними науковими підходами, наскрізні уміння є важливою складовою компетентнісного навчання та сприяють соціалізації дитини. Вони охоплюють комунікативні навички, креативність, критичне мислення, командну роботу та адаптивність [3]. У позашкільній освіті використовуються різні методи для їхнього розвитку, серед яких проєктна діяльність, інтерактивні ігри, цифрові технології та рефлексивні практики [4].

Основні педагогічні умови

1. Створення сприятливого освітнього середовища

Сприятливе освітнє середовище включає фізичний, психологічний та соціальний аспекти. Воно забезпечує комфортні умови навчання, емоційну підтримку, а також взаємодію між учасниками освітнього процесу. Важливим компонентом є створення атмосфери довіри та взаємоповаги між педагогами та дітьми.

- *Приклад:* У гуртку вихованці обговорюють актуальні соціальні питання, що сприяє розвитку комунікаційних та аналітичних навичок.

2. Використання інтегративного підходу

Інтегративний підхід передбачає поєднання навчальних дисциплін і міждисциплінарне навчання. Це дозволяє створювати цілісне уявлення про світ і формувати зв'язки між різними знаннями та навичками.

- *Приклад:* У природничому гуртку школярі аналізують стан навколишнього середовища, розраховуючи рівень забруднення та створюючи відповідні доповіді та презентації.

3. Залучення педагогів, які володіють методиками розвитку soft skills

Ефективність формування наскрізних умінь значною мірою залежить від рівня підготовки педагогічного персоналу. Педагоги мають володіти методиками розвитку комунікативних, соціальних та когнітивних навичок, а також вміти створювати сприятливі умови для співпраці.

- *Приклад:* Використання кейс-методу на заняттях дозволяє дітям самостійно знаходити рішення виходу із проблемних ситуацій.

4. Використання рефлексивних методів навчання

Рефлексивне навчання допомагає дітям аналізувати власний досвід, робити висновки та розвивати навички саморегуляції. Самооцінка та оцінка з боку інших учасників процесу сприяє формуванню відповідальності за власні дії та рішення.

- *Приклад:* Учні ведуть щоденники саморефлексії, записуючи свої успіхи та труднощі у навчанні.

5. Активне залучення сім'ї та громади

Формування наскрізних умінь відбувається не лише в освітньому середовищі, але й у повсякденному житті. Взаємодія з батьками та представниками громади допомагає закріпити набуті навички у практичній діяльності та виховує соціальну відповідальність.

- *Приклад:* Участь у волонтерських проєктах, таких як благодійні акції або екологічні ініціативи.

6. Застосування цифрових технологій

Використання сучасних цифрових платформ сприяє розвитку медіаграмотності, критичного мислення та навичок самостійного навчання. Інтерактивні навчальні середовища роблять процес навчання більш цікавим та ефективним.

- *Приклад:* Робота з інтерактивними освітніми платформами, дозволяє учням самостійно здобувати нові знання.

Висновки. Формування наскрізних умінь у молодших школярів у позашкільних навчальних закладах є важливою складовою їхнього всебічного розвитку. Використання інтерактивних, проєктних і рефлексивних методик сприяє ефективному засвоєнню компетентностей, необхідних для подальшого навчання та соціальної адаптації учнів. Подальші дослідження у цій сфері можуть бути спрямовані на розробку методик оцінювання наскрізних умінь у дітей молодшого шкільного віку.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF>
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
3. Нова українська школа: порадник для вчителя. Київ: Освіта, 2019. 128 с.
4. Панасюк І. Формування наскрізних умінь у позашкільній освіті. Педагогічний альманах. 2022. № 1. С. 45–52.
5. Ткаченко В. Педагогічні умови формування soft skills у дітей. Вісник педагогічних наук. 2021. № 4. С. 89–95.
6. Коломоєць О. Інтерактивні методи у формуванні критичного мислення молодших школярів. Освітній процес. 2020. № 3. С. 22–27.
7. Литвиненко М. Використання цифрових технологій у позашкільній освіті. Освітній форум. 2021. № 2. С. 35–40.

Бойко Лідія Костянтинівна,

аспірантка 4 року навчання спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Глухівського НПУ ім. О.Довженка

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Самусь Т. В.

ВИКОРИСТАННЯ ІМЕРСИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН ІЗ ЕЛЕКТРОНІКИ

Сучасний світ стрімко розвивається, вимагаючи від фахівців в галузі електроніки не лише глибоких теоретичних знань, але й практичних навичок, що відповідають останнім технологічним тенденціям. Традиційні методи навчання, хоч і залишаються важливими, часто не встигають за швидкими темпами розвитку галузі. Тому актуальним стає пошук та впровадження інноваційних підходів до вивчення фахових дисциплін з електроніки.

Одним із перспективних напрямків є використання імерсивних технологій, таких як віртуальна та доповнена реальність. Вони дозволяють створити інтерактивне навчальне середовище, де студенти можуть на практиці застосовувати отримані знання, моделювати складні електронні схеми та пристрої, а також проводити віртуальні експерименти. Вивчення потенціалу імерсивних технологій та їх впливу на якість підготовки майбутніх фахівців з електроніки є важливим завданням для забезпечення конкурентоспроможності українських спеціалістів на світовому ринку.

Дослідження Річарда Майєра, Марджері Дрісколл та Кларка Чінна вивчають ефективність використання мультимедійних засобів, зокрема віртуальних лабораторій, в освіті, розглядаючи проблематику застосування імерсивних технологій. Водночас, праці Г.М. Лизак, В.В. Аждер та С. Г. Литвинової сприяють розвитку теорії та практики віртуальної освіти, розширюючи можливості використання імерсивних технологій у навчальному процесі.

Імерсивні технології – це сукупність інструментів та методів, які дозволяють здобувачу освіти повністю зануритися у віртуальну або доповнену реальність. Слово «імерсивний» походить від англійського «immersive», що означає «занурювати». Ці технології створюють відчуття присутності в іншому світі, який може бути повністю штучним або доповнювати реальний світ. Імерсивні технології також називають технологіями розширеної реальності [1, с.144].

Імерсивні технології знаходять все більше застосування у вивченні фахових дисциплін з електроніки, дозволяючи студентам отримати практичні навички та глибоке розуміння складних концепцій. Наприклад, віртуальна реальність (VR) використовується для моделювання складних електронних схем та пристроїв, дозволяючи студентам візуалізувати їх роботу та взаємодію компонентів. Це особливо корисно при вивченні мікроелектроніки, де візуалізація мікроскопічних компонентів є ключовою для розуміння їх функціонування [2, с.35].

Доповнена реальність (AR) також відіграє важливу роль у вивченні електроніки. За допомогою AR студенти можуть накладати цифрові моделі електронних компонентів на реальні пристрої, що дозволяє їм вивчати їх внутрішню будову та функціонування. Наприклад, AR може використовуватися для візуалізації потоку електричного струму в реальній схемі або для відображення технічних характеристик компонентів при наведенні на них камери смартфона.

Крім того, імерсивні технології використовуються для створення віртуальних лабораторій, де здобувачі освіти можуть проводити експерименти з електронними схемами без ризику пошкодження обладнання. Це особливо важливо при вивченні високовольтних схем або при роботі з дорогими компонентами. Віртуальні лабораторії дозволяють студентам експериментувати з різними параметрами та спостерігати за результатами в реальному часі, що сприяє глибшому розумінню принципів електроніки.

Імерсивні технології мають ряд переваг.

1) Глибоке занурення та візуалізація:

- імерсивні технології, такі як VR, забезпечують повне занурення у віртуальне середовище, дозволяючи студентам візуалізувати складні електронні схеми та пристрої, це особливо корисно при вивченні мікроелектроніки, де візуалізація мікроскопічних компонентів є ключовою для розуміння їх функціонування;

- AR дозволяє накладати цифрові моделі на реальні пристрої, що сприяє глибшому розумінню їх внутрішньої будови та функціонування;

- 360-градусні відео дозволяють оглядати події з усіх ракурсів, що розширює можливості для вивчення складних процесів.

2) Практичне навчання та експериментування:

- віртуальні лабораторії дозволяють студентам проводити експерименти без ризику пошкодження обладнання, що особливо важливо при вивченні високовольтних схем;

- можливість експериментувати з різними параметрами та спостерігати за результатами в реальному часі сприяє глибшому розумінню принципів електроніки;

- імерсивні технології дозволяють відтворювати складні або недоступні в реальному житті ситуації, роблячи навчання більш захоплюючим та результативним.

3) Підвищення мотивації та ефективності:

- імерсивні технології підвищують мотивацію студентів, роблячи навчання більш інтерактивним та захоплюючим;

- вони сприяють ефективному засвоєнню знань та розвитку креативного мислення;

- поєднання змішаного навчання з імерсивними технологіями розширює доступ до різноманітних навчальних ресурсів та стимулює активну участь студентів.

Поряд з перевагами, існує ряд недоліків.

1) Висока вартість:

- обладнання для VR та AR може бути дорогим, що обмежує доступ до цих технологій для деяких навчальних закладів та студентів;

- розробка якісного імерсивного контенту також вимагає значних фінансових ресурсів.

2) Технічні обмеження:

- імерсивні технології можуть викликати дискомфорт у деяких користувачів, такий як запаморочення або нудота;

- потрібне якісне обладнання, та потужне програмне забезпечення;

- технічні збої або проблеми з програмним забезпеченням можуть перешкоджати навчальному процесу.

3) Необхідність адаптації:

- викладачі повинні пройти навчання з використання імерсивних технологій, що вимагає часу та ресурсів;

- необхідно адаптувати навчальні програми та методики до використання імерсивних технологій;

- існує ризик відволікання від основної навчальної мети, через надмірну зацікавленість до технологічної складової.

Попри існуючі труднощі, перспективи застосування імерсивних технологій в освітній сфері є надзвичайно широкими. Зі стрімким технологічним прогресом очікується зниження вартості обладнання та постійне вдосконалення якості контенту. Ці технології мають потенціал кардинально змінити освітній процес, зробивши його більш інтерактивним, ефективним та доступним для кожного. Імерсивні технології відкривають нові горизонти для створення захоплюючих та дієвих навчальних середовищ, що сприяють глибшому засвоєнню знань.

Для успішного впровадження імерсивних технологій необхідно ретельно враховувати як технічні, так і психологічні аспекти. Важливим є поєднання традиційних методів навчання з інноваційними технологіями, що дозволить створити збалансований та результативний навчальний процес. Такий підхід забезпечить не лише передачу знань, але й розвиток критичного мислення, творчих здібностей та практичних навичок, необхідних для успішної адаптації до сучасного світу.

Список використаних джерел

1. Лупаренко, Л.А., Литвинова, С.Г., Пінчук, О.П., Соколюк, О.М. Готовність вчителів до використання доповненої реальності в освітньому процесі. Вісник післядипломної освіти. Серія «Педагогічні науки», 21 (50), С. 144-177.
2. Носенко, Ю. Імерсивні технології в традиційному та у змішаному навчанні в закладах загальної середньої освіти: порівняльний аспект. *Фізико-математична освіта*. Том 39, № 5. 2024. С. 34–40.

Вовк Людмила Анатоліївна,

аспірантка 3 року навчання спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Глухівського НПУ ім. О.Довженка

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Бурчак С. О.

СИСТЕМА РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Система розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів професійного навчання у процесі фахової підготовки є важливим елементом сучасної системи освіти, спрямованої на формування креативних та інноваційних підходів у викладанні. Вона передбачає інтеграцію теоретичних знань з практичним досвідом, що дозволяє здобувачам не лише ефективно опановувати освітні компоненти циклу професійної підготовки, але й розвивати творче мислення, здатність до самостійного пошуку рішень та адаптації до змін в аграрній галузі. Важливим аспектом в цьому є використання інтерактивних методів навчання, таких як проектна діяльність, кейс-стаді, тренінги та майстер-класи, які стимулюють активну участь здобувачів в освітньому процесі.

Крім того, система розвитку творчого потенціалу включає створення умов для самореалізації майбутніх педагогів професійного навчання через участь у наукових дослідженнях, конференціях та конкурсах. Творчий потенціал майбутнього педагога професійного навчання визначається не лише його знаннями та вміннями, але й здатністю до нестандартного мислення, гнучкості у вирішенні складних завдань та ініціативності в умовах швидкозмінного аграрного середовища. Для досягнення цієї мети необхідно впроваджувати системний підхід, який охоплює різні аспекти професійної підготовки.

Перш за все, важливим елементом системи є інтеграція творчих методів навчання в освітній процес, що включає використання проблемно-орієнтованого навчання, кейс-методів, проектних технологій та інтерактивних форм роботи. Наприклад, студенти можуть розробляти власні навчальні проекти, спрямовані на вирішення реальних проблем аграрного сектору, таких як оптимізація виробництва, впровадження екологічно чистих технологій чи підвищення ефективності управління сільськогосподарськими підприємствами. Такі завдання стимулюють творче мислення та розвивають здатність до самостійного пошуку рішень.

Другим важливим компонентом є створення умов для практичного застосування знань. Майбутні педагоги професійного навчання повинні мати можливість працювати в реальних умовах закладу професійної (професійно-технічної) освіти аграрного профілю, співпрацюючи з фермерами, агрономами та іншими фахівцями галузі. Це дозволяє їм не лише закріпити теоретичні знання, але й розвинути творчий підхід до вирішення практичних завдань. Наприклад, організація навчальних практик на базі сучасних агрохолдингів чи експериментальних господарств, що дає можливість студентам впроваджувати інноваційні методи вирощування культур чи тваринництва, а також аналізувати їх ефективність.

Третім елементом системи є розвиток креативних навичок через участь у науково-дослідній діяльності. Студенти повинні вміти не лише використовувати готові знання, але й генерувати нові ідеї. Для цього необхідно залучати здобувачів до наукових досліджень, пов'язаних із актуальними проблемами аграрного сектору. Наприклад, дослідження в галузі

біотехнологій, агроекології чи цифровізації сільського господарства можуть стати основою для розробки нових освітніх програм чи методик. Участь у наукових конференціях, публікація тез доповідей, статей та співпраця з науковими установами сприяють розвитку творчого мислення та навичок аналізу.

Четвертим компонентом є залучення сучасних технологій в освітньому процесі. Цифрові інструменти, такі як віртуальні лабораторії, симулятори, платформи для дистанційного навчання та інші інноваційні засоби, дозволяють здобувачам експериментувати, моделювати різні сценарії та знаходити оптимальні рішення. Наприклад, використання програмного забезпечення для моделювання агроєкосистем дозволяє майбутнім педагогам професійного навчання розробляти стратегії управління ресурсами, враховуючи різні фактори, такі як кліматичні умови чи економічні обмеження.

П'ятим елементом системи є формування творчого середовища, яке стимулює самореалізацію та ініціативність. Це передбачає створення умов для вільного обміну ідеями, підтримку студентських ініціатив та заохочення експериментів. Наприклад, організація конкурсів наукових робіт на кращий педагогічний проект, проведення майстер-класів від провідних фахівців галузі чи створення студентських лабораторій дозволяють майбутнім педагогам розкрити свій потенціал та набути досвіду творчої діяльності.

Шостим важливим аспектом є розвиток емоційного інтелекту та комунікативних навичок. Творчий педагог повинен вміти ефективно взаємодіяти з учнями, колегами та представниками аграрного бізнесу. Для цього необхідно впроваджувати тренінги з розвитку емоційного інтелекту, навчання технікам ефективної комунікації та розв'язання конфліктів. Це дозволяє майбутнім педагогам не лише впроваджувати інновації, але й забезпечувати їхню ефективну реалізацію через співпрацю з іншими учасниками освітнього процесу.

Таким чином, система розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів професійного навчання аграрного профілю повинна базуватися на інтеграції творчих методів навчання, практичного досвіду, науково-дослідницької діяльності, використання сучасних технологій, формуванні творчого середовища та розвитку емоційного інтелекту. Це дозволить підготувати фахівців, здатних ефективно реалізовувати інноваційні підходи у сільськогосподарській освіті та сприяти розвитку аграрного сектору в цілому.

Список використаних джерел

1. Козак Л.В. Інноваційні технології навчання у вищій школі: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 256 с.
2. Лукіна Т.О. Розвиток творчого потенціалу студентів у процесі професійної підготовки. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2020. 180 с.
3. Мельник О.І. Професійна підготовка майбутніх педагогів аграрного профілю: проблеми та перспективи. Вінниця: Нова книга, 2017. 210 с.
4. Ягупов В.В. Теорія і практика професійної освіти: монографія. К.: Педагогічна думка, 2017. 280 с.

Капаєв Віталій Васильович,

аспірант 2 року навчання спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Бурчак С. О.

ПОЗААУДИТОРНА РОБОТА В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Сучасний ринок праці та умови професійної діяльності в межах Нової української школи, інклюзивної та STEM-освіти висувають високі вимоги не лише до рівня фахової підготовки майбутніх педагогів, а й до їхнього особистісного розвитку. Відповідно, заклади вищої педагогічної освіти, окрім професійного становлення студентів, приділяють увагу їхньому культурному та естетичному вихованню, організації змістовного дозвілля. Це

дозволяє забезпечити всебічний розвиток особистості та сприяє формуванню компетентного, соціально активного та творчого педагога.

Важливе місце в освітньому процесі займає позааудиторна діяльність, яка сьогодні має набагато ширший зміст, ніж раніше. Вона включає не лише самостійну підготовку до занять, а й участь у гуртках, клубах, студіях за інтересами, що сприяє не лише розвагам, а й розвитку професійної компетентності [1].

Якщо самоосвітня діяльність є добровільною, вона значно підвищує рівень професійного зростання студентів. Інформальна освіта, гармонійно поєднана з формальною та неформальною, позитивно впливає на процес становлення майбутніх педагогів. Таким чином, позааудиторна діяльність забезпечує можливість самореалізації, розвитку комунікативних навичок та інтеграції знань у реальну практику викладання.

Різні аспекти проблеми організації позааудиторної освітньої діяльності здобувачів розглядали С. Балагініна, А. Дьоміна, С. Дружилов, В. Євдокимов, Л. Зеліско, В. Ковальчук, Н. Козліковська, К. Кузнецова, Є. Кучеренко, І. Ляшенко, М. Мізюк, Л. Онучак, О. Романовський, І. Слободянюк, Л. Смерчак, Н. Шевченко, Н. Ярошук та ін.

Аналіз наукових праць свідчить, що позааудиторна діяльність є ефективним засобом професійної підготовки, що допомагає студентам розвивати інтелектуальні здібності, самореалізуватися та вдосконалювати власні компетентності.

Л. Онучак визначає позааудиторну роботу як будь-яку діяльність, що сприяє навчанню за межами аудиторії і не є частиною офіційної освітньої програми [5].

До таких активностей можна віднести наукові товариства, дискусійні клуби, подорожі та інші форми навчання, що відбуваються поза програмними дисциплінами. Участь у таких заходах допомагає студентам не лише розширювати світогляд, а й адаптуватися до професійного середовища, отримувати додаткові практичні навички та розвивати навички роботи в команді [2].

Вважається, що позааудиторна діяльність студентів є невід'ємною частиною процесу формування їхньої особистості та професійного зростання. Вона передбачає активну участь у наукових конференціях, підготовку курсових та дипломних робіт, організацію різноманітних заходів, що розширюють знання та сприяють набуттю практичних навичок.

Погоджуючись із думкою О. Куцевол [4], констатуємо той факт, що ця форма має відмінності від освітнього процесу. З огляду на це розглядаємо позааудиторну роботу не як просте доповнення до освітньої діяльності закладу вищої педагогічної освіти, а як важливий компонент багатоаспектного і тривалого процесу формування особистості майбутнього педагога. Авторка, розмірковуючи про користь такої роботи, стверджує, що вона «охоплює освіту і виховання майбутніх педагогів, спрямована на забезпечення потреб особистості у творчій самостійній діяльності за інтересами, стимулюванні її творчого вдосконалення й задоволення потреб у професійному самовизначенні».

О. Демченко розрізняє індивідуальні, групові та масові форми позааудиторної діяльності, які включають як інтелектуальну роботу, так і активне залучення до культурного та спортивного життя. Наприклад, індивідуальна робота може включати підготовку наукових статей, участь у педагогічних експериментах, написання тез і рефератів [3].

Групова діяльність може включати організацію спільних проєктів, дискусій, дебатів, а також участь у факультативних заходах. Масові заходи, такі як тематичні тижні, конференції, олімпіади та фестивалі, сприяють розширенню професійних зв'язків і обміну досвідом.

Позааудиторна діяльність має значний потенціал для реалізації здібностей студентів, їхніх інтересів і професійних нахилів. Гуртки, клуби та студії спрямовані на культурний і творчий розвиток майбутніх педагогів, організацію конкурсів, виставок, театральних вистав, тематичних зустрічей, що допомагає студентам не лише змістовно проводити дозвілля, а й удосконалювати свої професійні навички. Завдяки таким активностям формується професійна ідентичність педагога, розвиваються його комунікативні навички, креативне мислення та здатність до самостійного ухвалення рішень.

Наукові дослідження свідчать, що участь у таких ініціативах сприяє розвитку критичного та креативного мислення, формує впевненість у власних силах. Зокрема,

популярності набули кіноклуби, дебатні клуби, центри культурно-масової роботи та інші освітні ініціативи, що допомагають студентам зануритися в педагогічну професію.

Важливим є залучення студентів до соціально значущих проєктів, волонтерської діяльності, роботи в інклюзивному середовищі, що дозволяє майбутнім педагогам здобувати безцінний досвід взаємодії з різними групами населення та розвивати емпатію.

Досвідчені педагоги пов'язують позааудиторну роботу із створенням особистої творчої лабораторії – простору, де студент може експериментувати, аналізувати власний досвід, формувати унікальний підхід до викладання.

Важливим аспектом такої діяльності є використання інноваційних методів, цифрових технологій та освітніх платформ, що дозволяють студентам інтегруватися у сучасне освітнє середовище. Наприклад, використання онлайн-курсів, інтерактивних платформ для навчання, віртуальних лабораторій та інших цифрових ресурсів сприяє підвищенню рівня професійної підготовки майбутніх педагогів.

Отже, позааудиторна діяльність є важливим складником професійного зростання майбутніх педагогів, сприяючи їхньому інтелектуальному, творчому та особистісному розвитку. Вона допомагає майбутнім фахівцям не лише здобути додаткові знання, а й розвинути професійні навички, необхідні для успішної діяльності в сучасному освітньому середовищі.

Таким чином, поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти створює сприятливі умови для становлення висококваліфікованого, мотивованого та компетентного педагога, здатного відповідати викликам сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Антонюк М. С. Психологічні особливості формування у студентів умінь і навичок самостійної роботи. *Сучасні педагогічні технології у вищій школі: науково-метод. зб.* К., 1995. С. 111-113.
2. Бурчак С. О., Бурчак Л. В. Творчий розвиток майбутніх педагогів: теоретичний аспект: навчальний посібник / за ред. проф. В. П. Курок. Суми: Ельдорадо, 2021. 244 с.
3. Демченко О. Дидактична система організації самостійної роботи студентів. *Рідна школа*. 2006. № 5. С. 68-70.
4. Куцевол О. М. Теоретико-методичні основи розвитку креативності майбутніх педагогів літератури: монографія. Вінниця : Глобус-Прес, 2006. 348 с.
5. Онучак Л. В. Педагогічні умови організації самостійної позааудиторної роботи студентів економічних спеціальностей: Автореф. дис. канд. пед.наук. К., 2002. 18 с.

Кузнецов Роман Михайлович,

аспірант 3 року навчання спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Глухівського НПУ ім. О.Довженка

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Коренева І. М.

НЕФОРМАЛЬНА ТА ІНФОРМАЛЬНА ОСВІТА В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Україна сьогодні переживає складні часи. Широкомасштабне вторгнення країни-агресорки завдає руйнування інфраструктурі, економіці країни, усім сферам суспільного життя. Значних втрат від війни зазнає вища освіта, що створює непередбачувані виклики у функціонуванні її, актуалізує потребу в переосмисленні ключових пріоритетів розвитку вищої освіти в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення країни. Україна, яка прагне до європейської інтеграції, до конкурентоспроможності в сучасному світі, до миру «<...> має визначити освіту і науку своїми стратегічними сферами. Від них залежить цивілізаційна суб'єктність нашої країни» [1].

Для перетворення вищої освіти в повоєнний період на рушійну силу суспільства, здатну забезпечити інноваційний прорив у науково-технологічній, виробничо-економічній, соціально-гуманітарній сферах, пріоритетами у функціонуванні її мають бути: рівний

доступу до якісної вищої освіти, удосконалення процедур викладання і навчання, посилення дослідницького потенціалу ЗВО, підвищення соціальної відповідальності університетів, модернізація мережі ЗВО, розширення автономії та професіоналізація управління, цифрові трансформації і використання штучного інтелекту, інтерналізація як основа усвідомлення соціальних цінностей. Вища освіта в цьому контексті має стати провідним чинником високого рівня цивілізаційної суб'єктності України, власної ідентичності і суверенної волі.

Концепція розвитку педагогічної освіти сучасний стан розвитку цивілізації означає динамічним і технологічним, що характеризується зростанням транскордонної міграції, різновекторними демографічними тенденціями, докорінними змінами в структурі ринку праці. Зменшується потреба в робочій силі для виконання рутинних операцій, які можуть виконувати машини. Змінюються пріоритети у вимогах до компетентностей працівників. У Концепції зазначено, що «майбутнє характеризується зростанням невизначеності. Багато традиційних професій можуть зникнути вже упродовж однієї зміни поколінь, натомість з'являтимуться інші, з невідомими на сьогодні характеристиками. Тому в змісті вищої освіти все більша увага надається розвитку загальних компетентностей і наголошується на необхідності вміти безперервно вчитися впродовж життя» [3].

Відповідно до проблем, що постали перед сучасною вищою професійною освітою в аспекті підготовки майбутніх працівників педагогічної галузі, обговорюються питання: активізації участі освітніх закладів на міжнародній арені; визнання інформації та знань основою соціальної інтеграції, а взаємодію їх – базою для глобальної конкурентоспроможності; забезпечення ринку праці України кваліфікованими кадрами згідно з реальними потребами та вимогами до якості виробничого потенціалу; інвестування в розвиток вищої освіти для підвищення ефективності підготовки фахівців; зниження запиту на низькооплачувану та некваліфіковану працю; організації та змісту безперервної професійної (педагогічної) освіти; розвитку педагогічної творчості й майстерності; заохочення до самоосвіти, самовдосконалення та самореалізації здобувачів вищої професійної освіти; формування професійної компетентності майбутніх педагогів тощо [1, с. 18].

Заклади вищої освіти в умовах воєнного стану зіштовхуються із широким спектром проблем щодо провадження наукової та інноваційної діяльності. До таких, зокрема, уналежнено [4]: відсутність доступу до бібліотек, лабораторій або наукових баз даних; адміністративні та технічні труднощі у здійсненні фінансових операцій; проблеми з отриманням та управлінням грантами на дослідження; обмеження в проведенні науково-дослідної роботи переміщеними науковцями через нестачу програм академічної мобільності та складнощі з релокацією окремих установ і їх інфраструктури; пошкодження наукової та інноваційної інфраструктури; обмежений доступ до спільної інфраструктури для досліджень; брак фінансування для проведення досліджень за кордоном; неможливість реалізації науково-технічних проєктів через скорочення фінансування; низький рівень комерціалізації наукових досягнень і трансферу технологій, а також слабка взаємодія між наукою і промисловістю; недостатня відповідність науково-технічної продукції вимогам ринку. Низка означених проблем простежується і в системі підготовки майбутніх бакалаврів професійної освіти, зокрема спеціалізації «Будівництво та зварювання».

З огляду на зазначене компенсаційним потенціалом у процесі формальної підготовки сучасних педагогів професійного навчання стає неформальна та інформальна освіта, мета реалізації яких ґрунтується на принципах добровільності, партнерства, особистісної професійної орієнтації, технологізації та цифровізації, аксіологічності компетентностей сформованих у поліосвітньому форматі. Основними цілями *неформальної / інформальної освіти* є: сприяння професійному розвитку в рамках державної освітньої політики та забезпечення якості освіти; підвищення якості освітніх послуг; підвищення ефективності проведення наукових досліджень; посилення конкурентоспроможності випускників на національному та міжнародному ринках освітніх послуг і праці; розширення індивідуального досвіду учасників освітнього процесу через ознайомлення з різними моделями створення та поширення знань, безперервність освіти.

Сутність термінів «неформальна освіта», «інформальна освіта» потрактовано в ЗУ «Про освіту», ст.8: «Неформальна освіта – це освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій. Інформальна освіта (самоосвіта) – це освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям» [2].

Аналіз наукових джерел (В. Байдала, А. Баталова, Т. Губанова, І. Дичківська, Ю. Завалевський, В. Кремень, Л. Мартинець, А. Панченко, Н. Ткачова, Я. Чирва та ін.) засвідчує, що науковцями розглянуті різні аспекти пояснення термінів «неформальна освіта», «інформальна освіта», визначено переваги й недоліки процесів організації позаформального навчання, з'ясовано місце формальної/інформальної освіти в системі формальної, у вибудові індивідуальної траєкторії фахівців під час професійної діяльності в сучасних умовах трансформації педагогічної галузі.

Стратегічним підґрунтям реалізації основ неформальної/інформальної освіти є створення на державному рівні відкритих цифрових курсів на платформах, доступних для отримання як повних і часткових кваліфікацій, так і мікрокваліфікацій. Такі курси, на нашу думку, мають стати складником педагогічних умов формування готовності майбутніх бакалаврів професійної освіти (спеціалізація «Будівництво та зварювання») до використання інноваційних технологій під час педагогічної діяльності в коледжах, професійних центрах, центрах професійного розвитку, професійно-технічних училищах, інших освітніх установах. Правильно обрані курси сприяють розвитку загальних і професійних компетентностей, мають вплив на формування програмних результатів навчання. З урахуванням основних напрямів державної політики в галузі освіти в умовах цифрової трансформації сертифіковані курси можуть бути як складниками навчальних дисциплін у межах освітніх програм Професійна освіта (Будівництво) закладів вищої освіти, так і самостійними одиницями неформальної/інформальної освіти, що визнається закладами.

Міністерство освіти і науки України пропонує перелік освітніх ресурсів для здобувачів освіти, й педагогів професійного навчання зокрема, щодо психологічної підтримки, навчання та інформування, а саме: www.coursera.org, www.khanacademy.org, www.edx.org, www.udacity.com, www.canvas.net, www.udemy.com, www.prometheus.org.ua, www.edera.com, www.futurelearn.com, www.openuped.eu, www.iversity.org, www.online.stanford.edu, www.codecademy.com, www.vumonline.ua, <https://ippo.com.ua/>, <https://edway.in.ua/uk/mpk/list/>, <https://hub.atoms.com.ua/>, <https://pifa.com.ua/>, <https://iteacher.com.ua/>, <https://vseosvita.ua/course>, <https://ruh.com.ua/>, <https://imzo.gov.ua/osvita/profesiyno-tehnichna-osvita-2/profesiyna-osvita/novyny-zakhodiv/>, <https://surl.li/eetcug>, <https://uied.org.ua/kursy/>, <https://legallaid.wiki/index.php/>, <https://www.profdevelopment.com.ua/programs/> та інші. На цих онлайн-платформах розміщено велику кількість різноманітних курсів, вебінарів, майстер-класів, конференцій тощо, до яких уже долучилися мільйони користувачів із різних країн. З оперттям на зміст означених платформ можна навчатися та отримувати кредити, у тому числі від провідних університетів світу. У разі успішного закінчення курсу користувач одержує сертифікат. Протягом навчання здобувачам пропонується переглядати лекції, читати рекомендовані статті та виконувати завдання, постійно самовдосконалюватися у професії.

Простежуємо, що основними завданнями курсів у системі неформальної освіти є: поглибити знання слухачів; спонукати слухачів до усвідомлення особливостей організації освітнього процесу з використанням інформаційних технологій; розвивати здатність критично оцінювати достовірність, надійність інформаційних джерел; мотивувати до навчання впродовж життя в професійній сфері за допомогою цифрових технологій та електронних (цифрових) освітніх ресурсів; розвивати в слухачів уміння оцінювати, обирати, використовувати в освітньому процесі наявні цифрові освітні ресурси з предметів/інтегрованих курсів та відповідно до визначеної освітньої мети; мотивувати до проєктування, створення, поширення нових цифрових освітніх ресурсів; розвивати уміння

застосовувати цифрові технології для моніторингу, контролю та об'єктивного оцінювання результатів навчальної діяльності, а також зворотного зв'язку та рефлексії.

Для майбутніх педагогів професійного навчання спеціалізації «Будівництво та зварювання» корисними будуть знання, уміння, навички, здобуті під час неформальної / інформальної освіти на платформах підвищення кваліфікації, які організовуються для фахівців будівельного профілю (<https://iino.knuba.edu.ua/slukhachu/kursy-pidvyshchennia-kvalifikatsii>, <https://odaba.edu.ua/enrollee/postgraduate-education/more-about-postgraduate-education/training-courses>, <https://studyinukraine.gov.ua/uk/navchannya-v-ukraini/programi-i-kursi/> <https://015.org.ua/category/vykladacham/kursy-pidvyshhennya-kvalifikacziyi/> та ін.), оскільки дають змогу відстежувати зміни, що відбуваються в будівельних технологіях в умовах невизначеності.

Нині розроблено процедури зарахування результатів навчання, здобутих у неформальній та інформальній освіті. Згідно із затвердженими положеннями заклад вищої освіти ухвалює рішення щодо зарахування здобувачеві певного освітнього компонента програми на основі результатів неформального та/або інформального навчання. Це можливо за умови, якщо після оцінювання підтверджується відповідність цих результатів тим, що передбачені певною освітньою програмою. Обсяг таких компонентів, що виражений в кредитах ЄКТС, визначається освітньою установою на основі внутрішньої практики розподілу кредитів між освітніми компонентами. Для визнання результатів неформального та/або інформального навчання в межах вибірових компонентів освітньої програми обов'язковою умовою є їх відповідність рівню освіти, на якому реалізується програма.

Отже, для забезпечення високої якості підготовки майбутніх педагогів професійного навчання необхідно організовувати освітній процес з оперттям на додаткові сучасні цифрові освітні платформи, курси, вебінари, майсте-класи тощо, активно впроваджувати інтерактивні методи навчання та інформаційні освітні технології. Це дає змогу створити інноваційне освітнє середовище, спроектувати ще у процесі здобуття формальної освіти педагогічні умови, які стимулюватимуть розвиток професійних компетентностей у студентів та сприятимуть їхній ефективній підготовці до майбутньої діяльності в галузі професійної педагогічної освіти. Послугування потенціалом неформальної та інформальної освіти, що ґрунтується нині на доступних новітніх технологіях, допомагає адаптувати навчальний процес до сучасних викликів, підвищити рівень підготовки сучасного педагога професійного навчання, забезпечити відповідність його кваліфікації потребам ринку праці.

Список використаних джерел

1. Вища освіта України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: виклики і відповіді: науково-аналітична доповідь / за заг. ред. В.Г. Кременя. Київ: Педагогічна думка, 2023. 172 с.
2. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 25.02.2025).
3. Концепція розвитку педагогічної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення 25.02.2025).
4. Перехідна книга Міністерства освіти і науки України за період з червня 2020 по березень 2023. С. 33. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2023/03/21/Transition.book.2023.pdf> (дата звернення 25.02.2025).

**Кучер Олег Анатолійович, аспірант 3 року навчання,
Ситніков Олег Миколайович, аспірант 3 року навчання,
Галісевич Вадим Григорович, аспірант 2 року навчання
спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)
Глухівського НПУ імені О. Довженка
Науковий керівник: д-р філософії, доц. Маринченко Є. О.**

ДО АСПЕКТІВ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

У сучасних умовах, коли заклади освіти вимушено переходять на дистанційну або змішану форми навчання через військову агресію Росії проти України, особливої значущості набуває проблема впровадження індивідуального підходу. Це передбачає розробку шляхів здобуття освіти з урахуванням унікальних потреб, можливостей, здібностей і зацікавлень кожного здобувача, а також виявлення та усунення бар'єрів, що можуть заважати реалізації їхніх прав і освітніх потреб. Варто підкреслити, що для осіб з особливими освітніми потребами необхідна додаткова підтримка, постійна або тимчасова, з метою гарантування їхнього права на освіту [1].

Науковці наголошують, що саме індивідуальні особливості здобувачів освіти значною мірою впливають на ефективність формування професійних компетентностей учнів і студентів. Це стосується, зокрема, специфіки їхнього мислення, пам'яті, уяви тощо. До таких індивідуальних особливостей цілком правомірно віднести і ліворукість [2]. Ліворукість – це вроджена характеристика, що зумовлена домінуванням правої півкулі мозку над лівою. Вона не є патологією, а лише однією з можливих варіацій розвитку людського організму. Її врахування є надзвичайно важливим, оскільки професійна освіта включає не лише теоретичну, а й практичну підготовку, які між собою тісно пов'язані.

Наше дослідження зосереджене на обґрунтуванні методів навчання предметно-перетворювальній діяльності майбутніх фахівців у закладах професійної освіти з урахуванням ліворукості. Згідно з отриманими результатами та науковими даними, близько 4-5% учнів професійної освіти є ліворукими, а 1-2% – амбідекстри [3]. Це ще раз підтверджує актуальність досліджуваної проблеми.

У навчальному процесі закладів професійної освіти для досягнення дидактичних цілей застосовується низка технологій [4]. Сприйняття навчального матеріалу через першу сигнальну систему гармонійно взаємодіє з другою сигнальною системою. Тому ще до початку пояснення та демонстрації трудових дій важливо проаналізувати склад учнівської (студентської) групи та визначити, чи є серед них ліворукі. Якщо такі учні є, викладачі та майстри виробничого навчання мають адаптувати методичне забезпечення дисциплін, використовуючи дидактичні засоби, що відповідають особливостям сприйняття ліворуких. Це можуть бути технологічні (інструкційні) картки, медіа-презентації тощо. Адже доведено, що дидактичні засоби мають широкий спектр функцій: навчальну, інформаційну, контрольну, розвивальну тощо.

Також потребує адаптації словесне пояснення, яке супроводжує демонстрацію трудових операцій. Наприклад, у процесі навчання майбутніх фахівців швейної галузі технології виконання початкових оздоблювальних швів для праворуких учнів пояснюють так: петельний шов виконується зліва направо, тоді як для ліворуких – справа наліво. При виконанні прямого зметувального шва праворукі учні проколюють тканину справа наліво, дотримуючись послідовності «вгору – вниз – вгору», а ліворукі – зліва направо, у тому ж ритмі.

Додатково під час практичних занять для ліворуких здобувачів освіти доцільним є застосування методу «дзеркального відображення», який сприяє більш ефективному засвоєнню матеріалу. Отже, врахування індивідуальних особливостей здобувачів професійної освіти, зокрема ліворукості, є важливим аспектом навчального процесу незалежно від форми навчання. Це питання потребує подальших досліджень, зокрема

розробки методик навчання ліворуких учнів із використанням можливостей цифрових освітніх технологій.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 06.03.2025).
2. Маринченко Є. О., Маринченко І. В., Формування професійно-мобільної особистості майбутнього педагога професійного навчання за допомогою інноваційних педагогічних технологій. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка. 2024. № 215 (2024). С. 64-68 (Index Copernicus International). <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-215-64-68>
3. Маринченко Є. О., Федорченко М. С. Формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання засобами цифрових технологій. «Наука і техніка сьогодні» (Серія «Педагогіка»): журнал. 2024. № 2(30) 2024. С. 585-597 (Index Copernicus International). [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-2\(30\)-585-596](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-2(30)-585-596)
4. Маринченко Є.О., Ситніков О.М., Галісевич В.Г. «Використання stem технологій та навчальних засобів у професійній освіті» «Наукові інновації та передові технології» (Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»): журнал. 2024. № 11(39) 2024. С. 1435-1442. (Index Copernicus International). [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-11\(39\)-1435-1441](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-11(39)-1435-1441)

Мошенець Наталія Сергіївна,

аспірантка 1 року навчання спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Самусь Т. В.

РОЗВИТОК НАВИЧОК ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ: РОЛЬ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

В умовах динамічного розвитку фінансового сектору України, формування ефективних навичок ділового спілкування у майбутніх фахівців є одним з ключових завдань вищої освіти. Сучасні виклики, пов'язані з цифровою трансформацією та євроінтеграцією, вимагають від фінансистів не лише професійних знань, але й розвинених комунікативних компетентностей. У цьому контексті, навички ділового спілкування стають критично важливими для успіху майбутніх працівників фінансового сектору. Ефективна комунікація забезпечує не лише взаємодію з клієнтами та колегами, але й сприяє побудові довіри, вирішенню конфліктів та досягненню стратегічних цілей.

Теоретичні аспекти ділового спілкування в контексті українського фінансового сектору розглядалися і досліджувалися багатьма науковцями. Українські дослідники наголошують на важливості таких аспектів ділового спілкування, як: етичні норми та цінності: Дотримання етичних принципів у діловому спілкуванні є основою для побудови довіри та довгострокових відносин (Петрук, 2020); українська ділова культура: Врахування особливостей української ділової культури, зокрема, традицій та менталітету, є важливим для ефективної комунікації (Ковальчук, 2021); цифрова комунікація в умовах євроінтеграції: Використання сучасних цифрових інструментів для ділового спілкування з урахуванням європейських стандартів (Мельник, 2022); психологічні аспекти ділового спілкування: Розуміння психологічних механізмів комунікації, зокрема, емоційного інтелекту, є важливим для ефективної взаємодії (Іванова, 2019).

Важливим елементом процесу навчання, засвоєння і розуміння формату подальшого практичного використання є інтерактивні методи навчання, що ефективно використовуються як інструмент розвитку навичок ділового спілкування. Використання інтерактивних методів навчання має безліч переваг, особливо в контексті підготовки майбутніх фахівців фінансового сектору. Інтерактивні методи допомагають та сприяють активній залученості та участі студентів у навчальному процесі, що дозволяє не просто пасивно сприймати

інформацію, а й активно долучатись до її обробки, аналізу та застосування. Такі методи підвищують зацікавленість та мотивацію студентів, що, у свою чергу, покращує засвоєння матеріалу.

Українські педагоги активно використовують інтерактивні методи навчання для розвитку комунікативних компетентностей студентів, таких як: кейс-методи та ділові ігри: Аналіз реальних ситуацій з практики українських фінансових установ (Сидоренко, 2023); тренінги з розвитку комунікативних навичок: Відпрацювання конкретних навичок, таких як ведення переговорів, презентації, ділове листування, з урахуванням українського контексту (Ткаченко, 2020); онлайн-платформи та віртуальні симуляції: Використання сучасних технологій для моделювання ділових ситуацій та розвитку навичок онлайн-комунікації (Шевченко, 2021); проектна діяльність: Виконання групових проектів, що вимагають активної взаємодії та комунікації (Павленко, 2022).

Використання інтерактивних методів навчання є важливим для підготовки компетентних та конкурентоспроможних фахівців фінансового сектору. Саме тому, сучасні дослідження та тенденції підтверджують необхідність активного застосування цих методів і їх подальшого розширення і розвитку. Українські дослідники наголошують на необхідності адаптації навчальних програм до вимог ринку праці та євроінтеграції, розвитку цифрової грамотності та навичок онлайн-комунікації, формування етичної та відповідальної комунікації, використання змішаного навчання, та застосування штучного інтелекту в навчальному процесі.

Отже, підготовка майбутніх працівників фінансового сектору в умовах сучасних викликів вимагає переосмислення традиційних підходів до навчання. Ефективне ділове спілкування є не просто додатковою навичкою, а ключовою компетентністю, що визначає успішність фахівця. У цьому контексті, інтерактивні методи навчання відіграють вирішальну роль, забезпечуючи не лише передачу знань, але й формування необхідних практичних навичок. Розвиток навичок ділового спілкування у майбутніх фахівців є важливим завданням для забезпечення конкурентоспроможності українського фінансового сектору. Інтерактивні методи навчання, з урахуванням українського контексту та сучасних тенденцій, є ефективним інструментом для досягнення цієї мети.

Список використаних джерел

1. Іванова, О. П. (2019). Психологічні аспекти ділового спілкування у фінансовій сфері. *Вісник психології і педагогіки*, (2), С. 45-52.
2. Ковальчук, В. М. (2021). Особливості української ділової культури та їх вплив на комунікацію. *Науковий вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія: Економічна*, (28), С. 112-119.
3. Мельник, І. С. (2022). Цифрова комунікація в умовах євроінтеграції: виклики та можливості для фінансового сектору. *Економіка та суспільство*, (39), С. 78-85.
4. Павленко, А. В. (2022). Проектна діяльність як метод розвитку комунікативних компетентностей студентів. *Педагогічні науки*, (145), С. 67-74.
5. Петрук, Н. М. (2020). Етичні норми та цінності в діловому спілкуванні фінансистів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка*, (212), С. 90-97.
6. Сидоренко, Р. І. (2023). Кейс-методи в навчанні діловому спілкуванню у фінансовій сфері. *Інноваційна педагогіка*, (62), С. 123-130.
7. Ткаченко, Л. Ю. (2020). Тренінги з розвитку комунікативних навичок для майбутніх фінансистів. *Освіта та наука*, (2), С. 34-41.
8. Шевченко, М. В. (2021). Використання онлайн-платформ для розвитку навичок онлайн-комунікації студентів фінансових спеціальностей. *Інформаційні технології в освіті*, (48), С. 56-63.
9. Brown, A., Davis, C., & White, E. (2019). Virtual simulations for developing communication skills in finance students. *Journal of Financial Education*, 45(2), С. 112-128.

Рожков Олександр Миколайович,
аспірант 2 року навчання спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)
Глухівського НПУ ім. О.Довженка
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Вовк Б. І.

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ПІДГОТОВЦІ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Сучасна професійна освіта вимагає від педагогів професійного навчання вміння оперативно реагувати на зміни у сфері праці та ефективно застосовувати сучасні методики викладання. У цьому контексті проектна діяльність відіграє дедалі важливішу роль, оскільки сприяє набуттю практичного досвіду та формуванню необхідних професійних компетентностей майбутніх педагогів професійного навчання.

Одним із ефективних інструментів сучасної професійної освіти є проектна діяльність. Вона дозволяє студентам не лише засвоювати теоретичні знання, а й застосовувати їх на практиці, розвивати критичне мислення, навички командної роботи та креативність.

Проектна діяльність є важливим компонентом освітнього процесу, оскільки вона орієнтована на створення практично значущих результатів, що відповідають сучасним вимогам педагогіки та ринку праці. У закладах професійної освіти під час підготовки педагогів професійного навчання проектна діяльність сприяє розвитку професійних компетентностей, формуванню здатності до самостійного вирішення педагогічних завдань та адаптації до сучасного професійного середовища.

Тема проектної діяльності досліджувалася багатьма українськими та зарубіжними науковцями. Серед вітчизняних дослідників можна виділити Тхоржевського Д.О., Андріяшина В.І., Сидоренка В.К., Ковальчука О.М. [1], Сисоєву С.О. [2], Єльнікову Г.В. [3] та Чебикіна О.Я. [4], які розглядають методику впровадження проектного підходу та його психолого-педагогічні аспекти. Зарубіжні дослідники, такі як Джон Дьюї, Жан Піаже та Джон Томас, також зробили значний внесок у розвиток концепції проектного навчання.

Волошина О. В. та Зелінський В. Ю.[5, с. 426] підкреслюють, що в сучасній педагогіці проектне навчання, поєднуючи всі свої переваги, не замінює систематичне предметне викладання, а функціонує поряд із ним як складова освітнього процесу.

Проектна діяльність як педагогічна технологія ґрунтується на принципах активного навчання, де студенти виступають суб'єктами освітнього процесу, а викладач виконує роль фасилітатора. Основною метою проектної діяльності є інтеграція теоретичних знань і практичних навичок через розробку та реалізацію конкретних проектів, що відповідають реальним потребам професійної освіти.

У процесі проектної діяльності майбутні педагоги опановують навички планування, організації, контролю та оцінювання результатів своєї роботи. Це включає визначення проблеми, постановку цілей, розробку стратегій їх досягнення, аналіз ресурсів та ризиків, а також презентацію результатів. Такі дії сприяють розвитку критичного мислення, здатності до самостійного прийняття рішень та роботи в команді, що є невід'ємними елементами професійної компетентності сучасного педагога.

Важливим аспектом проектної діяльності є її практична спрямованість. Студенти мають можливість розробляти навчальні програми, методичні матеріали, технологічні картки уроків, а також впроваджувати інноваційні підходи до навчання, такі як використання цифрових технологій, гейміфікації чи міждисциплінарної інтеграції. Це дозволяє їм не лише закріпити теоретичні знання, але й отримати досвід роботи в умовах, максимально наближених до реальної педагогічної практики.

Крім того, проектна діяльність сприяє розвитку рефлексивних навичок, оскільки студенти змушені аналізувати власні дії, визначати сильні та слабкі сторони своєї роботи, а також шляхи її вдосконалення. Це формує у них здатність до постійного саморозвитку та адаптації до змін у освітній сфері, що є особливо важливим у контексті сучасних викликів, таких як глобалізація, цифровізація та індивідуалізація навчання.

Важливим елементом проектної діяльності є її соціальна складова. Робота над проектами часто передбачає колективну діяльність, що розвиває комунікативні навички, здатність до компромісів та взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу. Це особливо актуально для майбутніх педагогів професійного навчання, які повинні вміти ефективно взаємодіяти як з учнями, так і з колегами, адміністрацією та представниками роботодавців.

Проектна діяльність у підготовці педагогів включає такі основні етапи:

1. **Визначення мети проєкту** – чітке формулювання завдання, визначення очікуваного результату та напрямку роботи.

2. **Мотивація та залучення команди** – об'єднання студентів навколо спільної мети, підвищення їхньої зацікавленості.

3. **Керованість процесами** – планування, розподіл ресурсів, встановлення строків та відповідальності.

4. **Планування** – деталізація етапів реалізації проєкту, розподіл завдань між учасниками.

5. **Реалізація** – збір та аналіз даних, проведення експериментів, обробка отриманих результатів.

6. **Презентація результатів** – оформлення підсумкових матеріалів, обговорення висновків, підготовка звітів та презентацій.

Проектна діяльність не тільки забезпечує інтеграцію теоретичних знань і практичних умінь, але й розвиває комунікативні та організаційні навички студентів. Це дозволяє їм краще адаптуватися до вимог професійного середовища та підвищує рівень підготовки майбутніх педагогів.

Отже, можна зробити висновок, що проектна діяльність є необхідним елементом сучасної педагогічної освіти. Вона сприяє формуванню всебічно розвинених фахівців, здатних до самостійної роботи, творчого підходу та ефективного вирішення професійних завдань.

Список використаних джерел

1. Тхоржевський Д.О., Андріяшин В.І., Сидоренко В.К. Удосконалення підготовки вчителя загальнотехнічних дисциплін: Монографія. К.: КДПІ, 1992. 72 с.
2. Ковальчук О.М., Кондратюк М.В. Проектна діяльність як засіб формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2020. №1. С. 34-42.
3. Педагогічна творчість: розв'язування творчих фахових задач засобами інформаційних технологій : навч.-метод. посіб. / С.О. Сисоєва, О.Г. Смілянець ; АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти, Київ. нац. торг.-екон. ун-т, Вінниц. торг.-екон. ін-т. Вінниця : ЦПННМВ, 2006. 180 с.
4. Чебикін О. Емоційна регуляція пізнавальної діяльності: концепція, механізми, умови. *Психологія і суспільство*. 2017. № 3. С. 86-103.
5. Волошина О. В., Зелінський В.Ю. Роль проектної технології у підготовці майбутніх фахівців до професійної діяльності. *Вісник науки та освіти*. № 5 (11). 2023. С. 424-435.

Матюха Богдан Вадимович,

аспірант 2 року навчання спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Глухівського НПУ ім. О.Довженка

Науковий керівник: канд. пед. наук ст. викл. Марченко С. С.

ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Сьогодні хмарні технології стали важливим інструментом в освітній галузі. Зокрема, для майбутніх педагогів професійного навчання хмарні технології відкривають нові можливості для розвитку самоосвітньої компетентності. Самоосвітня компетентність є однією з основних частин професійної підготовки, яка дозволяє педагогам постійно

оновлювати свої знання, вдосконалювати практичні навички та залишатися актуальними в умовах швидко змінюваного освітнього середовища. Хмарні технології забезпечують не лише доступ до різноманітних навчальних ресурсів, але й дозволяють інтегрувати нові форми навчання та спілкування в професійну діяльність.

Хмарні технології, які базуються на використанні інтернет-ресурсів і платформ для зберігання даних та обробки інформації, стали важливим інструментом для розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх педагогів професійного навчання. Вони дозволяють забезпечити безперешкодний доступ до навчальних матеріалів у будь-який час та з будь-якого місця. Платформи, такі як Google Drive, Dropbox, OneDrive, а також спеціалізовані освітні системи (Moodle, Google Classroom, Microsoft Teams), забезпечують студентам можливість зберігати, організовувати та обмінюватися навчальними матеріалами, взаємодіяти з викладачами та однокурсниками, здійснювати спільні проекти та обговорення.

Хмарні технології підтримують гнучкий підхід до навчання, дозволяючи студентам самостійно вибирати теми для дослідження та визначати темп власної роботи, що є важливим аспектом для самоосвітнього процесу. Платформи для онлайн-курсів, відеоуроків та інші цифрові ресурси надають можливість не тільки для перегляду навчальних матеріалів, але й для їх коментування, взаємного обговорення та інтерактивного навчання [1].

Хмарні платформи дозволяють викладачам здійснювати персоналізовану підтримку, надаючи індивідуальні завдання, рекомендації щодо розвитку та оцінки прогресу кожного студента. Цей підхід сприяє розвитку навичок самоосвіти, які є необхідними для професійного росту педагогів у майбутньому.

Індивідуалізація також включає можливість для студентів створювати власні навчальні траєкторії, що відповідають їхнім професійним цілям. Завдяки хмарним технологіям, педагоги можуть інтегрувати різноманітні форми та методи навчання, такі як відеоуроки, інтерактивні тестування, симуляції та тренажери, що дозволяє студентам працювати над власними проектами, самостійно досліджувати матеріали та активно долучатися до навчання.

Хмарні технології також сприяють розвитку колаборативних навичок, які є важливими для сучасного педагога. Через інтерактивні платформи в реальному часі студенти можуть працювати в командах, обговорювати проблеми, виконувати спільні завдання та розвивати критичне мислення. Це, своєю чергою, сприяє розвитку важливих для педагогічної професії навичок – комунікації, роботи в команді та лідерства.

Такі можливості значно підвищують рівень взаємодії серед студентів, розвиваючи в них уміння ефективно працювати з різними джерелами інформації та застосовувати отримані знання на практиці [2].

Розвиток хмарних технологій у сфері освіти продовжує набирати обертів. Перспективи використання хмарних сервісів в освіті включають інтеграцію новітніх інструментів штучного інтелекту, які дозволяють створювати персоналізовані навчальні програми для кожного студента, аналізувати його освітній процес та надавати індивідуальну підтримку в реальному часі. Крім того, розширення можливостей для співпраці між навчальними закладами та міжнародними освітніми платформами дозволить студентам отримувати доступ до глобальних знань та досліджень, сприяючи їх професійному розвитку.

Хмарні технології в професійній освіті мають безліч переваг, але й певні обмеження, особливо в контексті формування самоосвітньої компетентності.

До переваг хмарних технологій можна віднести :

– **Доступність ресурсів:** хмарні технології надають доступ до широкого спектра навчальних матеріалів, програм та інструментів, що дозволяє здобувачам освіти працювати над розвитком самоосвітніх навичок без обмежень в просторі та часі.

– **Індивідуалізація навчання:** завдяки хмарним сервісам можна створювати персоналізовані навчальні траєкторії, адаптуючи матеріали під рівень та потреби кожного здобувача освіти.

– **Спільна робота та колаборація:** інструменти для спільної роботи, такі як Google Docs, Microsoft Teams або інші платформи, дозволяють ефективно взаємодіяти між здобувачами та викладачами, що сприяє розвитку навичок самостійної роботи в команді.

– **Збереження та організація матеріалів:** хмарні платформи дозволяють зберігати великі обсяги навчальних матеріалів, організовувати їх у зручний для користувача формат, що спрощує процес самоосвіти.

– **Аналіз та моніторинг прогресу:** можливість стежити за прогресом через аналітичні інструменти дозволяє як здобувачам освіти, так і викладачам коригувати освітній процес відповідно до досягнутих результатів.

Серед недоліків хмарних технологій можна виділити:

– **Проблеми з безпекою даних:** вибір хмарних платформ може ставити під загрозу конфіденційність особистих даних, що особливо важливо в контексті освітнього процесу. Використання небезпечних або ненадійних хмарних сервісів може призвести до втрати важливої інформації.

– **Необхідність у цифрових навичках:** для ефективного використання хмарних технологій необхідно володіти певними цифровими навичками. Низький рівень комп'ютерної грамотності може обмежити здобувачів освіти у можливості повноцінно використовувати ці інструменти.

– **Психологічний бар'єр:** для деяких здобувачів освіти використання нових технологій може бути стресовим або складним. Підвищений рівень інформаційного навантаження може створювати психологічний бар'єр, що заважатиме ефективній самоосвіті.

– **Обмеження в контексті практичної роботи:** хоча хмарні технології є дуже корисними для теоретичного навчання та організації інформації, вони можуть мати обмеження для проведення практичних занять, де потрібна фізична взаємодія з матеріалами або обладнанням [3].

Використання хмарних технологій є ефективним засобом розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх педагогів професійного навчання. Вони створюють умови для гнучкого, індивідуалізованого навчання, підтримують розвиток критичного мислення та колаборативних навичок, що є необхідними для сучасного педагогічного процесу. Хмарні технології забезпечують швидкий доступ до освітніх ресурсів, сприяють інтерактивному навчанню та відкривають нові можливості для розвитку професійної компетентності педагогів у сучасному глобалізованому світі.

Список використаних джерел

1. Литвинова С. Г. Поняття й основні характеристики хмароорієнтованого навчального середовища середньої школи. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2014. № 2 (40). С. 26–41. URL: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/970/756> (дата звернення: 08.03.2025).
2. Семенець А. В. Хмарні технології в освіті (загальна характеристика) [Електронний ресурс]. *IT-інфраструктура ТДМУ*. 2015. С. 1–6. URL: https://repository.tdmu.edu.ua/bitstream/handle/1/8382/IT_technologies_TSMU.pdf?isAllowed=y&sequence=1 (дата звернення: 08.03.2025).
3. Гаврилiна В. В. Використання хмарних технологiй як засiб стимулювання самоосвiти, самовдосконалення учнiв та вчителiв [Електронний ресурс]. *Класна школа*. 2016. URL: <https://klasnashkola.eu/gim11-dniprodzerzhynsk/використання-хмарних-технологiй-як/> (дата звернення: 08.03.2025).

Нагай Денис Анатолійович,

аспірант 2 року навчання спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями),

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Науковий керівник: канд.пед.наук, доц. Кухарчук Р. П.

МОБІЛЬНІ СЕРЕДОВИЩА МОДЕЛЮВАННЯ ТА ПРОГРАМУВАННЯ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ

Сучасна освіта зазнає значного впливу цифрових технологій, що сприяє впровадженню інноваційних підходів до навчання інформатики. Використання мобільних середовищ

моделювання та програмування відкриває нові можливості для підготовки майбутніх учителів, дозволяючи ефективніше опановувати алгоритмізацію, програмування та основи цифрового моделювання [1; 4].

Мобільні середовища моделювання та програмування – це програмні платформи, адаптовані для роботи на мобільних пристроях і віртуальних середовищах. Вони забезпечують студентів зручним доступом до інструментів розробки, зокрема до текстових редакторів з підтримкою синтаксису, компіляторів, налагоджувачів та засобів профілювання коду. Прикладами таких середовищ є Pydroid 3, CoCalc, Microsoft Azure Notebooks, що дозволяють виконувати код без необхідності встановлення додаткового програмного забезпечення на ПК [2; 5].

Опис алгоритму впровадження мобільних середовищ у навчальні курси дозволяє систематизувати процес їх інтеграції в освітній процес. Це сприяє підвищенню ефективності використання мобільних технологій у навчанні, зменшенню можливих труднощів у їх впровадженні, а також допомагає викладачам краще розуміти методику роботи з такими середовищами. Процес інтеграції мобільних середовищ в освітній процес можна представити у вигляді такого алгоритму:

1. Аналіз навчальної програми та визначення дисциплін, до яких доцільно включити мобільні середовища.
2. Вибір відповідних платформ (Pydroid 3, CoCalc, Microsoft Azure Notebooks тощо) залежно від специфіки навчального матеріалу.
3. Розробка навчальних модулів і практичних завдань з використанням мобільних середовищ.
4. Організація навчання студентів щодо роботи з вибраними платформами.
5. Оцінка ефективності впровадження шляхом аналізу навчальних досягнень студентів та їхніх відгуків.
6. Коригування та вдосконалення методичних підходів на основі отриманих результатів [3; 4].

Одним із прикладів застосування мобільних середовищ є використання Pydroid 3 для навчання основ алгоритмізації та програмування мовою Python. Завдяки вбудованому менеджеру пакетів студенти можуть легко встановлювати необхідні бібліотеки, а зручний редактор коду з автодоповненням сприяє швидкому написанню та тестуванню програм.

Мобільне середовище CoCalc дозволяє працювати з Jupyter Notebook, що є особливо корисним для візуалізації алгоритмів та розв'язання завдань з математичного моделювання. Наприклад, у лабораторній роботі з чисельного інтегрування студенти можуть використовувати CoCalc для написання програм, що реалізують методи прямокутників, трапецій та метод Сімпсона, а також візуалізувати результати обчислень за допомогою бібліотеки Matplotlib [1; 5].

Хмарні середовища моделювання, такі як Microsoft Azure Notebooks, також відіграють важливу роль в освітньому процесі. Вони надають доступ до потужних обчислювальних ресурсів, що дозволяє студентам виконувати складні математичні розрахунки та аналіз даних без необхідності використання потужного обладнання. Крім того, ці середовища підтримують групову роботу, що робить їх зручними для проведення колективних проєктів [5].

Використання мобільних середовищ моделювання та програмування сприяє розвитку ключових компетентностей майбутніх учителів інформатики. Вони здобувають навички роботи з сучасними програмними інструментами, опановують методики використання цифрових технологій у навчанні та формують навички проєктної діяльності. Такий підхід до навчання дозволяє адаптувати освітній процес до вимог сучасного цифрового суспільства та готувати конкурентоспроможних фахівців у галузі інформатики.

Отже, впровадження мобільних середовищ моделювання та програмування у процес підготовки майбутніх учителів інформатики є ефективним засобом підвищення якості освіти. Вони не лише спрощують доступ до програмування та моделювання, а й розширюють можливості для інтерактивного навчання, що є важливим чинником формування цифрової компетентності майбутніх педагогів.

Список використаних джерел

1. Розвиток інформаційних систем управління освітою як інструмент реалізації державної освітньої політики : монографія за ред. С. Л. Лондара; ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2020. 258 с.
2. Цідило І. М. Підготовка інженера-педагога до застосування інтелектуальних технологій у професійній діяльності: [монографія], за наук. ред. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка; видавництво «Вектор», 2014. 422 с.
3. Державний стандарт базової середньої освіти. МОН України, 2021. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavniy-standart-bazovoi-serednoi-osviti> (дата звернення 15.03.2025).
4. Головка Д.Ю. Цифрова трансформація у сфері освіти: виклики та можливості для підготовки кваліфікованих кадрів. *Актуальні питання у сучасній науці №11(17)*, 2023. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11\(17\)-831-842](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11(17)-831-842)
5. Мізюк В., Дмитрієва М. Використання мобільних технологій на уроках інформатики в умовах змішаного навчання. *Український Педагогічний журнал*, (3), 85–93. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2019-3-85-93>

032 ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ

Бабенко Дмитро Володимирович,

аспірант 1 року навчання спеціальності 032 Історія та археологія

Глухівського НПУ ім. О.Довженка

Науковий керівник: д-р філософії, ст. викл. Петренко Н. М.

ЗАБОРОНЕНІ КАДРИ: ЦЕНзуРА ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЕВОЛЮЦІЇ КІНОМИСТЕЦТВА ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

Олександр Довженко, видатний український режисер, письменник і мислитель, творив у період 1920–1950-х років, коли радянська цензура, реалізована через діяльність спецслужб, органів Держкіно, партійних інстанцій та ідеологічних комітетів, здійснювала жорсткий контроль над мистецтвом, підпорядковуючи його політичним цілям тоталітарного режиму. Цей зовнішній тиск став визначальним чинником у формуванні кінематографічного стилю режисера, примушуючи його адаптувати творчі задуми до вимог системи, водночас стимулюючи розвиток поетичного кінематографу – унікального напрямку, який здобув міжнародне визнання. Цензура не лише обмежувала творчу свободу автора, але й спонукала його до пошуку альтернативних художніх засобів, що зробило його спадщину прикладом стійкості та інноваційності в умовах репресивного суспільства. У межах цього дослідження пропонуються ключові категорії для аналізу процесу: поетичний кінематограф, цензура та еволюція стилю.

Поетичний кінематограф визначається як художній підхід, у якому візуальні образи, метафори та символи переважають над вербальним викладом, забезпечуючи передачу глибоких емоційних і філософських змістів. Режисер Олександр Довженко вдосконалив цей стиль, зокрема у фільмі «Земля» (1930), де образи природи виступають символами життя й боротьби, уникаючи прямих конфліктів із цензурними обмеженнями [1]. Цензура постає як сукупність механізмів ідеологічного контролю, що включала попередню перевірку сценаріїв, редакторські правки, прямі заборони кінематографічних творів та тиск із боку НКВС і партійних структур, спрямований на відповідність радянській ідеологічній лінії. Для творця Олександра Довженка це стало постійним викликом, особливо в 1930–1940-х роках, коли репресивна політика досягла апогею [2].

Еволюція стилю трактується як поступова трансформація творчого методу під впливом зовнішніх обмежень, що призвела до інноваційних технік у монтажі, ритмі кадру,

композиції та символічній мові. Про це свідчать щоденникові записи режисера Олександра Довженка, де відображено його внутрішні конфлікти з тоталітарною системою [3].

Радянська цензура визначала еволюцію кінематографічного стилю Олександра Довженка на всіх етапах його творчості, примушуючи автора адаптуватися до політичних вимог і водночас шукати нові виражальні засоби. У ранній період, зокрема в 1920-х роках, режисер творив у складних умовах громадянської війни та становлення радянської влади. Його дебютний фільм «Звенигора» (1928), створений під наглядом Всеукраїнського фотокіноуправління (ВУФКУ), відображав революційні ідеали, але автор використав символізм, поєднуючи історичні події з міфологічними образами для передачі ідеї спадкоємності поколінь. Проте цензори розкритикували стрічку за «надмірну складність» і «відірваність від масового глядача», що спонукало режисера переглянути підхід до наступних робіт [2]. У фільмі «Арсенал» (1929) автор інтегрував пропагандистські мотиви, відображаючи події 1918 року, але зберіг поетичну образність через метафори війни та людської боротьби, що стало його відповіддю на цензурний тиск. Кінокартина «Земля» (1930) стала вершиною раннього стилю режисера, однак зазнала гострої критики за «націоналістичні тенденції» та «ідеалізацію селянського життя». Цензори вимагали видалити сцени, які вважали надмірно натуралістичними, зокрема епізод кохання Василя та Наталки. Проте автор зберіг символізм землі як уособлення життя, удосконаливши монтаж і ритм кадру, що стало інновацією для світового кінематографу. Сцена танцю Василя на тлі природи, попри цензурні правки, зберегла емоційну глибину, демонструючи здатність творця перетворювати обмеження на художні можливості [5].

У 1930-х роках, в умовах масових репресій і прямих замовлень від Сталіна, тиск на режисера посилювався. Фільм «Аероград» (1935), призначений для прославлення радянської експансії на Далекий Схід, був наповнений автором поетичними образами тайги, неба та людської єдності, що символізували свободу, а не лише ідеологічні гасла. Цензори вимагали скорочення цих сцен, але режисер використав правки для створення динамічного ритму, що стало важливим етапом у розвитку його стилю. Кінокартина «Щорс» (1939), створена за наказом Сталіна для героїзації червоних командирів, зазнала численних правок сценарію через вимоги ідеологічної чистоти та обмежений доступ до історичних матеріалів. Проте автор інтегрував експресивні візуальні контрасти та ритмічний монтаж, що вирізняє стрічку серед типових пропагандистських творів. Сцени боїв у «Щорсі» поєднують героїку з емоційним напруженням, відображаючи внутрішній опір режисера [6].

Найдраматичнішим прикладом впливу цензури стала заборона кіноповісті «Україна в огні» (1943), у якій режисер правдиво зобразив трагедію війни та страждання українського народу, що суперечило офіційній героїзації радянської армії. Йосип Сталін особисто заборонив роботу над твором, назвавши його «антирадянським», що стало тяжким ударом для автора. У щоденниках Олександр Довженко описує, як ця заборона змусила його звернутися до літературної творчості, зокрема до «Зачарованої Десни», де він розвинув метафоричний стиль, що згодом вплинув на його незавершені кінопроекти [5]. У воєнний період творець створив документальні стрічки, такі як «Битва за нашу Радянську Україну» (1943) та «Перемога на Правобережній Україні» (1945), де був змушений дотримуватися офіційної лінії. Проте він використовував приховану символіку – образи зруйнованих сіл, спалених церков і людського горя – для вираження протесту, що стало відображенням його внутрішнього спротиву [8].

Цензура також вплинула на незавершені проекти режисера, зокрема на ідею фільму про Тараса Бульбу, який мав об'єднати слов'янські народи через спільну історичну пам'ять. Цей задум залишився нереалізованим через цензурні обмеження та політичний тиск у повоєнні роки, але його ідеї частково втілені в «Мічуріні» (1949), де автор намагався поєднати ідеологічні вимоги з поетичним стилем. Навіть у цій стрічці, попри численні правки, він зберіг образність природи як метафори людського духу. Іншим прикладом є незавершений проект «Поема про море», розпочатий у 1950-х роках, де режисер планував дослідити тему відродження після воєнних руйнувань. Робота над фільмом була зупинена через цензурні обмеження та смерть режисера у 1956 році, хоча згодом його завершила Юлія Солнцева у 1958 році [10]. Щоденникові записи Олександра Довженка, датовані 1941–1956

роками, є унікальним джерелом, де він детально описує тиск спецслужб, конфлікти з партійними чиновниками та власні спроби зберегти творчу свободу. Ці записи відображають еволюцію його світогляду від оптимізму до скептицизму, що стало основою для його художніх інновацій [5].

Подальше дослідження потребує детального аналізу архівних матеріалів, зокрема листування режисера з Держкіно, чернеток сценаріїв, кіноматеріалів та протоколів цензурних засідань, які зберігаються в Національному центрі Олександра Довженка. Це дозволить простежити, як конкретні заборони формували естетику його фільмів, зокрема використання символізму, метафор і монтажу. Перспективним напрямком є вивчення взаємодії літературної та кінематографічної спадщини автора, адже цензура часто змушувала його переносити ідеї з кіно в літературу, впливаючи на розвиток його стилю. Наприклад, «Зачарована Десна» стала не лише автобіографічним твором, але й платформою для експериментів із метафоричною мовою, яка могла бути адаптована для кінематографу. Аналіз воєнних робіт, таких як «Битва за нашу Радянську Україну» та «Перемога на Правобережній Україні», розкриє, як цензура впливала на підхід творця до зображення історичних подій, висвітливши нові аспекти його естетики. Крім того, варто дослідити вплив спадщини Олександра Довженка на сучасних режисерів, таких як Сергій Параджанов, який, зазнаючи впливу його поетичного стилю, розвивав власну творчість у діалозі з його ідеями, адаптуючи їх до нових умов [11].

Спадщина режисера залишається актуальною для сучасного кінематографу, де митці стикаються з новими формами цензури – комерційною, політичною чи культурною. Досвід Олександра Довженка ілюструє, як зовнішні обмеження можуть стимулювати творчість, а поетичний кінематограф слугує взірцем для режисерів, які шукають засоби самовираження в умовах тиску. Дослідження цих аспектів сприятиме глибшому осмисленню ролі цензури як детермінанти розвитку мистецтва в тоталітарних і посттоталітарних системах, підкреслюючи універсальність підходу автора до мистецтва як акту культурного опору.

Список використаних джерел

1. Безручко О. Таємниці щоденників Олександра Довженка. *Пам'ятки*. 2008. Т. 9. С. 208–229.
2. Брюховецька Л. І. Поетичний кінематограф Олександра Довженка: образ і стиль. – Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2012. 320 с.
3. Гриценко О. Незавершені проекти Довженка: від мрії до реальності. *Культура і мистецтво України*. 2019. № 12. С. 300–310.
5. Довженко О. П. Зачарована Десна. Оповідання. Щоденник (1941–1956). Київ: Дніпро, 2008. 504 с.
6. Ілленко Ю. Олександр Довженко: життя в кадрі. Київ: КіноТеатр, 2010. 160 с.
7. Коваленко О. Документалістика Довженка: між правдою і пропагандою. *Кіноісторія*. 2015. № 5. С. 45–60.
8. Марочко В. Історичні погляди Олександра Довженка. *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки*. 2011. Вип. 20. С. 97–120.
9. Наумова Л. М., Небесьо Б. Мета кінотрилогії Олександра Довженка. *Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого*. 2018. № 23. С. 224–230.
10. Стадниченко О. В. Вплив цензури на розвиток радянського кінематографу 1930-х років. *Український історичний журнал*. 2017. № 3. С. 112–125.
11. Тримбач С. В. Олександр Довженко: загибель богів. Вінниця: Глобус-Прес, 2007. 800 с.

Поляков Едуард Володимирович,
аспірант 2 року навчання спеціальності 032 Історія та археологія
Глухівського НПУ ім. О.Довженка
Науковий керівник: д-р іст. наук, проф. Прокопчук В. С.

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІ ТРАДИЦІЇ ГЛУХІВСЬКОГО ТЕХНІКУМУ МЕХАНІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА (1919-1991)

Місто Глухів є не лише є стародавньою столицею Гетьманської України. У всі часи свого існування воно вважається одним із осередків освіти та культурного життя на півночі Сумщини. До сьогоднішнього дня в Глухові збереглися та функціонують навчальні заклади, історія існування яких сягає більше ста років. До них належить і Глухівський агротехнічний фаховий коледж СНАУ, який береже та цінує культурно-освітні традиції рідного краю та навчального закладу з кінця ХІХ століття.

Особливою віхою в історії коледжу є ХХ століття – часи, коли він став відомим в Україні та за її межами. У 1919 році відбувся процес реорганізації Глухівського ремісничого училища у професійно-технічну школу з трьохрічним терміном навчання, яке формувало освітні напрямки, що у подальшому вплинули на освітню орієнтацію навчального закладу. Створений у 1929 році на базі училища Глухівський технікум механізації сільського господарства продовжив та розширив напрямки освітньої діяльності. До 1930 року стіни Глухівської професійно-технічної школи випускали техніків-механіків з холодної обробки металів та майстри-ремісники. Таким чином, один освітній заклад готував фахівців як для різних галузей промисловості, так і для сільського господарства.

Система освіти Глухівський технікум механізації сільського господарства отримав славу провідного навчального закладу вже на початку на початку 30-х років ХХ століття завдяки впровадженню спеціальних освітніх програм, що пропорційно приділяли увагу теоретичним та практичним дисциплінам, навчаючи студентів основам електротехніки, металообробки, механіки. Навчальний процес став тривати чотири роки, студенти мали змогу працювати в майстернях, де ремонтуючи техніку отримували практичні навички. В цей же період на базі технікуму запрацював ливарний цех, який виготовляв свердла унікальних форм, що користувалися попитом на заводах різних куточків СРСР. Студенти технікуму вже в ті часи мали змогу ознайомитися з перспективними винаходами ливарної промисловості не зі сторінок підручників, а на практичних заняттях у цеху.

Одним із осередків навчального та культурного життя, місцем зустрічі та спілкування студентів стала бібліотека Глухівського технікуму механізації сільського господарства. З її допомогою було розширено освітній простір, адже у період до початку Другої світової війни студенти ще не мали достатньо місця для самостійних занять. Бібліотека давала здобувачам освіти можливість працювати із навчальною, довідковою та методичною літературою, готуватись до занять, іспитів тощо. Книжковий фонд бібліотеки корінням сягає у часи створення навчального закладу. Одним із видів поповнень стала художня література, яка давала студентам змогу культурно проводити свій вільний час.

У роки Другої світової війни місто Глухів, розташування якого мало стратегічне значення для армії Вермахту, було захоплене німецькими окупантами 7 вересня 1941 року. Період окупації тривав з 7 вересня 1941 по 30 серпня 1943 року. Окупанти захоплювали та нищили всі навчальні заклади Глухова. Не минула така доля і Глухівського технікуму. Німецькі війська не лише суттєво пошкодили приміщення майстерень, зруйнували ливарний цех, а й суттєво пошкодили навчально-технічну базу, спалили значну кількість літератури, як навчальної, так і художньої. Не зважаючи на величезні збитки, бібліотека змогла відновити свою роботу через невеликий період після того, як технікум почав працювати у 1944 році. Після відбудови приміщень викладачі, співробітники та адміністрація технікуму почали відновлювати втрачене у воєнні роки. Навчальні посібники, методичну літературу діставали всіма способами: отримували з інших навчальних закладів, на державному рівні у відповідності до навчального процесу та потреб відновлення, приносили власні книжки.

На початок 90-х років XX століття загальна кількість примірників у бібліотеці Глухівського технікуму складала близько 100 000 тисяч книг. Наприкінці 1950-ї – початку 1960-х років було відбудоване велике книгосховище, площа якого сягала 700 м². Поступово створювались та розширювались зали абонементу та читацька, яка на початку 1990 могла вмістити до 100 студентів, а також спеціальні місця для роботи з літературою. Працівники бібліотеки скерували свої зусилля на те, щоб бібліотека технікуму стала як інформаційним, так і культурним, просвітницьким центром навчального закладу. В другій половині XX століття бібліотеки були чи не єдиним місцем, де можна було отримати необхідну інформацію не лише студентам, а й викладачам та науковцям.

Для забезпечення ефективного навчально-виховного процесу, забезпечення його учасників актуальними інформаційними ресурсами у бібліотеці технікуму ще у довоєнні роки була започаткована практика передплати періодичних видань. У 1960-х роках такий напрямок став розширюватись, оскільки в Україні та СРСР суттєво збільшилась кількість періодичної освітньої, науково-популярної, публіцистичної літератури. Пізніше до передплатуваних видань додалися місцеві глухівські газети, що давали змогу отримати новини, дізнатися, чим живе місто. У цей же час у бібліотеці почали проводитись тематичні виставки, присвячені як життю Глухівського технікуму та міста Глухова, так і святам та знаковим подіям. У підготовці таких заходів брали участь не лише працівники бібліотеки, а й студенти та викладачі, що сприяло підвищенню рівня культурного життя навчального закладу.

Процес відбудови Глухівського технікуму набув суттєвого розширення у 1948 році, коли не лише відремонтували остаточно навчальні корпуси, а й відновили приміщення гуртожитку, у якому мало змогу проживати дев'яносто п'ять студентів. Ця подія відразу вплинула на життя технікуму, оскільки студенти проживали у гуртожитку постійно, за винятком канікул. Тому поступово налагоджувалась культурна та побутова комунікація між ними, адміністрацією та викладацьким складом паралельно з освітнім процесом. У 1949 році Глухівський технікум відсвяткував п'ятдесятирічний ювілей з дати заснування навчального закладу. Ця культурна подія була відзначена урочистими зборами із запрошенням шановних гостей, а також святковим концертом. Цей рік став знаковим і для освітнього процесу, адже в ньому було відкрите заочне відділення для підготовки техніків-механіків, яке у 1958 році стало навчати також техніків-електриків. Відкриття заочного відділення стало важливим моментом в освітньому житті технікуму, адже надало змогу його студентам отримувати освіту та підвищувати кваліфікацію без відриву від виробництва.

Визначною культурною подією післявоєнних років стало відкриття на базі Глухівського технікуму механізації сільського господарства Народного музей двічі Героя Радянського Союзу С. А. Ковпака у 1971 році. Цей музей став символом партизанської слави, що сумлінно зберігає історію Сумського партизанського з'єднання у роки Великої Вітчизняної війни, бойові подвиги партизан-ковпаківців. Сидор Артемович Ковпак – народний генерал-самородок, що став відомим командиром Сумського партизанського з'єднання, наблизивши перемогу над фашизмом у Другій світовій війні. Досвід командування С.А. Ковпака, що не мав спеціальної військової освіти був настільки вражаючим, що використовувався в інших країнах, а самого генерала було визнано видатним воєначальником свого часу.

Народний музей постійно розширювався, поповнюючись новими колекціями та експозиціями, що були пов'язані із роками війни, особистим життям, партизанською діяльністю Ковпака. В експозиції музею понад 4,5 тисячі експонатів, 700 з яких – унікальні. Серед них документи, нагороди, зброя, фотографії, погруддя, книги, кубки, карти, предмети побуту, особисті речі партизан-ковпаківців, а також речі, документи, нагороди німецьких окупантів[2]. Поступово приміщення музею розширювалось і стало налічувати п'ять тематичних зал.

Пам'ятною датою – Днем партизанської слави було встановлено дату 22 вересня. У цей день у приміщенні музею наприкінці XX століття відбувались урочисті зустрічі із партизанами-ковпаківцями, їх вшанування, а також проведення бесід-спогадів. Також в музеї С.А. Ковпака відбувались зустрічі студентів технікуму та відвідувачів із поважними гостями,

серед яких були воїни Другої світової – герої СРСР. Тематичні музейні виставки відвідували не лише вітчизняні екскурсанти, а й закордонні. Серед відомих гостей була Ада Роговцева – народна актриса Україна, народжена у Глухові, а також друга дружина С.А. Ковпака. У Книзі відгуків залишали записи видатні спортсмени, діячі аграрного сектора.

Друга половина XX століття принесла позитивні зрушення як в освітньому процесі, так і в культурному житті Глухівського технікуму механізації сільського господарства. Навчальний заклад став визнаним на державному рівні, що дало змогу значно розширити матеріальну базу, а випускники розподілялися за направленнями до різних регіонів СРСР. У 1957 році Глухівський технікум запустив у експлуатацію гуртожиток на двісті тридцять місць та їдальню на сто двадцять місць. Таким чином, умови для перебування студентів, що приїхали на навчання з інших населених пунктів, ставали більш комфортними.

Справжній розквіт освітнього та культурного життя Глухівського технікуму відбувся у 1970-80-х роках. В цей період запрацював другий навчально-лабораторний корпус, у якому могли одночасно займатися шістсот студентів одночасно. Це дало змогу використовувати однозмінний графік навчання для студентів, завдяки чому кількість вільного часу учнів збільшилася, що давало змогу не лише для навчання та відпочинку, а й для спорту, творчості, особистого розвитку. У 1978 році було введено в експлуатацію гуртожиток № 2 на триста шістдесят місць. Їдальня технікуму активно працювала, одночасно вміщуючи до трьохсот студентів, а у 1980 році було додатково відкрито дієтичну залу. Це дало змогу правильно харчуватись тим учням та співробітникам, що мали проблеми із здоров'ям.

Життя студентів ставало більш зручним, адже стіни Глухівського технікуму поповнились не лише гуртками, а й заклади громадського обслуговування. У першому навчальному корпусі розпочали роботу на постійній основі медичний та стоматологічний кабінети. Це суттєво полегшило процедури проведення медичних оглядів, надало учням змогу звертатись до невідкладної медичної допомоги у разі потреби, а також отримувати послуги стоматолога. Стоматологічний кабінет користувався великим попитом, у ньому проходили медичні огляди учні загальноосвітніх шкіл, лікувались мешканці міста. Також у навчальному корпусі №1 функціонували перукарня, фотомайстерня, майстерня з ремонту взуття. Полегшення побуту було явним свідченням підвищення рівня культурного життя студентів. У 1986 році у гуртожитках з'явилися буфети, в яких продавалась поруч з іншими товарами продукція, виготовлена у їдальні технікуму із застосуванням власних продуктів. Це давало змогу знизити ціни та покращувати рівень життя студентів. Продовжувалась робота для заняття молоддю спортом та проведення дозвілля. Студенти за бажанням могли займатись у баскетбольній, волейбольній, гімнастичній, футбольній спортивних секціях або відвідувати стрілецький, фото та радіо гуртки [2].

В період 1980-х років культурне життя Глухівського технікуму зазнало кардинальних змін. Почав працювати Клуб художньої самодіяльності, члени якого приймали участь у концертах, виступали з номерами на міських урочистих та розважальних закладах. Серед гуртків, кількість яких постійно збільшувалась, особливим попитом користувались хореографічний, вокальний, драматичний. У технікумі існував хор викладачів та співробітників, який приймав участь у конкурсах як місцевого, так і регіонального або загальноукраїнського значення. Хор Глухівського технікуму, а також вокальні гуртки відвідували обласні конкурси творчості, в тому числі, «Студентську весну». Всі вокальні об'єднання готували пісенні номери до святкових або пам'ятних дат, випускних або вечорів зустрічей випускників.

За часів СРСР набувала попиту гра та телевізійна передача «КВК» – «Клуб веселих та кмітливих», гравці якої входили до складу команд, що змагалися між собою у кмітливості, гостроті розуму, пісенних та театральних номерах тощо. У другій половині 1970-х років гру було заборонено із політичних міркувань, але у 1986 році «КВК» відродився, що стало поштовхом створення команд та проведення змагань у різних навчальних закладах. У Глухівському технікумі також проводилися ігри «КВК», а частина команд мала шалений успіх та виступала й поза стінами рідного навчального закладу.

У цей час у технікумі започатковуються нові та розвиваються вже існуючі культурні традиції. Студентки технікуму беруть участь у місцевому конкурсі краси «Глухівчанка», а в технікумі проводились розважальні командні ігри для студентів та студенток. Народні традиції запроваджувались колективним святкуванням свята Масляни, проведенням Проводів зими. У цей день виступали колективи самодіяльності, а також проводились веселі змагання між гуртожитками, рухливі ігри та конкурси.

Ще однією із започаткованих ініціатив стало проведення конкурсу «Гуртожиток – наш дім», який проводився у гуртожитках на кращу кімнату. Переможці отримували право не сплачувати платежі за гуртожиток протягом семестру. Серед ініціатив культурного життя також стали проводи студентів на строкову службу – тематичні вечори під назвою «Ти служи – ми почекаємо».

Таким чином, у період з 1919 по 1991 роки Глухівський технікум механізації сільського господарства не лише надавав якісні освітні послуги майбутнім фахівцям аграрного сектору та промисловості, але й вів активне культурне життя, у якому були активно задіяні як студенти, так і викладачі та співробітники навчального закладу.

Список використаних джерел

1. Белашов В.І. Глухів – столиця Гетьманської України (1708–1782 рр.): від перших поселень до сучасності. Суми : ТОВ «Ф-ка друку», 2020. 419 с.
2. Офіційний сайт ВСП «Глухівський агротехнічний фаховий коледж СНАУ». *Офіційний сайт ВСП «Глухівський агротехнічний фаховий коледж СНАУ»*. URL: <http://gati.snau.edu.ua/> (дата звернення: 21.02.2025).
3. Глухів // Чернігівщина. Енциклопед. довідник. Київ: УРЕ, 2010. 467с.
4. Студентський меридіан. Газета ВСП «Глухівський агротехнічний фаховий коледж СНАУ». URL: <http://gati.snau.edu.ua>.

Валюх Олександр Михайлович,

аспірант І-го року навчання, спеціальності 032 Історія та археологія

Глухівського НПУ ім. О.Довженка

Науковий керівник: д-р пед. наук, доц. Гриценко А. П.

АННА КИРИЛЕНКО-КАБАНОВА – ОЧІЛЬНИЦЯ ЗАОЧНОГО ВІДДІЛУ ГЛУХІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ

Історія Глухівського державного педагогічного інституту представлена десятками видатних управлінців закладу, перш за все, директорами та ректорами, проректорами, деканами й керівниками структурних підрозділів закладу вищої педагогічної освіти. Серед представників адміністративно-управлінського персоналу педінституту, більшість чоловіки. Нами було досліджено життєпис та діяльність на посаді в.о. ректора Глухівського державного педагогічного інституту Олени Горбенко, у 1995-1996 рр. [1, с. 22-23, 36-37; 2, с. 70-71; 6, с. 143-145]. Питання історії ЗВО м. Глухова та діяльності його очільників та викладачів досліджували ряд вчених: Т. Ащаулова [2; 20; 23; 28], В. Белашов [3; 4], Я. Гирич [10; 11; 12], А. Гриценко [5; 8; 9; 13; 16; 17; 18; 21; 22; 24; 25; 26; 27], А. Голуб [14; 19], В. Заїка [3; 29], В. Крижанівський [30; 31; 32; 33; 34; 35], О. Курок [15; 36; 37; 38] та ін.

Відповідно варто виокремити постать, що очолювала заочний відділ в 1960-х рр. Глухівського педінституту А. А. Кириленко. Анна Андріївна Кабанова народилася 22 листопада 1922 р. у сім'ї вчителів у с. Лермонтово Чембарського повіту Пензенської губернії (з 1948 р. - Белінський р-н Пензенської обл., РФ). 1928 р. родина переїхала до м. Токмак Киргизької АСРР (нині - м. Токмок, центр Чуйської обл., Киргизстану). Через два роки родина переїхала у с. Соколовка (з 1993 р. - с. Ак-Чій, Ак-Суйський р-н) Ново-Вознесенського району Іссик-Кульської області Киргизької РСР. 1937 р. Анна закінчила семирічку в с. Ново-Вознесєську (нині с. Нововознесенка Ак-Суйського р-ну) та вступила до Пржевальської середньої школи (нині м. Каракол, адміністративний центр Іссик-Кульського обл.). У 1940 - 1944 рр. вона навчалася на природничому факультеті Киргизького державного

педагогічного університету. 1944 - 1945 н. р. викладала природознавство у Пржевальському педучилищі.

У липні 1945 р. А. Кириленко переїхала до Глухова, а потім до Києва: у 1946 – 1948 рр. працювала старшим лаборантом на кафедрі зоології, а пізніше зоотехніки Київського ветеринарного інституту. У 1948 - 1949 роках вона знову на Сумщині - працювала вчителькою хімії та англійської мови Дубовицької середньої школи (с. Дубовичі, Кролевецька міська громада Шосткинського р-ну). 1950 - 1952 роках працювала вчителем природознавства у Мезинській семирічці на Коропщині (нині – Понорницької селищної громади Новгород-Сіверського р-ну Чернігівська обл.) та вчителем природознавства та англійської мови у Новгород-Сіверській середній школі. У 1952 - 1960 рр. працювала вчителем природознавства та директором Шатринської середньої школи на Ямпільщині (нині – Ямпільська селищна громада Шосткинського р-ну) [7; 33].

З таким досвідом 37-річна Анна Андріївна на початку 1960 року знову приїздить до Глухова, де з 1 лютого ректор Олександр Томчук призначає її на посаду заступника директора Глухівського педагогічного інституту по заочній освіті. Далі понад десятиліття вміла керівниця очолювала важливий напрямок заочної освіти. Відповідно до наказу від 1 березня 1960 р. вона була також призначена викладачем анатомії та фізіології дитини та шкільної гігієни з погодинною оплатою. З 1 серпня 1961 р. А. Кириленко була переведена на повну ставку проректора із заочної освіти, а з 1 лютого 1962 р. - на посаду в. о. проректора по навчальній та науковій роботі. Рівно через рік, знову переведена на посаду проректора із заочної освіти [7].

А з 1 жовтня 1963 р. Анна Андріївна більше зосередила увагу на власній науковій діяльності - була звільнена з посади та обрана по конкурсу на штатну посаду старшого викладача анатомо-фізіологічних основ дітей шкільного віку. З 1 жовтня 1967 по 1 жовтня 1968 р. перебувала в річній аспірантурі Владимирського державного педагогічного інституту ім. П. І. Лебедева-Полянського (нині - Владимирський державний гуманітарний університет, м. Владимир, рф).

Повернувшись до Глухова А. Кириленко 21 травня 1969 р. знову була призначена на посаду проректора по заочному навчанню. 15 жовтня 1970 р. 48-річна вчена захистила кандидатську дисертацію на раді Науково-дослідного інституту фізіології дітей та підлітків АПН СРСР на тему «Діяльність серця дітей молодшого шкільного віку при розумових навантаженнях». Через скорочення штату 1 лютого 1971 р. була переведена на посаду старшого викладача предметно-методичної комісії природознавства, а з 6 вересня 1971 р. - обрана на посаду доцента. Потім з 7 вересня 1974 по 1 квітня 1980 р. обіймала посаду завідувача кафедри природничих дисциплін. Завершила роботу в інституті в зв'язку з виходом на пенсію та зміною місця проживання. Проте, 31 серпня 1981 р. була знову призначена на посаду доцента кафедри педагогіки і психології Глухівського інституту. 8 жовтня 1981 р. була призначена на посаду декана факультету підготовки вчителів початкових класів, яку обіймала до 28 жовтня 1983 р. була звільнена з посади декана факультету підготовки вчителів початкових класів, але працювала на посаді доцента кафедри педагогіки та психології. 20 вересня 1984 р. була звільнена з посади у зв'язку із виходом на пенсію [7; 33].

Список використаних джерел

1. Альманах університетської слави. Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (1874-2019) / гол. ред. Курок О. І. Суми: ПВП «Видавничий будинок «Еллада», 2019. 196 с.
2. Ащанулова Т. Володимир Михайлович Куриленко та його вклад у розбудову Глухівського педагогічного інституту ім. С. М. Сергєєва-Ценського (1990–1995). *Глухівські історико-філософські читання* : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 69–71. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2918> (дата звернення: 11.04.2024).
3. Белашов В. І., Гурець М. П., Заїка В. В. Глухівський державний педагогічний інститут (1874 – 1994 рр.) / Автори-упорядники: та ін. Суми : Мрія, 1994. 79 с.

4. Белашов В. І. Історіографічна традиція та джерельна база вивчення історії педагогічного університету імені Олександра Довженка (1874 – 2014 рр.) //Історичні студії історичного прогресу: збірник наукових статей. 2014. Вип. 2. С. 39-51. URL: http://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/8_0.pdf (дата звернення: 03.03.2025).
5. Валерій Іванович Белашов (1949 - 2022) : біобібліогр. покажчик / Керівник вид. проєкту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко, С. П. Жукова, О. А. Чумаченко, О. Ф. Белашова. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 68 с. : фото. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»). URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/1959> (дата звернення: 10.02.2025).
6. Валюх О. Олена Горбенко – єдина жінка очільниця Глухівського державного педагогічного інституту. *Глухівські читання – 2024. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук* : Збірник матеріалів XIV міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / За заг. ред. О.О. Сорока. Глухів, 2024. С. 143-147. URL: https://drive.google.com/file/d/1EaDzeY81rFNpXydPP_BdL4kSvSf2nRoI/view (дата звернення: 10.02.2025).
7. Відомчий архів Глухівського національного університету імені Олександра Довженка (далі – ВАГНПУ). Особова справа (далі – ОСВ) Кириленко Анна Андріївна (131 аркуш).
8. Віктор Володимирович Заїка (1957-2020) : біобібліогр. покажчик / керівник вид. проєкту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко, О. Я. Заїка. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 60 с. : фото. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»). URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/1957> (дата звернення: 11.02.2025).
9. Володимир Михайлович Куриленко (1948–2012) : біобібліогр. покажчик до 75-річчя з дня народження / керівник вид. проєкту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко, Н. В. Гоголь. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 48 с. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2481> (дата звернення: 11.04.2024).
10. Гирич Я. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952—1991 рр.» (Літери «Д - І»). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2015. Вип. 3. С. 100-112.
11. Гирич Я. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952 – 1991 рр.» (Літери «М – Н»). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2016. Вип. 4. С. 129-140.
12. Гирич Я. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952 – 1991 рр.» (Літери «П, Р, Т, У, Ф, Ц, Ч, Я»). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2017. Вип. 5. С. 188-230.
13. Григорій Львович Сапітон (1901 - 1954) : біобібліогр. покажчик до 70-річчя від дня смерті / керівник вид. проєкту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с. : фото. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»)
14. Гриценко А. П., Колієнко А. А. Глухівський учительський інститут: філософські засади заснування та функціонування. *Культурологічний альманах* 2023. № 2. С. 157–162. URL: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.21> (дата звернення: 11.01.2025).
15. Гриценко А. П., Курок О. І. До питання періодизації історії Глухівського державного педагогічного інституту на рубежі ХХ–ХХІ століть. *Освіта і наука ХХІ століття* : матеріали звітної наук.-практ. конф. викладачів. (м. Глухів, 4 травня 2022 р.). Глухів, 2022. С. 48–49.
16. Гриценко А. П. Діяльність Глухівського педагогічного інституту в 1954–2000 рр. *Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка: 150 років розвитку: монографія* / за ред. Олександра Курка, Наталії Ткаченко, Андрія Гриценка. Глухів, 2024. С. 36-61.
17. Гриценко А. П. Історичний аспект виникнення та становлення Навчально-наукового інституту філології та історії. *Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка: 150 років розвитку: монографія* / за ред. Олександра Курка, Наталії Ткаченко, Андрія Гриценка. Глухів, 2024. С. 406-431.

18. Гриценко А. П. Історія впровадження методики використання інформаційних ресурсів у практику навчання історії у вітчизняних школах на рубежі XIX–XX ст. *Сіверщина в історії України*. Зб. наукових праць. Вип. 7. Київ – Глухів: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2014. С. 249 – 252
19. Гриценко А.П., Колієнко А.А. Особливості викладання історії та релігійного виховання в Глухівському учительському інституті (1874–1917 рр.). *Культурологічний альманах*. 2023. Вип. 3. С. 119–125. URL: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.3.16> (дата звернення: 11.01.2025).
20. Гриценко А. П., Ащаулова Т. А. Порівняльна характеристика соціального статусу та рівня життя викладачів Глухівської чоловічої гімназії та Глухівського учительського інституту в 1870-х – 1900-х роках. *Сумський історико-архівний журнал*. 2022. № XXXIX. С. 26–32. DOI: doi.org/10.21272/shaj.2022.i39.p.25 (дата звернення: 11.04.2024).
21. Гриценко А. П. Розвиток Глухівського педагогічного інституту у 1990-х роках. *Сіверщина в історії України* : збірник наукових праць. Ніжин, 2022. Вип. 15. С. 140–147. URL: http://resource.history.org.ua/publ/SIU_2022_15_28 (дата звернення: 11.02.2025).
22. Гриценко А. П., Прокопчук В.С. Трансформація історичної та суспільствознавчої освіти в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка. *Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка: 150 років розвитку: монографія* / за ред. Олександра Курка, Наталії Ткаченко, Андрія Гриценка. Глухів. 2024. С. 469 – 519.
23. Гриценко А. П., Ащаулова Т. А. Управлінці Глухівського учительського інституту (1874–1991 рр.). *Історико-краєзнавчі дослідження: традиції та інновації* : матеріали VI міжнародної наукової конференції (Суми, 8–9 грудня 2023 р.). У 2-х ч. Ч. 1. Суми : ФОП Цьома С. П., 2024. С. 75–79.
24. Гриценко А. П. Наукова діяльність Миколи Павловича Стожка. «Глухівські історико-філософські читання»: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П., голова та ін.]. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 36 – 40. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2909> (дата звернення: 11.02.2025).
25. Гриценко А. П. Некрологи. Пам'яті Віктора Володимировича Заїки. *Сіверянський літопис*. 2023. № 6. С. 147. URL: <https://sl-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/413/356> (дата звернення: 11.02. 2025)
26. Гриценко А. П. Пам'яті Валерія Івановича Белашова (1949–2022). *Сіверянський літопис*. 2023. № 3. С. 141–142. URL: <https://sl-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/353/299> (дата звернення: 10.02.2025).
27. Гриценко А. П. Пам'яті Григорія Львовича Сапітона (1901–1954) – директора Глухівського учительського інституту. *Сіверянський літопис* : науковий журнал. 2024. № 3 (177). С. 172.
28. Гриценко А. П., Ащаулова Т. А. Управлінці Глухівського учительського інституту (1874–1991 рр.). *Історико-краєзнавчі дослідження: традиції та інновації: матеріали VI Міжнародної наукової конференції* (Суми, 8 – 9 грудня 2023 р.). У 2-х ч. Ч. 1. Суми: ФОП Цьома С.П., 2024. С. 75–79.
29. Заїка В. В. Глухівський вчительський інститут в системі освітництва північно-східної України другої половини XIX – початку XX ст. *Сумська старовина*. 2013. № 41–42. С. 45–53.
30. Крижанівський В. М. Історія в системі навчальних дисциплін Глухівського учительського інституту (1874–1914 рр.). *Сіверщина в історії України*: Зб. наук. праць. Київ, Глухів, 2017. Вип. 10. С. 310–312.
31. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1924 – 1941 рр.». *Історичні студії суспільного прогресу*. Глухів, 2018. Вип. 6. С. 112 – 147.
32. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.». *Історичні студії суспільного прогресу*. 2014. Вип. 2. С. 99–112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2014_2_16 (дата звернення: 11.02.2025).

33. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» (літера «К»). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2015. Вип. 3. С. 113–125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2015_3_16 (дата звернення: 11.02.2025).
34. Крижанівський В. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952–1991 рр.» (літери «С, Ш, Х, Ю»). *Історичні студії суспільного прогресу*. Глухів, 2017. Вип. 5. С. 311–333. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscp_2017_5_23 (дата звернення: 11.02.2025).
35. Крижанівський В. М. Соціальний та професійний портрет викладачів Глухівського учительського інституту (1874 – 1917 рр.). *Сіверщина в історії України*. Київ – Глухів, 2018. Вип. 11. С. 245 – 249.
36. Курок О. І., Гриценко А. П. Досвід формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у Глухівському учительському інституті у 1874–1917 роках. *Сіверщина в історії України*. 36. наукових праць. Вип. 13. Київ – Глухів: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОPIK, 2020. С. 233 – 237.
37. Курок О.І., Гриценко А. П. Організація фахової підготовки майбутніх педагогів у Глухівському учительському інституті у 1870-х роках. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2022. Вип. 50, № 3, Ч. 1 С. 12-24. URL: <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2022-3-50-12-24> (дата звернення: 11.02.2025).
38. Курок О., Гриценко А. Славні ювілеї Глухівського національного педагогічного університету у 2024 році. *Глухівські історико-філософські читання : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 11–15. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2906> (дата звернення: 11.04.2024).*

Голуб Анжеліка Анатоліївна,
аспірантка 2 року навчання спеціальності 032 Історія та археологія
Глухівського НПУ ім. О.Довженка
Науковий керівник: д-р пед. наук, доц. Гриценко А. П.

СТВОРЕННЯ ПЕРШИХ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ ЗАПОВІДНИКІВ СІВЕРЩИНИ: ВІД ІДЕЇ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ

Проаналізовано історію заснування перших трьох історико-культурних заповідників Чернігівщини та Сумщини (Сіверщини). З'ясовано їх значення для збереження пам'яток регіону.

Ключові слова: історико-культурні заповідники, Сіверщина, історичне краєзнавство, пам'ятки.

Сіверщина – це регіон України, котрий включає Чернігівську та Сумську області. Цей край має велике значення для української історії, адже тут відбувались численні події в різні епохи, формувались культурні ідентичності.

Історико-культурні заповідники є комплексними територіями, що охоплюють не лише окремі будівлі чи експонати, а й цілі природні ландшафти, архітектурні ансамблі, історичні пам'ятки. Основна мета таких установ – збереження та реставрація як матеріальної спадщини, так і нематеріальних аспектів культури, таких як традиції, звичаї [5; 6]. Музеї є частиною заповідних комплексів [1, с. 31–33; 2, с. 26–27].

На території досліджуваного регіону нині є 8 значущих історико-культурних заповідників, які заслуговують на увагу, адже вони національного рівня. Перший з них – Національний архітектурно-історичний заповідник «Чернігів стародавній», який засновано 1967 р. Відомо, що в період післявоєнної відбудови в жителів міста й області виросла зацікавленість до збереження, реставрації унікальної архітектурної спадщини Чернігова. Свою роботу він розпочав як філія Державного архітектурно-історичного заповідника «Софіївський музей». 1978 р. комплекс виокремився в окрему інституцію – Чернігівський

державний архітектурно-історичний заповідник. Статус національного було надано указом Президента України від 29 грудня 1998 р. Установа на сьогоднішній день під своєю опікою об'єднала такі важливі об'єкти: давньоруський Дитинець, залишки Благовіщенської церкви XII ст., частину давньоруського Третьяка з фундаментами давньоруської церкви та будівлею Катерининської церкви, Єлецький монастир, Свято-Троїцький Іллінський монастир, Іллінську церкву та Антонієви печери, П'ятницьку церкву. Наразі під охороною цього заповідника знаходиться 26 пам'яток архітектури та містобудування. Станом на 2016 р. науковими співробітниками культурного осередку зібрано 116412 експонатів, які формують 14 фондів колекцій (археологічну, іконописну, стародруків і рідкісної книги, художніх виробів із металу, окремо предметів із дорогоцінних металів, нумізматику, документальну, тканин і вишивки тощо) [3; 4, с. 5–26].

Національний історико-культурний заповідник «Качанівка» був заснований в 1981 р. Наявні документальні підтвердження, що в 70-х рр. XVIII ст. тут було збудовано палац графом П. Румянцевим-Задунайським, генералом-губернатором Малоросії, президентом Малоросійської колегії. Пізніше він садибу продав поміщику Г. Почепці, а від нього успадкував маєток його син від першого шлюбу – Г. Тарновський. Одним із найбільш відомих і останніх власників палацу був мільйонер-цукрозаводчик П. Харитоненко. 1919 р. комплекс перейшов у державну власність, а саме – Чернігівському губернському відділу освіти. З 1925 р. тут існував дитбудинок (переїхав із Ніжина, що на Чернігівщині). У період окупації регіону німецько-нацистськими загарбниками на території палацу розміщувалась військова школа для дітей з німецьким корінням. У 1953–1981 рр. палац зробили санаторієм для хворих на сухоти. Лише в 1970-х рр. люди почали усвідомлювати значення цієї архітектурної пам'ятки й було прийнято рішення про утворення заповідника (1981 р.). У лютому 2001 р. йому надано статус національного. Зараз установа охороняє 15 визначних пам'яток. Наукові співробітники заповідника пропонують відвідувачам 4 екскурсійних маршрути. Територія комплексу 568,63 га (443,0 га – парк, 125, 63 га – водний масив). Палацово-парковий ансамбль у Качанівці один із небагатьох у Україні, котрий зберігся в гарному стані з усіма традиційними атрибутами провінційної садиби кінця XVIII – початку XIX ст.: палацом, церквою, житловими та господарськими спорудами, садибним парком [3; 4, с. 27–35].

Комунальний заклад Сумської обласної ради «Державний історико-культурний заповідник у м. Путивлі» був офіційно відкритий 30 грудня 1986 р., але фактично почав діяти з 26 жовтня 1987 р. Спочатку він мав статус обласного значення, але з 1990-х по 2000-х рр. став районного підпорядкування, що мало негативні наслідки, пов'язані з фінансуванням. *Територія – 225 га (72 га в самому Путивлі, а ще 153 га в Спадщанському лісі, що за містом). Установа охоплює 35 пам'яток (18 архітектурних, 10 історичних, 3 археологічних, 4 монументального мистецтва). До категорії національного значення належать 17 пам'яток (15 архітектурних, 1 історична та 1 археологічна). На 1 січня 2017 р. фонди Державного історико-культурного заповідника в м. Путивлі налічували 23,5 тис. предметів (археологічні, нумізматику, церковні, декоративно-ужиткового мистецтва, холодної та вогнепальної зброї, стародруки, документи тощо) Нинішні складові заповідника: Путивльський краєзнавчий музей (філія заповідника), Музей партизанської слави, Музей зброї та військової техніки, Музей монументального мистецтва тоталітарної доби «Парк тоталітарного періоду» в Спадщанському лісі, Музей горюньської культури (відділи) та сектор заповідника – Монумент «Дзвін скорботи» в с. Нова Слобода [4, с. 36–47].*

Історико-культурні заповідники виконують наступні важливі функції: охоронну (збереження пам'яток культури); науково-дослідну (база для наукових розвідок регіонального характеру); освітню (навчання через різні форми роботи (екскурсії, лекції, майстер-класи, квести тощо)); туристичну (популяризація історії краю) [4, с. 79–83].

Таким чином, перші історико-культурні заповідники Сіверщини переважно були засновані в 1980-х рр. через зростання інтересу населення та розуміння необхідності збереження, реставрації пам'яток регіону. Осередки культури виконують не лише охоронну функцію, але й активно беруть участь у сучасному культурному житті. Вони сприяють розвитку науки та освіти, а також популяризації української самобутності в усьому світі. Усе

перераховане формує нашу ідентичність і зв'язок із минулим, зокрема звичаями та традиціями свого краю.

Список використаних джерел

1. Кашаба О.Ю. Феномен історичного краєзнавства в контексті розвитку історичної науки. *Краєзнавство*. 2005. Вип. 1. С. 31–34.
2. Колієнко А.А. Історичне краєзнавство: поняття, функції, наукове підґрунтя. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Том 15: Наукові пошуки в контексті викликів і конфліктів*. 2023. С. 26–27.
3. Музеї Чернігівщини: музеї, заповідники Чернігова та Чернігівської області: сайт. URL: <http://museum.cult.gov.ua/novhorod-siverskyj-muzej-zapovidnyk-slovo-o-polku-ihorevim/> (дата звернення: 02.02.2025).
4. Охорона культурної спадщини історико-культурними заповідниками Чернігово-Сіверщини: монографія / за заг. ред. С.Ю. Зозулі; кол. авт.: Буренко В.М., Жукова С.П., Заліський О.С. та інші. Центр пам'яткознавства НАН України і Українське товариство охорони пам'яток історії та культури. Київ: О. Філюк, Центр учбової літератури, 2017. 128 с.
5. Прокопчук В.С., Гриценко А.П. Збереження пам'яток історії та культури в умовах війни: роль загальноосвітніх закладів загальної середньої освіти. *Консенсус*. 2024. № 2. С. 74-83. URL: <https://doi.org/10.31110/consensus/2024-02/074-083> (дата звернення: 02.02.2025).
6. Romaniuk L., Kurok O., Hrytsenko A., Tkachenko N., Chumachenko O. A transformação do patrimônio cultural da Ucrânia no contexto das mudanças históricas e culturais: aspecto internacional artigos. *Synesis, Universidade Católica de Petrópolis, Rio de Janeiro, Brasil* . 2023. v. 15 n. 4. e2819-374 - e2819-391. URL: <https://seer.ucp.br/seer/index.php/synesis/article/view/2819/3671>

Кулібова Ярослава Володимирівна,

аспірантка 2 року навчання спеціальності 032 Історія та археологія

Глухівського НПУ ім. О.Довженка

Науковий керівник: д-р пед. наук, доц. Гриценко А. П.

ЩОДЕННИЙ ПОБУТ СТУДЕНТІВ ГЛУХІВСЬКОГО УЧИТЕЛЬСЬКОГО ІНСТИТУТУ (1874–1914 РР.)

Актуальність дослідження полягає в необхідності заповнення прогалин у вивченні повсякденного життя вихованців Глухівського учительського інституту, що є важливим для розуміння соціокультурних умов їхньої підготовки. Дослідження сприятиме більш глибокому усвідомленню освітніх процесів та ролі інституту в формуванні педагогічних кадрів для України.

Ключові слова: учительський інститут, навчальний округ, релігійні практики, міське училище, повсякденне життя.

Глухівський учительський інститут, що був заснований у 1874 р. – 150 років тому [1, с. 158-159; 13, с. 14-16], став на довгі три з половиною десятиліття, одним із двох навчальних закладів підросійської України, які готували педагогічні кадри для міських училищ Київського та Одеського навчальних округів [7, с. 310–312]. Окрім фахівців Феодосійського учительського інституту, який з 1941 р. припинив існування, саме керівництво та викладачі Глухівського учительського інституту, стали багато в чому родоначальниками практично унікального для України досвіду підготовки майбутніх педагогів [2, с. 48-49; 4, с. 120-122; 12, с. 13-15]. Була організована доволі ефективна система формування професійної компетентності у майбутніх педагогів [3, с. 250-251; 11, с. 233-234]. Це питання досліджували історики – викладачі, що працювали в закладі вже на рубежі XX-XXI ст. [10, с. 146-149]. Багато в чому це залежало від змістовної організації освітнього процесу в інституті [5, с. 28-29; 6, с. 76-77].

Вагомість цього закладу в підготовці вчителів підтверджується статистичними даними: у 1901 році 86% педагогів міських училищ Чернігівської губернії були його випускниками, а

у 1909 році цей показник складав 70,5%. У Полтавській губернії ситуація була ще більш показовою – 84% у 1890 році та 77% у 1909 році [8, с. 107-114].

На початок ХХІ століття історіографія діяльності Глухівського учительського інституту залишалася однобокою, оскільки акцент робився на питаннях навчального процесу, участі студентів у революційних подіях 1905–1907 та 1917 років, а також на біографіях окремих випускників. Водночас аспекти повсякденного життя вихованців не знайшли достатнього висвітлення. Тому ця тема потребує більш детального аналізу з огляду на організацію навчального дня, умови проживання, раціон харчування та матеріальне забезпечення студентів у 1874–1914 роках [8, с. 107-114].

Інститут до 1906 року функціонував як закритий навчальний заклад, де режим проживання та навчання регулювався суворими «Правилами». Заняття починалися о 6:00 ранку, а о 6:45–7:00 студенти брали участь у ранковій молитві. Сніданок складався з чаю та білого хліба і тривав до 7:30. Після цього студенти мали час для підготовки до занять, які проводилися з 9:00 до 14:30 з перервою на сніданок. Фізичні вправи були обов'язковою частиною розкладу, після яких слідував обід. У другій половині дня передбачався короткий відпочинок і самостійне навчання. Вечірній чай та молитва завершували день, а о 23:00 вихованці мали бути у своїх спальнях.

Проживання в інституті було організовано таким чином, що студенти проводили більшість часу в його стінах. Перші роки інститут функціонував у будівлі прогімназії, а пізніше, в 1882 році, було завершено облаштування власної будівлі. Вона мала Г-подібну форму і включала їдальню, лікарню, спальні, умивальні кімнати, бібліотеку та домову церкву. Умови проживання були доволі простими, проте забезпечували базові потреби студентів. Відсутність вентиляції та недостатнє освітлення класних кімнат залишалися проблемними питаннями [8, с. 107-114].

Харчування студентів фінансувалося державою, і на кожного вихованця виділялося близько 80 карбованців на рік. Денний раціон складався з м'яса, хліба, чаю, молочних продуктів та овочів. Обіди були дво- або трьохразовими, а у святкові дні – урізноманітненими. У 1906 році інститут став відкритим закладом, що змусило студентів самостійно організовувати своє житло та харчування [2, с. 107-114].

Студенти підлягали суворій дисципліні. Порушення правил каралися доганами, позбавленням стипендій чи навіть виключенням. Однак у періоди революційних заворушень 1905–1907 років студенти брали активну участь у політичних акціях, що призводило до санкцій з боку адміністрації. Деякі з них навіть зазнавали арештів і висилань [9, с. 245–246].

Таким чином, повсякденне життя вихованців Глухівського учительського інституту було регламентованим і підпорядкованим суворим правилам. Попри жорстку дисципліну, держава забезпечувала студентів усім необхідним, а сам інститут відіграв ключову роль у підготовці педагогічних кадрів для регіону.

Список використаних джерел

1. Гриценко А. П., Колієнко А. А. Глухівський учительський інститут: філософські засади заснування та функціонування. *Культурологічний альманах* 2023. № 2. С. 157–162. URL: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.21> (дата звернення: 11.01.2025).
2. Гриценко А. П., Курок О. І. До питання періодизації історії Глухівського державного педагогічного інституту на рубежі ХХ–ХХІ століть. *Освіта і наука ХХІ століття* : матеріали звітної наук.-практ. конф. викладачів. (м. Глухів, 4 травня 2022 р.). Глухів, 2022. С. 48–49.
3. Гриценко А. П. Історія впровадження методики використання інформаційних ресурсів у практику навчання історії у вітчизняних школах на рубежі ХІХ–ХХ ст. *Сіверщина в історії України*. Зб. наукових праць. Вип. 7. Київ – Глухів: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2014. С. 249 – 252
4. Гриценко А.П., Колієнко А.А. Особливості викладання історії та релігійного виховання в Глухівському учительському інституті (1874–1917 рр.). *Культурологічний альманах*. 2023. Вип. 3. С. 119-125. URL: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.3.16> (дата звернення: 11.01.2025).

5. Гриценко А. П., Ащаулова Т. А. Порівняльна характеристика соціального статусу та рівня життя викладачів Глухівської чоловічої гімназії та Глухівського учительського інституту в 1870-х – 1900-х роках. Сумський історико-архівний журнал. 2022. № XXXIX. С. 26-32. DOI: doi.org/10.21272/shaj.2022.i39.p.25 (дата звернення: 11.04.2024).
6. Гриценко А. П., Ащаулова Т. А. Управлінці Глухівського учительського інституту (1874–1991 рр.). *Історико-краєзнавчі дослідження: традиції та інновації* : матеріали VI міжнародної наукової конференції (Суми, 8–9 грудня 2023 р.). У 2-х ч. Ч. 1. Суми : ФОП Цьома С. П., 2024. С. 75–79.
7. Крижанівський В. М. Історія в системі навчальних дисциплін Глухівського учительського інституту (1874–1914 рр.). *Сіверщина в історії України*. 2017. Вип.10. С. 310–312.
8. Крижанівський В. М. Повсякденне життя вихованців Глухівського учительського інституту в 1874–1914 рр. *Сіверянський літопис*. 2021. Вип. 2. С. 107–114.
9. Крижанівський В. М. Соціальний та професійний портрет викладачів історії Глухівського учительського інституту (1874–1917рр.). *Сіверщина в історії України*. 2018. Вип.11. С. 245–246.
10. Кулібова, Я. В. Викладачі суспільних дисциплін Глухівського державного педагогічного університету – Мечислав Заремський, Валерій Белашов, Віктор Заїка: просопографічний портрет. *Культурологічний альманах*. 2024. № 4. С. 145–151. URL: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2024.4.17> (дата звернення: 13.02.2025).
11. Курок О. І., Гриценко А. П. Досвід формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у Глухівському учительському інституті у 1874–1917 роках. *Сіверщина в історії України*. Зб. наукових праць. Вип. 13. Київ – Глухів: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПК, 2020. С. 233 – 237.
12. Курок О.І., Гриценко А. П. Організація фахової підготовки майбутніх педагогів у Глухівському учительському інституті у 1870-х роках. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2022. Вип. 50, № 3, Ч. 1 С. 12-24. URL: <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2022-3-50-12-24> (дата звернення: 11.02.2025).
13. Курок О., Гриценко А. Славні ювілеї Глухівського національного педагогічного університету у 2024 році. *Глухівські історико-філософські читання* : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 11–15. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2906> (дата звернення: 11.04.2024).

Мозговий Олексій Сергійович,

*аспірант 3 року навчання спеціальності 032 Історія та археологія
Глухівського НПУ ім. О.Довженка*

Науковий керівник: д-р пед. наук, доц. Гриценко А. П.

УКОРІНЕННЯ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ НА ТЕРИТОРІЇ НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ

Початок 1920-х років ознаменував собою не лише захоплення більшості території України більшовицькими військами, але й укорінення тут радянської влади та ліквідація будь-якої опозиції проти комуністичного режиму. Це укорінення полягало не лише в розгромі українського національного руху, а й в ліквідації близьких за ідеологією до більшовиків інших лівих партій, які могли бути внутрішньою опозицією до нового режиму.

В березні 1920-го року Директорія УНР пішла на союз із Польською державою та визнала права поляків на західні області УНР. Цей союз був останньою спробою УНР відновити контроль над своїми територіями, оскільки Директорія утримувала, на той час, лише Кам'янець-Подільській та його околиці. Після цього договору війська УНР брали участь у відвоюванні Києва та обороні Варшави, але Ризький мирний договір між Польщею та Радянською Росією, за яким Польща отримала західні землі України, а в обмін визнала

УРСР, та, фактично відреклась від союзу з УНР, поклав край існуванню останніх уламків Української держави.

Національний український рух, після Ризького договору, фактично, припинив своє існування. Але боротьба, на території України, при цьому не припинилася, але долю нашої країни вирішуватимуть, тепер, лише іноземні сили. 1920-й рік став періодом ще й розгрому більшовиками білогвардійських військ, які розпочали наступ на південь і схід України, але зрештою вони були затиснуті в Криму, звідки й евакуювалися в еміграцію. Білогвардійці притримувалися ідеології старого царського режиму та не визнавали не лише права українського народу на самовизначення, але й заперечували існування українців як народу, загалом [3].

Перемога над зовнішніми ворогами відкрила для більшовиків шлях до розправи над внутрішніми. На перших етапах існування радянської держави, більшовики діяли не повністю самостійно, а в коаліції з іншими партіями та рухами, що мали близьку до них ліву ідеологію. В Україні це були, окрім, власне КП(б)У, Українська комуністична партія, відома як «боротьбисти», українські соціалісти-революціонери, відомі як «борьбисти», місцеві філіали російських есерів та філіали меншовиків, які разом з більшовиками формували місцевий Раднарком та інші органи влади. Також, в союзі з більшовиками діяли анархісти Нестора Махна, які, при цьому, діяли окремо, але зіграли вагомий роль в перемозі червоних над білогвардійцями в Криму [3, с. 245].

Незважаючи на ситуативний союз, більшовики розглядали інші соціалістичні та ліві партії як небезпеку, більш серйозну ніж білогвардійці та іноземні війська. Оскільки останні для них були зрозумілим класовим ворогом, який, був для них, протилежністю їх власних ідей та мав бути знищений. З іншої сторони соціалістичні партії, хоча і сповідували ліву ідеологію, близьку до марксизму, все ж таки мали ідеологічні відмінності, в першу чергу, вони не були такими радикальними в питанні побудови нового суспільства. Це розглядалось більшовиками як зрада та поступка перед капіталізмом. Таким чином, з точки зору більшовиків, інші ліві партії мали хибні ідеї, але забирали на себе частину голосів підтримки від більшовиків, що для останніх було значно небезпечніше ніж протистояння з антикомуністичними силами.

Розправа з останніми політичними опонентами носила досить широкий характер. Частина неугодних була піддана репресіям, частина, як наприклад махновці, фізично знищувалися, частина була інкорпорована до складу КП(б)У. Пізніше, і всередині самої більшовицької партії пройшли чистки. Це дозволило перетворити партію на більш однорідну структуру. Зокрема, в українській компартії, в результаті чисток, 55% членів партії становили росіяни. Репресії, голод та заслання дозволили більшовикам до 1923-го року встановити однопартійну диктатуру та проголосити СРСР [1, с. 72].

Таким чином, перші роки десятиліття стали періодом як територіальних, так і соціальних змін на території України. В результаті кровопролитної війни, зміни держав, що контролювали українські території, старе суспільство, що існувало в часи Російської імперії, по факту, було знищене. Руйнівна війна створила чудове підґрунтя більшовикам для побудови комуністичного суспільства, адже люди прагнули лише припинення війни і були готові підтримати будь яку владу, яка забезпечить мир. Територіальні зміни відзначилися збереженням розколу українських земель між Москвою та новими центральноєвропейськими державами, які взяли під свій контроль західні землі України.

Список використаних джерел

1. Верт Н. Історія Радянської держави. 1900-1991: Пер з фр. Видавнича агенція «Вертекс», 2001. 480 с.
2. Гриценко А.П., Мозговий О.С. Інтеграція комуністичної пропаганди в систему освіти СРСР в 1920-х роках: історико-політологічний аспект // Сумський історико-архівний журнал. №XLI. 2023. С.5-13. DOI: doi.org/10.21272/shaj.2023.i41.p.5
3. Кондратюк К. Радянська Україна 20–30-х років XX ст.: сучасний історіографічний дискурс. Вісник Львівського університету. Серія історична. 2013. випуск 48. с. 245–261

Клюєв Андрій Миколайович,
аспірант 4 року навчання спеціальності 032 Історія та археологія
Глухівського НПУ ім. О.Довженка
Науковий керівник: канд. іст. наук, доц. Чумаченко О. А.

КЛАСИФІКАЦІЯ МОНЕТНИХ СКАРБІВ СІВЕРЩИНИ XVII-XVIII СТ.

Монетні скарби є важливим джерелом для вивчення економічної історії регіону, зокрема грошового обігу, торговельних зав'язків та соціально-економічного стану населення. Сіверщина в цей період, була у центрі історичних подій, тому вивчення скарбів дає змогу краще зрозуміти історичний контекст. Крім того, монетні скарби є цінними нумізматичними пам'ятками, які дозволяють вивчати історію карбування монет, їхні типи та різновиди. Класифікація скарбів допоможе систематизувати нумізматичний матеріал та створити базу даних для подальших досліджень. Різні науковці, включаючи археологів, істориків та нумізматів, пропонували численні методи класифікації монетних знахідок і скарбів. Однак, незважаючи на це, завдання класифікації залишається серед найбільш актуальних в теоретичній нумізматиці. Воно є однією з важливих, проте, на жаль, недооцінених за своєю науковою вагомістю, теоретичних проблем нумізматичного скарбознавства

Від середини XVIII до початку XX століття головні зусилля нумізматів у процесі систематизації об'єктів їхнього дослідження направлялися виключно на упорядкування процесу карбування монет шляхом описування та вивчення окремих монет, а також шляхом складання нумізматичних таблиць та каталогів. Щодо знахідок окремих монет, їхніх комплексів та скарбів, то вони в кращому випадку лише описувалися та фіксувалися топографічно. Лише через понад століття наукова нумізматики усвідомила необхідність вивчення не лише окремих монет, а й їхніх комплексів та скарбів, що призвело до перших спроб класифікації монетних знахідок на початку XX століття. Австрійський нумізмат Арнольд Люшин фон Ебенгрейт запропонував розділити скарби за кількістю та типами монет, а також за їхнім складом та походженням (Luschin von Ebengreuth, 1926, s.130–131) [4]. Німецький нумізмат Артур Зуле, аналізуючи кількість і стан монетних знахідок, розділив їх на три категорії: поодинокі монети, масові знахідки та монетні скарби. Він також успадкував поділ скарбів на «внутрішні» та «зовнішні». У 1953 році, на Міжнародному нумізматичному конгресі в Парижі, іспанський нумізмат Ф. Матеу-і-Льопіс запропонував власну класифікацію, виділивши скарби, знахідки культового характеру, поодинокі знахідки на поверхні землі та археологічні знахідки (Schrötter, 1930, s. 416–418) [4].

До обговорення критеріїв класифікації монетних знахідок долучився польський археолог і нумізмат Станіслав Табачинський, який в основу своєї системи поклав трансформацію монет із засобу обігу в історичні та нумізматичні артефакти. Він розділив усі монетні знахідки на дві основні групи: економічні та культові. До перших він відніс втрачені скарби та поодинокі монети, а до других – поховальні приношення та вотивні скарби (Tabaczyński, 1959) [4].

Ф. Грірсон, британський нумізмат, запропонував класифікацію монетних знахідок, що включає випадкові та археологічні знахідки. Випадкові знахідки він деталізував, виділивши поодинокі монети, їхні нагромадження та скарби. Скарби були додатково класифіковані на випадково втрачені, приховані під час війн, заощадження та безповоротні, такі як монети в похованнях (Grierson, 1975). З розвитком досліджень монетних скарбів еволюціонувало й визначення скарбів короткого та тривалого накопичення. Наприкінці XX століття в пострадянських країнах скарбом короткого накопичення стали вважати той, що відображає один обмежений період грошового обігу. Натомість скарб тривалого накопичення – це нумізматичний комплекс, що містить монети з двох або більше періодів [4].

В українській археології та нумізматиці вже досить давно усталився підхід, за яким скарби поділяють на речові, змішані (монетно-речові) та монетні. Серед когорти сучасних українських вчених-нумізматів, тією чи іншою мірою проблеми класифікації монетних знахідок порушували у своїх дисертаційних працях Олексій Бакалець та Валерій Нечитайло.

Перший традиційно виокремлює «скарби тривалого та короткочасного зберігання» [1, с. 21]. В. Нечитайло серед категорій нумізматичних джерел свого дослідження називає монети, монетні і монетно-речові скарби, відносить до «специфічного виду скарбів заховані колишніми власниками прикраси, виконані із монет», а також ототожнює поняття скарбу і скарбового комплексу [4, с. 33-34].

Всі відомі монетні знахідки ми поділяємо на три типи:

- 1) знахідки економічного походження;
- 2) культові знахідки;
- 3) знахідки надзвичайних обставин.

За критерієм кількості монет і предметів присутніх в знахідках, речові знахідки ми поділяємо на три види: одиничні знахідки, речові комплекси та речові скарби; монетно-речові знахідки поділяється на два види: монетно-речові комплекси та монетно-речові скарби. Що стосується суто монетних знахідок, то їх ми класифікуємо на чотири види – знахідки одиничних монет, монетні комплекси («гаманці»), локальні групи монет та скарби. За іншими критеріями два останні види монетних знахідок поділяються на кілька різновидів. Зокрема, за критерієм тривалості накопичення серед знахідок розрізняють скарби короткого чи тривалого накопичення. За складом монетних знахідок (набором монет) виокремлюємо: однорідні (такі, що складаються з монет однієї держави чи монетного ринку) та змішані (комплекси, локальні групи монет та скарби, що містять монети різних держав і монетних ринків).

Прикладом знахідок економічного походження може слугувати скарб, знайдений у с. Пустогород. Скарб складався із 580 срібних рублів та 400 золотих червінців (золотих російських монет), що представляють весь спектр карбування рублевої та золотої російської монети. У монетному комплексі представлені срібні рублі російських імператорів та імператриць XVIII ст.: Петра I, Катерини I, Петра II, Анни Іоанівни, Єлизавети Петрівни, Петра III, Катерини II. Золоті червінці – імперіали – карбовані за часів правління імператриці Катерини II у 1762 р., 1766 р., 1771 р., 1778 р., 1786 р., 1790 р. Час накопичення скарбу складав близько 70 років. Дещо інший характер має ще один скарб російських монет, знайдений в лісі біля Петропавлівського монастиря, недалеко від руїн його господарської частини. Монетний комплекс складався із 200 срібних рублів та 35 полтин (1/2 рубля). Скарб був загорнутий у полотняну тканину, покладений у керамічний глечик і захований у землю. Монети представлені роками карбування з 1724р. по 1768р., період накопичення скарбу становив 44 роки, тобто два покоління [3].

Автор вважає за доцільне поділити всі скарби та монетні знахідки на три основні категорії: речові, монетно-речові та монетні, спираючись на наукові дослідження О. Бакальця, А. Бойка-Гагаріна, В. Орлика, О. Потильчака та ін.

Прикладом монетно-речових комплексів та монетно-речових скарбів слугують 19 скарбів європейських, московських та російських монет XVII–XVIII ст., виявлених на території Глухівського Петропавлівського монастиря у кінці XX – на початку XXI ст. В одному із скарбів були виявлені залишки старого рядна (речовий скарб), у яке було замотано унікальну знахідку – верхівку срібного посоху, срібну полуполтину (25 копійок) 1747 р. імператриці Єлизавети Петрівни та затерту срібну полтину (50 копійок) 1768 р. з пробитим отвором. Вага верхів'я посоху становила 220 г, проба срібла – 875. З одного боку цієї знахідки в центрі розміщений барельєф ігумена монастиря, поборника православ'я Данила Туптала (Дмитра Ростовського) (1651–1709). Обабіч верхівки знаходяться дві напіввигнуті змії, внизу у центрі була прикріплена золота накладка з гербом настоятеля монастиря кінця XVIII ст., архімандрита Мельхіседека Значко-Яворського [2, 3].

До одиничних монетних знахідок можна віднести унікальну монету – срібну копійку Лжедмитрія I (1605–1606), яка була знайдена весною 2016 р. поблизу Глухівського Петропавлівського монастиря у гарному стані.

Весь масив знайденого грошового матеріалу можна поділити на монети другої половини XVII ст. та XVIII ст., а за державною приналежністю – на європейські та російські. Всього із 19 зафіксованих скарбів Глухівського Петропавлівського монастиря до першого періоду можна віднести 6 (31,57%) комплексів, до XVIII ст. – 13 (68,43%) [2,3].

Висновки. Отже, нумізматичне скарбознавство має вивчати не лише монетно-речові та монетні скарби, а й частину речових, що виконували роль грошей. Класифікація ґрунтується на причинах виникнення скарбів, а саме на процесах тезаврації. Згідно з цим, виділяються економічні, культові знахідки та знахідки, пов'язані з надзвичайними обставинами. Речові знахідки поділяються на одиничні, комплекси та скарби, монетно-речові – на комплекси та скарби, а монетні – на одиничні монети, «гаманці», локальні групи та скарби. Питання класифікації залишаються відкритими для подальших досліджень.»

Список використаних джерел

1. Бакалець О. А. Скарби монет як джерело вивчення грошового обігу Гетьманщини (1648–1781 рр.). Київ: Стилос, 2012. 378 с.
2. Белашов В. І., Бакалець О. А., Ключев А. М. Монетно-речові скарби Глухівського Петропавлівського монастиря другої половини XVII–XVIII ст. *Історичні студії суспільного прогресу*. Вип. 5. Глухів, 2017. С. 109–124.
3. Ключев А. М. Топографія знахідок монетно-грошових скарбів XVII – XVIII ст. на території Глухівського району. *Сіверщина в історії України*. Вип. 11. Глухів-Київ: Наукова Думка, 2018. С. 96–104.
- Потильчак О. В. Класифікація та типологія монетних знахідок у нумізматичному скарбознавстві. *Культурологічний альманах*. Вип. 4 (12), 2024. С. 152 – 165.

Поскрипко Нікіта Станіславович,

*аспірант 3 року навчання спеціальності 032 Історія та археологія
Глухівського НПУ ім. О.Довженка*

Науковий керівник: канд. іст. наук, доц. Чумаченко О. А.

«ІНІЦІАТИВА ТРЬОХ МОРІВ» ЯК ІНСТРУМЕНТ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ГЕОПОЛІТИЧНОГО ПОЗИЦІОНУВАННЯ: ВИПАДОК ХОРВАТІЇ

«Ініціатива Трьох Морів» (далі — ІЗМ) своєю появою завдячує хорватському президенту К. Грабар-Кітарович, яка запропонувала цю ідею на сесії Генеральної Асамблеї ООН восени 2015 р. Її підтримав польський президент А. Дуда, а незабаром — президенти Румунії та Болгарії. Саме Хорватія приймала перший саміт ІЗМ 25-26 серпня 2016 р. у Дубровнику. У сумісній декларації представники 12 країн Центрально-Східної Європи — Польщі, Чехії, Словаччини, Угорщини, Естонії, Латвії, Литви, Словенії, Хорватії, Румунії, Болгарії, а також Австрії погодились започаткувати ініціативу як «неформальну платформу для забезпечення політичної підтримки та рішучих дій щодо конкретних транскордонних та макрорегіональних проєктів, що мають стратегічне значення для держав, залучених до енергетики, транспорту, цифрових комунікацій та економічних секторів у Центральній та Східній Європі» [6].

Яскраво помітний ентузіазм Хорватії щодо втілення ІЗМ у життя. Цей факт викликає інтерес до того, які завдання ставить перед собою уряд країни, підтримуючи ініціативу та які вигоди від неї бажає отримати. З огляду на те, що ІЗМ у цілому вже стала об'єктом дискусій та різних поглядів, вищезазначені питання також слід розглянути з різних перспектив.

З точки зору функціональної логіки фокус ІЗМ спрямований на «низьку політику», економічну й технічну сфери кооперації [2, с. 9]. Про це свідчать такі декларовані цілі ініціативи: розвиток критично важливих інфраструктурних проєктів на осі Північ-Південь у транспорті, енергетиці та цифрових мережах; залучення приватних інвестицій та розвиток державно-приватного партнерства; зміцнення кіберстійкості та кібербезпеки регіону [8]. Визнається наявність розриву у якості інфраструктури між країнами «старої Європи» та країнами, що стали членами ЄС після розвалу соціалістичного блоку. Загалом, якість автомобільних та залізних доріг, портів, аеропортів, а також ліній електропостачання Західної Європи в два рази перевищує аналоги в країнах Центральної та Східної Європи [7, с. 111-112]. Щодо Хорватії можна також сказати, що її ВВП на душу населення становить лише 63% від середнього рівня ЄС [1, с. 45]. Окремо слід згадати про сильну залежність Балто-

Адріатико-Чорноморської вісі від зовнішніх джерел постачання енергії, особливо нафти та газу з РФ. Так, станом на 2017 р., 33 % країн цього регіону залежали від російської нафти на 50-75%, а ще 25% - на 75-100%. 75% країн залежали від постачання російського газу на 75-100% [7, с. 110]. З цієї перспективи, заінтересованість Хорватії ІЗМ закономірна: подолання розриву у розвитку зі «старою Європою» та досягнення енергетичної незалежності.

З перспективи реальної політики та прагматичних національних інтересів заінтересованість Хорватії ІЗМ знаходиться в геополітичній площині. В контексті цього слід перш за все визначити, як ІЗМ позиціонує себе по відношенню до ЄС. Офіційно країни-учасники ІЗМ підкреслюють, що ініціатива не суперечить інтересам ЄС, а навпаки, через розвиток регіональної інфраструктури та кооперації сприяє європейській інтеграції Центральної та Східної Європи. Однак, якщо ініціатива задумувалась для сприяння європейській інтеграції, чому тоді представники Брюсселя не були запрошені не тільки на перший, але й на другий саміт ІЗМ? На противагу цьому, представники Китаю та президент США Д. Трамп були присутні у Варшаві 6 липня 2017 р. Також, на саміті в Дубровнику було окремо акцентовано, що ІЗМ не буде створювати паралельних структур на заміну тим, що вже пропонує ЄС [6]. Однак сам факт існування ІЗМ зі своїми проектами регіонального розвитку закономірно ставить під питання ефективність аналогічних стратегій від ЄС, таких як Балтійська, Дунайська та Іонічно-Адріатична стратегії. У той же час проектам ініціативи не вистачає фінансування. Так, з 37 проектів, які взяла на себе Хорватія, лише для 18 вдалося отримати фінансування. Інші або профінансовані неповністю, або їхня вартість взагалі не визначена [3, с. 51-54]. Точно можна стверджувати одне: якщо ІЗМ і задумувалась в тому числі як противага ЄС, то на даний момент вона не може конкурувати з ним.

Варо також відмітити роль Польщі та США в заснуванні ІЗМ. Ініціативу можна розглядати як реінкарнацію проекту «Intermarum» Ю. Пілсудського. З огляду на те, що Польща має найсильнішу економіку та найбільші збройні сили з усіх країн Балто-Адріатико-Чорноморської вісі ІЗМ, як «Intermarum» 2.0, в перспективі може зробити Польщу найвпливовішою силою в регіоні. Однак, цей факт викликає питання: які з цього вигоди для Хорватії? Це ж питання виникає при оцінці поглядів США на ІЗМ. Америка не приховує свій інтерес до ініціативи, про що свідчить присутність президента Д. Трампа на другому саміті ІЗМ, а також інвестиція в її проекти на суму 1 млрд. доларів. Очевидно, що з точки зору реальної політики в інтересах США було б використати ініціативу як клин між РФ та ЄС, з яким у адміністрації Д. Трампа напружені відносини.

Ми дотримуємося думки, що для Хорватії ІЗМ є інструментом альтернативного геополітичного позиціонування. Бути молодшим партнером у польському чи американському проекті явно не в її інтересах. Хорватія продовжує усвідомлювати себе як член європейської спільноти. Про це свідчать слова президента З. Мілановича: «Відносини із США важливі, але ми європейська країна» [4]. Однак, неможливо не помітити, що 2010-ті рр. для ЄС стали періодом криз. Особливо загострилося питання безпеки після анексії Криму у 2013 р. Для Хорватії це також очевидно, тому цілком логічно, що керівництво країни, не розриваючи зв'язків з ЄС, намагається знайти альтернативу, на випадок, якщо європейський проект не виживе.

Також, яскраво можна побачити, що Хорватія намагається проводити багатовекторну політику, не відштовхуючи РФ та Китай. Так, на зустрічі із В. Путіним у Сочі 18 жовтня 2017 р. К. Грабар-Кітарович заявила: «Я вірю, що Хорватія може стати посередником у співпраці між Росією, ЄС і НАТО, організаціями, членами яких ми є і чий цінності ми поділяємо і в які твердо віримо. Проте без Росії неможливо вирішити багато проблем на світовій арені, і тому я завжди підтримую діалог, навіть коли є розбіжності» [5]. Аналогічно, будучи членом ЄС та учасником ІЗМ Хорватія підтримує тісні відносини з Китаєм, і бере участь в її ініціативі 17+1, що охоплює країни Південно-Східної Європи. Так само, як ІЗМ у геополітичному сенсі знаходиться між ЄС, США, РФ та Китаєм, так і Хорватія намагається вижати максимум зі свого географічного положення, максимально диверсифікуючи зовнішні відносини.

Отже, з усього вищезазначеного можна зробити такі висновки. Хорватія відіграла провідну роль в заснуванні ІЗМ. Така зацікавленість ініціативою спричинена не лише

перспективами поглиблення кооперації з країнами Балто-Адріатико-Чорноморської вісі, але й можливістю диверсифікувати свою зовнішню політику. Для Хорватії ІЗМ є інструментом альтернативного геополітичного позиціонування в тому сенсі, що країна розглядає її як «запасний варіант», на випадок, якщо ЄС не витримає тиск з боку економічної та зовнішньополітичної криз. Такий інтерес до ІЗМ явно доповнює бажання Хорватії проводити багатовекторну зовнішню політику.

Список використаних джерел

1. Boromisa A-M., Samardžija V.. Croatia: In search for visibility and stronger support. *Three Seas Initiative: Mapping National Perspectives* / Ed. A. Sprūds M. Vargulis. Latvian Institute of International Affairs, 2022. P. 42-57.
2. Grgić G.. The Changing Dynamics of Regionalism in Central and Eastern Europe: The Case of the Three Seas Initiative. *Geopolitics*. Vol. 28. 2023. P 216-238.
3. Koprić I., Lopižić I.. Croatia and the Three Seas Initiative: Harvesting the Geographical Position? *The Three Seas Initiative An original concept of regional cooperation in different approaches* / Ed. A. Orzelska-Stączek. Warsaw: Institute of Political Studies of the Polish Academy of Sciences, 2024. P. 19-54.
4. Milanović o najavi SAD-a za ulaganje u Inicijativu Tri Mora: «Ako se radi o milijardu dolara za tu cijelu regiju, a to je pola Europe, to nije dovoljno ni za kavu». *Dnevnik.hr*. URL: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/milanovic-o-najavi-sad-a-za-ulaganje-u-inicijativu-tri-mora-ako-se-radi-o-milijardu-dolara-za-tu-cijelu-regiju-a-to-je-pola-europe-to-nije-dovoljno-ni-za-kavu---594125.html> (Дата звернення: 13.03.2025)
5. President Meets with Putin in Sochi. *Total Croatia News*. URL: <https://total-croatia-news.com/news/politics/president-meets-with-putin-in-sochi/> (Дата звернення: 13.03.2025)
6. The Joint Statement on the Three Seas Initiative (The Dubrovnik Statement). *Three Seas Initiative*. URL: https://media.voog.com/0000/0046/4166/files/DUBROVNIK_deklaratsioon_2016.pdf (Дата звернення: 11.03.2025)
7. Zbińkowski G.. The Three Seas Initiative and its Economic and Geopolitical Effect on the European Union and Central and Eastern Europe. *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*. Vol. 22, No. 2, 2019. P. 105-119.
8. Офіційна сторінка «Ініціативи Трьох Морів». URL: <https://3seas.eu/> (Дата звернення: 11.03.2025)

Малюжко Богдан Олексійович,

аспірант 1 року навчання спеціальності 032 Історія та археологія

Глухівського НПУ ім. О.Довженка

Науковий керівник: канд. іст. наук, ст. викл. Крижанівський В. М.

ЕВОЛЮЦІЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ НА «ПЕРШОМУ КИЇВСЬКОМУ МАШИНОБУДІВНОМУ ЗАВОДІ» В ПЕРІОД ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Після завершення Другої світової війни Україна переживала складний період відновлення зруйнованої інфраструктури. Вже з перших кроків відновлення економіки спостерігається планомірний перехід до мирного виробництва. На межі 1945-1946 років здійснювалася реструктуризація управлінських органів господарської сфери. Зокрема, було скасовано декілька союзних наркоматів важкої промисловості, а замість них створено наркомати транспортного і сільськогосподарського машинобудування та приладобудування. Подальший промисловий розвиток України закріплено в «Законі про п'ятирічний план відбудови й розвитку народного господарства Української РСР на 1946 –1950 рр.». Головною метою першої післявоєнної п'ятирічки визначалося відновлення довоєнних показників промислового виробництва [1, с.1].

«Перший київський машинобудівний завод» (до 2018 року – «Більшовик»), заснований у 1870-х роках, став одним із важливих підприємств важкої промисловості в Україні, особливо після Другої світової війни. У 1939 році завод розпочинає виробництво

артилерійських снарядів, а від початку війни, як об'єкт оборонного значення, зазнає нещадних авіаударів. Евакуйоване на Урал підприємство вже з 1942 р. налагоджує масовий випуск мінометів калібру 122 мм, дає початок відомому нині «Уралхіммашу» (м. Єкатеринбург, Росія). 7 листопада 1943 р., через день після звільнення Києва, завод як підприємство Наркомату мінометних озброєнь відновлює свою роботу [3, с.3].

Після Другої світової війни завод пережив період відбудови та інтенсивного розвитку, що включало модернізацію технологічних процесів. Виробничі процеси, інженерні рішення та наукові розробки значно змінилися, сприяючи розвитку нових технологій, що були необхідні для задоволення потреб національної оборони та цивільної промисловості. Під час повоєнної відбудови особливу увагу приділяли не лише відновленню старих виробничих ліній, а й впровадженню новітніх технологій. Завод був важливим елементом оборонної промисловості СРСР, тому відновлення виробництва відбувалося на основі нових технологій, що включали автоматизацію та механізацію процесів. Це дозволило збільшити продуктивність праці, знизити витрати і підвищити якість виготовленої продукції.

Вже 1948 року відбудований завод вийшов на довоєнний рівень виробничих потужностей – спершу у виготовленні хімічного обладнання, а згодом і полімерного устаткування.

У 1950-х роках на «Першому київському машинобудівному заводі» розпочалась серйозна модернізація технологічних процесів. Засновуються Спеціальне конструкторське бюро полімерного машинобудування (СКБполімермаш) та Науково-дослідний інститут «УкрНДІпластмаш», які перетворюються на провідні центри розробки полімерного обладнання в масштабах усього Радянського Союзу. На основі цих установ та заводу формується Науково-виробниче об'єднання «Більшовик» [3, с.3]. У цей період активно використовували нові матеріали, розроблені в результаті наукових досліджень, що дозволяло значно покращити технічні характеристики виробів, зокрема для військової та авіаційної промисловості. Програмами науково-технічного прогресу була забезпечена модернізація устаткування, що дозволила знизити залежність від ручної праці та зменшити частку дефектної продукції.

Технічні рішення, які впроваджувалися на заводі, були результатом співпраці з іншими підприємствами та науково-дослідними інститутами, що сприяло активному обміну досвідом і швидкому освоєнню новітніх технологій. Виробничі процеси стали більш гнучкими, що дозволило збільшити кількість виготовлених виробів при одночасному збереженні високої якості.

Протягом 1970-80-х років на заводі активно впроваджувались автоматизовані системи для виконання складних і точних операцій. Це стосувалося, зокрема, зборки складних механізмів та деталей для оборонної промисловості.

Післявоєнна відбудова індустріального комплексу держави здебільшого потребувала від спеціалістів машинобудівних підприємств значного професіоналізму та глибоких знань, ухвалення незалежних науково-технічних і виробничих рішень, націлених на подолання складнощів під час модернізації технічного оснащення. [2, с.139]. Величезний потік нових технологій вимагав висококваліфікованих спеціалістів, тому на заводі було започатковано програми навчання та підвищення кваліфікації працівників.

Поява нових виробничих ліній, автоматизація процесів вимагали від працівників здобуття нових навичок. Завод надавав широкі можливості для кар'єрного росту, що сприяло зростанню інженерного потенціалу підприємства. Також було здійснено значне поліпшення умов праці, а автоматизація значно зменшила важкість роботи, що позитивно вплинуло на рівень життя працівників.

Еволюція технологічних процесів на «Першому київському машинобудівному заводі» після Другої світової війни є прикладом успішного впровадження нових технологій, що дозволили заводу не тільки відновити свої потужності, але й стати одним з передових підприємств у галузі машинобудування в Україні. Відновлення заводу після війни, модернізація технологічних процесів, впровадження автоматизації та наукових досліджень сприяли значному підвищенню його виробничих можливостей і підвищенню якості продукції.

Список використаних джерел

1. Бажан О. Особливості відбудовчого періоду в Українській РСР у другій половині 40-х - на початку 50-х років XX ст. *Наукові записки*. 2005. Т. 41. Історичні науки. С. 20–28.
2. Історичні нариси з розвитку техніки в Україні: колективна монографія / За заг. ред. Гріффена Л. О.; кол. авт.: Гріффен Л. О., Деркач О. П., Держинський В. О. та ін. К.: Талком, 2023. – 440 с.
3. Слободян Л.Р., Коваленко Л.А., Перелигіна Л.С., Янковий В.В. Київський політехнік, 2007, № 23 (у .pdf форматі). *КПІ ім. Ігоря Сікорського*. URL: <https://kpi.ua/files/723.pdf> (дата звернення: 21.02.2025).

Полежай Євген Юрійович,

аспірант 2 року навчання спеціальності 032 Історія та археологія

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Науковий керівник: канд. іст. наук, ст. викл. Крижанівський В. М.

ІНДУСТРІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК СУМЩИНИ В 1943 – 1960-х рр. У СВІТЛІ «ІСТОРІЇ МІСТ І СІЛ УКРАЇНСЬКОЇ РСР»

Традиційно Сумщина має багату історію промислового розвитку. Радянська політика індустріалізації лише поглибила ці процеси, а післявоєнна відбудова сформувала остаточну структуру індустріальної «спеціалізації» краю. З даної точки зору енциклопедичні видання слугують цінним джерелом інформації, які дають можливість ретроспективно поглянути на історичну спадкоємність промислової традиції, економічну політику тогочасної влади, з урахуванням специфіки регіону.

Предметом наших зацікавлень є розвиток індустрії Сумської області в післявоєнний період та його висвітлення в «Історії міст і сіл Української РСР». Том, присвячений Сумщині, вийшов у 1973 р. Розглянемо тему на прикладі трьох статей, присвячених ключовим промисловим центрам: Сумам, Шостці, та Конотопу.

Так, Л. Сапухіна та В. Скрипник відзначають одразу після звільнення від окупації міста Сум відбудову машинобудівного заводу ім. Фрунзе, враховуючи його стратегічне значення. Було відновлено ковальський, ливарний та ремонтно-механічний цехи. В той же час, впроваджувались нові технології, в т. ч. – випуск компресорів для стиснення газових сумішей. Продукція заводу використовувалась у відбудові шахт Донбасу, промислових підприємств, продукції військового призначення, житлових будинків, вулиць і площ. В 1949 р. на базі центрифуг заводу побудоване насосне підприємство [3, с. 118]. В тому ж році розпочалось будівництво суперфосфатного заводу. Також активно відбудовувалась легка і харчова промисловість. Зокрема, Червонозоряний рафінадний завод, швейна і взуттєва фабрики, млинзавод, а також лісопильня. В 1946 р. побудоване моторемонтне підприємство. В цілому, на кінець 40-х рр. промисловість міста вийшла на довоєнний рівень випуску своєї продукції та почала його значно перевищувати [3, с. 119].

В 60-х рр. відбувається розширення номенклатури індустріальних об'єктів Сум та технологізація виробництва. В 1959 р. було побудовано Сумський завод електронних мікроскопів та електроавтоматики. В 1964 р. місцевий хімічний завод почав видавати нову продукцію: фосфатне добриво, двоокис титану та ін. В 1965р. побудовано фарфоровий і пивоварний заводи, а у 1966 р. – чавуноливарний та завод важких компресорів. Протягом 1968 р. - «Сумремверстат» і авторемонтний. Також протягом 60-х рр. продовжує нарощувати обсяг виробництва завод ім. Фрунзе. Цукрорафінадний завод починає виготовляти цукор-рафінад методом пресування. Із метою поглиблення технологізації виробничих процесів у регіоні відкрито в 1965 р. науково-дослідний інститут компресорного машинобудування. Ще в 1956 р. був відкритий український філіал науково-дослідного інституту гідромашинобудування. [3, с. 120 – 121] Професійно-технічна освіта міста та місцеві будівельний та машинобудівний технікуми забезпечували місцеві заводи кваліфікованими і робітничими кадрами.

В. Зюзько, Є. Маленко та Л. Марченко висвітлюють післявоєнну роль Конотопа як ключового залізничного центру, в першу чергу – в доставленні військових вантажів. Тому швидко відбудовувалось вагонне депо, колійно-ремонтний завод. На місцеві потреби та запити інших регіонів відновлювались підприємства харчової промисловості, зокрема, м'ясокомбінат та хлібзавод [1, с. 262-263]. Для потреб області в післявоєнний період завод «Червоний металіст» випустив 200 культиваторів 68 кукурудзодробарок та ін. А вже в червні 1962 р. при заводі створено науково-дослідний інститут «Автоматвуглерудпром». Це на 40% скоротило строк впровадження нових зразків сільськогосподарської та ін. техніки. В першій пол 60-х рр. в Конотопі побудовано завод залізобетонних конструкцій, маслозавод а також асфальтний завод [1, с. 264 – 265]. Поряд з цим, відкрито загальнотехнологічний факультет Харківського політехнічного інституту, розбудовувалась професійно-технічна освіта, транспортний, індустріально-педагогічний технікуми створювали кадрове забезпечення для промисловості міста.

М. Мірошніченко та В. Пустовойтов відзначають, що вже у жовтні 1943 р. промисловість Шостки почала активно відбудовуватись: відновлено роботу пекарні, ковбасної, швейної, взуттєвої фабрик. У 1944 р відновила свою діяльність фабрика кіноплівки., яка вже у наступному році значно наростила виробництво продукції, а протягом 1947 – 1948 рр. освоїла кольорові матеріали. В 1949 р. побудований завод «Натуркаучук», в 1953 р. на його базі створено завод хімреактивів [2, с. 606 - 607]. Загалом вже протягом 50-60-х рр. Шостка перетворилася на велике промислове місто: повністю відновлено фабрику кіноплівки (з 1957 р. – хімічний завод), розширюються виробничі потужності на інших промислових об'єктах. Це дало змогу підняти як кількісно, так і динаміку виробництва. Впровадження нових технологій у виробництво плівки забезпечував філіал науково-дослідного інституту «Хімфотопроект».

Таким чином, індустріальний розвиток Сумщині в енциклопедичному вимірі дозволяє комплексно оцінити економічний стан регіону як окремого промислового ареалу в зв'язку з науково-освітньою сферою, потребами регіону та конкретно-історичними реаліями. Розбудова промисловості здійснювалася на наявних потужностях (реконструкція, розширення та побудова нових заводів), враховувала потреби населення та економіки. Під це створювалась відповідна наукова база. У свою чергу, військово-промисловий комплекс з ідеологічних та політичних міркувань залишився поза увагою дослідників.

Список використаних джерел

1. Зюзько В. Маленко Є. Марченко Л. Конотоп / Історія міст і сіл Української РСР: в 26 томах. Сумська область. / Редкол.: Макухін І. Я. та ін. Київ: Голов. Ред УРЕ АН СРСР, 1973. С. 249 – 268.
2. Мірошніченко М. Пустовойтов В. Шостка / Історія міст і сіл Української РСР: в 26 томах. Сумська область. / Редкол.: Макухін І. Я. та ін. Київ: Голов. Ред УРЕ АН СРСР, 1973. С 596 – 610.
3. Сапухіна Л., Скрипник В. Суми / Історія міст і сіл Української РСР: в 26 томах. Сумська область. / Редкол.: Макухін . І. Я. та ін. Київ: Голов. Ред УРЕ АН СРСР, 1973. С. 90 – 128.

Тимошенко Наталія Валеріївна,
аспірантка 2 року навчання спеціальності 073 Менеджмент
Глухівського НПУ ім. О.Довженка
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф., член-кореспондент НАПН України
Кузьмінський А. І.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ РЕЗИСТЕНТНОСТІ ПСИХОСОМАТИЧНОМУ ВИГОРАННЮ МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ

Сучасний освітній менеджмент функціонує в умовах підвищеного психоемоційного навантаження, що зумовлено постійними змінами в освітньому середовищі, високим рівнем відповідальності, нормативно-правовим тиском і необхідністю балансу між адміністративною діяльністю та особистісним розвитком. Наприклад, за даними ресурсу Pubmed кількість публікацій на тему психосоматичного вигорання менеджера освіти щорічно зростала: з 889 публікацій в 2014 р. до максимальної кількості в 2022 р., коли ця кількість становила 3799 публікацій. [3] . Спостерігаємо збереження цієї статистики і в 2024 р., адже за перші 5 місяців цього року вже опубліковано 1612 статей на тему вигорання (Рис. 1.).

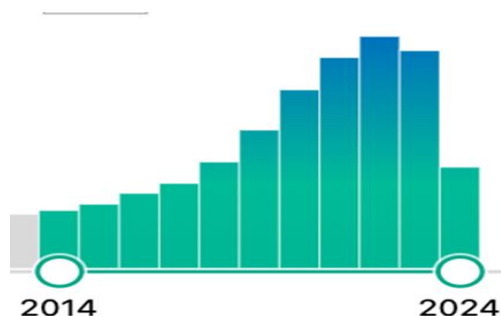

Рис.1. Динаміка кількості публікацій на тему «вигорання» у період 2014 – 2024 рр. (за даними Pubmed за ключовим словом «вигорання»)

Психосоматичне вигорання стає серйозною загрозою для ефективності управлінських процесів, знижуючи рівень професійної мотивації, когнітивних функцій і фізичного здоров'я менеджерів закладів освіти. Виходячи із реалій сьогодення, з метою формування власної внутрішньої опори управлінці змушені більше приділяти часу відстеженню власного емоційного та фізичного стану, а також плекати вищий рівень резистентності, як одного з найбільш дієвих способів попередження або подолання власного емоційного вигорання [2]. Емоційного ресурсу менеджера освіти має вистачати не тільки на нього самого, а й на інших членів команди.

Звертаємо увагу й на важливість постійної комунікації з командою, адже згідно з останніми даними компанії «Gitnux», що проводила опитування і вела статистику з проблеми вигорання, ситуація з управлінням персоналом на світовому ринку нині дуже непроста, а саме:

- 86% опитаних респондентів, що працюють у віддаленому форматі роботи, відчують вигорання на своїх поточних посадах;
- 50% жінок, які обіймають керівні посади, відчують стан вигорання на постійній основі;
- 91% респондентів указали, що неконтрольована кількість стресу чи розчарування негативно впливає на якість їхньої роботи;
- 57% вважають, що вигорання співробітників прямо впливає на плинність кадрів і неможливість утримувати співробітників компанією;

- 56% респондентів зазначили, що менеджери з персоналу їхніх компаній не заохочують співробітників до розмов про виснаження;
- лише 24% опитуваних стверджують, що їхні компанії надають належну підтримку співробітникам. [6].

Варто також урахувати існування корпоративних цінностей. Чітка корпоративна культура покращує взаємини на робочих місцях. Якщо в пріоритеті довіра, то відносини в організації будуть відкритими, а працівники – готовими допомогти один одному. Цінності організації важливі і в критичних ситуаціях. Проблеми, які можуть викликати паніку серед персоналу, сприймаються інакше. Саме тому так важливо для менеджерів освіти опиратися на ці цінності та відстежувати і вчасно реагувати на ознаки емоційного вигорання серед колег. У зв'язку з цим актуальним є пошук дієвих організаційно-методичних механізмів підвищення їхньої стресостійкості та опірності вигоранню. Це передбачає розробку й впровадження комплексної системи заходів, спрямованих на зниження рівня стресу, підвищення адаптаційних можливостей і розвиток навичок саморегуляції. Ураховуючи це, ми дослідили матеріали щодо структурно-функціональної моделі організаційно-методичної підтримки, що включає системні заходи психологічного супроводу, адаптивного тайм-менеджменту та підвищення рівня емоційного інтелекту управлінців [1].

Резистентність менеджера освіти до психосоматичного вигорання, як вважають Н. Цибуляк і Н. Боднарчук, має багатокомпонентну структуру, складниками якої є психофізіологічний, емоційний, особистісний і поведінковий компоненти, які взаємозв'язані між собою, при цьому цей зв'язок має не сумарний, а інтегративний характер [5, с. 154]. Учені стверджують, що зазначені компоненти знаходяться в певному взаємозв'язку, відтак є можливою компенсація несформованих одних складників професійної стресостійкості завдяки більш сформованим іншим [5, с. 158].

Формування резистентності менеджера освіти до психосоматичного вигорання вимагає системного підходу, який поєднує організаційні зміни в освітньому середовищі, методичне забезпечення професійного розвитку та ефективні індивідуальні стратегії саморегуляції. Люди з психологічною резистентністю здатні використовувати свої навички та сильні сторони, щоб відповідати на життєві виклики, які можуть включати зокрема виклики, зв'язані зі смертю близької людини, розлученням, фінансовими труднощами, хворобою, втратою роботи, війною і т. п. [4,7].

Висновки. У ході дослідження було встановлено, що проблема психосоматичного вигорання серед менеджерів освіти є надзвичайно актуальною в сучасних умовах, оскільки їхня професійна діяльність супроводжується високими рівнями стресу, когнітивного перевантаження та емоційного виснаження. Негативні наслідки цього явища включають зниження мотивації до роботи, погіршення психоемоційного стану, розвиток психосоматичних розладів, а також зниження загальної ефективності управління освітніми установами.

Дослідження підтвердило, що формування резистентності до психосоматичного вигорання у менеджерів освіти можливе за умови впровадження комплексного підходу, що поєднує організаційні, психологічні та методичні аспекти. Зокрема, до ключових організаційно-методичних умов підвищення стійкості керівників освітніх закладів до вигорання належать:

1. Оптимізація робочого навантаження та покращення управлінських процесів, зокрема за рахунок застосування технологій тайм-менеджменту, делегування повноважень та зменшення бюрократичного навантаження.
2. Розвиток корпоративної культури, що ґрунтується на взаємопідтримці, відкритій комунікації та психологічній безпеці у колективі.
3. Впровадження програм психологічної підтримки та профілактики стресу, включаючи тренінги зі стресостійкості, навчання технікам саморегуляції та релаксації.
4. Розвиток емоційного інтелекту менеджерів освіти, що сприяє ефективнішому управлінню емоціями, покращенню комунікації та зниженню рівня конфліктності у професійному середовищі.

5. Використання цифрових технологій для покращення організації праці, самонавчання, моніторингу рівня стресу та ефективного керування робочими процесами.

6. Менторство та коучинг, які сприяють професійному розвитку та зменшенню відчуття ізоляції керівників у прийнятті управлінських рішень.

Таким чином, формування стійкості до психосоматичного вигорання є комплексним завданням, яке потребує системного підходу з боку державних освітніх структур, адміністрацій закладів освіти та самих керівників. Реалізація запропонованих організаційно-методичних заходів дозволить не лише зменшити рівень професійного виснаження серед менеджерів освіти, а й підвищити ефективність управління освітніми установами, сприяти збереженню психічного здоров'я менеджера та створенню сприятливого освітнього середовища.

Список використаних джерел

1. Глушман, Т. М. (2016). Компоненти професійної культури майбутнього менеджера організацій. Scientific Journal «ScienceRise: Pedagogical Education», 5(1), 8–13. doi: <https://doi.org/10.15587/2519-4984.2016.70202>.
2. Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. К. : Педагогічна думка, 2016, 219 с.
3. Коняєва Л., Гурович О (2022). Особливості синдрому емоційного вигорання у психологів-консультантів. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Психологія, (3(56), 10–18.
4. Мартиненко Є.О. Резильєнтність як засіб подолання професійного вигорання лідерів // Психологічний інструментарій розвитку лідерського потенціалу сучасної молоді: теорія і практика: Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів та молодих вчених (12 жовтня 2023 р.) / за заг. ред. Н.В. Підбуцької. Харків : НТУ «ХП», 2023. - с. 100-102.
5. Цибуляк Н.Ю., Боднарчук А.Є. Структура професійної стресостійкості спеціального педагога. Теорія і практика сучасної психології. 2019. №6, Т.2. С.154–158.
6. Teon W., Ch. Yua, S. Chong. Factors influencing job burnout among human resource employees. <https://ideas.repec.org/p/cms/1icm11/2011-061-224.html> (дата звернення 03.06.2024).
7. Tusaie K. Resilience: A Historical review of the construct / Kathleen Tusaie, Janyce Dyer // Holist Nurst Pract. – 2004. – Vol. 18 (1). – P. 3–8.

Матюхіна Дар'я Анатоліївна,

аспірантка 3 року навчання спеціальності 073 Менеджмент

Глухівського НПУ ім. О.Довженка

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Луценко Г. В.

СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ЕФЕКТИВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ПІДГОТОВКИ НОВИХ ЛІДЕРІВ СУСПІЛЬСТВА

Органи студентського самоврядування традиційно слугують ефективними моделями формального, структурованого лідерства. Вони відіграють ключову роль не лише у забезпеченні представництва студентів у питаннях кампусів, але й у розвитку важливих лідерських якостей, таких як комунікація, вплив, прийняття рішень і самосвідомість. Ба більше, ці дорадчі органи відкривають для студентів можливості взаємодії з адміністраторами, академічними комітетами та органами прийняття рішень університету. Однак рівень доступу може варіюватися залежно від культури університету, адміністративного підходу та ступеня автономії студентів.

Сучасні студентські лідери стикаються з дедалі складнішими викликами, представляючи інтереси різноманітних спільнот. Їм необхідно ефективно співпрацювати з адміністрацією для пошуку рішень. Проте в умовах, коли установи часто прагнуть зберегти статус-кво або стримувати діяльність, яка може нашкодити їхній репутації, роль студентських лідерів може зазнавати суттєвих обмежень.

Освітні заклади мають враховувати сучасні виклики та проблеми, з якими стикаються студенти, і сприяти розробці стратегій справедливого партнерства. Це дозволить уникнути трансформації університетів на організації, які зосереджуються виключно на фінансових аспектах і репутації, замість того щоб задовольняти потреби студентів.

У цьому дослідженні ми зосереджуємося на питаннях, які варто врахувати під час співбесід із лідерами студентських спільнот. Ми аналізуємо історію студентського лідерства, його еволюцію та роль студентської активності в соціальних змінах. Наша мета — дослідити механізми, які можуть удосконалити інституційні структури та сприяти спільному розвитку студентів і адміністрації. Така співпраця допоможе закласти основи довіри, міцних стосунків і сталого розвитку.

Ми підтримуємо ідею, що студентоцентризований підхід до освіти дозволяє перейти від неоліберального мислення до освітньої місії, яка ставить інтереси студентів у центр. Постійний діалог і співпраця між усіма рівнями керівництва є не лише бажаними, але й необхідними для забезпечення успіху. При цьому надзвичайно важливо, щоб співробітники, які працюють зі студентським самоврядуванням, виступали посередниками, представляючи інтереси обох сторін без упередження.

Студентські лідери цінують можливість спілкуватися з компетентним радником, який допомагає їм ухвалювати власні рішення. Ця самостійність є ключовою для їхньої впевненості в собі та благополуччя, а також сприяє розвитку навичок, які вони використовуватимуть у майбутньому. Особливо це стає помітним у старших студентів, які через свій досвід здобувають вміння взаємодіяти з різними групами людей.

Залученість студентського уряду, що відображає потреби студентів, є критично важливою для майбутнього. Такий уряд може стати містком між різними спільнотами студентського середовища, платформою для обговорення ідей та активним партнером у процесі прийняття рішень. Зростання рівня залученості сприятиме більшій відданості студентів, формуванню нових підходів до навчання й розвитку, а також максимальному використанню можливостей як у студентському середовищі, так і поза його межами.

Список використаних джерел

1. Evans, M. E., & Lange, A. C. (2019). Supporting Student Activists: An Appreciative Inquiry. *New Directions for Student Leadership*, 2019(161), 65–77.
2. May, W. P. (2010). The History of Student Governance in Higher Education. *College Student Affairs Journal*, 28(2), 207–220.
3. Motley, E. L., & Corts, T. E. (1996). Student Government: Friend or Foe? *About Campus*, 1(3), 28–30. <https://doi.org/10.1002/abc.6190010307>

Пономаренко Кирило Ігорович,

аспірант 2 року навчання спеціальності 073 Менеджмент

Глухівського НПУ ім. О.Довженка

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Пінчук І. О.

ІННОВАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІВ ЯК НЕОБХІДНИЙ СКЛАДНИК ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У сучасних умовах швидкого розвитку освіти в Україні інноваційна компетентність педагогів стає важливим фактором їхньої професійної підготовки. Постійна модернізація навчальних програм, упровадження новітніх технологій та інтеграція європейського досвіду зумовлюють необхідність формування у педагогів здатності до інноваційної діяльності.

Формування інноваційної компетентності є ключовим завданням педагогічної освіти в Україні. Розглянемо детальніше причини актуальності розвитку досліджуваної якості у вітчизняних учителів. Перш за все інноваційна компетентність *забезпечує якісну підготовку педагогів* до роботи в умовах Нової української школи (НУШ). Важливим фактором є той факт, що досліджувана компетентність *сприяє інтеграції України в міжнародний освітній простір* засобом використання передових методів навчання. Окрім цього, вона *підвищує конкурентоспроможність педагогів* як на вітчизняному, так на світовому ринку праці.

Інноваційна компетенція також *допомагає адаптуватися до цифровізації освіти* та використання онлайн-ресурсів у навчальному процесі. Все вище зазначене доводить актуальність досліджуваної проблеми.

Вагомий внесок у розроблення проблеми формування інноваційної компетентності фахівців зроблено І. Дичківською [2], І. Кореневою [3], М. Радченко [4], О. Скібенко, Ю. Шандро, О. Іванович [5], Л. Штефан [6] та ін. Зауважимо, що усталеного погляду на поняття інноваційна компетентність фахівця не існує й найбільше розвідок стосується вивчення початкової освіти. Зокрема Л. Бурчак *інноваційну компетентність* педагога як здатність особистості, що базується на динамічній комбінації знань, умінь, практичних навичок, способів мислення, цінностей, досвіду, особистісних якостей й уможливорює здійснення інноваційної педагогічної діяльності, забезпечує творче самовдосконалення й саморозвиток в процесі виконання професійних обов'язків [1, ст. 129].

Проаналізувавши наукову літературу з досліджуваного питання, можемо визначити основні складники й сутність поняття інноваційної компетентності педагогів.

Інноваційна компетентність педагогів передбачає оволодіння здатністю освітян до:

- аналізу й упровадження нових освітніх методик;
- використання сучасних інформаційних технологій у освітньому процесі;
- критичного мислення та креативного підходу до викладання;
- самоосвіти та адаптації до змін у галузі освіти.

Важливість інноваційної компетентності в професійній підготовці спонукає до детального вивчення проблем та шляхів розвитку інноваційної компетентності педагогів. У ході дослідження ми визначили, що попри важливість інноваційної компетентності, існує низка викликів:

- недостатня матеріально-технічна база в навчальних закладах;
- обмежена кількість програм підвищення кваліфікації для педагогів з досліджуваної тематики;
- відсутність мотивації у частини вчителів до саморозвитку в інноваційному напрямку.

З метою подолання цих проблем на державному рівні варто розширювати державні та міжнародні програми підготовки педагогів з розвитку інноваційної діяльності; підвищувати фінансування освіти й оновлювати навчально-методичну базу; заохочувати педагогів до професійного розвитку через конкурси, гранти та освітні проекти.

У підсумку можемо зазначити, що інноваційна компетентність сучасних педагогів є необхідним складником їхньої професійної підготовки. Її розвиток сприяє підвищенню якості освіти, адаптації до нових викликів та інтеграції української системи освіти у світовий освітній простір.

Список використаних джерел

1. Бурчак Л. В. Дефініціювання феномену інноваційної компетентності в педагогічній теорії і практиці. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Випуск 64. Том 1. С. 126-129. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/64/part_1/24.pdf
2. Дичківська І. Інноваційна компетентність педагога. *Дошкільне виховання*. 2010. № 1. С. 7–11.
3. Коренева І.М., Кириєнко О.О. Аналіз сучасних підходів до визначення інноваційної компетентності педагога. *Перспективи та інновації науки*. Серія «Педагогіка». 2022. № 2(7). С. 369-380.
4. Радченко М.І. Шляхи формування інноваційної компетентності студентів. *Вісник НАУ*. Серія: Педагогіка. 2017. № 11. С. 112–116.
5. Скібенко О., Шандро Ю., Іванович О. Інноваційна діяльність підприємства в сучасних ринкових умовах. URL: <http://intkonf.org/skibenko-o-shandroyuivanovich-os>
6. Штефан Л.В. Інноваційна компетентність сучасного педагога. *Інноваційна педагогіка*. 2020. № 24. С. 170–173.

Темченко Володимир Григорович,
аспірант 2 року навчання спеціальності 073 Менеджмент
Глухівського НПУ ім. О.Довженка
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Шерудило А. В.

ЕФЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ ЧЕРЕЗ ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ

Сьогодні вже не потрібно доводити, що майбутнє значною мірою залежить від якості системи освіти. Освіченість, компетентність і професіоналізм є ключовими факторами розвитку суспільства, що є загальновизнаним фактом. Нині можна впевнено стверджувати, що в сфері освітніх послуг утвердилися ринкові відносини. В таких умовах пошук шляхів підвищення конкурентоспроможності закладів освіти стає нагальною потребою.

Зміцнення стійкості інноваційних освітніх процесів проявляється у переході від спонтанних змін до цілеспрямованого управління, що сприяє адаптації та самозахисту цих процесів. Інноваційна діяльність, спрямована на створення та впровадження нововведень, вимагає оптимізації управлінських процесів та їх переведення на високотехнологічний рівень. Сучасні інноваційні технології є не лише результатом людської діяльності, а й важливим інструментом підвищення ефективності професійної діяльності, раціонального використання економічних і соціальних ресурсів. Для кваліфікованого керівника вони стають засобом стимулювання безперервного розвитку колективу, підвищення рівня викладацького складу та особистого професійного вдосконалення кожного співробітника.

В сучасних умовах інноваційні технології набувають особливого значення. Більшість керівників закладів професійних фахових коледжів, працюючи в складних соціально-економічних умовах, усвідомлюють необхідність змін та намагаються застосовувати сучасні наукові досягнення і практичний досвід як власних установ, так і інших освітніх закладів України. Проте їхня діяльність не завжди базується на системному підході, оскільки вони часто не володіють достатніми знаннями щодо управлінських інноваційних технологій. У більшості випадків інноваційна діяльність закладів зосереджена на навчально-виховному та навчально-виробничому процесах. Саме тому вирішення сучасних завдань, які стоять перед керівниками професійних фахових коледжів, безпосередньо залежить від упровадження передових методів управління.

Для ефективного управління професійним потенціалом закладу освіти керівник повинен, по-перше, навчитися застосовувати інноваційні технології в управлінській діяльності, а по-друге, створити освітнє середовище, що сприятиме розвитку професійної компетентності викладачів і працівників.

Протягом років незалежності України інноваційні технології управління в освіті не отримували належної уваги. Аналіз практики управлінської діяльності засвідчує, що в більшості випадків її низький рівень пов'язаний із недостатньою готовністю керівників до впровадження інноваційних методів управління, а також браком необхідних знань і навичок для створення ефективної системи управління на основі сучасних технологій.

Проблематика управління закладом освіти охоплює широкий спектр питань і завжди привертала увагу як українських, так і зарубіжних науковців. Серед провідних дослідників цієї сфери варто відзначити В. Афанасьєва, Є. Березняка, В. Бондаря, Л. Ващенко, М. Гриньову, Г. Дмитренко, Г. Єльнікову, І. Зязюна, Л. Калініну, В. Кременя, Ю. Конаржевського, Т. Лукіну, В. Маслова, В. Олійника, В. Пікельну, М. Поташника, Т. Сорочан, Т. Шамову та інших [10, с.165].

Значну увагу питанням педагогічної інноватики приділено у працях Л. Ващенко, Л. Даниленко, В. Паламарчука, П. Третякова, Н. Юсуфбекової та інших дослідників. Водночас управління професійним фаховим закладом на основі інноваційних технологій залишається відносно новою сферою досліджень, яка ще не отримала достатнього висвітлення в педагогічній теорії та практиці. Сучасний етап розвитку національної системи освіти України супроводжується значними трансформаціями, що охоплюють усі сфери суспільного життя. Основною характеристикою цього періоду є активний пошук

інноваційних технологій у педагогічній і психологічній науці для формування стратегічного управління розвитком освіти.

Аналіз розвитку різних сфер людської діяльності показує, що їхнім ключовим рушієм є інновації. Це твердження повною мірою стосується й закладів професійної освіти. Саме інновації виступають рушійною силою, яка здатна вивести соціально-педагогічну систему закладу на якісно новий рівень функціонування та розвитку. Водночас управління інноваційними процесами має бути цілеспрямованим і ефективним.

Зважаючи на це, значний інтерес науковців і практиків зосереджений на впровадженні інноваційних технологій у діяльність освітніх закладів усіх рівнів.

Початковий етап формування загальної науки управління пов'язаний з діяльністю Ф. Тейлора, який на початку XX століття розробив теорію та методологію наукової організації праці. Його концепція наукового управління стала основою інтелектуальної науково-технічної революції. Було сформовано концепцію наукового управління, що базується на таких принципах: використання наукових методів і технологічних стандартів, раціональний підбір кадрів з урахуванням їхніх здібностей, забезпечення відповідного рівня освіти й професійного розвитку, співпраця між працівниками й роботодавцями, а також ефективне використання трудових ресурсів і засобів виробництва [14, с.36].

Подальший розвиток науки управління пов'язаний із Г. Емерсоном, який прагнув раціоналізувати трудову діяльність, підвищити продуктивність праці через нормування, облік, організацію та покращення соціальних відносин на підприємствах.

У першій чверті XX століття предметом наукових досліджень стала неокласична (адміністративна) школа управління, яка зосереджувалася на вивченні діяльності організацій через розробку універсальних принципів управління. У 1930–1950-х роках подальший розвиток теорії менеджменту сприяло становлення школи поведінкових наук. Вона ґрунтувалася на дослідженні соціальних взаємодій, природи влади й авторитету в організаційних структурах, ієрархії потреб, факторів, що впливають на трудову поведінку людини, а також балансу між виробничими та соціальними потребами.

Наступним етапом у розвитку професійного управління стало виникнення емпіричної (кількісної, прагматичної) школи та нової школи менеджменту. Вони об'єднали наукові концепції та підходи в універсальну теорію управління, що знайшла відображення в працях таких дослідників, як П. Друкер, Р. Девіс, Л. Ньюмен, Лі Якокка, Т. Санталайнен, Г. Саймон, Д.Марч, Р. Акофф, Л. Берталанфі та інших [4, с.124].

Як зазначає С. Ніколаєнко, зарубіжні теорії управління соціальними системами (організаціями) формувалися в умовах жорсткої конкурентної боротьби та ринкової економіки.

У перехідний період соціально-історичного розвитку України (1990-ті роки XX століття) відбувалося формування інноваційного підходу до управління освітою як до багатогранного та універсального процесу. Цей етап, що триває й досі, відзначається як «теоретична акумуляція» – поглибленням теорії управління освітою, розробкою прогностичних моделей управління освітніми процесами відповідно до світових тенденцій глобалізації та європейської інтеграції.

Нові підходи до управління освітою запропонували у своїх дослідженнях В. Афанасьєв, В. Бондар, Л. Ващенко, Л. Даниленко, Г. Єльнікова, Л. Калініна, В. Маслов, Н. Ничкало, С. Ніколаєнко, Є.Павлютенков, В. Пікельна, В. Олійник та інші. Ми поділяємо точку зору цих науковців, які розглядають управління освітою в контексті соціальних трансформацій як особливий вид людської діяльності. Вона відбувається в умовах динамічних змін внутрішнього та зовнішнього середовища і спрямована на забезпечення стабільного функціонування керованої системи та послідовної реалізації її цілей. Цей процес здійснюється в межах визначених параметрів із врахуванням закономірностей управління та самоуправління.

Теоретичний аналіз досліджуваної проблеми дав змогу обґрунтувати та співставити ключові поняття, зокрема: «управління», «менеджмент», «новація», «нововведення», «інновація», «освітня інновація», «педагогічна інновація», «інноваційна діяльність»,

«технологія», «інноваційні технології», «управлінські інноваційні технології», а також «управління професійним фаховим коледжем на засадах інноваційних технологій».

У контексті теорії менеджменту «управління» визначається як «цілеспрямований вплив на процес, об'єкт чи систему задля збереження їхньої стабільності або переведення в новий стан» [8, с. 11].

У контексті управління професійним фаховим коледжем управління можна розглядати як безпосереднє керівництво колективом, що включає як постановку завдань, так і їх виконання. Це спрямовано на забезпечення належного рівня навчально-виховного та навчально-виробничого процесу, а також досягнення оптимальних результатів діяльності. Враховуючи динаміку інноваційних змін у системі професійно-технічної освіти, такий підхід сприяє ефективному управлінському впливу та забезпечує взаємодію між суб'єктом і об'єктом управління.

Однією з ключових функцій керівника професійного фахового коледжу стає управління навчальним закладом на основі інноваційних технологій. У своїй діяльності керівники мають керуватися чинними законодавчими положеннями, сприяючи підвищенню ефективності роботи закладу освіти в умовах суспільних і економічних трансформацій.

Актуалізація знань щодо використання інноваційних технологій в управлінні передбачає глибоке наукове розуміння поняття «освітня інновація». Відповідно до Положення Міністерства освіти і науки України «Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності», освітньою інновацією вважається «уперше створені, удосконалені або застосовані освітні, дидактичні, виховні, управлінські системи чи їхні компоненти, які суттєво покращують результати освітньої діяльності» [2, с.32].

Аналізуючи різні наукові підходи до визначення поняття «педагогічна інновація», можна дійти висновку, що це нова або вдосконалена система педагогічної діяльності, яка забезпечує якісні зміни як в управлінні закладом освіти, так і в навчально-виховному та навчально-виробничому процесах.

Дослідження свідчать, що інноваційні процеси у сфері освіти вимагають насамперед оптимізації управлінської діяльності, яка здійснюється в умовах її постійного розвитку. Очевидно, що найбільш ефективним засобом такої оптимізації є використання управлінських технологій.

Термін «технологія» (від грецького – майстерність, техніка) означає сукупність знань і відомостей про послідовність окремих виробничих операцій у процесі створення певного продукту. У вузькому значенні це знання про те, як найкращим чином організувати дії для досягнення поставленої мети.

Управлінські технології – це комплекс дій, спрямованих на вибір оптимальних методик, які відповідають конкретним управлінським ситуаціям. Їхнє застосування дозволяє трансформувати соціально-педагогічну систему та приводити її у бажаний стан. Основні методи управлінських технологій включають: реагування на ситуацію, пошук аналогічних управлінських рішень, аналіз і дослідження стану, вибір оптимальних процедур перетворення.

Головна функція управлінських технологій полягає у забезпеченні науково обґрунтованого взаємозв'язку між процесом управління та його ключовими функціями: плануванням, організацією, мотивацією, контролем тощо.

Сучасні технології конкретизують загальні цілі навчання, виховання та розвитку, визначають стратегію інноваційного розвитку закладу освіти, реалізують об'єктивні зв'язки між ключовими компонентами освітнього процесу та управління. На основі аналізу наукових джерел можна визначити, що інноваційна технологія в управлінні закладом освіти характеризується такими аспектами:

- поєднанням цільових і технологічних управлінських функцій керівника, адміністративних та дорадчих форм, а також соціальних і психологічних методів, які сприяють стабільному функціонуванню навчального закладу;
- інтеграцією модернізованих управлінських функцій із технологічними аспектами управління, що орієнтовані на розвиток усіх учасників навчально-виховного, навчально-виробничого та управлінського процесів;

- використанням економічних і технологічних механізмів управління, що забезпечують не лише стабільність закладу, а й його стале зростання в умовах сучасних економічних реалій.

Інноваційні технології – це абсолютно нові або вдосконалені методи та підходи, що суттєво покращують умови, зміст і результати функціонування навчального закладу.

Управлінські інноваційні технології – це система методів, операцій та прийомів, які в сукупності забезпечують ефективне розв’язання інноваційних управлінських завдань, сприяючи якісному розвитку як окремих управлінських суб’єктів, так і всієї освітньої системи закладу.

Управління професійним фаховим коледжем на засадах інноваційних технологій – це комплексний процес інноваційної діяльності, спрямований на реалізацію конкретних управлінських завдань, що чітко визначає зміст і послідовність управлінських рішень, гарантуючи досягнення ключової мети – підготовку висококваліфікованих робітників [5, с.18].

Аналіз наукових праць з цієї проблематики дозволяє зробити висновок, що питання управління закладом освіти на основі інноваційних технологій у вітчизняній науці та практиці досі не отримало достатньої уваги. Відповідно, системні управлінські технології для цієї сфери ще не були розроблені. Водночас, сучасна практика управління професійними фаховими коледжами вимагає наукового підходу саме до цього аспекту, оскільки він найбільш відповідає актуальним потребам, умовам, тенденціям та перспективам розвитку освіти.

Список використаних джерел

1. Грицан О.В. Формування позитивного іміджу навчального закладу : методичні рекомендації / О. В. Грицан. – Миколаїв : ОІППО, 2016. – 44с.
2. Довга Т.Я. Особистісно-професійний імідж майбутнього вчителя початкової школи: теоретико-технологічний аспект. Дніпро : «Середняк Т.К.», 2020. 483с.
3. Закон України від 6 червня 2019 року № 2745-VIII «Про фахову передвищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>
4. Іміджевий кейс педагогічного коледжу. URL: https://www.youtube.com/watch?v=6Fru9I_QzKI&t=12s
5. Карамушка Л.М. Психологія освітнього менеджменту : навч. посіб. Київ : Либідь, 2004. 424 с.
6. Литвин А.В., Максимова Л.Є., Ципуринда Я.О. Моніторинг якості освіти в коледжі Навчально-методичний журнал «Фахова передвища освіта». № 4, 2022. С. 20-25.
7. Литвин А.В., Максимова Л.Є., Ципуринда Я.О. Формуємо цінності особистості в контексті ідей В.О. Сухомлинського. Науково-методичний щоквартальний журнал «Педагогічний вісник». № 1-2 (59-60), 2023. С.211-214.
8. Максимова Л.Є. Система практичної підготовки вчителя в Олександрійському педагогічному фаховому коледжі імені В.О. Сухомлинського. Навчально-методичний журнал «Фахова передвища освіта». № 3, 2021. С. 98-102.
9. Менеджмент. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Менеджмент>.
10. Найдьонов І. М. Основи освітянського менеджменту: навч. посіб. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. Ч. 2. 270 с.
11. Положення про акредитацію освітньо-професійних програм фахової передвищої освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 01 липня 2021 року № 749. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1608-21#Text>.

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

СЕКЦІЯ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Антипенко Ірина Андріївна,
магістрантка 60М-ПО групи спеціальності 013 Початкова освіта
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Пішун С. Г.

ФОРМУВАННЯ М'ЯКИХ НАВИЧОК У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасна освіта стикається з необхідністю підготовки учнів до життя в умовах глобалізації та технологічних змін. Одним із важливих напрямів цього процесу є розвиток м'яких навичок (soft skills), які включають такі якості, як комунікабельність, критичне мислення, емоційний інтелект, співпраця, адаптивність та самоконтроль. Особливу увагу до розвитку м'яких навичок варто приділяти в початковій школі, оскільки саме на цьому етапі закладаються основи соціальної та емоційної компетентності дітей. Світ переживає стрімку цифрову трансформацію, що значно впливає на всі сфери життя, зокрема на освіту. Комунікативна компетентність є важливою складовою розвитку особистості та передбачає здатність ефективно спілкуватися в різних умовах, використовуючи вербальні й невербальні засоби. Для молодших школярів, які перебувають на початковому етапі соціалізації, розвиток цієї компетентності є особливо важливим [2].

Інтеграція мережевих технологій у навчальний процес відкриває нові можливості для формування комунікативної компетентності. Використання освітніх платформ, блогів, відеоконференцій та онлайн-ігор сприяє розвитку навичок спілкування, самовираження та співпраці [3]. Однак ефективне впровадження цих технологій потребує врахування вікових особливостей учнів, методичних підходів та безпеки онлайн-середовища.

Мета: формування м'яких навичок у молодших школярів засобами цифрових технологій.

Використання освітніх платформ, таких як Google Classroom та Moodle, сприяє розвитку комунікативних навичок учнів. За даними дослідження Бібік [1], ці платформи дозволяють учням взаємодіяти з учителями та однокласниками, що розвиває навички письмового та усного спілкування. Також ведення класного блогу стимулює учнів до творчого письма й аналізу текстів однолітків [4]. Учні можуть обговорювати завдання, ділитися ідеями та отримувати зворотний зв'язок у реальному часі, що робить навчання більш інтерактивним. Це сприяє формуванню навичок аргументації та критичного мислення, адже діти вчаться обґрунтовувати свої думки. Наприклад, коментуючи записи в блозі, учні вдосконалюють вміння давати конструктивну критику та реагувати на відгуки.

Відеоконференції, зокрема Zoom та Microsoft Teams, дозволяють організовувати комунікативні вправи у формі онлайн-дискусій, що сприяє розвитку мовленнєвих навичок та навичок культурного спілкування [3]. Крім того, цифрові ресурси надають можливість для розвитку критичного мислення та творчості. Завдання, які вимагають від учнів аналізувати інформацію, робити висновки або генерувати ідеї, стимулюють розвиток когнітивних навичок. Програмування для дітей, створення мультимедійних проєктів чи вивчення основ цифрового дизайну — це лише деякі з напрямків, які допомагають дітям розвивати важливі навички.

Цифрові технології також забезпечують можливості для саморозвитку та самоконтролю. Онлайн-курси, тренажери, освітні платформи дозволяють учням самостійно працювати з матеріалом, що розвиває здатність до самодисципліни, саморегуляції та організації власної роботи.

Методичний аспект використання цифрових технологій для формування м'яких навичок потребує комплексного підходу. Вчителі повинні створювати завдання, які забезпечують взаємодію учнів з різними цифровими інструментами, а також забезпечувати необхідну підтримку в процесі освоєння нових технологій. Важливо, щоб учитель активно підтримував комунікацію між учнями, стимулював їх до активної участі в обговореннях і допомагав розвивати навички конструктивної критики та взаємопідтримки. Окрім того, цифрові технології дозволяють реалізувати індивідуалізований підхід до навчання. Завдяки можливості доступу до різноманітних освітніх платформ, програм та додатків, учні можуть працювати в зручному для себе темпі та в умовах, що відповідають їхнім здібностям та інтересам. Цей підхід дає змогу не лише розвивати знання, але й сприяє розвитку внутрішньої мотивації, оскільки учні можуть самостійно вибирати матеріали та інструменти для свого навчання. Наприклад, використання освітніх ігор, відеоуроків, тестів і практичних завдань допомагає дітям не тільки вивчати нові концепти, але й розвивати вміння до самостійного пошуку і використання інформації.

Іншою важливою складовою є розвиток емоційного інтелекту за допомогою цифрових технологій. Наприклад, через використання віртуальних класів, чатів або форумів учні можуть вчитися конструктивно виражати свої думки та почуття, взаємодіяти з іншими, обговорювати та вирішувати конфлікти, що сприяє розвитку соціальних навичок. Це дає можливість учням усвідомити, як їхні емоції можуть впливати на їхню поведінку, і як вони можуть ефективно управляти своїми почуттями в різних ситуаціях. Використання цифрових технологій також дає змогу створювати умови для розвитку навичок саморегуляції. Наприклад, системи для моніторингу прогресу та досягнень учнів дозволяють їм відслідковувати власний розвиток, ставити нові цілі та працювати над їхнім досягненням. Використання платформ, які автоматично надають зворотній зв'язок, мотивує учнів працювати над помилками, розвивати вміння до самокорекції та самоактуалізації. Це важливо, оскільки вміння самостійно оцінювати власний прогрес і коригувати дії є однією з важливих складових м'яких навичок.

Загалом, використання цифрових технологій у навчанні молодших школярів допомагає створити умови для більш гнучкого та персоналізованого навчального процесу. Це дозволяє дітям не тільки отримувати знання з різних предметів, а й розвивати вміння, які будуть корисні в реальному житті, такі як адаптація до нових умов, співпраця з іншими, критичне мислення, креативність, здатність до самоорганізації та самоконтролю.

Водночас існують певні виклики, пов'язані з інтеграцією цифрових технологій у навчальний процес. Основними труднощами є недостатня технічна підготовка вчителів та потреба в розробці методичних рекомендацій [2]. Важливим аспектом є також навчання учнів основам безпечного використання інтернет-ресурсів. Багато вчителів не мають достатніх знань про використання технологій у навчанні, що може призвести до неефективного їх застосування чи навіть розчарування. Також важливо забезпечити доступ до технологій для всіх учнів, особливо в сільських районах, де може бракувати обладнання. Вчителі повинні навчати дітей розпізнавати небезпечний контент і захищати свою особисту інформацію, щоб уникнути ризиків, пов'язаних із кібербулінгом чи шахрайством. Ці заходи допоможуть зробити цифрове середовище безпечним і продуктивним.

Висновки. Таким чином, методи використання цифрових технологій для розвитку м'яких навичок у молодших школярів не лише розвивають необхідні компетентності для успішної інтеграції в суспільство, а й сприяють формуванню особистісних якостей, які допоможуть дітям не тільки адаптуватися до швидко змінюваного світу, але й активно впливати на нього, будучи критичними, креативними, соціально відповідальними та емоційно стійкими особистостями. Впровадження таких технологій в навчальний процес є важливим кроком у розвитку сучасної освіти, що відповідає вимогам часу та потребам учнів. Використання технологій дозволяє створити інтерактивне та мотивуюче навчальне середовище, де учні почуваються комфортно. Необхідно забезпечити вчителів необхідними знаннями та ресурсами, а також розробити чіткі правила для учнів щодо безпечного користування інтернетом, щоб уникнути негативних наслідків. Тільки за цих умов мережеві технології зможуть повною мірою сприяти розвитку комунікативної компетентності,

готуючи дітей до життя в сучасному світі. У майбутньому такі підходи можуть стати стандартом у початковій освіті.

Список використаних джерел

1. Міністерство освіти і науки України. Концепція Нової української школи: компетентнісний підхід. Київ: Освіта, 2017.
2. Бібік Н. Компетентність і компетенції в результаті початкової освіти. Початкова школа. 2010. № 9. С. 2–4
3. Лапчинська Л. П. Використання цифрових технологій у навчальному процесі молодших школярів. *Педагогічні науки*, 2020, С. 45-52.
4. Чаплигіна О. М. Мережеві технології у початковій школі: можливості та перспективи. *Освітній простір*, 2021, 2(7), С. 23-29.

Гебел Оксана Олександрівна,
магістрантка 60М-ПО (з) спеціальності 013 Початкова освіти
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Бірюк Л. Я.

ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЧЕТВЕРТОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Ключові слова: критичне мислення, початкова школа, англійська мова, психолого-педагогічні основи, НУШ, аналітичні навички.

Анотація. У дослідженні розглянуто психолого-педагогічні основи формування критичного мислення молодших школярів та сучасний стан його розвитку на уроках англійської мови. Визначено основні чинники, що впливають на становлення критичного мислення в початковій школі, а також проаналізовано навчальні програми щодо їхньої спрямованості на розвиток цієї компетентності. Окреслено методи та педагогічні умови, які сприяють формуванню навичок аналізу, оцінювання та усвідомленого використання інформації в освітньому процесі.

Постановка проблеми. В умовах сучасного інформаційного суспільства критичне мислення є однією з ключових компетентностей, що визначає здатність особистості аналізувати, оцінювати та застосовувати отримані знання. Державний стандарт початкової освіти України та Концепція «Нова українська школа» передбачають формування критичного мислення у молодших школярів, проте практична реалізація цього завдання на уроках англійської мови залишається недостатньо розробленою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування критичного мислення досліджувалося зарубіжними науковцями Р. Енніс, Д. Халперн, Ж. Піаже, Дж. Дьюї й ін. Педагогічний аспект питання розвитку критичного мислення розглядався Л.В. Варзацькою, О.П. Марченко, Г. Ліпман й ін. У межах Концепції НУШ критичне мислення визначено як наскрізну компетентність, однак навчальні програми з англійської мови не завжди забезпечують його ефективний розвиток.

Мета публікації: проаналізувати психолого-педагогічні основи формування критичного мислення молодших школярів та оцінити сучасний стан упровадження зазначеної компетентності на уроках англійської мови.

Основні результати дослідження. Формування критичного мислення у молодших школярів базується на вікових особливостях когнітивного розвитку. Діти цього віку мислять конкретно-образно, тому ефективне навчання має ґрунтуватися на наочні приклади, практичні завдання та інтерактивні методи.

Психолого-педагогічні основи розвитку критичного мислення включають когнітивну гнучкість, самостійність у судженнях та мотиваційну готовність до навчання. Згідно з психологічною концепцією, важливу роль у цьому процесі відіграє навчання в «зоні найближчого розвитку».

Ефективними методами формування критичного мислення є проблемне навчання, дискусії, аналіз текстів та використання стратегій активного навчання. Так, методи «Шість

капельюхів мислення» (Е. де Боно), «Щоденник подвійних нотаток» та дебати сприяють розвитку аналітичних здібностей.

Сучасний стан формування критичного мислення на уроках англійської мови в початковій школі характеризується низкою викликів. Попри нормативну інтеграцію критичного мислення в освітні стандарти, його реалізація у навчальних програмах є фрагментарною.

Аналіз навчальних програм виявив відмінності у підходах до розвитку критичного мислення. Програма Р. Шияна передбачає інтерактивні методи, тоді як програма О. Савченко має більш традиційний характер. Альтернативна програма Cambridge Quick Minds пропонує комплексний підхід, однак потребує адаптації до української системи освіти.

Перспективним напрямом досліджень є розроблення та впровадження комплексної методики, що інтегрує розвиток критичного мислення у процесі вивчення англійської мови. Важливо створювати навчальні матеріали, що включають аналітичні завдання, оцінювання інформації та аргументоване висловлення думки.

Висновки та перспективи дослідження. Формування критичного мислення у молодших школярів є невід’ємною частиною сучасного освітнього процесу. Однак на практиці його розвиток у початковій школі, зокрема на уроках англійської мови, залишається недостатньо реалізованим. Запровадження інтерактивних методів, адаптація навчальних програм та підвищення педагогічної підготовки вчителів сприятимуть ефективному формуванню цієї компетентності.

Список використаних джерел

1. Дьюї Дж. *How We Think* [Електронний ресурс]. 1910. – Режим доступу: <https://bef632.wordpress.com/wp-content/uploads/2015/09/dewey-how-we-think.pdf>.
2. Енніс Р.Х. *Critical Thinking Across the Curriculum: A Vision*. *Topoi*, 2018. Vol. 37 (1), P. 165–184.
3. Концепція «Нова українська школа» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkola-compressed.pdf>
4. Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С., Макінстер Д. *Технології розвитку критичного мислення учнів* / Наук. ред., передм. О. І. Пометун. Київ: Вид-во «Плеяди», 2006. 220 с.
5. Lipman M. *Thinking in Education*. Cambridge University Press, 1991. 286 p.
6. Типова освітня програма для 3–4 класів / за ред. О. Шияна. Міністерство освіти і науки України, 2022. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/prohramy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Shyyan.pdf>.
7. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-п#n12>.
8. Халперн Д. *An Introduction to Critical Thinking – Maybe It Will Change Your Life* [Електронний ресурс] // *Critical Thinking in Psychology* / ред. R. Sternberg, D. Halpern. Cambridge University Press, 2020. Режим доступу: <https://www.cambridge.org/core/books/abs/critical-thinking-in-psychology/an-introduction-to-critical-thinking-maybe-it-will-change-your-life/4E9EEF5848FB7ACC296F938CA668FFE7>.

Момот Аміна Сергіївна,

магістрантка 60 М-ПО групи спеціальності 013 Початкова освіта

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Пішун С. Г.

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Останнім часом спостерігається виразне погіршення стану здоров'я дітей та дорослих, що обумовлюється як впливом надскладних умов життя в умовах воєнного стану в країні,

так і труднощів організації життя, побуту, навчання, професійної реалізації у більшості українців.

Водночас у дітей виразно знижуються як фізичні, так і психологічні показники стану здоров'я, погіршується їх постава, зір, частішають інші захворювання внаслідок ослабленого імунітету, сезонних захворювань та ін. Проблема погіршення стану здоров'я дітей, на думку М. Федчук, «пов'язана з відсутністю у них стійкої мотивації до ведення здорового способу життя, із необережним ставленням до здоров'я – свого та інших» [5, с. 148]. Не маючи потреби у дбайливому ставленні до здоров'я, сформованої навички його збереження, діти наражають себе на небезпеку, і це стосується не лише ризикованих вчинків, а й хронічного недотримання режиму рухової активності (гіподинамії), вживання різної некорисної їжі, шкідливих речовин та ін. Крім того, погіршення здоров'я дітей може бути викликане й нераціональним підходом до організації освітнього процесу, перевантаженням дітей навчальними завданнями, що негативно впливає на їх інтерес до навчальної діяльності, знижує мотивацію пізнання.

Саме тому, серед ключових компетентностей, які мають бути сформовані в учнів початкової школи, важлива роль відводиться здоров'язбережувальній, що відповідно до Державного стандарту початкової освіти трактується як «здатність дітей використовувати в умовах різних життєвих ситуацій всю сукупність набутих та засвоєних ними компетенцій із здоров'язбереження, проявляти дбайливе ставлення до здоров'я – свого та інших людей».

Цінність формування здоров'язбережувальної компетентності у першокласників як системоутворювального чинника для розвитку їх особистісних якостей та виховання свідомого ставлення до здоров'я підкреслюють Т. Андрющенко, О. Гнатюк, М. Кобан, Ю. Лимар, І. Пономарьова, Л. Фенчак та ін. Також науковці зазначають, що завдяки її сформованому прояву у дітей спостерігаються адекватні уявлення про здоровий спосіб життя, поведінку, безпечну для власного здоров'я. Відповідно до вказаного формування здоров'язбережувальної компетентності у першокласників є важливим завданням психолого-педагогічної науки, запорукою збереження і зміцнення здоров'я зростаючого покоління.

Водночас питання формування свідомого ставлення дітей до власного здоров'я та здорового способу життя, здоров'язбережувальної компетентності обумовлюється розумінням того, що період молодшого шкільного віку є сенситивним для того, щоб прищепити основні знання й навички з охорони здоров'я. Закладені з дитинства знання та свідомі прагнення до збереження здоров'я надалі перетворюються у важливий компонент загальної культури, забезпечать формування здорового способу життя.

Здоров'язбережувальна компетентність трактується у праці О. Гнатюк як «здатність учня застосовувати свої уміння і знання на користь збереження та зміцнення здоров'я в умовах освітньої діяльності чи конкретної життєвої ситуації. Це здатність учня свідомо і самостійно переносити отримані знання, уявлення та досвід здоров'язбережувальної діяльності на ціннісне ставлення до свого здоров'я і життя» [1, с. 41].

Погоджуємося із думками Ю. Лимар та М. Кобан щодо визначення сутності здоров'язбережувальної компетентності як: «інтегративної якості особистості, що зокрема, включає всю сукупність знань про людину та її здоров'я, про здоровий спосіб життя; мотиви екологозберігаючої спрямованості щодо ставлення людини до себе і світу, що спонукають її до здорового способу життя» [3, с. 42]. Завдяки цілеспрямованому процесу формування здоров'язбережувальної компетентності учні мають набути досвіду здоров'язберігаючої діяльності, повинні засвоїти вміння застосовувати свої навички у різних життєвих ситуаціях, вміло переносити на всі сфери діяльності, обираючи альтернативні способи поведінки, безпечної для здоров'я.

До показників сформованої здоров'язбережувальної компетентності учнів Ю. Дробот відносить: 1) уявлення про здоров'я та здоровий спосіб життя, поведінку, безпечну для власного здоров'я; 2) усвідомлення здоров'я як вищої життєвої цінності, дбайливе ставлення до нього; 3) усвідомлення взаємозв'язку організму людини з природним довкіллям, соціальним оточенням; 4) удосконалення фізичного, психічного, соціального, духовного компонентів здоров'я [2].

Водночас процес формування здоров'язбережувальної компетентності передбачає поступове поглиблення здоров'язбережувальних знань дітей, виховання у них ціннісного ставлення до життя і здоров'я, навичок безпечної для здоров'я поведінки. І важливою умовою успішності цього процесу є правильний вибір методів і форм організації освітнього процесу, проведення з дітьми розвивальних, навчальних ігор, вправ, творчих завдань тощо.

Серед ефективних засобів формування здоров'язбережувальної компетентності виділяється особлива роль інтерактивних технологій, що відіграють ключову роль у створенні цікавих, захоплюючих уроків, сприяють активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Сутність інтерактивних технологій полягає у реалізації освітнього процесу за умов активної взаємодії школярів на уроці. Це певне «співнавчання, взаємонавчання», де визнається рівноправність всіх учасників освітнього процесу, що виступають рівнозначними суб'єктами навчання (групове навчання у співпраці). Кожен школяр вносить особистий вклад у спільну навчальну діяльність в процесі освоєння навчального матеріалу, саме так діти обмінюються знаннями, ідеями щодо способів діяльності [4, с. 7].

Перевагами використання інтерактивних технологій на уроках «Я досліджую світ» вбачаємо те, що в учнів розвиваються навички співпраці, вони домовляються про те, як будуть взаємодіяти, ввічливо поводитися у команді; набувають досвіду з правильного формулювання думок та їх висловлення, аргументації поглядів; удосконалюють комунікативні навички і вміння; активізують творчий потенціал та критичне мислення, що є запорукою підтримання психологічного здоров'я. Застосування інтерактивних технологій на уроках привертають увагу учнів, зміцнюють їх інтерес до пізнання навколишнього світу, допомагають засвоювати навчальний матеріал у цікавій ігровій формі, що запобігає надмірній втомі та зайвому напруженню дітей.

За О. Пометун, інтерактивні технології поділяються на такі групи: кооперативного навчання (робота у парах, групах, «Акваріум», «Карусель»); ситуативного моделювання (навчання у грі-імітації, рольові ігри, «кейс-стаді» та ін.); навчання у дискусії («дискусія», «метод прес», «займи позицію» та ін.); колективно-групові («Мікрофон», «Мозкова атака», «Коло ідей» та ін.). [4, с. 65]. Використання інтерактивних технологій на уроках «Я досліджую світ» активізують інтерес учнів у вивченні навчального матеріалу, розвивають творчість, розширюють їх кругозір, стимулюють до співпраці з іншими, вчать висловлювати і відстоювати свої думки, поважати думку іншого, уважно слухати його аргументацію, розуміти мотиви і наміри товаришів у команді.

Ефективними у формуванні здоров'язбережувальної компетентності учнів на уроках «Я досліджую світ» є інтерактивні методи, що доцільно застосовувати з метою збереження і зміцнення здоров'я учнів на кожному етапі їх проведення: 1) для актуалізації знань – «Мозкова атака», «Асоціативний куш»; 2) у ході вивчення нового матеріалу: «Робота в парах / у групах»; 3) для закріплення матеріалу корисними є творчі завдання, практикуми, рольові ігри, вирішення ситуацій, «кейс-стаді» та ін.; 4) на етапі підсумків – узагальнюючі інтерактивні методи «Рефлексія», «Мікрофон», «Незакінчені речення» та ін. [2].

Цінністю використання інтерактивних форм роботи на уроках є сприяння в організації освітнього процесу дітей у вигляді співпраці, співробітництва, надання допомоги їм у досягненні спільної навчальної мети. Інтерактивні технології на уроках ЯДС навчають учнів виконувати чітко визначені завдання кожним учнем, що також сприяє усвідомленню свого вкладу в досягнення загального групового результату. Вчать поважати товаришів та їх думку, прислуховуватися до висловлених цікавих ідей. А спільне виконання завдання, взаємоконтроль дають змогу свідомо ставитися як до процесу отримання знань і набуття навичок, так і подальшого їх практичного втілення в життя, що особливо цінно щодо набуття здоров'язбережувальних навичок і безпечної для здоров'я поведінки.

Висновки. Формування здоров'язбережувальної компетентності є важливим завданням для вчителів початкової ланки освіти у роботі з молодшими школярами, особливо з огляду на зниження якості здоров'я учнів та сенситивності молодшого шкільного віку до засвоєння здоров'язбережувальних знань, закріплення ціннісного ставлення до свого здоров'я, навичок здорового способу життя.

При виборі ефективних методів і форм роботи з молодшими школярами педагог звертається до різних інноваційних технологій, серед яких важливу роль відіграють інтерактивні технології, що роблять процес навчання цікавим, а уроки – насиченими ігровими елементами, взаємодією між всіма учасниками освітнього процесу. Інтерактивні технології можна використовувати на різних етапах проведення уроків, адже вони допомагають актуалізувати знання, закріпити та збагатити навчальний матеріал, узагальнити набуті навички, підвести підсумки. Для чого можуть застосовуватися такі методи, як: «Мозкова атака», «Робота в парах / у групах», «кейс-стаді», «Рефлексія», «Мікрофон» та ін.

Список використаних джерел

1. Гнатюк, О. В. Основи здоров'я: навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. *Початкова освіта*. 2017. Вип. 19. С. 39–46.
2. Дробот Ю. А. Формування здоров'язберігаючої компетентності молодших школярів засобами превентивного навчання. URL: <https://naurok.com.ua/dosvid-roboti-formuvannya-zdorov-yazberigayucho-kompetentnosti-molodshih-shkolyariv-zasobami-preventivnogo-navchannya-405506.html>. (дата звернення: 7.03.2025).
3. Кобан М. Ю., Лимар Ю. М. Педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 12. Т. 1. С. 41-44.
4. Пометун О. І., Пирожено Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. К.: Вид-во А.С.К., 2004. 192 с.
5. Федчук М. Ю. Роль учителя у формуванні здоров'язбережувальної компетентності учнів початкової школи. *Андрогогічний вісник*. Житомир: Вид. ЖДУ ім. І. Франка, 2019. Вип. 10. С. 147-152.

СЕКЦІЯ ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Буракова Анастасія Іванівна,

студентка 41-ПО групи спеціальності 013 Початкова освіта

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Собко В. О.

РОЗВИТОК МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ТЕХНОЛОГІЇ

Актуальність. Важливим завданням сучасної освіти є створення умов для розвитку особистості, яка має ґрунтовні знання, здатна до творчої діяльності та самореалізації. Початкова освіта є фундаментом навчання, бо тут закладаються основи для формування особистості майбутнього українського громадянина, й одним із її головних завдань є формування комунікативної компетентності молодших школярів.

Актуальною проблемою початкової школи та важливим складником мети початкового курсу мовно-літературної освіти є «розвиток особистості дитини засобами різних видів мовленнєвої діяльності, формування ключових, комунікативної та читацької компетентностей, розвиток здатності спілкуватися українською мовою» [6, с. 192].

У зв'язку з реформуванням освіти та впровадженням Концепції Нової української школи особливо актуальним постає питання використання ігрових технологій як ефективного засобу вдосконалення мовленнєвих умінь молодших школярів.

У наш час процес втілення компетентного підходу робить актуальними завдання стосовно формування інтелектуальної розвиненої особистості, яка має активну життєву позицію, стійкий інтерес до досягнення навколишнього світу, відповідний рівень загальної культури, здатна критично мислити, творчо підходити до розв'язання професійних і життєвих завдань, добре володіє мовою, щоб здійснювати міжкультурну взаємодію. Сьогодні надзвичайно важливою є проблема формування мовно-мовленнєвої особистості, яка володіє комунікативною компетентністю, умінням користуватися мовою у різних навчальних і життєвих ситуаціях.

Мова – основа національної гідності (Ушинський К. Д.). Мова виступає важливим елементом змісту початкової освіти, бо українська мова є не лише навчальним окремим предметом, а й головним засобом вивчення інших освітніх галузей і предметів, виховання особистості школяра, формування мовленнєвої особистості, яка має лінгвістичні знання й відтворює мовленнєву діяльність, засвоює навички роботи зі словом, усвідомлює, що «мова – душа нашої національності». М. С. Вашуленко зазначає, що «саме від умінь і навичок з української мови (читати, запитувати й відповідати, розповідати, переказувати почуте й прочитане, висловлювати свої думки усно й письмово) залежатимуть успіхи школяра/школярки в оволодінні знаннями з усіх інших предметів» [1, с. 3].

З усіма сферами людської свідомості тісно пов'язується мовленнєва діяльність особистості. Історія життя людства показала, що мовлення є найголовнішим чинником психічного розвитку особистості та поліпшення відносин у суспільстві. Мовлення сприяє розвитку свідомості, мисленнєвих операцій, вольової та емоційної сфери, збагачує інтелектуальні можливості людини. Мовлення як психологічне явище виступає одним з найскладніших у житті кожної людини.

Мовленнєва діяльність складається із певних фізіологічних механізмів, які визначаються на функціональному й морфологічному рівні. Мовленнєва діяльність відбувається через нагромадження потрібного запасу слів, щоб розв'язати практичні завдання з подальшим його використанням відповідно до ситуації. Мовленнєва діяльність – це складний процес, який спрямований на відображення навколишнього світу в символічних формах, це достатньо складний і особливий вид діяльності. Підтвердженням цього можуть бути труднощі, які відчувають люди, намагаючись передати власні думки словами, почуття, переконання. Мовленнєва діяльність потребує особливих здібностей.

Мовлення є важливим засобом комунікації та пізнання навколишнього світу. Його розвиток у дітей молодшого шкільного віку відбувається у сприятливий для цього період – сенситивний період, коли дитина найбільш сприйнятлива до оволодіння мовою. Саме в цей час необхідно використовувати ефективні методи навчання, які дають можливість максимально активізувати мовленнєву діяльність школярів, розвинути їхню грамотність, уміння будувати зв'язні висловлювання та ефективно спілкуватися в різних ситуаціях. Одним із найбільш ефективних методів є ігрові технології, які створюють сприятливе середовище для розвитку мовленнєвих умінь через природну для дітей діяльність – гру.

Мета розвідки. Метою дослідження є аналіз впливу ігрових технологій на розвиток мовленнєвих умінь учнів початкової школи, визначення ефективних методів та прийомів їх застосування в освітньому процесі. Зокрема, досліджується вплив рольових, комунікативних та дидактичних ігор на збагачення словникового запасу, удосконалення граматичних навичок, формування навичок зв'язного мовлення та покращення загальної мовленнєвої культури молодших школярів.

Матеріали та методи. У процесі дослідження використано методи аналізу психолого-педагогічної та лінгвістичної літератури, спостереження за навчальним процесом, педагогічного експерименту, а також методи порівняльного аналізу та узагальнення. Мовлення людини вивчається різними науками. Теоретичну базу дослідження становлять праці науковців, зокрема Н. Бабич, А. Богуш, С. Єрмоленко, М. Вашуленка, В. Каліш, М. Пентилюк та інших, які досліджували питання мовленнєвого розвитку здобувачів освіти. Мовознавці й методисти Н. Бабич, І. Білодід, А. Богуш, С. Єрмоленко, М. Жовтобрюх, А. Каніщенко, А. Коваль, Л. Мацько, М. Пилинський, В. Русанівський, І. Синиця та ін. досліджували культуру мовлення особистості й суспільства, теорію мовної норми, якість культури мовлення, лінгвістичну й психологічну сторони побудови висловлювання тощо. Дослідники (В. Бадер, О. Вашуленко, Г. Демидчик, С. Дубовик, В. Каліш, М. Орап, Л. Паламар, О. Паламарчук, М. Пентилюк, В. Собко, Г. Шелехова та ін.) виявляли інтерес до проблеми мовленнєвого розвитку здобувачів початкової освіти та присвятили свої праці функційно-комунікативному підходу до навчання. Методисти зазначають, що у системі навчання української «значне місце необхідно відводити мовленнєвим вправам (лексико- та граматико-стилістичним), які мають на меті навчити учнів правильно використовувати засоби мови відповідно до умов спілкування» [5]. Пономарьова К. наголошує, що «сучасний

урок повинен бути емоційним, викликати інтерес до навчання, породжувати потребу в знаннях, тому на ньому має діяти широкий і цілеспрямований діапазон засобів мотивації навчальної діяльності учнів» [4].

Результати. Застосування ігрових технологій сприяє розвитку мовленнєвих умінь школярів, підвищенню мотивації до навчання, формуванню комунікативної компетентності. Ігрові форми навчання стимулюють активність дітей, створюють умови для невимушеного мовленнєвого спілкування, сприяють збагаченню словникового запасу, засвоєнню нових мовних конструкцій та їх використанню в реальному мовленнєвому середовищі.

Аналіз науково-методичних джерел [2; 3; 5], педагогічного досвіду показав, що використання рольових, дидактичних, комунікативних ігор та мовленнєвих вправ позитивно впливає на розвиток мовлення, зокрема на вміння аргументовано висловлювати власні думки, формулювати питання та відповідати на них, будувати діалоги та монологічні висловлювання. Рольові ігри дають можливість учням моделювати реальні життєві ситуації, що сприяє розвитку соціальної адаптації та навичок комунікації. Дидактичні ігри допомагають засвоювати правила граматики та правопису, а комунікативні ігри сприяють виробленню спонтанного мовлення, розвитку діалогічного та монологічного мовлення.

Прикладами ефективних ігор для розвитку навичок мовленнєвої діяльності (слухання-розуміння, говоріння, читання, письма) є:

«Чарівний мішечок» – гра на розширення словникового запасу, де діти на дотик визначають предмет і описують його, добираючи відповідну лексику, поєднуючи її у речення.

«Sms-повідомлення» – розвиває навички складання зв'язних висловлювань, коли учні передають зміст повідомлення стисло й логічно: удосконалює навички читання; формує вміння дотримуватися етикетних норм.

«Жива газета» – створення імпровізованих новин за малюнками, з опорою на додаткові матеріали (і без них), що розвиває вміння будувати тексти різних типів і стилів; учні залучаються до аудіювання й говоріння.

«Діалог у ролях» – сприяє розвитку комунікативних навичок через інсценізацію ситуацій повсякденного життя («Розмова по телефону»; «День народження»; «У магазині»).

«Редактор» – гра на коригування мовних помилок у текстах, що допомагає розвивати грамотність і мовленнєве чуття; учні беруть участь в аналізі й обговоренні мовного матеріалу, обґрунтуванні доцільності виправлень.

«Казковий експрес» (робота в групах) – за поданим початком учні по черзі продовжують казку або історію, додаючи свої власні фрази.

«Переплутані слова» – набір слів учні мають розставити в правильному порядку, щоб утворити осмислене речення; робота передбачає читання, розгляд різних варіантів поєднання слів, вибір найбільш змістовного речення, утворення з поданих слів різних за типом та інтонацією речень.

Дослідження підтверджує, що ігрова технологія є однією з найбільш ефективних методик навчання молодших школярів, оскільки вона сприяє розвитку не лише мовленнєвих навичок, а й загальних умінь комунікації, творчості та емоційної взаємодії. Використання ігор на уроках мови і читання допомагає зробити освітній процес більш цікавим, динамічним і мотивуючим, а також активізує пізнавальну діяльність дітей.

Також встановлено, що ігрові технології позитивно впливають на емоційний стан дітей, знижують рівень стресу, сприяють формуванню впевненості у своїх мовленнєвих здібностях, допомагають подолати бар'єри у спілкуванні.

Висновки. Отже, ігрові технології є дієвим засобом удосконалення мовленнєвих умінь молодших школярів. Використання ігор на уроках української мови сприяє не лише розвитку мовлення, а й формуванню особистості дитини, її соціалізації та набуттю досвіду комунікативної взаємодії. Гра є природним способом навчання дітей молодшого шкільного віку, а тому її впровадження в освітній процес сприяє підвищенню ефективності мовної освіти, робить її більш цікавою, насиченою та результативною.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку системи ігор для реалізації компетентнісного підходу у навчанні української мови в початковій школі, а також

на створення методичних рекомендацій для педагогів щодо впровадження ігрових технологій в освітній процес.

Список використаних джерел

1. Вашуленко М. С. Нова українська школа : методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навч.-метод. посіб. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2019. 192 с.
2. Кодлюк Я., Одинцова Г. Цікаве мовознавство: використання елементів лінгвістики у початковій школі. *Учитель початкової школи*. 2017. № 2.
3. Передрій Г. Р. Про цікаві завдання та ігрові форми роботи з української мови. *Дивослово*. 2005. № 1, С. 7–14.
4. Пономарьова К. І. Сучасний урок української мови: компетентнісно орієнтовані цілі та структура. *Початкова школа*. 2015. № 1. С. 21 – 26.
5. Собко В. Мова єдина у кожного з нас, будем вивчати її повсякчас. Виховання інтересу до рідного слова. *Учитель початкової школи*. 2020. № 7–8.
6. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1–2 та 3–4 класи. Київ : Видавництво «Світоч», 2019. 336 с.

Сай Марія Ігорівна,

студентка 22-ПО групи спеціальності 013 Початкова освіта

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Собко В. О.

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ ПЕРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ НАД РЕЧЕННЯМ НА УРОКАХ НАВЧАННЯ ГРАМОТИ

Спілкування є важливою умовою існування особистості в соціумі, головним фактором і найважливішим джерелом її розвитку, пов'язаного із взаємодією й діяльністю. Тому актуальним є питання формування у здобувачів початкової освіти компетентності «вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко й аргументовано пояснювати факти» [5, с. 4].

Важливістю сучасної мовно-літературної освіти, що забезпечує високу її якість, є навчання, яке спрямоване на формування комунікативних умінь у молодших школярів у процесі дослідження мовних одиниць і явищ з метою використання їх у процесі мовлення. Комунікативно-діяльнісний підхід до навчання української мови висвітлюється у працях методистів (Бадер В., Вашуленко М., Демидчик Г., Дубовик С., Зенченко Т., Лазаренко Н., Пономарьова К., Собко В. та ін.).

Значне місце у розвитку мовлення відводиться роботі з реченням як мінімальною одиницею мовлення, «яка являє собою граматично організоване поєднання слів (або одне слово), словосполучень і має певну смислову й інтонаційну завершеність» [2, с. 336]. Дослідники наголошують, що основне завдання вивчення речення – «формувати в учнів уміння будувати речення відповідно до законів синтаксису, літературної норми, урізноманітнювати їх структуру, збільшувати розміри, навчити школярів удосконалювати речення, домагаючись їх точності та виразності» [2, с. 336].

Наше дослідження присвячено розгляду методики формування комунікативних умінь учнів 1 класу на уроках української мови (навчання грамоти) у процесі роботи над реченням.

Розвиток мовлення першокласників, як зазначено у нормативних документах і дослідженнях методистів, передбачає вміння виділяти речення з мовного потоку; усвідомлювати речення як самостійну одиницю мови; членувати речення на слова; складати речення за схемою, предметними й сюжетними малюнками; називати кількість слів у реченні; складати схему; відповідати на запитання вчителя; ставити питання; будувати зв'язні висловлювання, спираючись на схему чи ілюстрації; встановлювати зв'язок між словами в реченні; розвивати діалогічне й монологічне мовлення [1; 4; 5].

Розробляючи методику формування в учнів першого класу комунікативних умінь, спиралися на висновки дослідників про те, що в дітей цього віку «добре розвинена мимовільна пам'ять, яка фіксує яскраві, емоційно насичені для дитини відомості і події її життя, отже, у навчанні доцільно використовувати цікаві й захопливі матеріали, яскраві візуальні опори, динамічні включення, емоційно збагачені ситуації тощо» [3, с. 35].

Розглянемо основні етапи, методи і прийоми, які використовували на уроках читання і письма у процесі роботи з реченнями з метою формування у першокласників комунікативних умінь.

1. *Постановка навчальних цілей:* ознайомлення першокласників із поняттям речення, його складниками; використання ілюстрацій: розвиток умінь будувати речення, формулювати запитання, вести діалог.

2. *Зміст роботи над реченнями:* а) дослідження різних типів речень: визначали розповідні, питальні та спонукальні речення, що давало можливість першокласникам усвідомлено вибирати форму висловлювання залежно від ситуації; б) складання речень: учили учнів творчо й самостійно формулювати різноманітні речення (за запитаннями вчителя, аналогічні до даного, за малюнками, прослуханими/прочитаними творами різних жанрів), використовуючи новий словниковий запас; в) аналіз і редагування (заохочували дітей до критичного осмислення та вдосконалення своїх речень, що сприяло їхньому мовленнєвому розвитку).

3. *Педагогічні умови.* Для максимально ефективного формування комунікативних умінь дотримувалися таких умов:

- емоційно-комфортне середовище (створення доброзичливої атмосфери, щоб діти відчували себе впевнено і вільно висловлювали свої думки);
- індивідуальний підхід (урахування потреб і здібностей кожного учня; адаптація освітнього процесу до інтересів і можливостей дітей);
- залучення до практичної діяльності (забезпечення постійного повторення й закріплення нових знань через різноманітну активну діяльність).

4. *Методи і прийоми роботи:*

- інтерактивні заняття (рольові ігри, у яких діти активно взаємодіяли, обирали ролі й складали діалоги, що стимулювало їхню креативність і впевненість);
- групові обговорення (учні могли відкрито ділитися своїми думками і ставити запитання, що розвивало їхні навички активного слухання та комунікації);
- завдання на побудову описів (опис улюблених предметів чи місць, що сприяло розширенню словникового запасу й складанню граматично правильних речень);
- гра «Знайди пару» (пропонували картки з малюнками і картки з реченнями до них).

Учні мали знайти пару (наприклад, малюнок тварини і речення про цю тварину), прочитати речення вголос, дати відповідь на питання: «Чому саме ця картка підходить до малюнка?». Така робота розвивала візуальне сприйняття та усне мовлення.

На уроках читання до комунікації учнів стимулювали такі *прийоми роботи*:

1. Виразне читання текстів, які містили різні типи речень (читання вголос з дотриманням інтонації і пауз; відпрацювання інтонації завершеності; орієнтація на відповідні розділові знаки).

2. Аналіз речень (розкриття змісту прочитаних речень, обговорення структури, визначення основних частин речення допомагало учням усвідомити, як формується думка).

3. Запитання до тексту (залучення учнів до постановки запитань за змістом прочитаного і побудови відповідей).

4. Групові обговорення (прочитаний текст діти обговорювали в малих групах, де висловлювали свої думки, ділилися враженнями та ставили запитання).

Розвитку умінь взаємодіяти з іншими особами усно, сприймати і використовувати інформацію для досягнення мети на уроках *письма* практикували завдання такого типу:

1. Вправи на складання речень з окремих слів або фраз, аналіз і редагування висловлень.

2. Диктанти та творчі завдання (сприяли закріпленню знань першокласників про структуру речення, стимулювали до обміну думками).

3. Спільне редагування текстів, у яких допущено помилки, обговорення, як можна покращити формулювання речень.

4. Використання малюнків (завдання на опис малюнків сприяли створенню речень на основі візуальної інформації).

Формування комунікативних умінь у процесі роботи над реченням реалізували за допомогою різних методик, зокрема засобами використання букваря, зошита для письма, дидактичних матеріалів та інтерактивної дошки.

Працюючи з букварем, застосовували: метод колективного читання речень (з наступним обговоренням); вправи на заміну слів (першокласники з'ясовували, як змінюється зміст речення); вправи на поширення, продовження речень; завдання на читання діалогів в особах та ін. Виконання таких вправ було спрямоване на розвиток навичок слухання, говоріння та критичного мислення.

Формуючи комунікативні уміння першокласників, практикували групові вправи на інтерактивній дошці: складання речень з додаванням слів із віртуальних карток; гра «Закінчи речення» (учні по черзі доповнювали початок речення, уявляючи відповідну картину/подію/ситуацію, пояснювали, як змінюється зміст висловлення відповідно до зміни слів); гра «Знайди місце словам ввічливості» (доповнення речень діалогів словами ввічливості і відтворення мовленнєвої ситуації). Така робота була спрямована на розвиток навички роботи в групі, залучення до комунікації та інтерактивності.

Отже, методика формування комунікативних умінь у першокласників у процесі роботи над реченнями на уроках читання й письма має бути комплексною та різноманітною, цікавою та інтерактивною. Використання інтерактивних і творчих методів, разом із систематичним зворотним зв'язком, дає можливість першокласникам засвоювати речення як мовленнєву одиницю, розвивати комунікативні навички, що забезпечує уміння спілкуватися в різних ситуаціях та їхню успішну соціалізацію.

Список використаних джерел

1. Вашуленко М., Вашуленко О. Про роботу за Букварем нового видання. *Початкова школа*. 2018. № 8.
2. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ : Літера ЛТД, 2011. 364 с.
3. Нова українська школа: Порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н.М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяда», 2017. 206 с.
4. Пономарьова К.І. Пріоритети в навчанні грамоти першокласників НУШ. *Початкова школа*. 2018. № 8.
5. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1–2 та 3–4 класи. Київ : Видавництво «Світоч», 2019. 336 с.

Шевченко Катерина Романівна,

студентка 33-ПО групи спеціальності 013 Початкова освіта

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Собко В. О.

РОЗВИТОК МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Оволодіння рідною мовою як засобом спілкування та пізнання є одним із найзначніших досягнень дитини в шкільному віці. Розвиток мовлення, засвоєння багатств рідної мови становлять основний елемент формування особистості. Це тісно пов'язано з розумовим, етичним та естетичним розвитком і є пріоритетним у мовному вихованні та навчанні молодших школярів.

Однією з найактуальніших проблем сучасної методики навчання української мови в початкових класах є розвиток мовлення учнів, оскільки першою компетентністю у

Державному стандарті початкової освіти визначено «вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях» [5, с. 4]. Розвиток зв'язного мовлення – провідний принцип початкової мовної освіти, який охоплює всі аспекти мовленнєвої діяльності учнів. Під час навчання необхідно акцентувати увагу на правильній вимові, чіткості та виразності усного мовлення, збагаченні словникового запасу, точному вживанні слів, на формуванні словосполучень і речень, побудові зв'язних висловлюваннях, а також на орфографічно грамотному письмі, що має стати основою кожного уроку.

Проблема розвитку зв'язного мовлення не є новою в методичній літературі. Значний інтерес науковців до цієї проблеми свідчить про її важливість і актуальність. У багатьох працях автори (Бадер В., Вашуленко М., Варзацька Л., Дубовик С., Кравчук Д., Лобчук О., Пономарьова К., Собко В., Хорошковська О., Шевченко Л. та ін.) зосереджують увагу на теоретичних основах мовленнєвого розвитку молодших школярів, обґрунтовують умови навчання мови та мовлення на основі тексту, формування монологічного мовлення.

К. Пономарьова зазначає, що «монологічне мовлення, тобто мовлення однієї людини, — це розповідь, повідомлення, переказ, виступ на зібранні тощо. Саме ці види монологу, перебувають у центрі уваги школи» [4, с. 53].

Метою нашої наукової розвідки є спроба здійснити теоретичний та емпіричний аналіз особливостей розвитку монологічного мовлення у молодших школярів у процесі навчання української мови, а також визначити основні напрями й умови формування в учнів умінь будувати висловлювання різних типів.

На основі аналізу науково-методичних джерел, вивчення педагогічного досвіду зазначаємо, що розвиток зв'язного мовлення є ключовим принципом навчання рідної мови в початкових класах і охоплює всі аспекти мовленнєвої діяльності учнів. В освітніх програмах з української мови і читання/літературного читання (змістові лінії «Взаємодіємо усно», «Взаємодіємо письмово») виокремлено зміст навчального матеріалу щодо отримання учнями елементарних знань про різні види мовлення: усне і писемне, діалогічне і монологічне, а також очікувані результати щодо побудови висловлювань, які залежать від комунікативних завдань і ситуацій спілкування [5, с. 44–45, с. 192–93].

У дослідженні орієнтувалися на таке визначення зв'язного висловлювання — «це сукупність взаємопов'язаних самостійних речень, об'єднаних спільним предметом мовлення (темою) і головною думкою за допомогою мовних (лексичних, граматичних і інтонаційних) засобів» [2, с. 316]. У розробленні методики брали до уваги рекомендації Варзацької Л., Шевченко Л. щодо використання системи вправ, спрямованих на формування в учнів умінь і навичок письмового мовлення, включаючи складання різноманітних творів за тематикою та типами (описи, розповіді, міркування) [1]. Цінними є висновки вчених про важливість «активності учнів у навчальному процесі, орієнтування на інтереси та досвід учнів, створення навчального середовища, яке б перетворило навчання на яскравий елемент життя дитини» [3, с. 18].

Монологічне мовлення має певні лінгвістичні характеристики. У монології той, хто говорить, викладає в розгорнутій формі своє сприйняття навколишніх подій, своє бачення світу, а також свої думки, наміри та оцінки. Мовець може також передавати думки інших людей.

Зміст роботи над монологічними висловлюваннями полягає у формуванні вмінь, які в методиці поділені на чотири групи: інформаційно-змістові, структурно-композиційні, граматико-стилістичні та редагування.

Перша група, що стосується *інформаційно-змістових умінь*, забезпечує оволодіння змістом повідомлення. Вона включає вміння орієнтуватися в умовах спілкування, усвідомлювати тему та основну ідею висловлювання, а також добирати необхідний матеріал. Будь-яке висловлювання починається з розуміння ситуації спілкування. При цьому аналізуються умови та мотиви мовлення, з'ясовується, з якою метою створюється висловлювання і для кого воно призначене.

Цей процес здійснюється за допомогою *структурно-композиційних умінь*. До цієї групи належать такі вміння:

- 1) аналізувати зібраний матеріал, вибираючи з нього необхідні елементи для реалізації задуму;
- 2) групувати зібрані дані, пов'язуючи факти та думки в окремі частини;
- 3) визначати послідовність розміщення цих частин;
- 4) продумувати смислові зв'язки між частинами тексту та знаходити для них словесне вираження;
- 5) виокремлювати найзначніші слова, важливі для конкретного висловлювання.

Кожен спосіб викладу має свої специфічні характеристики, потребує відповідного мовного оформлення та може мати певне стилістичне вирішення. У цьому процесі важливими є *граматико-стилістичні вміння*, такі як добір лексики, граматичних форм та інтонаційних засобів [2, с. 313–315]. Наші спостереження дали можливість зробити висновок, що цілеспрямована та систематична робота з лексикою на уроках української мови в початковій школі значно впливає на формування загальної культури всебічно розвиненої, соціально активної особистості, готової до максимально ефективної участі в мовленнєвому спілкуванні.

Водночас, як підтверджує дослідження, найважливішим завданням є розвиток умінь виконувати всі види мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо), на чому акцентується увага в програмі мовно-літературної освітньої галузі. Робота над правильною вимовою, чіткістю та виразністю усного мовлення, збагаченням словникового запасу, правильним і точним вживанням слів, формуванням словосполучень і зв'язних висловлювань, а також орфографічно грамотним письмом повинна стати основою кожного уроку. Тому практичну діяльність з розвитку мовлення молодших школярів здійснювали у процесі виконання вправ за напрямками:

- удосконалення звукової вимови учнів і підвищення їхньої мовної культури;
- збагачення, уточнення та активізація словникового запасу учнів;
- уміння використовувати слова у їхньому правильному значенні та застосовувати виражальні засоби мови відповідно до ситуації й мети висловлювання;
- послідовне і логічне викладення думок;
- покращення граматичної структури мовлення учнів;
- оволодіння нормами української літературної мови;
- засвоєння основних етичних правил спілкування.

Розвиток зв'язного мовлення відбувається на уроках і мови, і літератури. У центрі уваги на уроках читання/літературного читання, крім розкриття змісту, характеристики героїв, обов'язковою має бути робота над зображувальними засобами мови. Формуванню умінь висловлювати свою думку сприяє бесіда за текстом, наприклад: Що ви можете сказати про поведінку героя? Чи добре він вчинив? Як він мав повести себе в тій чи іншій ситуації? Чому він не міг повести себе інакше? Яким був його настрій? Що ви хотіли б йому порадити?

Слід ставити запитання про мовні зображувальні засоби, використані письменником, щоб учень міг визначати, чи доречно використане те чи інше слово, яка мовлення персонажів, які думки з'являються у нас під час читання висловлювання.

Таким чином, навчання монологічного мовлення учнів у початковій мовно-літературній освіті має здійснюватися послідовно та методично правильно з дотриманням таких умов:

1. Перед складанням усних і письмових творів (розповідей, описів, міркувань, есе) треба давати дітям зразки таких творів, колективно аналізуючи їх, визначаючи призначення, будову, етапи їх підготовки та мовне оформлення тексту.
2. Складання усного і письмового тексту потребує обдумування заголовка; він має бути короткий, конкретний, цікавий і виражати основну тему чи думку всього тексту.
3. Розвиток у молодших школярів умінь складати план, визначати, що є предметом висловлення, розуміти, що становить основний зміст тексту.

4. Формування умінь добирати мовний матеріал (слова, словосполучення, речення) є найвідповідальнішим етапом у підготовці до складання тексту; така робота сприяє накопиченню виразних засобів з метою розкриття думок.

5. Систематична робота на уроках мовно-літературної освітньої галузі над розвитком умінь підпорядковувати виклад матеріалу основній меті й темі висловлення з дотриманням вимог до монологічного мовлення: змістовності, логічності, точності, багатства, виразності, чистоти, правильності (за К. Пономарьовою); значну увагу необхідно приділяти навчанню аргументувати висловлення, уникати багатослів'я, щоб за словами не губилася думка.

Таким чином, ефективний розвиток монологічного мовлення у здобувачів початкової освіти можливий лише за умови чіткої системи роботи над формуванням комунікативних умінь (інформаційно-змістових, структурно-композиційних, граматико-стилістичних та редагування). Ця система базується на методичних принципах: єдності розвитку мовлення та мислення, взаємозв'язку усного і писемного мовлення, а також зв'язку роботи над розвитком мовлення з вивченням граматичного, лексичного та орфографічного матеріалу, залучення молодших школярів до участі у цікавій мовленнєвій діяльності, що відповідає потребам особистості.

Список використаних джерел

1. Варзацька Л. О., Шевченко Л. М. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів. Кам'янець-Подільський. Абетка, 2001. 101 с.
2. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ: Літера ЛТД, 2011. 364 с.
3. Нова українська школа: поради для вчителя / Під заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
4. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови методичний посібник. Київ КОНВІ ПРІНТ, 2020. 11 с.
5. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1–2 та 3–4 класи. Київ : Видавництво «Світоч», 2019. 336 с.

Дутка Олександр Валерійович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти I курсу
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Ігнатенко О. В.

ВИВЧЕННЯ ПОНЯТТЯ АЛГОРИТМ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА МЕТОДИКИ

Розвиток алгоритмічного мислення у молодших школярів є ключовим етапом у їхньому когнітивному становленні. У сучасному освітньому просторі важливо формувати навички аналізу, структуризації інформації та логічного мислення. Поняття «алгоритм» дозволяє дітям усвідомити принципи послідовності дій, що сприяє їхній здатності вирішувати повсякденні завдання. Сучасні методики викладання алгоритмів орієнтовані на інтерактивність, використання цифрових інструментів і міжпредметну інтеграцію.

Алгоритм – це впорядкована послідовність дій, яка веде до конкретного результату. У навчальному процесі в початковій школі алгоритмічний підхід сприяє розвитку структурного мислення, допомагає розуміти причинно-наслідкові зв'язки та ефективно розподіляти завдання.

У Державному стандарті початкової освіти України, поняття «алгоритм» є складовою частиною освітньої галузі «Математика». Цей стандарт визначає обов'язкові результати навчання та компетентності, які повинні набути учні початкової школи. [2]

Зокрема, серед очікуваних результатів навчання учнів зазначено:

- розуміння і використання понять «алгоритм», «команда», «послідовність команд»;

- складання, запис і виконання алгоритмів для конкретних виконавців (людини, комп'ютера, робота тощо);
- аналіз і виправлення помилок у простих алгоритмах.

Ці результати спрямовані на формування в учнів початкової школи алгоритмічного мислення, що є основою для подальшого вивчення інформатики та розвитку навичок розв'язання задач.

Доцільно виділити сучасні підходи до вивчення алгоритмів:

- використання інтерактивного навчання за допомогою ігрових технологій;
- використання настільних ігор, що вимагають складання алгоритмів для досягнення цілі;
- робота з робототехнічними наборами (Lego WeDo, Bee-Bot), які допомагають дітям зрозуміти основи алгоритмізації через практику;
- застосування середовищ візуального програмування (Scratch, Blockly) для розвитку алгоритмічного мислення у простій та доступній формі;
- використання мобільних додатків, що дозволяють моделювати алгоритми в інтерактивному середовищі;
- організація навчальних проєктів, під час яких учні створюють алгоритми для вирішення практичних задач;
- співпраця в командах, що сприяє розвитку комунікативних навичок та вміння аналізувати різні підходи до вирішення завдань.

Важливе місце у сучасній методиці викладання у початковій школі займає міжпредметна інтеграція. [3, 4]. При вивченні поняття алгоритму вона може реалізовуватися наступним чином:

- використання алгоритмічного підходу у математиці (розв'язання рівнянь, геометричні побудови);
- алгоритмізація навчання граматики (створення покрокових схем для аналізу речень та слів).

Окремо необхідно відмітити інноваційні методики навчання алгоритмів, а саме:

1. Метод асоціацій – використання знайомих об'єктів та ситуацій для пояснення алгоритмічних принципів.
2. Моделювання реальних процесів – створення алгоритмів на основі повсякденних дій (наприклад, складання алгоритму приготування страви).
3. Метод відкриттів – заохочення дітей до самостійного пошуку алгоритмічних закономірностей у різних сферах життя.
4. Групові проєкти – створення спільних алгоритмів у командній роботі.

Також рекомендується використовувати цифрові інтерактивні проєкційні медіасистеми, що підвищує ефективність у викладанні навчального матеріалу. Результати дослідження показали, що впровадження таких технологій сприяє підвищенню мотивації учнів до навчання, покращенню обізнаності та грамотності у використанні цифрових інструментів. [5]

Вивчення алгоритмів у початковій школі є важливим елементом розвитку мислення, що сприяє формуванню навичок аналізу, планування та вирішення проблем. Залучення ігрових методик, цифрових технологій та проєктного підходу дозволяє зробити навчання цікавим та ефективним. У майбутньому важливо продовжувати інтегрувати алгоритмічне мислення у різні аспекти освіти, забезпечуючи школярів необхідними компетенціями для успішного навчання та життя.

Список використаних джерел

1. Морзе Н. Викладання інформатики у початковій школі: методичні аспекти. Одеса: Вид-во ОНУ; 2020. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти: постанова кабінету міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 із змінами № 688 від 24.07.2019 № 898 від 30.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-п#Text> (дата звернення: 10.03.2025).
2. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4->

klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf
(дата звернення: 10.02.2025).

3. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Shyyan.pdf> (дата звернення: 10.02.2025).

4. Alekseiko, V., Savina, I., Khallo, O., Ihnatenko, O., & Andreikova, I. (2024). Effectiveness of using digital interactive projection media systems in teaching vocational subjects and in professional activities. *Revista Eduweb*, 18(3), 88-105. <https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2024.18.03.8>

Фігісова Ірина Максимівна,

магістрантка спеціальності 013 Початкова освіта

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Кухарчук І. О.

СТАН ПРОБЛЕМИ ПРОВАДЖЕННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Важливість проблеми визначається тим, що в контексті значних змін, які відбуваються сьогодні в соціально-економічному та політичному бутті України, постає питання про докорінну трансформацію освіти, метою якої є виховання успішної, конкурентоспроможної, творчої особистості, здатної до самовизначення, самореалізації та розвитку. Шкільна освіта сьогодні передбачає найважливіші вимоги до самореалізації особистості учня, визнання всіх його вроджених задатків, уміння бути самостійним, відповідальним і творчим.

Основним документом, у якому описані зміст та всі вимоги щодо обов'язкових результатів навчання школярів, є Державний стандарт початкової освіти. Особлива увага приділяється інформаційно-комунікаційним компетентностям, зокрема цифровій грамотності, критичному мисленню та безпечному використанню технологій. Розвиток цих компетентностей важливий з першого року навчання в початковій школі, оскільки цифрове середовище впливає на освіту та майбутню професійну діяльність учнів [1].

Державний стандарт початкової освіти ґрунтується на компетентнісному підході, за якого інформаційно-комунікаційні компетенції є комплексними та інтегровані в усі напрями освіти. Це передбачає використання інформаційних технологій в освіті, розвиток навичок інформаційної грамотності та використання цифрових інструментів у практичних завданнях. Особлива увага приділяється безпечному використанню технологій, захисту авторських прав і даних, які сприяють успішній соціальній взаємодії та розвитку учнів у сучасному інформаційному суспільстві [1].

Розвиток ІКТ-навичок у початковій школі відбувається в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій, що вимагає адаптації навчальної програми. Стандарти передбачають інтеграцію цифрових інструментів в усі предмети, зокрема з використанням мультимедійних ресурсів, електронних підручників та програмування. Це сприяє розвитку не лише цифрової грамотності, а й аналітичного та критичного мислення, а також навичок ефективної взаємодії в інформаційному середовищі.

Аналіз підручників з української мови вказує на інтеграцію мультимедійних технологій у навчальні завдання, які відповідають вимогам цифрового навчання. Сучасні підручники містять не лише текстові матеріали, а й інтерактивні завдання, які сприяють розвитку критичного мислення та навичок говоріння. Використання конструктора LearningApps для створення інтерактивних завдань активізує навчальну діяльність учнів, сприяє розвитку самостійності та індивідуалізації навчання.

Багато сучасних дослідників аналізують використання мультимедійних технологій у початковій школі та фокусуються на їхньому впливі на зміну методів навчання. Вони зазначають, що цифровізація освіти сприяє оновленню педагогічних підходів та

впровадженню інноваційних засобів навчання. Це робить освітній процес більш гнучким, інтерактивним та доступним для учнів. На основі аналізу роботи А. Міщенко можна зробити висновок, що мультимедійні технології сприяють розвитку інформаційно-комунікаційної компетенції в дітей молодшого шкільного віку. Авторка наголошує на важливості поєднання традиційного навчання з інтерактивними цифровими інструментами, які допомагають вивчати українську мову та розвивати інформаційні навички. Результати експерименту засвідчують, що учні, які використовують мультимедійні засоби, показують значно кращі результати в лінгвістичному аналізі та синтезі, ніж ті, хто навчається за традиційною методикою [3].

У статті Н. Вінницької та О. Жигайло розглядаються тенденції використання мультимедійних технологій в освіті та їхній вплив на якість навчання. Дослідники зазначають, що цифрові ресурси сприяють диференціації навчального процесу, дають змогу школярам працювати у власному темпі та розвивають їхню самостійність. Водночас автори наголошують на необхідності розроблення єдиної методики інтеграції мультимедіа у викладання української мови з урахуванням рівня технічного оснащення шкіл та цифрових компетенцій викладачів [2, с. 19].

Л. Коростіль та Г. Солдатова досліджують особливості навчання покоління Z, яке зростає в цифровому середовищі та потребує нових підходів до освітнього процесу. Вони зазначають, що сучасні діти мають високий рівень цифрової грамотності, швидко опрацьовують інформацію та віддають перевагу візуально-динамічним форматам навчання. Традиційні методи поступово втрачають ефективність, тому вчителі повинні інтегрувати мультимедійні технології, щоб зробити навчання більш доступним і цікавим. Використання відео, аудіофайлів, анімацій та інтерактивних презентацій сприяє розвитку мовних компетентностей та підвищує продуктивність навчання. Дослідниці підкреслюють, що успішне засвоєння матеріалу сучасними учнями неможливе без адаптації освітнього процесу до їхніх когнітивних особливостей та способів сприйняття інформації [4].

Отже, аналіз педагогічної літератури засвідчує, що проблема впровадження мультимедійних технологій у навчання української мови відображена в Державному стандарті початкової освіти, у підручниках та наукових розвідках учителів-практиків та методистів. Незважаючи на поступове впровадження цифрових інструментів у програми, рівень їхнього застосування залишається нерівномірним через технічні та методичні обмеження.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 13.03.2025).
2. Вінницька, Н., Жигайло, О. Особливості застосування мультимедіа-технологій у сучасній системі освіти. *Молодь і ринок*. 2023. № 2 (210). С. 109 – 112.
3. Міщенко А. О. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності в учнів початкової школи засобами мультимедійних технологій : кваліфікаційна робота освітнього ступеня «магістр», студ. VI курсу, 61 групи, спец.: 013 «Початкова освіта» / наук. керівник: к. п. н., доцент О. С. Конотоп. Чернівці, 2021. 90 с.
4. Рилова В. С. Дослідження можливостей мультимедійних додатків навчальних видань: пояснювальна записка до атестаційної роботи здобувача вищої освіти на другому (магістерському) рівні, спеціальність 186 «Видавництво та поліграфія» / В. С. Рилова ; М-во освіти і науки України, Харків. нац. ун-т радіоелектроніки. Харків, 2021. С. 1 – 78.
5. Солдатова Г. Покоління Z: психолог розповіла, як інтернет змінив сучасних дітей. URL: <https://ukr.media/science/272956> (дата звернення: 12.03.2025).

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Вступ. Сучасна початкова школа потребує нових підходів, які допомагають дітям розвивати критичне мислення, творчість і самостійність. Традиційні методи навчання вже не завжди відповідають сучасним викликам, тому важливо поєднувати класичні підходи з цифровими технологіями та інтерактивними інструментами. Такі інноваційні методи не лише покращують засвоєння знань, а й сприяють розвитку соціальних навичок, умінь працювати в команді та аналізувати інформацію [1].

Використання інноваційних методів підвищує зацікавленість учнів та робить навчання більш динамічним і цікавим. Проектна робота, ігрові методики, сторітелінг і групові завдання допомагають учням не просто запам'ятовувати інформацію, а й застосовувати її на практиці. Нові підходи дозволяють враховувати індивідуальні особливості кожного учня та формувати ключові компетентності, які потрібні у XXI столітті [2].

Мета – здійснити аналіз сучасних інноваційних методів у початковій школі та дослідити, як вони допомагають створювати сучасне освітнє середовище, яке стимулює пізнавальну активність учнів, розвиває їх критичне мислення, творчість і соціальні навички..

Методи та матеріали. Дослідження ґрунтується на аналізі наукових статей, методичних рекомендацій, матеріалів освітніх платформ та досвіду вчителів початкової школи. Основними джерелами є освітні портали та матеріали про інноваційні практики навчання, які допомагають визначити найбільш ефективні методи для роботи з учнями в початковій школі..

Результати. Значну роль у впровадженні інноваційних методів навчання в початковій школі відіграють цифрові технології та доступ до різноманітних освітніх онлайн-ресурсів. Сьогодні уроки дедалі частіше проводяться із використанням інтерактивних дошок, навчальних платформ і мобільних застосунків, що дозволяє урізноманітнити способи подачі матеріалу та забезпечити індивідуальний підхід до кожного учня. Такі методи допомагають краще враховувати індивідуальні особливості дітей, розвивають їхню креативність, аналітичне мислення та навички самостійного навчання [2].

Крім технологій, інноваційні методи сприяють формуванню в дітей важливих соціальних компетентностей та навичок спілкування. Робота в групах, обговорення, презентації та дебати допомагають учням висловлювати власні думки, аргументувати свої позиції та враховувати точки зору інших. Особливо важливо створити в класі атмосферу довіри, взаємоповаги та підтримки, що сприяє розвитку емоційного інтелекту учнів і робить навчання більш комфортним [3].

Інноваційні методи навчання орієнтовані на те, щоб підготувати учнів до життя в інформаційному суспільстві. Формування навичок роботи з інформацією, критичного мислення, творчого підходу до вирішення проблем і здатності до співпраці — це ключові завдання сучасної початкової школи. Завдяки інноваційним підходам освітній процес стає більш гнучким, орієнтованим на потреби кожної дитини та забезпечує ефективніше засвоєння знань і розвиток потенціалу учнів [1].

Проектне навчання вважається одним із найефективніших методів, оскільки воно дозволяє учням активно долучатися до процесу навчання. Наприклад, на уроці природознавства діти можуть створити макет екосистеми або провести експеримент з вирощування рослин у різних умовах (світло, волога, температура), фіксуючи результати у вигляді таблиць і діаграм. Таке навчання допомагає розвивати навички дослідницької діяльності, аналізу та командної роботи. А під час вивчення теми «Погода» можна організувати груповий проект із щоденним спостереженням за погодою, складанням прогнозу та порівнянням з фактичними даними [2].

Метод «перевернутого класу» передбачає, що учні самостійно опрацьовують теоретичний матеріал вдома, а під час уроку використовують знання на практиці. Наприклад, вони можуть переглянути відео про будову рослин і пройти тест на освітній платформі вдома, а в класі досліджувати рослини під мікроскопом, визначати частини та обговорювати їх функції. У математиці цей метод можна використати для вивчення властивостей геометричних фігур, які вдома учні розглядають теоретично, а на уроці створюють моделі з конструктора або пластиліну [2].

Сторітелінг є ще одним ефективним методом розвитку креативності та мовлення учнів. Наприклад, на уроці української мови діти можуть створювати власні історії за заданим сюжетом або переповідати події від імені персонажа. У процесі вивчення казки «Колобок» учні можуть скласти історію від імені лисиці або самого Колобка, змінюючи кінцівку сюжету. А на уроці історії можна використовувати сторітелінг, відтворюючи події певної епохи, наприклад, «день із життя князя Володимира» [3].

Метод «лобзик» спрямований на покращення командної роботи. Учні поділяються на групи, і кожна група отримує свій аспект теми для вивчення. Потім учасники пояснюють матеріал своїм однокласникам. Наприклад, вивчаючи тему «Пори року», одна група аналізує погодні умови, інша — зміни в природі, а третя — сезонні зміни у житті тварин. Підсумком може бути створення плакату або презентації зі спільними результатами [2].

Ігрові методи навчання включають використання рольових ігор та симуляцій. Наприклад, під час вивчення правил дорожнього руху учні можуть створити модель вулиці з іграшковими машинками й дорожніми знаками. Одна група грає роль пішоходів, інша — водіїв, а третя — регулювальників. На уроках математики можна створити «магазин», де учні купують і продають товари, що допомагає розвивати навички комунікації та математичного мислення [3].

Метод «шести капелюхів мислення» допомагає розвивати критичне мислення. Учні розглядають проблему з різних точок зору: логічної, емоційної, критичної, творчої, об'єктивної та організаційної. Наприклад, під час аналізу казки «Червона Шапочка» вони можуть обговорювати ситуацію з позиції вовка, бабусі, Червоної Шапочки та лісоруба. На уроках природознавства такий метод можна застосувати для аналізу проблеми зміни клімату [2].

Використання інформаційно-комунікативних технологій дозволяє урізноманітнити навчальний процес. Наприклад, інтерактивні дошки використовуються для пояснення матеріалу, виконання тестів та групових завдань. На уроці географії можна використовувати онлайн-карти для вивчення країн та континентів. У математиці — програми для розв'язування рівнянь і побудови графіків. Важливим є також використання навчальних платформ (наприклад, Kahoot, LearningApps), що дозволяє створювати інтерактивні тести та змагання між учнями [2].

Метод «дебатів» сприяє розвитку критичного мислення учнів та вміння аргументовано відстоювати власну позицію. Наприклад, під час уроку суспільствознавства учні можуть обговорювати переваги та недоліки різних форм правління. На уроці літератури можна провести дебати щодо вчинків персонажів: чи правильно вчинила Попелюшка, залишивши бал? Учні навчаються будувати аргументи, наводити докази та аналізувати контраргументи [3].

Висновки. Інноваційні методи навчання в початковій школі сприяють розвитку самостійності, критичного мислення та креативності учнів. Використання проєктного навчання, інтерактивних методик та ІКТ дозволяє зробити навчальний процес більш ефективним, цікавим та доступним для кожного учня. Поєднання традиційних підходів з новітніми технологіями створює умови для формування ключових компетентностей та підвищення мотивації до навчання.

Список використаних джерел

1. Довгопол Ю.І. Застосування інноваційних методів навчання для створення захоплюючого освітнього середовища. URL: <https://surl.li/poqkzc> (дата звернення 12.03.2025).
2. Таран Е. 15 інноваційних методів навчання з посібником і прикладами. Найкраще в 2025 році. URL: <https://surl.li/cumpfb> (дата звернення 12.03.2025).

3. Юдіна Ю.В. Інноваційні освітні практики в сучасній початковій школі. Методичний посібник. 2021. URL: <https://surl.li/cikdbc> (дата звернення 12.03.2025).

Толкачов Дмитро Вікторович,
магістрант 60М-ПО групи спеціальності 013 Початкова освіта
Безкорвайний Іван Вікторович,
студент 13-ПО групи спеціальності 013 Початкова освіта
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Литвинов А. С.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Вступ. Штучний інтелект (ШІ) вже не є футуристичною технологією – він активно використовується в освіті, зокрема у початковій школі, де відіграє важливу роль у персоналізації навчання, розвитку критичного мислення та спрощенні рутинних завдань. Вчителі все частіше звертаються до цифрових інструментів, щоб урізноманітнити навчальний процес і зробити його більш адаптивним до потреб кожного учня. Важливо розуміти, що впровадження ШІ у початковій школі вимагає ретельного підходу, який включає навчання вчителів, адаптацію навчальних матеріалів та інтеграцію технологій відповідно до вікових особливостей учнів [3].

Метою роботи є аналіз методичних підходів до використання штучного інтелекту у початковій школі для персоналізації навчання, оцінювання знань учнів, розвитку творчих здібностей та формування критичного мислення.

Матеріали та методи. У роботі використано аналіз наукових джерел для вивчення підходів до використання ШІ у початковій школі. Порівняльний метод застосовано для оцінки ефективності різних ШІ-інструментів. Синтез та узагальнення допомогли визначити основні напрями впровадження ШІ у навчальний процес, а описовий метод використано для ілюстрації практичних прикладів використання технологій.

Результати. Одним із ключових методичних підходів до впровадження ШІ у початковій школі є його використання для персоналізованого навчання. ШІ-інструменти можуть аналізувати рівень знань учня та пропонувати йому завдання відповідної складності. Такі платформи, як Google Classroom, AdaptedMind або DreamBox, використовують алгоритми ШІ для створення навчальних маршрутів, які допомагають дітям працювати у власному темпі та засвоювати матеріал відповідно до їхніх здібностей. Це особливо важливо у класах з різномісними групами, де традиційні методи навчання можуть не враховувати індивідуальні особливості кожного здобувача. Дослідження показують, що використання таких систем підвищує мотивацію дітей до навчання та зменшує рівень тривожності, оскільки учні працюють у комфортному для них ритмі [1].

Іншим важливим напрямом є використання ШІ для створення інтерактивних навчальних матеріалів. Програми на основі штучного інтелекту можуть автоматично генерувати навчальні тести, презентації, візуальні пояснення до теми та навіть інтерактивні ігри. Використання візуальних пояснень на основі ШІ дозволяє адаптувати матеріали для учнів з різними стилями сприйняття інформації: аудіалів, візуалів та кінестетиків. Наприклад, платформи Microsoft Education та Kahoot! пропонують інтеграцію ШІ для створення адаптивних тестів і вікторин, що допомагають здобувачам краще запам'ятовувати матеріал через гру. Водночас такі платформи, як Book Creator, дозволяють учням створювати власні електронні книги та мультимедійні історії за допомогою генеративного ШІ [4].

Важливим методичним аспектом є формування в учнів навичок критичного мислення під час роботи із ШІ. Оскільки штучний інтелект може генерувати як корисну, так і некоректну інформацію, вчителі мають навчати дітей перевіряти отримані дані, аналізувати їхню достовірність та робити власні висновки. Уроки, присвячені цифровій грамотності, повинні включати вправи з аналізу результатів, отриманих від ШІ, а також дискусії щодо

їхньої точності та надійності. Використання проєктного навчання, де учні самостійно досліджують певну тему, збирають інформацію з різних джерел і зіставляють її з відповідями ШІ, допомагає розвинути навички аналітичного мислення [2].

Штучний інтелект може допомагати вчителям у процесі оцінювання знань учнів. Автоматизовані системи можуть швидко перевіряти відповіді на тести, аналізувати письмові роботи та навіть надавати персоналізовані рекомендації щодо покращення результатів. Це особливо актуально в умовах великої кількості здобувачів у класах, коли вчитель фізично не може приділити достатньо уваги кожному.

Такі системи як Turnitin та Grammarly, використовують алгоритми ШІ для глибокого аналізу текстових відповідей, оцінки граматики, стилістики та унікальності робіт. Вони можуть автоматично виявляти орфографічні помилки, давати рекомендації щодо покращення структури тексту та навіть оцінювати відповідність роботи заданій темі. Це значно спрощує процес перевірки та дозволяє вчителям зосередитися на змістовному аналізі, а не лише на технічних аспектах письма.

Окрім текстового аналізу, деякі платформи, такі як Quizizz, Kahoot! і Socrative, дозволяють створювати тести з автоматичним оцінюванням. Такі сервіси не тільки полегшують роботу вчителя, але й мотивують учнів до активного навчання завдяки інтерактивному формату тестування. Використання гейміфікації в оцінюванні, наприклад, у програмах Classcraft та Edmodo, допомагає зробити процес навчання цікавим і захопливим. Учні можуть отримувати бали за правильні відповіді, збирати винагороди та навіть покращувати свої «персонажі», що стимулює їх до активної участі в навчальному процесі.

Важливо зазначити, що ШІ може допомагати не лише у тестовому оцінюванні, а й у більш комплексних видах аналізу знань. Наприклад, інструменти на зразок Knewton та Squirrel AI використовують адаптивне навчання, яке дозволяє оцінювати прогрес учнів та на основі аналізу їхніх помилок пропонувати персоналізовані навчальні маршрути. Це особливо корисно для виявлення прогалин у знаннях та індивідуальної підтримки учнів, які потребують додаткового пояснення матеріалу.

Однак важливо, щоб ШІ не замінював повністю оцінювання вчителем. Використання таких технологій має бути доповненням до традиційних методів, а не їхньою альтернативою. Вчитель повинен залишатися основним оцінювачем, особливо коли йдеться про складні завдання, що вимагають творчого підходу або критичного мислення. Тому впровадження ШІ в оцінювання має супроводжуватися відповідною методичною підготовкою педагогів і чіткими етичними стандартами щодо його використання [4].

Ще один важливий методичний підхід – використання ШІ для розвитку творчих здібностей дітей. Генеративні моделі можуть допомагати дітям писати казки, створювати малюнки або музику. Наприклад, інструменти DALL-E та RunwayML дозволяють створювати унікальні ілюстрації на основі текстових описів, а Soundraw та Magenta пропонують учням експериментувати з музичними композиціями. Це не тільки стимулює творчість, а й допомагає дітям краще зрозуміти принципи роботи алгоритмів та їхні можливості [4].

Висновки. Таким чином, використання технологій штучного інтелекту у початковій школі відкриває широкі можливості для вдосконалення навчального процесу. ШІ може допомагати у персоналізації навчання, оцінюванні знань, розвитку творчих здібностей та адаптації матеріалів для дітей з особливими освітніми потребами. Водночас ефективне використання цих технологій потребує відповідального підходу з боку педагогів, навчання дітей критичному мисленню та дотримання етичних норм.

Список використаних джерел

1. Інструктивно-методичні рекомендації щодо запровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах загальної середньої освіти. URL: <https://surl.li/fzrcnt> (дата звернення 02.03.2025).
2. Коваленко В. В., Мар'єнко М. В. Використання вчителями сервісів штучного інтелекту у навчанні природничо-математичних предметів у закладах загальної середньої освіти: метод. рекомендації. Київ, 2024. 71 с.

3. Лушинська О., Деленко В., Антонішин Н.-М., Лишак М. Використання технологій штучного інтелекту в освітньому середовищі НУШ. *Молодь і ринок* № 6 (226), 2024. С. 42-47.
4. Пономар Л. І. Використання штучного інтелекту в початкових класах: нові можливості для індивідуалізації навчання та розвитку критичного мислення. URL: <https://surl.li/hdpdrv> (дата звернення 02.03.2025).

Толкачова Поліна Євгеніївна,
студентка 21-ПО групи спеціальності 013 Початкова освіта
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Литвинов А. С.

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ОСВІТИ: ЯК ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ВПЛИНУЛИ НА КОГНІТИВНИЙ РОЗВИТОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Вступ. У сучасному світі діджиталізація освіти стала важливим елементом навчального процесу. Інтеграція цифрових технологій у початковій школі створює нові умови для розвитку дітей, зокрема полегшуючи доступ до знань, підвищуючи інтерес до навчання та забезпечуючи формування навичок цифрової грамотності. Проте разом із цими можливостями на перший план виходять і певні проблеми.

Сьогодні в Україні процес діджиталізації освіти набув значної ролі у трансформації навчального середовища. Цифрові технології створюють широкі можливості для розвитку молодших школярів, роблячи освітній процес більш інтерактивним, доступним і адаптивним до сучасних умов. Водночас зростає стурбованість щодо впливу гаджетів, мультимедійних платформ та віртуального простору на когнітивний розвиток дітей.

Мета: дослідження впливу діджиталізації освіти на когнітивний розвиток молодших школярів, визначення її переваг та викликів, а також оцінка ефективності цифрових технологій у навчальному процесі.

Матеріали та методи. У дослідженні використано наукові публікації та аналітичні матеріали. Застосовано пошуково-бібліографічний метод, а також аналіз, синтез, порівняння, індукцію, дедукцію, класифікацію, систематизацію та узагальнення отриманих даних.

Результати. Проблема використання цифрових ресурсів у контексті освітнього процесу в умовах війни, зокрема в початковій школі, є об'єктом численних досліджень вітчизняних науковців. Зокрема, в дослідженні О. Рудницької зазначено, що онлайн-навчання в Україні за умов військової агресії характеризується специфічними особливостями та вимагає ретельного забезпечення навчально-методичних, технічних і дидактичних ресурсів. Водночас цей формат навчання являє собою цінну можливість для збереження комунікації між учителями й учнями, що має надзвичайно важливе значення у періоди суспільних криз. До ключових переваг використання цифрових технологій в освіті належить гнучкість у виборі часу та місця проведення занять, а також спрощення процесу взаємодії між учасниками освітнього процесу [3].

У свою чергу, дослідження Д. Васильєвої висвітлює особливості дистанційного навчання в Україні в умовах війни, зіставивши його з освітнім процесом, організованим під час карантину через COVID-19. На момент початку повномасштабного вторгнення українські вчителі вже мали досвід проведення онлайн-уроків, проте нові обставини змусили переглянути і адаптувати підходи до навчання, особливо коли йшлося про ефективну освіту учнів початкової школи [1].

У своєму дослідженні В. М. Чайка та А. М. Шишак аналізують феномен діджиталізації, розглядаючи його як трансформаційний процес переходу різних галузей, зокрема освітньої, до цифрового формату. Автори акцентують увагу на тому, що впровадження дистанційного навчання в Україні становить невід'ємний компонент цієї еволюції. Вони зазначають, що процес оцифрування інформації вимагає значних ресурсів та зусиль не лише від державних органів, але й від учасників освітнього процесу. Незважаючи на такі виклики, цей напрямок

розвитку є неминучим. Діджиталізація, на думку авторів, має фундаментальне значення для посилення конкурентоспроможності та ефективності освітньої сфери в Україні [4].

Сучасні цифрові технології кардинально змінюють підходи до навчання в початковій школі, перетворюючи його на більш інтерактивний, гнучкий та доступний процес. Вони сприяють підвищенню мотивації школярів, формуванню навичок самостійного навчання та поліпшенню засвоєння навчального матеріалу. Однак успіх цих змін безпосередньо залежить від рівня цифрової компетентності педагогів, технічної оснащеності шкіл і адаптації методик викладання до нових реалій.

Серед найпоширеніших цифрових інструментів у початковій школі слід виділити інтерактивну дошку, яка є важливим засобом для візуалізації навчального контенту. Вона дозволяє педагогам демонструвати ілюстрації, графіки й відеоматеріали, а учням - взаємодіяти з інформацією через жести або спеціалізовані маркери. Не менш популярними є планшети й смартфони, які забезпечують постійний доступ до освітніх додатків та онлайн-ресурсів. Вони сприяють індивідуальному навчальному процесу й допомагають дітям співпрацювати з однолітками. Інтерактивні дисплеї також стають невід'ємною частиною освіти. Вони використовуються для проведення мультимедійних презентацій, виконання інтерактивних завдань і забезпечують можливості дистанційного навчання.

Окрім апаратного забезпечення, активно впроваджуються програмні засоби. Віртуальна (VR) та доповнена реальність (AR) відкривають перед учнями нові горизонти пізнання, створюючи захопливі уроки з використанням інтерактивних симуляцій і віртуальних екскурсій. Інтерактивні вебсайти та навчальні додатки пропонують широкий вибір ігор, тестів і мультимедійних завдань, які розвивають логічне й критичне мислення. Гейміфікація ж робить навчальний процес насиченим та емоційно залучаючим завдяки ігровим методам, а інтерактивні відео додають динаміки й зацікавлюють дітей. Дистанційне навчання підтримується за допомогою спільних онлайн-дошок та інтерактивних книг, що дозволяють учням співпрацювати в реальному часі. QR-коди стають зручним інструментом для швидкого доступу до додаткових навчальних матеріалів.

Практичний досвід учнів і педагогів підтверджує, що за умови належної інтеграції технологій в освітній процес, вони можуть значно підвищити його якість. Інновації роблять навчання відповідним до потреб сучасних дітей, забезпечуючи інклюзивність, комфортність і високу ефективність.

Цифрові технології відіграють важливу роль у сучасній початковій освіті, сприяючи розвитку інформаційної грамотності, стимулюванню пізнавальної активності та забезпеченню ширшого доступу до навчальних матеріалів. Їх впровадження відкриває перспективи для удосконалення педагогічного процесу та підвищення його ефективності. До ключових переваг інтеграції цифрових інтерактивних технологій у початкову школу належить розширення доступу до навчальних ресурсів: інтерактивні платформи, відеоуроки, електронні підручники та навчальні ігри пропонують учням можливість здобувати знання у гнучкому та адаптивному форматі. Крім того, використання цифрових засобів сприяє формуванню критичного мислення шляхом стимуляції активного засвоєння інформації, її аналізу та логічного осмислення.

Значною мірою технології сприяють зростанню мотивації до навчання завдяки мультимедійним компонентам та ігровим елементам, що роблять освітній процес цікавішим і більш захопливим для молодших школярів. Важливим є також покращення комунікативної взаємодії: інтерактивні засоби навчання активізують ефективне співробітництво між учителем та учнями й одночасно сприяють розвитку командної роботи. Ще одним вагомим аспектом є індивідуалізація навчального процесу відповідно до специфіки сприйняття кожного учня: інтерактивні інструменти враховують різні стилі навчання, такі як візуальний, аудіальний чи кінестетичний. Наприклад, використання інтерактивних дошок робить уроки більш наочними та динамічними, утримуючи увагу дітей, тоді як навчальні платформи дозволяють виконувати самостійне опрацювання матеріалу, повторення вивчених тем і тренування ключових навичок [2].

Попри численні переваги, надмірне використання цифрових технологій може супроводжуватися певними ризиками. Серед негативних наслідків можна виділити

підвищену ймовірність гаджет-залежності, зниження рівня соціальної взаємодії, а також труднощі із концентрацією уваги. Окрім цього, постає необхідність зважати на питання інформаційної безпеки та захисту персональних даних.

Висновки. Цифрові інтерактивні технології істотно сприяють підвищенню якості освітнього процесу, стимулюють мотивацію учнів до навчання та вдосконалюють їхні когнітивні здібності. Використання інтерактивних платформ, мультимедійних ресурсів і елементів гейміфікації не лише розширює можливості доступу до знань, але й дозволяє ефективно адаптувати навчальний процес з урахуванням індивідуальних особливостей учасників.

Водночас впровадження цифрових технологій супроводжується низкою специфічних викликів. Серед них — ризик розвитку залежності від гаджетів, зниження рівня соціальної взаємодії та потреба у забезпеченні інформаційної безпеки. Оптимальне використання цифрових інструментів в освітній практиці можливе лише за умови їх гармонійного поєднання з традиційними методами навчання.

Дослідження підтверджує значний потенціал цифрових інтерактивних технологій у підвищенні якості початкової освіти. Вони сприяють розширенню доступу до освітніх матеріалів, стимулюють мотивацію учнів і сприяють формуванню їхньої цифрової компетентності. Інтерактивні платформи, мультимедійні ресурси та елементи гейміфікації допомагають індивідуалізувати навчальний процес, розвивати критичне мислення та вдосконалювати комунікаційні навички.

Однак, ефективне впровадження цифрових технологій потребує виваженого підходу. Надмірна залежність від гаджетів може негативно вплинути на рівень соціальної взаємодії, знизити концентрацію уваги та створити ризик формування цифрової залежності. Важливо враховувати аспекти інформаційної безпеки та забезпечення належної технічної підтримки для якісного навчального процесу.

Список використаних джерел

1. Васильєва Д. Стан дистанційного навчання математики під час війни в Україні. Український педагогічний журнал, 2022. С. 38–47. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-2-38-47>
2. Мар'єнко М. В., Сухіх А. С. Методика використання цифрових технологій у процесі змішаного навчання в закладах загальної середньої освіти. Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2022. DOI : <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4111>
3. Рудницька О., Кузик П., Дзямко В. Перспективи онлайн-навчання в умовах війни. Наука і техніка сьогодні, 2022. С. 196–204. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-7\(7\)-196-204](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-7(7)-196-204)
4. Чайка В. М., Шишак А. М. Діджиталізація початкової освіти: проблеми і перспективи. Педагогічний альманах: збірник наукових праць. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2021. Вип. 50. С. 38–47.

Новак Юлія Андріївна,

магістрантка 60М-ПО групи спеціальності 013 Початкова освіта

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викл. Непомняця Г. І.

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Навчання математики в початковій школі є важливою складовою загальної освіти, оскільки формує ключові та предметні компетентності, розвиває критичне мислення й логічні операції. Від ефективності математичної підготовки залежить подальше ставлення учнів до цієї галузі та їхня академічна успішність. Математика має значний потенціал для впровадження інформаційних технологій, адже охоплює різноманітний матеріал, який потребує ефективної роботи з інформацією. Використання комп'ютерної техніки сприяє

раціональному поданню навчального матеріалу у вигляді схем, діаграм, таблиць, а також допомагає встановлювати зв'язки між різними процесами та явищами.

Питання математичної підготовки здобувачів початкової освіти досліджували М. Богданович, Л. Коваль, Н. Листопад, О. Онопрієнко, С. Скворцова та інші. Вони зосереджували увагу на розкритті методичних аспектів змісту початкового курсу математики. Технологічний підхід до навчання математики частково розкрито у науковому доробку О. Матвієнко, Є. Лодатко, Н. Руденко, Т. Коломієць, С. Стрілець, Д. Широков, Т. Фадєєва та інші.

Здобувачі початкової освіти мають високу пізнавальну активність, однак нестійку увагу, що потребує від учителя використання методик, спрямованих на підтримку інтересу та формування позитивного ставлення до математики. Враховуючи вікові особливості учнів — емоційну чутливість, сприйняття інформації через наочність і потребу в позитивному підкріпленні — важливо поєднувати традиційні методи з інноваційними технологіями та практичними завданнями. Застосування таких технологій робить освітній процес цікавішим і ефективнішим, сприяє розвитку образного мислення й активному засвоєнню знань.

Зміст початкового курсу математики включає такі змістові лінії: «Числа, дії з числами. Величини», «Геометричні фігури», «Вирази, рівності, нерівності», «Робота з даними», «Математичні задачі і дослідження».

Початковий курс математики охоплює кілька змістових ліній, які тісно взаємопов'язані між собою. Основною є лінія «Числа, дії з числами», яка спрямована на формування поняття «число» та опанування арифметичних дій. Учні знайомляться з нумерацією чисел, способами обчислення та властивостями арифметичних дій. Паралельно формується уявлення про величини, як властивості об'єктів, що можна вимірювати. Здобувачі початкової освіти вчаться обирати одиниці вимірювання та знаходити числове значення величини. Геометрична змістова лінія спрямована на розвиток просторових уявлень і вміння працювати з геометричними фігурами. Діти вчаться креслити, моделювати, конструювати та вимірювати геометричні об'єкти. Змістова лінія «Вирази, рівності, нерівності» знайомить учнів із математичними виразами, рівняннями та нерівностями. Це забезпечує пропедевтичну підготовку до вивчення алгебри в середній школі. Змістова лінія «Математичні задачі і дослідження» сприяє розвитку логічного мислення, навичок розв'язування задач і проведення простих досліджень. Математичні задачі дозволяють пов'язати навчання з реальним життям. Вони активізують пізнавальну діяльність і розвивають критичне мислення учнів. Змістова лінія «Робота з даними» формує вміння аналізувати та упорядковувати інформацію. Учні вчаться працювати з таблицями, схемами та діаграмами. Усі ці змістові лінії реалізують міжпредметні зв'язки та сприяють формуванню цілісної математичної компетентності.

Під час опрацювання змісту математичної освітньої галузі значну увагу слід приділяти залученню інформаційно-комунікаційних технологій. Зокрема, використання інтерактивних дошок, електронних підручників, освітніх ігор та симуляторів підвищує інтерес дітей до освітнього процесу та робить його більш ефективним.

Т. Фадєєва зазначає, що одним із сучасних напрямів формування математичних знань та умінь у здобувачів початкової освіти є використання інноваційних технологій у процесі навчання [29]. Інтерактивні платформи, освітні програми, мобільні додатки дозволяють зробити вивчення математики більш захопливим і доступним. Наприклад, багато цифрових ресурсів пропонують адаптивне навчання, коли складність завдань змінюється відповідно до рівня знань дитини, що допомагає кожному учню працювати у власному темпі.

Форми опрацювання навчального матеріалу, що застосовує вчитель на уроках математики із залученням інформаційних технологій, можуть бути різними – це електронні підручники, презентація, слайди, тести, віртуальні практичні роботи тощо.

Широкі можливості, щоб інтенсифікувати процес навчання математики дає пакет Microsoft Office, у який включаються, окрім текстового редактора Word, ще й презентації PowerPoint, система баз даних Access, електронні таблиці Excel, різноманітні відеоредакти (фрагменти пізнавальних телепередач, мультфільмів), аудіозаписи. Беззаперечно, системою баз даних передбачається велика підготовча робота під час проектування навчальних занять,

проте її результат – ефективна навчальна система та система для перевірки умінь та знань учнів.

Н. Руденко, Т. Коломієць виділяють чимало інформаційних ресурсів, які може використовувати вчитель під час навчання математики здобувачів початкової освіти такі як: Mathdisk, Padlet, Matifik, LearningApps, Mozaik education, Пустунчик, Вчи.юа.

Таким чином, інноваційні технології відкривають нові можливості у процесі навчання математики молодших школярів, дозволяють зробити його більш різноманітними за формами, уникнути шаблонності, підвищити інтерес учнів до вивчення освітньої галузі, урізноманітнити методи організації пізнавальної діяльності тощо. Застосування вищезазначених технологій на уроках математики можна здійснювати за різними схемами у відповідності з потребами конкретного уроку, з рівнем володіння різними програмними продуктами та наявності сертифікованих програм.

Отже, інноваційні технології в початковій математичній освіті – це поєднання сучасних методів, прийомів і засобів навчання, що спрямовані на підвищення ефективності освітнього процесу через використання новітніх наукових досягнень, цифрових інструментів і нестандартних підходів до подання освітнього матеріалу. Вони сприяють розвитку самостійного мислення учнів, підвищенню їхньої мотивації до навчання та формуванню навичок, необхідних для майбутньому інформаційному суспільству. Вони надають широкі можливості для навчання математики здобувачів початкової освіти. За допомогою цифрових ресурсів та інтерактивних платформ вчителі можуть індивідуалізувати освітній процес, враховуючи потреби кожного учня.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1–2 класи. К. : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. С. 92–122.
2. Коваль Л.В., Скворцова С.О. Методика навчання математики: теорія і практика: Підручник для студентів за спеціальністю 6.010100 «Початкове навчання», освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». Харків: ЧП «Принт-Лідер», 2011. 414 с.
3. Скворцова С. О., Онопрієнко О.В. Нова українська школа: методика навчання математики у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах інтегративного і компетентнісного підходів : навч.-метод. посіб . Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 352 с.
4. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1 – 2 класи. К. : ТД «ОСВІТА – ЦЕНТР+», 2018. 240с.
5. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 3 – 4 класи. <https://mon.gov.ua/ua/osvita>.
6. Фадєєва Т. О. Інноваційні технології навчання математики у початкових класах: Навчально-методичний посібник для студентів психолого-педагогічного факультету педагогічного університету. Кіровоград: Авангард , 2011. 95 с.

Сердюк Валерія Олексіївна,

магістрантка 60М-ПО групи спеціальності 013 Початкова освіта

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Вишник О. О.

ПОТЕНЦІАЛ ІНТЕГРАЦІЇ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ : ПЕДАГОГІЧНИЙ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ

Інтеграція арт-терапевтичних методів та цифрових технологій в освітній процес є важливим інноваційним кроком у розвитку сучасної педагогіки. Арт-терапія допомагає молодшим школярам виражати свої емоції та знижувати рівень тривожності, що важливо для емоційного благополуччя учнів. Водночас, цифрові технології сприяють розвитку когнітивних та комунікативних навичок, що підвищує інтерес до навчання та готує учнів до викликів сучасного інформаційного суспільства. Інтеграція цих двох напрямків створює нові можливості для розвитку емоційного інтелекту, критичного мислення та творчих здібностей.

Особливо важливою ця інтеграція стала під час адаптації до змішаного та дистанційного навчання, що стало необхідним в умовах обмеженого доступу до традиційних шкільних ресурсів. Завдяки розвитку цифрових технологій, педагогам стало легше адаптувати освітній процес до нових умов. Використання різних форматів візуалізації, таких як фотозображення, анімації, GIF-файли та відео, значно підвищує залученість учнів та їхню мотивацію до навчання. Наприклад, платформа Canva дозволяє поєднувати всі ці елементи в одній презентації, що робить навчальний процес наочним і доступним [1].

Онлайн-навчання, зокрема у асинхронному форматі, дає учням можливість самостійно опрацьовувати навчальні матеріали, використовуючи цифрові платформи для створення зрозумілого контенту. Учні можуть надсилати готові роботи у вигляді фото, відео або анімацій, що спрощує комунікацію та зменшує технічні обмеження. Використання цифрових інструментів, таких як графічні редактори, допомагає учням розвивати творчі здібності, зокрема через створення малюнків та колажів. Інструменти, як Paint або Tux Paint, інтуїтивно зрозумілі та доступні для молодших школярів, сприяють розвитку просторового мислення та емоційного інтелекту. Як зазначає М. Швардак, графічний редактор є одним із найпростіших та найдоступніших цифрових інструментів, що активно використовуються в початковій освіті. Він не лише допомагає дітям опановувати базові навички створення та редагування зображень, але й стимулює розвиток просторового мислення, творчості та креативного самовираження. Крім того, використання графічного редактора сприяє формуванню інформаційної культури учнів, допомагаючи їм краще орієнтуватися у цифровому середовищі [2, с. 23].

Згідно з типовою освітньою програмою О. Савченко, знайомство з графічними редакторами вперше відбувається у 2-му класі. У цей період школярі починають засвоювати основи цифрової графіки, вчать створювати малюнки, редагувати візуальні об'єкти та аналізувати результати своєї роботи. Важливою особливістю є те, що вивчення графічного редактора інтегрується у різні навчальні предмети, сприяючи міждисциплінарному підходу в освіті [3]. У 3-4 класах використання графічних редакторів набуває більш прикладного характеру. Учні не лише вдосконалюють навички роботи із зображеннями, а й використовують їх у навчальних проєктах, створенні презентацій, ілюстрацій та плакатів [4].

Платформа Canva забезпечує широкі можливості для реалізації спільних проєктів, що сприяє розвитку комунікативних навичок у учасників освітнього процесу. Завдяки функції редагування в реальному часі, учні та вчителі можуть взаємодіяти, обмінюватися ідеями і вдосконалювати проєкти разом, що підвищує ефективність навчання. Крім того, Canva сприяє розвитку креативного мислення, цифрової грамотності, а також навичок командної роботи, що є важливими для сучасної освіти.

Використання Canva в навчальному процесі дозволяє учням не лише створювати презентації, інфографіки та інші проєкти, а й удосконалювати навички структурування інформації та візуального представлення даних. Ця платформа інтегрує цифрові технології в освітній процес, роблячи навчання більш інтерактивним та адаптованим до індивідуальних потреб учнів.

Tinkercad – це вебзастосунок для 3D-дизайну та моделювання, який відзначається простотою використання та доступністю для широкого кола користувачів. Його інтуїтивний інтерфейс робить процес створення тривимірних моделей зрозумілим навіть для початківців, незалежно від віку чи рівня підготовки. Завдяки цьому будь-який вчитель може легко створити інтерактивну 3D-модель, що допоможе покращити візуалізацію навчального матеріалу та сприятиме ефективнішому засвоєнню знань учнями [5].

Платформа Kahoot! є потужним інструментом для проведення інтерактивних уроків з дизайну та технологій у початковій школі. Вона дає можливість вчителям урізноманітнити процес навчання, зробити його цікавішим та більш мотивуючим для учнів. Завдяки ігровому формату Kahoot! розвиваються увага, швидкість мислення та активне засвоєння матеріалу. Учні можуть відповідати на питання через свої пристрої, що створює можливість для інтерактивного спілкування та миттєвого отримання зворотного зв'язку.

Поєднання арт-терапевтичних методів і цифрових технологій відкриває нові шляхи для творчого розвитку дітей, одночасно сприяючи розвитку соціальних навичок. Спільна робота

в групах над проектами дозволяє учням не тільки розвивати креативність, але й навчатися ефективно взаємодіяти, висловлювати свої думки, слухати інших та працювати над досягненням спільного результату.

Одним із таких ефективних методів є створення групових цифрових проектів, наприклад, спільних малюнків чи відео. За допомогою інструменту Adobe Spark учні можуть об'єднувати свої ідеї та доповнювати один одного. Кожен учасник вносить свою частину роботи, виражаючи емоції чи ідеї через візуальні образи, кольори, текстури або звуки. Це не лише мотивує дітей до самовираження, а й допомагає їм погоджувати рішення, розподіляти обов'язки та розвивати командну співпрацю.

Вчителі можуть успішно поєднувати арт-терапевтичні методи з цифровими технологіями під час практичних занять, створюючи можливості для самовираження учнів та розвитку їхньої креативності. Такий підхід допомагає дітям не лише краще передавати свої емоції через мистецтво, а й освоювати роботу з цифровими інструментами, сприяючи розвитку навичок створення візуального контенту.

Висновок. Поєднання арт-терапевтичних методів з цифровими технологіями в навчанні відкриває великі можливості для комплексного розвитку учнів. Такий підхід, що об'єднує творчість через мистецтво та сучасні цифрові інструменти, сприяє не лише розвитку креативних здібностей, а й допомагає контролювати емоційний стан, знижуючи стрес і тривожність. Учні можуть виражати свої почуття у зручній і доступній формі, що позитивно впливає на їхню емоційну стійкість і впевненість у собі.

Застосування цифрових технологій разом з арт-терапією сприяє розвитку соціальних навичок, оскільки групові проекти, спільні творчі завдання та інтерактивні презентації допомагають дітям вчитися працювати в команді, ефективно спілкуватися, знаходити компроміси та підтримувати одне одного. Це допомагає формувати ключові міжособистісні навички, необхідні для успішної взаємодії в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Смолянчук Н., Собченко Т., Сирота А. Цифрові сервіси на уроках «дизайн і технології»: проблеми, реалії, перспективи. *Молодь і ринок*. 2024. № 3/223. С. 18–22.
2. Швардак М. В. Інформатична освітня галузь та цифрові технології в початковій школі : навч. посібник для здобувачів другого (магістерського рівня) вищої освіти денної та заочної форм навчання спеціальності 013 Почткова освіта. Мукачево : МДУ, 2023. 86 с.
3. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 3- 4 клас від 12.08.2022 № 743-22. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Savchenko.pdf> (дата звернення: 15.02.2025).
4. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. від д 12.08.2022 № 743-22. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf> (дата звернення: 15.02.2025).
5. 3D design Cell of animal. Tinkercad. URL: <https://www.tinkercad.com/things/0MoW392RLFl-cell-of-animal>. (дата звернення: 18.02.2025).

Балашова Наталія Володимирівна,
магістрантка 6М-П(з) групи спеціальності 053 Психологія
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: ст. викл. Мисник С. О.

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ, ЯКІ ЗАЛУЧЕНІ ДО ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Сучасне суспільство вимагає від індивідів не лише високого рівня когнітивного розвитку, але й розвинених соціально-емоційних навичок, зокрема емоційного інтелекту (ЕІ). В молодшому шкільному віці (6–10 років) відбувається інтенсивний розвиток емоційної сфери дитини, що визначає її подальшу соціальну адаптацію та успішність. Позашкільна освіта як інституція формального і неформального навчання може суттєво впливати на розвиток ЕІ, створюючи середовище для емоційного самовираження, співпереживання та ефективної комунікації. У даній статті розглядаються основні концепції емоційного інтелекту, емпіричні дослідження його розвитку в молодшому шкільному віці та вплив позашкільної освіти на цей процес.

Термін «емоційний інтелект» був запроваджений Пітером Саловейєм та Джоном Маєром [3] і пізніше популяризований Даніелем Гоулманом [2]. Відповідно до класичної моделі Саловея-Маєра, емоційний інтелект охоплює чотири ключові компоненти:

1. Сприйняття емоцій – здатність розпізнавати емоції в собі та інших.
2. Розуміння емоцій – усвідомлення причин виникнення емоцій та їх можливих наслідків.
3. Регуляція емоцій – здатність контролювати власні емоційні реакції та впливати на емоційний стан інших.
4. Використання емоцій у мисленні та діяльності – застосування емоцій для ефективного прийняття рішень.

Гоулман Д. розширив цю модель, включивши такі компоненти, як самосвідомість, саморегуляція, мотивація, емпатія та соціальні навички, що стали основою сучасних досліджень ЕІ [2].

Позашкільна освіта охоплює різноманітні види діяльності, такі як гуртки, спортивні секції, музичні школи, театральні студії та волонтерські програми. Ці форми діяльності створюють умови для розвитку емоційного інтелекту через:

- колективну взаємодію: участь у командних проєктах сприяє розвитку соціальних навичок та емпатії;
- творчу самореалізацію: мистецькі та театральні заняття допомагають дітям краще розуміти власні та чужі емоції;
- формування навичок емоційної регуляції: спортивні секції навчають дітей контролювати емоції під час суперництва та взаємодії з тренерами.

Багато наукових робіт підтверджують позитивний вплив позашкільної освіти на розвиток ЕІ у дітей молодшого шкільного віку. Зокрема, дослідження Береславська О. показало, що діти, які беруть участь у мистецьких і спортивних програмах, демонструють вищий рівень емоційного усвідомлення та регуляції порівняно з однолітками, які не залучені до таких активностей [1]. Інше дослідження виявило, що участь у театральних гуртках сприяє розвитку емпатії та навичок ефективного вирішення конфліктів [4].

Хоча більшість досліджень підтверджують позитивний вплив позашкільної освіти на розвиток ЕІ, деякі науковці наголошують на необхідності врахування індивідуальних особливостей дітей. Наприклад, дослідження Чебановської І. вказує, що не всі діти однаково реагують на позашкільні заняття: для деяких участь у гуртках може викликати стрес через високі очікування та конкуренцію [5]. Також варто відзначити, що якість позашкільної освіти відіграє вирішальну роль у її ефективності. Важливими чинниками є педагогічні

підходи, емоційна підтримка з боку наставників та інтеграція емоційної компетентності в навчальні програми.

Розвиток емоційного інтелекту в молодшому шкільному віці є критично важливим для формування адаптивних соціальних навичок, саморегуляції та ефективної міжособистісної взаємодії. Позашкільна освіта виступає потужним інструментом розвитку ЕІ, сприяючи емоційній саморегуляції, емпатії та комунікативним навичкам. Проте необхідно враховувати індивідуальні особливості дітей та забезпечувати високу якість позашкільних програм для максимізації позитивного ефекту. Подальші дослідження мають зосередитися на розробці ефективних методик інтеграції емоційного інтелекту в освітні процеси.

Список використаних джерел

1. Береславська О.М. Розвиток емоційного інтелекту вихованців як засіб формування успішної особистості. *Вдосконалення позашкільної освіти в умовах сучасних трансформацій*: матеріали І Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Кропивницький: ПП «Поліум», 2024. С. 7-10.
2. Гоулман Даніел Емоційний інтелект: [кн., яка змінює уявлення про те, що означає бути розумним]; [пер. з англ. С.-Л. Гумецької]. Харків : Віват, 2018. 511 с
3. Карузо Р. Девід та Саловей Пітер Емоційний інтелект керівника: як розвивати і використовувати чотири базові навички емоційного лідерства. Київ : Саміт-книга, 2016. 296 с.
4. Нікітчик Ю.В., Грисенко Н.В. Розвиток емоційного інтелекту дітей молодшого шкільного віку. *ГАБІТУС*. 2024. №57. С. 27-34.
5. Чекановська І. Формування емоційного інтелекту в учнів початкової школи: теорія і практика. *Вересень*. 2022. №3(90). С. 15-22.

Міщенко Вікторія Юріївна,

магістрантка 6М-П(з) групи спеціальності 053 Психологія

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: ст. викл. Мисник С. О.

СУТНІСТЬ ЕМОЦІЙНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ПІДЛІТКІВ В ПРАЦЯХ ЗАРУБІЖНИХ І УКРАЇНСЬКИХ НАУКОВЦІВ

Емоційне благополуччя особистості є одним із ключових понять сучасної психологічної науки, що охоплює широкий спектр внутрішніх психоемоційних станів людини, її здатність керувати емоціями та підтримувати позитивне ставлення до життя. В умовах сучасного суспільства, яке характеризується високим рівнем стресу та швидкими соціальними змінами, дослідження феномена емоційного благополуччя набуває особливої актуальності. У даній статті здійснено аналіз концептуальних підходів до визначення поняття «емоційне благополуччя», використовуючи досвід зарубіжних і українських дослідників.

Визначення емоційного благополуччя є багатограним та розглядається через різні підходи в психологічній науці. Так, Ryff & Keyes вважають, що емоційне благополуччя є компонентом психологічного благополуччя, який включає позитивні афективні стани, задоволеність життям і гармонію у внутрішньому світі людини. Вони наголошують, що психологічне благополуччя містить як емоційну, так і когнітивну складові, які взаємопов'язані та забезпечують загальний рівень життєвого задоволення [6].

З іншого боку, Houben та Van Den Noortgate (2015) вказують, що емоційне благополуччя – це здатність особистості ефективно регулювати емоції, підтримувати позитивний настрій та адаптуватися до змін у навколишньому середовищі [7]. Вони також акцентують увагу на тому, що короткотривалі емоційні стани можуть значною мірою впливати на довготривалі показники психологічного благополуччя.

Емоційне благополуччя підлітків є важливим аспектом їхнього психічного здоров'я, що впливає на соціальну адаптацію, академічну успішність та загальний розвиток особистості. Зростання рівня стресу, тривожності та депресивних станів серед підлітків вимагає наукового аналізу факторів, що впливають на їхнє емоційне благополуччя, та пошуку ефективних методів підтримки.

Мета дослідження – аналіз сучасних наукових підходів до проблеми емоційного благополуччя підлітків та виявлення основних факторів, що його визначають.

В основі дослідження лежить аналіз наукових джерел, що висвітлюють питання психологічного благополуччя підлітків, зокрема когнітивно-біхевіорального, гуманістичного та біопсихосоціального підходів. Методами дослідження стали контент-аналіз наукових публікацій, порівняльний аналіз теоретичних концепцій та емпіричних досліджень.

Проблема емоційного благополуччя підлітків широко досліджується в психологічній літературі. Вітчизняні та зарубіжні вчені розглядають цей феномен через призму різних наукових підходів.

Зокрема, концепція психологічного благополуччя була розроблена К. Рифф, яка виділила шість основних компонентів: самоприйняття, позитивні міжособистісні відносини, автономія, керованість оточенням, наявність життєвої мети та особистісне зростання. Роботи К. Рифф значною мірою вплинули на подальші дослідження у цій сфері [6].

У рамках когнітивно-біхевіорального підходу (А. Бек, Д. Кларк) емоційне благополуччя розглядається як здатність особистості регулювати власні емоції та справлятися зі стресовими ситуаціями. Важливу роль у цьому відіграють когнітивні стилі, рівень самооцінки та адаптивні стратегії подолання труднощів [4].

Гуманістичний підхід (К. Роджерс, А. Маслоу) акцентує увагу на необхідності створення сприятливого середовища для розвитку особистості. Вчені наголошують на важливості підтримки, прийняття та самореалізації для формування емоційного благополуччя підлітків [3].

Біопсихосоціальна модель (Дж. Енгель) пояснює емоційне благополуччя як результат взаємодії біологічних, психологічних і соціальних факторів. Вплив сім'ї, соціального оточення та культурних особливостей є визначальними у процесі становлення емоційного стану підлітка [5].

Серед вітчизняних дослідників слід відзначити роботи І. Дубровіної, яка вивчала психологічне здоров'я та емоційний стан дітей і підлітків. Вона підкреслює, що рання діагностика та своєчасне втручання є ключовими факторами у збереженні психічного благополуччя молоді [1].

Крім того, численні дослідження вказують на роль шкільного середовища та освітніх програм у підтримці емоційного благополуччя підлітків. Важливими є соціально-емоційне навчання (SEL), розвиток навичок резиліентності та формування емоційного інтелекту. Так, у працях Лісіної М. розглядається ефективність програм СЕН у школах України, що сприяють розвитку навичок емоційної регуляції та стресостійкості [2].

Наукова література підтверджує, що емоційне благополуччя підлітків є багатофакторним явищем, що залежить від сімейних, соціальних, шкільних та особистісних факторів. Впровадження психологічних програм підтримки є важливим напрямом для збереження психічного здоров'я підлітків.

Список використаних джерел

1. Дубровіна І. В. Психологічне здоров'я та емоційне благополуччя підлітків: теоретико-методологічний аналіз. *Психологічний журнал*. 2022. №4. С. 15–27.
2. Лісіна М. І. Вплив соціально-емоційного навчання на рівень емоційного благополуччя підлітків. *Наукові дослідження в психології*. 2023. Т. 5. С. 112–124.
3. Маслоу А. Нові межі людської природи; пер. з англ. Г. Балла, А. Попогребского. К.: Знання, 2019. 425 с.
4. Beck A. T., & Clark D. A. Cognitive therapy of anxiety disorders: Science and practice. Guilford Press, 2010.
5. Engel G. L. The clinical application of the biopsychosocial model. *American Journal of Psychiatry*. 1980, 137, 535–544.

6. Ryff C. D. Psychological well-being revisited: Advances in the science and practice. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 2014, 83(1), 10-28.
7. Houben M., & Van Den Noortgate, W. (2015). The relation between short-term emotion dynamics and psychological well-being: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 141(4), 901-930.

Осипенко Марина Миколаївна,
магістрантка 6М-П(з) групи спеціальності 053 Психологія
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: ст. викл. Мисник С. О.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО РЕАБІЛІТАЦІЇ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІСЛЯ БОЙОВИХ ТРАВМ

Проблема формування мотивації до реабілітації у військовослужбовців, які отримали бойові травми, є надзвичайно актуальною в умовах сучасної війни в Україні. Після отримання фізичних поранень або психологічних травм (зокрема посттравматичного стресового розладу, ПТСР) військовослужбовці часто стикаються з труднощами адаптації до нового способу життя. Дослідження свідчать, що ефективність реабілітації залежить не лише від медичних процедур, але й від психологічних чинників, серед яких ключову роль відіграє мотивація до одужання та соціальної інтеграції. Вивчення цієї тематики охоплює праці як українських дослідників (Колесніченко О., Приходько І., Мацегора Я., Кокун О., Агаєв Н., Пішко І., Лозінська Н., Остапчук В.), так і зарубіжних науковців (Едвард Десі, Річард Райан, Брюс Керні, Рейчел Єгуда), які аналізують механізми відновлення після бойових травм.

Формування мотивації до реабілітації є складним процесом, що включає когнітивні, емоційні та поведінкові аспекти. Згідно з теорією самодетермінації (Е. Десі, Р. Райан), мотивація зростає за умови задоволення трьох базових потреб: автономії (відчуття контролю над власним життям), компетентності (почуття ефективності у певній діяльності) та соціальної включеності [5]. Якщо військовослужбовець бачить сенс у реабілітації, має соціальну підтримку та усвідомлює перспективи майбутнього життя, мотивація до відновлення зростає. Водночас зовнішні фактори, такі як соціальні стереотипи щодо ветеранів або стигматизація звернення по психологічну допомогу, можуть знижувати бажання брати участь у реабілітаційних програмах [4].

Українські дослідження вказують на кілька основних психологічних бар'єрів реабілітації. Колесніченко О., Приходько І., Мацегора Я. зазначають, що військові з важкими пораненнями нерідко переживають когнітивний дисонанс, оскільки їхня колишня бойова ідентичність входить у конфлікт із новими обмеженнями. Це може викликати відчуття безнадії, що, у свою чергу, знижує мотивацію до відновлення [1]. Кокун О., Агаєв Н., Пішко І., Лозінська Н., Остапчук В. наголошують, що ветерани часто стикаються з «вторинною травматизацією» через нерозуміння або байдужість суспільства, що ще більше ускладнює їхню реабілітацію [2].

Дослідження, проведене в Інституті психології імені Г. С. Костюка НАН України, підтверджує, що одним із ключових чинників успішної реабілітації є соціальна підтримка. Військовослужбовці, які отримують підтримку родини, побратимів або професійних психологів, демонструють вищу мотивацію до активного життя. Успішний досвід зарубіжних країн свідчить про ефективність групових терапевтичних підходів, таких як когнітивно-поведінкова терапія (КПТ), групова психотерапія, а також професійна перекваліфікація та навчання новим навичкам.

На практиці в Україні діють декілька реабілітаційних програм, що сприяють формуванню мотивації до відновлення. Наприклад, у рамках проєкту «Veteran Hub» проводяться психологічні тренінги та програми соціальної адаптації для військових. У межах діяльності громадської організації «Повернись живим» розроблено програми фізичної та психологічної реабілітації, що враховують потреби військових із бойовими травмами. Крім того, державні програми, такі як Центри медико-психологічної реабілітації при Міністерстві

оборони України, надають комплексну допомогу військовим, проте проблема нестачі кваліфікованих психологів та реабілітологів залишається актуальною.

Окремої уваги заслуговує нейропсихологічний аспект відновлення після бойових травм. Травматичні ураження мозку (наприклад, наслідки контузії) можуть впливати на когнітивні функції та емоційний стан, що знижує мотивацію до реабілітації. Дослідження Рейчел Студи показують, що нейропсихологічна реабілітація має бути інтегрованою складовою відновлення для військових, які зазнали таких уражень. Це підтверджують і спостереження українських фахівців, які наголошують на необхідності мультидисциплінарного підходу до реабілітації [3].

З огляду на зазначене, можна сформулювати кілька рекомендацій щодо покращення реабілітаційної системи в Україні. По-перше, необхідно розширити мережу державних і приватних центрів психологічної реабілітації з акцентом на довготривале психологічне супроводження ветеранів. По-друге, важливо впроваджувати освітні та професійні програми для військових, які сприятимуть їхній соціальній інтеграції. По-третє, необхідно розробити комплексні інформаційні кампанії, що сприятимуть подоланню стигматизації психологічної допомоги серед військовослужбовців.

Таким чином, формування мотивації до реабілітації військовослужбовців після бойових травм є складним процесом, що включає як психологічні, так і соціальні аспекти. Враховуючи сучасні виклики в Україні, необхідне подальше вдосконалення реабілітаційних підходів, а також розвиток системи психосоціальної підтримки ветеранів. Комплексний підхід, що включає психологічну, соціальну та нейропсихологічну підтримку, може сприяти більш ефективному відновленню та адаптації військових до мирного життя.

Список використаних джерел

1. Колесніченко О. С., Приходько І. І., Мацегора Я. В. Психологічна реабілітація військовослужбовців після виконання службово-бойових завдань в бойових умовах : монографія. Харків : НА НГУ, 2021. 75 с
2. Кокур О.М., Агаєв Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Остапчук В.В. Психологічна робота з військовослужбовцями-учасниками АТО на етапі відновлення: методичний посібник. Київ: НДЦ ГП ЗСУ, 2017. 282 с.
3. Павлик Н. В. Психологічний супровід військовослужбовців, спрямований на психологічну реабілітацію постстресових психічних розладів : метод. посіб. Київ, 2020. 92 с.
4. Романишин А.М., Бойко О.В., Гузенко І.М. Первинна психологічна допомога і реабілітація в бойових умовах: навчально-методичний посібник/. Львів: АСВ, 2014. 140 с.
5. Deci E.L., Ryan R.M. Self-determination theory: A macrotheory of human motivation, development and health. *Canadian Psychology*. 2008b. Т. 49. С. 182-185.

Федоров Владислав Ігорович,

студент 24-І групи предметної спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія)

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: ст. викл. Мисник С. О.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

Підлітковий вік є критичним етапом людського розвитку, що характеризується значними фізіологічними, когнітивними, емоційними та соціальними трансформаціями. Цей період, який охоплює приблизно віковий діапазон від 10 до 18 років, відіграє вирішальну роль у формуванні особистості та соціальних навичок. Психологічні особливості підлітків привертають увагу дослідників через їхню складність і вплив на подальше життя. Метою цих тез є аналіз теоретичних концепцій, що пояснюють ці особливості, огляд результатів сучасних емпіричних досліджень і критична оцінка літератури. У роботі використано структурований підхід із вступом, основною частиною, де розглядаються ключові аспекти, та висновками.

Теорія когнітивного розвитку Жана Піаже є однією з основоположних для розуміння

підліткового віку. Піаже стверджував, що в цей період завершується перехід до формально-операційного мислення: «Дитина досягає стадії, коли вона може мислити гіпотетично і дедуктивно, оперуючи абстрактними поняттями» [8]. Це дозволяє підліткам аналізувати складні ідеї, прогнозувати наслідки та розвивати критичне мислення, хоча ця здатність розвивається нерівномірно залежно від середовища.

Ерік Еріксон у своїй психосоціальній теорії визначив підлітковий вік як період кризи «ідентичність проти ролі плутанини». Він зазначав: «Завдання юності полягає у формуванні цілісного відчуття себе через інтеграцію попереднього досвіду та нових соціальних ролей» [4]. Успішне подолання цієї кризи сприяє стійкій ідентичності, тоді як невдача може призвести до невпевненості та соціальних труднощів.

Стенлі Холл, засновник систематичного вивчення підліткового віку, описав цей період як «шторм і натиск». У своїй праці він писав: «Підлітковий вік є часом природної бурі, викликані біологічними змінами, що породжують конфлікти та емоційну нестабільність» [5]. Ця концепція підкреслює біологічний детермінізм, хоча сучасні дослідники частково відходять від її узагальнень.

Нейропсихологічні дослідження розширюють розуміння підліткового віку. Сара-Джейн Блейкмор і Кетрін Міллз зазначають: «У підлітків спостерігається дисбаланс між розвитком лімбічної системи, що відповідає за емоції, і префронтальної кори, яка контролює саморегуляцію» [2]. Цей дисбаланс пояснює імпульсивність і схильність до ризику, особливо в соціальних ситуаціях. Наприклад, їхнє дослідження показало, що підлітки частіше приймають ризиковані рішення в присутності однолітків через прагнення до схвалення.

Лінда Спір у своїх працях звертає увагу на гормональні зміни: «Підвищення рівня кортизолу та статевих гормонів у пубертаті впливає на емоційну реактивність, що може проявлятися у перепадах настрою» [9]. Це підтверджує ідею С. Холла про біологічну основу «шторму і натиску», але вказує на індивідуальні відмінності.

Джеймс Коулман підкреслює соціальний вплив: «Група однолітків стає центральним фактором у формуванні поведінки підлітків, часто перевищуючи вплив сім'ї» [3]. Його дослідження показують, що конформізм може спонукати до ризикованої поведінки, але також сприяє розвитку соціальних компетенцій у сприятливих умовах.

Теорія Ж. Піаже залишається впливовою, але Діана Кун зазначає її обмеження: «Когнітивний розвиток у підлітків значною мірою залежить від доступу до освіти, що недооцінено у моделі Піаже» [6]. Це вказує на необхідність врахування соціального контексту.

Еріксонівська концепція також піддається критиці. Джеймс Марсія, розвиваючи її, писав: «Формування ідентичності варіюється залежно від культурних умов, що не враховував Еріксон» [7]. У колективістських суспільствах ідентичність може бути більше пов'язана з групою, ніж з індивідуальністю.

Джеффри Арнетт переосмислює ідею С. Холла, пропонуючи концепцію «виникаючої дорослості»: «Підлітковий вік не завжди є періодом стресу; у стабільних умовах він може бути часом можливостей» [1]. Це ставить під сумнів універсальність «шторму і натиску» і наголошує на ролі середовища.

Нейропсихологічні дослідження, попри їхню точність, іноді звинувачують у редукціонізмі. С. Блейкмор визнає: «Незрілість префронтальної кори не повністю пояснює поведінку; соціальні фактори відіграють не меншу роль» [2]. Це підкреслює потребу в інтегративному підході.

Підлітковий вік поєднує біологічні, когнітивні та соціальні аспекти розвитку. Ж. Піаже, Е. Еріксон і С. Холл заклали теоретичну основу, яку доповнюють сучасні дослідження С. Блейкмор, Л. Спір і Д. Коулмана. Емоційна нестабільність і ризик можуть бути зумовлені нейропсихологічними та гормональними факторами, але соціальний контекст відіграє ключову роль у їх прояві. Критичний аналіз показує, що універсальні моделі потребують адаптації до культурних і індивідуальних особливостей. Подальші дослідження мають зосередитися на міжкультурних відмінностях і практичних стратегіях підтримки підлітків.

Список використаних джерел

1. Arnett J. J. (1999). Adolescent storm and stress, reconsidered. *American Psychologist*, 54(5),

317–326.

2. Blakemore S.-J., & Mills, K. L. (2014). Is adolescence a sensitive period for sociocultural processing? *Annual Review of Psychology*, 65, 187–207.
3. Coleman J. C. (2011). *The nature of adolescence* (4th ed.). London: Routledge.
4. Erikson E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: W. W. Norton & Company.
5. Hall G. S. (1904). *Adolescence: Its psychology and its relations to physiology, anthropology, sociology, sex, crime, religion, and education*. New York: D. Appleton and Company.
6. Kuhn D. (2008). Formal operations from a twenty-first century perspective. *Human Development*, 51(1), 48–55.
7. Marcia J. E. (1980). Identity in adolescence. In J. Adelson (Ed.), *Handbook of adolescent psychology* (pp. 159–187). New York: Wiley.
8. Piaget J. (1972). Intellectual evolution from adolescence to adulthood. *Human Development*, 15(1), 1–12.
9. Spear L. P. (2000). The adolescent brain and age-related behavioral manifestations. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 24(4), 417–463.

Холіна Анна Олександрівна,
магістрантка 6М-П(з) групи спеціальності 053 Психологія
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: ст. викл. Мисник С. О.

СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ ТРИВОЖНОСТІ У СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасні реалії військових конфліктів створюють значні психологічні виклики для молоді, особливо для студентів, які змушені адаптуватися до нестабільності, страху та непевності майбутнього. Тривожність є одним із найпоширеніших психоемоційних станів, що негативно впливає на навчання, соціальні взаємодії та загальний добробут студентів. В умовах війни цей стан загострюється через соціальну невизначеність, ризик втрати близьких, економічні труднощі та вимушене переселення.

Важливо не лише розпізнавати тривожність, але й вчасно застосовувати стратегії її подолання, які мають базуватися на наукових підходах і враховувати як індивідуальні особливості студентів, так і соціальні фактори. Воєнні дії викликають стресові реакції, які можуть переростати в стійку тривожність або навіть генералізований тривожний розлад. Серед основних чинників, що сприяють її розвитку, можна виокремити постійний страх за власне життя та життя близьких, зростання економічних труднощів та нестабільність, переривання освітнього процесу, дистанційне навчання в умовах стресу, соціальну ізоляцію та втрату звичного кола спілкування. Негативний вплив мають також непередбачувані зміни, відсутність стабільного доступу до освітніх ресурсів і руйнування усталених моделей поведінки. З урахуванням специфіки воєнного стану, подолання тривожності потребує багаторівневого підходу.

Навчальна діяльність студентів завжди характеризувалася високим рівнем стресу, що обумовлено численними інтелектуальними, емоційними та соціальними навантаженнями. У сучасних умовах кількість стресогенних факторів продовжує зростати, що ускладнює адаптацію студентської молоді до навчального процесу. Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну рівень психологічного напруження серед населення значно підвищився, а молодь, зокрема студенти, стала однією з найбільш вразливих до стресу соціальних груп.

Здатність студентів ефективно долати труднощі, пов'язані з навчальним процесом, визначається їхньою стресостійкістю, що є комплексною характеристикою особистості. Вона включає низький рівень як особистісної, так і ситуативної тривожності, здатність зберігати емоційну рівновагу, високу працездатність, адекватну самооцінку та ефективні механізми саморегуляції. Ці чинники сприяють досягненню успіху не лише у сфері освіти, а й у житті

загалом. Формування стресостійкості зумовлене як зовнішніми (педагогічний вплив, соціальна взаємодія, організація навчального процесу), так і внутрішніми чинниками (індивідуально-психологічні, психофізіологічні особливості, рівень особистісної зрілості) [3].

Аналіз результатів соціологічних опитувань студентів дозволяє виокремити основні труднощі, що викликають стрес у процесі навчання. До таких факторів належать недотримання балансу між працею та відпочинком, недостатня систематичність у виконанні завдань, труднощі у взаємодії з викладачами, конфлікти з одногрупниками, невчасне виконання або захист академічних робіт, недостатній рівень знань із дисциплін, психологічна напруженість у студентському середовищі, перевантаженість навчальним матеріалом. Однією з головних причин стресу залишається великий обсяг інформації, який необхідно опанувати за короткий проміжок часу, а також нераціональне планування навчальної діяльності. Підвищена емоційна напруга починає проявлятися за кілька тижнів до початку екзаменаційної сесії та зберігається навіть після її завершення, що свідчить про хронічний характер стресових переживань [5].

Сучасні реалії додатково ускладнюють адаптацію студентів до навчального процесу. Освітній сектор зазнав суттєвих трансформацій внаслідок повномасштабної війни, що спричинило зміни у форматі навчання, зокрема повернення до дистанційної освіти. Водночас значна частина студентів була змушена навчатися в умовах вимушеного переселення, що посилює відчуття соціальної ізоляції, невизначеності та тривоги. У ситуації воєнного конфлікту молодь стикається з численними викликами, зокрема страхом за життя, втратою близьких, фінансовими труднощами, частими повітряними тривогами, зменшенням соціальних контактів, переоцінкою цінностей та зміною життєвих пріоритетів [4].

Психоемоційні наслідки цих чинників проявляються у підвищеній тривожності, емоційній нестабільності, дратівливості, зниженні концентрації уваги, труднощах у засвоєнні навчального матеріалу, а також у зменшенні мотивації до соціальної взаємодії. Постійний вплив стресових ситуацій може провокувати формування негативних патернів поведінки та знижувати здатність до адаптації в умовах невизначеності [1].

У контексті вивчення механізмів подолання стресу важливим є аналіз копінг-стратегій, що використовують студенти. Дослідження свідчать, що в умовах стресу молодь частіше застосовує дві основні групи стратегій: проблемно-орієнтовані та стратегії уникнення. Перша група включає аналіз ситуації, пошук можливих рішень, використання власних ресурсів, звернення за соціальною підтримкою. Натомість уникнення проявляється у відмові від усвідомлення проблеми, уникненні відповідальності, що може супроводжуватися деструктивною поведінкою, наприклад, зловживанням алкоголем чи іншими засобами втечі від реальності [2].

Аналізуючи індивідуальні відмінності у використанні копінг-стратегій, дослідники виявили, що жінки частіше звертаються по соціальну підтримку, оскільки емоційно гостріше реагують на стресові події. Натомість студенти технічних та гуманітарних спеціальностей здебільшого використовують стратегії самоконтролю, аналізу ситуації та позитивної мотивації, що сприяє підвищенню їхньої стресостійкості.

Воєнний стан значно впливає на психоемоційний стан студентів, підвищуючи рівень тривожності та викликаючи глибокі внутрішні переживання. Впровадження комплексних стратегій подолання цього стану сприяє збереженню психічного здоров'я студентів. Подальші дослідження можуть зосереджуватися на розробці інтегрованих програм психологічної підтримки в освітніх закладах, впровадженні системи психологічного моніторингу та розширенні доступу до спеціалізованої допомоги.

Список використаних джерел

1. Жигайло Н., Шолубко Т. Формування психологічної стійкості студентів ЗВО під час війни. *Вісник Львівського університету. Психологічні науки*. 2022. № 14. С.3–14.
2. Карамушка Л. М. Копінг-стратегії персоналу освітніх та наукових організацій під час війни: рівень вираженості та зв'язок з психічним здоров'ям. *Журнал сучасної психології*. 2022. 4(27). С.31-41.
3. Кресан О.Д., Смольянінова С.В., Кресан Т.Д. Психологічні аспекти навчання студентів ВНЗ в ситуації надзвичайного стану. *Габітус. Науковий журнал з соціології та психології*.

2023. № 45. С.64-68.

4. Хараджи М., Труніна Г. Емоційно-психологічний стан студентської молоді під час війни. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 12. С. 793–801.

5. Харко О. Практичні рекомендації дотримання психологічних умов формування стресостійкості студентів ЗВО в навчальному процесі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія»*. 2022. № 14. С. 46–56.

Шкарупа Тетяна Миколаївна,
магістрантка 6М-П(з) групи спеціальності 053 Психологія
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: ст. викл. Мисник С. О.

ЕМОЦІЙНА СТІЙКІСТЬ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Сучасне суспільство характеризується високим рівнем психоемоційного напруження, що зумовлено глобальними кризами, швидким темпом життя, воєнними конфліктами та пандеміями. В умовах таких викликів особистість змушена розвивати адаптивні механізми, серед яких центральне місце займає емоційна стійкість. Це поняття стало предметом глибокого наукового аналізу в межах психології, педагогіки, соціології та нейронауки. У даній статті ми розглянемо основні теоретичні концепції емоційної стійкості, критичний огляд літератури та результати досліджень, що демонструють значення цього феномену у житті людини.

Термін «емоційна стійкість» можна розглядати через призму загальної стійкості особистості до впливу зовнішніх і внутрішніх чинників. Основоположник концепції стресу Г. Сельє зазначав, що для досягнення психологічної рівноваги особистість повинна знайти оптимальний рівень стресу та навчитися ефективно управляти своєю адаптаційною енергією [10]. Американський психолог С. Кобаза розглядав емоційну стійкість як здатність особистості до контролю, залученості та оцінки змін як виклику, а не загрози. Його підхід поклав основу для подальших досліджень стресостійкості та адаптації.

Емоційна стійкість визначається як складна інтегративна якість особистості, що включає:

- **психофізіологічні характеристики**, такі як сила нервової системи та здатність до швидкої регуляції емоцій;
- **когнітивні процеси**, включно з адаптивними стратегіями мислення та рефлексивними здібностями;
- **емоційно-вольові компоненти**, які забезпечують здатність до подолання труднощів і регуляції емоцій;
- **соціальні фактори**, що впливають на формування емоційної стійкості через взаємодію з оточенням [8].

О. Чебикін запропонував розглядати емоційну стійкість як процес саморегуляції, який змінюється залежно від життєвих обставин та взаємодії різних психологічних чинників [4]. Вітчизняний дослідник І. Аршава підкреслював, що емоційна стійкість займає проміжне положення між психічними станами та особистісними рисами, що робить її динамічним феноменом [1].

Емпіричні дослідження свідчать, що емоційно стійкі особистості демонструють вищий рівень адаптації до стресових ситуацій, знижений рівень тривожності та більшу ефективність у професійній діяльності. Дослідження Малхазова О. показали, що розвиток емоційної стійкості сприяє формуванню стратегій подолання стресу, таких як когнітивна переоцінка ситуації, емоційна підтримка та саморегуляція [3].

Інше дослідження (М. Кудінова) підтвердило, що емоційна стійкість корелює зі здатністю особистості контролювати негативні емоції та розвивати психологічний захист від стресогенних чинників. Було виявлено, що особи з високим рівнем емоційної стійкості

демонструють більшу стійкість до професійного вигорання та краще адаптуються до мінливих умов середовища [2].

Наукові праці В. Смітсона вказують на те, що емоційна стійкість є одним із ключових факторів збереження психологічного здоров'я, оскільки вона дозволяє ефективно долати труднощі та підтримувати психоемоційну рівновагу. Він зазначає, що важливими компонентами цього процесу є гнучкість мислення, самоконтроль та емоційна компетентність [11].

Огляд наукової літератури свідчить про існування різних підходів до розуміння емоційної стійкості. Деякі дослідники (Г. Баррі) вважають, що вона є вродженою характеристикою, яку можна лише незначно модифікувати [5]. Інші науковці (Н. Джаганараян) доводять, що емоційну стійкість можна розвивати через цілеспрямоване навчання саморегуляції та емоційного інтелекту [7].

Крім того, дослідження Я. Рейковського [7] показують, що емоційна стійкість може проявлятися у двох формах: 1) низька чутливість до емоційних подразників і 2) ефективне управління емоційними станами. Це підтверджує тезу про те, що стійкість є не лише психофізіологічною характеристикою, а й результатом навичок управління власними емоціями.

Також важливо зазначити, що деякі дослідження (Д. Гілфорда) акцентують увагу на зворотному боці емоційної стійкості – емоційній нестійкості, що може призводити до підвищеної вразливості, змін настрою та тривожності [6].

Емоційна стійкість є комплексним психологічним феноменом, що поєднує психофізіологічні, когнітивні, емоційно-вольові та соціальні аспекти. Вона відіграє важливу роль у збереженні психологічного здоров'я та ефективній адаптації особистості до стресових ситуацій. Теоретичні підходи до вивчення цього феномену акцентують увагу на його динамічності та можливості розвитку через саморегуляцію та особистісний ріст.

Результати теоретичного досліджень свідчать, що емоційна стійкість сприяє ефективному подоланню труднощів, зниженню тривожності та підвищенню загального рівня задоволеності життям. Проте дискусії щодо її природи – вродженої чи набутої – залишаються відкритими. Подальші дослідження можуть зосередитися на розробці методик підвищення емоційної стійкості та вивченні її впливу на різні аспекти життєдіяльності людини.

Список використаних джерел

1. Аршава І. Ф. Емоційна стійкість людини та її діагностика: дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.02. Дніпропетровськ, 2007. 480 с.
2. Кудінова М. С. Порівняльний аналіз понять «стресостійкість» та «емоційна стійкість». *Теорія і практика сучасної психології*. 2016. Вип. 1. С. 22–28.
3. Малхазов О. Р. Розвиток емоційної стійкості осіб, що переживають наслідки травматичних подій. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2022. 215 с.
4. Чебикін О. Я., Павлова І. Г. Становлення емоційної зрілості особистості: монографія. Одеса: СВД Черкасов, 2009. 230 с.
5. Barry H. Emotional Resilience: How to safeguard your mental health. London: Orion Spring, 2018. 288 p.
6. Guilford J. P. Creativity. *American Psychologist*. 1950. Vol. 15. P. 444–454.
7. Jagannarayan N., Jayachitra T. A., Hegde I. An Empirical Study on the Presence of Empathetical Feelings in College Students. *International Journal of Advance and Innovative Research*. 2020. Vol. 7 (3). P. 59–70.
8. Kobasa S. C. Stressful life events, personality and health: an inquiry into hardiness. *J. of Personality and Social Psychology*. 1979. Vol. 37. P. 1–11.
9. Reykowski J. Eksperymentalna psychologia emocji. Warszawa: Książka i Wiedza, 1974. 579 s.
10. Selye H. Stress Without Distress. New York: Lippincott Williams & Wilkins, 1974. 171 p.
11. Smitson W.S. The Meaning of Emotional Maturity. *Mental Hygiene*. 1974. Vol. 58, no 1. P. 9–11.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ПРИЙОМНИХ ДІТЕЙ

Сьогодні в Україні, в умовах економічної кризи та політичної і соціальної нестабільності, важливим питанням є влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування на утримання та виховання у різноманітні виховні установи. Серед таких закладів найбільш поширеними є школи-інтернати та дитячі будинки. В Україні вже визнані альтернативні форми сімейного виховання, такі як усиновлення, опіка, піклування, прийомна сім'я та сімейні дитячі будинки сімейного типу. Розглянемо зміст поняття «прийомна сім'я» - це повна або неповна сім'я, що складається з однієї або кількох осіб, які беруть на виховання та спільне проживання дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування, і роблять це на добровільних засадах, отримуючи від держави певну плату за догляд за дитиною.

Досліджуючи феномен прийомної сім'ї соціологи, психологи, соціальні працівники та педагоги зазначають, що порівняно з інтернатними закладами в умовах прийомної сім'ї дитина більш успішно проходить процеси соціалізації та адаптації до сучасного соціального простору, минаючи ефект соціальної депривації (порушення соціального входження в соціум). Життя в прийомній сім'ї сприяє більш успішній адаптації дітей-сиріт, оскільки саме там дитина залучена до системи сімейних відносин [1].

У контексті патронатного виховання важливими є поняття «соціалізація» та «соціальна адаптація». Тому і в професійній сфері соціальної роботи, і в науковому просторі соціального знання ці явища, особливо соціальна адаптація дітей-сиріт до життя в прийомних сім'ях, набувають особливого значення для поглибленого дослідження. В цьому сенсі особливого значення для дослідження набувають особливості життя дітей у прийомних сім'ях у сучасному українському суспільстві та пошук шляхів ефективного сприяння адаптації дітей-сиріт у прийомних сім'ях на основі здобутків сучасної спеціальності «соціальна робота».

Соціалізація та адаптація дитини є взаємопов'язаними процесами. Процес соціалізації на думку фахівців передбачає входження дитини в соціальний простір з опануванням нею соціальних цінностей, норм, правил поведінки нового соціального середовища, яким постає зокрема прийомна сім'я, а згодом – й суспільство в цілому. Разом з цим дитині, як повноправній особистості належить в майбутньому стати активним суб'єктом соціальних відносин в суспільстві. Пристосування до соціальних змін, життя в прийомній родині та суспільстві позначають категорією «адаптація».

Категорія «адаптація» має досить широку наукову експлікації в сучасному просторі. Зокрема, деякі дослідники наголошують, що термін «адаптація» має біологічне походження і являє собою фізіологічний процес або реакцію в поведінці організму яка розвинулась за деякий проміжок часу в процесі життя та розвитку таким чином, що стала підвищувати довготривалий репродуктивний успіх даного організму.

У соціально- психологічній літературі зміст терміну розкривається, спираючись на латинський термін *adaptatio* – пристосування. В соціально-психологічному розумінні його розкривають як пристосування людини або групи людей до нового соціального середовища, та разом з тим пристосування до людей цього середовища з метою спільного існування та взаємодії [2, с.45].

Адаптація є досить складним і багатогранним явищем у житті соціальних суб'єктів. Саме вона забезпечує гармонію в стосунках із оточуючими та є першочерговою і обов'язковою складовою соціалізації особистості. Тому особливе місце посідають питання адаптації дітей-сиріт до життя в прийомній сім'ї.

Вивчення питання адаптації дитини до нового соціально-педагогічного середовища знаходиться на перехресті різних галузей знань, таких як психологія, педагогіка, та ін.

Процес становлення дитини в сім'ї досить широко висвітлений у вітчизняній педагогічній науці, у дослідженнях психологів і соціологів у сфері виховання. Зокрема, різні аспекти цієї проблеми розкриті у працях Л.С. Волинець, Л.І. Божович, В.С., Н.М.Комарової та інших вчених.

Необхідність сімейного оточення для гармонійного розвитку, вплив сімейних форм виховання на соціалізацію та особистісне становлення дитини підкреслювали видатні педагоги М.П.Драгоманов, П.Ф.Лесгафт та ін. Адже саме у сім'ї зароджується світогляд, ціннісні орієнтації дитини, морально-естетичні ідеали і смаки, норми поведінки та трудові навички тобто те, що необхідно для подальшого її життя в соціумі.

Виховання у прийомній сім'ї має соціально-педагогічне спрямування. Воно включає забезпечення адаптації дитини, максимальну нейтралізацію набутого нею негативного досвіду, компенсацію вад психічного і фізичного розвитку, які були набуті в умовах асоціального оточення [3, с.38].

Виходячи з вищесказаного, процес соціально-психологічної адаптації дітей-сиріт у прийомній сім'ї можна розуміти у двох значеннях. Адаптація у вузькому сенсі означає, перш за все, пристосування дитини до умов життя в конкретній прийомній сім'ї, тобто повне задоволення потреб дитини в розвитку. Першочерговим завданням на цьому етапі є пробудження «почуття сім'ї». Це пов'язано з тим, що дитина в першу чергу повинна відчувати, що вона є частиною сім'ї, яка її виховує, а не просто прийомною дитиною.

Соціальна адаптація у вузькому розумінні включає в себе всебічний розвиток особистості дитини, формування позитивного «Я-образу» та позитивного досвіду сімейної взаємодії. У більш широкому розумінні адаптація пов'язана з поступовим введенням дитини в більш широкі соціальні простори, тобто за межами сім'ї, такі як дитячі садки, школи, клуби та групи однолітків. Саме ці стосунки розвивають соціальні навички дитини та забезпечують її розвиток і становлення в подальшому житті, а отже, набуття нею соціальних ролей.

Разом прийомні батьки, соціальні працівники та суспільство сприяють подвійному процесу адаптації дітей-сиріт до умов життя в прийомній сім'ї та поза нею. Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» є гарним прикладом державних заходів щодо забезпечення адаптації дітей-сиріт до повноцінного самостійного життя, тим більше, що в одній із його статей зазначено, що соціально-психологічна адаптація дітей-сиріт є їхнім обов'язком [4].

Центральний орган виконавчої влади зі спеціальною компетенцією у справах сім'ї, дітей та підлітків разом з центральним органом виконавчої влади з питань охорони здоров'я забезпечує надання індивідуальної психологічної допомоги дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, окремим особам з їх числа, а також дітям, які перебувають в особливо складних життєвих обставинах і потребують такої допомоги, забезпечує розробку комплексних програм реабілітаційної та корекційної допомоги. Центр соціальних служб для молоді надає юридичну, психологічну та соціальну допомогу дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування, та їхнім батькам, опікунам і піклувальникам, прийомним батькам.

Для забезпечення ефективної адаптації та соціалізації прийомної дитини обов'язковим є проходження батьками-вихователями курсу підготовки для кандидатів на створення прийомних сімей, проведення якого забезпечують обласні центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. На курсах-тренінгах прийомних батьків готують до виконання нових соціальних ролей – вихователів дітей, позбавлених батьківського піклування [3, с.56].

Підсумовуючи, варто підкреслити, що процес адаптації дитини до прийомної сім'ї є дуже важливим і складним процесом. Успішність цього процесу визначає влаштування дитини в сім'ю, її подальший розвиток та соціальні досягнення.

Індивідуальні відмінності у розвитку та життєвих потребах прийомних дітей, а також особливості стилів виховання та способу життя прийомних сімей ускладнюють вироблення єдиних правил та підходів до процесу влаштування та адаптації прийомних дітей. Навпаки, практика довела, що ефективна адаптація прийомної дитини в сім'ї вимагає врахування особливостей як прийомної дитини, так і прийомної сім'ї. При цьому соціологам,

психологам, педагогам та соціальним працівникам необхідно визначити етапи адаптації дитини, особливості кожного етапу, виокремити групи дітей за віком, статтю, біологічною спадщиною та критеріями соціального досвіду дитини до потрапляння в прийомну сім'ю, розробити рекомендації, які допоможуть дитині краще адаптуватися в новому середовищі прийомної сім'ї розробити рекомендації, які допоможуть дитині краще адаптуватися в новому середовищі прийомної сім'ї.

Також для більш успішного влаштування дітей-сиріт у прийомні сім'ї визначають необхідність особистої, загальної та матеріально-фінансової і правової підтримки з боку держави. Для успішної адаптації таких дітей важливо розробити та впровадити програму співпраці між прийомними сім'ями та соціальними працівниками на рівні соціальних служб, центрів соціальних служб для дітей та сім'ї та інших установ державного та недержавного некомерційного секторів. Пріоритетом у цій сфері має бути сфера професійної соціальної роботи, а також врахування індивідуальних особливостей дітей та прийомних сімей.

Список використаних джерел

1. І.В.Пеша. Модель соціального експерименту із запровадження інституту прийомної сім'ї в Україні // Український соціум. 2004. № 1 (3). С.106-118
2. Комарова Н.М. та ін. Посібник для прийомних батьків та батьків – вихователів. Київ: Держсоцслужба, 2006.104с.
3. Комарова Н.М., Бевз Г.М., Волинець Л.С. та ін. Методичні рекомендації соціальним працівникам щодо соціального супроводу прийомних сімейю Київ:Видавництво, 1999. 103с.
4. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13.01.2005 №2342-IV// Відомості Верховної ради України. 2005. №6. С.267.

Гембата Анастасія Юріївна,

здобувач вищої освіти 21-СР групи спеціальності 231 Соціальна робота

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викл. Єгорова К. Г.

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПАТРОНАТУ ПІДЛІТКІВ ІЗ СІМЕЙ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Війна в Україні спричинила кардинальні зміни у соціальному та педагогічному контекстах, особливо щодо підтримки вразливих категорій населення, таких як підлітки із сімей внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Зростання кількості ВПО, зокрема після повномасштабного вторгнення росії в Україну, загостило проблему забезпечення соціально-педагогічної підтримки для цієї групи. Це вимагає розробки й удосконалення підходів, які допоможуть підліткам інтегруватися в нові соціальні умови та зберегти психосоціальне благополуччя.

З 2014 року в Україні зафіксовано масові переміщення населення через анексію Криму та війну на сході країни. Після повномасштабного вторгнення росії кількість переміщених осіб значно зросла. Станом на 22 жовтня 2024 року в Україні офіційно зареєстровано 4 646 735 внутрішньо переміщених осіб. Серед них 59,9% - це жінки (2 782 325), 40,1% - чоловіки (1 864 410 осіб). Крім того, серед внутрішніх переселенців близько 906 тисяч дітей.

Значну частку серед внутрішньо переміщених осіб становлять сім'ї з підлітками. Підлітки з сімей ВПО стикаються з низкою викликів, включаючи втрату звичного соціального середовища, труднощі інтеграції, психологічну травматизацію, проблеми у доступі до освіти та соціальних послуг.

У цьому контексті особливої ваги набуває необхідність соціально-педагогічного патронату. Актуальність підтримки підлітків із сімей ВПО обумовлена потребою в їхній адаптації до нових умов, попередженні соціальної ізоляції та сприянні їхньому гармонійному розвитку.

Ряд дослідників та фахівців – представників державних органів та органів місцевого самоврядування – нині мають завдання дослідити означену проблему та напрацювати шляхи вирішення ситуації за такими напрямками [2]:

- проаналізувати історію розвитку соціальної роботи з ВПО в Україні та її нормативно-правове регулювання;
- дослідити проблеми, з якими стикаються підлітки із сімей ВПО, та їхню специфіку;
- розглянути сучасні технології соціально-педагогічного патронату підлітків в умовах України;
- оцінити ефективність методів соціальної роботи з підлітками із сімей ВПО;
- розробити рекомендації щодо оптимізації технологій соціально-педагогічного патронату для цієї категорії.

Над теоретичним осмисленням проблеми соціально-педагогічного патронату підлітків в умовах України працювали ще не так багато фахівців. Однак вже є ряд напрацювань – Інтернет-сайтів, посібників, брошур, які допомагають соціальним працівникам, педагогам, іншим фахівцям пізнати досвід і розробити власні підходи до роботи з цією проблемою. Значну роботу в цьому напрямку проводить Міністерство освіти і науки України спільно з міжнародними партнерами та громадськими організаціями [3].

Можемо виокремити кілька ключових аспектів та проблем, з якими можуть зіткнутися фахівці в процесі роботи над соціально-педагогічним патронатом підлітків із сімей внутрішньо переміщених осіб [2]:

1. Психологічні виклики підлітків:

- Стрес і травма. Підлітки з сімей ВПО часто переживають сильний емоційний стрес через втрату дому, рідного середовища, друзів та звичного способу життя.
- Соціальна ізоляція. Відчуття «іншості» у новому колективі може викликати замкнутість, страх взаємодії з ровесниками або дорослими.
- Нестабільність емоційного стану. Через пережиті події підлітки можуть бути схильними до агресії, тривожності або апатії.

2. Соціокультурні бар'єри:

- Мовні та культурні відмінності. У випадках переселення до іншого регіону підлітки можуть стикатися з мовними або культурними відмінностями, що ускладнює їхню адаптацію.
- Дискримінація та стигматизація. Можливі випадки упередженого ставлення з боку однолітків або навіть дорослих у новому середовищі.

3. Проблеми в освітньому середовищі:

- Прогалини у знаннях. Через вимушену зміну шкіл або перерву у навчанні у підлітків можуть виникати труднощі з адаптацією до нової програми.
- Відсутність підтримки. Не всі навчальні заклади готові до роботи з дітьми з сімей ВПО, що може посилювати їхні труднощі у навчанні.

4. Економічні труднощі сімей ВПО:

- Обмежені фінансові ресурси. Сім'ї ВПО часто стикаються з фінансовими труднощами, які можуть обмежувати доступ до позашкільної освіти, гуртків або інших заходів, важливих для розвитку підлітка.
- Відсутність стабільності. Часті переїзди або нестабільні житлові умови впливають на емоційний стан та здатність дитини адаптуватися.

5. Недостатність ресурсів для фахівців:

- Брак фахової підготовки. Не всі спеціалісти мають необхідні навички роботи з підлітками, які пережили травматичні події.
- Обмеженість ресурсів. Відсутність достатнього фінансування, матеріальної бази чи доступу до спеціалізованих послуг може ускладнювати виконання роботи.
- Недостатня міжвідомча взаємодія. Відсутність злагодженої роботи між різними службами (соціальними, освітніми, медичними) створює прогалини у підтримці підлітків.

6. Комунікаційні труднощі

- Небажання співпраці з боку родини. Деякі сім'ї можуть мати упереджене ставлення до соціальних працівників або педагогів, що ускладнює їхню роботу.

- Недовіра підлітків. Через попередній негативний досвід або страх осуду підлітки можуть неохоче відкриватися фахівцям.

7. Юридичні та адміністративні аспекти

- Складність отримання допомоги. Бюрократичні процедури можуть затримувати надання допомоги сім'ям ВПО.

- Недостатнє правове регулювання. Існуюча нормативна база може не повністю враховувати потреби підлітків із сімей ВПО.

В контексті вище окреслених проблем розглянемо шляхи їх вирішення: підвищення кваліфікації фахівців через тренінги, семінари та спеціалізовані програми. 2. Забезпечення комплексного підходу з урахуванням психологічних, соціальних та освітніх потреб підлітків; створення ресурсних центрів для роботи з ВПО, які включатимуть освітню, психологічну та соціальну допомогу; розробка адаптованих навчальних програм та інтеграція підлітків у шкільне та позашкільне середовище; робота з підлітками із сімей ВПО потребує чуйності, терпіння та системного підходу з боку фахівців.

Розглянемо сучасні технології соціально-педагогічного патронату підлітків із сімей ВПО. Наддамо оцінку ефективності та запропонуємо шляхи оптимізації. Соціально-педагогічний патронат підлітків із сімей ВПО включає інноваційні підходи, спрямовані на вирішення комплексних проблем, пов'язаних із адаптацією, інтеграцією та розвитком цієї категорії молоді. Основні технології, що застосовуються в Україні:

1. Індивідуальне консультування (психологічна допомога для подолання травматичних переживань, профорієнтація та розвиток соціальних навичок).

2. Групова робота (підтримуючі групи, де підлітки можуть ділитися досвідом та знаходити емоційну підтримку, інтерактивні тренінги для розвитку комунікативних і адаптаційних навичок).

3. Соціально-педагогічні проекти (організація освітніх заходів, таборів, воркшопів для інтеграції підлітків у нове середовище, проведення культурних заходів для збереження національної ідентичності,

4. Партнерство з громадськими організаціями та волонтерами (залучення громадських організацій для надання додаткових послуг: психологічна допомога, фінансова підтримка, дозволя).

5. Дистанційні технології (використання онлайн-платформ для освітньої підтримки, психологічні консультації через відео зв'язок).

Підтримка родин сприяє стабільності у поведінці підлітків, знижує конфліктність у сім'ях. Однак, основними проблемами залишаються: недостатнє фінансування соціальних програм; обмежена кількість фахівців, які володіють спеціалізованими знаннями; недостатня інтеграція між державними та громадськими організаціями тощо.

Отже, сучасні технології соціально-педагогічного патронату підлітків із сімей ВПО є важливим інструментом їхньої адаптації та інтеграції. Однак для підвищення їх ефективності необхідно розвивати фахову підготовку кадрів, зміцнювати міжвідомчу співпрацю та впроваджувати інноваційні методики. Комплексний підхід до вирішення проблем цієї категорії підлітків сприятиме їхньому гармонійному розвитку, успішній інтеграції у громади та соціальному благополуччю.

Список використаних джерел

1. Консультування сім'ї : [методичні поради для консультацій батьків] ; Ч.2 / за ред. В. Г. Постоного. Київ : ДЦССМ, 2003. 330 с.
2. Організація соціально-психологічного супроводу дітей, сімей, які постраждали внаслідок військових конфліктів / авт. кол.: Герило Г.М., Гніда Т.Б., Корнієнко І.О., Луценко Ю.А. ; заг. ред. Ю.А. Луценко. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2018. 128 с.
3. Про здійснення соціально-педагогічного патронату сімей. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/MUS15217>.
4. Соціально-педагогічна та психологічна допомога сім'ям з дітьми в період військового конфлікту : навчально-методичний посібник. Київ : Агентство «Україна». 2015. 424 с.

Дьоміна Ірма Андріївна,
здобувач вищої освіти 21-СР групи спеціальності 231 Соціальна робота
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викл. Єгорова К. Г.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З СІМ'ЯМИ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ

Сучасні соціально-економічні умови розвитку в Україні формують нові ринкові відносини, які призводять до загострення соціальних протиріч, виникнення низки проблем життєдіяльності людини та сім'ї. Сучасний соціум характеризується відкритістю, багатофакторністю, різноманітністю впливів на людину, несучи водночас як розширення можливостей розвитку, так і певний потенціал негативних впливів.

Соціальне явище таке як масова трудова міграція українців, спричинене багатьма соціально-економічними чинниками, набуло вагомого значення та вплинуло на сучасний стан українського суспільства. Одним з провідних напрямів професійної діяльності соціальних працівників/педагогів є робота з сім'єю.

Законами України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про соціальні послуги», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про попередження насильства у сім'ї», «Декларація про загальні засади державної політики стосовно сім'ї та жінок України» передбачається сприяння розвитку різнобічних інтересів й потреб сімей, що потрапили у складні життєві обставини, захист їх прав та інтересів сім'ї, розповсюдження просвітницьких й культурно-освітніх знань тощо.

Вивченню ряду питань щодо соціальної роботи з сім'ями трудових мігрантів присвячені наукові роботи вчених: проблемам організації виховної роботи з дітьми трудових мігрантів в умовах загальноосвітнього середовища присвячена робота (Н.Гевчук), та психосоціальної допомоги дітям трудових мігрантів (К.Левченко, І.Трубавіна, І.Цушко), соціально-педагогічній роботі з сім'єю в Україні (І.Трубавіна).

В соціально-педагогічній науці сім'я є об'єктом постійних досліджень та пильної уваги науковців. На думку дослідників «сім'я завжди виступає моделлю конкретного історичного періоду розвитку суспільства» та відбиває його економічні, моральні й духовні суперечності. Отже, соціально-економічні перетворення сучасності, демографічні проблеми, кризи в політиці, культурі – все впливає на життєдіяльність сучасної сім'ї, при цьому поглиблюючи її дезорганізацію.

За міжнародними документами сім'ю визнано основним середовищем і природним осередком суспільства [6].

Вітчизняні науковці, дослідження яких пов'язані з визначенням типології сімей їх проблем та особливостей серед чисельних факторів, які негативно впливають на життєдіяльність сучасної української сім'ї визначають трудову міграцію.

За результатами аналізу досліджень, які вивчають міграційні процеси, можна визначити, що *трудова міграція в Україні – це пересування особи з метою тимчасового працевлаштування, що супроводжується перетинанням державного кордону (зовнішня трудова міграція), або меж адміністративно-територіальних одиниць України (внутрішня трудова міграція).*

Проблеми, пов'язані з міграцією робочої сили привертала увагу спеціалістів ще в радянські часи. Досліджувались такі сторони міграційних процесів, як структура робочої сили, що виїжджала на заробітки, причини, які заставляли людей залишати насиджені місця і їхати шукати кращої долі. Проблеми, пов'язані з мобільністю трудових ресурсів в останній час стали предметом зацікавленості з боку дослідників в Україні. Зокрема, питань гендерної складової міграційних процесів торкаються Г.В. Герасименко і О.В. Позняк [1, с.48]. В.В. Володько аналізує проблему репрезентації сучасної української трудової міграції в пресі [2, с.92], Н.В. Тілікіна класифікує територіальну мобільність робочої сили [3, с.165]. Різним аспектам такого феномену як мобільність трудових ресурсів присвячують свої дослідження Г.А. Дмитренко [4, с. 83], О.Г. Рогожин та інші.

Аналіз узагальнюючих даних, можна констатувати, що трудова міграція в Україні є доволі поширеним явищем, яке має різноманітні форми та особливості, та впливає на життєдіяльність громадян України, які змушені на тривалий час залишати свої сім'ї за ради забезпечення їх матеріального існування.

В офіційних документах України пріоритет у міграційній політиці трудова міграція набула у 2000 році. В Указі Президента про основні напрями соціальної політики їй було присвячено три з шести визначених там основних завдань у сфері регулювання міграційних процесів. Серед них: захист соціально-економічних інтересів і прав українських працівників-мігрантів; збереження трудового і інтелектуального потенціалу держави; створення правових та соціально-економічних основ регулювання зовнішньої трудової міграції [5, с. 11].

Акцент на питанні захисту прав трудових мігрантів та їх сімей поставила спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, присвячена цій проблемі [6]. Наслідком доповіді була розробка першого програмного документа, безпосередньо присвяченого трудовій міграції, - «Програми забезпечення прав та інтересів громадян, які виїжджають за кордон для працевлаштування».

Важливою подією для визначення правового статусу трудових мігрантів та членів їхніх сімей стало також прийняття Закону України «Про ратифікацію Конвенції про правовий статус трудящих-мігрантів і членів їхніх сімей держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав» № 4207-VI від 21.12.2011 р. , який дійсний з 23.01.2012 року [7]. Закон спрямований на забезпечення рівного ставлення до мігрантів у всіх країнах, які підписали Конвенцію, створення сприятливих умов для переміщення громадян та регулювання міграційних потоків.

Відповідно до закону «трудящий-мігрант» - особа, яка є громадянином однієї зі сторін, яка постійно проживає та працює на території однієї з держав, які підписали Конвенцію; «член сім'ї трудящого-мігранта» - особа, що перебуває у шлюбі, а також діти, які перебувають на його утриманні, та інші члени сім'ї, що визначені чинним законодавством».

Дослідження нормативно-правових документів стосовно забезпечення прав трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей дозволив виявити, що вони не містять визначення поняття щодо сім'ї трудових мігрантів. Виявлена сутність поняття «сім'я трудових мігрантів» - це сім'я, один або кілька членів якої вимушено проживають окремо у зв'язку з тимчасовим працевлаштуванням за межами територіальної одиниці, в якій мешкає сім'я, для забезпечення її соціально-економічного існування.

Аналіз здійснення сімейних функцій сім'єю трудових мігрантів дало змогу довести, що такі сім'ї можна віднести до категорії сімей, які потрапили у складні життєві обставини та, відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» [8] потребують соціально-педагогічної допомоги, оскільки трудова міграція одного або кількох членів сім'ї є фактором порушення функціонування сімей трудових мігрантів.

Зміст соціально-педагогічної роботи з сім'єю трудових мігрантів, вбачається у здійсненні соціальної опіки, що передбачає використання таких соціальних технологій: соціальна реабілітація з метою відновлення повноцінного функціонування сім'ї трудових мігрантів та створення умов для емоційної стабільності її членів; соціальний супровід з метою поліпшення життєвої ситуації, мінімізації негативних наслідків трудової міграції членів сім'ї; соціальне обслуговування з метою організації взаємодії сім'ї трудових мігрантів з суб'єктами соціально-педагогічної роботи, розв'язання протиріч, які виникають у процесі життєдіяльності через надання різноманітних соціальних послуг сім'ї трудових мігрантів та її членам; соціальна профілактика з метою попередження проблем, які виникають за умови тривалої відсутності батьків вдома, створення умов для повноцінного виховання їхніх дітей. Визначено, що домінуючою технологією в роботі з сім'єю трудових мігрантів є соціальний супровід сім'ї та алгоритм здійснення соціального супроводу з сім'єю трудових мігрантів.

Список використаних джерел

1. Володько В. В. Репрезентація сучасної української трудової міграції в пресі // Український соціум. 2007. № 2. С. 90–101.
2. Герасименко В. В., Позняк О.В. Гендерні аспекти трудової міграції населення України // Демографія та соціальна економіка. 2006. № 1. С. 46–54.

3. Дмитренко Г. А. Стратегічний конструктивізм дослідження чинників масової міграції населення у суверенній Україні // *Демографія та соціальна економіка*. 2009. № 1. С. 80–87.
4. Карпачова Н. Стан дотримання та захисту прав громадян України за кордоном: спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради з прав людини / Київ : Інтертехнологія, 2003. 189 с.
5. Про основні напрями соціальної політики на період до 2004 року: указ Президента України від 24.05.2000 р. № 717 // *Офіційний вісник України*. 2000. № 21. С. 11.
6. Тілікіна Н. В. Фактори територіальної мобільності робочої сили та їх класифікація // *Демографія та соціальна економіка*. 2008. № 2. С. 163–169.
7. Про ратифікацію Конвенції про правовий статус трудящих-мігрантів і членів їхніх сімей держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав: Закон України від 21.12.2011 № 4207-VI URL : [rokyhttps://vk24.ua/regulations_and_jurisprudence/zakoni/zakon-ukraini-pro-ratifikaciyu-konvencii-pro-pravoviy-status-trudyaschikh-migrantiv-i-chleniv](https://vk24.ua/regulations_and_jurisprudence/zakoni/zakon-ukraini-pro-ratifikaciyu-konvencii-pro-pravoviy-status-trudyaschikh-migrantiv-i-chleniv).
8. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19> (дата звернення: 15.02.2025).

Колосова Ганна Сергіївна,
здобувачка вищої освіти 32-СР групи спеціальності 231 Соціальна робота
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викл. Єгорова К. Г.

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ КОМУНІКАЦІЙ НА СОЦІАЛЬНЕ СТАНОВЛЕННЯ ПІДЛІТКІВ

У сучасному світі соціальні мережі відіграють важливу роль у житті підлітків, формуючи їхні соціальні навички, поведінкові моделі, емоційний стан та світогляд. Однак цифрове середовище впливає на процес соціалізації неоднозначно, викликаючи як позитивні, так і негативні наслідки.

Проблему впливу соціальних мереж на підліткову соціалізацію досліджували багато науковців та як, Е. Еріксон у своїй теорії психосоціального розвитку підкреслив ідентичність у підлітковому віці, а от Ж.Піаже вказав на роль когнітивного розвитку сприйнятті соціальної взаємодії. Більш сучасні дослідження як, Л. Виготовський, Д. Бакстер, Ш. Тарров вони свідчать про те що, цифрове середовище є дуже важливим фактором формування особистості в підлітковому віці, особливо в умовах глобалізації.

Підлітковий вік є критичним етапом, коли особистість активно шукає себе прагне самовираження та встановлення соціальних зв'язків. Саме тому, є актуальним дослідженням впливу соціальних мереж на процес соціалізації підлітків.

Соціалізація – це процес засвоєння людиною цінностей і моделей поведінки, необхідних інтеграції в суспільство. Вона відбувається в таких етапах:

- Первинна соціалізація – відбувається в ранньому віці під впливом сім'ї та оточення близьких.
- Вторинна соціалізація – в більш підлітковому віці, коли інтенсивно впливають однолітки, школа, засоби масової інформації та соціальні мережі.
- Професійна соціалізація – відбувається в навчання зростання там набуття досвіду більш в дорослому віці.

Підлітковий вік є дуже критичним для вторинної соціалізації, оскільки саме в цей період особистість шукає себе в суспільстві, визначає власні цінності та модель поведінки. Соціальні мережі впливають на процес та норми взаємодії між підлітками.

Соціальні мережі можуть сприяти розвитку, надаючи підліткам різноманітні можливості для самореалізації та спілкування. Соціальні мережі активно взаємодіють з підлітками вони знайомляться з людьми свого віку з різних регіонів і культур, сприяє світогляду, покращення навичок спілкування та толерантності.

Через соціальні мережі підлітки отримують доступ до добірки інформації матеріалів, статей, онлайн-курсів вебінарів. Такі платформи як YouTube, TikTok, Telegram, Instagram, Facebook ці можуть бути використанні для вивчення різних мов, мислення, корисної інформації та знайомства.

Соціальні мережі є дуже важливим інструментом для самовираження це може бути як: публікація континенту, участь у дискусіях обговорення тем, знаходити підтримку, розваги на рівні навчання.

Незважаючи на позитивні аспекти соціальні мережі мають значні ризики процесу соціалізації, якщо активно захоплюватися соціальними мережами може привести до залежності, коли підлітки втрачають контроль та забагато часу онлайн, це пливає на організм, здоров'я втрату контролю над собою негативно пливає на їхню успішність, соціальні контакти.

У соціальних мережах сприяє кібербулінгу – цькування та залякування в інтернеті. Це може призвести до психологічних травм, депресії та заниження самооцінки.

Більшість в соціальних мережах показують ідеалізовані образи життя, що може дитини викликати комплекси, почуття меншовартості та незадоволення собою.

В соціальних мережах є велика кількість неправдивої та неперевіреної інформації. З де більшого підлітки піддаються впливу пропаганди та маніпуляції.

Підлітки частіше всього використовують соціальні мережі для створення власного іміджу. Вони формують онлайн-особистість через відео фотографії тексти. З одного боку це може бути дуже позитивним аспектом, якщо це сприяє розвитку та творчості. Тут можна сказати, що це більш прагнення відповідати трендам та стандартам, але в водночас може викликати тривожність депресію, залежність від того як інші це демонструють.

Соціальні мережі сприяють комунікації, вони знижують рівень реального спілкування. В нашому столітті більше за всього підлітки уникають живого спілкування, контакту труднощі у вираженні емоцій та міжособистісних відносин у реальному житті.

У сучасному світі соціальні мережі відіграють активну роль. Вони створюють можливості для розвитку комунікативних навичок, отримання знань та самовираження. Молодь активно використовує цифрові платформи для навчання творчості, спілкування та формування.

Соціальні мережі мають значний плив на соціалізацію підлітків, сприяючи розвитку комунікативних навичок, доступу до знань та самовираження. Водночас вони створюють низку загрозу, пов'язаних із залежністю, кібербулінгом та спотворенням реальності. Надмірне використання соціальних мереж може призвести до психічного розладу, виснаження, зниження соціальної активності в реальному житті та уявлень про світ.

Головне завдання суспільства, освітян і батьків – навчити підлітків усвідомлювати та відповідально використовувати цифровий простір, щоб він став джерелом розвитку, а не загроз.

Список використаних джерел

1. Бауман З. «Індивідуальне суспільство». Київ: Ніка-Центр, 2005.
2. Виготовський Л.С. Психологія розвитку дитини. Київ: Видавництво «Просвіта», 2020. 352 с.
3. Головка О. Вплив соціальних мереж на формування особистості. Львів: Наукова думка, 2021.
4. Клімова І. Соціальні мережі як чинник розвитку комунікативних навичок. Харків: Академія, 2023.

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ З РІЗНИМ РІВНЕМ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

В умовах повномасштабної війни, яку веде Україна за свою незалежність, питання ціннісних орієнтацій військовослужбовців набуває особливої актуальності. Військова діяльність вимагає від особистості високого рівня відповідальності, що впливає на її систему цінностей, морально-етичні установки, поведінкові моделі та прийняття рішень в екстремальних умовах. Сучасні соціально-політичні обставини в Україні зумовлюють необхідність комплексного дослідження психологічних характеристик військовослужбовців, зокрема їхніх ціннісних орієнтацій, які відіграють ключову роль у професійній діяльності, мотивації та стійкості до стресу. Умови бойових дій та військової служби сприяють трансформації особистісних цінностей, що обумовлює актуальність вивчення цієї проблеми в контексті наукового дискурсу та практичної діяльності військових психологів.

У психологічній науці існують різні підходи до аналізу цінностей особистості. Класичні концепції цінностей представлені в працях М. Рокіча, який розглядав їх як когнітивні уявлення про бажані цілі та способи їх досягнення, а також Ш. Шварца, що запропонував універсальну типологію цінностей, які визначають людську поведінку. У контексті військової служби цінності набувають особливого значення, оскільки формують мотивацію до виконання службових обов'язків, рівень стресостійкості та морально-психологічну стійкість.

Функціональний підхід до аналізу цінностей [3] підкреслює їхню роль у регуляції поведінки та адаптації особистості до соціальних і професійних вимог. У військовому контексті цей підхід пояснює, як певні цінності (наприклад, патріотизм, честь, дисципліна) сприяють формуванню професійної ідентичності військовослужбовців та їх здатності до виконання складних бойових завдань.

Згідно з концепцією професійної відповідальності [5], ціннісні орієнтації військовослужбовців залежать від рівня відповідальності, покладеного на них у військовій ієрархії. Солдати, які виконують базові завдання, можуть орієнтуватися на безпосереднє виконання наказів і виживання, тоді як офіцери та командири розглядають відповідальність ширше – через призму стратегічних рішень, морального обов'язку перед підлеглими та державою.

У сучасному українському контексті, де триває повномасштабна війна, ціннісні орієнтації військовослужбовців зазнають трансформації під впливом бойового досвіду, почуття патріотизму та необхідності збереження моральної стійкості. Емпіричні дослідження [4] підтверджують, що бойовий досвід підсилює значущість таких цінностей, як «солідарність», «відповідальність за товаришів» та «готовність до ризику».

Рівень відповідальності у військовій діяльності визначає специфіку ціннісних орієнтацій військовослужбовців. Згідно з дослідженнями [1], командири та офіцери демонструють вищий рівень відповідальності, що корелює з цінностями альтруїзму, стратегічного мислення та етичного лідерства. Водночас рядовий склад орієнтується більше на оперативні аспекти служби, що зумовлює їхню схильність до ситуативної адаптації та практичного прийняття рішень.

Актуальні дослідження українських військових психологів [2] підкреслюють, що формування відповідальності як цінності відбувається в умовах жорстких реалій війни, коли від особистого вибору військовослужбовця залежить життя товаришів та успішність бойового завдання. Це вимагає розробки ефективних методів психологічної підтримки для збереження морально-психологічного стану особового складу.

Ціннісні орієнтації військовослужбовців є ключовим фактором у забезпеченні боєздатності армії та її морально-психологічного стану. Військові з різним рівнем

відповідальності демонструють відмінності в системі цінностей: від орієнтації на безпосереднє виконання завдань до стратегічного осмислення ролі військової служби та моральних наслідків прийняття рішень. В умовах війни в Україні спостерігається посилення значущості патріотичних, морально-етичних і командних цінностей, що забезпечує стійкість військових до бойових викликів.

Аналіз теоретичних підходів показує, що відповідальність відіграє ключову роль у формуванні ціннісної системи військовослужбовців, що узгоджується з зарубіжними та українськими дослідженнями. Розуміння цих процесів має практичне значення для військової підготовки, адаптації та реабілітації військових після бойових дій. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вивчення динаміки змін ціннісних орієнтацій у військовослужбовців залежно від їхнього бойового досвіду та соціально-психологічних умов служби.

Список використаних джерел

1. Мартинюк В. М., 2006. Ціннісні орієнтації військовослужбовців збройних сил України (соціально-філософський аналіз) : дис... канд. філос. наук: 09.00.03; Харківський ун-т Повітряних Сил ім. Івана Кожедуба. Харків, 2005. 214 с.
2. Роман Ірина Професійно-ціннісні орієнтації майбутніх фахівців військового управління Збройних сил України. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*. 2018. С.49-55.
3. Gouveia V. V., Milfont T. L., Fischer R. Functional Theory of Human Values: Testing Its Content and Structure Hypotheses. *Personality and Individual Differences*, 2015. 77, 97–103.
4. Lester P. B. *Psychological resilience in military personnel*. *American Psychologist*, 2021. 76(5), 632–645.
5. Rest J., Narvaez D. *Moral Development in the Professions: Psychology and Applied Ethics*. Routledge. 2018.

Сидоренко Анна Сергіївна,

студентка 21-СР групи спеціальності 231 Соціальна робота

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викл. Єгорова К. Г.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Актуальність теми дослідження обумовлена зростаючою роллю професійних цінностей у сфері соціальної роботи та їх впливом на якість надання соціальних послуг. В умовах трансформації українського суспільства та реформування системи соціального захисту особливого значення набуває питання етичних засад професійної діяльності соціальних працівників.

Соціальна робота як професійна діяльність базується на гуманістичних цінностях, які визначають її сутність та спрямованість. Професійні цінності є фундаментальною основою, що формує професійну ідентичність соціального працівника та визначає характер його взаємодії з клієнтами, колегами та суспільством в цілому.

Мета полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичному дослідженні особливостей реалізації професійних цінностей у соціальній роботі.

Здійснене дослідження дозволяє зробити ряд важливих узагальнюючих висновків щодо професійних цінностей у сфері соціальної роботи.

По-перше, професійні цінності соціальної роботи являють собою складну, багатокомпонентну систему, що включає загальнолюдські, професійно-групові та індивідуально-особистісні цінності. Ця система формує фундаментальну основу професійної діяльності соціальних працівників, визначає їх ставлення до клієнтів, колег та суспільства в цілому. Розуміння структури професійних цінностей має важливе значення для професійної підготовки, практичної діяльності та розвитку самої професії.

По-друге, класифікація професійних цінностей соціальної роботи є багаторівневою, відображаючи багатогранність цієї професійної сфери. Виділяються різні типи цінностей за їх функціональним призначенням, ступенем універсальності, сферами практичного застосування. Важливим є також врахування культурного контексту, який може обумовлювати пріоритетність тих чи інших цінностей. Знання різних типів цінностей дозволяє соціальним працівникам краще усвідомлювати свою роль, відповідальність та етичні зобов'язання.

По-третє, етичні принципи та стандарти професійної діяльності соціальних працівників формують комплексну систему вимог, що забезпечують якість соціальних послуг та захист прав клієнтів. Серед ключових принципів виділяються повага до людської гідності, пріоритетність інтересів клієнтів, толерантність, професійна компетентність та соціальна справедливість. Ці принципи мають універсальний характер, хоча їх реалізація може залежати від культурного контексту. Важливим також є забезпечення етичних стандартів при наданні соціальних послуг.

По-четверте, впровадження професійних цінностей у практичну діяльність соціальних працівників відбувається через різноманітні механізми та інструменти. Ці механізми охоплюють нормативно-правову базу, організаційно-управлінські, освітньо-професійні, комунікативні, рефлексивні, практико-орієнтовані, оціночні та інтеграційні складові. Застосування комплексу таких механізмів дозволяє забезпечити ефективну реалізацію професійних цінностей у практичній діяльності.

По-п'яте, формування ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників є складним, багатоаспектним процесом, що передбачає як теоретичне засвоєння цінностей, так і їх інтеріоризацію через практичну діяльність та особистий досвід. Важливу роль у цьому процесі відіграють інтерактивні методи навчання, практична підготовка, особистий приклад викладачів та створення відповідного освітнього середовища.

Таким чином, проведене дослідження підтверджує, що професійні цінності є стрижневим елементом соціальної роботи, який визначає її спрямованість, методи та результати. Глибоке розуміння сутності, структури та механізмів реалізації професійних цінностей має вирішальне значення для ефективної професійної діяльності соціальних працівників, підвищення якості соціальних послуг та розвитку самої галузі соціальної роботи.

Список використаних джерел

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 208 с.
2. Вайнола Р. Х. Деонтологічна культура соціального педагога: моногр. Київ: НПУ, 2011. 156 с.
3. Горішна Н. М. Професійні функції соціального працівника як складова професійної компетентності. Науковий вісник Ужгородського університету. 2007. №2(43). С. 55-58.
4. Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи України. Соціальна політика і соціальна робота. 2003. №1. С. 16-22.
5. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 05.10.2000 № 2017-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14> (дата звернення: 24.11.2024).
6. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19> (дата звернення: 24.11.2024).
7. Капська А. Й. Соціальна робота: технологічний аспект. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 352 с.
8. Карпенко О. Г. Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти. Київ: НПУ, 2007. 248 с.
9. Лукашевич М. П. Соціальна робота: теорія і практика. Київ: Каравела, 2009. 368 с.
10. Мельничук І. М. Теорія і методика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. Тернопіль: ТНПУ, 2011. 468 с.
11. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: Закон України від 21.06.2001 № 2558-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14> (дата звернення: 24.11.2024).

12. Семигіна Т. В. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, 2020. 275 с.
13. Тименко В. М. Професійна підготовка соціальних працівників у вищих навчальних закладах України і США. Київ: Автореферат, 2019. 20 с.

Щіпанова Катерина Віталіївна,
студентка 32-СР групи спеціальності 231 Соціальна робота
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викл. Єгорова К. Г.

ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ

Категорія «особи з інвалідністю» присутня в усіх країнах та в усіх ланках суспільства. Причини й наслідки інвалідності у різних країнах різноманітні. Це зумовлено різними соціально-економічними й соціокультурними умовами та залежить від певних кроків, які здійснює держава для підвищення добробуту своїх громадян.

Згідно з положеннями Європейської стратегії з питань інвалідності на 2010–2020 рр. соціальний захист осіб з інвалідністю є одним із восьми пріоритетних напрямів, який передбачає утвердження умов гідного життя, боротьбу з бідністю та соціальною ізоляцією таких людей. Орім того, Європейський союз розвиває стратегію інклюзивного суспільства, спираючись на позиції прав людини, що означає сприяння активному залученню осіб з інвалідністю до усіх сфер життя суспільства. У цьому контексті Європейський комітет розробив стратегію вирішення проблем інвалідності на 2010–2020 роки [1, с. 146–152].

У своїх наукових працях з питань соціально-правового захисту осіб з інвалідністю зверталися вітчизняні й зарубіжні науковці (І.Бех, Н. Бондар, І. Зверева, А. Колупаєва, В. Костюк, В. Нагорна, О. Ярошенко та інші).

З метою аналізу особливостей соціально-правового захисту осіб з інвалідністю, важливим є встановлення значення понять «інвалідність» й «особа з інвалідністю».

З прийняттям Генеральною Асамблеєю ООН Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю (2006 р.) було визнано єдиний підхід до трактування цього поняття: «інвалідність є результатом взаємодії, яка відбувається між людьми з інвалідністю та перешкодами у стосунках і середовищі. Інвалідність – поняття яке еволюціонує» [2].

Поняття «Особа з інвалідністю» відповідно до статті 2 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» трактується як особа зі стійким розладом функцій організму, що в разі взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити їй соціальний захист [3].

Право кожної людини на соціальний захист осіб з інвалідністю закріплено в таких загальних міжнародних актах як:

- Загальній декларації прав людини 1948 року;
- Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права 1966 року;
- Декларації про права дитини 1959 року;
- Конвенції ООН про права дитини 1989 року тощо.

Дані міжнародні акти є основою світової системи захисту прав людини, які закріплюють зобов'язання державних інституцій забезпечити права й свободи соціально малозахищених груп населення.

Відповідно до статті 25 Загальної декларації прав людини 1948 року кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення в разі інвалідності як певного випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини [4].

Важливим етапом у правовому регулюванні соціально-правового захисту осіб з інвалідністю в Україні стало прийняття ряду нормативно-законодавчих документів. А саме:

- Конституція України;
- Закон України від 21.03.1991 №875-XII «Про основи соціальної захищеності інвалідів України»;
- Закон України від 06.10.2005 №2961-IV «Про реабілітацію інвалідів в Україні»;
- Закон України від 19.06.2003 №966-IV «Про соціальні послуги» який очолив правовий масив законодавства у сфері правового регулювання надання соціально-побутових, психологічних, соціально-педагогічних, соціально-медичних та інших соціальних послуг;
- Закон України від 16.11.2000 №2109-III «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам»;
- Державна цільова програма «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів» на період до 2020 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 01.08.2012 №706;
- Укази Президента України;
- Розпорядження та постанови Кабінету Міністрів України;
- Накази МОН України тощо.

Через наявність проблем зі здоров'ям особи з інвалідністю потребують вжиття з боку державних та громадських інституцій спеціальних заходів, спрямованих на забезпечення їх повноцінної участі в житті соціуму на рівні з іншими. Національним законодавством встановлено гарантії для осіб цієї категорії, які стосуються усіх сфер життєдіяльності суспільства, у тому числі охорони здоров'я, освіти, зайнятості, дозвілля, відпочинку, спорту тощо. Та на сьогодні, попри вжиті заходи державної політики, спрямовані на підтримку людей з особливими потребами, відповідно до обраного курсу європейських цінностей, прийняття декларацій і норм, в нашому суспільстві ще існують численні бар'єри, які не дозволяють особам з інвалідністю відчувати себе нарівні з іншими.

Ряд проблем соціально-правового захисту осіб з інвалідністю зумовлені зовнішніми й внутрішніми чинниками, а саме:

- недосконалістю нормативно-правового поля;
- несформованістю культури сприйняття людей з обмеженими можливостями;
- обмеженістю сфери надання послуг;
- недостатнім фінансуванням;
- несформованістю та низькою якістю інформаційної та комунікаційної сфер;
- недостатнім розумінням та усвідомленням проблем людей з обмеженими можливостями;
- слабкою розвиненістю та низькою дієвістю консультативних послуг та механізмів включення в суспільне життя тощо [5].

Кожна з перелічених проблем потребує розробки й реалізації вдосконалення системи соціально-правового захисту осіб з інвалідністю.

Отже, соціально-правовий захист осіб з інвалідністю є важливою складовою державної політики, спрямованої на створення рівних можливостей для цієї категорії населення. В Україні діє низка законодавчих актів, які гарантують права осіб з інвалідністю. Проте, незважаючи на існування законодавчої бази, на практиці існує ряд проблем, які ускладнюють реалізацію цих прав.

Незважаючи на наявність правових гарантій, у житті особи з інвалідністю в Україні стикаються з численними проблемами – від бар'єрів у фізичному середовищі до труднощів з працевлаштуванням, освітою та соціальною інтеграцією. Для покращення ситуації необхідне комплексне реформування системи соціально-правового захисту, що б включало удосконалення законодавства, збільшення фінансування, створення безбар'єрного середовища та зміну суспільного ставлення до осіб з інвалідністю.

Список використаних джерел

1. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю.
2. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 № 875-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text> (дата звернення 01.03.2025).

3. Єлісєєва О.К., Пітарякова К.С. Порівняльний аналіз людського розвитку щодо осіб з обмеженими можливостями в Україні та ЄС. Теоретичні та практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2015. Випуск (12). Т. 2. С. 146-152.
4. Загальна Декларація прав людини ООН, 10.12.1948 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення 01.03.2025).
5. Якушенко Л. М. Актуальні проблеми соціального захисту людей з інвалідністю. Аналітична записка. Серія «Соціальна політика». № 9. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень, 2019. С.10. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-12/analit-yakushenko-social-policy-9-2019.pdf> (дата звернення 01.03.2025).

Непомняща Галина Іванівна

магістрантка 6М-СР (з) групи спеціальності 231 Соціальна робота

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викл. Єгорова К. Г.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Питання особистісного розвитку студента, формування його готовності до майбутньої професійної діяльності, успішного існування у суспільстві мають бути пріоритетними в теорії і практиці освітньої діяльності закладів вищої освіти. Саме у ЗВО здійснюється процес самовизначення майбутніх вчителів, формується їх життєва позиція і світогляд.

Однією з провідних проблем сучасної вищої школи є побудова такої системи освітнього простору, яка б оптимально враховувала не тільки особливості професійного становлення фахівця, а й закономірності особистісного розвитку, формування соціально - значущих компетентностей студентів. Формування соціальної компетентності у майбутніх учителів початкових класів виступає одним з найважливіших завдань їх фахової підготовки. Це окреслює якісно нові вимоги до особистості педагога та його професійної підготовки загалом.

У Професійному стандарті за професією «Вчитель закладу загальної середньої освіти» до загальних компетентностей здобувачів вищої освіти віднесено соціальну компетентність. Вона розглядається як здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп. Соціальна компетентність особистості є базовою компетентністю, що з'являється з дитинства та розвивається протягом усього життя людини. Процес розвитку розгортається послідовно відповідно до психофізіологічних особливостей особистості і формується на міждисциплінарному рівні.

Проблема пошуку ефективних шляхів формування соціальної компетентності у здобувачів освіти розглядалася в науковому доробку дослідників, зокрема, І. Бега, Н. Бібик, О. Бондарчук, М. Докторович, І. Єрмакова, В. Кременя, О. Савченко, Т. Чернецької, Р. Уайта, Дж. Равена та інших.

Аналіз наукової і методичної літератури свідчить, що майбутній вчитель початкових класів має бути соціально компетентний. Оскільки він живе і працює в соціумі, взаємодіє з різними учасниками освітнього процесу, прагне набути відповідний соціальний статус, реалізувати соціальні здібності тощо.

Науковці підкреслюють важливість такої компетентності, як адекватність у сприйманні соціальної реальності та уміння діяти в умовах постійних змін, а психологічна наука розглядає соціальну компетентність у розрізі психологічних особливостей індивіда, педагогічна – акцентує на організації міжособистісної взаємодії та вихованні індивідуальних якостей, таких, як відповідальність, ініціатива, вміння визначати цілі та досягати їх, на розвитку здатності особистості гнучко орієнтуватися в мінливих соціальних умовах та ефективно взаємодіяти з соціальним середовищем [2].

Соціальна компетентність – це поведінка, яка в конкретних соціальних ситуаціях призводить до позитивної чи негативної взаємодії викладача чи студента, соціального

середовища і суспільства. Поняття соціальної компетентності визначає поведінку особистості і виражає в широкому сенсі адаптивне та ефективне функціонування людини в певних соціальних ситуаціях. Зазвичай соціальна компетентність людини є вираженням її міжособистісних стосунків та здібності до досягнення цілей. Іншими словами, соціальна компетентність це мистецтво людського самовираження, якого людина навчається протягом усього його життя. Щоб успішно реалізувати себе в професійній діяльності, потрібно мобілізувати багато навичок. Соціальна компетентність складається з кількох категорій, а саме: прийняття соціальних цінностей, розвиток почуття особистої ідентичності, набуття міжособистісних навичок, навчання як регулювати особисту поведінку відповідно до суспільного очікування, планування та прийняття рішень, розвиток культурної компетентності [3, с.48]. Всім цим складникам має приділятися увага під час фахової підготовки майбутніх вчителів початкових класів.

В. Васенко, Л. Красюк, Н. Ковтун окреслюють такі складники соціальної компетентності: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний [1].

Складники соціальної компетентності формуються під час опрацювання змісту різних ОК. Під час проведення лекційних, практичних і лабораторних занять, а також різних форм самостійної та індивідуальної роботи. У процесі проведення занять повинні встановлюватися міжпредметні зв'язки, зв'язки різних аспектів дисципліни з суспільним і професійним життям, самостійний пошук вирішення навчальних проблем, проблемне навчання тощо. Це формує у студентів комплексне бачення проблем як професійних, так і життєвих, вчить різноплановим підходам до їх вирішення, що в свою чергу позитивно впливає на формування соціальної компетентності в цілому.

У процесі активізації пізнавальної діяльності майбутніх вчителів доцільно правильно працювати з навчально – методичним забезпеченням, додатковою інформацією. Не останню роль в цьому процесі відіграє розвиток критичного мислення, вміння аналізувати, спираючись на здобуті знання і власний досвід; це уможливорює раціональну оцінку інформації, інтерпретації її, можливості робити обґрунтовані висновки, але разом з тим вміти брати до уваги альтернативні точки зору, визнання їх.

Отже, соціальна компетентність – процес засвоєння комплексу знань, умінь, цінностей, норм і результат їх активного відтворення під час вирішенні життєвих проблем. Полягає у здатності застосовувати набутий досвід під час вирішення професійних завдань, проявляти ініціативу, активність, попереджувати і вирішувати конфлікти, бути толерантним у складних ситуаціях, проявляти емпатійність. Вивчення та узагальнення наукових джерел дає змогу констатувати, що основними перевагами в контексті формування в майбутніх вчителів початкових класів соціальної компетентності є: підвищення якості прийнятих рішень, скорочення часу на пошук оптимальних варіантів, реалізація багатоаспектного підходу до розв'язання складних педагогічних ситуацій, зосередження розумового процесу на досягненні мети, орієнтація на зміст і результати роботи тощо.

Список використаних джерел

1. Васенко В. В, Красюк Л. В, Ковтун Н. І. Соціальна компетентність – одна із ключових компетентностей здобувачів початкової освіти. Теорія і методика навчання (з галузі знань). Вип. 55. Том 1. 2023. С. 57 – 63.
2. Смагіна Т. М. Поняття та структура соціальної компетентності учнів як наукова проблема. Вісник Житомирського державного університету. Вип. 50. 2010. С.34-42.
3. Kostelnik M. J. Guiding children's social development: Theory to practice. 4th ed. \ Kostelnik M. J., Whiren A. P., Soderman A. K., Stein L. C., Gregory K. - New York: Delmar, 2002. – 385 p.

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

Охорона здоров'я підростаючого покоління є важливим державним завданням. Практична значимість проблеми здоров'я дітей та підлітків в умовах сучасної освіти не викликає сумнівів. Погіршення здоров'я школярів, що спостерігається останніми роками (погіршення психічного та фізичного розвитку, зростання загальної захворюваності та шкільної патології, омолодження низки хвороб та ін.), вимагає більш пильної уваги та вживання конкретних заходів щодо його формування та зміцнення. Це пов'язано з тим, що практична медицина займається в основному хворими дітьми та мало приділяє уваги профілактичній роботі у навчальних закладах.

Корективи, що торкнулися сфери освіти, виявили необхідність переглянути методологію освітньої стратегії, що призвело до процесу зміни освітньої парадигми. Нова педагогічна парадигма має на меті розвиток життєздатної особистості, орієнтованої на залучення до загальнолюдських цінностей.

Визначення здоров'я як головної цінності та формування до нього відповідного відношення особливо активно відбувається у шкільному віці та є результатом впливу на особистість освітньої установи та навколишнього соціального середовища. На сучасному етапі актуальним є підключення системи освіти до вирішення проблем зміцнення та збереження здоров'я учнів. Тільки здорова дитина здатна опанувати шкільну програму, а порушення здоров'я ведуть до труднощів у навчанні.

Найбільш значущим періодом у формуванні основ здорового способу життя є навчання у школі. Останніми роками відбувається процес зміни освітньої парадигми. Нова парадигма педагогіки зміщує центр проблем із формування знань, умінь та навичок на цілісний розвиток особистості. У зв'язку з цим у сучасних умовах активно розробляється компетентнісний підхід, відповідно до якого результатом освітнього процесу є сформованість компетентностей [2].

Здійснене в науковій літературі дослідження характеру початкових ключових компетентностей школярів показало, що для них характерна багатофункціональність, їх оволодіння дозволяє дитині вирішувати різні проблеми у повсякденному житті та діяльності, вони універсальні, переносні та застосовні у різних ситуаціях. Початкові ключові компетентності багатовимірні, у яких представлені результати особистого досвіду дитини у всьому його різноманітті (відносини, знання, уміння, творчість, субкультура). Крім того, вони вимагають цілісного розвитку дитини (його особистісної, емоційно-чуттєвої, інтелектуальної сфери) як суб'єкта діяльності та поведінки. У зв'язку з цим, одним із головних завдань навчання у сучасній школі є формування у учнів основ здорового способу життя. Досягнення цієї мети стає можливим завдяки формуванню у школярів здоров'язберігаючої компетентності шляхом проведення роботи, спрямованої на впровадження технологій та методик здоров'язберігаючого характеру.

Незважаючи на активний інтерес вчених до проблеми розвитку здоров'язберігаючої компетентності учнів, в теорії та практиці педагогіки це питання залишається недостатньо вивченим. Можна констатувати, що в даний час при різноманітті підходів відсутнє єдине розуміння сутності здоров'язберігаючої компетентності, процесу її розвитку. У зв'язку з цим потребує уточнення та конкретизації поняття «здоров'язберігаюча компетентність».

Здоров'язберігаючою компетентністю є інтегративна якість особистості, що включає сукупність знань про людину та її здоров'я, здоровий спосіб життя; мотиви, що мають еколого-зберігальну спрямованість по відношенню до себе та навколишнього світу, спонукають до ведення здорового способу життя; потреба у освоєнні способів збереження свого здоров'я, орієнтованих на самопізнання та самореалізацію [1].

Цей вид компетентності є результатом інтеграції еколого-валеологічної та фізкультурної освіти учнів і проявляється у вигляді готовності самостійно вирішувати завдання, пов'язані з підтриманням, зміцненням та збереженням здоров'я. Учні в процесі реалізації здоров'язберігаючої діяльності здатні переносити отримані вміння та навички в інші сфери діяльності та застосовувати їх у різних ситуаціях, що підтверджує поліфункціональність, універсальність та надпредметність цього виду компетентності.

Здоров'язбережна компетентність набувається через формування сприятливих для здоров'я, безпеки і соціальної інтеграції знань, умінь, ставлень (психологічних установок, принципів, цінностей, вірувань, прагнень). Розвиток здоров'язбережної компетентності у сучасному світі дедалі частіше відбувається шляхом впровадження превентивної освіти на засадах розвитку життєвих навичок. Зміст здоров'язберігаючої компетенції включає систему норм, які випливають з моральних ціннісних орієнтацій. Система цінностей виходить із розуміння цінності та важливості здоров'я. Зміст здоров'язберігаючої компетенції засвоюється учнями в процесі різної діяльності. Кожна з форм організації навчального процесу стимулює різні види пізнавальної діяльності учнів: самостійна робота з різними джерелами інформації дозволяє нагромадити фактичний матеріал про здоров'я, сформулювати уявлення про його цінність; гра формує досвід прийняття доцільних рішень, дозволяє зробити внесок у вивчення та збереження здоров'я.

Установка на здоров'я та здоровий спосіб життя не виникає у людини сама собою, а формується в результаті певного педагогічного впливу. При виборі змісту, методів, форм та засобів формування здоров'язберігаючої компетенції необхідно враховувати принцип доступності та індивідуального підходу, що передбачає врахування вікових, фізіологічних та психологічних особливостей школярів таких як:

- формування певного стабільного самовідношення;
- здатність дитини не лише оцінювати своє здоров'я, а й зберігати його, користуючись постійною підтримкою дорослих;
- потреба у нових враженнях, що переходять у ненасичувану пізнавальну потребу;
- складна будова мотиваційної сфери дитини, яка є динамічною, постійно мінливою суперечливою структурою;
- формування стійкої усвідомленої мотивації, що є рушійною силою поведінки, спрямованої на збереження свого здоров'я;
- значення емоцій у психічній діяльності дитини та становленні її особистості [3].

Педагог повинен вчити зміцнювати та зберігати здоров'я, зрозуміти значущість оздоровчих заходів, особливості їх використання в особистому оздоровленні та формуванні усвідомленого ставлення до свого здоров'я. Така діяльність здійснюється спільними зусиллями освітян, дітей, батьків, медичних працівників. Виникає необхідність активної участі педагогів у розробці та впровадженні здоров'язберігаючих технологій з метою покращення ситуації зі здоров'ям учнів [3]. Враховуючи нові підходи до вибудовування стратегії освіти, орієнтацію системи освіти на виховання здорової дитини необхідно проводити заходи щодо формування здорового способу життя, уроки валеології, позакласні заходи. Адже ефективність навчального процесу визначається ступенем обліку фізичних та психологічних особливостей учнів.

Формування мотивації на ведення здорового способу життя, виховання відповідального ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих, а також забезпечення грамотності у питаннях здоров'язбереження – необхідні складові у змісті методології виховання основ здорового способу життя у молодших школярів [1, с. 42]. Виховуючи в учнів основи здорового способу життя, педагог не тільки формує способи збереження та зміцнення здоров'я, а й розвиває нові здоров'язберігаючі форми поведінки. Діяльність вчителя в цьому аспекті має носити освітньо-оздоровчий характер і являти собою комплекс дій психолого-педагогічної, природно-оздоровчої, гігієнічної, художньо-естетичної спрямованості.

Отже, під компетентністю здоров'язбереження ми розуміємо таку мету та результат навчально-виховної роботи зі школярами, які виражають їхню причетність до здорового способу життя, здатність знати та розуміти небезпеку негативних звичок, знання та використання правил особистої гігієни, фізичної культури, відповідальності за свій стан

здоров'я. Важливим завданням формування здоров'язбережувальної компетентності учнів є мотивація на своє здоров'я та здоров'я оточуючих людей. Вона базується на усвідомленні учнями свого здоров'я як цінності, на бажанні бути здоровими, сильними та красивими. При реалізації цього напрямку слід виходити із того, що проблемою здоров'я мають займатися всі – педагоги, медики, батьки, учні, суспільство.

Список використаних джерел

1. Бойченко Т. Навчити головного. Формування здоров'яформувальної та здоров'язбережувальної компетентності учнівської молоді. *Профтехосвіта*. 2009. 1. С. 40–43.
2. Дудко С. Г. Сучасні підходи до формування здоров'язбережувальної та здоров'ярозвивальної компетентностей учнів базової середньої освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки*. 2023. 1 (355), С.80–87.
3. Зимівець Н. В. Соціально–педагогічні технології формування відповідального ставлення до здоров'я в учнівської молоді : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Київ, 2008.

Жила Катерина Сергіївна,
магістрантка 6М-СР групи спеціальності 231 Соціальна робота
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: д-р пед. наук, доц. Тюльба Т. М.

СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПІДЛІТКАМИ

Сьогодні серед молоді все більшого поширення набувають залежності, не пов'язані з вживанням психоактивних речовин. Питання ігроманії, комп'ютерної та інтернет-залежності серед молоді активно обговорюється в ЗМІ експертами, журналістами, політиками та громадськістю. Водночас існує ризик виникнення негативних залежностей і щодо інших видів соціально схвалюваної поведінки (робота, колекціонування, стосунки з оточуючими, спорт, різні види відпочинку тощо), які самі по собі не завдають прямої шкоди. Розвиток такої залежності відбувається непомітно для самої людини та оточуючих, але для неї самої є не менш болючим, ніж наслідки вживання наркотиків чи азартних ігор.

Тому, в рамках роботи з підлітками, які мають схильність до адиктивної поведінки доречним буде використання соціальної профілактики як однієї з технологій соціальної роботи.

Соціальна профілактика - це діяльність, спрямована на запобігання соціальним проблемам і соціальним відхиленням або підтримання їх на соціально прийнятному рівні шляхом усунення чи нейтралізації їх причин. Метою є попередження можливих фізичних, психологічних і соціокультурних конфліктів в окремих осіб і «груп ризику», підтримання, збереження і захист нормального рівня життя і здоров'я людей, допомога їм у досягненні поставлених цілей і розкритті їхнього внутрішнього потенціалу.

Об'єкти соціально-профілактичного впливу можна поділити на чотири групи: 1) негативні моменти в об'єктивних умовах життєдіяльності людей (наприклад, рівень добробуту та житлові умови, виробничо-технічне оснащення, умови праці); 2) негативні моменти в організаційно-управлінській діяльності держави та органів влади (система освіти, засоби масової інформації, заклади культури тощо); 3) негативні аспекти в міжособистісних відносинах і поведінці (наприклад, у процесі трудової діяльності, стосунках у побуті, сімейних відносинах); 4) негативні явища у правосвідомості та соціально-правовій сфері.

Виділяють три рівні соціальної профілактики: загальносоціальний (діяльність держави, суспільства та його інститутів); спеціальний (цілеспрямований вплив на негативні чинники, пов'язані з конкретними видами девіацій і проблем); індивідуальний (профілактична діяльність щодо конкретних осіб) .[3, с. 89]

Профілактика адиктивної поведінки як технологічний процес має ґрунтуватися на таких принципах: науковості та своєчасності, тобто використання інноваційних технологій, які експериментально обґрунтовані на науковій основі та передбачають впровадження нових методів і підходів до вирішення проблем формування самостійної поведінки; системності як принципу профілактики підхід, тобто такий, що передбачає роботу з усіма суб'єктами на основі взаємодії установ та організацій, які здійснюють профілактичну роботу, з чітким визначенням функцій (профілактика адиктивної поведінки, профілактика вживання наркотиків, профілактика вживання алкоголю, профілактика наркоманії, профілактика токсикоманії, профілактика наркоманії, профілактика наркоманії).

Адиктивна поведінка є багатофакторним явищем, оскільки причини адиктивної поведінки є складними та багатограними. Перш за все, це загальне погіршення соціально-економічної ситуації в країні. Під впливом адикції відбувається деградація особистості, що включає в себе емоційні розлади, інтелектуальні порушення і ослаблення волі.

Профілактика включає первинну профілактику, яка спрямована на попередження вживання психоактивних речовин, та вторинну профілактику, яка спрямована на виявлення осіб, які почали вживати психоактивні речовини

Ризик виникнення адиктивної поведінки є наслідком протиріч у психологічному розвитку та соціалізації. Ці протиріччя здебільшого є передбачуваними і виникають як прояви вікових закономірностей розвитку, а не як унікальні особливості життєвого шляху. Для забезпечення ефективної профілактики бажано не інформувати людей про шкоду та небезпеку психоактивних речовин, а створювати умови, в яких протиріччя можуть успішно вирішуватися іншими, більш ефективними способами. Це робиться в ході соціально-педагогічного супроводу соціалізації дітей та молоді [1].

Профілактика адиктивної поведінки передбачає усунення або нейтралізацію умов, факторів і механізмів її формування та створення умов, необхідних для розвитку адаптивних якостей особистості. Соціально визнаний феномен адиктивної поведінки доводить, що формування адиктивної поведінки пов'язане не з характеристиками конкретних об'єктів чи видів діяльності, а з індивідуальним ставленням людини до них. А саме: бажання втекти від проблем і травмуючих реалій за допомогою цих видів діяльності, прагнення подолати або компенсувати дискомфорт, викликаний незадоволеними потребами, бажання контролювати свій психічний стан, поведінку і життєву ситуацію, гедоністичне задоволення від бажання отримати їх швидко та легко.

З метою профілактики адиктивної поведінки серед молоді необхідно:

- Усунути або нейтралізувати фактори в сім'ї, найближчому соціальному оточенні та суспільстві в цілому, які призводять до формування дезадаптивних якостей, схильності до втечі від проблем, схильності до концентрації лише на певних видах діяльності, схильності до пасивного та споживацького ставлення, схильності до стимулювання певних видів адиктивної поведінки.

- сприяння усуненню або компенсації вже сформованих особистісних якостей, що перешкоджають соціальній адаптації молодій людині та сприяють формуванню адикцій; - формування навичок та розвиток якостей, необхідних для подолання проблем та адаптації до складних життєвих обставин;

- сприяння формуванню широких інтересів, критичного мислення, позитивного ставлення до життя та соціально-позитивної інтеграції в суспільство;

- сприяння формуванню широкого світогляду, критичного мислення, позитивного ставлення до життя та соціально позитивної інтеграції в суспільство;

- створити необхідні умови для різноманітних інтересів, здорового способу життя та активного, корисного для здоров'я дозвілля [3].

Загальна первинна профілактика соціально прийнятних видів адиктивної поведінки може бути організована у вигляді серії коротких освітніх тренінгів (інтерактивних семінарів), які передбачають: надання учасникам інформації про сутність, ознаки, симптоми, чинники, закономірності формування та наслідки соціально прийнятної адиктивної поведінки обговорення поширеності окремих видів соціально прийнятної адиктивної

поведінки, її причин та впливу на життя і розвиток людини; самооцінку учасниками власного ризику формування адиктивної поведінки [2].

Молоді люди, які були визначені під час інформаційного тренінгу як такі, що мають високий ризик формування адиктивної поведінки, беруть участь у спеціальних профілактичних заходах. Профілактичні заходи на цьому рівні проводяться у формі тренінгів та індивідуальних консультацій, метою яких є пошук шляхів усунення або компенсації факторів, що підвищують ризик виникнення залежності; виявлення власних цінностей, інтересів, життєвих планів та світогляду учасника, несумісних з формуванням адиктивної поведінки, та пошук шляхів їх реалізації в реальному житті; пошук соціальних модифікувати особистісні передумови формування соціально прийнятної адиктивної поведінки, долати проблеми та розвивати навички, необхідні для подолання стресових ситуацій, тобто розвивати навички, необхідні для подолання стресових ситуацій.

Вторинна профілактика соціально прийнятної адиктивної поведінки проводиться з підлітками та молодими людьми, які мають ознаки залежності, з метою попередження поглиблення адиктивної поведінки, соціальної дезадаптації та переходу до більш небезпечних видів адиктивної поведінки. Профілактична робота на цьому рівні проводиться у формі групової терапії, груп самодопомоги та індивідуальної корекційної роботи і включає усвідомлення ризиків адиктивної поведінки та мотивації до контролю над нею, розвиток навичок контролю над адиктивними імпульсами, зміцнення альтернативних інтересів та цінностей, сприяння позитивним соціальним стосункам, налагодження спілкування та соціальні мережі підтримки навколо людини.

Список використаних джерел

1. Бочаріна Н.О., Костюк О.Г. Особливості прояву адиктивної поведінки підлітків у юнацькому віці. *Психологічні науки*. 2017. 5. С. 196-199.
2. Ратинська О.М. Соціальна профілактика адиктивної поведінки підлітків. *Науковий вісник Ужгородського Університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2016. Вип. 1 (38), с. 233-236
3. Технології соціальної роботи. Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. - 464 с.

Лебедєва Катерина Олександрівна,
здобувачка вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: д-р пед. наук, доц. Тюльпа Т. М.

МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА

У контексті сучасної гуманістичної парадигми освіти педагогіка прагне активізувати процес творчого розвитку особистості. Це зумовлено об'єктивними чинниками, високою роллю творчості у пізнанні світу, природною активністю дитини, яка потребує творчої діяльності. Тому дослідження теоретичних та практичних аспектів проблеми розкриття неповторного творчого потенціалу особистості дитини перебуває у полі зору як вчених, так і педагогів-практиків.

Прояв творчості характерний для дитини з найбільш раннього віку, оскільки творчість – норма дитячого розвитку. Реалізація творчих здібностей учнів робить багатшим і змістовнішим їхнє життя. У системі музичного виховання школярів особливе місце займає творчий розвиток, виховання їхніх музичних смаків у процесі навчання у школі. Тільки те, що самостійно придумано, стає ідейною переконаністю людини, служить справі формування особистості, міцно входить у комплекс професійно значущих знань, умінь і навичок. М. Татаренко, виділяє наступні етапи процесу формування творчого потенціалу [3]:

1) підготовка до творчої діяльності (накопичення емоційного та сенсорного досвіду, тобто «пробудження»);

2) формування креативного стилю поведінки, що включає «імітацію» – наслідування креативних зразків, «імплікацію» – осмислення значущості засвоєних прийомів та експериментів, «трансформацію» – застосування творчого досвіду в особистісно значущих умовах;

3) вдосконалення креативної поведінки (індивідуалізація творчої діяльності, тобто «гармонізація»).

Розгляд учнівського періоду розвитку особистості з позиції формування творчої особистості учнів визначено низкою причин.

По-перше, цей вік характеризується раціональним розвитком мислення, уяви, сприйняття, емоційної сфери, значимим з позиції заявленої проблематики. Здатність до самостійних міркувань, висновків визначає готовність підлітка до переходу на рівень самостійного вирішення тих чи інших завдань навчального, повсякденного життя. Потреба в емоційному реагуванні того, що відбувається, опосередкованої передачі навколишнім людям особливостей бачення світу навколо задає творчий початок. Раніше пережитий досвід фантазування, уяви чогось формує механізм переходу в галузі вирішення завдань «за шаблоном» в область самостійних творчих пошуків.

По-друге, осмислення учнем подій, що відбуваються, сприйняття об'єктів зовнішнього світу базується на власній оцінці, в основі якої лежить набутий раніше досвід, сформовані оціночні судження. Отримана в цьому віці готовність і здатність до самостійності у поєднанні з прагненням до ідентифікації себе як суб'єкта певної культури (у моді, поглядах і переконаннях, у музиці, у захопленні певним спортом та ін.) формує основу для посилення творчого усвідомленого початку в одному або кількох видах.

По-третє, виражене прагнення учня до дистанціювання від дорослого на тлі гострої потреби у допомозі у вирішенні завдань у різних видах діяльності підкреслює значущість і необхідність коректної опосередкованої «співучасті» дорослого в житті дитини закладена глибина [1].

Вказані причини яскраво ілюструють необхідність реалізації творчих здібностей особистості, розвитку готовності до творчої самореалізації.

Різні аспекти формування творчих здібностей розглядаються у наукових працях Л. Масол, О. Ростовського, Л. Хлебникової та ін. Проте аналіз практики музично-естетичного виховання молодших школярів свідчить про протиріччя між потенційними можливостями хорового мистецтва та недостатньо ефективним практичним її використанням у розвитку дітей молодшого шкільного віку, його творчих можливостей.

Розгляд хорового мистецтва як засобу формування творчої особистості учнів обумовлений його широкими виховно-соціалізуючими можливостями. Хоровий спів є найбільш давньою формою музикування, тобто практичним носієм духовних цінностей українського народу, які «виявляються більш довговічними, ніж цінності наукові, філософські й навіть релігійні» [2, с. 217]. Я. Ключ до його розуміння – в колективному (спільному) виконанні. Саме хор як «модель» людського колективу продукує підґрунтя для гармонійних відносин між індивідом (співачом) і групою (хористами). Хорова діяльність – потужний суспільнотворчий інструмент. Участь у діяльності хорового колективу сприяє художньо-творчому розвитку особистості, де кожна людина має можливість реалізовувати індивідуальні здібності й таланти

Аналіз вивченості проблеми дозволяє стверджувати, що у вітчизняній науці досить детально розкрито сутність творчості та творчої діяльності у контексті діяльнісного підходу, розкрито можливості хорового мистецтва у вихованні особистості та її окремих якостей. У зв'язку з тим, що творча індивідуальність реалізується виключно у творчій діяльності, саме вона має формуючі можливості. При спільному творчому пошуку учасників вокально-хорового колективу відбувається розвиток їхнього духовно-творчого потенціалу та емоційно-чуттєвої сфери, формуються ціннісні орієнтації.

Для того щоб участь у хоровому колективі давала максимальний ефект, необхідне використання гнучких, варіативних, спрямованих на творчий саморозвиток та самовдосконалення художньо-педагогічних технологій розвитку творчої спрямованості

особистості, які включають традиційні та інноваційні (імпровізація, підбір, ігрові форми навчання, елементи рухового моделювання) технології.

Процес інтеграції музичної художньо-творчої та особистісної підготовки учасника хорового колективу в рамках технологій формування творчої особистості учнів засобами хорового мистецтва можна розглядати як взаємовплив, взаємопроникнення та взаємозв'язок різних видів діяльності, до яких включені учасники, з метою формування творчої спрямованості. Необхідними умовами ефективного реалізації методики формування творчих здібностей молодших школярів засобами хорового мистецтва є:

1. Сотворчість керівника та вихованця на всіх етапах музичного творчого процесу.
2. Стимулювання творчої інтерпретаційної та імпровізаційної активності дітей у процесі музично-хорової діяльності.
3. Використання інноваційних форм та методів навчання.
4. Формування у молодших школярів досвіду оволодіння загально-пізнавальними вміннями та навичками (аналіз, синтез, порівняння тощо).
5. Інтеграція музично-хорової діяльності з іншими видами мистецтва (літературного, театального, образотворчого) [4].

Творче значення хорового виконання детерміновано тим, що у його рамках відбувається синтез музики та поетичного слова. Отже, такий вид діяльності найбільшою мірою сприяє творчому розвитку учнів не лише у вузькопрофесійній музичній галузі, а й у контексті різнобічного розвитку творчої особистості

Спів і як його форма – хоровий спів може бути універсальним засобом для всебічного виховання дитини, розвитку особистісних якостей, отже, створення умов формування її творчих здібностей.

Досвід творчої діяльності дає дитині спілкування з мистецтвом, а особливо успішно набувається у процесі навчання хоровому співу. Цей досвід неоціненний для психічного здоров'я людини протягом усього життя, незалежно від його майбутньої професії. Як показує практика, у процесі вокально-хорової діяльності в дітей віком дуже активно розвиваються всі особисті якості, необхідні розвитку творчих здібностей.

Список використаних джерел

1. Бондаренко А. В. Інтелектуально-творчий розвиток студентів у класі хорового диригування : навчально-методичний посібник. Кривий Ріг. КДПУ, 2019. 160 с.
2. Гуральник Н. Збереження національної традиції як аксіологічного чинника духовності в мистецькій освіті. *Духовна культура як домінанта українського життєтворення*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ : ДАКККиМ, 2005. Ч. 2. С. 215–219.
3. Татаренко М. Г. Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами театального мистецтва в умовах дозвілля : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.06 Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. К., 2006. 20 с.
4. Творчий розвиток особистості засобами мистецтва: навчально-методичний посібник / за ред. Н.Г. Ничкало. Чернівці: Зелена Буковина, 2011. 255 с.
1. в системі соціального обслуговування: структурно-функціональні особливості. *Нова парадигма*. 2015. № 128. С. 178-188.
2. Уррі Дж. Мобільності. Праксіс, 2012. 576 с.

Лісафіна Наталія Миколаївна,
студентка 31 -СР групи спеціальності 231 Соціальна робота
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: д-р пед. наук, доц. Тюльпа Т. М.

ПАРТНЕРСТВО СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ТА БЛАГОДІЙНИХ І ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЯК НАПРЯМ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Некомерційний сектор у суспільстві починає сприйматися як ефективний постачальник послуг, здатний оперативно реагувати на потреби громадян, що, безсумнівно, викликає

великий інтерес, як із сторони суспільства так і держави. Соціальна державна політика, що проводиться, є недостатньою, щоб приділити таку увагу, яка б охоплювала кожную незахищену людину в країні, тому саме партнерство соціальних служб та благодійних і громадських організацій як напрям соціальної роботи може стати одним з елементів зняття гостроти цієї проблематики та надання відповідної допомоги різним категоріям людей.

У даний час взаємодія благодійних організацій добре вивчена з державним та комерційним сектором, а також широко проведено дослідження, спрямовані на вивчення ставлення суспільства до благодійності. Серед соціологічних досліджень партнерства соціальних служб та благодійних і громадських організацій можна виділити: А. Крупник, О. Крутій, І. Мещан та ін., які стверджують, що необхідна загалом зміна соціальної політики держави, а основними гравцями, що задають напрямки розвитку, є некомерційні громадські організації. Інші дослідники, А. Щирліна та В. Яблонський дійшли висновку, що в міру соціально-економічного та політичного розвитку України в даний час держава все більше починає знаходити взаємодію та співпрацю з некомерційним сектором та залучати комерційні організації.

Партнерство (соціальне) являє собою систему взаємозумовлених соціальних дій суб'єктів, де дія одного суб'єкта є причиною і наслідком дій у відповідь іншого суб'єкта. Тобто кожна соціальна дія викликається і стає причиною попередньої соціальної дії, іншими словами це нерозривний ланцюжок взаємодій. У соціальному партнерстві має існувати хоча б два учасники, які повинні фізично бути присутніми в одному просторово-часовому середовищі, мати зв'язки дій, що включає акт комунікації, тим самим відбуваються зміна, внесена поведінкою іншого, після чого в результаті з'являються нові властивості [1, с. 181].

Розглядаючи партнерство організацій із іншими учасниками, можна визначити коло основних учасників цієї мережі: некомерційні та комерційні організації, державні та муніципальні органи влади, ЗМІ, міжнародні фонди та організації, волонтери та інші. Основою підтримки соціального порядку та роботи виступають спільні зусилля подолання соціальної проблеми, специфіку якої для себе визначає благодійна організація. Можливо, різні ознаки, розміри та види діяльностей громадських організацій які впливають на силу влади, що надається на інших учасників партнерства, і навпаки. Відсутність центрального елемента в цій мережі говорить про те, що благодійні організації мають силу привернути увагу до вирішуваної соціальної проблеми, тим самим можуть розширювати мережу, задіявши нових зацікавлених учасників. Одним із ключових питань взаємодії може бути залучення ресурсів, які підтримують стабільну роботу та ведуть до позитивного результату. Саме ресурси впливають на подальше функціонування соціальних служб та благодійних і громадських організацій, їхню відсутність може спровокувати їхнє звільнення з мережі, що негайно викличе потребу у відшкодуванні, або зміну соціального порядку: група соціальних служб та благодійних і громадських організацій виявиться без підтримки та допомоги певного набору послуг. При цьому благодійна організація може бути посередником у задоволенні потреб споживачів послуг.

Основою підтримки соціального порядку та роботи виступають спільні зусилля подолання соціальної проблеми, специфіку якої для себе визначає благодійна організація. Можливо, різні ознаки, розміри та види діяльностей громадських організацій які впливають на силу влади, що надається на інших учасників партнерства, і навпаки. Відсутність центрального елемента в цій мережі говорить про те, що благодійні організації мають силу привернути увагу до вирішуваної соціальної проблеми, тим самим можуть розширювати мережу, задіявши нових зацікавлених учасників.

Одним із ключових питань взаємодії може бути залучення ресурсів, які підтримують стабільну роботу та ведуть до позитивного результату. Саме ресурси впливають на подальше функціонування соціальних служб та благодійних і громадських організацій, їхню відсутність може спровокувати їхнє звільнення з мережі, що негайно викличе потребу у відшкодуванні, або зміну соціального порядку: група соціальних служб та благодійних і громадських організацій виявиться без підтримки та допомоги певного набору послуг.

З розвитком партнерства соціальних служб та благодійних і громадських організацій до соціологічного словника входить така нова концепція, як мережевий капітал (network

capital), яка пропонує переглянути соціальну мобільність як категорію в інформаційному суспільстві. Автором парадигми мобільностей є Дж. Уррі. Під мережевим капіталом розуміється «здатність породжувати і підтримувати соціальні відносини з людьми, які не обов'язково перебувають у географічному сусідстві, отримуючи від цих відносин емоційні, фінансові чи практичні вигоди» [2, с. 74].

Основне завдання соціальних служб та благодійних і громадських організацій є максимальна мобілізація всіх можливих ресурсів задля досягнення поставленої мети. Маючи спільну мету, люди з'єднуються в організації, акумулюють спільні зусилля для пошуку ресурсів, які не були б доступні їм окремо, і направляють їх для подальшого існування організації. Таким чином, рух почав розглядатися не так, як вид колективної поведінки, а як вид сукупності специфічних організацій, для яких характерні наявність ресурсів для існування. Саме за допомогою залучення ресурсів та їх наявності організація має можливість здійснювати протестні дії, вносити орієнтації на зміни до існуючого соціального порядку.

Таким чином, підходи до вивчення партнерства соціальних служб та благодійних і громадських організацій дозволяють розглядати зазначені організації як громадський рух та діючих суб'єктів, які мають свою чітко вибудовану позицію та соціальні цінності. В основі цих підходів лежить конфліктна ситуація між соціальними службами та благодійними і громадськими організаціями та державою у вирішенні соціальних проблем.

Список використаних джерел

1. Мещан, І. Міжсекторне соціальне партнерство в системі соціального обслуговування: структурно-функціональні особливості. Нова парадигма. 2015. № 128. С. 178-188.
2. Уррі Дж. Мобільності. Праксіс, 2012. 576 с.

Ніженець Євгеній Владиславович,
магістрант 6М-СР групи спеціальності 231 Соціальна робота
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: д-р пед. наук, доц. Тюльба Т. М.

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ

У сучасному українському суспільстві актуалізується проблема виховання особисті як активного суб'єкта життєдіяльності, здатного діяти цілеспрямовано та самостійно, здійснювати власний вибір і відповідати за наслідки своєї діяльності, брати активну участь у громадських справах. Саме соціальна активність особистості забезпечує її свідоме, творче ставлення до життя і ґрунтується на соціальній взаємодії з навколишнім соціальним середовищем та передбачає зв'язок із духовним життям суспільства. Однією з найважливіших стратегічних завдань сучасної школи є формування різнобічно розвинутої, морально зрілої, творчої особистості [3]. Ця мета зумовлює потребу суспільства у соціально активній, компетентній особистості, здатній давати самостійну і адекватну оцінку своїх дій і вчинків у ситуаціях міжособистісних взаємин.

Соціальна активність особистості вивчається на різних рівнях. Розробляються її методологічний, соціальний, психологічний, педагогічний аспекти у працях О. Івченка, В. Татенка, М. Стадника, О. Якуби. У науковій літературі існує неоднозначність щодо поняття «соціальна активність». Різне трактування породжене складністю самого поняття, зокрема, різноманітністю прояву його форм та варіантів. Аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури дозволив розглянути явище, що вивчається, з позицій різних наук. З позиції філософії – це поняття, «що відображає характер функціонування індивідів та соціальних груп у суспільстві» [1, с. 86]. Український психолог В. Татенко зазначає, що активність як універсальна якість всього живого, в людському вимірі набуває особливого змісту через соціальну сутність людини, котра проявляється у здатності відтворювати та освоювати суспільні відносини. У свою чергу О. Якуба визначає соціальну активність особистості як системну соціальну якість, у якій втілюється рівень її соціальності, повнота зв'язків особистості з соціумом, рівень перетворення особистості на суб'єкт суспільних

відносин. У педагогічному словнику активність особистості є «діяльне ставлення особистості до світу, здатність виробляти суспільно-значущі перетворення матеріального та духовного середовища на основі освоєння історичного досвіду людства» [1, с. 87]. Соціально-педагогічний словник трактує соціальну активність як «інтегративну характеристику внутрішніх можливостей суб'єкта у провадженні діяльності, спрямованої на підтримку та розвиток соціальної цілісності».

Існує велика кількість визначень поняття соціальної активності, але всі автори підкреслюють у ній усвідомлювану, цілеспрямовану взаємодію особистості та соціуму, тобто те, що соціальна активність специфічним чином мотивована. Слід зазначити, що мотиваційна структура соціальної активності є органічною складовою її сутності. А мотиви соціальної активності – це усвідомлені причини, через які люди вступають у взаємодію один з одним, впливають один на одного і здійснюють різні види соціально-значущої діяльності.

Соціальна активність молодих людей – це складова виховання, об'єктивно закономірне явище життя суспільства, цілісний процес становлення особистості, взаємозалежні боку якого – навчання та розвитку – включені у певну систему відносин і безпосередньо пов'язані з соціальною компетентністю, яка трактується як інтегративна якісна категорія, особистісне новоутворення, що з'єднує в собі ціннісне розуміння соціальної дійсності, конкретні якості особистості, здібності, соціальні знання, уміння як керівництво до дії, суб'єктну готовність до застосування соціального досвіду в головних сферах діяльності людини, здатністю здійснювати соціально перспективні перетворювальні впливи, аналізувати їх наслідки. [3, с. 213]. Таким чином, підкреслюється, що тільки в процесі активного та значущого пізнання себе та соціуму особистість може виробляти свій індивідуальний спосіб буття, що дозволяє їй розкрити свій потенціал. Вміння молодої людини бути активним у суспільстві, вільно висловлювати свої знання, думки та бажання; бути готовим вислуховувати зауваження; здатним слухати, сприймати події та динаміку процесу у групі; швидко адаптуватися, налагоджувати контакти, висловлювати критику адекватно ситуації говорить про його соціальну компетентність.

Студентство як соціальна група, на думку Ю. Ївженко, характеризується особливими умовами життя, праці та побуту, суспільною поведінкою та психологією. Для студентів придбання знань та підготовка себе як фахівців та професіоналів є основним заняттям. Позанавчальна, громадська робота, що виконується у вузі, створює оптимальні умови для формування лідерських якостей молодого людини. І тут лідерство означає соціальну активність, чи активну життєву позицію молодого фахівця, у якій особливо зацікавлені роботодавці. Вона є певним гарантом свіжих ідей, неординарних підходів, сміливих управлінських рішень і сприяє розвитку будь-якого бізнесу.

Таким чином, будучи специфічною соціальною групою, студенти мають соціально-психологічні особливості, які необхідно враховувати при виявленні структури мотивів соціальної активності молоді. Т. Тюльпа вказує, що процес професійної підготовки соціальних працівників у вузі буде ефективнішим за умови соціальної активності студентів [3]. Соціальна активність у своєму розвитку може бути реалізована під час здійснення наступних завдань:

- формування мотиваційних основ пізнавальної діяльності при навчанні професії на всіх етапах педагогічного процесу;
- розвиток самостійності у придбанні професійних та прикладних знань, необхідних для професійної діяльності;
- розуміння, осмислення та узагальнення одержуваної інформації, пошук додаткової інформації;
- розвиток креативності особистості майбутнього соціального працівника, його ділових якостей;
- формування рефлексивних умінь, спрямованих на аналіз власних дій та станів;
- формування умінь бачити ближні та далекі перспективи соціальної роботи, впливати на соціальні процеси, своєчасно вирішуючи всі питання та завдання, що виникають у діяльності сфери соціальної роботи;
- ознайомлення з різними видами досліджень у сфері соціальної роботи.

– використання знань про особливості соціальної роботи з різними верствами населення та суспільства в цілому для прогнозування, проектування та здійснення її в різних умовах та на різних рівнях.

Безумовно, соціальна активність – це якісна характеристика особистості спеціаліста соціальної роботи, пов'язана з творчим ставленням до своєї професії. Тільки соціально-активний фахівець прагне кардинально перетворити навколишній соціум, здатний впливати на соціальні процеси, ефективно вирішуючи проблеми, що виникли в мінливих умовах.

Список використаних джерел

1. Дудко Н. Експлікація поняття «соціальна активність студентської молоді»: соціально-педагогічний аспект. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*, 2018 (2(43), 83–88.
2. Ївженко Ю. Формування соціальної активності студентської молоді. *Нові технології навчання*. 2020, 1(94), 154-161.
3. Тюльпа, Т. М. (2020а). Теоретичне обґрунтування сутності соціальної компетентності майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*, 72, 210–214.

Спіцина Оксана Олександрівна,
студентка 32-СР групи спеціальності 231 Соціальна робота
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: д-р пед. наук, доц. Тюльпа Т. М.

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У ПРОЦЕСІ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасному суспільстві соціальна активність особистості є важливим чинником розвитку громадянського суспільства та побудови демократичних інститутів. Соціальна активність виступає як один із системотворчих факторів особистості і характеризує людину з позицій цінності її для суспільства, інших людей. Через соціальну активність проявляється життєва позиція людини, її прагнення зробити свій внесок у розвиток суспільства, реалізувати себе в діяльності як особистість. Соціальна активність не виникає мимоволі, вона зароджується і співіснує із соціальною реактивністю, орієнтованою переважно на ситуацію, наявну мотивацію. Соціальна активність - це ступінь прояву сил, здібностей та можливостей людини як члена суспільства, колективу, це міра, що виражає характер і масштаб змін у навколишньому середовищі та в самій особистості, що здійснюються у ході та в результаті цієї діяльності.

Аналіз наукової літератури (В. Вашкович, І. Козубовська, Р. Козубовський, Т. Лях, Ж. Милян, О. Ступак) та реального досвіду щодо проблеми формування соціальної активності студентів дозволив виділити низку умов, дотримання яких веде до оптимізації цього процесу. Однією з найбільш загальних та важливих педагогічних умов формування соціальної активності сучасного фахівця виступає загальна компетентність майбутнього фахівця, що є сукупністю професійної та соціальної компетентності, а також навичок соціальної взаємодії. Її дієвий характер орієнтований на формування стійкої соціально активної поведінки, що проявляється у будь-яких ситуаціях і заснованого на свідомих навичках і звичках. Показником цього виступають орієнтація дій студента на соціально схвалені норми, цінності, судження, переконання, і навіть стійкість і самостійність ліній поведінки, наявність соціальної позиції особистості. Здійснюючи певні дії, роблячи ті чи інші операції, студент виявляє своє ставлення до суспільно значущої діяльності, інших людей та соціальних груп, до самого себе, виконуючи ті чи інші соціальні ролі. Показниками соціальної активності особистості цьому етапі також можуть виступати активна життєва і громадянська позиції; активну участь у громадських справах освітньої установи, колективу, студентському самоврядуванні; організаторські та комунікативні здібності.

Розрізняють кілька типологій форм соціальної активності. Вибрана нами класифікація побудована на основі різних сфер діяльності людини, що існують у суспільстві [2]:

- політична активність – заходи, пов'язані з політичною діяльністю (наприклад, електоральна активність, робота у політичних партіях тощо);
- громадянська активність – робота, спрямована на вирішення суспільно значущих проблем, прояву громадянських ініціатив (наприклад, робота у молодіжних громадських організаціях);
- культурна активність – проявляється у роботі зі збереження та поширення духовних і культурних цінностей;
- творча активність;
- трудова активність – діяльність, пов'язана з реалізацією здібностей особистості, формуванням професійних навичок, якістю інтелектуального потенціалу;
- комунікаційна активність – форма активності, спрямована на реалізацію навичок спілкування, налагодження контактів та вибудовування соціальних зв'язків з іншими людьми;
- ділова активність – управлінська, організаційна діяльність, частіше в економічній сфері [4, с. 145].

Як правило, соціальна активність розглядається як діяльність людини, спрямована на перетворення природного та соціального середовища. Також вона може бути мірою включеності особистості до системи суспільних відносин, показувати ступінь її участі у всіх видах громадської діяльності, одним з видів якої є волонтерство.

Волонтерська діяльність є одним із способів прояву громадянської активності. Вона відіграє значну роль у формуванні соціальної відповідальності, ініціативності, емпатії та залученості до вирішення суспільних проблем.

Волонтерська діяльність (волонтерство) – соціально спрямована, благодійна, неприбуткова, вмотивована, суспільно корисна діяльність, що провадиться волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом виконання робіт та надання послуг громадянам, організаціям та суспільству в цілому [2]. Метою волонтерської діяльності є розвиток громадянської свідомості, патріотичного виховання, соціальної активності, посилення суспільної згуртованості громадян України на основі загальнолюдських цінностей і національних традицій. До основних причин актуалізації необхідності розвитку волонтерства через розширення діяльності добровольців можна включити: значну кількість потребуючих у допомоги людей; широке поширення у світі феномена волонтерства; пропаганда правових соціальних цінностей, що забезпечується ЗМІ. Користь від волонтерської діяльності у процесі формування соціальної активності особистості важко переоцінити, тому, що це відноситься до найрізноманітніших сфер життєдіяльності суспільства, від екології до збереження історично-художніх цінностей та пам'ятників. При цьому самі волонтери також отримують від своєї діяльності певну користь, а саме:

1. можливість самореалізації індивіда, формування у людини відчуття власної значущості й усвідомлення суспільної користі його діяльності;
2. можливість соціального та особистісного розвитку;
3. набуття корисних знань, умінь, навичок і практичного досвіду;
4. - можливість підвищити свій соціальний статус за рахунок визнання та поваги зі сторони громадськості, престижності волонтерської діяльності;
5. розширення наявних і створення нових соціальних контактів, можливість спілкування з соціально значущими особами;
6. забезпечення морально-етичного виховання підростаючого покоління, збагачення духовного світу добровольців, формування таких якостей, як гуманне ставлення до оточуючих, почуття справедливості, здатність до співпереживання.

Будь-який вид активності людської діяльності заснований на внутрішній мотивації та зовнішньому стимулюванні. Це пов'язано з психофізіологічними особливостями людей, а також безперечним впливом суспільства. Мотивація потрібна для плідного виконання поставлених завдань чи поставлених цілей. Зовнішні засоби, які використовуються у процесі праці, називаються стимулами. Мотивація тісно пов'язана із потребами людини.

Мотиви у молодих людей, які увійшли до лав волонтерів, різні. Деякі молоді люди, які вступили у волонтерство, хочуть здобути досвід, який може стати в пригоді в подальшій житті або завести нові знайомства, інші хочуть бути членами, а треті команди керуються власними інтересами. Це моральне задоволення чи можливість самореалізуватися. Найчастіше волонтерами рухається бажання відчувати собі корисним і потрібним, заслужити підтримку та увагу оточуючих [3, с. 88].

Соціальна робота як професійна діяльність спрямована на підтримку соціально вразливих груп населення, розвиток громадянської участі та створення сприятливих умов для самореалізації особистості. Водночас волонтерська діяльність є однією з найбільш ефективних форм залучення людей до соціальної активності, оскільки вона базується на добровільності, безкорисливості та прагненні змінювати суспільство на краще [1, с. 135].

Зважаючи на це, дослідження механізмів формування соціальної активності особистості у процесі волонтерської діяльності є важливим завданням для сучасної соціальної роботи.

Волонтерська діяльність є важливим чинником формування соціальної активності особистості та розвитку громадянського суспільства. Вона сприяє не лише соціальній інтеграції, а й особистісному та професійному розвитку волонтерів.

Соціальна робота відіграє ключову роль у підтримці волонтерського руху, оскільки створює умови для ефективного залучення громадян до соціально значущої діяльності. Для підвищення ефективності соціальної роботи у цьому напрямі необхідно впроваджувати спеціальні програми навчання та підтримки волонтерів, розвивати партнерство між державними, громадськими та міжнародними організаціями.

Таким чином, розвиток волонтерства як інструменту соціальної активності є важливим завданням сучасної соціальної роботи, що потребує подальших наукових досліджень та практичних впроваджень.

Список використаних джерел

1. Бондаренко З. П. Соціально-педагогічне волонтерство як бренд сучасної студентської молоді. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія. Педагогічні науки*. 2019. 2(18). С. 130–136.
2. Горінов П., Драпушко Р. Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження: монографія. Київ: Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2022. 240 с
3. Лях Т. Л. Мотивація до волонтерської діяльності. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2012. № 22(257). Ч. VIII. С. 84–91.
4. Ступак, О. Ю. Формування соціальної активності молоді як психолого-педагогічна проблема. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 2020 (188), 144-148с.

Стругінська Дар'я Сергіївна,

студентка 41-СР групи спеціальності 231 Соціальна робота

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: д-р пед. наук, доц. Тюльба Т. М.

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ»

Повномасштабне вторгнення російських військ в Україну 24 лютого 2022 року спричинило нову хвилю вимушеної зміни місця проживання мільйонами українських громадян, які рятуючи своє життя і членів сім'ї змушені були переміститися в пошуках безпечних куточків та адаптуватися в нових реаліях сьогодення. Майже 10 млн. українців були змушені залишити свої домівки. Це 1/4 населення країни, близько 6,5 мільйона українців стали внутрішніми переселенцями та 3,2 мільйона людей виїхали з України, за результатами Міжнародної організації з міграції.

Ставлення громадян до подій в Україні, пов'язаних із воєнним конфліктом на сході України, є суперечливим і неоднозначним. Усе різноманіття його жахливих наслідків

найбільш гостро відчули ті, хто став безпосереднім учасником цих подій, ті, хто став і жертвою, і винним, і осудженим, і потерпілим, і знедоленим, і нездоланим, – це внутрішньо переміщені особи, які були вимушені покинути свої домівки, роботу, своїх друзів та рідних, похованих близьких. Вони втратили цілий світ, у якому жили і працювали до війни... Вони змушені були змінити своє соціальне і природне середовище, житло і роботу, образ і стиль життя у пошуках хоч якогось притулку задля врятування власного життя, збереження здоров'я дітей і родини, щоб знайти можливості вижити й адаптуватися до нових життєвих умов. Вони зробили свій вибір – залишилися вірними своїй Вітчизні, рідній країні. Вимушені переселенці почали шукати будь-які можливості для працевлаштування, відновлення втраченого бізнесу, щоб забезпечити себе найнеобхіднішим у місцях, куди переїхали, втративши власне житло. Цей перелік причин набуття статусу внутрішньо переміщеної особи (ВПО) можна значно розширити. Але відчуття себе вимушеним переселенцем у власній країні лягло важким тягарем на душу... на серце... на розум...

За даними Моніторингового центру з питань недобровільних переміщень, чисельність ВПО у світі досягла рекордної відмітки 33, 3 млн осіб, що вдвічі перевищує чисельність біженців. З 2014 року із цією проблемою зіткнулась Україна. Найбільша кількість ВПО налічувалась у Донецькій (512 тис.) і Луганській (282 тис.) областях, у Києві (163 тис.), у Харківській (136 тис.) області [3]. При цьому саме відсутність універсальних механізмів захисту прав ВПО, недосконалість норм Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [4], відсутність єдиного підходу до поняття й правового статусу таких осіб зумовлюють актуальність відповідного дослідження. Окремим аспектам соціального захисту вимушених переселенців присвятили свої праці багато вчених і спеціалістів, серед яких: М. Бондар, Н. Блюк, М. Кобець, Л. Наливайко, О. Насібова, Р. Підлипна, Т. Цимбалістий та ін.

На відміну від поняття «біженець», термін «внутрішньо переміщені особи» почав використовуватися наприкінці ХХ століття. Термін «біженець» широко використовується як синонім до переміщених осіб. Згідно з Конвенцією про статус біженців [2], до якої наша країна приєдналася у 2002 році, для українців слово «біженець» є некоректним. Мова йдеться про внутрішньо переміщених осіб, які не покидаючи свою країну залишили своє місце проживання, і тих біженців, які користуються міжнародним правовим захистом.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [3]. І. Басова додає, що внутрішньо переміщена особа – це фізична особа, яка змінила своє місце проживання в межах державно визнаних кордонів та набула відповідного правового статусу згідно із законодавством [3].

УВКБ ООН (Управління Верховного комісара ООН у справах біженців) та його партнери співпрацюють з українськими органами влади з метою пошуку довгострокових рішень для переміщених осіб, що були б прийнятними як на індивідуальному рівні, так і на рівні громад. Такі рішення залежать від того, чи люди бажають інтегруватися на місцевому рівні, повернутися додому чи переїхати в інше місце. Адвокація, підкріплена результатами спільної оцінки потреб, допомагає донести питання, що турбують ВПО, до відповідних органів влади та наполягати на їх вирішенні шляхом законодавчих змін, розробки планів дій та їхньої реалізації.

УВКБ ООН з питань про переміщення осіб усередині країни, надає підтримку громадським групам, щоб допомогти вирішити проблеми ВПО та приймаючих громад. Партнери УВКБ ООН надають правову допомогу та допомогу в сфері захисту – від первинних консультацій до представництва в суді з питань, пов'язаних з переміщеними особами в різних областях.

Внутрішньо переміщені особи стикаються з безліччю викликів, зокрема з труднощами в задоволенні своїх базових потреб і пошуком безпечного притулку в межах своєї країни, яка

може не мати ресурсів або можливостей для забезпечення належного захисту та допомоги. Визнання їхнього статусу і потреб на міжнародному рівні також ускладнене тим, що це може розглядатися як втручання у внутрішні справи держави.

Внутрішньо переміщеним особам повинен надаватися соціальний захист. Система соціального захисту передбачає конкретні підходи до підтримки певних груп населення. Соціальний захист характеризується наданням певної фінансової допомоги громадянам. Допомога внутрішньо переміщеним особам продемонструвала слабку систему інституційного механізму реалізації прав і свобод громадян на території нашої країни, а також відсутність ресурсів, потрібних для задоволення потреб даної категорії [4].

У зв'язку з військовими діями на території України соціальний захист громадян, є вкрай важливим завданням для фахівців із наданням такої допомоги і підтримки, тому що через воєнні дії рівень соціального захисту для українців різко знизився. Причиною цього сприяло те, що багато людей втратили свої будинки. В умовах війни в Україні кількість внутрішньо переміщених осіб стрімко зростає, що створює значні виклики для системи соціального захисту. ВПО стикаються з численними проблемами, такими як відсутність житла, робочих місць, доступу до медичних послуг, освіти та соціальних послуг. Багато з них переживають психологічний стрес та труднощі адаптації на новому місці проживання. Додатково, бюрократичні перешкоди, недосконалість законодавчої бази та обмеженість фінансових ресурсів ускладнюють надання ефективної допомоги. Отже, існує нагальна потреба в дослідженні та розробці дієвих механізмів соціального захисту ВПО, які б відповідали сучасним викликам та потребам цієї вразливої категорії населення. Відповідно до Конституції України, так як держава є демократичною, незалежною, правовою, вона має захищати не лише свою незалежність, а й свій народ, який постраждав від бойових дій на території України.

Список використаних джерел

1. Басова І. С. Внутрішньо переміщена особа як суб'єкт права соціального забезпечення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та юрид. наук: 12.00.05. Одеса. 2019. 20 с
2. Конвенція про статус біженців: Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 28.07.1951 р.: станом на 10 січ. 2002 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text.
3. Міжнародна організація з міграції. 1951 р. URL: <https://iom.org.ua/ua> (дата звернення: 10.02.2025)
4. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20 жовтня 2014 р. № 1706-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> (дата звернення: 07.02.2025).

Щербань Сергій Ігорович,
магістрант 6М-СР групи спеціальності 231 Соціальна робота
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: д-р пед. наук, доц. Тюльба Т. М.

СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК УМОВА УСПІШНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Сучасне трактування поняття соціально-культурної діяльності (її суті, завдань і змісту) є похідною від поняття «культурна діяльність», «соціальна робота», «соціальна педагогіка», в той же час вона відображає еволюцію такого явища, як культурно-просвітницька робота. Якщо соціальна діяльність – це цілеорієнтована активність, зміст якої задано певною соціальною роллю суб'єкта, то культурна діяльність – це активність ціннісно-орієнтована, пройнята та продиктована певним змістовним змістом. «Соціальне» і «культурне» розчинені одне в одному, адже в будь-якому соціальному явищі завжди є людина як носій соціальних ролей і культурних цінностей. Соціальна роль цьому контексті розглядається як сукупність нормативно схвалених, очікуваних оточуючими людьми поведінки та дій людини у певних обставинах.

Соціально-культурна діяльність відповідно може бути визначена як інтегративна багатофункціональна сфера діяльності, одна з складових соціальної роботи; її метою є організація раціонального та змістовного досвіду людей, задоволення та розвиток їх культурних потреб, створення умов для самореалізації кожної окремої особистості, розкриття її здатностей, самовдосконалення та любительського творчості в рамках вільного часу. Соціально-культурна діяльність є синкретичним явищем, у якому поєднуються соціальний, культурологічний, педагогічний аспекти, зокрема позашкільна робота, яка є взірцем соціально-культурного синкретизму, тобто єдності освітньої, освітньої, виховної, рекреаційної та соціозахисної діяльності.

Основою соціально-культурної діяльності є соціальна взаємодія. Механізм соціальної взаємодії включає: індивідів, які чинять ті чи інші дії; зміни у соціальній спільності чи суспільстві загалом, викликані цими діями; вплив цих змін на інших індивідів, що становлять соціальну спільність; зворотну реакцію індивідів. Соціально-культурну діяльність можна визначити як діяльність соціального суб'єкта (особистості, спільноти, соціального інституту та пр.), сутність і зміст, які складають процеси створення, збереження, трансляції, освоєння та розвитку традицій, цінностей і норм культури – художньої, історичної, духовної, моральної, екологічної, політичної, професійної та ін.

Ми погоджуємося із трактуванням соціально-культурної діяльності як певної системи дій, що відображає цілі і функції державної політики в галузі культури і дозвілля, визначає шляхи, методи і засоби їх реалізації; являє собою керований суспільством і його соціальними інститутами процес залучення людини до культури і активного включення самої людини в цей процес [2].

Зміст соціально-культурної діяльності полягає у спрямованості безпосередньо на активне функціонування особистості в конкретному соціальному середовищі, на формування її соціально-культурного статусу, вибір та проведення адекватних форм її участі в соціально-культурних процесах. Особливу теоретичну і значущість зазначеного процесу, на наш погляд, представляє, з одного боку, соціальний компонент навколишнього середовища, а з іншого – можливість конструктивного використання в цьому досвіді синтезу культурологічних практичних даних з різних областей сучасної науки. Соціально-культурна діяльність дозволяє створити умови, що сприяють саморозвитку соціально-культурного суб'єкта (у нашому випадку - особистості та педагогічної організації) за допомогою вирішення або попередження проблем, що характеризують несприятливі обставини його життєдіяльності шляхом оптимізації безпосереднього довкілля людини, створення надлишкових соціальних умов, що стимулюють особистісний розвиток.

Соціально-культурна діяльність має свої, властиві їй характерні риси. Насамперед вона здійснюється у вільний (досуговий) час, відрізняється свободою вибору, добровільністю, активністю, ініціативою різних груп, індивідуумів. Соціально-культурна діяльність обумовлена національно-етнічними, регіональними особливостями та традиціями.

Одночасно із заявленими цілями соціально-економічного розвитку існує негативна тенденція щодо скорочення кількості закладів культури та спорту, зменшення обсягів фінансування, що відбивається на зниженні кількості клубів, секцій, гуртків, що працюють на безоплатній основі. Зазначені фактори призвели до того, що сьогодні переважна частина дітей молодшого шкільного віку слабо включені до системи організованих форм дозвілля. А водночас молодший шкільний вік має важливе значення для формування особистості майбутнього громадянина. У процесі соціалізації в цьому віці вирішального значення набуває прагнення учнів знайти своє місце в суспільстві, орієнтація на зовнішнє соціокультурне середовище, домінування інтересу до суспільства, соціальних груп, комунікації та взаємодії [1].

Значним ресурсом соціалізації дітей молодшого шкільного віку мають соціокультурна діяльність, яка є одним з найбільш дієвих засобів пізнання соціальних та культурних зв'язків навколишнього світу, умовою творчого розвитку та формування комунікативної культури особистості, що є базовою передумовою освоєння соціальних ролей. Великі соціалізуючі можливості закладені у соціально-культурній діяльності, у тому числі діяльності культурно-

дозвілових установ, які певною мірою здатні компенсувати негативні тенденції соціалізації дітей молодшого шкільного віку.

Аналіз різних аспектів соціально-культурної діяльності дозволяє зробити висновок, що соціально-культурна діяльність:

- включає буквально всі види діяльності дитини (у широкому розумінні, з врахуванням її моторики та інтелекту); є не тільки процесом, а й результатом діяльності людини: за допомогою СКД здійснюється зв'язок поколінь, зберігаються традиції предків;
- реалізує співтворчість суб'єктів педагогічного процесу;
- є методом і способом педагогічного впливу на особистість, своєрідний вид соціальної когнітивної активності;
- дозволяє здійснити креативно-діяльнісний підхід у навчанні та вихованні;
- застосовується практично до всіх соціальних категорій (дітям, підліткам, молоді, дорослим, інвалідам та ін.);
- дозволяє людині проявити свою сутність;
- має катарсисну функцію: людина через гру звільняє замкнуті емоції і знімає тяжкість фрустрацій [3].

Соціально-культурна діяльність – це входження дитини в культуру свого народу, розуміння її і присвоєння, є механізмом збереження та розвитку найбагатшої національної культури.

По суті, соціально-культурна діяльність – виховна діяльність; вона носить людинотворчий характер, орієнтована на людину, на вичерпне розкриття закладеного у неї духовного потенціалу. У процесі цієї діяльності спрямовано, відповідно до заданої моделі, змінюються соціальні та культурні відносини та зв'язки між людьми, самі люди та навколишня реальна дійсність.

Список використаних джерел

1. Діти і соціум : особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : монографія / За заг. ред. Н. Гавриш. Луганськ : Альма-матер, 2006. 368 с.
2. Кочубей Н. В. Соціокультурна діяльність. Суми : Університетська книга, 2015. 122 с.
3. Паскаль О.В. Соціальна робота у сфері дозвілля. Навч. посібник. Одеса: Поліграф, 2007. 120 с.

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ФІЛОЛОГІЇ ТА ІСТОРІЇ

СЕКЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, ЛІТЕРАТУРИ ТА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ

Мочалова Ольга Євгенівна,
*магістрантка 61-У групи, предметної
спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література)
Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Гоголь Н. В.*

ПРОВІДНІ МОТИВИ ТА ОБРАЗИ ПОЕТИЧНИХ ЗБІРОК СЕРГІЯ ЖАДАНА

Попри значну кількість наукових і критичних розвідок, творчість Сергія Жадана залишається об'єктом подальшого аналізу, що зумовлено її динамічним розвитком, суспільною актуальністю та багатозначністю його художніх образів, тому потребує додаткового висвітлення й ґрунтовного дослідження.

Сергій Жадан є знаковою фігурою сучасної української літератури, вирізняючись своєю експресивною манерою письма, глибоким аналізом суспільних змін та гострою соціальною тематикою. У його творчості порушуються питання ідентичності, наслідків війни, трансформацій пострадянського суспільства, життя на маргінесі та пошуку власного шляху. Митець працює як у жанрі поезії, так і прози, постійно презентуючи нові твори. Водночас його стиль сприймається неоднозначно: старше покоління часто не поділяє його модерного підходу, тоді як молодь інколи не вловлює прихованих алюзій на радянське минуле. Це створює підґрунтя для детального аналізу його літературного феномена, дослідження основних мотивів, художніх засобів та впливу на українську культуру. Як пише І. Дзюба, Сергій Жадан «майже всіма ушанований і далеко не всіма читаний, багатьма чутий – але не всіма почутий...» [1, с. 6].

Основною метою дослідження є комплексний аналіз творчості Сергія Жадана з урахуванням його художніх, тематичних та ідейних особливостей. Дослідження спрямоване на виявлення ключових мотивів у його поезії, визначення специфіки стилю письменника.

Методи дослідження: конкретно-історичний, біографічний, культурно-історичний, порівняльний (спостереження за розвитком тем; порівняння ракурсів, з яких подано одні й ті ж образи; метод синтезу та узагальнення результатів аналізу, методи пошуку й вивчення інформаційних джерел.

Поетичну збірку «Тамплієри» можна вважати своєрідним нагадуванням про присутність війни (в анотації – «Тамплієри – 39 віршів про війну, яку ніхто не оголошував...»). Філософ-екзистенціаліст Пауль Тілліх ґрунтовно проаналізував онтологію тривоги і виокремив три її типи: тривогу долі і смерті, порожнечі і відсутності змісту, вини і осуду [2, с. 30-33]. Саме ці види тривоги проявляються у збірці «Тамплієри» С. Жадана на рівні змісту і на рівні стилю. В емоційно-чуттєвій та екзистенційній площинах ці символічні опозиції можна розподілити на дві групи: – з негативними конотаціями, які утілюють образи чи символи тривоги (смерть, мерці, чума, вода, ніч, темрява, змія, бритва); – з позитивними конотаціями, які стають образами чи символами надії (сонця, дому, каменя, біблійного образу Йони, жінки (Прекрасної Дами))

С. Жадан приділяє увагу конкретиці простору й часу, поєднуючи елементи середньовічної культури із сучасними реаліями через предмети, одяг та явища. Доречними у цьому контексті проступають алюзії, реконструкція біблійного міфу як улюблені художні прийоми автора. Публіцистична загостреність проявилася у сконденсованих поетичних рядках-афоризмах. З огляду на окреслені тези необхідне подальше теоретичне осмислення особливостей творчості С. Жадана в контексті сучасної української літератури.

Збірка поезій Сергія Жадана «Балади про війну і відбудову» видана у 2001 році львівським видавництвом «Кальварія». Збірка містить поезії, що розкривають тему людських долі у період війни, спогади про зруйновані міста, втрати та силу єдності перед трагедією. Автор поєднує особистісну лірику з епічними елементами, показуючи війну не тільки як зовнішню реальність, а й як глибокий внутрішній стан людини. До Жадана мало хто замислювався над тим, що окупаційний режим може мати певні «переваги» – адже вони виявляються у стані підневільного народу, що веде до байдужості, деградації та інфантильного сприйняття реальності. Цикл «Переваги окупаційного режиму» (1998) розпочинається з віри у те, що державність відновиться («В один із днів повернеться весна» [3, с. 232]), хоч і «вітчизняна пташина» застане «грубий крій солдатського сукна / і ще багато всякого гівна». Але до того буде багато «переваг» і для поета, який через нужду змушений промовляти «я є народ, якого правди сила» і любити жінку (чи то країну), бо «вона просила», і для артистичного міщанина, промови якого переповнені «нездоровим еротизмом і побутовим антисемітизмом».

Мало хто усвідомлював, чому саме їх країну окупували, але ще менше звинувачували у цьому себе:

*Сколовши босі ноги об стерню,
старенький Перебендя коло тину
ячить собі, що, скурвившись на пню,
лукаві діти в цю лиху годину
забули встид, просрали Україну,
забили на духовність і борню,
і взагалі творять якусь фігню* [3, с. 233].

Образ співця викликає асоціації з поезією Т. Шевченка «Перебендя». Але у Кобзаря Перебендя – це високодуховний поет, який ховається на могилі, *«щоб люде не чули, що то Боже слово, / То серце по волі з Богом розмовля, / То серце щечече Господню славу, / А думка край світа на хмарі гуля»* [4, с. 110]. У творі С. Жадана Перебендя, чия духовність ніхто не заперечує, висловлює правду без релігійного піднесення. Це не насмішка над Шевченковими рядками, а радикальний спосіб продемонструвати, що за півтора століття, які минули від часів Кобзаря, ситуація в країні, яка досі бореться за справжню незалежність, суттєво не змінилася.

Отже, аналіз ранніх збірок С. Жадана дозволяє простежити еволюцію його творчих тем, особливості світосприйняття та характерну поетичну техніку, що органічно вплітається у його стиль. Збірки «Балади про війну і відбудову» та «Тамплієри» є значущим внеском у сучасну українську поезію, розширюючи її тематичні межі. У книзі «Балади про війну і відбудову» автор відверто розмірковує про війну, еміграцію та нищення українських культурних діячів, продовжуючи розглядати суспільні процеси радянської доби та розгубленість молодого покоління у 90-х роках після здобуття незалежності. С. Жадан не уникає незручних тем, не намагається змінити чи приховати реальність, що створює зв'язок його нових творів із попередніми. Він уміло використовує несподівані, контрастні образи, які руйнують усталені уявлення, провокуючи читача на переосмислення тексту та глибший аналіз.

Список використаних джерел

1. Дзюба І. М. Чорний романтик Сергій Жадан. К. : Либідь. 2017, 112 с.
2. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн. Київ : Критика, 2005. 263 с.
3. Жадан С. Динамо Харків. Вибрані вірші. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2017. 288 с.
4. Шевченко Т. Повне зібрання творів : у 12 т. НАН України; Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка / ред. кол. М. Г. Жулинський (голова) та ін. К. : Наук. думка, 2001. Т. 1: Поезія 1837–1847. 784 с.

Шедеменко Олег Ігорович,
магістрант 61-У групи, предметної
спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література)
Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Гоголь Н. В.

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТЕМИ «ДІТИ ТА ВІЙНА» В ХУДОЖНІХ ТВОРАХ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

Кожна історична епоха формує у національних літературах коло найважливіших тем і питань. Письменники, створюючи художні твори, не лише реагують на події, явища, суспільне життя та поведінку людей, а й відповідають на запити й інтереси читачів. Якщо говорити про літературу, адресовану юній аудиторії, важливо враховувати її основні функції: комунікативну, інформаційну, виховну та естетичну. Досліджуючи розвиток української дитячої та юнацької літератури, можна помітити, що в різні періоди історії переважали ті чи інші теми, проблеми та жанри. До кінця ХХ століття інтерес до воєнної тематики в українській літературі поступово згасає. Натомість усе більше уваги приділяється соціально-побутовим, психологічним і морально-етичним питанням, які набувають популярності як серед письменників, так і серед читачів.

Тема війни у художній літературі набуває особливої актуальності в контексті сучасних суспільно-політичних подій в Україні. На жаль, у ХХІ столітті ця проблема залишається однією з найгостріших через триваючу збройну агресію росії проти України, яка розпочалася у 2014 році у формі неоголошеної гібридної війни та продовжилася повномасштабним вторгненням у 2022 році. Українське суспільство, зокрема військові та цивільне населення, змушені чинити опір агресору та боронити територіальну цілісність держави. Окрім загальновідомих проблем дитинства, таких як соціалізація, міжособистісні відносини та процес дорослішання, українські діти, які є безпосередніми свідками військових дій, переживають досвід втрат і руйнувань, що впливає на їхнє світосприйняття. Покоління, яке зростало в період Революції Гідності, втрат Небесної Сотні та початкових етапів російсько-української війни, нині вже досягло дорослого віку. Свого часу ці діти шукали відображення власних переживань у літературі, що спонукало українських письменників до створення відповідних художніх текстів.

Проблематика війни та її впливу на дитинство не є новою для української літератури. Її осмислення простежується у прозових творах В. Близнеця, М. Вінграновського, Вс. Нестайка, Г. Тютюнника, Г. Пагутяк та інших письменників. Дослідники літературного процесу, зокрема В. Базилевський, І. Бойцун, А. Гурбанська, Н. Резніченко, акцентують увагу на особливостях художнього зображення війни та повоєнного періоду, визначаючи місце й роль дитячих персонажів у наративі воєнного часу. О. Чепурна присвятила дисертаційне дослідження дискурсу дитинства у творчості Г. Тютюнника, В. Близнеця та Є. Гуцала, тоді як І. Бойцун аналізує особливості зображення війни у творах Є. Гуцала для дітей. Сучасні дослідники, зокрема У. Баран, Т. Качак, С. Філоненко, розглядають тему війни й дитячого досвіду у сучасній українській літературі для дітей та юнацтва.

Література, орієнтована на підліткову та юнацьку аудиторію, виконує важливу функцію не лише розважального, а й пізнавального та виховного характеру. Вона сприяє формуванню світогляду молоді, пропонуючи рольові моделі для наслідування та допомагаючи осмислити складні життєві питання. Особливо важливою є її роль у висвітленні таких тем, як смерть, втрата та горе, адже далеко не кожен дорослий здатний безпосередньо говорити про ці явища з дітьми та підлітками. У зв'язку з цим літературні твори часто стають засобом комунікації, який допомагає осмислити травматичний досвід та знайти відповіді на складні екзистенційні питання. Таким чином, відповідальність за створення та поширення якісної літератури для юних читачів покладається на письменників, видавців, ілюстраторів та батьків, які мають підтримувати дітей, а не поглиблювати їхні емоційні травми.

Протягом останнього десятиліття в українській літературі з'явилася значна кількість творів, у яких тема війни та революції розглядається як центральний сюжетний компонент або як важливий контекст для прийняття життєво важливих рішень персонажами. Зокрема, помітне місце посідають художні тексти, присвячені Революції Гідності, подіям на Майдані та першим рокам російсько-української війни. До таких творів належить книга Галини Кирпи «Мій тато став зіркою», що оповідає історію дівчинки, чий батько загинув під час протестів на Майдані. Ілюстрації Оксани Були не лише доповнюють текст, а й посилюють його емоційний вплив, акцентуючи увагу на роздумах головної героїні про смерть, боротьбу та надію, уособлену образом батька, який після загибелі перетворюється на зірку й продовжує світити з неба.

Одним із найзворушливіших видавничих проєктів, започаткованих у 2015 році, стала двомовна книга «Листи на війну. Діти пишуть солдатам / Letters on the War. Children Write to Soldiers», упорядкована Оксаною Луцєвською та Валентиною Вздольською. Видання орієнтоване на дітей віком 5–9 років і містить десять листів, написаних українськими дітьми військовослужбовцям, які брали участь у бойових діях на сході України. Одним із ключових викликів під час підготовки цієї книги стало збереження автентичності стилю дитячих висловлювань при перекладі та адаптації текстів. Осмислення теми «діти та війна» в українській художній літературі періоду до повномасштабного вторгнення відображене у творах сучасних письменників. Зокрема, серед таких видань можна виокремити: «Війна, що змінила Рондо» Романи Романишин та Андрія Лесіва, «Абрикоси зацвітають уночі» Олі Русіної, «Майя та її мами», «Діти повітряних тривог» Лариси Денисенко, повісті «З води у воду», «Це тиха ніч, мій астронавте» Оксани Луцєвської, «Мирослава та інші з нашого двору» Ольги Купріян, «Пси, які приручають людей» Олени Максименко, «Лінія термінатора» Юлії Стрижевської. У зазначених творах центральними персонажами виступають діти та підлітки, які живуть звичайним життям, стикаються з типовими проблемами дорослішання, мріють, граються, переживають перше кохання. Водночас на тлі цих подій триває війна, яка, хоч і позначена терміном «АТО», стає невід'ємною складовою їхнього повсякдення та формує унікальний досвід сприйняття реальності [1].

Тема «діти та війна» у творах українських письменників, написаних після повномасштабного вторгнення, знаходить яскраве відображення у повісті Олександра Михеда «Котик, Півник, Шафка». У цьому художньому творі автор зосереджує увагу на жахливих реаліях війни та героїчному спротиві українського народу російським загарбникам. Сюжет повісті розгортається на Київщині в період її окупації російськими військами, зокрема події розвиваються навколо будинку родини з Бородянки.

Окремий аспект твору – узагальнений образ внутрішньо переміщених осіб, які змушені були залишити свої домівки ще у 2014 році та оселитися на Київщині. Основний емоційний тон розповіді – співчуття, оскільки історія цих людей є відображенням глибокого болю та втрати відчуття безпеки: «...біль і втрачене відчуття безпеки...» [2, с. 21].

Таким чином, у розглянутих літературних творах тема війни нерідко поєднується з автобіографічним досвідом авторів, які через художні образи передають сприйняття простору війни як межового, дисгармонійного явища. Одним із найглибших руйнівних наслідків війни постає втрата дому – як у фізичному, так і в метафізичному сенсі, а також втрата близьких людей. Смерть у цих творах постає як ключовий аспект розірваного буття, а її травматичне переживання особливо гостро передається через дитяче світосприйняття.

Список використаних джерел

1. Війна. Діти, Література: дитячі книжки та війна в Україні. URL : <https://www.goethe.de/prj/lek/uk/--/wrrchldrn.html>
2. Михед О. Котик, Півник і Шафка: повість. Львів : Видавництво Старого Лева, 2023. 72 с.

Пащенко Злата Геннадіївна,
здобувачка 23-У групи ОС «Бакалавр»,
предметної спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література)
Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Кузнецова Г. П.

РИТОРИКА У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ СЛОВЕСНОСТІ

У сучасному освітньому просторі України роль учителя української словесності набуває особливого значення, адже саме через мову відбувається формування національної свідомості та культурної ідентичності молодого покоління, саме «вчитель української мови і літератури на засадах грамотності, національно-мовної свідомості, лінгвістичного мислення, комунікативної компетентності, інноваційних технологій навчання, знань національної культури покликаний у процесі професійної діяльності творити концепцію розвитку й ствердження української мови, проєктувати траєкторію мовної поведінки й мовного життя творчої особистості учня, а відтак – і майбутнього України» [1, с. 5]. Риторика в цьому контексті постає не просто як навчальна дисципліна, а як фундаментальний інструмент професійного становлення педагога. Володіння словом стає тією магічною силою, що відкриває двері до сердець учнів, запалює в них бажання пізнавати світ через призму рідного слова. В епоху цифрових технологій та інформаційного перевантаження саме майстерне володіння словом допомагає вчителеві керувати увагою учнів та робити освітній процес захопливим і продуктивним.

Історичний досвід засвідчує, що видатні педагоги, із-поміж них і випускники Глухівського НПУ ім. О. Довженка (С. Васильченко, М. Вашуленко, О. Довженко, П. Ключина, І. Огієнко, С. Русова, Г. Сабалдир, В. Сімович, В. Сухомлинський та ін.) завжди були майстрами українського професійного, художнього, освітнього слова. Вони вміли не просто передавати знання, а й надихати своїх учнів, пробуджувати в них прагнення до самовдосконалення та творчого пошуку. Сучасний учитель української словесності продовжує цю славетну педагогічну традицію, збагачуючи її новими методами та підходами, адаптованими до вимог сьогодення. Він стає провідником у світ української культури, хранителем мовних традицій та водночас новатором, який уміє говорити з молоддю їхньою мовою, не втрачаючи при цьому високої культури спілкування.

Метою навчальної дисципліни «Риторика», зміст якої ми опановуємо у 3 семестрі, є формування риторичної компетентності майбутніх педагогів як інтегральної якості, що поєднує знання, навички і вміння ефективного комунікування, здатність до усвідомленого послуговування мовними ресурсами у професійній діяльності. Мета реалізується через комплексний підхід до навчання, де теоретичні знання органічно поєднуються з практичними навичками, а традиційні методики збагачуються інноваційними підходами. У сучасному світі, де інформація стає все більш доступною, роль учителя трансформується – він має бути не просто джерелом знань, а майстерним провідником у світ української мови та літератури.

Завдання освітнього компонента охоплюють широкий спектр знань та умінь: поглиблення знань про мову, мовлення, комунікацію, розвиток навичок унормованого використання засобів сучасної української літературної мови, засвоєння ключових понять риторики, опанування структури, принципів і закономірностей риторичних висловлювань, удосконалення техніки мовлення, дотримання мовленнєвого етикету, оволодіння вербальними і невербальними засобами комунікації. Кожне з цих завдань реалізується через практичні вправи, творчі проєкти та живе спілкування в аудиторії, яка сьогодні є віртуальною, але реальною [2]. Важливо зазначити, що ці завдання не є статичними – вони постійно оновлюються та доповнюються відповідно до викликів сучасної освіти й розвитку суспільства.

Особливу увагу в курсі риторики приділено формуванню компетентностей, необхідних сучасному педагогові. Інтегральна компетентність передбачає здатність розв'язувати складні

спеціалізовані завдання у сфері освіти, що вимагає не лише знань, але й творчого підходу до педагогічних ситуацій. Загальні компетентності включають розвиток аналітичного та критичного мислення, здатність до міжособистісної взаємодії, досконале володіння державною мовою. Фахові компетентності охоплюють дотримання мовних норм, створення логічно структурованих текстів, розвиток зв'язного мовлення здобувачів освіти, добір мовних засобів відповідно до стилю і ситуації, а також уміння ефективно комунікувати у професійній сфері [2].

Сучасні виклики освітнього процесу вимагають від учителя української словесності особливої майстерності у створенні навчального контенту. Це стосується не лише традиційних форм роботи в класі, але й розробки цифрових матеріалів, створення відеоуроків, ведення освітніх блогів та подкастів. У кожному з цих форматів учитель має зберігати високу культуру мовлення, дотримуватися норм літературної мови та водночас бути цікавим для сучасного учня. Означене спонукає нас, майбутніх учителів української словесності, до постійного професійного розвитку, опанування нових технологій та методик викладання, але фундаментом усього залишається риторична майстерність. Важливим аспектом риторичної підготовки є розвиток емоційного інтелекту та навичок управління класом. Учитель має вміти створювати позитивну атмосферу на уроці, володіти методами словесного заохочення, конструктивної критики та мотивації учнів. Особливо це важливо у процесі роботи з текстами української літератури, де обговорення морально-етичних проблем вимагає глибокої делікатності та майстерності у веденні дискусії. Учитель повинен уміти спрямовувати обговорення, підтримувати різні погляди, допомагати учням формулювати та висловлювати свої думки. Означена робота ґрунтується на законах мисленнєво-мовленнєвої діяльності, які є основними у формуванні риторичної компетентності.

Значна увага в риторичній підготовці приділяється розвитку навичок публічного виступу. Курс риторики вчить продукувати виступи різних стилів і жанрів мовлення, що реалізуються в різних заходах професійної діяльності: батьківські збори, педагогічні конференції, презентація творчих проєктів на шкільних дійствах. Кожна така ситуація вимагає особливого підходу до підготовки промови, ретельного добору мовних засобів та способів подання матеріалу. Важливо також уміти швидко реагувати на непередбачувані події, відповідати на складні запитання, зберігаючи при цьому професійний тон та позитивний настрій.

У процесі викладання української мови та літератури вчитель щодня натрапляє на певні труднощі і вдало знаходить шляхи їх подолання, аналізує наукові поняття, разом з учнями студіює літературні твори, спонукає до дискусії про морально-етичні проблеми. Без глибокого розуміння законів риторики, без уміння будувати переконливу аргументацію, така робота може перетворитися на «сухе» інформування, позбавлене живого діалогу та емоційного зв'язку з аудиторією. Саме тому в процесі риторичної підготовки увагу зацентовано на розвиткові навичок аргументації, умінь будувати логічні докази та переконливо відстоювати свою позицію.

Особливого значення набуває вміння вчителя працювати з різними типами текстів та жанрами мовлення. Уміння аналітико-критичного читання текстів різних стилів і жанрів, компресування думок, проєктування текстів-публічних промов тощо формуються як через класичні форми навчання та викладання (лекція, розповідь, пояснення, робота з мовним матеріалом), так і сучасні формати (презентація, відеоурок, подкаст). У кожному випадку важливо зберігати баланс між науковістю та доступністю викладу, між традиційним та інноваційним підходом до викладу матеріалу. Учитель має вміти адаптувати своє мовлення до різних ситуацій спілкування, зберігаючи високий рівень культури мовлення. Сучасний учитель української словесності повинен також володіти навичками медіаграмотності та критичного аналізу інформації. Це необхідно не лише для власного професійного розвитку, але й для того, щоб навчити учнів орієнтуватися в інформаційному просторі, відрізняти достовірні джерела від недостовірних, розуміти маніпулятивні прийоми в текстах різних жанрів. Риторична підготовка допомагає розвинути ці навички, оскільки спонукає до критичного читання, створення, аналізу тексту, виступу, вчить розуміти підтекст та

приховані смисли. Важливим компонентом риторичної підготовки є також розвиток навичок міжкультурної комунікації. У сучасному глобалізованому світі вчитель української словесності має вміти пояснювати особливості української мови та культури в широкому міжнародному контексті, проводити паралелі з іншими культурами, демонструвати унікальність та багатство української мовної традиції. Це вимагає широкої ерудиції, знання світової культури та вміння будувати міжкультурні мости через мову та літературу.

У контексті сучасної освіти особливого значення набуває вміння вчителя працювати з різними форматами комунікації, включаючи онлайн-спілкування. Риторична підготовка враховує специфіку віртуального простору, де важливо зберегти життєвість і природність мовлення, навчитися жити в мовленні мови. Педагог повинен уміти створювати яскраві презентації, записувати відеоуроки, вести освітні блоги, репрезентувати високу культуру й риторичність українського мовлення.

Не менш важливим є розвиток навичок роботи з різними віковими групами учнів. Учитель має вміти адаптувати мовлення та стиль викладання до віку здобувачів освіти, знаходити підхід до кожного, створювати ситуації успіху й мотивувати до навчання. Означене вимагає глибокого розуміння психології різних вікових груп, умінь використовувати риторичні прийоми та методи навчання і викладання матеріалу. Практика засвідчує, що успішний учитель української словесності – це не просто фахівець, який досконало знає свій предмет, це особистість, яка вміє створювати особливу атмосферу на уроці, де кожне слово набуває ваги, де думка народжується в живому діалозі, де панує взаємоповага та бажання пізнавати нове. Риторична майстерність допомагає вчителю перетворити звичайний урок на справжню інтелектуальну пригоду, де кожен учень відчуває себе важливим учасником освітнього процесу.

Отже, риторика в професійній підготовці вчителя української словесності є не просто навчальною дисципліною, а життєво необхідним інструментом педагогічної майстерності. Дисципліна допомагає сформувати той особливий тип педагога, який не лише передає знання, але й надихає, веде за собою, формує культуру мислення та спілкування поміж учнями. В умовах сучасного світу, де комунікація стає все більш різноманітною та складною, значення риторичної підготовки вчителя тільки зростає, відкриваючи нові горизонти для професійного розвитку та вдосконалення педагогічної майстерності.

Список використаних джерел

1. Кузнецова Г.П., Корчова О.М., Кухарчук І.О., Холявко І.В. Культура мовлення та риторика: навчальний посібник. Глухів: РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка, 2020. 325 с.
2. Кузнецова Г.П., Корчова О.М. Силабус навчальної дисципліни «Риторика».

Шкурат Альона Сергіївна,

магістрантка 61-У групи,

предметної спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література)

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: канд. філол. наук, доц. Медвідь Н. С.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ

Поняття дистанційної освіти в Україні не нове, вперше з'явилося наприкінці 90-х років ХХ ст. Оскільки в цей період розпочався період інформатизації освіти, тому були прийняті відповідні нормативні документи, закони, положення, які надали чітке пояснення подібної форми навчання. Стрімкий розвиток дистанційного навчання відбувся у 2019 році завдяки пандемії COVID-19. Сьогодні більшість шкіл вимушені працювати в дистанційному режимі у зв'язку з безпековою ситуацією.

Міністерство освіти і науки України розробило ряд нормативних документів та методичних рекомендацій для продовження організації дистанційного навчання в умовах військового стану [3]. Для вчителів постійно проводиться безліч вебінарів, семінарів, на яких

розглядаються нові та цікаві завдання для організації дистанційного навчання, особливу увагу також приділяють адаптації дітей та педагогів до даної форми навчання, психологічні та етичні аспекти педагогічної взаємодії та забезпечення зворотного зв'язку.

Питання ефективної організації навчального процесу в умовах дистанційної освіти лишається актуальним.

Метою є узагальнення проблем, які виникли в ході впровадження в освітніх закладах технологій дистанційного навчання та перспективи їх вирішення.

Найбільшою проблемою залишається недостатнє фінансування. На жаль, навіть у XXI столітті не всі школи оснащені сучасними комп'ютерами, ноутбуками, проєкторами та мультимедійними дошками, а в більш віддалених населених пунктах низька швидкість інтернету ускладнює проведення якісних дистанційних уроків.

Не всі вчителі володіють ІКТ на високому рівні. Досить мало педагогів, які можуть створювати свої інтерактивні вправи та завдання, спираючись на рівень дітей. Через ці проблеми вчителям важко донести до здобувачів освіти навчальний матеріал у доступній для них формі.

Потрібно пам'ятати, що в учнів знижується мотивація до навчання у зв'язку з відсутністю прямого контакту з вчителями та однокласниками. Це негативно впливає на концентрацію здобувачів освіти.

Через дистанційний формат навчання вчителі не можуть належним чином оцінити роботу здобувачів освіти, оскільки додається більше тестових та інтерактивних завдань, де учні можуть показати не той рівень знань, який в них є насправді.

Потрібно пам'ятати також про здоров'я дітей. Недостатність живого спілкування негативно впливає на нервову систему та психічний стан. Брак живого спілкування може негативно позначатися на нервовій системі та психічному стані, а тривале користування телефоном чи планшетом сприяє погіршенню зору [2].

Окрім проблемам дистанційного навчання, можна виділити і перспективи. Щоб зробити урок цікавим і ефективним, варто застосовувати інтерактивні методи, сучасні технології та штучний інтелект, який став невід'ємною частиною сучасного життя.

Впровадити програми навчання ІКТ для вчителів. Вчителі матимуть змогу опанувати нові методики, завдяки яким створюватимуть ефективні та доступні для учнів завдання [1].

Дистанційне навчання є важливою складовою сучасної освіти, воно відкриває великі можливості для всіх учасників освітнього процесу. Для досягнення помітних результатів у дистанційному навчанні спочатку потрібно усунути технічні, педагогічні та психологічні проблеми. Систематична робота щодо впровадження технологій дистанційного навчання в освітній процес допоможе досягти позитивних результатів.

Список використаних джерел

1. Андрєєв А. А. Дистанційне навчання: проблеми та перспективи. Київ: Освіта, 2022. 240 с.
2. Єршова О. В. Дистанційне навчання в умовах цифрової трансформації освіти. Львів: Світ знань, 2023. 198 с.
3. Положення про дистанційне навчання: наказ МОН України № 466 від 25.04.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13/stru#Stru> (дата звернення: 17.02.2025).

Гаркавий Денис Сергійович,

магістрант 61-У групи,

предметної спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література)

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: д-р пед. наук Кабиш М. Ю.

СУТНІСТЬ ТА СКЛАДОВІ ПУНКТУАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Упровадження компетентнісного підходу до навчання зумовлено зміною освітньої парадигми завдяки залученню України до Болонського процесу, загальноєвропейською та загальносвітовою тенденцією інтеграції та глобалізації світової економіки. Компетентнісний

підхід є спробою привести у відповідність, з одного боку, потребу особистості інтегрувати себе в діяльність суспільства, з іншого – запит суспільства щодо максимального використання потенціалу кожної особистості для забезпечення саморозвитку. Він орієнтує на таку систему якості підготовки учнів, яка б відповідала запитам сучасного світового ринку праці. Згідно з традиційним (знання, вміння, навички), або знаннєвим) підходом, особистісних результатів можна досягти шляхом набуття необхідних знань. Компетентнісний підхід, не заперечуючи важливості знань, акцентує увагу на здатності їх використовувати. З огляду на це основним завданням навчання вважається отримання здобувачами освіти досвіду самостійного розв'язання проблем.

Компетентнісний підхід – це сукупність загальних принципів визначення цілей освіти, відбору змісту навчання, організації освітнього процесу та оцінювання навчальних результатів. До таких принципів належать такі положення: - зміст освіти полягає в розвитку в учнів здатності самостійно вирішувати проблеми в різних сферах і видах діяльності на основі використання соціального досвіду, елементом якого є й власний досвід учнів; - зміст освіти є дидактично адаптованим соціальним досвідом вирішення пізнавальних, моральних, світоглядних, політичних та інших проблем; - мета організації освітнього процесу полягає у створенні умов для формування в учнів досвіду самостійного розв'язання пізнавальних, організаційних, комунікативних, моральних та інших проблем, що становлять зміст освіти; - оцінювання освітніх результатів ґрунтується на аналізі рівнів освіченості, досягнутих учнями на певному етапі навчання.

У межах компетентнісного підходу можна виділити два основні поняття: «компетенція» і «компетентність». Термін «компетенція» (від лат. *competere* – відповідність, досягнення) має два значення: 1) який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований; 2) який має певні повноваження; повноправний, повновладний [5, с. 874].

В «Енциклопедії освіти» розмежовано ці поняття й охарактеризовано компетенцію як «відчужену від суб'єкта, наперед задану соціальну норму (вимогу) до освітньої підготовки учня, необхідну для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері, тобто соціально закріплений результат» [2, с. 409]. Компетентність трактується як набута характеристика особистості, яка сприяє успішному входженню молодої людини в життя сучасного суспільства, ... «інтегрований результат, який передбачає зміщення акцентів з накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок на формування і розвиток в учнів здатності практично діяти, застосовувати досвід успішної діяльності в певній сфері» [2, с. 408].

Державний стандарт базової загальної середньої освіти ці поняття також розрізняє, про що свідчать такі визначення: компетенція – суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини; компетентність – набута у процесі навчання інтегрована здатність учня, що складається із знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці [1, с. 2].

В українській методиці термін «компетенція» почав використовуватися в 80-ті рр. ХХ ст. Проблеми формування компетентностей у межах компетентнісного підходу в українській лінгводидактиці приділено особливу увагу в працях таких учених, як Н. Бабиц, О. Біляєва, М. Вашуленка, О. Горошкіної, С. Карамана, М. Пентилюк, О. Пометун, О. Семенов, Т. Симоненко, О. Овчарук, Г. Шелехової та ін.

Метою школи є формування ключових компетентностей. Ключова компетенція може бути визначена як сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), яка є обов'язковою для якісної, продуктивної діяльності в певній сфері. Щодо школярів ключові компетенції – це такі функціональні вміння, які допоможуть їм у виконанні соціальних ролей («учень», «студент», «суб'єкт спілкування», «громадянин», «споживач», «спеціаліст» та ін.) [3; 4].

У сучасних дослідженнях враховано матеріали Ради Європи, у яких розглядаються два види компетенцій: загальні (General competences) і комунікативна лінгвістична (Communicative language competence). Загальні компетенції становлять суму знань, умінь і особистісних якостей, які дозволяють людині здійснювати різні дії. Вони не є мовними, їх призначення – забезпечувати будь-яку діяльність, в тому числі комунікативну.

Комунікативна компетенція є складною, поліфункціональною властивістю людини, що виявляється в здатності спілкуватися усно й письмово в реальній життєвій ситуації та передбачає наявність комплексу компонентів: *лінгвістичного* (володіння системою відомостей про мову на всіх її рівнях: фонетичному, лексичному, словотвірному, морфологічному, синтаксичному, стилістичному); *соціолінгвістичного* (уміння використовувати одиниці мови в ситуаціях спілкування; грамотно й коректно використовувати засвоєний лексичний, граматичний, фонетичний та ін. матеріал); *соціокультурного* (уміння організувати спілкування з урахуванням правил, норм і традицій мовленнєвої поведінки; усвідомлення того, що мова є не тільки засобом пізнання й спілкування, а й формою соціальної пам'яті, «культурним кодом нації», розвиненим умінням зіставляти факти мови і факти дійсності; уміння бачити культурний фон, що стоїть за кожною мовною одиницею; знання культури, історії, традицій, звичаїв свого народу; уміння виявити регіонально значущі лексеми та розуміти їх роль у тексті); *дискурсивного* (здатність зрозуміти партнера й досягти когерентності окремих висловлювань у значущих комунікативних моделях; здатність породжувати дискурс – використовувати й інтерпретувати форми і значення слів для створення текстів, володіння навичками організації лінгвістичного матеріалу засобами когезії; здатність зв'язувати один вислів з іншим у ситуації усного/писемного спілкування, логічно викладати свої думки); *стратегічного* (здатність долати лінгвістичні труднощі спілкування, використовуючи невербальні засоби (перифрази, жести, міміку)); *соціального* (здатність і готовність до спілкування, бажання і вміння вступати в контакт з іншими людьми) [3; 4].

Лінгвістичний компонент як основний компонент комунікативної компетенції передбачає знання лексики, правил вимови й утворення граматичних форм, структурування осмислених, стилістично маркованих фраз, а також способів їх коректного вживання. Без володіння лінгвістичними нормами неможлива будь-яка вербальна комунікація. Лінгвістична компетенція містить такі компоненти: 1) *орфоепічна компетенція* (здатність і готовність до усного висловлювання, побудованого відповідно до правил нормативної літературної вимови і наголошування; вона передбачає розуміння природи фонетико-фонологічних помилок і вміння виправляти їх); 2) *лексична компетенція* (здатність і готовність до усного та писемного висловлювання відповідно до правил утворення й уживання слів у мові); 3) *граматична компетенція* (здатність і готовність до усного та письмового висловлювання відповідно до граматичних (морфологічних та синтаксичних) правил; володіння граматичними категоріями); 4) *стилістична компетенція* (здатність і готовність до усного та писемного висловлювання в різних функціональних стилях мови); 5) *орфографічна компетенція* (здатність і готовність до писемного висловлення відповідно до орфографічних правил української мови; розуміння природи орфографічних помилок і вміння їх виправляти); 6) *пунктуаційна компетенція* (здатність і готовність до писемного висловлення відповідно до пунктуаційних правил української мови; розуміння природи пунктуаційних помилок і вміння їх виправляти) [4].

Пунктуаційну компетентність трактуємо як таку інтегративну властивість особистості, яка володіє комплексом системних знань з пунктуації, пунктуаційними вміннями і навичками (здатність пояснювати доцільність уживання пунктуаційних знаків у текстах різних типів, стилів і жанрів, виразно читати, дотримуючись відповідної інтонації, здійснювати пунктуаційний розбір речення та цілого тексту, правильно членувати письмове висловлювання на абзаци тощо).

Пунктуаційна компетентність становить єдність таких складників: *системні знання з пунктуації* (знання про систему розділових знаків; принципи української пунктуації; класифікація розділових знаків; функції розділових знаків; правила пунктуації); *уміння та навички* (уміння усвідомлено відповідно до комунікативної ситуації вживати в усному та писемному мовленні різні типи речень за метою висловлювання та емоційним забарвленням; уміння виявляти й пізнавати знаки пунктуації в тексті, реченні, дотримуватися під час читання відповідної інтонації; уміння мотивувати вибір розділового знака з урахуванням структурного, смислового та інтонаційного принципів); *основні здатності* (будувати та інтонаційно правильно оформлювати висловлювання в усній і писемній формі) [6].

Отже, пунктуаційна компетентність є важливим складником лінгвістичної компетентності. Формування пунктуаційної компетентності відбувається на уроках української мови під час вивчення матеріалу з пунктуації, засвоєння правописних норм, на уроках розвитку зв'язного мовлення в процесі побудови діалогічних і монологічних висловлювань та роботі над пунктуаційним оформленням тексту.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти (Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 р.) URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/ (дата звернення: 16.02.2025).
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
3. Ковальчук Н.П. Пунктуаційна грамотність як одна із складових формування мовної особистості. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та вищих навчальних закладах. Проблеми формування особистості учнів середніх загальноосвітніх закладів*: Збірник наукових праць. Випуск 4. Рівне, 2006. С. 87–94.
4. Компетентнісний підхід до навчання української мови в основній школі: матеріали круглого столу. *Українська мова і література в школі: наук.-метод. журнал*. 2012. № 4. С. 51–64.
5. Новий тлумачний словник української мови (у трьох томах). Том 1. А – К / Укладачі: В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. Київ : Вид-во «АКОНІТ», 2006. 926 с.
6. Сидоренко В. Лінгводидактичні засади навчання синтаксису й пунктуації української мови учнів 8–9 класів в умовах оновленої освітньої парадигми. *Українська мова і література в школі: наук.-метод. журнал*. 2015. № 1. С. 7–19.

Шум Оксана Миколаївна,
магістрантка 61-У групи спеціальності 014 Середня освіта
Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Гричаник Н. І.

СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЗИ ВАЛЕР'ЯНА ПІДМОГИЛЬНОГО

Валер'ян Підмогильний – знакова постать в українській літературі. Після тривалого замовчування спадщини письменника, спричиненого політичними обставинами, наприкінці ХХ століття його творчість опинилася в центрі уваги літературознавців (Т. Гундорова, В. Мельник, С. Павличко, В. Шевчук та інші). Дослідники виявляють прискіпливий інтерес не лише до інтелектуального доробку, а й до його особистості як митця, чий світогляд формувався в умовах соціальних катаклізмів і культурної переоцінки цінностей.

Творчість В. Підмогильного відзначається тематичною різноманітністю, глибоким психологізмом і багатогранністю художнього осмислення дійсності. Його проза охоплює широкий спектр суспільних і філософських питань, розкриваючи складність історичних процесів та індивідуальних людських доль. Так значну увагу письменник приділяє подіям громадянської війни та боротьбі українського народу проти зовнішніх і внутрішніх загарбників. Оповідання «Гайдамака», «Військовий літун», повісті «Остап Шаптала», «Третя революція» відображають складні реалії повстанського руху, партизанської боротьби, махновської романтики та долю молодого покоління в умовах масштабних суспільних катаклізмів.

Окремий аспект творчості В. Підмогильного становлять твори, присвячені темі голоду в пореволюційні роки. У творах «Собака», «Син», «Проблема хліба» письменник з вражаючою точністю, стриманістю й реалістичною виразністю змальовує трагічні моменти виживання в умовах голодомору, досліджуючи психологічні трансформації особистості, змушеної боротися за фізичне існування.

Ще однією важливою темою є доля «колишніх людей» – представників привілейованих суспільних верств, які після революції опинилися на узбіччі життя. У творах

«Військовий літун» і «Історія пані Ївги» митець описує соціальну деградацію та моральні метаморфози персонажів, які втратили свій статус у новій реальності.

Філософські аспекти буття письменник глибоко осмислює в оповіданні «В епідемічному бараці», де відображає людське існування як феномен, що не залежить від волі людини. У цьому творі панує смерть, а персонажі перебувають у ситуації безвиході, що підкреслює загальну екзистенційну кризу часу. Проблематика взаємостосунків села і міста, адаптації української людини до урбаністичного простору є центральною у романі «Місто», що став знаковим для української модерної прози. Окреме місце в його творчості займає зображення дитячого світосприйняття, що знайшло втілення в оповіданні «Ваня» [1].

Таким чином, оповідання як невеликий епічний твір та роман займають основне місце у творчому доробку В. Підмогильного, репрезентуючи його як майстра інтелектуальної прози. В епічних жанрових формах письменник пропонує глибоке філософське осмислення дійсності, досліджує природу людського існування та чуттєві переживання персонажів. Його твори поєднують реалістичний підхід із ліро-епічним світобаченням, демонструючи як психологічну заглибленість, так і мовні експерименти, що збагачують художню тканину тексту. Важливе місце у них посідає соціальна проблематика, яка розкриває складні суспільні процеси та моральні дилеми доби, роблячи твори класика української літератури не лише зразками естетичного новаторства, а й аналітичними зрізами свого часу.

В. Підмогильний виявляв глибокий інтерес до вікових та екзистенційних проблем людини, незалежно від її статі чи соціального статусу, значну увагу приділяв питанням становлення особистості, внутрішніх конфліктів і життєвих виборів. Характерною рисою його прози є надання назви імені персонажа або вказівки на його соціальну чи родову належність, що підкреслює індивідуальність героя та водночас репрезентує його як типового представника певної суспільної групи. Наприклад, у творі «Іван Босий» таке іменування не лише інформує читача про головного персонажа, а й створює додатковий смисловий контекст, що розширює можливості інтерпретації.

Дослідники творчості В. Підмогильного акцентують увагу на глибокому психологізмі його творів, що виявляється у ретельному зануренні у внутрішній світ персонажів. Письменник не просто зображує їх як соціально зумовлених індивідів, а й осмислює їхню самодостатність, досліджує ірраціональну сутність людської природи. Важливим аспектом художнього методу є аналіз як внутрішніх психологічних, так і зовнішніх соціальних суперечностей, які набувають характеру метафізичного конфлікту між добром і злом. Особливістю письма є також об'єктивний підхід до зображення різних точок зору, що робить конфлікти в творах багатовимірними та відкритими для інтерпретації.

В. Підмогильний постає як вдумливий аналітик і майстерний психолог, для якого кожна художня деталь набуває важливого змістового навантаження. Його персонажі змальовані з винятковою точністю, а їхні характери розкриваються у динаміці. Такого ефекту автор досягає завдяки віртуозній організації оповіді, що передбачає зміну перспективи сприйняття подій, варіативність точок зору (змінна фокалізація) та глибоке проникнення у внутрішній світ героїв. Особливістю наративної стратегії митця є використання імпліцитного оповідача – прихованого, невидимого суб'єкта розповіді, який не втручається у події, не звертається до читача та уникає прямих оцінок учинків персонажів. Завдяки цьому художній світ його творів набуває максимальної об'єктивності, що дозволяє читачеві самостійно інтерпретувати складні перипетії доби, психологічні трансформації героїв та найглибші порухи людської душі.

Ще однією особливістю його творчості є свідоме порушення жанрових очікувань читача: традиційні жанрові моделі зазнають переосмислення, а їхні межі розширюються завдяки інтелектуальному наповненню, психологічному заглибленню та складній структурі нарації.

Художня структура творів В. Підмогильного побудована таким чином, що кожен текст фокусується на одній центральній проблемі, яка поглинає головного героя до останку. Персонаж зосереджений виключно на її переживанні, рефлексії та пошуку можливих рішень, не розпорошуючись на сторонні аспекти.

Авторська присутність у наративі мінімалізована: письменник залишається у тіні, не втручаючись безпосередньо в перебіг подій. Він не актуалізований як особистість і не персоніфікований у тексті, натомість його роль зводиться до ненав'язливого керування розвитком події, які ніби самостійно розгортаються перед внутрішнім зором читача.

Виваженість слова є однією з ключових рис стильової манери українського митця. Його тексти не призначені для поверхневого чи разового прочитання – вони потребують аналітичного осмислення, багаторазового повернення та глибокого занурення у художню тканину твору.

Оповідь максимально сконцентрована на героєві, який постійно аналізує власний досвід, перебуває у стані рефлексії та емоційних переживань. У деяких випадках персонажна нарація може повністю поглинути авторську, однак остання все ж залишається відчутною – вона проявляється у мовленні персонажа, виконуючи функцію непомітного, але важливого орієнтира для розвитку сюжету. Таким чином, стильова манера В. Підмогильного поєднує об'єктивність викладу і глибоке психологічне занурення, що створює ефект максимальної достовірності та залученості читача в процес художнього пізнання.

Письменник не лише фіксує ключові моменти свого часу, а й аналітично осмислює їх через призму людської свідомості. Його гострий погляд на реальність, що був притаманний справжнім митцям, суперечив офіційній ідеології, яка прагнула формувати «засліплених» і «підсліпуватих» творців. Саме ця здатність до неупередженого аналізу й художнього узагальнення стала однією з причин його трагічної долі в умовах тоталітарного режиму [2].

Його творчість відзначається глибоким психологізмом, філософським осмисленням дійсності та увагою до проблем самоідентифікації особистості в кризові історичні моменти.

Таким чином, узагальнюючи сказане вище, виокремлюємо стильові особливості творчого почерку В. Підмогильного, можна виділити кілька домінант:

- глибокий психологізм;
- філософське осмислення дійсності;
- увага до само ідентифікації особистості в кризові історичні моменти;
- Точність і виваженість слова, що надає його текстам особливої виразності;
- орієнтація на глибоку емоційну реакцію реципієнта, досягнуту через психологічний аналіз, підтекст і приховані смисли;
- інтелектуалізація жанру, що робить кожен твір не просто художнім відображенням реальності, а й засобом глибокого осмислення буття;
- економність художнього вислову;
- глибина психологічного аналізу та філософське наповнення, що дозволяє його прозі зберігати актуальність і впливати на читача навіть через десятиліття.

Список використаних джерел

1. Мовчан Р. В. Український модернізм 1920-х : портрет в історичному інтер'єрі : [монографія]. К. : ВД «Стилос», 2008. 544 с.
2. Павличко С. Д. Теорія літератури. К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. 679 с.

СЕКЦІЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ, ЛІТЕРАТУРИ ТА МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ

Ігуменов Андрій Олександрович,

магістрант 62-А групи

спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: канд. філол. наук, доц. Марєєв Д. А.

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В СТАРШИХ КЛАСАХ

Цифрові технології відкривають широкі можливості для навчання іноземних мов, створюючи нові підходи до викладання та засвоєння матеріалу. Окрім різноманітних

цифрових інструментів, які допомагають викладачам організовувати освітній процес, методика навчання іноземної мови може значно виграти від впровадження цифрових рішень, таких як адаптивні платформи для персоналізованого навчання, інтерактивні вправи для розвитку мовлення та цифрові симулятори для моделювання комунікативних ситуацій.

Сучасні технології дають учням можливість навчатися через мультимедійний контент, спілкуватися з носіями мови в режимі реального часу та застосовувати штучний інтелект для корекції помилок і вдосконалення вимови. Цифрові ресурси, такі як онлайн-словники, платформи для вивчення мов та автоматизовані системи оцінювання, розширюють можливості самостійного навчання. Водночас вони дозволяють учням стати більш автономними, розвиваючи навички критичного мислення та цифрової грамотності.

За результатами міжнародних і вітчизняних досліджень в Україні було виокремлено п'ять універсальних компетентностей особистості: уміння вчитися, здоров'язбережувальна компетентність, загальнокультурна (комунікативна) компетентність, соціально-трудова компетентність, інформаційна компетентність [1, с. 2].

Важливим завданням Нової української школи є розвиток у здобувачів освіти десяти ключових компетентностей, серед яких особливе місце займає інформаційно-цифрова грамотність. Ще у 2006 році Європейський парламент та Рада Європейського Союзу визнали її необхідною для безперервного навчання протягом життя. Ця компетентність передбачає вміння впевнено й усвідомлено використовувати сучасні цифрові технології для комунікації, професійної діяльності та дозвілля [3].

Загалом під цифровою компетентністю розуміють «здатність особистості впевнено та ґрунтовно користуватися засобами цифрових технологій у таких сферах, як професійна діяльність і працевлаштування, освіта, дозвілля, громадська діяльність, що є життєво необхідними для участі у щоденному соціально-економічному житті» [2].

Цифрова компетентність учня – це комплекс навичок та знань, які дозволяють ефективно орієнтуватися в цифровому середовищі, використовувати інформаційно-комунікаційні технології для навчання, спілкування та творчості. Основні її складові включають, зокрема, *технічні навички* (базове володіння комп'ютером, планшетом або смартфоном, знання основних програм та платформ); *критичне мислення та інформаційна грамотність* (здатність аналізувати, перевіряти достовірність інформації та робити висновки); *комунікаційні та колаборативні навички* (ефективне використання цифрових засобів для обміну інформацією, спільної роботи та комунікації як в освітньому, так і в особистому житті); *безпека в цифровому середовищі* (розуміння принципів захисту даних, правил етики та поведінки в мережі).

Цифрова компетентність учня відрізняється від цифрової компетентності інших професійних та соціальних груп насамперед контекстом її застосування, адже в учнів вона спрямована на підтримку освітнього процесу, розвитку креативності, критичного мислення та самостійності у навчанні. Акцент робиться на використанні технологій як інструменту для пошуку, аналізу та створення знань у межах шкільної програми.

Для розвитку цифрової компетентності учнів рекомендують спрямовувати діяльність здобувачів освіти на таке [1, с. 111]:

1. *Отримання, оцінка та збереження інформації*: учням необхідно навчитися шукати дані в Інтернеті, аналізувати їхню достовірність та зберігати для подальшого використання.

2. *Ефективне цифрове спілкування*: важливо розвивати навички взаємодії в онлайн-середовищі, зокрема правильного обміну інформацією з іншими користувачами, враховуючи протоколи безпеки.

3. *Створення та поширення власного контенту*: освоєння методів генерування, форматування та публікації цифрових матеріалів дозволяє учням виражати себе і впливати на цифровий простір.

4. *Дотримання правил цифрової безпеки*: учні повинні вивчати основи захисту конфіденційності та безпечного користування Інтернетом, щоб мінімізувати ризики.

5. *Вирішення технічних проблем*: навички усунення базових технічних несправностей сприяють більш впевненому використанню цифрових технологій у повсякденному житті.

6. *Безперервне вдосконалення*: сучасний світ швидко змінюється, тому важливо постійно розвивати та оновлювати цифрові навички, щоб бути в курсі актуальних тенденцій.

Цифрова компетентність учнів на уроках іноземної мови формується нерівномірно. Незважаючи на досвід дистанційного навчання під час пандемії COVID-19, цифрові технології все ще не інтегровані повною мірою в освітній процес. Проблеми включають недостатню технічну оснащеність шкіл, нерівний доступ до цифрових ресурсів та недостатню підготовку як учнів, так і вчителів до ефективного використання технологій.

Специфіка розвитку цифрової компетентності учнів на уроках іноземних мов полягає в інтегрованому використанні цифрових технологій, що не лише сприяє ефективному засвоєнню мовного матеріалу, але й допомагає формувати необхідні навички для життя у сучасному інформаційному суспільстві.

Уроки іноземних мов стають платформою для комплексного розвитку цифрової компетентності, поєднуючи мовне навчання з практичними навичками роботи в цифровому середовищі. Це дозволяє учням не тільки покращувати свої мовні знання, але й готуватися до викликів сучасного суспільства, де цифрова грамотність є невід'ємною складовою успіху.

Перехід на цифрові технології вивчення іноземних мов потребує не лише покращення інфраструктури, а й розробки методик, які дозволять учням розвивати цифрову компетентність у поєднанні з мовними навичками. Успішна інтеграція цифрових технологій у мовну освіту може створити середовище, де учні відчуватимуть мотивацію, братимуть активну участь в освітньому процесі та розвиватимуть навички, необхідні для майбутнього.

Список використаних джерел

1. Грушко Р. С. Розвиток цифрової компетентності учнів старших класів як вимога сьогодення. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 49. Т. 1. С. 109 – 114. Режим доступу: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/49/part_1/22.pdf
2. Спірін О. М., Овчарук О. В. Цифрова компетентність. *Енциклопедія освіти*: 2-ге вид., допов. та перероб. Київ, 2021. С. 1095-1096.
3. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning. *Official Journal of the European Communities*, L 394 / 10 of 30. 12. 2006 Режим доступу: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:en:PDF>.

Пацак Дмитро Іванович,

магістрант 62-А групи спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література) Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: канд. філол. наук, доц. Марєєв Д. А.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Сьогодні вже ніхто не сумнівається в тому, що науковий прогрес має величезне значення для розвитку суспільства, а одним із найвищих його досягнень є створення штучного інтелекту (ШІ).

У 1956 році Д.Маккарті вперше ввів термін «штучний інтелект» на конференції в коледжі Дартмута в Гановері (Нью-Гемпшир). Наступним важливим кроком у розвитку теорії штучного інтелекту стала програма GPS (general problem solver), основною метою якої було вирішення логічних задач. Програма використовувала методичку, відому як аналіз «ціль – засіб», яка полягає у визначенні, що потрібно зробити, та пошуку способу, як це можна здійснити. Такий підхід дозволяв вирішувати прості завдання, однак виявився малоефективним для більш складних завдань, а сама програма не змогла виправдати свою назву, бо здатна була справлятися лише з обмеженим колом простих задач. Це був період перших розчарувань і сумнівів щодо швидкого створення комп'ютерних систем, які могли б мислити на рівні людини.

Відомий британський учений, професор С.Хокінг, попереджав, що створення повноцінного штучного інтелекту може призвести до загибелі людської раси. Він зазначав, що швидкість розвитку штучного інтелекту значно перевищує швидкість еволюції людей, які обмежені повільним біологічним процесом, і з часом людству буде дедалі важче змагатися з штучним інтелектом.

Сьогодні штучний інтелект є здатністю системи самостійно вибрати найбільш ефективне рішення з визначеного набору варіантів. Це також означає, що автоматизовані системи або комп'ютерні програми можуть виконувати функції людини, приймаючи оптимальні рішення на основі аналізу зовнішніх факторів і врахування накопиченого досвіду людства. Штучний інтелект характеризується вмінням вирішувати складні завдання, навчатися, робити узагальнення і застосовувати аналогії. Крім того, він здатний взаємодіяти з навколишнім світом через спілкування, сприймання та усвідомлення інформації. Як наука і технологія, штучний інтелект може відтворювати процеси мислення людського мозку і використовувати їх для створення та обробки комп'ютерних програм та інтелектуальних машин, що здатні повністю замінити і полегшити людську працю.

Аналітики компанії Gartner виділяють п'ять найбільш ефективних способів впровадження штучного інтелекту в процес вивчення іноземних мов:

1. Додатковий інтелект – це засоби автоматизації, що підвищують ефективність розумової праці. Вони створюють «партнерство» між учнем та штучним інтелектом, при цьому пріоритет надається людині. Використання штучного інтелекту допомагає зменшити кількість помилок під час виконання завдань, а ІКТ, кейс-методи та ігрове моделювання сприяють ефективному вивченню іноземних мов.

2. Чат-боти – автоматичні помічники, які дозволяють вести спілкування за допомогою текстових або голосових повідомлень [1].

3. Мультимедійні технології навчання – ці педагогічні технології спрямовані на розвиток іншомовної компетентності через активізацію навчальних блоків, організованих згідно з індивідуальною освітньою траєкторією (практики, веб-семінари, дидактичні ігри, реалізація проектів).

4. Гейміфікація – використання ігрових елементів для залучення учнів до вирішення завдань у неігровому контексті, що сприяє розвитку ігрових навичок.

5. Використання спеціально розроблених програм та додатків для ефективного вивчення іноземних мов [3; 4; 5].

Також варто звернути увагу на активне використання так званих *speaking robots*, які є надзвичайно популярними і широко застосовуються.

Штучний інтелект може бути застосований для створення віртуальних середовищ, в яких учні мають можливість практикувати навички говоріння та письма іноземною мовою. Однією з головних переваг використання ШІ для імітації реального мовного спілкування є його доступність, оскільки це може бути легше, ніж комунікація з носіями мови. ШІ-системи можна використовувати у будь-який час і в будь-якому місці, незалежно від того, де перебувають учні. Це особливо корисно для тих, хто живе в країнах, де не розмовляють тією іноземною мовою, яку вивчають.

ШІ-системи можуть бути використані для створення віртуальних співрозмовників, які налаштовуються відповідно до різних рівнів підготовки та інтересів учнів, дозволяючи їм практикувати спілкування іноземною мовою. Наприклад, учні можуть практикувати комунікацію з віртуальним співрозмовником, що є бізнесменом або віртуальним другом.

Ще однією перевагою є персоналізація навчання. Використання ШІ для імітації реального спілкування може бути більш адаптоване до рівня підготовки учня та його інтересів. Завдяки цьому учні можуть отримати більш ефективний та корисний досвід навчання.

Системи на основі штучного інтелекту можуть бути використані для створення інтерактивних рольових ігор, які дають учням можливість тренувати навички спілкування іноземною мовою в цікавому та ігровому форматі. Такі ігри можуть адаптуватися до різних рівнів знань мови та інтересів учнів. Наприклад, учні можуть брати участь у грі, де потрібно вести діалог з віртуальним другом для розв'язання певної задачі.

Комунікативні завдання створюють оптимальні умови для формування мовних навичок, активізують механізми безсвідомого запам'ятовування та вирішують різноманітні методичні, лінгвістичні та психологічні завдання та сприяють вирішенню одного з головних завдань вивчення іноземної мови: створення комунікативного середовища для підвищення зацікавленості учнів в опануванні іншомовними навичками і вміннями з метою подальшого використання англійської мови в реальному житті [2].

Вивчення англійської мови за допомогою штучного інтелекту передбачає створення умовного мовного середовища, як в більшості випадків відсутнє у реальних умовах. Іноземний мовний простір, який можна створити за допомогою штучного інтелекту, має важливе значення для ефективного засвоєння мови, особливо в плані швидкості встановлення асоціативних мовних зв'язків. Оскільки в комунікативному оточенні найбільш ефективно мовні навички набуваються під час спонтанної комунікації, ніж через свідоме вивчення лексики та граматики. Систематичне виконання комунікативних завдань сприяє формуванню автоматичних мовних дій і реакцій, розвитку відчуття мови та інтуїтивного оволодіння мовленням.

Використання технологій ШІ для імітації реального спілкування іноземною мовою може значно підвищити ефективність і доступність вивчення мов. Однак необхідно враховувати певні обмеження цього підходу. Зокрема існує ризик упередженості в системах ШІ, якщо вони не були належно розроблені та вивчені. Крім того, ШІ-системи не можуть повністю замінити спілкування з реальними носіями мови.

Отже, використання штучного інтелекту на уроках іноземної мови дозволяє зробити заняття більш наочними та захопливими, підвищує інтенсивність освітнього процесу, забезпечує миттєвий зворотний зв'язок, формує мотивацію до пізнавальної діяльності, стимулює розумові здібності, залучає пасивних учнів, сприяє розвитку абстрактного і логічного мислення, а також сприяє індивідуалізації та інтенсифікації навчання через самостійну роботу з цифровими ресурсами.

Список використаних джерел

1. Вікторова Л.В., Кочарян А.Б., Мамчур К.В., Коротун О.О. Застосування штучного інтелекту та чат-ботів під час вивчення іноземної мови. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 32. Т. 2. С.166 – 173.
2. Герасимчук Ю., Кравченко А., Панченко Н., Саннікова С. Використання штучного інтелекту в процесі розробки комунікативних завдань з іноземної мови. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2024. Вип. 1 (25). С. 377 – 385.
3. Грачова І. Є., Колот Л. А., Дубініна О. В. Значення штучного інтелекту у вивченні іноземних мов. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2024. № 1. С. 21 – 27.
4. Зубенко О.В. Штучний інтелект і вивчення іноземної мови. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Випуск 27. Том 2. С. 80 – 85.
5. Четверик В. К. Ресурси зі штучним інтелектом у навчанні іноземним мовам: огляд можливостей та перспектив використання. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2024. Вип. 72. С. 205 – 219.

Kateryna Andriishyna

Master Student 62-A

O. Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Supervisor: Associate Professor Olha Milutina

TEN GENERAL PRINCIPLES OF PRACTICE ASSOCIATED WITH QUALITY TEACHING

The teaching profession is one of the oldest in the world. Therefore, the principles of teaching have continually evolved, influenced by changes in society, advancements in educational research, and the integration of technology. However, from the oral traditions of ancient civilizations to the personalized and technology-based education of today, the core goal of teaching

is still the same: to facilitate effective and meaningful learning experiences and proper education for all students. Nowadays, according to Vacca et al. (2021), we distinguish ten general principles of practice associated with quality teaching (6). The following is my understanding of implementing these principles in the classroom from the point of view of an English as a Foreign Language (EFL) teacher.

Principle of Purpose. All classroom activities should have a goal, be meaningful, and be purpose-directed. As a teacher, I know the importance of following general and specific lesson objectives. No matter what types of activities I conduct, whether reading, writing, listening, or speaking, if one of the lesson objectives is to learn new vocabulary in the specified context, students must leave the classroom aware of its meaning, spelling, and functions. I am responsible for finding the proper methods and activities to teach it.

Principle of Serendipity. I am always eager to utilize diverse instructional practices during classroom activities to create explorative learning environments where students discover and learn beyond the planned curriculum. Mixing different classroom activities with games, group discussions, demonstrations, narrations, and other learning methods helps us enjoy a lesson (Vacca et al., 2021).

Principle of Praxis. Children, whom I can currently teach at schools, will make decisions influencing the culture and development of society in the future. So, to positively change and improve society, I am responsible for ensuring that we teach children the required ideas, values, and skills, such as the importance of personal growth, creativity, critical thinking, honesty, empathy, accountability, etc. As a result, we will transform individuals who are ready to empower and positively change our society.

Principle of Service. Being a professional teacher fosters a sense of belonging and responsibility within the educational environment. I am always committed to helping students and their families benefit from the learning experience. To enhance their integrity, I encourage them to take the best and eliminate the worst (Vacca et al., 2021). This practice often results in a reflective, interactive, and focused learning environment, improving students' intellectual growth and study achievements.

Principle of Caring. Being a teacher means caring about students, knowing their strengths and weaknesses in learning, their dreams about future professional studies, and making a difference in their lives (Vacca et al., 2021). Gaining trust leads to responsibility growth and results in continuous caring. My role as a teacher is to create a learning environment that makes students feel equally at home and in the classroom, regardless of whether they face home issues, language barriers, or relational challenges.

Principle of Reflection. Reflective practice assists teachers in improving their teaching methods and strategies. It is common for EFL teachers to attend each other's lessons with the following discussion focusing on the results of the lesson outcomes, whether the goals were achieved, and what improvements could be made. Besides my colleague's reflections, I can get feedback from the students by asking them questions after the lesson. By analyzing their response, I can identify the core of the possible issue and make some changes if necessary.

Principle of Community. There are many EFL teachers' communities around the globe, which are easier to get into nowadays due to the online format. Now, I am an active member of professional TESOL and EFL teachers' groups like the OPEN Community of Practice and NY TESOL. I can participate in discussions, professional development programs, and conferences. Belonging to a community of EFL teachers offers numerous advantages, such as professional support and collaboration, continual learning, emotional and moral support, improved teaching practices, increased innovation and creativity, and access to resources (DuFour and Eaker 1998).

Principle of Exploration. One of the main goals of education is to foster critical thinking, curiosity, and a love for learning. I always try to do my best to encourage students to discover new knowledge through guided and independent activities. Regarding the principle of exploration, I employ it as I investigate instructional opportunities in the classroom, which means that I learn new practices or change them continuously. For example, when teaching students to read, I can have them begin at the end and work their way to the beginning (Vacca et al., 2021).

Principle of Flexibility. Experienced teachers know the importance of flexibility in teaching. As an EFL teacher, I should always be capable of adapting my teaching methods to meet the needs

and learning styles of my students and handle unexpected challenges in the classroom effectively. Knowing if your teaching strategy will work until you try it is impossible. Conducting a formative assessment will help you see its effectiveness's immediate result. If the result is unsatisfactory, you modify the teaching strategy or method to reflect the diverse student needs. For example, I may add visual aids, like pictures or videos, to assist students in grasping the lesson material.

Principle of Reward. I find teaching a deeply rewarding profession that allows me to influence the lives of my students positively and helps them overcome challenges as they grow professionally. I deeply value classroom life with all its complexities and challenges, the possibilities of making instructional decisions (Vacca et al., 2021), recognizing and reinforcing effective teaching practices, professional growth, and contributions to the educational communities.

I conclude that a teacher who adheres to the ten principles is highly qualified and effective but constantly strives for excellence beyond those standards. In the borderless ocean of teaching strategies, approaches, and methods, there seems to be no limit to professional development and growth for teachers - there is always something new to discover.

References

1. DuFour, Richard, and Robert Eaker. Professional Learning Communities at Work: Best Practices for Enhancing Student Achievement. Solution Tree Press, 1998.
2. Vacca, Richard T., et al. Content Area Reading: Literacy and Learning across the Curriculum. Pearson, 2021.

Ємельяненко Максим Олегович,

студент 32-А групи

спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Мілютіна О. К.

LINGUISTIC TYPOLOGY AND ITS ROLE IN LANGUAGE CLASSIFICATION

Linguistic typology examines the fundamental characteristics, distinctive features, and recurring patterns across languages. It aims to analyze overarching structural parallels and divergences. Most linguists define linguistic typology as a branch of linguistics that classifies languages based on their structural and functional characteristics. The primary objective of typological research is to examine and explain both the commonalities and structural diversity among the world's languages [1].

Linguists recognize that all languages share fundamental features, such as the relationships between words in sentences and conceptual elements like subject, predicate, object, attribute, subjectivity, action, and modal nuances.

Thus, typology involves studying linguistic systems and identifying recurring models within them. By analyzing these models, researchers classify languages into types based on shared characteristics. The term «typology» derives from the Greek word τύπος (typos), meaning imprint, form, or model, referring to a method of scientific classification based on common features [3].

The concept of «type» is widely applicable across various disciplines. In everyday language, we refer to types of communication, behavior, fuel, buildings, lessons, teachers, plants, and animals. In literature, a «literary type» refers to a character whose traits represent a specific social group while maintaining individuality [2]. In psychology, «type» denotes personality classifications, such as choleric, sanguine, phlegmatic, and melancholic.

In linguistics, «type» refers to a stable set of core linguistic features that are interrelated, where the presence or absence of one feature influences another [5]. Consequently, typology represents a systematic approach to grouping linguistic phenomena based on shared properties.

Comparative linguists employ methods of comparison and contrast to identify similarities and differences between languages. The diversity of structural and functional features enables scholars to analyze linguistic objects from multiple perspectives. The process of determining characteristic traits, grouping phenomena into categories, and distinguishing essential differences and commonalities is known as typological classification.

Wilhelm von Humboldt is regarded as the founder of linguistic typology as a distinct field. In the 19th century, he proposed a classification of languages into four types:

1. Inflectional (Fusional) Languages – These languages convey grammatical meanings through inflections. This group includes Indo-European and Semitic languages.

2. Agglutinative Languages – Grammatical meanings are expressed by affixing morphemes to unchanging word stems. This category includes Turkic, Mongolic, Tungusic, Finno-Ugric, and Japanese languages.

3. Isolating (Root) Languages – These languages primarily express grammatical meanings outside of words, with words consisting of unmodified roots. Examples include Modern Standard Chinese and Vietnamese.

4. Polysynthetic (Incorporating) Languages – These languages combine multiple morphemes into single complex words. This category includes Chukotko-Kamchatkan, Eskimo-Aleut, and many Indigenous American languages [1].

Humboldt's classification was based on formal properties of words, their ability to form derivatives, and structural patterns. However, modern linguistic typology considers not only word structure but also relational structures across different linguistic levels.

For instance, comparing Ukrainian and English reveals that Ukrainian relies on inflections to express grammatical relations, whereas English predominantly uses prepositions and word order. Consequently, Ukrainian is classified as an inflectional (synthetic) language, while English is considered an analytical language. In inflectional languages, word beginnings remain unchanged while endings vary. In analytical languages, endings remain fixed, and grammatical meaning is conveyed through preceding words. For example:

- English: *a pen* → Ukrainian: *ручка*
- English: *with a pen* → Ukrainian: *ручкою*
- English: *to sing* → Ukrainian: *снівати*
- English: *we sing* → Ukrainian: *сніваємо*

Typological studies employ various methods, with the comparative-historical approach being fundamental. This method explores genetic relationships among languages by examining phonological, grammatical, and lexical similarities. Contrastive typology, on the other hand, focuses on comparing functionally equivalent elements in languages, regardless of their genetic relationship.

A key method in typological research is indexing, which involves the use of typological indices, a concept developed by Greenberg [4]. This quantitative method assigns numerical values to linguistic properties such as synthesis, agglutination, compounding, and derivation. Due to its reliance on numerical analysis, it is also known as quantitative typology.

Another important methodology is distributional analysis, widely used in American structural linguistics. This approach segments speech into its smallest meaningful units and classifies them based on distribution patterns [6]. It was pioneered by linguists such as Franz Boas, Edward Sapir, and Leonard Bloomfield.

In conclusion, linguistic typology plays a crucial role in classifying languages, identifying universal patterns, and understanding linguistic diversity. Through comparative and quantitative methods, typologists continue to refine classification systems and explore the fundamental principles governing linguistic variation.

References

1. Кочерган М.П. Основи зіставного мовознавства. Підручник. К. : ВЦ «Академія», 2006, 425 с.
2. Літературна енциклопедія. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/dic/show.php?w=181> (дата звернення: 03.02.2025).
3. Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/typologhija> (дата звернення: 14.02.2025).
4. Greenberg, J. H. (1963). Some universals of grammar with particular reference to the order of meaningful elements. In J. H. Greenberg (Ed.), *Universals of Language* (pp. 40-70). Cambridge, MA: MIT Press.
5. Rijkhoff, Jan (2007). Linguistic Typology: a short history and some current issues. *Tidsskrift for Sprogforskning*. 5 (1), P. 1–18.

Федченко Євген Миколайович,
студент 32-А групи
спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)
Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Мілютіна О. К.

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ ВИКОРИСТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ЛЕКСИКИ В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

На тлі змін, які відбуваються в суспільстві, все частіше постає питання гендерної рівності, прав людини та боротьби з дискримінацією. В епоху глобалізації та цифровізації дослідження гендерної лексики є досить актуальним, адже відображає соціальні зміни, спрямовані на досягнення гендерної рівності та інклюзивності. Гендерна лексика відображає ці зміни та впливає на формування суспільних уявлень про роль чоловіків і жінок.

Мова відіграє важливу роль у формуванні суспільних уявлень, адже постійно змінюється та адаптується до нових умов під впливом соціальних процесів, відображаючи актуальні тенденції суспільного розвитку. Вона виступає «дзеркалом» суспільних змін, відображаючи нові виклики та цінності суспільства. До основних тенденцій варто віднести: **наповнення словникового складу мови** (нові явища, технології та соціальні тенденції сприяють появі нових слів і термінів (наприклад, «фемінітиви», «інклюзивність», «діджиталізація»)); **зміна значень лексичних одиниць** (унаслідок змін у суспільній свідомості деякі слова можуть набувати нового значення або втрачати актуальність (наприклад, змінюється сприйняття гендерно-маркованих термінів)); **гендерна та політична коректність** (зростання уваги до прав людини та боротьби з дискримінацією впливає на вживання слів, сприяючи формуванню нейтральної або чутливої до різних груп лексики); **глобалізація та запозичення** (розвиток технологій та інтенсивний культурний обмін та сприяють запозиченню іноземних слів, що змінює структуру мови (наприклад, «стартап», «медіа», «бренд») тощо [3]. Саме тому метою нашого дослідження є вивчення соціокультурного контексту.

Використання гендерної лексики в різних сферах має важливе значення для формування рівноправних уявлень про чоловіків і жінок. У сфері освіти гендерна лексика відіграє важливу роль у формуванні рівноправних уявлень. Представлена в підручниках для здобувачів освіти різних рівнів вона допомагає уникати стереотипів, відображаючи обидві статі в будь-яких сферах діяльності [4]. Дедалі частіше використовують фемінітиви, щоб підкреслити рівноправ'я жінок у різних професіях. Наприклад, «Professorin» (професорка) або «Doktorin» (докторка) замість традиційних чоловічих форм. У навчальних програмах також вносяться зміни для забезпечення гендерної рівності [8]. Спостерігається тенденція використання в наукових дослідженнях гендерно-нейтральної лексики для подолання дискримінації та стереотипів, особливо в гуманітарних та соціальних науках. Це дозволяє уникати стереотипізації та аб'юзивності в науковому та освітньому середовищі.

Щодо ролі масової культури, то вона може як закріплювати, так і стати рушієм до їх змін. Загалом, реклама використовує стереотипи про гендерні ролі чоловіків і жінок для продажу продуктів, орієнтуючи їх на певні соціальні групи залежно від статі. Однак сучасні медіа також починають відображати більш інклюзивні та рівноправні гендерні образи. Наприклад, бренди все частіше використовують різноманітних моделей і намагаються уникати обмежених уявлень про те, якими повинні бути чоловіки та жінки, що сприяє зрушенню суспільних стандартів [5].

Для забезпечення гендерної рівності в бізнес-середовищі деякі компанії вводять політики, що передбачають використання гендерно-нейтральної мови у внутрішньому документообігу та при спілкуванні з клієнтами. Наприклад, це може бути включення

інструкцій про вживання нейтральних термінів в корпоративні посібники. Окрім того, для забезпечення гендерної рівності компанії почали використовувати нейтральні форми, як-от «Geschäftsperson» (бізнес-особа), «Führungskraft» (керівна особа) або «Arbeitnehmer*in» (працівник/ця), щоб охопити представників різних гендерів [2].

Протягом останніх десятиліть різні соціальні рухи відіграють ключову роль у зміні мовних норм, зокрема в контексті гендерної лексики. Одним із найвпливовіших є феміністичний рух. Фемінітиви стали широко використовуватися для подолання мовних стереотипів і забезпечення видимості жінок в різних сферах діяльності [6]. У відповідь на боротьбу за права людей з інвалідністю в німецькій мові намагаються уникнути стигматизації та зневажливих термінів [1]. Так, слова на кшталт «Behinderte» (інвалід) все частіше замінюються на більш нейтральні, як «Menschen mit Behinderungen» (люди з інвалідністю) [7], що підкреслює гідність і рівноправність.

Отже, дослідження гендерної лексики в соціокультурному контексті є важливим інструментом для відображення соціальних змін, що сприяють досягненню гендерної рівності та інклюзивності. Мова, як відображення цих змін, активно адаптується до нових умов, зокрема через впровадження фемінітивів, гендерно-нейтральних термінів і зростання чутливості до прав людини. У різних сферах, від освіти до бізнесу та медіа, гендерна лексика допомагає подолати стереотипи та створити більш рівноправне середовище. Таким чином, вивчення мовних практик є важливим для розуміння й адаптації суспільства до нових соціокультурних реалій. Суспільний діалог є основним механізмом, через який формується мовна норма майбутнього, адже дозволяє враховувати соціальні зміни, культурні трансформації та технологічний прогрес, що впливають на мову і дозволяє її адаптувати до нових реалій.

Список використаних джерел

1. Овчар М. О., Поліна Г. В. Фемінітиви у сучасній англійській та німецькій мовах: мовна політика та тенденції. Наука сьогодення: від досліджень до стратегічних рішень : матеріали VII Міжнародної студентської наукової конференції (м. Кривий Ріг, 1 листопада 2024). С. 455-457. <https://doi.org/10.62732/liga-inter-01.11.2024>
2. Онопрієнко І.М. Лінгвістичні маркери забезпечення гендерної рівності в німецькій та українській мовах: перекладацький аспект : магістерська робота / Наук. кер. О. О. Туришева; Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Київ, 2020. 98 с. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstreams/f74a1896-f628-4e6d-85c0-a1483c254d43/download>
3. Устимчук Д. П. Вплив мовних та позамовних чинників на виникнення неологізмів : курсова робота / Наук. кер. Г. П. Судорженко ; Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2023. 39 с. URL: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/78787878/4364>
4. Юда Л. А. Кращі практики гендерної освіти в країнах Євросоюзу. 2017. URL: <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/2112/1/21.%20Юда%20Кращі%20практики%202017%20%281%29.pdf>
5. Як медіа впливають на формування гендерної рівності серед дітей. Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. URL: <https://webportal.nrada.gov.ua/yak-media-vplyvayut-na-formuvannya-gendernoyi-rivnosti-sered-ditej/>
6. Feminist linguistics and gender neutral language in Germany. FMT. URL: <https://en.frauenmediaturm.de/feminism-germany-second-wave/gender-neutral-german/>
7. Kaup S. Genderinklusive Sprache im DaF-Unterricht. Goethe-Institut Boston. URL: <https://www.goethe.de/resources/files/pdf210/kaupp-getvico24.pdf>
8. Nöstlinger N. Debate over gender-neutral language divides Germany. Politico. 2021. URL: <https://www.politico.eu/article/debate-over-gender-inclusive-neutral-language-divides-germany/>

Чопко Дар'я Олександрівна,
студентка 62-А групи
спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література) Навчально-
наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Мілютіна О. К.

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА У ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Одним із основних аспектів, який сприяє економічному розвитку нації чи суспільства, є навчання. Реформування педагогіки включає застосування технологій як істотну частину прогресу, поряд з новими методами сприяння правильному клімату в сучасних класах, що збільшило впровадження технологічних ресурсів як у процесі аудиторної діяльності, так і в індивідуальній роботі. Технології можуть змінити віковий процес викладання та навчання, усуваючи обмеження простору та часу та значно розширюючи можливості для навчання. Дійсно, сучасним технологіям вдається змінити погляд на освітнє середовище.

Соціальні мережі мають беззаперечні переваги в аспекті вивчення англійської мови. По-перше, вони створюють реальне мовне середовище, де учень зможе реалізувати доказове розуміння. По-друге, розмова з носіями мови, читання автентичного тексту, перегляд відеороликів сприяють розвитку мовлення. Усе це значною мірою допомагає у формуванні навичок 21 століття, зокрема цифрових компетенцій, комунікації, командної роботи та критичного мислення [1].

Нарешті, надання широкої експозиції створюється з різних точок зору щодо соціального та культурного розвитку серед студентів. І, нарешті, найважливіше, знання, які накопичуються з різних точок зору, підвищують соціальне та культурне розуміння серед студентів. І, нарешті, найважливіше, знання, що накопичуються з різних точок зору, сприяють кращому розумінню студентами соціального та культурного контексту.

Нинішні старшокласники щодня мають доступ до багатьох засобів масової інформації — сайтів новин, соціальних мереж, відеоконтенту тощо. Ця практика, яка раніше була недоступна для найбільш структурованих професій, використовуватиме реальні життєві обставини, розмовні приклади та актуальні теми для вдосконалення мовних навичок.

Деякі дослідники, які досліджували ефективність соціальних медіа у викладанні англійської мови, «Інструменти соціальних медіа як інструмент навчання», як зазначив Ю Лю в дослідженні вивчення англійської мови, включають оптимістичну оцінку можливостей середовища соціальних медіа для реального навчання та віртуальної вищої освіти. Робота Джема Балджиканлі зосереджена на новому досвіді вчителів-початківців, які використовують Facebook як навчальний ресурс. Дослідження справді доводить, що соціальні медіа обіцяють покращити результати вивчення мови, і підкреслює корисність і проблеми, пов'язані з їх інтеграцією у викладання англійської мови. Мовні засоби масової інформації стають дуже ефективним інструментом для навчання старшокласників розмовляти англійською мовою.

Вони пропонують автентичні мовні матеріали та сприяють розвитку навичок аудіювання, читання, письма та говоріння з метою інтеграції студентів у культурне та соціальне середовище англomовних країн. Дослідження також підтвердило позитивний вплив використання соціальних медіа на мовні навички учнів: у дослідженні, проведеному Mufta, учні старших класів покращили читання, письмо, аудіювання та словниковий запас після вивчення англійської мови через відповідні соціальні медіа-платформи під час пандемії COVID-19. Крім того, вони показали помітний прогрес у своїх комунікативних здібностях, а також у граматичному володінні [3].

Наприклад, YouTube визнано одним із найефективніших фасилітаторів у процесі покращення розуміння автентичних текстів для аудіювання, а також розширення словникового запасу та уяви тих, хто вивчає мову [4, с. 3].

Цей медіа пропонує учням реальний мовний контент, який носії мови

використовують у повсякденному житті. Це не тільки дасть їм уявлення про природне звучання цієї мови, але й допоможе їм досить ефективно розвинути навички аудіювання та читання. Наприклад, старшокласники можуть переглянути The Guardian, The New York Times і National Geographic. З цих газет і журналів старшокласники можуть взяти до уваги організацію тексту та стилістичні прийоми, які використовуються для розширення словникового запасу. Відео- та аудіоматеріали також дозволяють вивчати цю мову в природному контексті, водночас забезпечуючи таку необхідну практику вимови та інтонації для носіїв мови. Учні, які вивчають англійську мову, розвиватимуть свої навички читання та будуть в курсі нових подій, стежачи за деякими обліковими записами, які пропонують цікавий вміст. Збільшення кількості контактів студентів із блогами в освітній сфері також мотивуватиме їх читання [3].

Радіопрограми, подкасти та телевізійні новини англійською – це матеріал, який може допомогти покращити сприйняття на слух, а також вимову мови. Наприклад, ви можете слухати новини BBC, CNN або Al Jazeera і помічати різні акценти та вимову. Так само пропонується, щоб школярі дивилися фільми з субтитрами та слухали подкасти, такі як BBC Learning English і TED Talks, оскільки це допоможе їм несвідомо розвинути правильну вимову та ритм, а також покращити вимову та інтонацію [5]. Автентичний контент реальною мовою, різні акценти та манера розмови можуть покращити розуміння на слух і розширити мовну палітру. Інтерактивні опції, які кидають виклик людській поведінці, поширені на платформах соціальних мереж. Діти могли залишати коментарі, обговорювати та доводити свою протилежність щодо кліпів. Тому вони не просто слухатимуть, а спостерігатимуть і певним чином покращуватимуть не лише своє спілкування, але й критичне мислення, креативність і навички співпраці.

Таким чином, ефективне використання соціальних мереж у процесі формування професійного розвитку вчителя англійської мови дозволить використовувати динамічні та комплексні засоби вивчення мови. З точки зору педагогіки, через соціальні медіа викладачі можуть створювати динамічне навчальне середовище, що відображає інтереси учнів та їхні сучасні цифрові здібності. Така інтеграція не тільки забезпечує студентів автентичним середовищем для використання мови, але також сприяє сприйняттю культурних нюансів. Величезний потенціал соціальних медіа тепер може використовуватися вчителем на професійному рівні для підвищення ефективності та результативності викладання англійської мови. Перспективою подальших досліджень з цього моменту є розгляд ефективності запропонованих засобів соціальних мереж на практиці.

Список використаних джерел

1. Гуревич Р. «Інтернет і його соціальні мережі в сфері освіти: напрями використання». «Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи» : 36. наук. пр. III Міжнар. наук.-практ. конф., Львів, 2012. С. 52–56
2. Balcikanli C. Prospective English language teachers' experiences in Facebook: Adoption, use and educational use in Turkish context. *International Journal of Education and Development using Information and Communication Technology (IJEDICT)*, 2015. Vol. 11. Issue 3. P. 82–99
3. Muftah, M. «Impact of social media on learning English language during the COVID-19 pandemic. 2022. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/PRR-10-2021-0060/full/pdf?title=impact-of-social-media-onlearning-english-language-during-the-covid-19-pandemic>
4. Moyo, Moses, Abdullah, Hanifa. Enhancing and enriching students' reading experience by using social media technologies. *Mousaion : South African Journal of Information Studies*. 2013. no. 31. P. 135–153.
5. Sakkir, Geminastiti, Dollah, Syarifuddin, Ahmad, Jamaluddin. Students' Perceptions toward Using YouTube in EFL Classrooms. *Journal of Applied Science, Engineering, Technology, and Education*. 2020. no 2. P. 1–10.

Шаповал Ірина Михайлівна,
студентка 32-А групи
спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)
Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Мільотіна О. К.

СФЕРИ ПОШИРЕННЯ АНГЛІЦИЗМІВ В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Англійські запозичення відіграють значну роль у сучасній німецькій мові. Вони проникли сьогодні практично у всі сфери життєдіяльності німецькомовного суспільства, відображаючи вплив глобалізації, змінюючи мовну картину та мовну ідентичність німців.

Сучасні дослідники активно вивчають феномен англіцизмів у німецькій мові. У статті «Англіцизми в німецькомовному публіцистичному дискурсі» С.Кійко та О.Кудрявцева досліджують характер і місце англіцизмів у німецькомовних медіа, а також їхню роль та особливості запозичень у мові загалом [3]. О.Гойда у своєму дослідженні «Використання англіцизмів у сучасній німецькій мові» аналізує особливості утворення та вживання англіцизмів у німецькій пресі та інших джерелах [1]. Інші українські дослідники, С.Заставська та Т.Семенюк, систематизують причини проникнення англіцизмів у німецьку мову та розглядають ставлення німецькомовного суспільства до цього явища [2].

У нашому дослідженні ми проаналізували різні німецькі тексти з веб-сайту *slowgerman.com* [4] і прийшли до висновку, що найбільшу кількість англіцизмів виявлено у статтях, які належать до ІТ галузі: Computer (комп'ютер), Software (програмне забезпечення), Download, (завантаження), Update (оновлення), Login (вхід у систему), Smartphone (смартфон) та ін. Це пов'язано з тим, що більшість новітніх технологій розробляються в англійськомовному середовищі і терміни рідко адаптуються до німецької мови, а отже сфера інформаційних технологій є однією з найбільш відкритих до англіцизмів. Німецькомовні еквіваленти цих слів або відсутні, або вживаються рідше.

Друге місце за кількістю англіцизмів належить статтям у сфері бізнесу, економіки та маркетингу: Start-up (стартап), CEO (головний виконавчий директор), Meeting (зустріч, нарада), Networking (налагодження зв'язків), Investor (інвестор), Branding (брендинг), Consulting (консалтинг). Багато з цих слів не мають точних німецьких відповідників, тому використовуються без змін. У цій сфері англіцизми є своєрідним «мовним стандартом», особливо в міжнародних компаніях, де робочою мовою часто є англійська.

Англійські запозичення активно використовуються також у текстах, які використовують засоби масової інформації, особливо у рекламі, з метою зробити ці тексти більш привабливими, модними та ексклюзивними, наприклад: Breaking News (термінові новини), Live-Stream (пряма трансляція), Storytelling (оповідь у маркетингу), Spot (реklamний ролик), Event (подія), Casting (кастинг).

Сюди відносимо й такі поширені назви торгових мереж як: **Burger King** та **KFC** (міжнародні мережі ресторанів швидкого харчування), **Starbucks** (мережа кав'ярень, популярна в німецьких містах), **Subway** (мережа сендвіч-барів), **New Yorker** (німецький бренд молодіжного одягу), **Foot Locker** (міжнародна мережа магазинів спортивного взуття), **MediaMarkt** (одна з найбільших мереж електроніки в Європі) та ін.

У спорті, освіті й науці також використовується багато термінів англійського походження: Team (команда), Coach (тренер), Match (матч), Goal (гол), Fair Play (чесна гра), Penalty (пенальті), Fan (вболівальник); Bachelor (бакалавр), Master (магістр), Research (дослідження), Paper (наукова стаття), Campus (університетське містечко), E-learning (електронне навчання)

Отже, англіцизми глибоко проникають у різні галузі життя німецькомовного суспільства, відображаючи глобальні тенденції та інтеграцію в світову спільноту. Це збагачує мову новими поняттями, спрощує міжнародну комунікацію, але важливо зберігати баланс між запозиченнями та автентичністю, щоб уникнути втрати мовної ідентичності.

Список використаних джерел

1. Гойда О. Використання англіцизмів у сучасній німецькій мові. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького

- державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 51. https://aphn-journal.in.ua/archive/51_2022/37.pdf?utm_source=chatgpt.com
2. Застровська С.О., Семенюк Т. П. Англiцизми та причини їх запозичення в сучасній німецькій мові. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/4124/5/anglic.pdf>
3. Світлана Кійко, Олена Кудрявцева. Англiцизми в німецькомовному публіцистичному дискурсі. (2024). Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Серія: Германська філологія, 846, 51-62. <https://doi.org/10.31861/gph2023.846.51-62>
4. Slow German mit Annik Rubens. URL: <https://slowgerman.com/>

Єфіменко Марина Ігорівна,
магістрантка 62-А групи
спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література (англійська))
Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викл. Бутова В. О.

ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ В НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА СТАРШОМУ СТУПЕНІ

Швидким розвитком науки і технологій, а також постійно зростаючими викликами глобального масштабу, такими як зміни клімату, техногенні катастрофи та соціальні нерівності зумовлені зміни в освіті XXI. Пріоритети освітніх систем зміщуються від традиційного підходу до інтеграції нових концепцій, що сприяють формуванню критичного мислення, міждисциплінарних знань та відповідального ставлення до навколишнього середовища. Сучасна освіта повинна готувати учнів не лише до кар'єрного зростання, що але й до активної участі у розв'язанні глобальних проблем через усвідомлення ролі науки та технологій у збереженні екологічної рівноваги. У цьому процесі важливим є формування у школярів та студентів екологічної свідомості, що є основою екологічної безпеки та виховання в глобальному контексті. У сучасному світі екологічні проблеми стають одними з найбільших викликів, що стоять перед людством. Важливу роль у вирішенні екологічних проблем відіграє екологічна безпека, що визначається як забезпечення сталого та безпечного існування людства в межах планети, без шкоди для навколишнього середовища та здоров'я людей. Водночас, одним з основних засобів досягнення цієї безпеки є екологічне виховання, яке передбачає формування у громадян відповідального ставлення до природи та розвитку екологічної свідомості. Забезпечення екологічної безпеки можливе лише через комплексний підхід до виховання нових поколінь, здатних усвідомлювати глобальні екологічні проблеми та активно брати участь у їх вирішенні. Одним із найефективніших шляхів реалізації екологічного виховання є його інтеграція в освітній процес, зокрема в навчання іноземних мов. Залучення учнів до обговорення важливих екологічних питань на уроках англійської мови дозволяє не тільки розвивати мовні навички, але й готувати їх до активної участі у збереженні навколишнього середовища.

Освітні заклади мають великий потенціал у розвитку екологічної свідомості учнів, формуванні критичного мислення та відповідального ставлення до навколишнього середовища. Важливо інтегрувати екологічні теми в різні предмети, включаючи викладання іноземних мов, зокрема англійської мови. Це дозволяє не тільки розвивати мовні навички, але й забезпечує можливість учням обговорювати глобальні екологічні проблеми та їхній вплив на майбутнє.

Однією з основних проблем, з якою стикаються вчителі при впровадженні елементів екологічної освіти при викладанні англійської мови, є відсутність тематичної лінії екологічної безпеки в підручниках з іноземних мов. Вчителі змушені використовувати матеріали, які часто не відповідають вимогам стандартного 45-хвилинного уроку або не є достатньо доступними для учнів. Необхідно створити адаптовані уроки з використанням

лексики рівня A1-B2, що зробить уроки більш ефективними. Розробити та тестувати навчальні матеріали, що включають завдання на читання та аудіювання з текстами про екологію, обговорення проблем пластикового забруднення або екологічний слід людини, а також проєктну роботу, що мотивуватиме учнів досліджувати локальні та глобальні екологічні проблеми.

Застосування тематичного підходу в навчанні дозволяє зв'язати мовне навчання з актуальними глобальними проблемами. Це підвищує мотивацію учнів, робить уроки більш змістовними та практичними. Зокрема, завдяки тематичному підходу учні можуть практикувати мову через реальні ситуації, обговорюючи питання, пов'язані із зміною клімату, зниженням біорізноманіття, або іншими екологічними викликами. Це дає їм змогу застосовувати мову в реальному контексті та розвивати критичне мислення, що важливо для формування екологічно свідомих громадян.

Сьогодні важливо, щоб учні не лише вивчали мову, а й розуміли її як інструмент для вирішення глобальних проблем. Використання англійської мови як засобу обговорення екологічних проблем на міжнародному рівні дає учням можливість висловлювати власну позицію щодо цих проблем, брати участь у міжнародних ініціативах та розширювати свій світогляд. Це дозволить їм підготуватися до участі в майбутніх екологічних ініціативах і вплинути на позитивні зміни в суспільстві та в світі загалом.

Щоб забезпечити ефективність цього процесу, доцільно впроваджувати на уроках англійської мови різноманітні вправи, які допоможуть учням не лише розвивати мовні навички, а й формувати екологічне мислення. Наприклад, завдання, які включають категоризацію відходів за принципом «необхідні» та «розкішні» речі, дозволяють учням усвідомити необхідність зменшення споживання та використання багаторазових товарів. Ця вправа розвиває критичне мислення та навички групової роботи, оскільки учні повинні обговорювати, чому той чи інший предмет відноситься до категорії необхідних або розкішних, а також навички спілкування.

Вправи з питаннями щодо нещодавно викинутого предмета сприяють розвитку усвідомлення життєвого циклу товарів та їхнього впливу на навколишнє середовище. Це завдання розвиває мовленнєві навички через обговорення та усне формулювання думок, а також дозволяє практикувати слухання, якщо завдання передбачає надання відповідей на запитання іншими учнями.

Інші вправи, такі як створення автобіографії пластикової пляшки або аналіз її життєвого циклу, допомагають учням краще розуміти, як предмети впливають на довкілля і чому важливо здійснювати їх утилізацію правильно. Ця вправа з розвитку писемного мовлення сприяє креативному підходу до написання текстів, а також вивчає екологічні аспекти через практику письмового вираження думок.

Впровадження таких вправ у навчальний процес сприяє розвитку критичного мислення та відповідальності учнів за збереження навколишнього середовища, а також підвищує їхні письмові та усні навички.

Одним із важливих елементів інтеграції екологічної освіти в уроки англійської мови є розробка плану дій для зменшення пластикових відходів на особистому, локальному та національному рівнях. Це завдання допомагає учням зрозуміти, як зміна їхньої поведінки може вплинути на навколишнє середовище та розвиває групову взаємодію та аргументацію, що є важливими для комунікативних навичок. Крім того, дискусії на тему відповідальності за забруднення навколишнього середовища сприяють розвитку аргументованого обговорення та допомагають учням краще розуміти складність екологічних проблем. Це сприяє розвитку навичок публічного мовлення та відкритих дебатов з елементами критичного мислення.

Таким чином, інтеграція екологічної тематики в навчання англійської мови сприяє не лише розвитку мовних навичок, а й формуванню екологічно свідомих громадян, готових діяти в умовах глобальних екологічних викликів.

Автором розглянуто важливість інтеграції лінії екологічної безпеки та екологічного виховання в освітній процес на уроках англійської мови на старшому ступені навчання. Екологічна освіта сприяє формуванню екологічної особистості, яка не лише має

відповідальне ставлення до природи, а й володіє критичним мисленням, комунікативними навичками та здатністю до міждисциплінарної роботи для вирішення глобальних екологічних проблем. Важливим для успішної реалізації цієї мети є створення адаптованих навчальних матеріалів, які дозволяють вчителям ефективно працювати в умовах сучасних викликів в Україні, враховуючи обмеження за часом та ресурсами. Також необхідно розробити методичні рекомендації, які допоможуть вчителям легко інтегрувати екологічні теми в уроки іноземних мов, забезпечуючи комфортний і продуктивний процес навчання навіть у складних умовах.

Таким чином, екологічна безпека та екологічне виховання є ключовими компонентами сучасної освіти, що сприяють формуванню свідомих, відповідальних громадян, готових діяти на користь збереження навколишнього середовища і сталого розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін./ за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2013. – 590 с.
2. Lozovska I. M. On the issue of formation of the ecological culture of the individual. Formation of the personality in the multistage system of education: experience, realities, perspectives: materials of the international scientific and practical conference. Uman, 2017.
3. Tolochko S., Bordiug N., Mironets L., Mozul I., Tanasiichuk I. Forming ecological culture in educational applicants within the context of modern education. Amazonia Investiga. 2023. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.61.01.5>
4. Пігєрова Я. *Екологічна освіта на уроках англійської мови* (Бакалаврська робота). Масариковий університет, Факультет освіти, Кафедра англійської мови та літератури, Брно. Riegerová, J. 2011. *Environmental education in English lessons* (Bachelor thesis). Masaryk University, Faculty of Education, Department of English Language and Literature, Brno.

Лаврик Лілія Валеріївна,

магістрантка 62-А групи

спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викл. Бутова В. О.

НАВЧАННЯ УСНОГО МОВЛЕННЯ НА ОСНОВІ ТЕКСТІВ ДЛЯ ЧИТАННЯ

Широке використання текстів для читання різного рівня складності забезпечує розвиток всіх інших видів мовленнєвої діяльності на основі прочитаного та всі мовні аспекти, перш за все, граматичні та лексичні. Вважаємо за потрібне представити результати нашого дослідження науково-методичної літератури з теми «Роль читання у розвитку навичок усного мовлення».

- Читання є важливим джерелом для розвитку мовлення.
- Робота з текстами допомагає учням засвоювати нову лексику, граматичні структури та мовні зразки.
- Читання значно покращує навички розуміння, що є важливим для говоріння.
- Правильно підібрані тексти є основою для дискусій і мотивують учнів до висловлювання своїх думок.

1.1. Психолінгвістичні та когнітивні основи формування усного мовлення

- Процес розуміння та відтворення у мовленні.
- Зв'язок між читанням, мисленням та усним висловлюванням.
- Вплив пасивного сприйняття іноземної мови на активне володіння нею.

1.2. Навчання читання як засіб розвитку усного мовлення

Види читання:

- Ознайомлювальне

- Пошукове
- Аналітичне
- Дослідницьке
- Вплив кожного виду читання на розвиток мовлення.

Методичні підходи до навчання мовлення на основі читання

• Дискусія на основі тексту: спонукає учнів висловлювати свої думки, підсумовувати зміст.

- Розповідь та переказ: покращує мовлення та навички логічно будувати свої висловлювання.
- Рольові ігри та моделювання різних ситуацій: допомагають застосовувати мову, використовуючи текстові матеріали.
- Завдання на вирішення проблем і розвиток критичного мислення: мотивують аналізувати, оцінювати та обговорювати питання в текстах.

Види текстів для розвитку усного мовлення

- Автентичні тексти: статті з газет, інтерв'ю, блоги, художня література.
- Адаптовані тексти: допомагають засвоювати мову поступово.
- Художні тексти: оповідання та романи створюють цікаві сюжетні лінії для обговорення.
- Науково-популярні та публіцистичні тексти: біографії, аналітичні статті, звіти.

Практичні стратегії впровадження вправ з усного мовлення на основі читання

- Дотекстовий етап:
 - Актуалізація попередніх знань і прогнозування змісту.
 - Ознайомлення з ключовою лексикою для полегшення розуміння.
- Під час читання:
 - Ведення нотаток, виділення основних ідей.
 - Пошук відповідей на питання для більш глибокого розуміння.
- Післячитальний етап:
 - Групові дискусії, дебати, презентації.
 - Робота з відкритими запитаннями для стимулювання критичного мислення.
 - Творчі завдання

Оцінювання усного мовлення через завдання на основі читання може бути ефективним інструментом підвищення результативності навчального процесу з іноземної мови з використанням наступних критеріїв оцінювання:

- Плавність мовлення: здатність говорити природно та без довгих пауз.
- Точність: правильне використання граматики, лексики та вимови.
- Послідовність: логічна послідовність думок.
- Взаємодія: здатність підтримувати діалог.
- Методи оцінювання:
- Формувальне оцінювання: поточний контроль через коментарі вчителя, самооцінку та взаємооцінювання.

та взаємооцінювання.

- Підсумкове оцінювання: усні презентації, перекази, дискусії на основі прочитаного.
- Рубрики та чек-листи: допомагають встановити чіткі очікування щодо рівня мовлення.

мовлення.

Виклики та шляхи вирішення проблем у навчанні іноземного мовлення через читання можна визначити як наступні:

- Брак мотивації та невпевненість у собі.
- Труднощі в розумінні складних текстів.
- Недостатня кількість можливостей для реального спілкування.

Можливі рішення можуть включати наступне:

- Використання цікавих і відповідних за рівнем володіння мови та віком текстів.
- Застосування підтримувальних стратегій (запитання, схеми, зразки відповідей).
- Стимулювання до роботи в парах і групах для створення безпечного мовного середовища.

- Використання цифрових технологій (подкасти, аудіокниги, онлайн-форуми) .

На основі вищезгаданого можна зробити такі висновки:

- читання є ефективним засобом розвитку усного мовлення.
- поєднання читання та говоріння сприяє підвищенню рівня володіння іноземною мовою.
- використання різноманітних текстів має бути відповідним до рівня та інтересів учнів.
- впровадження інтерактивних методів для активізації говоріння після читання підвищують результативність навчального процесу.

Список використаних джерел

1. Brown, H. D. (2007). Principles of Language Learning and Teaching (5th ed.). Pearson Education.
2. Richards, J. C. (2008). Teaching Listening and Speaking: From Theory to Practice. Cambridge University Press.
3. Nunan, D. (1991). Language Teaching Methodology: A Textbook for Teachers. Prentice Hall.

Саєнко Карина Андріївна,
студентка 22-А групи
спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література (англійська))
Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викл. Бутова В. О.

ГРАМАТИЧНІ ІГРИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Навчання англійської мови можна зробити цікавішим та ефективнішим завдяки використанню граматичних ігор різного спрямування та рівнів. Elementary Grammar Games – це ретельно розроблений ресурс для навчання граматики учнів початкового рівня англійської мови через інтерактивні ігрові завдання. Він поєднує розвагу та навчання, зосереджуючись на ключових граматичних конструкціях, зокрема на артиклях, часах дієслів (Present/Past Simple та Continuous), кількісних означеннях, прийменниках і формах питань. Завдання гнучкі у використанні, вимагають мінімальної підготовки та сприяють активній взаємодії учнів через співпрацю, рольові ігри та змагальні елементи. Ресурс акцентує увагу на практичному застосуванні граматики, допомагаючи учням упевнено використовувати її у спілкуванні, розвивати навички аудіювання, говоріння та критичного мислення.

Основні граматичні аспекти та види ігор

Ігри структуровані навколо конкретних граматичних тем, кожна з яких має відповідні завдання. Ось детальніший розбір:

1. Артиклі (a/an/the)

Приклад гри: «Підбір продуктів»

- Мета: Вибрати правильний артикль (a або an) для назв продуктів (наприклад, «egg», «avocado»).
- Матеріали: Картки із зображеннями продуктів та картки з артиклями.
- Механіка: Учні по черзі відкривають картки із зображеннями й намагаються правильно поєднати їх із відповідним артиклем. Якщо відповідь неправильна, гравець отримує штраф (наприклад, пропускає хід).

2. Present Simple vs. Present Continuous

Приклад гри: «Дивні факти»

- Мета: Скласти правдоподібні або вигадані твердження за допомогою карток із дієсловами.
- Механіка: Гравці тягнуть картку з фактом (наприклад, «Коти їдять рибу»). Якщо у них є відповідне зображення (наприклад, «Кіт їсть рибу»), вони залишають собі цю пару. Якщо ж картка без відповідника, гравець повинен придумати переконливе пояснення (наприклад, «Тигри теж їдять рибу!»).
- Граматичний акцент: Закріплення Present Simple для загальних істин і Present Continuous для дій, що відбуваються в даний момент.
- Приклад гри: «Фотоальбом»

- Мета: Описувати дії на зображеннях, використовуючи Present Continuous (наприклад, «Він плаче, тому що...»).
- Матеріали: Фотографії з різними ситуаціями (наприклад, людина плаче, усміхається або готує їжу).

3. Past Simple

Приклад гри: «Перетнуті шляхи»

- Мета: Визначити, де саме учні «зустрічалися» один з одним, спираючись на події минулого.
- Механіка: Кожен учасник отримує картку з роллю (наприклад, «Ти був у ресторані Luigi's») і ставить запитання, що потребують відповіді «так» або «ні» («Ти ходив у кіно?»), щоб скласти загальну картину подій вечора.

4. Кількісні означення (some/any, much/many)

Приклад гри: «Квартирне життя»

- Мета: Описати приміщення, використовуючи конструкцію «There is/are» та відповідні кількісні означення.
- Матеріали: Картки з описами кімнат (наприклад, «У кімнаті багато іграшок», «Тут немає дивана»).
- Механіка: Учні співвідносять картки, щоб створювати правильні або хибні твердження про вміст кімнат.

5. Плани на майбутнє (Present Continuous)

Приклад гри: «Вечірні плани»

- Мета: Вчитися розповідати про майбутні події, використовуючи конструкцію «be going to» (наприклад, «Я збираюся піти в кіно»).
- Рольові картки: Учасникам роздаються сценарії на зразок «Ти йдеш у паб» або «Ти граєш у футбол».
- Вирішення конфліктів: Учні обговорюють суперечливі плани (наприклад, члени сім'ї хочуть провести вечір по-різному) та знаходять компроміси.

A. Настільні ігри

Приклад: «Подорож Сонячною системою»

- Мета: Переміщатися між планетами, відповідаючи на граматичні запитання (наприклад, формулюючи питання з «how much/many»).
- Механіка: Гравці кидають кубик, просуваються вперед і відповідають на запитання (наприклад, «How many books do you have?»). Якщо відповідь неправильна, гравець повертається назад.

Приклад: «Квартирне життя»

- Мета: Пересуватися кімнатою, складаючи правильні речення з «There is/are».
- Штрафи: Деякі клітинки додають несподівані завдання, наприклад, «Назви алфавіт у зворотному порядку або пропусти хід», що робить гру ще цікавішою.

B. Карткові ігри

Приклад: «Знайди пару»

- Мета: Співвіднести дієслова у теперішньому та минулому часі (наприклад, «begin» – «began»).
- Механіка: Учні перемішують картки, знаходять відповідні пари та пояснюють значення (наприклад, «Він почав цей проєкт учора»).

Приклад: «Картки з питаннями»

- Мета: Формувати питання з питальними словами (наприклад, «Чому він біжить?»).
- Матеріали: Картки зі словами на кшталт «чому», «вони», «дивляться на», які учні комбінують для складання питань.

Додаткові можливості та варіації

Гнучкість: Ігри можна адаптувати під різну кількість учасників (наприклад, спрощений варіант «Перетнути шляхи» для менших груп).

Мовні виклики: Завдання на зразок «Погладь голову і одночасно потри живіт» додають елемент фізичної активності.

Інтеграція навичок: Поєднує граматику з лексикою (наприклад, у «Дивовижних фактах» використовуються наукові терміни на кшталт «місяць» і «сонце»).

Критичне мислення: Деякі ігри, як-от «Квартирне життя», розвивають аналітичні навички, адже учні мають логічно співвідносити описи кімнат.

Оцінювання

Спостереження: Вчителі стежать за ігровим процесом, виправляють помилки та заохочують правильні відповіді.

Нарахування балів: Очки надаються за правильно складені речення, вирішення конфліктів або найшвидше виконане завдання.

Саморобні матеріали

Альтернативні варіанти: Якщо немає можливості зробити роздруківки, учні можуть самостійно створювати картки, наприклад, малювати продукти для практики використання «a/an».

Приклад проходження гри: «Є/Немає» (Квартирне життя)

Підготовка:

Підготувати та вирізати картки з описами кімнат (наприклад, «Тут немає ліжечка», «Тут стоять дві вази»).

Створити ігрове поле з клітинками, включаючи «СТАРТ» і штрафні зони.

Ігровий процес:

- Гравці кидають кубик і переміщують свої фішки.
- Потрапивши на клітинку, вони тягнуть картку та розміщують її у відповідній частині кімнати.

Приклад взаємодії:

- Гравець зупиняється на «У спальні немає сигарет» і кладе цю картку в секцію «спальня».
- Інші учасники оцінюють логічність вибору (наприклад, «Так, у спальні сигарет не повинно бути!»).

Перемога:

- **Першим виграє той, хто правильно заповнить свою кімнату відповідними картками.**

Ігри для вивчення граматики – це ефективний інструмент, який перетворює складні граматичні правила на захопливий і зрозумілий досвід. Завдяки використанню таких ігор, як «Дивовижні факти», «Перетнути шляхи» та «Квартирне життя», методика враховує різні стилі навчання, створюючи дружню та інтерактивну атмосферу в класі. Поєднання рольових ігор, змагальних елементів і життєвих ситуацій допомагає не лише засвоїти граматику, а й використовувати її впевнено на практиці. Цей ресурс стане незамінним помічником для викладачів, які прагнуть зробити вивчення граматики цікавим та ефективним.

Список використаних джерел

1. Комогорова, М. І. Граматичні ігри. *Англ. мова та л-ра*: наук.-метод. журн. 2014. N 16/18. С. 2-9.
2. <https://sydslearningcorner.wordpress.com/wp-content/uploads/2010/10/elementary-grammar-games.pdf>

Урсу Дарія Геннадіївна,

студентка 22-А групи

спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література (англійська))

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викл. Бутова В. О.

ЛЕКСИЧНІ ІГРИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Ігрова діяльність є потужним інструментом у вивченні іноземної мови. Наймолодші учні люблять рухливі ігри, трохи старші віддають перевагу загадкам, кросвордам та конкурсам. При проведенні такого уроку важливо для вчителя створювати атмосферу дружби та довіри, а не лише встановлювати умови гри, а й сприймати ідеї учнів. Під час гри всі мають рівний статус, учні, які є слабкими в мовній підготовці, можуть стати першими в грі: винахідливість і кмітливість стають важливішими за знання предмета. Складність

використання гри у навчанні пов'язана з його особливостями (двосторонність поведінки, відсутність особистої відповідальності кожного за результати дій, спрощений погляд на дійсність), який вимагає зусиль від учнів, щоб увійти в гру. Необхідно, щоб учні були зосереджені на результатах гри. Гра не починається, коли учні отримують завдання, але тоді, коли їм стає цікаво грати. Це означає, що гра викликає приємні емоції та дає роботу їхньому розуму. Нинішні учні належать до так званої Z покоління, якому, здається, життя не обходиться без різноманітних ігор.

З дитинства діти спілкуються зі світом через гру. Для дітей гра є засобом пізнання світу та випробування себе. Через гру діти розкривають свою індивідуальність і творче мислення. Гра - це найефективніший спосіб досягнення цілей.

Навчальні ігри можна використовувати для навчання на всіх рівнях освіти, починаючи з дитячого садка до вищої освіти. Майже в кожній предметній області є гра, формальна чи неформальна, яку можна використовувати для навчання. На вищих ступенях навчання ігри все частіше використовуються в областях, де навчання в реальному світі є складним, наприклад охорони здоров'я чи військових, а також у спілкуванні, переговорах, командній роботі тощо, практичне навчання, оскільки серйозні ігри дозволяють нам симулювати середовище, яке гравці можуть ототожнюватися з реальним середовищем і бути максимально схожим на нього [1].

Методичні завдання, які виконує гра, такі: створення психологічної готовності дітей до мовного спілкування; забезпечення необхідності постійного повторення учнем мовного матеріалу; навчання учнів у формі бажаного мовного варіанту, що є підготовкою до непередбачених ситуацій спілкування в цілому.

Розглянемо основні цілі використання ігор на уроках іноземної мови: формування певних умінь і навичок; навчання вмінню спілкуватися; розвиток необхідних здібностей і психологічних функцій; набуття знання в галузі лінгвокраїнознавства та мови; запам'ятовування мовного матеріалу.

Виходячи з особливостей і функцій, виділених вище, ми можемо стверджувати, що гра - це: мовна діяльність, спрямована на мотивацію та ініціативу дітей, передбачає індивідуальний підхід; навчання і виховання в колективі; розвиток психічних функцій та здібностей; поєднує «навчання із задоволенням».

Методика викладання іноземної мови виділяє різні категорії ігри: фонетичні, лексичні, орфографічні, граматичні та мовні ігри. Кожен вид гри переслідує певні цілі, головним чином: сформувати фонетичний слух учнів; розвивати лексико-граматичної навички; тренувати вживання мовних явищ; розвивати і активізувати мовленнєве мислення в діяльності учнів; тренувати учнів у користуванні словниковий запас у життєвих ситуаціях; розвивати пам'ять та увагу [2].

Розглянемо деякі приклади лексичних ігор на уроках англійської мови:

- «Лексичне лото». Мета цієї гри - повторити лексику, пов'язану з певною темою. Вчитель готує список слів з певної теми і зачитує його дітям. Дитина, яка викреслює три слова по вертикалі, горизонталі або діагоналі, каже «бінго». На цьому етапі гра може продовжуватися без зупинки.

Рис. 1

- Табу - мета гри повторити складні слова на дану тему. Гра проводиться в командах. Тягнеться картка і завдання полягає в тому, щоб пояснити слово, яке знаходиться вище, не використовуючи слово, яке знаходиться під картою. Можна встановити часовий ліміт.

Рис. 2

Отже, лексична гра - це потужний інструмент для підвищення ефективності навчання на різних етапах навчання англійської мови. Основні результати, отримані завдяки використанню ігор, такі:

- вдосконалення словникового запасу учнів для використання в ситуаціях, наближених до реальності;
- активація мовленнєвої діяльності учнів;
- розвиток мовленнєвої реакції учнів; познайомити учнів із співвіднесенням слів.

Запропонований Блумом і розроблений його послідовниками набір умінь і навичок, з розумінням, що знання є необхідною передумовою для застосування цих умінь і навичок на практиці.

Список використаних джерел

1. Mei, Yin Yong and Yu-jing, Jang. Using Games in An EFL Class for Children. Daejin University. ELT Research Paper. Fall 2000.
2. Nguyen Thi Thanh Huyen, Khuat Thi Thu Nga. 2009. Learning vocabulary through Games The Effectiveness of Learning Vocabulary Through Games. 2009. http://www.asianefljournal.com/site_map_2009.php.

Фан Хуацзянь,

магістрант 62-А (ДН) групи

спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: канд. філол. наук, ст. викл. Заремська І. М.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОСОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 10-11 КЛАСІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Формування лінгвосоціокультурної компетентності учнів старших класів закладів загальної середньої освіти відіграє важливу роль у становленні їхньої особистості як випускника закладу і майбутнього здобувача вищої освіти із необхідним набором знань і компетентностей. Сучасні реалії передбачають тісну взаємодію українців із представниками інших культур і вимагають додаткових навичок та вмінь від учнів та студентів, які повинні реалізовувати власні набуті знання у практичній діяльності. Світ уже ніколи не буде

статичним і відокремленим, свідченням чому є прагнення України стати рівноправною частиною Європейського Союзу та міжнародних організацій, а такі геополітичні рухи потребують досконалих знань та вміння користуватися повсякденним та спеціалізованим дискурсом.

Для підвищення якості розвитку лінгвосоціокультурної компетентності, звичайно, доцільно використовувати цифрові інструменти та спеціалізовану цифрову інфраструктуру, спрямовану на аналіз лексики, граматики та вміння учнів підтримувати розмови різноманітної тематики, враховуючи й те, що мовлення переважно буде спонтанним, тому, окрім знання граматичних структур і правил побудови речень різних типів, варто також мати чималий тезаурус і вміло послуговуватись ним у кожній конкретній ситуації.

Як уже було зазначено, сучасний учень має бути озброєним компетентностями не лише лінгвістичного, а й історичного, культурного, політичного, економічного, психологічного ґтибу. Отже, на наш погляд, варто урізноманітнити навчальні програми закладів загальної середньої освіти навчальними предметами із орієнтацією на зазначені сфери. Такі кроки сприятимуть розвитку світоглядних орієнтирів та знань про культуру інших народів, а також підвищити якість сприйняття інформації.

Якщо порівнювати навчальний процес у закладі загальної середньої освіти та закладі вищої освіти, то неважко помітити, що ЗВО активніше адаптується до сучасних умов, адже наразі помітною є зростаюча присутність іноземних мов та культур та їхня інтеграція в освітній процес.

Підвищити ефективність формування лінгвосоціокультурної компетентності можна як під час навчальної роботи, так і в позакласній діяльності. Адже у таких умовах можливим стає спілкування між учнями-резидентами та іноземцями, але для цього необхідно впроваджувати інтерактивні технології, які передбачатимуть виконання, до прикладу, групових проєктів, участь у мовних клубах і навіть театральні гуртки.

Важливість активного використання англійської мови не піддається жодному сумнівові і, як зазначають українські науковці, формування лінгвосоціокультурної компетентності можливе лише за умови активного використання її в усіх сферах, активної практики усіх видів мовленнєвої діяльності, постійному розширенні світогляду учня шляхом опанування інших предметів [1, с.71].

Ми цілком усвідомлюємо, що зазначені кроки потребують часу і кардинальних змін у системі загальної середньої освіти, тому пропонуємо деякі прийоми, які уможливлють цей процес. Зокрема, на уроках англійської мови варто використовувати автентичні тексти (газети, журнали, книги), аудіо- та відеоматеріали, подкасти, що дозволяє в реальному часі знайомитись із мовними та культурними особливостями англomовних країн і розуміти культурний контекст.

Вчергове акцентуємось на постійному ознайомленні учнів з історією, традиціями, звичаями та цінностями англomовних культур, де помічними стануть, наприклад, віртуальні екскурсії музеями.

Організація міжкультурного спілкування з носіями мови шляхом використання онлайн платформ та соціальних мереж значним чином підвищить навички усного мовлення і розширить знання особливостей міжкультурної комунікації.

Чудовим засобом ознайомлення із культурою і мовою є читання творів різних жанрів англійською мовою, тобто організація занять, наприклад, «домашнього читання» і представлення обраної книги у класі тощо.

Отже, як бачимо, шляхів формування лінгвосоціокультурної компетентності можна запропонувати багато, однак треба пам'ятати, що цей процес безперервний і має починатись якомога раніше, а зміни внутрішні (у доборі навчальних матеріалів) повинні супроводжуватись змінами зовнішніми (в загальній системі організації навчального процесу в закладі загальної середньої освіти).

Список використаних джерел

1. Hnatyshena, I., Petrenko, O., Slaba, O., Malynovska, I., & Shkvorchenko, N. (2023). Formation of sociolinguistic competence in students of junior courses of economic specialties. *RevistaEduweb*, 17(2), 66-77. <https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2023.17.02.06>.

Ананьєва Анастасія Євгенівна,
студентка 33-УА групи
спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова та література. Англійська мова)
Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: канд. філол. наук, ст. викл. Заремська І. М.

«ГОБІТ АБО ТУДИ Й ЗВІДТИ» ЯК ОДИН З ПЕРШИХ ТВОРІВ В ПІДЖАНРІ ROAD FANTASY

Найчастіше літературознавці визначають жанр творів Дж. Р. Р. Толкіна як високе фентезі, але якщо заглибитися у фабулу роману «Гобіт або Туди й звідти», можна виділити й ознаки піджанру road fantasy.

Road fantasy – піджанр фентезі, де головний сюжет будується навколо подорожі героїв. Першим твором у цьому піджанрі вважається роман «Чарівник країни Оз» Френка Баума, а одним із найвідоміших прикладів піджанру є твори Дж. Р. Р. Толкіна «Гобіт або Туди й звідти» та трилогія «Володар перснів».

Назвемо головні ознаки піджанру road fantasy:

- 1) В основі сюжету лежить подорож до певного місця призначення.
- 2) Персонажі мають мету і долають важкий шлях для її досягнення.
- 3) Герої внутрішньо трансформуються під впливом пережитих ситуацій.

Передавши фабулу твору, можемо підтвердити правильність визначеного піджанру. Отже, головним героєм твору виступає Більбо Торбин – гобіт, який цінує спокій, достаток і домашній затишок. Одного разу повз його нору проходить відомий чарівник Гандальф, який втягує героя у велику пригоду разом із тринадцятьма гномами. Їхня мета – повернути багатство гнома Торіна Дубошита, онука Трора, сина Траїна, Короля під Горою, які колись викрав дракон Смог. Отже, в основі сюжету лежить подорож героїв від Торбиного Кута, точки відправлення, до Самотньої Гори, точки призначення.

Під час мандрівки гноми і гобіт постійно потрапляють в неприємні ситуації. На початку подорожі вони ледь не стали вечерею для тролів. Ховаючись у печері від зливи, потрапили в полон до гоблінів, тікаючи від яких, Більбо знаходить перстень, який робить свого власника невидимим. Йому вдається обхитрити голума, страшного чудовиська, яке живе в надрах гори. Врятувавшись із цієї прикрої пригоди, мандрівники продовжують шлях до місця призначення. Під час пережитих неприємностей, гноми потроху починають змінювати своє ставлення до Більбо, якого спершу вважали «схожим радше на бакалійника, ніж на взломщика» [1], а сам герой виявляє такі риси характеру, про які і сам не здогадувався. Наступною великою перешкодою на шляху персонажів стає Морок-ліс, безкінечний і темний. Там герої стикаються з величезними страшними павуками та лісовими ельфами, до яких потрапляють в полон. З цих небезпечних ситуацій гобіту і гномам теж вдалося вибратись майже неушкодженими. Саме порятунок від лісових ельфів стає переломним моментом у стосунках Більбо і його супутників, вони стають справжніми друзями. Пан Торбин, який на початку твору постає перед читачами боягузливим та незграбним домашнім гобітом, який полюбляє гарно попоїсти і відпочити перед каміном, під час небезпек виявляє свої найкращі риси: вірність, хоробрість, прозорливість, стійкість, моральну силу. Кожен гном постає окремою особистістю зі своїми плюсами та мінусами.

Коли герої нарешті досягають своєї мети, Самотньої Гори, місцевий герой Бард вбиває Смога, та проблеми компанії на цьому не закінчуються. Торін змінюється під впливом багатства і Більбо приховує від нього свою знахідку – Дорог-камінь – священну реліквію сім'ї Торіна, символ королівської влади [2]. Під час переговорів між людьми, лісовими ельфами та гномами, на них здійснюють напад гобліни разом з ваграми. Колишні вороги змушені об'єднатися проти спільного неприятеля. На жаль, під час битви гобіт втрачає своїх нових друзів: Торіна, Філі та Кілі. Гандальф проводить героя додому, тобто до початкової точки відправлення.

Отже, коротко розглянувши фабулу роману, знаходимо підтвердження того, що його піджанр саме *road fantasy*:

1) В основі сюжету – подорож Більбо та гномів. Можна чітко визначити точку відправлення героїв – Торбин Кут, точку призначення – Самотня Гора.

2) Мета персонажів – звільнити золото гномів від дракона Смога.

3) Під час пережитих ситуацій герої внутрішньо трансформуються. Спокійний, домашній Більбо проявляє себе як відважний та розумний авантюрист. Торін не може встояти перед спокусою золота, але у найнебезпечніший момент як герой і справжній Король під Горою стає на захист друзів від гоблінської навали і гине смертю хоробрих. «Гноми зовсім не герої, – це обачний народець, який над усе ставить гроші; деякі з них хитрі та зрадливі, й узагалі доволі неприємні, деякі – навпаки, цілком порядні особи на кшталт Торіна та його компанії, якщо не вимагати від них понад міру» [1]. Гном Балін виявляється відважним і відданим Більбо товаришем. Ніхто з героїв вже не зможе стати таким, яким був раніше. У фіналі Гандальф каже гобіту: «Ти ж не думаєш насправді, що всі твої пригоди і втечі закінчувалися щасливо завдяки чистісінькій фортуні й тільки для твоєї власної користі? Ви дуже симпатична особа, пане Торбине, і я вас дуже люблю, – втім, зрештою, Більбо, ти лише маленька істота в цьому великому світі!» [1]

Роман Дж. Р. Р. Толкіна «Гобіт або Туди і звідти» та трилогія «Володар перснів» стали основою всього сучасного фентезі. Письменник створив справжніх живих персонажів, якісний продуманий світ, переосмислив і надав нових трактувань багатьом міфічним образам і навіть розробив складну систему ельфійських мов Середзем'я. Магічний світ Дж. Р. Р. Толкіна надихнув на творчість таких відомих фантастів як Джордж Р.Р. Мартін, Террі Пратчетт, Патрік Ротфус, Робін Гобб, Брендон Сандерсон, твори яких також можна віднести до піджанру *road fantasy*.

Залишається лише захоплюватися неймовірним талантом Дж. Р. Р. Толкіна, який вніс неоціненний вклад в розвиток жанру фентезі загалом й піджанру *road fantasy* зокрема. На сьогодні його сіквел до «Гобіта» – «Володар перснів» – третя після Біблії і висловлювань Мао Цзедунa книга по кількості виданих екземплярів у світі [2].

Список використаних джерел

1. Толкін Дж. Р. Р. Гобіт або Туди і звідти. 5-те вид. Львів : Астролябія, 2017. 384 с.
2. Потапенко К. З Толкіном туди й назад. 2021. URL: <https://www.cedra-journal.com.ua/2021/11/26/z-tolkinom-tudy-i-nazad/>.
3. Андерсон Х. Як письменники створюють мови. 2015. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/vert_fut/2015/11/151119_vert_fur_the_writers_who_invented_languages_vp.

Величко Володимир Вікторович,

магістрант 62-А групи

спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: канд. філол. наук, ст. викл. Куинєрєва М. О.

ЗМІСТ І СТРУКТУРА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ: ОГЛЯД ПОГЛЯДІВ ВІТЧИЗНЯНИХ І ЗАРУБІЖНИХ НАУКОВЦІВ

Міжкультурна компетентність – це комплексне явище, яке вивчають у психології, соціології, лінгвістиці та освіті. За останній період часу, що охоплює період більше, ніж тридцять років, збільшилася кількість літератури, в якій науковому осмисленню піддані фундаментальні основи міжкультурної компетентності, зокрема в межах полікультурної та міжкультурної освіти, що свідчить про зростаючий інтерес вітчизняних і зарубіжних науковців до етнопсихологічних і крос-культурних досліджень.

Визначаючи компетентність як сукупність знань і умінь, що є запорукою ефективної професійної діяльності, і насамперед стосуються вміння аналізувати, передбачати наслідки

власної професійної діяльності, використовувати необхідну інформацію тощо, пристаємо до думки про те, що компетентнісний підхід в освіті є надважливим, оскільки дає можливість орієнтуватись у сучасних реаліях, не втрачати інформаційних пріоритетів, реагувати на швидкоплинний розвиток ринку праці, бути мотивованим до подальшого здобуття освіти і набуття нових умінь і навичок.

Американські дослідники Е. М. Роджерс і Т. М. Стейнфатт одними з перших вказали на важливість формування міжкультурної компетентності як можливості пізнати особливості етнокультурних спільнот і віднайти шляхи порозуміння між їхніми представниками. Отже, міжкультурну компетентність вчені розуміли як потужний інструмент здійснення ефективної та безконфліктної комунікації між представниками різних культур.

Формуванню міжкультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови присвятив ґрунтовне наукове дослідження С. Радул. Науковець тлумачить поняття міжкультурної компетентності як інтегративну характеристику особистості, що містить сукупність професійно-важливих знань, умінь та навичок, спирається на систему мотивів та ціннісних орієнтацій, є запорукою ефективного вирішення завдань професійної діяльності, здатності до діяльності і співпраці в ситуації міжкультурної взаємодії. С. Радул структурує міжкультурну компетентність за трьома компонентами: когнітивним, культурологічним, мотиваційним, а також визначає критерії та рівні сформованості міжкультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови [3].

О. Пришляк розглядає міжкультурну компетентність як складне утворення, що ґрунтується на обізнаності із рідною та іншими культурами, демонструє уміння й навички практичного застосування теоретичних знань, розкриває потенціал особистісних якостей, дозволяє отримати практичний досвід взаємодії із представниками іншої культури [2].

Цілком зрозуміло, що в основу міжкультурної компетентності покладені знання мови та культури, уміння адаптуватися до норм іншої культури й поважати їх, долати прояви стереотипного мислення й уникати конфліктних ситуацій, відкритість до комунікації з представниками інших культур, набуття досвіду міжкультурного спілкування, прагнення до особистісного зростання через розвиток і підвищення рівня комунікабельності, емпатії, толерантного ставлення до представників інших культурних груп, тактовності тощо. Значну роль формуванню міжкультурної компетентності важливо приділяти саме у процесі навчання.

Список використаних джерел

1. Кушнірєва М.О. Формування міжкультурної компетентності в старшій школі засобами зарубіжної літератури. *Вісник науки та освіти*. 2025. № 1. С. 1379–1390. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-1\(31\)-1379-1390](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-1(31)-1379-1390)
2. Пришляк О.Ю. Формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій: теоретичний контекст: монографія / за наук. ред. В. П. Кравця. Тернопіль: Осадця Ю. В., 2021. 556 с.
3. Радул С. Г. Формування міжкультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови. автореф. дис. канд. пед. н. Умань, 2014. 24 с. <https://nauka.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/Novuny/26.04.14/2.pdf>

Мотлюк Роман Володимирович,

студент 32-А групи

спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: канд. філол. наук, ст. викл. Кушнірєва М. О.

СВОЄРІДНІСТЬ ЛІТЕРАТУРИ ФЕНТЕЗІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОСТІ У. ЛЕ ГУІН)

Фантастика як жанр літератури – це передусім епічні твори, в яких оприявнюється науково-технічний потенціал, реалізується уявлення письменників про віддалене майбутнє

людства, контакти із позаземними цивілізаціями тощо. Розвиток фантастичної прози здійснюється за двома магістральними напрямками, що осмислюють глобальні проблеми взаємовідносин людини і Всесвіту та людини і суспільства.

В арсеналі літературознавців, що досліджують поетику фантастичного, прийнятним є розмежування термінів «літературна фантастика», «наукова фантастика», «література фентезі», що корелюють із певними критеріями, за якими сам термін визначатиметься, і передбачає з'ясування мети, змісту, інструментарію жанру, а також підходів, на які спирався автор, і функціональної ролі конкретного жанрового різновиду.

Сучасне розуміння жанру фентезі сформувалось завдяки творчості Дж. Р. Р. Толкіна, К. Льюїса та У. Ле Гуїн. В основу фентезійної творчості видатної американської письменниці ХХ століття покладено глибоке філософське підґрунтя, тяжіння до філігранної образності, а відтак й лінгвістичної вишуканості, посилена увага до антропологічних і соціальних питань, нестандартне використання і потрактування міфів, казкових структур, архетипів.

Американська фантастика представлена іменами письменників, які виступають законодавцями моди у цьому жанрі. Незважаючи на те, що засновником фантастичної літератури вважають англійця Г. Веллса, саме в американській фантастичній прозі були закладені і сформовані пріоритетні напрями розвитку світової фантастики.

Літературна кар'єра Урсули Ле Гуїн тривала понад шістьдесят років. У своїх творах авторка руйнувала традиційні для фантастики стереотипи, експериментувала зі стилістикою і структурною організацією текстів, що простежується у фентезійно-філософському оповіданні «Ті, хто залишають Омелас» («*The Ones Who Walk Away from Omelas*», 1973) як спробі художнього дослідження альтернативного світоустрою.

За допомогою нечітких, проте містких художніх деталей зображено один день життя в утопічному місті Омелас, процвітання якого залежить від нескінченних страждань однієї дитини. Центральна ідея оповідання сфокусована навколо архетипу жертви, що бере на себе усі провини людства.

Фентезі із виразною соціально-філософською спрямованістю, – досить плідний і популярний різновид класичної фентезійної літератури в межах загального магістрального напрямку розвитку літературної фантастики. Фентезійна проза значно меншою мірою стосується технологій, а більше тяжіє до міркувань щодо майбутньої долі суспільства через художнє дослідження людської поведінки, міжособистісних взаємин в альтернативній реальності або в історичному періоді, значно відмінному і віддаленому від нашої реальності.

Урсула Ле Гуїн розширила межі фентезі, зробивши його інструментом для роздумів про природу людини, суспільства і культури. Її творчість показала, що фентезі – це не лише втеча від реальності, а й спосіб її осмислення, що надихає нові покоління письменників.

Список використаних джерел

1. Криницька Н. Архетипи у фантастичних творах Урсули Ле Гуїн. 2004. URI: <https://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/6202>

Опариста Анастасія Вікторівна,

магістрантка 62-А групи

спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викл. Чайка О. М.

КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБОМ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

Інтерактивні технології є важливим засобом навчання англійської мови, оскільки сприяють ефективному засвоєнню знань і розвитку комунікативних навичок. Вони активізують когнітивну діяльність учнів, забезпечують глибше розуміння матеріалу та формують мовленнєві компетенції, необхідні для успішної комунікації. У цьому контексті застосування комунікативного підходу виступає ключовим елементом сучасних навчальних

програм з іноземних мов для закладів загальної середньої освіти. Такий підхід передбачає не лише активне використання мови, що вивчається, а й інтеграцію нового досвіду, включаючи взаємодію з носіями мови, засвоєння культурних норм та адаптацію до різних комунікативних ситуацій. Водночас процес навчання іноземної мови охоплює активну взаємодію всіх учасників освітнього процесу, що сприяє розвитку не лише мовних і мовленнєвих компетентностей, а й соціокультурної компетентності [5].

О. Овчарук зазначає, що головною метою вивчення іноземної мови є досягнення комунікативної компетентності, що дозволяє ефективно спілкуватися за будь-яких умов, зокрема в усіх видах мовленнєвої діяльності:

- аудіювання (розвиток здатності сприймати усну інформацію та розуміти мовлення в різних ситуаціях);
- читання (формування навичок аналізу та інтерпретації текстів, що сприяє розширенню словникового запасу та когнітивному розвитку);
- говоріння (розвиток активних мовленнєвих умінь, необхідних для ефективного самовираження та взаємодії);
- письмо (набуття здатності логічно структурувати думки та адаптувати стиль письма до різних комунікативних ситуацій) [3, с. 6].

Використання інтерактивних технологій навчання сприяє ефективному розвитку кожного з цих аспектів: аудіювання вдосконалюється через слухання автентичних матеріалів, читання – через роботу з різноманітними текстами. Зокрема, у шкільному курсі вивчення англійської мови передбачено розуміння адаптованих текстів, пов'язаних із освітніми, соціальними та побутовими сферами, які відповідають комунікативним потребам учнів. Такі тексти спрямовані не лише на отримання інформації, а й на її оцінювання та коментування, що розвиває навички аналізу та критичного осмислення, формуючи основу для інших мовленнєвих умінь [3, с. 18]. Говоріння вдосконалюється через виконання діалогічних вправ, які стимулюють природну мовленнєву взаємодію, а письмо – через створення текстів, що розвивають навички самовираження та критичного мислення.

Застосування інтерактивних технологій в освітньому процесі не лише сприяє засвоєнню текстової інформації, але й забезпечує активну взаємодію з нею, що формує здатність учнів самостійно аналізувати матеріал, обґрунтовувати власні судження та розвивати критичне мислення. Одним із ефективних засобів стимулювання соціальної взаємодії є інформаційно-комунікаційні технології, зокрема соціальні мережі, які створюють можливості для віртуального спілкування. Використання таких платформ сприяє підвищенню зацікавленості учнів у вдосконаленні як мовної, так і мовленнєвої компетентностей, оскільки соціальні мережі як структури для обміну інформацією відіграють важливу роль не лише в навчанні, а й у формуванні комунікативних навичок та інтелектуальному розвитку особистості на різних рівнях – від індивідуального до глобального.

Також ефективним засобом розвитку мовленнєвої культури здобувачів освіти, яка є основою комунікативної діяльності, є використання ментальних карт. Робота з ментальними картами в процесі навчання іноземної мови сприяє розвитку творчого мислення та формує здатність створювати різноманітні за жанром тексти [2, с. 340].

Автори підручників часто акцентують увагу на тому, що учень має бути здатен не лише виконувати завдання, але й активно використовувати компенсаторні засоби для ефективного спілкування. Це включає можливість комбінувати різні мовні ресурси для досягнення найбільш точного й адекватного висловлювання власних думок. Такий підхід дозволяє сформувати комплексну мовленнєву компетентність, важливу для успішної комунікації за будь-яких умов [3, с. 18].

Отже, інтерактивні освітні технології є важливим і ефективним інструментом навчання іноземних мов, оскільки вони сприяють глибокому засвоєнню матеріалу та розвитку мовних і мовленнєвих компетентностей здобувачів освіти. Використання комунікативного підходу під час впровадження інтерактивних освітніх технологій у процес навчання іноземних мов забезпечує інтеграцію мови в реальні життєві ситуації, стимулюючи здобувачів до активної мовленнєвої практики. Інтерактивні технології навчання сприяють не лише покращенню процесів аудіювання, читання, говоріння та письма, а й допомагають розвивати критичне й

аналітичне мислення, самовиражатися під час роботи з автентичними текстами та соціальними мережами. Водночас інтерактивне навчання формує комплексну мовленнєву компетентність, що є основою для успішної комунікації в сучасному світі.

Список використаних джерел

1. Большакова Н. О. Мотиваційний потенціал використання спілкування в соціальних мережах у процесі навчання граматики учнів старших класів спеціалізованих шкіл. *Сучасні напрямки досліджень міжшкільної комунікації та методики викладання іноземних мов* : збірник наукових праць. Житомир, 2011. С. 38-41.
2. Максимець О. Інтерактивні методи формування soft skills майбутніх фахівців при вивченні мовознавчих дисциплін. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич, 2024. С. 340.
3. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. *Welcome to - Digital Library NAES of Ukraine*. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736722/1/Компетентності%20як%20ключ%20до%20оновлення%20змісту%20освіти%20Овчарук.pdf>. (дата звернення: 07.03.2025).
4. Озарчук І., Костик Є. Формування іншомовного освітнього середовища в умовах ЗВО. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич, 2024. С. 356.
5. Руда Н. Л. Особливості мотиваційної сфери старшокласників з різним рівнем навчальних досягнень : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2006. 21 с.

Рудіна Вікторія Валеріївна,

магістрантка 62-А групи

спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викл. Чайка О. М.

МОЖЛИВОСТІ ТА НЕДОЛІКИ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБОМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Цифровізація освіти відкриває нові можливості для вчителів і робить навчання більш гнучким та інтерактивним. Ключовими елементами цифровізації освіти є інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), впровадження платформ дистанційного навчання, зокрема Moodle та Google Classroom, систем адаптивного, змішаного та індивідуалізованого навчання, таких як платформи Zoom та MS Teams. Ці інструменти допомагають створити освітнє середовище, яке максимально відповідає потребам як здобувачів освіти, так і вчителів. Останні наукові дослідження доводять, що цифрові інструменти не лише сприяють підвищенню якості освіти, а й дають можливість учителям розробляти інноваційні методики викладання, які відповідають вимогам часу, сприяють взаємодії та комфортному спілкуванню всіх учасників освітнього процесу, допомагають організовувати групові дискусії, створювати інтерактивні завдання та використовувати мультимедійні ресурси, підвищуючи тим самим ефективність і результативність навчання та залученість здобувачів.

Важливим аспектом цифровізації освіти є використання штучного інтелекту та аналітики навчальних даних для персоналізації освітнього процесу. Зокрема, адаптивні освітні платформи, такі як Smart Sparrow та Knewton, аналізують навчальний прогрес здобувачів освіти та підбирають індивідуальні завдання відповідно до їхніх потреб і освітнього рівня [2]. Це сприяє покращенню результатів навчання та підвищує ефективність процесу засвоєння знань.

Цифрові технології революціонізують способи вивчення англійської мови, а штучний інтелект є однією з найважливіших інновацій. Він забезпечує персоналізовані інструкції, автоматизоване оцінювання та взаємодію. Однак його впровадження в освітній процес має як

свої переваги так і недоліки, зокрема прорахунки з розумінням контексту та стилю, етичні проблеми та потенційна втрата ролі вчителя.

Розглянемо деякі можливості штучного інтелекту, які сприяють вивченню англійської мови.

Персоналізоване навчання. Завдяки машинному навчанню освітні платформи можуть змінювати контент залежно від рівня знань здобувача, стилю навчання та особистих уподобань. Це підвищує ефективність освітнього процесу, оскільки кожен його учасник отримує актуальні та корисні завдання [4].

Автоматичне оцінювання та корекція помилок. Технології на основі штучного інтелекту, такі як Grammarly, Duolingo та ChatGPT, можуть автоматично аналізувати написані уривки, виправляти граматичні, стилістичні та орфографічні огріхи. Це допомагає здобувачам освіти самостійно вдосконалювати свої навички та отримувати швидкий зворотний зв'язок [5].

Інтерактивні чат-боти та віртуальні репетитори. Використання AI-асистентів, присвячених мовній практиці, дозволяє усім учасникам освітнього процесу спілкуватися в реальному часі, розвивати свої мовленнєві здібності без необхідності постійного спілкування з учителем. Ці технології зменшують бар'єр у спілкуванні та сприяють підвищенню комунікативної компетентності [5].

Автоматизований переклад та лексичний аналіз. Сучасні системи перекладу, зокрема Google Translate і DeepL, сприяють швидшому засвоєнню нової лексики здобувачами освіти та покращують їхнє сприйняття англійської мови [6].

Отже, штучний інтелект розширює можливості вивчення англійської мови, робить навчання більш адаптивним та ефективним. Однак він повинен доповнювати традиційні методи, а не замінювати їх, оскільки попри численні переваги штучний інтелект має цілу низку недоліків, які стали справжнім викликом для сучасного освітнього процесу.

Обмеженість у розумінні контексту. Сучасні системи перекладу хоча й покращили здатність розуміти контекст, семантику та синтаксис, проте дуже часто не враховують зміст і стиль мовлення під час автоматизованого перекладу слова чи речення, що призводить до його хибного або викривленого розуміння.

Залежність від якості навчальних даних. Алгоритми штучного інтелекту використовують конкретний набір даних, що може призвести до упереджених або нерепрезентативних результатів. Неповні або застарілі вхідні дані можуть призвести до помилкового лінгвістичного аналізу та генерації відповідей [1, с. 133].

Зниження ролі викладача та соціальної взаємодії. Надмірне використання цифрових технологій призводить до зменшення безпосереднього контакту між усіма учасниками освітнього процесу, який є важливим для розвитку мовної інтуїції та соціальних навичок. Тому штучний інтелект повинен функціонувати лише як додатковий інструмент, а не повністю замінювати живе спілкування [7].

Етичні питання та захист даних. Використання штучного інтелекту в освітньому процесі вимагає чітких стандартів щодо конфіденційності персональних даних, дотримання авторських прав та запобігання неправомірному використанню інформації. Це особливо важливо, коли системи штучного інтелекту використовують для автоматичного аналізу письмових робіт здобувачів освіти.

Для того, щоб ефективно використовувати цифрові інструменти, вчителі повинні мати відповідний рівень сформованості цифрової компетентності. Важливою складовою цієї компетентності є не лише вміння використовувати новітні технології, а й здатність організовувати освітній процес, аналізувати навчальні дані, створювати цифровий контент та застосовувати його з дотриманням принципів кібербезпеки. Адже без відповідних знань і навичок вчителі не можуть ефективно використовувати потенціал цифрових технологій. Тому питання професійного розвитку вчителів у сфері цифрових технологій є життєво важливим для закладів вищої освіти та державної політики в цілому. Підвищення цифрової грамотності вчителів має стати пріоритетом у сучасних освітніх реформах [3, с. 11].

Список використаних джерел

1. Коваленко І. Алгоритми машинного навчання у викладанні мов. *Освіта та цифрові технології*. 2020. № 2. С. 133–140.
2. Мельник О. Використання адаптивного навчання у вивченні іноземних мов. *Педагогічна освіта*. 2021. № 6. С. 112–120.
3. Пархоменко О. М. Цифрова компетентність педагога в умовах цифровізації освіти. Вінниця : ВНТУ, 2021. 220 с.
4. Brown J. Artificial Intelligence in Language Learning: Trends and Challenges. *Journal of Educational Technology*. 2020. Vol. 18(3). P. 98–110.
5. Smith R. AI Chatbots in Education: Opportunities and Pitfalls. *International Journal of Applied Linguistics*. 2021. Vol. 22(2). P. 150–160.
6. Williams P. Contextual Understanding in AI Language Models. *Journal of Computational Linguistics*. 2022. Vol. 19(4). P. 88–100.
7. García A. AI in Language Teaching: Between Support and Substitution. *European Journal of Language Studies*. 2021. Vol. 5(3). P. 102–115.

Шакотько Анастасія Віталіївна,
студентка 32-А групи
спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова і література)
Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викл. Чайка О. М.

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИКИ ПРОЗИ ДЖЕРОМА ДЕВІДА СЕЛІНДЖЕРА

Творчість Джерома Девіда Селінджера займає унікальне місце в американській та світовій літературі. Авторський стиль митця, тематика творів та індивідуальний підхід до зображення внутрішнього світу персонажів зробили його одним із найвпливовіших письменників ХХ століття. Його вважають класиком американської літератури завдяки непідробному розумінню американської молоді. У своїх творах, написаних у п'ятдесятих роках, він розкриває образи молодих хлопців і дівчат, яких критики справедливо назвали «мовчазним поколінням», тому що вони не можуть знайти власний життєвий шлях у післявоєнному хаосі, поводячись дивно та незрозуміло для тогочасного оточення, особливо світу дорослих.

Ключовим аспектом творчості Дж. Селінджера є його увага до внутрішніх переживань та психологічного стану героїв. У своїх прозових творах він часто порушує теми самотності людини, пошуку себе, протистояння суспільним нормам та бажання зберегти чистоту дитячого світосприйняття. Саме ці ідеї стали основою його найвідомішого роману – «Над прірвою у житті» [1], який приніс письменнику світове визнання. Головний герой цього твору, Голден Колфілд, уособлює протест молодого людини проти фальші та лицемірства дорослого світу. Його бунт і прагнення до справжності резонують відчуття багатьох поколінь читачів, що зробило роман культовим.

Стиль письма Дж. Селінджера вирізняється простотою, розмовністю та увагою до деталей. Він використовує багато діалогів, внутрішніх монологів і символічних образів, що допомагають глибше розкрити характери персонажів. Його мова здається легкою та природною, проте за цією простотою ховається глибина думок і переживань.

Як відомо, особливості когнітивної моделі автора формуються на основі інформації, яка набувається автором з досвідом пізнання світу, відображаючись потім у художньому слові. Художній текст виступає фіксатором, а згодом і актуалізатором перцептивної інформації, набутої автором. Так як більшу частину інформації людина набуває через органи чуття, що об'єднуються в її сенсорну систему, чуттєві художні образи імітують авторське сприйняття світу через перцепцію його окремих характеристик, співвідносяться з роботою органів чуття автора та передаються мовними засобами. Відтак, засобом створення художнього образу є авторське відчуття світу. Дж. Селінджер підкреслює своє авторське відчуття навколишнього світу використанням значної кількості одиниць сенсорної лексики,

яка відбиває особливості чуттєвого відображення та інтерпретації митцем об'єктивної реальності.

Окремо слід відзначити збірку оповідань американського письменника «Дев'ять оповідань» [2], яка була опублікована в 1953 році. У цій збірці Дж. Селінджер зібрав дев'ять своїх найкращих творів малої прози й обрав відносно просту назву, яка, на його думку, не виділяла жодного оповідання серед інших. У ній автор розкриває теми дитинства, війни, духовного пошуку та втрати. Персонажі цих творів – люди, які намагаються знайти своє місце у світі, але стикаються з нерозумінням, самотністю або травматичним досвідом. Наприклад, в оповіданні «Ідеальний день для рибки-бананки», яке визнане критиками одним із найкращих коротких оповідань американської літератури ХХ століття, митець порушує тему посттравматичного синдрому, з яким стикається головний герой після Другої світової війни.

Ще однією важливою особливістю творчості Дж. Селінджера є його інтерес до східної філософії, зокрема буддизму та індуїзму. Це простежується в його пізніх творах, зокрема у повісті «Френні і Зуї» [3], у якій автор розкриває ідеї духовності, пошук людиною внутрішньої гармонії та розчарування в матеріалістичних цінностях. Повість була опублікована у вересні 1961 року й одразу ж посіла перше місце в списку бестселерів *The New York Times*, залишаючись там протягом двадцяти шести тижнів. Але перше сприйняття книги коливалося між похвалою та різкою критикою, оскільки сподівання читачів і критиків на повторення феноменального успіху попередніх книг автора не справилися [4].

Прозовий доробок Дж. Селінджера ще за життя автора мав величезний успіх, проте американський письменник уникав публічності, а в 1965 році повністю припинив друкувати свої нові твори. Його рішення припинити активне літературне життя викликало численні дискусії, але водночас посприяло зростанню неабиякого інтересу громадськості до його творчості. Біографи Селінджера підкреслювали, що він не любив американські сенсаційні фільми про письменників і акторів, а також фотографії зі сценами з особистого життя відомих людей, тому що вважав їх затребуваними переважно для реклами. Також митець ненавидів американську рекламу та модні світські розваги. Спостерігаючи і несприймаючи фальшивість американського способу життя, як і його герої, він вирішив обрати життя самотника.

Отже, Джером Девід Селінджер залишив вагомий слід у світовій літературі. Його твори продовжують користуватися значним інтересом серед сучасних читачів, змушуючи замислюватися над сенсом життя, людськими цінностями та природою самотності. На думку багатьох критиків, Дж. Селінджер – один із небагатьох авторів у світовій літературі, які писали про людину з надією [5]. Його індивідуальний художній стиль, багатогранна тематика та глибокий психологізм творів посприяли визнанню американського митця як класика літератури ХХ століття. А роман «Над прірвою у житті» не втратив своєї актуальності й сьогодні, будучи одним із найулюбленіших, суперечливих і найбільш продаваних американських романів ХХ століття. Він виявився набагато популярнішим, ніж автор коли-небудь очікував: його перекладено більше ніж тридцятьма мовами світу, а продажі книги сягнули понад 65 мільйонів примірників. Деякі критики та біографи припускають, що саме цей безпрецедентний успіх став причиною того, чому американський прозаїк покинув літературне життя: по-перше, він дуже соромився власної популярності й завжди ніяковів від надмірної уваги громадськості, а по-друге, усе, що він написав після цього сенсаційного роману, не мало такого шаленого успіху.

Список використаних джерел

1. Селінджер Дж. Д. Над прірвою у житті. Київ : Фоліо, 2018.
2. Селінджер Дж. Д. Дев'ять оповідань. Львів : Видавництво Старого Лева, 2019.
3. Селінджер Дж. Д. Френні і Зуї. Харків : КСД, 2020.
4. Літературна енциклопедія. Джером Девід Селінджер. URL : <https://litencyc.com> (дата звернення: 09.03.2025).
5. Shields D., and Salerno S. Salinger. New York : Simon & Schuster, 2013.

Гриценко Віталій Андрійович,

студент 44-І групи спеціальності 014 Середня освіта (Історія)

Навчально-наукового-інституту філології та історії

Науковий керівник: д-р пед. наук, доц. Гриценко А. П.

ІСТОРІЯ ЄВРЕЙСЬКОЇ ОБЩИНИ МІСТА ГЛУХОВА

Історія життя та діяльності єврейської громади на Глухівщині сягає періоду кінця XVIII століття, як й існування старовинного єврейського цвинтаря на південній околиці Глухова. Означене нами питання досліджували ряд таких учених, як А. Голуб [5; 6], А. Гриценко [11; 12], Ю. Коваленко [19], В. Назарова [14; 24; 25; 26; 27; 32], Н. Ткаченко [13; 28; 29] тощо, а також професійні краєзнавці Н. Зайцева [18] та М. Часницький [30; 31].

Цю справу було продовжено у 2023-2024 рр., коли на науковій основі відбувалося виконання спільного українсько-ізраїльського науково-дослідного проєкту «Збереження культурної спадщини єврейського кладовища в Глухові Сумської області як єдиного єврейського некрополя на сході України засобами цифрової гуманітаристики» у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка (науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент А. Гриценко) в рамках білатерального міжнародного наукового співробітництва з Державою Ізраїль, затвердженого відповідними нормативними актами міністерства освіти і науки України значно активізувало увагу до вивчення історії цього старовинного некрополя. Партнерами з Ізраїлю виступили науковці Інституту єврейських досліджень імені Шехтера (м. Єрусалим) в особі директора закладу та наукового керівника проєкту професора Д. Бара [11, с. 58-59; 12, с. 45-46; 16, с. 167-168]. Безперечно, ЗВО м. Глухова з багатою історією (яку, зокрема, досліджували В. Белашов [1], А. Гриценко [3; 7; 9;], А. Колієнко [8;], О. Курок [4; 10; 21; 22; 23] та ін.) завжди відігравав важливу роль в розвитку єврейської общини м. Глухова [16]. Чимало викладачів-євреїв працювало в цьому закладі освіти [15; 17]. Зокрема, під час хрущовської відлиги, Геня Закурська.

Євгенія (Геня) Залмівна Осмаловська народилася 23 березня 1922 р. у єврейській родині чоботаря та пекарки Кролевця Чернігівської губернії (нині – центр міської громади Шосткинського р-ну Сумщини). У 1930 – 1940 рр. навчалася у Кролевецькій середній школі № 1. Після закінчення школи протягом 1940/1941 н. р. тут же працювала піонервожатою, потім улітку 1941 р. вступила до 1 вересня 1941 – 10 листопада 1941 року навчалася у Сталінградському державному педагогічному інституті (з 2011 р. – Волгоградський державний соціально-педагогічний університет). Під час війни, з грудня 1941 по вересень 1942 р. перебувала на посадах робітника та робітника-рахівника на Оранжерейному рибному комбінаті (за 80 км. від Астрахані, Сталінградська область). У вересні 1942 року була мобілізована на Урал, де працювала робітником на УВСУ № 296. З 30 жовтня 1942 по 26 травня 1944 р. працювала діловодом відділу кадрів, згодом - начальником офіцерського клубу при воєнному складі НКО № 2461 на станції Просвет Південно-Уральської залізниці (нині – с. Новий Просвет, Кетовський р-н, Курганська обл., рф). Після звільнення краю, у вересні 1944 р. повернулася до навчання на педагогічному факультеті Київського педагогічного інституту (нині – Український державний університет імені М. Драгоманова), який закінчила у серпні 1948 р. [2; 20].

Після закінчення вишу були призначена на посаду асистента кафедри педагогіки Чернівецького державного учительського інституту (нині - Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича). Читала лекційний курс з педагогіки та шкільної гігієни, вела практичні заняття з психології та педагогіки. У серпні 1950 р. її чоловіка, Іллю Кузьмовича Закурського, перевели на роботу до Конотопа на Сумщині. Два роки, до серпня 1952 р. перебувала на посаді завідувача кафедри педагогіки і психології та викладача психології Конотопського державного учительського інституту.

У зв'язку з приєднанням до Конотопського учительського інституту до Глухівського учительського інституту з 1 вересня 1952 р. була переведена на посаду в. о. завідувача кафедри педагогіки і психології та старшого викладача педагогіки. У 1952 – 1958 рр. працювала завідувачем кафедри педагогіки та психології, з 1959 року – старшим викладачем. В інституті в Глухові викладала курси з педагогіки, історії педагогіки, методики виховної роботи в школах-інтернатах. 31 серпня 1964 р. звільнена з посади у зв'язку з переїздом чоловіка у місто Ош у Киргистані [2; 20].

Список використаних джерел

1. Валерій Іванович Белашов (1949 - 2022) : біобібліогр. покажчик / Керівник вид. проєкту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко, С. П. Жукова, О. А. Чумаченко, О. Ф. Белашова. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 68 с. : фото. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»). URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/1959> (дата звернення: 10.02.2025).
2. Відомчий архів Глухівського національного університету імені Олександра Довженка (далі – ВАГНПУ). Особова справа (далі – ОСВ) Закурської Євгенії Залмівни (49 аркушів).
3. Віктор Володимирович Заїка (1957-2020) : біобібліогр. покажчик / керівник вид. проєкту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко, О. Я. Заїка. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 60 с. : фото. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»). URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/1957> (дата звернення: 11.02.2025).
4. Володимир Михайлович Куриленко (1948–2012) : біобібліогр. покажчик до 75-річчя з дня народження / керівник вид. проєкту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко, Н. В. Гоголь. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 48 с. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2481> (дата звернення: 11.04.2024).
5. Голуб А. А. Глухівські євреї, проблеми укорінення, особливості поховальних плит. *Актуальні питання дослідження історичної науки й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах реформування: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*, м. Глухів, 28 листопада 2023 р. / Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2023. Вип. 2. С. 88–91.
6. Голуб А. А. Глухівське єврейське кладовище: заснування та національна специфіка відвідування. *XIII «Глухівські наукові читання – 2023. Актуальні питання суспільних і гуманітарних наук»: матеріали Міжнародної інтернет-конференції*, м. Глухів, 6–8 грудня 2023 р. / Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2023. С. 31–32.
7. Григорій Львович Сапітон (1901 - 1954) : біобібліогр. покажчик до 70-річчя від дня смерті / керівник вид. проєкту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с. : фото. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»)
8. Гриценко А. П., Колієнко А. А. Глухівський учительський інститут: філософські засади заснування та функціонування. *Культурологічний альманах* 2023. № 2. С. 157–162. URL: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.21> (дата звернення: 11.01.2025).
9. Гриценко А. П. Діяльність Глухівського педагогічного інституту в 1954–2000 рр. *Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка: 150 років розвитку: монографія* / за ред. Олександра Курка, Наталії Ткаченко, Андрія Гриценка. Глухів, 2024. С. 36-61.
10. Гриценко А. П., Курок О. І. До питання періодизації історії Глухівського державного педагогічного інституту на рубежі XX–XXI століть. *Освіта і наука XXI століття* : матеріали звітної наук.-практ. конф. викладачів. (м. Глухів, 4 травня 2022 р.). Глухів, 2022. С. 48–49.
11. Гриценко А. П., Гриценко В. А. Дослідження Глухівського єврейського кладовища в рамках спільного українсько-ізраїльського науково-дослідного проєкту восени 2023 року. *Актуальні питання дослідження історичної науки й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах реформування: збірник наукових праць* / [редкол.: А. П. Гриценко, голова; Н. М. Ткаченко, А. А. Голуб, М. В. Мінченко, С. О. Мисник, Н. М. Петренко]. – Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім.

- О. Довженка, 2023. Вип. 2. С. 57 – 61. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2205> (дата звернення: 07.09.2024).
12. Гриценко А. П. Дослідження Глухівського єврейського кладовища в рамках спільного українсько-ізраїльського науково-дослідного проекту в 2023-2024 роках. *Наука та освіта в умовах війни: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка* : матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів, докторантів, аспірантів та молодих учених, здобувачів вищої та фахової передвищої освіти (розділ вища школа); (м. Глухів, 23-24 травня 2024 року), 2024. С. 44-48.
13. Гриценко А. П., Ткаченко Н. М., Голуб А. А. Історія Глухівського єврейського цвинтаря: традиції поховань та особливості надгробків. «Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»): журнал. 2023. № 11 (17) С. 1091 – 1101. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/7383> (дата звернення: 07.09.2024).
14. Гриценко А., Назарова В. Поховання 1922-1991 рр. Глухівського єврейського цвинтаря в контексті історії єврейської громади міста. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: історичні науки*. 2022. № 35. С. 104–112. URL: <https://drive.google.com/file/d/1ncD2xOk8hRKO-1RfDTCicfD53IG5Fdk3/view> (дата звернення: 07.09.2024).
15. Гриценко В. Діяльність євреїв у Глухівському педагогічному інституті. «Глухівські історико-філософські читання»: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П., голова та ін.]. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 84-88. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2924> (дата звернення: 07.09.2024).
16. Гриценко В. Історія дослідження Глухівського єврейського кладовища. *Глухівські читання – 2024. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук : Збірник матеріалів XIV міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* / За заг. ред. О.О. Сорока. Глухів, 2024. С. 163-170. URL: <https://gnpu.edu.ua/index.php/ua/nauka/hrafik-konferentsi>
17. Гриценко В. Роль єврейської громади Глухова в економічному та культурному розвитку міста. *Актуальні питання дослідження історичної науки й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах реформування*: збірник наукових праць / [редкол.: А. П. Гриценко, голова; Н. М. Ткаченко, А. А. Голуб, М. В. Мінченко, С. О. Мисник, Н. М. Петренко]. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2023. Вип. 2. С. 151-157.
18. Зайцева Н.О Глухівські надгробки. *Сіверщина в історії України*. Збірник наукових праць. Випуск 6. Глухів-Київ : ТОВ «ВІО-поліграфісти», 2013. С. 53–55.
19. Коваленко Ю.О. Історія закарбована в надгробках. *Соборний майдан*. 2009. № 3 (33). С. 1.
20. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952 – 1991 рр.» (літери «Л, О»). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2016. Вип. 4. С. 149-158. URL: <https://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/kryzhanivskyy-4-1.pdf>
21. Курок О. І., Гриценко А. П. Досвід формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у Глухівському учительському інституті у 1874–1917 роках. *Сіверщина в історії України*. Зб. наукових праць. Вип. 13. Київ – Глухів: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2020. С. 233 – 237.
22. Курок О.І., Гриценко А. П. Організація фахової підготовки майбутніх педагогів у Глухівському учительському інституті у 1870-х роках. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2022. Вип. 50, № 3, Ч. 1 С. 12-24. URL: <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2022-3-50-12-24> (дата звернення: 11.02.2025).
23. Курок О., Гриценко А. Славні ювілеї Глухівського національного педагогічного університету у 2024 році. *Глухівські історико-філософські читання* : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 11–15. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2906> (дата звернення: 11.04.2024).

24. Назарова В.В. Єврейські погроми в Глухові у 1918–1919 роках. *Сіверянський літопис*. 2019. Вип. 1. С. 178–184.
25. Назарова В.В. Історико-культурне значення надгробків єврейського цвинтаря м. Глухова. *Часопис української історії*. 2019. Вип. 40. С. 135–141.
26. Назарова В.В. Надгробки XIX – початку XX ст. єврейського кладовища міста Глухова як об'єкти культурної спадщини: дис. канд. іст. наук: 26.00.05. Київ, 2019. 222 с.
27. Назарова В.В., Гриценко А.П., Ворона П.С. Результати дослідження Глухівського єврейського кладовища вченими міжнародного науково-дослідного проекту у 2023-2024 роках. *Сумський історико-архівний журнал*. 2024. № XLII. С. 5-16. DOI: doi.org/10.21272/shaj.2024.i42.p.5 (дата звернення: 07.09.2024).
28. Ткаченко Н., Гриценко А. Жіночі поховання глухівського єврейського кладовища. «Глухівські історико-філософські читання»: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П., голова та ін.]. – Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 170-173.
29. Ткаченко Н. М. Збереження історико-культурної спадщини в умовах війни як актуальна проблема сучасності. *Актуальні питання дослідження історичної науки й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах реформування*: збірник наукових праць / [редкол.: А. П. Гриценко, голова; Н. М. Ткаченко, А. А. Голуб, М. В. Мінченко, С. О. Мисник, Н. М. Петренко]. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2023. Вип. 2. С. 67–69.
30. Часницький М. М.. Глухов. Евреи. Память жива. Страницы истории еврейской общины Глуховщины. Киев: Атопол, 2009. 317 с.
31. Часницький М. М. Евреи. Глухов и Сумщина. Страницы истории евреев Глуховщины и Сумщины. Киев: Золоті ворота, 2011. 380 с.
32. Nazarova V, Tkachenko N., Hrytsenko V. Golden-domed (choral) synagogue in Hlukhiv, destroyed during the World War II. *Path of Science. Section «History»*. 2024. Vol. 10. No 6. 9001-9010. URL: <https://doi.org/10.22178/pos.105-34> (дата звернення: 07.11.2024).

Федоров Владислав Ігорович,

студент 24-І групи спеціальності 014 Середня освіта (Історія)

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: д-р філософії, ст. викл. Петренко Н. М.

ДЕРЖАВОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ГЕТЬМАНА БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

У доповіді представлено тему присвячену державотворчим і правотворчим процесам Української козацької держави, періоду Національно-визвольних змагань 1648–1657 рр. Досліджується державотворча діяльність гетьмана Богдана Хмельницького в контексті формування Української козацької держави в середині XVII століття. Акцент зроблено на ключові аспекти його політики, зокрема військово-адміністративні реформи, фінансову систему, дипломатичну діяльність. У наукових розвідках науковців Тарасенко Л. Б., Шевчук В. В., у статті «Особливості державотворчої та правотворчої діяльності Богдана Хмельницького в період національно-визвольних змагань (1648–1657 рр.)», яка опублікована у науковому журналі «Південноукраїнський правничий часопис» за 2022 рік, автори відзначають «Проблема українського державотворення середини XVII ст. у сучасній українській і не тільки історіографії досліджувалася й досліджується. До докладного висвітлення її окремих сторін зверталися багато дослідників різних часів, зокрема: М. Грушевський, Г. Виноградов, В. Кульчицький, П. Лепісевич, Ю. Мицик, Л. Пріцак, В. Смолій, В. Степанков, В. Сухонос, С. Плохій, Я. Федорук, Т. Чухліб, Н. Яковенко та інш.» [1, с.317].

Діяльність Богдана Хмельницького сприяла утвердженню основ української державності, незважаючи на складні геополітичні обставини. Його державотворчі ініціативи заклали фундамент для майбутніх визвольних рухів та розвитку національної ідентичності.

Основна увага приділена утворенню Гетьманщини як політичного утворення, що мало власну систему управління, податкову політику та зовнішньополітичну стратегію. Досліджено роль Зборівського (1649) та Білоцерківського (1651) договорів у формуванні автономії українських земель, а також значення Переяславської ради 1654 року в подальшій долі держави. Богдан Хмельницький виступає ключовою фігурою в історії України, адже саме його завдяки лідерству було закладено основу першої української держави — Гетьманщини. Його діяльність охоплює комплекс заходів, спрямованих на об'єднання, створення ефективної системи управління, реформування армії народу та встановлення дипломатичних зв'язків із зарубіжними державами. Акцентуємо увагу на ключових аспектах його державотворчої діяльності.

Ключові аспекти його державотворчої діяльності:

• **Об'єднання народу:** Б. Хмельницький мобілізував різні соціальні верстви українського суспільства, об'єднавши козаків, селян та інші групи навколо ідеї національного визволення. Це сприяло формуванню єдиної державної спільноти та підвищенню національної свідомості.

• **Адміністративні реформи:** В умовах постійної загрози з боку сусідніх держав створив ефективний апарат управління. Запровадження системи поділу території на полки і деякі держави, що дозволило організувати місцеве самоврядування та забезпечити оперативне управління ресурсами.

• **Військова організація:** Створення реєстрового козацтва стало запорукою ефективної оборони держави. Формування регламентованої армії, здатної швидко мобілізуватися у разі загрози, допомогло захистити новостворене державне утворення від зовнішніх агресій.

• **Дипломатичні ініціативи:** Б. Хмельницький не тільки боронив свою державу на полі бою, але й активно працював на дипломатичній арені. Укладання важливих угод, зокрема Переяславської ради, сприяло міжнародному визнанню Гетьманщини та закріпленню її позицій серед європейських держав.

• **Правова система:** Через впровадження елементів козацького звичаєвого права в поєднанні з нормами магдебурзького та інших правових систем, Б.Хмельницький заклали основи власного законодавчого апарату. Це сприяло встановленню правопорядку, розвитку судової системи та зміцненню державної влади.

Провідні дослідники Інституту історії України НАН України у своїх наукових розвідках відзначають, що після його смерті «українська монархія», утвердження у Козацькій державі «клану Хмельницького» не відбулося [2]. Але ми відзначимо *основні державотворчі процеси*:

1. Політична організація

○ Створення Української козацької держави (Гетьманщини) як автономного утворення на території Військового Запорізького.

○ Централізація влади в руках гетьмана, який об'єднував законодавчу, виконавчу та судову гілки влади.

○ Впровадження принципів виборності козацької старшини, що забезпечувало стабільність

2. Адміністративно-територіальна реформа

○ Поділ території Гетьманщини на полки і частини – нову систему

○ Значення полковників і сотників

○ Впровадження автономного місцевого самоврядування, що базувалося на традиціях козацького устрою.

3. Судова система

○ Розбудова правової системи, заснованої на нормах Литовського Статуту, козацького звичаєвого права та магдебурзького права.

○ Запровадження власного судочинства, незалежного від польської та мос

4. Фінансова політика

○ Впровадження податкової системи, яка включала податки з міщан і селян, міта з торгівлі, доходи від державних земель.

- Контроль над великими економічними ресурсами, включно з доходами від чумацької торгівлі, ремесел та сільського господарства.

- Створення власної монетної системи та фінансової інфраструктури.

5. Військова реформа

- Формування регулярного війська на основі реєстрового козацтва, що

- Організація ефективної мобілізаційної системи та впровадження тактики партизанської боротьби.

- Використання дипломатичних союзів для отримання військової підтримки (османські, молдавські, кримськотатарські)

6. Зовнішня політика та міжнародні відносини

- Дипломатичне визнання Гетьманщини європейськими державами (Османська імперія, Швеція, Трансильванія, Московія).

«На тлі активної дипломатичної діяльності тогочасного українського проводу домовленість з Московією 1654 року була важливим, але не єдиним тактичним дипломатичним заходом в низці не менш масштабних договорів з іншими державами. Ось деякі з них:

- в лютому 1648 року Б. Хмельницький уклав договір з кримським ханом про спільні воєнні дії;

- в лютому 1649 року було укладено аналогічний договір з турецьким султаном;

- 8 серпня 1649 року було підписано мирну угоду між Б. Хмельницьким і королем Яном II Казимиром — Зборівський договір;

- в листопаді 1650 року — договір про нейтралітет між Б. Хмельницьким і семиградським князем;

- 18 вересня 1651 року — Білоцерківський договір між Б. Хмельницьким і Польщею;

- у серпні 1652 року укладено молдавсько-український воєнний союз;

- 8 жовтня 1654 року — такий самий союз з князем Семигорода Юрієм II Ракоці;

- у жовтні 1657 року — І. Виговський уклав воєнний альянс зі Швецією;

- 6 вересня наступного року ним же підписано Гадяцьку угоду з Річчю Посполитою, за якою, зокрема, передбачалася широка автономія так званого Князівства Руського в складі Польщі» [3].

Отже підсумуємо особливості державотворчої діяльності:

- **Створення автономного державного утворення:** Богдан Хмельницький заклав основи Гетьманщини як першої української козацької держави, що консолідувала владу та об'єднала різні соціальні верстви на основі козацьких традицій.

- **Адміністративні реформи:** Запровадження системи поділу території на полки і інші дозволило створити ефективний апарат управління, де місцеві адміністратори (полковники та сотники) виконували ключові функції в судовій, військовій та фінансовій сферах.

- **Військова організація:** Реформа війська через створення реєстрового козацтва забезпечила державі стабільну оборонну систему, яка була здатна швидко мобілізувати сили для захисту від зовнішніх загроз.

- **Дипломатичні ініціативи:** Завдяки укладенню низки міжнародних угод (наприклад, Зборівського договору та Переяславської угоди), Хмельницький забезпечив визнання новоствореної держави на європейській арені, що було досягнуто для її легітимізації та подальшого розвитку.

Особливості правотворчої діяльності:

- **Синтез правових традицій:** Хмельницький інтегрував елементи козацького звичаєвого права з нормами Магдебурзького права та положеннями Литовського статуту, що дозволило створити унікальний правовий комплекс, відповідний специфіці українського суспільства.

- **Формування судової системи:** Розбудова власного судочинства, незалежного від польських та московських впливів, стала першим кроком до забезпечення правопорядку та справедливості у новоствореній державі.

- **Юридична самостійність:** Через розробку та впровадження законодавчих ініціатив Богдан Хмельницький заклав основи правового апарату, що сприяв зміцненню державної влади та підвищенню національної ідентичності українців.

Висновки: Богдан Хмельницький, як державотворець, створив умови для становлення української державності, об'єднавши народ, модернізувавши адміністративний апарат та армію, а також забезпечивши дипломатичне визнання новоствореного утворення. Його діяльність стала фундаментом для подальшого розвитку національної ідентичності та державних інститутів, що визначили подальшу історію України. Державотворчі ініціативи Богдана Хмельницького стали основою для формування Гетьманщини як першої української козацької держави з розвиненими інститутами влади, фінансовою та військовою системами. Попри зовнішні загрози та складні геополітичні особливості, його діяльність заклала основу для майбутніх спроб українського народу відновити незалежність та сформувати національну державність.

Список використаних джерел

1. Тарасенко Л. Б. Шевчук В. В. Особливості державотворчої та правотворчої діяльності Богдана Хмельницького в період національно-визвольних змагань (1648–1657 рр.). *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. Т. 1, № 2. С. 317–323.
2. Єрмолаєв В. Богдан Хмельницький про проблеми і перспективи українського державотворення (до 365-річчя Національної революції 1648 р.). *Вісник*. Т. 1, № 72. С. 66–79. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/4042/1/Ermolaev_66.pdf (дата звернення: 15.02.2025).
3. Переяславська угода 1654 року: історичні уроки для українського народу. *Газета «День»*. URL: <https://day.kyiv.ua/article/istoriya-i-ya/pereyaslavska-uhoda-1654-roku-istorychni-uroky-dlya-ukrayinskoho-narodu> (дата звернення: 10.02.2025).
4. Мельник Л. Державотворча діяльність гетьмана Богдана Хмельницького в оцінках М. Грушевського і В. Липинського (порівняльний аналіз). *Доба Богдана Хмельницького (до 400-річчя від дня народження великого гетьмана)*. Київ, 1995. С. 185–201. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/5-7702-1080-X/5-7702-1080-X.pdf> (дата звернення: 19.02.2025).
5. Ткачук А.І. Особливості висвітлення постаті Богдана Хмельницького у сучасній польській та українській історіографії. *Історичний архів*. 2015. Т. 14. С. 200–209. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/94114/29-Tkachuk.pdf?sequence=1> (дата звернення: 20.02.2025).

Буй Володимир Васильович,

магістрант 65-ІА групи спеціальності 032 Історія та археологія

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: асистентка Голуб А. А.

ГОЛОДОМОР НА ЧЕРНІГІВЩИНІ (1932–1933 РР.): ПРИЧИНИ, ПЕРЕБІГ, НАСЛІДКИ

Голодомор 1932–1933 рр. – це «штучний голод», навмисно організований радянською владою задля покращення економіки СРСР за рахунок примусового вилучення сільськогосподарської продукції та деякого іншого майна в населення сільської місцевості, котрий призвів до мільйонних людських жертв із Української СРР. Професійні історики схилиються до думки, що вищезгаданий голод був викликаний цілеспрямованими заходами керівних органів Радянського Союзу на чолі з Й. Сталіним. Усе це було розраховано не тільки на підняття економічного потенціалу СРСР, як однієї з провідних держав у світі з передовою аграрною політикою, а й на пригнічення українського національно-визвольного руху через масове фізичне знищення значної частки селян УРСР (денаціоналізація, геноцид), суцільну колективізацію (залучення до колгоспної системи), непосильні хлібозаготівлі («Закон про п'ять колосків») тощо. Неврожай 1932 р. тільки посилив усе це [4; 1, с. 26–27].

Десятиріччями ці трагічні події, їх наслідки приховувались, архівні документи майже не вивчались. Уперше ґрунтовний аналіз раніше засекречених матеріалів за 1932–1933 рр. із історії Чернігівщини відбувся на базі Державного архіву області в 2001–2002 рр. Як

наслідок, у 2003 р. друком вийшла збірка «Голодомор 1932–1933 років на Чернігівщині мовою документів». Значно активізувалася робота істориків у цьому напрямку з прийняттям Закону України «Про Голодомор 1932–1933 років в Україні» від 28 листопада 2006 р. Це уможливило науковцям отримати вільний доступ до архівів, посприяло складанню реєстру документів і матеріалів меморіального характеру, пов'язаних із Голодомором 1932–1933 рр. у регіоні [4].

У документах за 1932 р. зазначено про те, що за темпами колективізації Чернігівщина значно відстала від інших зернових областей України, зокрема лише 4–5 районів мали 60 % колективізованих господарств, а понад третину ще не дійшли навіть й до 40 %. Насильницькі методи передбачали на Чернігівщині терміново збільшити хлібозаготівлі, перетворити область на суцільно колективізовану. Методи викликали супротив селян. Спочатку місцева влада запровадила систему штрафів для «кулацько-заможної частини населення». Невдовзі владні структури почали впливати на людей через пресу. На шпальтах газет друкували так звані «Чорні дошки» з іменами боржників, назвами їх місця проживання. Також для масового залякування друкували інформацію про вже засуджених куркулів, тих хто ховав власний хліб (зернові) для себе та своїх родин. Вражають рішення судів: «Позбавлення волі на 10 років у віддалених районах Радянського Союзу з обмеженням прав після відбуття покарання на 5 років. Конфіскація майна (частково чи повністю). Штраф – 1000 руб.» [4].

Люди не витримували такої політики. Хтось відразу віддавав усе зароблено своєю працею, деякі вдавались до владного терору. У доповідній записці облорганбюро КП(б)У до ЦК КП(б)У йдеться про 48 терористичних актів куркулів за період із 1 листопада по 20 грудня 1932 р. на території Чернігівської області проти радянського керівництва, колхозників-активістів. Здебільшого повстанці вдавались до пострілів у вікна під час зборів представників влади [3].

Чи не найбільше вражають спогади очевидців тих страшних подій. Літня жінка з Борзнянського району пригадувала: «Причиною голоду був не неврожай, вродило непогано... Ходили активісти з палками та забирали все-все: макуху, квасоллю, не кажучи вже про хліб і картоплю. Забирали навіть одяг, який потім продавали на торгах. Продукти та майно забирали під виглядом штрафів за невиконаний план хлібозаготівель. Говорили, що ми підводили свою країну...» [1, с. 62]. О. Милько з с. Вишеньки Коропського району описав типовий раціон тодішніх селян так: «Багато людей тоді помирало, коли стала з'являтися перша зелень. Їли все підряд і прощалися зі світом. Ми, діти, рвали щавель, калачики, лопуцьки. Шлунки боліли, пекли. А ви б бачили дерева в 1933-му: листя на них не було, бо люди, як гусінь, об'їдали їх: пекли з них оладки, просто товкли й їли...» [1, с. 63]. В. Кошовий, який голод пережив у с. Хотинівка Носівського району, вважає за справжнє диво, що не вмер тоді: «Під час колективізації у нас відібрали хату, все забрали... Пам'ятаю якісь поли (настили для снання, традиційні в українській хаті), на яких ми спали. Не знаю на чиєму полу я качався, стогнав, кричав... Як я вижив, сам не знаю. Люди із здоровим організмом за тиждень-другий голодовки поробилися хворі, бо нічого було їсти. Мені не віриться тепер, що могло таке бути ... є господарство, село, хата, а їсти зовсім нічого. Як це так?...» [1, с. 64].

Наслідки Голодомору 1932–1933 рр. дуже трагічні для Чернігівщини. Нині вже відомо про понад 362 тис. померлих від голоду, триває робота по встановленню поіменного списку. Найбільш постраждали Борзнянський, Ніжинський, Ічнянський та Прилуцький райони. Станом на 25 жовтня 1932 р. у області за не здачу хліба засудили 4 тис. людей. Відомо, що близько 300 сімей куркулів було виселено з теренів регіону переважно до Сибіру. Відбулась цілковита деградація сільського господарства через відсутність робочої сили, знищення традиційних форм господарювання. Не варто забувати й про культурні втрати, котрі також пов'язані з високою смертністю населення області з якими загинули певні звичаї, традиції, цінності [3].

Таким чином, Голодомор 1932–1933 рр. – страшне лихо, котре стало символом страждань українського народу. Пам'ять про ті часи лишається важливою частиною національної свідомості. Не варто забувати про ті трагічні події хоча б для того, щоб запобігти повторенню в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Колективізація та Голодомор 1932–1933 років на Чернігівщині: забуттю і прощенню не підлягає / Т.П. Демченко, М.В. Горох; відп. ред. О.Б. Коваленко. Чернігів: ПАТ «ПВК «Десна», 2017. 100 с.
2. Колієнко А.А. Історичне краєзнавство: поняття, функції, наукове підґрунтя. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Том XV: Наукові пошуки в контексті викликів і конфліктів*. 2023. С. 26–27.
3. Крижева Т. Яким був Голодомор на Чернігівщині. Факти про трагедію. *Суспільне Чернігів*. URL: <https://susplne.media/chernihiv/83781-golodomor-na-chernigivsini-fakti/> (дата звернення 08.02.2025).
4. Рябчук І.М. Голодомор 1932–1933 років на Чернігівщині. Документи свідчать. URL: <https://cn.archives.gov.ua/statti/golodomor.html> (дата звернення 08.02.2025).

Чайка Сергій Вікторович,

бакалавр 16-ї групи спеціальності 032 Історія та археологія

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: асистентка Голуб А. А.

ІСТОРИЧНА ОСВІТА В НАВЧАЛЬНІЙ ПРОГРАМІ ГЛУХІВСЬКОГО УЧИТЕЛЬСЬКОГО ІНСТИТУТУ (1874–1914 РР.)

З 1874 року Глухів стає ключовим освітнім осередком у Київському навчальному окрузі, коли тут відкривають учительський інститут. Заклад виконував державне завдання – підготовку педагогічних кадрів для міських шкіл та поступову русифікацію регіону. Однак питання викладання історичних дисциплін у стінах цього інституту залишалося недостатньо висвітленим в історіографії [2, с. 145–151].

У межах цього дослідження розглядається структура та методи викладання історії в інституті впродовж 1874–1914 років. Важливо відзначити, що історія не належала до пріоритетних предметів навчальної програми. Так, згідно з розкладом 1891 року, основна увага приділялася російській мові (360 годин на рік), арифметиці (330 годин), природничим наукам і кресленню (по 300 годин), тоді як історії відводилося лише 180 годин [1, с. 310–312].

В інституті викладали два предмети історичного напрямку: інтегрований курс історії та методику викладання. Методика починала викладатися з другого курсу як частина курсу нової історії, а в третьому курсі входила до складу курсу російської історії. У 1912 році відбулися зміни у навчальному плані: кількість практичних занять скоротили з трьох до двох годин на день, а вивільнені години були передані на Закон Божий, педагогіку, математику, фізику, російську мову та історію.

У другій половині XIX століття в Російській імперії методика історії лише починала формуватися. Протягом 1860–1890-х років було опубліковано лише кілька ґрунтовних праць із викладання історії, а серйозний прогрес у цій сфері відбувся після революції 1905–1907 років. Зокрема, у 1912 році вийшов перший офіційний посібник із методики історії, підготовлений викладачем Феодосійського учительського інституту Д. А. Марковим. Він був затверджений Міністерством освіти для використання в учительських інститутах, а також рекомендований для бібліотек духовних навчальних закладів і військових корпусів [1, с. 310–312].

Згідно з дореволюційними навчальними програмами, курс методики історії охоплював кілька ключових тем:

- розмежування історії як науки та навчального предмета,
- взаємозв'язок між російською та світовою історією,
- основні методи викладання історичного матеріалу (хронологічний, регресивний, прогресивний),
- прийоми подачі матеріалу (лекційний, катехізичний),
- використання карт, атласів, історичних задачників та хрестоматій.

Наприкінці XIX століття в інституті створили відділ навчальних посібників, а у 1909 році – педагогічний музей. У період 1911–1917 років фонд методичної літератури музею зріс у шість разів, а кількість наочних матеріалів – майже вдвічі. Студенти старших курсів аналізували

навчальні посібники та презентували свої висновки на педагогічних засіданнях [1, с. 310–312].

Методи викладання історії в інституті поєднували лекції та дискусії. У 1906/07 навчальному році була впроваджена лекційно-репетиторська система, що підвищила ефективність навчального процесу. Вступні іспити вимагали від абітурієнтів ґрунтовного знання історичних дат та картографічного матеріалу.

Зміст курсів історії був сформований у відповідності до загальноімперських освітніх стандартів. Антична історія включала вивчення Близького Сходу, Давньої Греції та Риму; середньовічна історія – аналіз європейських феодальних відносин, хрестових походів та доби Відродження; курс нової історії охоплював події в Європі від Реформації до XIX століття. Російська історія розглядалася від Київської Русі до останніх десятиліть XIX століття, при цьому історія України подавалася як частина імперської історії.

Варто зазначити, що імперська політика відображалася і в методах викладання: особливий акцент робився на постатях, які відповідали ідеологічним пріоритетам держави. Разом із тим, після революційних подій 1917 року серед студентів почали з'являтися вимоги введення окремого курсу історії України [1, с. 310–312].

Таким чином, історичні дисципліни в Глухівському учительському інституті у 1874–1914 роках викладалися в межах загальноімперської системи освіти, де методика та історичний курс поєднувалися з практичним навчанням. Попри активне використання новітніх на той час методичних прийомів, історія України не була представлена як самостійна дисципліна, що відповідало державній політиці того часу.

Список використаних джерел

1. Крижанівський В. М. Історія в системі навчальних дисциплін Глухівського учительського інституту (1874–1914рр.). Сіверщина в історії України. 2017. Вип. 10. С. 310–312.
2. Кулібова Я. В. Викладачі суспільних дисциплін Глухівського державного педагогічного університету – Мечислав Заремський, Валерій Белашов, Віктор Заїка: просопографічний портрет. *Культурологічний альманах*. 2024. Вип. 4. С. 145–151.

Федоров Владислав Ігорович,

студент 24-І групи спеціальності 014 Середня освіта (Історія)

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: асистент Федоров І. О.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Штучний інтелект (ШІ) поступово стає важливим інструментом у діяльності органів публічної влади, сприяючи підвищенню ефективності управління, оптимізації рутинних процесів і покращенню взаємодії з громадянами. Його впровадження відбувається у сферах аналізу великих масивів даних, автоматизації прийняття рішень, забезпечення безпеки, прогнозування та надання державних послуг.

Одним із ключових напрямків використання ШІ є автоматизація документообігу та обробка звернень громадян. Наприклад, чат-боти та голосові асистенти допомагають швидко надавати відповіді на стандартні запити, скорочуючи навантаження на державних службовців. У сфері правосуддя алгоритми можуть аналізувати судову практику та допомагати у винесенні рішень, знижуючи суб'єктивний вплив людського фактора.[1]

ШІ активно використовується у сфері безпеки та правопорядку. Камери з технологіями розпізнавання облич, системи аналізу поведінки та прогнозування злочинності дозволяють оперативно виявляти потенційні загрози та реагувати на них. У сфері охорони

здоров'я алгоритми ШІ допомагають аналізувати медичні дані, передбачати епідемії та покращувати систему медичного обслуговування громадян.

Прогнозування та аналіз даних відіграють важливу роль у фінансовій сфері та управлінні міським господарством. ШІ може оцінювати економічні ризики, аналізувати податкові надходження та витрати бюджету, а також сприяти розвитку розумних міст за допомогою оптимізації транспортних потоків, енергоспоживання та екологічного моніторингу [2].

Основною метою впровадження ШІ є підвищення ефективності державного управління, скорочення бюрократії та покращення якості державних послуг. Водночас важливо дотримуватися певних умов для його коректного використання. Це, зокрема, забезпечення прозорості алгоритмів, захист персональних даних, відповідальність за прийняті рішення та контроль за можливими упередженостями у роботі системи.

Штучний інтелект має великий потенціал у сфері публічного управління, але його впровадження потребує ретельного аналізу, правового регулювання та контролю за дотриманням етичних норм.

Список використаних джерел

1. Штучний інтелект у публічному управлінні. *Київський національний економічний університет*. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8f740b46-5a48-41d8-b5e0-5e2f24eff3d2/content>. (дата звернення: 04.03.2025).
2. Національне агентство України з питань державної служби - Голова НАДС: Публічна служба потребує застосування алгоритмів ШІ для оптимізації управлінських процесів та забезпечення нової якості послуг для громадян. *Головна | Національне агентство України з питань державної служби*. URL: <https://nads.gov.ua/news/holova-nads-publiczna-sluzhba-potrebuie-zastosuvannia-alhorytmiv-shi-dlia-optymizatsii-upravlinskykh-protsesiv-ta-zabezpechennia-novoi-iakosti-posluh-dlia-hromadian> (дата звернення: 11.03.2025).

Козлова Ірина Олександрівна,

студентка 44-І групи 014 Середня освіта (Історія)

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: асистент Федоров І. О.

ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

У сучасному суспільстві гендерна культура є джерелом забезпечення рівноправності, соціальної справедливості та гармонійного розвитку особистості.

У цій темі розглядаються аспекти формування гендерної культури молоді в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін та формування сукупності соціальних цінностей. Основною метою дослідження є розкриття сутності гендерної культури та умов її формування у студентської молоді в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін.

Дослідження питання гендерної освіти та виховання студентської молоді є дуже різноманітною, оскільки містить безліч галузей в історичному, соціологічному, психологічному, педагогічному та інших аспектах. Здійснений аналіз наукових праць дозволив нам визначитись з понятійно-категоріальним полем гендерних досліджень, ключовим поняттям якого є феномен гендера.

Гендерна культура це, як фундаментальний вимір соціальних відносин, українського в культурі, що містить елементи усталеності та мінливості. Одним із аспектів гармонійної особистості є гендерний, тобто узгодженість зі своїм гендерним «Я», побудова конструктивних взаємин з особою протилежної статі. Гендерну культуру розглядають як складову загальнолюдської культури, результат ефективного гендерного виховання та самовиховання, що виражається у: 1) свідомій гармонізації фемінних і маскулінних якостей особистості та вмінні конструювати гармонійні взаємини з партнером протилежної статі; 2) розвитку потреби в удосконаленні власної міжстатевої поведінки, формуванні

конструктивних гендерних цінностей, умінь будувати гармонійні взаємини з партнером протилежної статі в реальному житті [1; 2].

Також виокремлено наукові ідеї та погляди, що змістовно наблизили нас до визначення особистісного трактування поняття «гендерна культура» і полягають у: використанні принципу гендерної рівності та демократії, домінування індивідуальних характеристик особистості; порівняння чоловічих та жіночих рис особистості, установленні зв'язку між їх біологічною статтю та досягненнями в соціальному житті; визначенні специфічного добору гендерних знань тощо [3; 4].

З урахуванням означених підходів, поняття «гендерна культура» розглядаємо як специфічний добір культурних характеристик, заснованих на психологічних особливостях поведінки чоловіка та жінки, що закріплюють зв'язок між біологічною статтю й досягненнями (особистості) у соціальному житті, культивують соціальну поведінку щодо взаємовідносин обох статей і в яких наявні елементи динаміки. На основі аналізу наукової літератури щодо сутності феномена гендерної культури виявлено її певні особливості: 1) поєднання двох понять – «гендер» і «культура», серед яких поняття гендера вважаємо ключовим; 2) як і загальна культура, гендерна є цілісною системою, що має певну структуру та відповідні функції; 3) як складно організована система, що має свою специфіку – жіночу та чоловічу – може бути структурованою за чоловічим чи жіночим варіантом і відображеною в поняттях «культура жінки» та «культура чоловіка»; 4) це особливий вид культури, властивий суспільству в цілому й конкретній людині як суб'єктові суспільних відносин зокрема; 5) передбачає формування уявлень про життєве призначення статей, притаманні їм позитивні якості, розкриття фізіологічних, психологічних особливостей чоловіка та жінки [1; 2].

Основою для розробки педагогічних умов були п'ять концептуальних ідей наукового дослідження: покладення в основу навчально-виховного процесу вищої школи принципів гендерної освіти та виховання як галузі накопичення гендерних знань у студентської молоді; використання можливостей психолого-педагогічних дисциплін для реалізації ідеї гендерної рівності; розуміння сутності поняття «гендерна культура»; спонукання до упровадження в навчально-виховний процес вищої школи інноваційних інтерактивних технологій; необхідності використання особистісно орієнтованого гендерного підходу з боку всіх учасників навчально-виховного процесу. Так, реалізація першої педагогічної умови – наповнення змісту навчальних дисциплін гендерною тематикою, спрямованою на формування у студентської молоді сучасних уявлень щодо взаємовідносин статей, в основу якої покладено вимір інтелектуальної, ціннісної та поведінкової сфер життєдіяльності представників обох статей уможливила ознайомлення студентської молоді з інформацією про наявність гендерних проблем у сучасному суспільстві, що сприяло перегляду уявлень до себе як до чоловіка чи жінки в контексті цінності індивідуальності, розумінню переваг гендерно-рівних відносин. Під час вивчення виокремлених гендерних тем у межах психолого-педагогічних дисциплін («Психологія», «Педагогіка» та ін.), опрацювання матеріалів методичного посібника та опанування спецкурсу студенти засвоюють понятійно-термінологічний апарат гендерних досліджень, формують знання гендерних теорій, обізнаності в нормативно-правовому забезпеченні, сформованості уявлень щодо особливостей гендерної та статевої ідентичності людини, розв'язують проблеми гендерного спрямування [4]. Важливою педагогічною умовою формування гендерної культури студентської молоді у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін є використання інтерактивних технологій, що були засновані на вдосконаленні особистісно орієнтованого підходу до підвищення мотивації студентської молоді для формування їхньої власної гендерної культури.

Таким чином ми можемо зробити висновки, формування гендерної культури серед молоді в Україні є фактором демократичного розвитку суспільства, сприяючи забезпеченню рівних можливостей для всіх громадян незалежно від держави. Дослідження показує, що на гендерну соціалізацію молоді зазвичай впливає сім'я, освітні установи, засоби масової інформації. Для успішного розвитку гендерної культури необхідно запроваджувати освітні програм, які сприяють критичному мисленню щодо гендерних стереотипів, а також

підтримувати державні й громадські ініціативи, спрямовані на гендерну рівність. Важливим аспектом є адаптація найкращих європейських практик та їх інтеграція в українську реальність. Отже лише через комплексний підхід, що включає, медійну грамотність, правову підтримку та суспільний освітній діалог, можна створити умови для гармонійного розвитку особистості та подолання дискримінаційних бар'єрів у суспільстві.

Список використаної літератури

1. Бутурлим Т. І. Гендерна теорія в таблицях і схемах: навч.-метод. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2011. 41 с.
2. Бутурлим Т. І. Застосування гендерного підходу в процесі вивчення української літератури: навч.-метод. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2011. 97 с.
3. Васильченко О. І. Формування гендерної культури студентів університету: методичні рекомендації. О. І. Васильченко. Запоріжжя, 2013. 76 с.
4. Горбач І. І. Гендерна освіта в Україні: реалії та перспективи розвитку. Зб. наук. пр. XIV Міжнар. наук.-практ. конф. «Молодь в умовах нової соціальної перспективи». К., 2012. Ч. I. С. 359–365.

Мишко Аліна Володимирівна,

студентки 24-ї групи

спеціальності 014 Середня освіта (Історія)

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: асистент Федоров І. О.

ПРОТИДІЯ ПРОПАГАНДИ ЯК ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ

Пропаганда — потужний інструмент управління суспільною думкою. Світові війни ХХ століття, економічні та соціальні кризи, панування тоталітарних режимів та, разом з цим, утвердження пропаганди як засобу впливу на свідомість, призвели до викривленого деформованого відображення суспільством правової реальності. Деформація (від лат. «спотворення») правової свідомості — це явище, що характеризує викривлене розуміння цінності права і виражає негативне ставлення до законності і правопорядку [2, с.7].

Війна Росії проти України оголила всі недоліки системи міжнародного правопорядку і виявила цілу низку глобальних проблем. Одним із найважливіших і болючих питань є достовірність інформації та протидія пропаганді. Інформаційна війна є інструментом викривлення суспільної свідомості та управління масами. На жаль, ми можемо спостерігати трагічні наслідки пропаганди сьогодні, оскільки війна інформаційна стала частиною війни реальної [1, с.154]. Військова агресія росії проти України активно супроводжується інформаційною війною. Оскільки мас-медіа є основним джерелом інформування суспільства, вони найбільш ефективно впливають на формування громадської думки. У сучасному світі, охопленому глобалізацією, мас-медіа стали невід'ємною частиною життя людини, здатні викривати сприйняття дійсності і викликати відчутні суспільні наслідки [3, с.54].

У сучасному світі пропаганда поділяється на такі класифікації:

- чорна пропаганда приховує справжнє джерело певної інформації та використовує інше як «першоджерело»;
- сіра пропаганда - поширення певної інформації без певного джерела чи автора; - позитивна пропаганда - головна мета - зміцнення соціальної злагоди, виховання людей відповідно до сучасних цінностей для розвитку суспільства тощо. тип пропаганди, який існує і не має на меті маніпулювання людьми;
- негативна пропаганда - це тип, який більшість людей асоціює зі словом «пропаганда». Така пропаганда використовується в тоталітарних державах для контролю над громадянами, а під час війни - для дезінформації ворожого населення та залучення його до військових формувань [2, с.14].

В Україні питання боротьби з пропагандою, здається, було актуальним завжди. Однак, по-справжньому ми звернули увагу на цю проблему після Революції Гідності та анексії Криму [1, с.156]. Після російського вторгнення в лютому 2022 р. потік російської дезінформації і супроводжувані нею руйнівні наслідки значно зросли. У відповідь на цю дезінформаційну загрозу Україна активно використовує прогрес, досягнутий у зміцненні інформаційно-медійного середовища з 2014 року, а також розробляє механізми безпосереднього реагування на інформаційні загрози. Це включає надання достовірної інформації, забезпечення можливості протистояння дезінформації і політичні заходи для протидії загрозам, що йдуть від російських державних ЗМІ [3, с. 57].

Україна активно впроваджує інформаційну політику, спрямовану на протидію російській пропаганді. Однією з ініціатив є програма інформування населення щодо можливих інформаційних фейків, що можуть йти з боку ворога. Починаючи з кінця лютого 2022 року, українські громадяни отримують докладне інформування про війну, з особливим акцентом на тому, що надійна інформація може бути отримана лише від офіційних українських джерел. Ця стратегія дозволила протистояти традиційним російським тактикам, які передбачають розповсюдження неправдивої інформації та її активне поширення через соціальні мережі та інші загальнодоступні канали. [3, с. 57].

Президент України Володимир Зеленський підписав закон (законопроект №5101), яким вносяться зміни до раніше прийнятих нормативних актів. Даний закон спрямований на заборону пресі, телебаченню та радіо виправдовувати, визнавати правомірною, заперечувати збройну агресію Російської Федерації проти України у 2014 році, зокрема шляхом подання збройної агресії РФ проти України як «внутрішнього конфлікту», «громадянського конфлікту», «громадянської війни», заперечення тимчасової окупації частини території України [1, с. 156].

Пропаганда — це серйозна загроза міжнародному правопорядку і внутрішній стабільності держав. Тому у питаннях боротьби з дезінформацією і фейками не може бути жодних компромісів [1, с. 156].

Список використаних джерел

1. Аналітично-порівняльне правознавство. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/05/30.pdf>
2. Електронний репозитарій КРС ЧНУ ім. Петра Могили: Home. URL: <https://krs.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2599/1/Горбенко.pdf>
3. Ужгородський національний університет. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/70319>

Саврацький Константин Вячеславович,

студент 34-І групи

спеціальності 014 Середня освіта (Історія)

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: асистент Федоров І. О.

УКРАЇНА В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Під час Першої світової війни (1914–1918) територія України була розділена між двома імперіями: Російською та Австро-Угорською. Це призвело до того, що українці воювали по обидва боки фронту, часто опинившись один проти одного.

У роки війни українське питання набуло міжнародного значення. У 1917 році, після Лютневої революції в Росії, була проголошена Українська Народна Республіка (УНР). УНР намагалася встановити дипломатичні відносини з іншими державами та відстояти свою незалежність. Таким чином, 9 лютого 1918 року в Брест-Литовському був підписаний мирний договір між УНР та Центральними державами, який визнав суверенність.

Найважливішим аспектом є те, що українські землі під час Першої світової війни були поділені між Російською та Австро-Угорською імперіями. Це розділення мало

далекосяжні політичні, соціальні та економічні дослідження для українського народу. Політичний контекст і участь у війні. У складі Російської імперії велика частина сучасної центральної та східної України зазначила масову мобілізацію до армії, що призвело до значних людських втрат і поглиблення соціального кризу. На західних територіях (Галичина, Буковина, Закарпаття) під владою Австро-Угорщини розвивалися власні політичні ініціативи, які орієнтувалися на здобуття національної автономії та незалежності.

З початком війни українські політичні сили зайняли різні позиції. У Галичині було створено Союз визволення України, який підтримує Центральні держави (Німеччину та Австро-Угорщину) з надією на здобуття незалежності України. Водночас, у Наддніпрянській Україні діяли проімперські організації, які підтримували Російську імперію.

У 1917 році, після Лютневої революції в Росії, Українська Центральна Рада проголосила автономію України, а згодом – незалежність. Це призвело до конфлікту з більшовицькою Росією, відомого як Перша радянсько-українська війна (грудень 1917 – березень 1918). Більшовицькі війська намагалися встановити контроль над Україною, але зустріли опір з боку Української Народної Республіки (УНР).

Політичний контекст і участь у війні

- **Поділ території:**

У складі Російської імперії велика частина сучасної центральної та східної України зазначила масову мобілізацію до армії, що призвело до значних людських втрат і поглиблення соціальної кризи. На західних територіях (Галичина, Буковина, Закарпаття) під владою Австро-Угорщини розвивалися власні політичні ініціативи, які орієнтувалися на здобуття національної автономії та незалежності.

- **Національне відродження:**

У Галичині та інших західних землях сформувалися різні українські організації, серед яких особливе місце посідав Союз визволення України. Ці сили розраховувалися на підтримку Центральних держав (Німеччини та Австро-Угорщини) з наданням здобуття самостійності.

Революційні події та формування державності

- **Революція 1917 року:**

Лютнева революція в Росії стала каталізатором для змін. В Україні з'явилася можливість для політичної самоорганізації. У цей період у Києві сформувалася Українська Центральна Рада, яка спочатку проголосила автономію, а згодом — незалежність.

- **Брест-Литовський договір:**

У січні 1918 року Українська Народна Республіка (УНР) підписала Брест-Литовський світ з Центральними державами. Цей договір формально визнавав українську державність, але водночас закріплював зовнішню залежність від Німеччини та Австро-Угорщини. Це стало першим етапом у боротьбі за самостійність, хоча і супроводжувалося подальшими викликами.

Соціально-економічні наслідки та виклики

- **Війна та руйнування:**

Активна участь у військових діях, мобілізація населення, руйнування інфраструктури та економічні труднощі призвели до загострення соціальної кризи. Війна стала каталізатором для подальших революційних процесів, що суттєво вплинули на подальший розвиток української державності.

- **Внутрішні протиріччя:**

Розділення території між імперіями створило основу для подальших конфліктів. Зіткнення інтересів проімперських сил та українських націоналістичних організацій сприяло внутрішній поляризації, що мало наслідки і в післявоєнний період.

Підсумок. Отже, період Першої світової війни став переломним для України. Хоча війна принесла найбільше та руйнування, вона також стала поштовхом до національного відродження. Події цього часу заклали основу для боротьби за незалежність, яка продовжувалася в наступні роки в умовах політичної нестабільності та зовнішнього тиску.

Список використаних джерел

1. Юрій М. Вплив Першої світової війни на перебіг історичних подій в Україні та світі у ХХ столітті. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Історія*. 2024. № 59. С. 41–48. URL: <https://doi.org/10.31861/hj2024.59.41-48> (дата звернення: 11.03.2025).
2. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/Ukr-pit_98.pdf (дата звернення: 11.03.2025).
3. Грицак Ярослав. Нариси з історії України: формування української модерної нації. *Чтиво: електронна бібліотека*. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hrytsak_Yaroslav/Narys_istorii_Ukrainy.pdf (дата звернення: 12.01.2025).

Тищенко Костянтин Олексійович,
студент 24-І групи
спеціальності 014 Середня освіта (Історія),
Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: асистент Федоров І. О.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Внутрішньо переміщені особи (ВПО) – це громадяни, які змушені покинути своє постійне місце проживання, але не перетнули міжнародний кордон. В Україні ця проблема набула особливої актуальності після збройного конфлікту на сході країни та тимчасової окупації Криму.

Внутрішньо переміщені особи (ВПО) є однією з найуразливіших категорій населення в умовах збройних конфліктів та інших кризових ситуацій. Вони змушені залишати свої домівки, рятуючись від небезпеки, і часто стикаються з численними правовими та соціальними проблемами [2].

Україна має розвинену нормативно-правову базу для захисту прав ВПО. Основним документом є Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Цей закон визначає статус ВПО, порядок їх реєстрації, права та обов'язки, а також механізми соціальної підтримки. Важливу роль у захисті прав ВПО відіграє міжнародне право. Резолюції ООН, документи Ради Європи, а також інші міжнародні угоди встановлюють стандарти захисту та підтримки ВПО [2].

Правове регулювання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні на сьогодні здійснюється на основі чинної нормативно-правової бази, яка регламентує особливості публічного управління в зазначеній сфері. Зокрема, до основних законодавчих актів слід віднести такі закони:

- «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28.02.1991 р.;
- «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 21.03.1991 р.;
- «Про пенсійне забезпечення» від 05.11.1991 р.;
- «Про охорону праці» від 14.10.1992 р.;
- «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 р.;
- «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування» від 26.06.1997 р.;
- «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 05.10.2000 р.;
- «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 р.;
- «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 13.01.2005 р.;
- «Про реабілітацію інвалідів в Україні» від 06.10.2005 р.;
- «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 р. [1; с.127].

Ці та інші нормативно-правові акти врегульовують відносини, які поширюються на всі сфери життя українського суспільства, проте в умовах внутрішнього переселення осіб норми зазначених законів особливо актуальні для зазначеної категорії населення [1; с.127].

Одна з ключових проблем – забезпечення належного рівня життя ВПО. Для цього держава передбачає: Фінансову допомогу – щомісячні виплати, компенсація за оренду житла, пільги на комунальні послуги. Житлові програми – пільгові кредити, тимчасове житло у модульних містечках, субсидії. Освіту та працевлаштування – право на безкоштовне навчання, вступ до ЗВО без складання ЗНО, пріоритетне працевлаштування. Медичне забезпечення – безкоштовний доступ до лікарень, пільги на ліки, психологічна допомога.

Попри наявність законодавчої бази, внутрішньо переміщені особи стикаються з численними труднощами, серед яких: Бюрократія – складні процедури реєстрації, отримання виплат, підтвердження документів. Дискримінація – проблеми з орендою житла, працевлаштуванням, упереджене ставлення у громадах. Недостатнє фінансування – нестача коштів на виплати та житлові програми.

Правове регулювання внутрішньо переміщених осіб в Україні залишається складним і потребує подальшого вдосконалення. Необхідно усунути бюрократичні перешкоди, забезпечити кращий соціальний захист та адаптацію ВПО в нових громадах. Тільки так можна гарантувати їхні права та створити умови для повноцінної інтеграції у суспільство.

Список використаних джерел

1. Alimova I. Правове регулювання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб: проблеми та шляхи їх вирішення. *Theory and practice of public administration*. 2020. Т. 1, № 68. С. 126–133. URL: <https://doi.org/10.34213/tp.20.01.16> (дата звернення: 13.02.2025).
2. Consultant.net.ua. Правове регулювання внутрішньо переміщених осіб. «Консультант» Юридичний маркетплейс: послуги юриста онлайн - consultant.net.ua. URL: <https://consultant.net.ua/consultant-article/7625> (дата звернення: 13.02.2025).

ФАКУЛЬТЕТ ПРИРОДНИЧОЇ І ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТИ

СЕКЦІЯ ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТИ ТА ІНФОРМАТИКИ

Солдаткін Олег Віталійович,
магістрант 61М-М групи
спеціальності 014 Середня освіта (Математика)
Факультету природничої і фізико-математичної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Зайка О. В.

РОЛЬ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПОХІДНОЇ

Вивчення похідної функції є одним із ключових етапів шкільного курсу математики, що має глибокий зміст і широкі застосування.

Проте засвоєння цього поняття може викликати труднощі у здобувачів освіти, якщо розглядати його лише у межах одного предмета, без зв'язку з реальними процесами та іншими галузями знань.

Залучення міжпредметних зв'язків у процесі вивчення похідної функції сприяє формуванню глибшого розуміння цього поняття, розкриває його практичну значущість та допомагає здобувачам освіти усвідомити, як математичні ідеї застосовуються у різних сферах життя. Наприклад, у фізиці похідна описує швидкість зміни величин, у економіці використовується для аналізу темпів зростання чи спаду, а в інформатиці допомагає в моделюванні динамічних систем.

Питання міжпредметних зв'язків привертало увагу педагогів ще з давніх часів. Такі видатні освітяни, як Я. А. Коменський, К. Д. Ушинський, В. Ф. Одоєвський та інші, наголошували на важливості інтеграції навчальних предметів, оскільки це сприяє формуванню у здобувачів освіти цілісного уявлення про природу та правильного розуміння навколишнього світу [1].

Говорячи про міжпредметні зв'язки, варто означити поняття міжпредметних задач - це такі задачі, які потребують залучення знань з різних предметів, або задачі, що складені на матеріалі одного предмету, але використовуються з визначеною метою у викладанні іншого предмету [2].

Розглянемо, як саме тему «Похідна функції та її застосування» можна пов'язати з іншими навчальними предметами.

На уроках географії здобувачі освіти неодноразово працюють з картами. Аналогові карти є похідними від цифрових оригіналів у тому сенсі, що вони отримані шляхом перетворення цифрових даних у паперовий формат.

Наприклад, якщо цифрова карта містить висоти місцевості у вигляді числових значень, то похідна цієї функції (крутизна схилу) допомагає визначити, де рельєф різко змінюється. Це використовується для побудови контурних ліній на картах, які допомагають у візуалізації підйомів і спусків.

Таким чином, аналогія між похідною та картами проявляється в тому, що:

1. Похідна показує швидкість зміни функції, а на картах це відповідає зміні висоти місцевості.
2. Графік похідної допомагає аналізувати поведінку функції, подібно до того, як контурні лінії на карті допомагають визначити характер рельєфу.

Також зв'язок виражається і під час вивчення демографічних процесів. Так, ідея соціологічної моделі Томаса Мальтуса полягає в тому, що приріст населення пропорційний кількості населення в даний момент часу $N(t)$.

Тобто, поняття похідної в географії є частиною економічної географії, сейсмології тощо.

Якщо розглядати поняття похідної у хімії, то у цій науці її використовують для визначення швидкості хімічної реакції за формулою $V(t) = p'(t)$.

У біології похідна має місце у задачах, коли необхідно з відомої залежності чисельності популяції $x(t)$ визначити відносний приріст в момент часу t , що виражається законом $P = x'(t)$.

Тобто, здобувачам освіти під час вивчення теми «Застосування похідної» можна запропонувати для розв'язання наступну задачу з біології:

Задача №1. Нехай популяція бактерій в момент часу t (час в секундах) нараховує $x(t)$ особин: $x(t) = 1500 + 200t^2$. Визначте швидкість росту популяції: 1) в момент часу 1 с; 2) в момент часу 60 с.

Розв'язання

$$x'(t) = 2 \cdot 200t = 400t \text{ – швидкість росту популяції;}$$

$$1) x'(1) = 400 \cdot 1 = 400 \text{ (ос/с) – швидкість росту популяції за 1 секунду;}$$

$$2) x'(60) = 400 \cdot 60 = 24000 \text{ (ос/с) – швидкість росту популяції за 60 секунд.}$$

Відповідь: 400 ос/с і 24000 ос/с.

Також, під час вивчення теми «Застосування похідної» варто продемонструвати зв'язок із фізикою, бо похідна тут має досить широке коло застосування:

1. Швидкість матеріальної точки.
2. Миттєва швидкість як фізичний зміст похідної.
3. Миттєве значення сили змінного струму.
4. Миттєве значення ЕРС електромагнітної індукції.
5. Максимальна потужність тощо.

Розглянемо приклади задач, зі шкільних підручників математики різних рівнів (рівень стандарту та профільний рівень).

Задача №2. Матеріальна точка масою 4 кг рухається по координатній прямій за законом $s(t) = t^2 + 4$ (переміщення вимірюють у метрах, час - у секундах). Знайдіть імпульс $P(t) = mv(t)$ матеріальної точки в момент часу $t_0 = 2$ с [3].

Розв'язання

$$v(t) = s'(t) = (t^2 + 4)' = 2t;$$

$$p(t_0) = p(2) = mv(t_0) = 4 \cdot 2 \cdot 2 = 16 \left(\frac{\text{кг} \cdot \text{м}}{\text{с}}\right);$$

Відповідь: $16 \frac{\text{кг} \cdot \text{м}}{\text{с}}$.

Задача №3. Через поперечний переріз провідника у кожний момент часу t проходить заряд $q(t) = 5\sqrt{2t+5}$ (q вимірюється в кулонах, а t – у секундах). Знайдіть силу струму в момент часу $t = 10$ с [4].

Розв'язання

$$I(t) = q'(t) = (5\sqrt{2t+5})' = \frac{5}{\sqrt{2t+5}};$$

$$I(t_0) = I(10) = \frac{5}{\sqrt{2 \cdot 10 + 5}} = \frac{5}{5} = 1 \text{ (А);}$$

Відповідь: 1 А.

Отже, міжпредметні зв'язки відіграють ключову роль у процесі вивчення похідної, оскільки дозволяють зробити процес вивчення практично орієнтованим. Аналізуючи зв'язки похідної з різними навчальними предметами можна побачити її значення у різних сферах науки.

Наприклад, у фізиці похідна допомагає описувати швидкість зміни величин, наприклад, швидкість і прискорення. У біології вона використовується для моделювання процесів росту та зміни популяцій. У хімії похідна дозволяє аналізувати швидкість хімічних реакцій, а у географії – визначати зміну висот, нахили рельєфу та інші природні процеси.

Отже, використання міжпредметних зв'язків у процесі вивчення похідної сприяє кращому розумінню її сутності, підвищує мотивацію здобувачів освіти до навчання та формує цілісне уявлення про зв'язок математики з реальним світом.

Список використаних джерел

1. Видавництво педагогічної преси та літератури. Міжпредметні зв'язки як педагогічна категорія. Теоретичні аспекти. *Видавництво «Шкільний світ»*. URL: <https://osvitaua.com/2018/07/65675/>.

2. Беседін Б.Б., Бабенко Н.О. Міжпредметні зв'язки на уроках математики. URL: <http://dspace.ddpu.edu.ua/ddpu/bitstream/123456789/244/1/pp137-143.pdf>.
3. Мерзляк А. Г., Номіровський Д. А., Полонський В. Б., Якір М. С.. Математика: алгебра і початки аналізу та геометрія, рівень стандарту : підруч. для 10 кл. закладів загальної середньої освіти. Х.: Гімназія, 2018. 256 с.: іл.
4. Бевз Г. П., Бевз В. Г., Владімірова Н. Г.. Алгебра і початки аналізу. Профільний рівень : підруч. для 10 кл. закладів загальної середньої освіти. К.: Видавничий дім «Освіта», 2018. 336 с.

Бивалін Владислав Олексійович,
магістрант 61М-Ф групи предметної спеціальності
014.08 Середня освіта (Фізика та астрономія)
Факультету природничої і фізико-математичної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Рябоко А. В.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ МОДУЛЯ «ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА»

У сучасному світі інформаційні технології займають важливе місце в усіх сферах життя, забезпечуючи доступ до величезних обсягів інформації, автоматизацію різноманітних процесів та нові можливості для комунікації і роботи. Однак разом із цими перевагами з'являються й нові загрози, зокрема кіберзлочинність, витік персональних даних, несанкціонований доступ до ресурсів і інші виклики, які ставлять під сумнів безпеку інформації. У зв'язку з цим знання та навички в галузі інформаційної безпеки стають важливими не лише для фахівців у галузі ІТ, а й для кожної людини [1].

Система освіти повинна оперативно реагувати на ці виклики, інтегруючи основи інформаційної безпеки у навчальні програми, що забезпечить формування у здобувачів освіти важливих компетентностей у цій галузі. Одним із ефективних інструментів для цього є вибіркового модуль «Інформаційна безпека», що дає можливість поглиблено вивчати принципи та методи захисту інформації, а також розвивати практичні навички виявлення загроз і застосування інструментів для захисту даних [2].

Актуальність викладання теми інформаційної безпеки значно зросла у зв'язку з поширенням кіберзагроз та швидким розвитком технологій захисту. Відсутність достатнього методичного забезпечення та недостатній доступ до практичних ресурсів для викладання цієї теми є серйозною проблемою. Це вимагає постійного оновлення методик навчання та пошуку нових підходів для підготовки фахівців у цій важливій сфері.

Метою дослідження є розробка та обґрунтування методичних підходів і технологій для ефективного викладання вибіркового модуля «Інформаційна безпека», які сприятимуть формуванню у студентів практичних навичок та компетентностей у сфері захисту інформації.

У завданні роботи - проаналізувати стан викладання вибіркового модуля з тематики інформаційної безпеки в сучасній освіті, визначити дидактичні принципи та методичні підходи для забезпечення ефективності навчання, розробити модель викладання модуля «Інформаційна безпека», що включає використання сучасних технологій і цифрових інструментів; запропонувати систему практичних завдань для формування навичок забезпечення інформаційної безпеки; оцінити ефективність запропонованих методик через педагогічний експеримент; сформулювати рекомендації для викладачів щодо впровадження вибіркового модуля.

Для ефективного викладання модуля «Інформаційна безпека» важливо враховувати сучасні методичні підходи, які поєднують теоретичні знання з практичними навичками.

Навчальний процес повинен включати:

- Теоретичні блоки, що висвітлюють основи інформаційної безпеки, зокрема типи загроз, принципи захисту інформації, методи шифрування, захист персональних даних.
- Практичні завдання, що дають можливість студентам виявляти та аналізувати

реальні загрози, навчатися застосовувати засоби захисту даних та захищати власну інформацію в Інтернеті.

- Інтерактивні платформи та симуляції реальних загроз для закріплення матеріалу.
- Проектне навчання, яке дозволяє студентам працювати в групах над реальними кейсами, пов'язаними з кіберзахистом.

Основними методичними засобами для навчання модуля «Інформаційна безпека» є:

- Цифрові інструменти та платформи, такі як онлайн-курси, ресурси для тренувань з кібербезпеки, симулятори атак і захисту.
- Мультимедійні презентації, що дозволяють візуалізувати складні технічні аспекти безпеки та захисту.
- Інтерактивні завдання та вправи, що сприяють активному залученню учнів у процес навчання.

Для ефективного засвоєння знань з інформаційної безпеки, важливо використовувати практичні завдання, які можуть включати:

- Аналіз реальних кейсів про кіберзлочинність і порушення безпеки.
- Розпізнавання фішингових атак та інших форм шахрайства в Інтернеті.
- Створення власних паролів та систем їх зберігання, навчання технікам шифрування.
- Практичні роботи з інструментами захисту інформації, такими як антивірусні програми, фаєрволи, системи виявлення вторгнень [3].

Для оцінки ефективності запропонованої методики викладання модуля «Інформаційна безпека» необхідно провести педагогічний експеримент, який дозволить визначити, наскільки ефективно студенти опановують основи кібербезпеки, а також порівняти результати в експериментальній та контрольній групах.

Застосування сучасних методичних підходів та інтеграція практичних компонентів у викладання модуля «Інформаційна безпека» дозволяє значно підвищити рівень обізнаності студентів про кіберзагрози та навички захисту інформації. Використання цифрових інструментів, інтерактивних платформ та реальних кейсів забезпечує більш ефективне навчання та підготовку до реальних викликів у сфері безпеки.

Таким чином, методика навчання модуля «Інформаційна безпека» повинна бути гнучкою та адаптованою до швидко змінюваних технологій і вимог ринку праці, сприяючи розвитку критичного мислення у студентів та їхньому усвідомленому підходу до захисту інформації в цифровому середовищі.

Список використаної літератури

1. Іванов А. М. Гейміфікація у навчанні: новий погляд на методику викладання. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Освіта і цифровий світ». Харків : ХНУ ім. Каразіна, 2023. С. 43–46.
2. Петрова М. С. Використання інформаційних технологій у процесі викладання у старшій школі. Інформаційні технології в освіті. 2022. № 2. С. 14–21.
3. Харіна А. М. Засоби ефективного викладання вибіркового модулю «Інформаційна безпека» : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 014 «Середня освіта» / наук. керівник К. С. Решевська. Запоріжжя : ЗНУ, 2024. 68 с.

Линок Ярослав Сергійович,
магістрант 61М-Ф групи предметної спеціальності
014.08 Середня освіта (Фізика та астрономія)
Факультету природничої і фізико-математичної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Рябко А. В.

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ВИБІРКОВОГО МОДУЛЯ «ГРАФІЧНИЙ ДИЗАЙН» У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНФОРМАТИКИ У ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ

Сучасна інформатична освіта вимагає постійної модернізації у відповідь на стрімкий розвиток цифрових технологій та зміни на ринку праці. Одним із ефективних підходів до оновлення змісту навчання є введення вибіркового модуля, таких як «Графічний дизайн», до курсу інформатики. Це дозволяє учням не тільки отримати теоретичні знання, а й сформувати додаткові цифрові компетентності, які є важливими для успішного професійного розвитку в майбутньому [1, 2].

Вибір модуля «Графічний дизайн» є логічним кроком у сучасному навчальному процесі, оскільки він відповідає потребам ринку праці та інтересам учнів. В умовах розвитку інформаційних технологій і поширення цифрових медіа, вміння працювати з графічним дизайном стає необхідним для багатьох професій, включаючи маркетологів, дизайнерів, веб-розробників, а також для тих, хто планує працювати в індустрії реклами чи мультимедіа [3].

Зміст модуля «Графічний дизайн» охоплює широке коло тем, серед яких основи візуальної комунікації, принципи композиції, типографіка, а також основи роботи з растровою та векторною графікою. Це знання є основою для створення дизайну у різних формах: від друкованих матеріалів до веб-сайтів і мобільних додатків.

Методичні аспекти навчання модуля «Графічний дизайн» передбачають інтеграцію різноманітних сучасних педагогічних технологій, що забезпечують максимальну ефективність навчального процесу. Одним із ключових методів є проєктне навчання, яке дозволяє учням працювати над реальними завданнями і створювати власні проєкти. Це розвиває креативність, практичні навички та здатність працювати в команді.

Крім того, важливими є кейс-методи, що сприяють розвитку критичного мислення та вміння знаходити оптимальні рішення в умовах реальних робочих ситуацій. Практичні завдання та робота з графічними редакторами, такими як Adobe Photoshop чи Illustrator, дозволяють учням набувати навичок, які будуть корисні не тільки в навчанні, але й у професійному житті.

Інтеграція цього модуля в загальний курс інформатики через профільно-орієнтовані завдання дозволяє ефективно поєднати теоретичні знання з практичними навичками. Використання програмного забезпечення для моделювання графічних проєктів допомагає учням освоїти сучасні інструменти для створення дизайну, що відповідають вимогам індустрії.

Попри всі переваги введення модуля «Графічний дизайн», існують певні проблеми, які потребують вирішення. Однією з основних є відсутність систематизованих навчально-методичних матеріалів з історії графічної культури, дизайну та типографіки. Для успішного освоєння дисципліни необхідно розробити базу знань, яка охоплюватиме теоретичні аспекти цих галузей, що забезпечить учням глибоке розуміння предмета.

Іншою проблемою є необхідність розробки методичних рекомендацій щодо вивчення комп'ютерної верстки, яка є невід'ємною частиною графічного дизайну. Створення методичних матеріалів, що охоплюють основи верстки, дасть змогу навчати учнів правильно організовувати простір на сторінці, працювати з текстами, зображеннями та іншими елементами дизайну.

Нарешті, важливо продовжити дослідження ефективності методик викладання цього модуля в профільній школі. Це дозволить вдосконалювати навчальні плани, адаптувати їх до змінюваних умов і потреб учнів, а також визначити найбільш ефективні методи навчання для різних категорій учнів.

Модуль «Графічний дизайн» є важливим складником сучасного курсу інформатики, оскільки дає учням необхідні навички та знання для роботи з цифровими технологіями в сфері дизайну. Використання інтерактивних методів навчання, таких як проєктне навчання, кейс-методи та практичні завдання, дозволяє учням не лише освоювати теоретичні знання, але й застосовувати їх на практиці. Проте для ефективного навчання необхідно подолати існуючі проблеми, зокрема, розробити методичні матеріали з історії дизайну та комп'ютерної верстки, що стане основою для подальшого вдосконалення навчальної програми.

Список використаної літератури

1. Острога М. До питання про вивчення модуля «графічний дизайн» у старшій школі. *Матеріали результатів досліджень молодих науковців. Випуск 13.* С. 53.
2. Генсерук Г. Р. Розробка електронного навчально-методичного комплексу з інформатики «вибірковий модуль: графічний дизайн». *Редакційний комітет.* 2020. С. 87.
3. Косовець О., Соє О., Крупський Я. Методика навчання інформатики у профільній школі: аналіз посібників з вебтехнологій. *Математика, інформатика, фізика: наука та освіта, 1(1),* 2024. 56-62.

Кононенко Олена Олександрівна,
магістрантка 50-61 ММ групи
предметної спеціальності 014.04 Середня освіта (Математика)
Факультету природничої і фізико-математичної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викл. Сухойваненко Л. Ф.

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У НАВЧАННІ АЛГЕБРИ ТА ПОЧАТКІВ АНАЛІЗУ: МЕТОДИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Алгебра та початки аналізу є основою математичної освіти, яка забезпечує розвиток логічного мислення, здатність до аналізу і узагальнення, а також важливі навички розв'язування практичних задач. У сучасних умовах інтерактивні технології навчання, що включають використання різноманітних цифрових інструментів і методів, стають необхідними для підвищення ефективності навчального процесу. Вони дозволяють не лише спростити процес засвоєння складних математичних концепцій, але й зацікавити учнів, створюючи умови для активного навчання та самостійного пошуку рішень.

Інтерактивні технології навчання є методами, що активізують участь учнів у навчальному процесі через використання мультимедійних та комп'ютерних засобів, що дозволяють здійснювати взаємодію з учнями на кожному етапі навчання. У контексті вивчення алгебри і початків аналізу ці технології використовуються для демонстрації математичних процесів, а також для візуалізації результатів розв'язку [1].

Інтерактивні методи навчання включають:

- використання онлайн-платформ та програмних засобів для автоматичної перевірки розв'язків;
- застосування комп'ютерних симуляцій для вивчення властивостей функцій та графіків;
- інтерактивні вправи та завдання, що дозволяють учням експериментувати з різними методами розв'язування.

Інтерактивні технології навчання мають значний вплив на процеси засвоєння знань та розвиток учнів, змінюючи традиційні підходи до освіти. Основні переваги таких технологій включають миттєву зворотну реакцію, можливість самостійної перевірки знань та підвищення мотивації через гейміфікацію й мультимедійні засоби [2]:

1. Миттєва зворотна реакція дозволяє учням одразу отримувати оцінки своїх знань та коригувати помилки. Це сприяє кращому засвоєнню матеріалу та дозволяє уникнути накопичення помилок, а також дає можливість викладачу своєчасно коригувати підхід до навчання.

2. Самостійна перевірка знань через цифрові інструменти, такі як онлайн-опитування чи симуляції, сприяє розвитку самостійності учнів, їх критичного мислення та навичок самооцінки. Це дозволяє учням виявляти свої сильні та слабкі сторони, що допомагає більш цілеспрямовано працювати над ними.

3. Підвищення мотивації до навчання завдяки використанню гейміфікації та мультимедійних ресурсів. Ігрові елементи, такі як бали та конкурси, створюють захоплююче навчальне середовище, що стимулює учнів досягати кращих результатів і зацікавлює їх у вивченні складних тем.

Загалом, інтерактивні технології змінюють характер навчання, роблячи його більш ефективним, цікавим та орієнтованим на учня, що сприяє розвитку важливих навичок, таких як самостійність, критичне мислення та мотивація.

Методика застосування інтерактивних технологій для навчання алгебри і початків аналізу охоплює кілька важливих аспектів, таких як використання інтерактивних платформ (GeoGebra, WolframAlpha, Mathcad) для виконання завдань з автоматичною перевіркою, комп'ютерні симуляції для візуалізації графіків функцій і рівнянь, а також застосування ігрових методів для підвищення інтересу до навчання. Важливим елементом є також створення віртуальних лабораторій для роботи з реальними математичними проблемами, що дозволяє учням розв'язувати задачі за допомогою спеціалізованих інструментів. Всі ці аспекти сприяють оптимізації процесу навчання та підвищенню якості засвоєння матеріалу.

Впровадження інтерактивних технологій у навчальний процес передбачає:

1. Використання електронних підручників і завдань. Платформи, що дозволяють створювати завдання з автоматичною перевіркою, дають можливість учням перевіряти свої знання у реальному часі.

2. Відеоуроки та онлайн-курси. Ці ресурси надають можливість учням вивчати матеріал у зручний для них час і темп, забезпечуючи гнучкість навчання.

3. Системи дистанційного навчання. Платформи, такі як Moodle або Google Classroom, можуть бути використані для організації онлайн-занять, де учні можуть виконувати завдання, взаємодіяти з іншими учасниками та отримувати зворотній зв'язок від вчителя.

Дослідження показують, що використання інтерактивних технологій для навчання алгебри і початків аналізу дозволяє досягти значних покращень у розумінні математичних концепцій. Учні, які активно використовують ці технології, демонструють кращі результати на тестах і вправах, краще запам'ятовують методи розв'язання та здатні більш ефективно застосовувати їх на практиці [3].

Завдяки інтерактивним методам навчання:

- значно зростає мотивація учнів до вивчення математики;
- знижується рівень стресу і страху перед складними задачами;
- покращується розуміння абстрактних математичних понять завдяки наочності та візуалізації.

Перспективи розвитку інтерактивних технологій у навчанні математичних дисциплін включають впровадження новітніх інструментів, таких як штучний інтелект для автоматизованої перевірки творчих завдань, а також використання віртуальної та доповненої реальності для більш інтерактивного навчання.

Застосування інтерактивних технологій є важливим кроком до забезпечення високоякісної математичної освіти, що відповідає сучасним вимогам і допомагає учням не лише отримати необхідні знання, а й розвивати критичне мислення та навички самостійної роботи.

Список використаних джерел

1. Федосєєв, С.Е. Форми і методи інтерактивного навчання алгебри і початків аналізу. Збірник наукових праць. Педагогічні науки (2015), 126, 139–147. URL: <http://www.enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10796/Fedoseev.pdf;jsessionid=555F1FE88C33776C03F1D142D5334204?sequence=1>

2. Руденко Н.М. Антипова С.О. Застосування інтерактивних технологій та ікт на уроках математики в закладах загальної середньої освіти. «*Young Scientist*» No 1 (89) January, 2021. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-1-89-53>
3. Чорна І.В., Мельничук Л.В., Татарин О.М. Використання інтерактивних технологій в освітньому процесі під час викладання природничо-математичних дисциплін. «*Молодий учений*» No 6 (106) Червень, 2022. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-6-106-13>

Скиба Олексій Миколайович,
магістрант 61М-М групи предметної спеціальності
014.04 Середня освіта (Математика)
Факультету природничої і фізико-математичної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Заїка О. В.

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ РОЗДІЛУ «ІНТЕГРАЛ ТА ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ» В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Сучасна освіта переживає активну цифрову трансформацію, особливо в умовах вимушеного дистанційного навчання. Перехід шкіл і університетів на дистанційну форму (спочатку через пандемію COVID-19, а згодом і через воєнні дії) поставив викладачів перед викликом забезпечити якісне навчання за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Тема інтегралу є однією з ключових у шкільному курсі математики, оскільки поняття інтеграла пронизує всю сучасну математику та широко використовується в природничих і технічних науках [3]. Водночас методика викладання теми «Інтеграл та його застосування» залишається недостатньо вивченою, а потенціал цифрових та дистанційних технологій навчання реалізується не в повному обсязі. Це зумовлює актуальність дослідження, спрямованого на вдосконалення підходів до вивчення інтегралів із залученням сучасних цифрових засобів.

Ефективне навчання інтегралів у дистанційному форматі базується на поєднанні онлайн-інструментів, мультимедійних ресурсів і інтерактивних методів навчання. Сьогодні складно уявити процес викладання математики без застосування інформаційних технологій, оскільки вони міцно увійшли у повсякденне життя та сприяють підвищенню пізнавальної активності учнів.

У дистанційному форматі це означає, що вчитель активно застосовує такі засоби:

- *Відеоконференції та віртуальні дошки.* Проведення онлайн-уроків за допомогою платформ Zoom, Google Meet тощо забезпечує синхронну взаємодію, а віртуальні дошки (Padlet, Jamboard, Whiteboard) дозволяють спільно розв'язувати задачі, будувати графіки та обговорювати хід розв'язання в реальному часі.
- *Динамічні математичні програми.* Програмні засоби на кшталт GeoGebra, Gran1, Gran-2D та інші системи комп'ютерної математики дають можливість наочно продемонструвати абстрактні поняття інтеграла. Рациональне застосування цих інструментів дозволяє ефективно реалізувати принцип наочності, сприяє формуванню в учнів чітких уявлень про досліджуваний об'єкт та полегшує перехід від конкретних образів до абстрактних математичних понять. Зокрема, використання програми GeoGebra дає змогу легко знаходити первісні функції, обчислювати визначені інтеграли, а також визначати площі фігур, обмежених графіками заданих функцій. Учні можуть самостійно експериментувати з побудовою графіків та обчисленнями, що сприяє глибшому розумінню змісту інтеграла.
- *Онлайн-сервіси для навчання та контролю.* Використання навчальних платформ (Google Classroom, Moodle, Всеукраїнська школа онлайн тощо) дозволяє розміщувати електронні підручники, відеоуроки та інтерактивні завдання для самостійної роботи учнів. Тестові платформи і сервіси для опитування (наприклад, Kahoot, Classtime) підтримують

зворотний зв'язок і контроль знань: учитель може швидко оцінити засвоєння матеріалу теми «Інтеграл» через онлайн тести, інтерактивні вікторини або обговорення на форумі курсу.

Під час дистанційного вивчення інтегралів важливо структуровано поєднати синхронні та асинхронні форми роботи. На початку вивчення теми доцільно запропонувати учням відеолекцію чи мультимедійну презентацію з теоретичними основами інтеграла та його застосувань. Далі в синхронному онлайн-занятті вчитель разом з учнями розв'язує базові приклади, демонструючи екран з використанням, наприклад, GeoGebra для візуалізації області під кривою або обчислення інтегралів. Учні мають можливість задавати питання через аудіо чи чат, що наближає таке заняття до традиційного уроку. Після цього учням надаються завдання для самостійного виконання: розрахувати інтеграли або площі фігур за допомогою програмного інструментарію, підготувати міні-проект (наприклад, дослідити застосування інтеграла в фізиці чи економіці) або пройти онлайн-тест для закріплення знань. Такий підхід сприяє підтриманню активності учнів та розвитку їхніх навичок самостійної роботи навіть на відстані.

Досвід впровадження цифрових технологій у навчання інтегралів свідчить про підвищення якості навчального процесу. По-перше, цифрові засоби суттєво розширюють можливості наочності та експерименту. Учні можуть швидко перевіряти гіпотези, змінювати параметри задач (наприклад, межі інтегрування) і миттєво отримувати результат, що було б неможливо реалізувати традиційними засобами на уроці. За спостереженнями, працювати з такими програмними засобами легко, що дозволяє за короткий час розв'язати більше задач, ніж на папері чи дошці [1]. Це веде до економії навчального часу і більш ефективного його використання на обговорення прикладних аспектів інтегралів. По-друге, цифровий формат навчання інтегрує елементи гри та змагальності (гейміфікації), що підвищує мотивацію учнів. Використання інтерактивних завдань і миттєвого зворотного зв'язку стимулює учнів до активної участі в навчанні, замість пасивного спостереження.

Наукові дослідження підтверджують позитивний вплив ІКТ на засвоєння математичних понять. Використання комп'ютерних моделей під час вивчення інтегралів сприяє активізації пізнавальної діяльності учнів, розвиває їх наочно-образне мислення та, за умови правильного застосування, суттєво підвищує ефективність навчального процесу. Опитані викладачі та учні старшої школи відзначають, що заняття з використанням динамічних математичних програм викликають більший інтерес і допомагають краще зрозуміти складні теми, ніж звичайні лекції. Ба більше, результати анкетування студентів українських закладів освіти показали, що 75% опитаних вважають дистанційне навчання ефективним, а 36,1% – найприйнятнішою формою навчання [2]. Це свідчить про значний позитивний досвід і сприйняття дистанційних технологій у навчанні, за умови належної організації.

Водночас ефективність методики залежить від ряду умов. Необхідні відповідні технічні засоби (комп'ютери, планшети, стабільний інтернет) та цифрова грамотність як учителів, так і учнів. Важливою є підготовка вчителя: уміння користуватися спеціалізованим програмним забезпеченням, продумувати інтерактивні завдання та підтримувати дисципліну й зворотний зв'язок у онлайн-класі. За дотримання цих умов дистанційне вивчення інтегралів із застосуванням цифрових технологій може досягати результатів, порівняних з традиційним навчанням у класі.

Запропонована методика використання цифрових технологій у вивченні розділу «Інтеграл та його застосування» в умовах дистанційного навчання доводить свою ефективність. Цифрові інструменти дають змогу оновити та вдосконалити підходи до вивчення цієї теми, посилюючи наочність і інтерактивність навчального процесу, що у результаті позитивно позначається на рівні та якості засвоєння учнями навчального матеріалу. Учні не лише опановують техніку інтегрування, але й набувають досвід самостійного дослідження задач, розвитку системного та критичного мислення, формують інформаційну культуру роботи з даними. Дистанційний формат за допомогою цифрових технологій показав, що за належної організації можна підтримувати високий рівень залучення учнів і досягати освітніх результатів навіть поза традиційною аудиторією.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у розширенні застосування даної методики. Доцільно дослідити довготривалий ефект використання цифрових технологій: як

вони впливають на глибину розуміння математичних концепцій та успішність учнів на підсумкових атестаціях. Крім того, цікавим напрямом є інтеграція новітніх технологій – адаптивних навчальних систем, елементів штучного інтелекту, віртуальної та доповненої реальності – у процес навчання інтегралів, що може ще більше підвищити залученість і наочність. Подальша робота у цьому напрямі сприятиме створенню цілісної цифрової методики навчання математики, здатної забезпечити високу якість освіти за будь-яких умов навчання.

Список використаних джерел

1. Ботузова Ю. В. Методичні особливості вивчення теми «Визначений інтеграл» у старшій школі з використанням онлайн-сервісів і програмних продуктів *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2015. Вип. 46. С. 100–107.
2. Васильєва Д. Стан дистанційного навчання математики під час війни в Україні *Український педагогічний журнал*. 2022. № 2. С. 38–47.
3. Матеріали платформи «Всеосвіта». URL: vseosvita.ua (дата звернення: 03.03.2025).

СЕКЦІЯ БІОЛОГІЇ, ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ ТА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ

Бурчак Тетяна Станіславівна,
здобувачка 43-БП групи
спеціальності 014 Середня освіта
Факультету природничої і фізико-математичної освіти
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Хроленко М. В.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ЗАСОБІВ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ В 7 КЛАСІ

В сучасних умовах спостерігається стрімка інформатизація, що стосується всіх сфер діяльності. Важливості вже більше набуває особистість, що є творчою, здатна самостійно мислити, приймати нестандартні рішення, адаптувати знання в різних галузях з урахуванням змінюваних умов життєдіяльності, активно розбудовувати суспільство з використанням найсучасніших технологій. З огляду на зазначене вище одним із головних завдань сучасної освітньої діяльності є впровадження ефективних методичних засобів, технологій пошуку, навчання, виховання й самовдосконалення обдарованої молоді.

Із цих позицій мультимедійні засоби в освітньому процесі на сучасному етапі стають життєвою необхідністю, адже дозволяють удосконалити зміст навчального матеріалу, збільшити обсяг теоретичного матеріалу, сприяють виконанню учнями низки індивідуальних завдань, провадженню науково-дослідницької, пошукової, експериментальної, проєктної діяльності, створюють умови для реалізації природних обдарувань особистості.

Про необхідність інформатизації зазначається і в Концепції загальної середньої освіти: «Освіта ХХІ століття – це освіта для людини. ХХІ століття – час переходу до високотехнологічного інформаційного суспільства, у якому якість людського потенціалу, рівень освіченості й культури всього населення набувають вирішального значення для економічного і соціального поступу країни. Інтеграція і глобалізація соціальних, економічних і культурних процесів, які відбуваються у світі, перспективи розвитку української держави на найближчі два десятиліття вимагають глибокого оновлення системи освіти, зумовлюють її випереджувальний характер» [5].

Тож мультимедійні засоби якраз і допомагають підняти шкільний урок на якісно новий, сучасний рівень, сприяють розвитку дослідницьких, аналітичних, творчих здібностей не лише учнів, а й педагогів. Заняття з використанням мультимедійних засобів дають змогу урізноманітнити освітній процес, залучити учнів до активної участі в ньому, сприяють поліпшенню рівня унаочнення навчального матеріалу, допомагають одержати вищий результат швидше і з меншими витратами сил та енергії у порівнянні з іншими технологіями. Завдяки мультимедійному супроводу вчитель може збагатити урок додатковим матеріалом,

що неможливо під час роботи зі звичайною шкільною дошкою. Особливо гостро потреба проведення таких уроків виникла під час пандемії Covid-19 та в умовах воєнного конфлікту.

Проблемі використання комп'ютерних технологій в освітньому процесі присвячено наукові праці Р. Вільямса, С. Григор'єва, Т. Губіної, С. Гуревича, М. Жалдака, М. Климової, Н. Кочеткової, В. Семенова, В. Федорчука та багатьох ін. Різні аспекти застосування мультимедійних засобів в освітньому процесі з біології розкриваються в роботах З. Абрамової, О. Белякова, С. Бешенкова, Д. Гольневої, Н. Луніної, В. Пасічника, А. Піменова та ін.

Водночас у методиці викладання біології, методичній літературі та освітній практиці окреслена проблема набуває актуальності та необхідності дослідження, оскільки доцільність застосування мультимедійних засобів в закладах загальної середньої освіти визначається широкими можливостями роботи з інформаційними джерелами як в умовах школи, так і під час самостійної роботи всіх учасників освітнього процесу. Також зазначені засоби відкривають нові напрями для творчості, набуття та закріплення різних навичок, дозволяють реалізувати принципово актуальні форми і методи навчання.

Біологія є одним з тих навчальних шкільних предметів, що дає насичений та багатий матеріал для відпрацювання різноманітних методів і прийомів роботи з інформацією. І застосування мультимедійних технологій надає цілий арсенал можливостей щодо опрацювання матеріалу у вигляді таблиць, схем, діаграм, змогу визначити залежність між об'єктами та явищами, будовою та функціями.

Поняття «мультимедіа» розглядають як «спектр інформаційних технологій, що використовують різноманітні програмні та технічні засоби з метою найбільш ефективного впливу на користувача» [4, с. 48]; «сучасну інформаційну технологію, що об'єднує за допомогою комп'ютерних засобів графічні зображення, відео, звук та інші спеціальні ефекти» [6, с. 421]. Бачимо, що замість поняття «мультимедіа» все ж краще використовувати поняття «мультимедійні технології» та «мультимедійні засоби».

Так, в «Енциклопедії освіти» мультимедійні засоби навчання розглядаються як «комплекс апаратних і програмних засобів, що дозволяють користувачеві спілкуватися з комп'ютером, використовуючи різноманітні, природні для себе середовища: графіку, гіпертексти, звук анімацію, відео. Відповідно, технології, які дають можливість за допомогою комп'ютера інтегрувати, обробляти і водночас відтворювати різноманітні типи сигналів, різні середовища, засоби і способи обміну інформацією, називають мультимедійними» [2, с. 532]. І. Васи́ликів зазначає, що мультимедійні технології дозволяють створювати онлайн-курси та електронні ресурси, що полегшує доступ до освітнього контенту для здобувачів.. Використання відеоконференцій, форумів та інших соціальних мультимедійних інструментів дозволяє здобувачам обмінюватися ідеями, спілкуватися з викладачами та одногрупниками, створюючи віртуальні спільноти [1, с. 62]. Мультимедійні технології відіграють ключову роль у формуванні цифрової культури здобувачів, сприяючи їхньому розвитку як професіоналів та активних громадян цифрового суспільства [3].

Можемо констатувати, що мультимедійні технології охоплюють різні види забезпечення та інструменти, що допомагають у створенні, редагуванні та відтворенні мультимедійного контенту (рис. 1).

В освітньому процесі ЗЗСО з біології мультимедійні засоби розв'язують низку основних завдань:

- формування в учнів технічного світогляду, закріплення на практиці знань, умінь, навичок, спираючись на закони та закономірності розвитку природи;
- ознайомлення учнів з місцем і роллю мультимедіа технологій у сучасному повсякденному житті;
- ознайомлення та залучення учнів до різних видів діяльності, формування необхідних для цього знань і вмінь, навчання учнів способів використання різноманітних засобів;
- формування в учнів відповідальності за результати власної діяльності, комплексу особистісних якостей.

Рис. 1. Класифікація мультимедійних технологій навчання

На уроках біології в 7 класі ми використовуємо мультимедійні засоби у процесі проведення різних типів уроків і на всіх етапах сучасного уроку. Зокрема, це такі: презентаційні програми (наприклад, Microsoft PowerPoint), що дозволяють учням презентувати певну інформацію з використанням тексту, зображень, аудіо- та відеоеlementів; відеоматеріали (TikTok, YouTube) для візуалізації певних явищ чи процесів, що відбувається в організмі тварин, демонструють їх поведінку чи фізіологічні функції; електронний журнал для внесення даних про академічні досягнення учнів; інтерактивні дошки, що дозволяють і вчителю, й учневі організовувати інтерактивну взаємодію з використанням графіки, відео, аудіо; анімаційні програми (Adobe Animate, Blender, Autodesk Maya); застосунок Learning Apps для створення інтерактивних вправ; застосунок Kahoot, для створення вікторин чи ігрових ситуацій та ін.

Отже, використання мультимедійних засобів на уроках біології дозволяє інтенсифікувати діяльність вчителя й учня; підвищити якість вивчення предмета; відобразити особливості біологічних об'єктів, висунути на передній план найбільш важливі (з точки зору навчальних цілей і завдань) характеристики досліджуваних об'єктів і явищ природи.

Список використаних джерел

1. Василюк І. Основні проблеми та шляхи впровадження мультимедійних технологій в початковій школі. *Молодь і ринок*, 2019. № 1 (168). С. 62–66.
2. Енциклопедія освіти / Національна академія педагогічних наук України; гол. ред. В. Г. Кремень; Київ : Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.
3. Кремень В. Г., Сисоєва С. О., Бех І. Д. та ін. Концепція виховання дітей та молоді в цифровому просторі. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2022. Вип. 4, № 2. С. 1–30.
4. Маршицька В. В. Про використання мультимедійних технологій у процесі викладання навчальних дисциплін у ВНЗ. *Вісник Черкаського національного університету : Педагогічні науки*. Черкаси. 2012. № 8. С. 47– 54.
5. Про Концепцію загальної середньої освіти. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v_5-2290-01#Text
6. Синиця М. О. Використання мультимедійних технологій у навчальному процесі ВНЗ як засіб формування педагогічних знань. Професійна педагогічна освіта: становлення і розвиток педагогічного знання : монографія / за ред. проф. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 418–438.

Царенко Валентина Вікторівна,
магістрантка 61М-Б групи
спеціальності 014 Середня освіта
Факультету природничої і фізико-математичної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Бурчак Л. В.

ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ 10 КЛАСУ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ І ЕКОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Раптовий перехід до дистанційного навчання, що став наслідком пандемії COVID-19, а згодом і повномасштабної війни в Україні, вимагав негайної адаптації освітнього процесу до нових реалій. Учням довелося самостійно організовувати своє навчання, що спричинило зниження їхньої мотивації та пізнавальної активності. В умовах обмеженого прямого контакту з педагогами використання дистанційних технологій набуло особливої актуальності як засіб підтримки інтересу до навчання та розвитку критичного мислення.

Науковці відзначають, що пізнавальна активність є рушійною силою освітнього процесу, оскільки вона сприяє розвитку критичного мислення здобувачів, формуванню в них навичок аналізу та синтезу інформації, а також підвищенню внутрішньої мотивації учнів до навчання. Розвиток пізнавальної активності є одним із ключових завдань сучасної освіти, що забезпечує не лише засвоєння знань, а й формування здатності до самостійного навчання впродовж життя.

Пізнавальна активність – це складний психолого-педагогічний феномен, що визначає рівень залученості учнів у процес пізнання, їхню готовність і прагнення до самостійного пошуку, аналізу та засвоєння знань. Вона охоплює когнітивні, емоційно-мотиваційні та поведінкові аспекти, які забезпечують ефективне навчання та саморозвиток особистості [2].

В умовах дистанційного навчання особливого значення набувають методи стимулювання пізнавальної активності, які включають використання інформаційно-комунікаційних технологій, інтерактивних завдань і проблемного навчання [1].

Певні аспекти пізнавальної активності здобувачів досліджували Л. Арістова, О. Киричук, О. Коберник, В. Лозова та ін. Проте питання застосування новітніх технологій для стимулювання цієї активності в умовах дистанційного навчання залишається недостатньо дослідженим, особливо на уроках біології і екології.

У зв'язку з вищесказаним, тема нашого дослідження «Розвиток пізнавальної активності учнів 10 класу на уроках біології і екології в процесі дистанційного навчання» вбачається нам актуальною та своєчасною.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити методику розвитку пізнавальної активності учнів 10 класу на уроках біології і екології в процесі дистанційного навчання.

Об'єкт дослідження – освітній процес з біології і екології в 10 класі Глухівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №1.

Предмет дослідження – методика розвитку пізнавальної активності учнів 10 класу на уроках біології і екології в процесі дистанційного навчання.

Відповідно до мети дослідження нами визначено *завдання дослідження*:

1. Проаналізувати теоретичні підходи та поняття «пізнавальна активність».
2. Розглянути психолого-педагогічні основи розвитку пізнавальної активності учнів.
3. Визначити роль дистанційного навчання в підвищенні пізнавальної активності учнів старшої школи на уроках біології і екології.
4. Розробити методику розвитку пізнавальної активності учнів 10 класу в процесі дистанційного навчання.
5. Експериментально перевірити ефективність розробленої методики розвитку пізнавальної активності учнів 10 класу в процесі дистанційного навчання.

Для вирішення поставлених завдань планується використати такі *методи дослідження*:

- теоретичних: аналіз наукової літератури, педагогічного досвіду та нормативно-правових документів;

- емпіричних: спостереження, анкетування та тестування учнів; педагогічний експеримент, що включає констатувальний, формувальний та контрольний етапи;
- статистичних: кількісний та якісний аналіз отриманих даних.

Отже, дистанційне навчання є важливим інструментом для підвищення якості освіти, стимулювання пізнавальної активності учнів та розвитку їхнього критичного мислення в умовах сучасних викликів. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці методики розвитку пізнавальної активності учнів 10 класу в процесі дистанційного навчання.

Список використаних джерел

1. Кадемія М. Ю., Шахіна І. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі : навчальний посібник. Вінниця: ТОВ «Планер», 2011. 220 с.
2. Шепеленко Т. Л. Формування пізнавальної активності учнів у сучасному освітньому просторі : монографія. Харків : Вид-во ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2017. 152 с.

Фаєвська Дарина Максимівна,
магістрантка 50-61 М-Б спеціальності 014 Середня освіта
Факультету природничої і фізико-математичної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Мегем О. М.

ЗАСТОСУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНТЕГРОВАНОМУ КУРСУ «ЗДОРОВ'Я, БЕЗПЕКА ТА ДОБРОБУТ»

Здоров'я підростаючого покоління є фундаментом формування потенціалу дорослого населення. Оскільки це один із найважливіших показників економічного благополуччя та національної безпеки України, збереження здоров'я дітей стає провідним напрямом на світовому рівні, що відображається у прийнятті міжнародних програм з охорони дитячого здоров'я на рівні Всесвітньої організації охорони здоров'я [1].

Однак у сучасних умовах проблема погіршення здоров'я підростаючого покоління визначається не лише несприятливим впливом соціально-економічних, політичних та екологічних чинників, а також негативним впливом педагогічних чинників [2].

Питання використання здоров'язбережувальних технологій у межах освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) вивчалися багатьма вченими та педагогами, такими як Т. Бойченко, О. Ващенко, О. Савченко тощо.

Проте недостатньо висвітленою залишилась проблема застосування здоров'язбережувальних технологій у процесі навчання інтегрованому курсу «Здоров'я, безпека та добробут».

Здоров'язбережувальна діяльність ЗЗСО має бути спрямована на виконання гігієнічних рекомендацій щодо оптимізації умов навчання та способу життя дітей та підлітків. Це насамперед, використання керованих чинників, які не вимагають додаткових фінансових витрат: ефективних методів навчання; розвантаження змісту; підвищення питомої ваги рухової активності; поліпшення організації харчування; раціоналізація дозвільної діяльності, канікулярного часу та літнього відпочинку дітей та молоді.

Вчителі у процесі навчання інтегрованому курсу «Здоров'я, безпека та добробут» вказують на доцільність застосування наступних здоров'язбережувальних форм роботи: ранкова гімнастика; фізкультхвилинки, рухливі ігри, вправи; вправи-енергізатори; дихальна гімнастика; пальчикова гімнастика; звукова гімнастика; ігри та ігрова терапія; казки та казкотерапія; гімнастика для очей; кольоротерапія; релаксаційні паузи (звуки музики у поєднанні зі звуками природи: спів птахів, шум води);прави для зняття напруги, покращення постави; фітотерапія; аромотерапія; арт-техніка [4].

Найкращий спосіб розпочати освітній процес із ранкової гімнастики. Вона може бути представлена як фізкультурною паузою, чи дихальною гімнастикою, або у вигляді сміхотерапії.

Рухливі паузи необхідно проводити на всіх уроках. Зокрема, доцільно застосовувати такі фізкультурні паузи: 1) Вправа «Потягування»: сидючи розкрити руки, підняти вгору,

потягнутися назад, потім уперед, праворуч, ліворуч. 2) Вправа «Обертання»: сидючи випрямити руки вперед, зробити оберти кистями рук.

Оздоровчі хвилини під час уроків доцільно комбінувати з фізичними вправами для постави, вправи для очей, рук, шиї, ніг. Фізичні вправи краще проводити під музичний супровід. Цей прийом допомагає зняти втому, відновити рівновагу учнів. Педагоги зацентовують увагу на доцільності застосування вправ – енергізаторів.

Наприклад, вправа «Колективний крик». Усі стають у коло. Вчитель просить усіх сісти. За сигналом вчителя всі починають тягнути звук, одночасно піднімаючись. У процесі вставання шум повинен зростати. Піком є підстрибування з підняттям рук вгору. Потім шум поступово стихає з повернення у вихідне положення.

Варто в освітньому процесі застосовувати дихальну гімнастику, яка покращує роботу органів дихальної системи. Наприклад: 1) «Свічка». Візьміть вузьку смужку паперу і уявіть, що це свічка, дуйте на неї. Струмінь видиху повинен бути без різких коливань - папір контролює рівність видиху; 2) «Надування кульок». Імітування надування кульки. 3) «Дрова». Діти стають прямо, ноги на ширині плечей. Руки опущені, пальці зчеплені у замок. Піднімають руки вгору, вдихають, прогинаються назад. Потім, різко видихають, зі звуком «ха» нахилиються, опускають руки, як під час удару сокирою, між ніг і одразу піднімають їх вгору. Повторити 5-10 разів. Дуже важливо, щоб звук «ха» був результатом різкого видиху, йшов із грудної клітки. Вправа покращує роботу дихальної системи.

Варто застосовувати і пальчикову гімнастику, яка знімає психічне навантаження, зокрема «Піаніно», «Віяло», «Рибка», «Нам холодно» тощо.

Кольоротерапія допоможе зняти зорову втому. Доцільно використовувати карти зеленого та блакитного кольору. Достатньо учням 2 хвилини подивитися на ці насичені кольори – і зникає напруга очей. Ще можна запропонувати учням протягом 1-2 хвилин розглянути картину, ілюстрацію, краєвид.

Варто застосовувати музикотерапію, релаксаційні паузи. Музика знімає стреси, стимулює роботу мозку, підвищує засвоєння навчального матеріалу, сприяє естетичному вихованню. Звук – це енергія. Правильно підібрані мелодії здатні активізувати резерви людини.

В основі арт-техніки лежить творча діяльність насамперед малювання. Творчий розвиток є не лише головним терапевтичним механізмом, саме він допомагає виховати здорову особистість. За допомогою арт-техніки дитина має можливість висловити свої переживання, почуття. Крім того, творча діяльність допомагає зняти напругу, сприяє підвищенню дитячої самооцінки, впевненості у власних силах і розвиває творчі здібності. Основна мета таких технік – це духовний розвиток, самопізнання людини через творчість та покращення адаптації учнів.

Отже, схарактеризовані технології прищеплюють учням принципи здорового способу життя, посилюють мотивацію до навчання. Вчителі в тісній взаємодії з учнями, батьками, медичними працівниками, практичними психологами, соціальними педагогами, усіма тими, хто зацікавлений у збереженні та зміцненні здоров'я дітей, здатні створити здоров'язбережувальне освітнє середовище.

Список використаних джерел

1. Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі: колективна монографія / за заг. ред. Л.М. Рибалко. Тернопіль : Осадца В.М., 2019. 400 с.
2. Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі : схвалено Указом Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text>
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи: ухвалений рішенням колегії МОН 27/10/2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
4. Сучасні технології збереження здоров'я учнів у діяльності психологічної служби і психолого-медико-педагогічних консультацій : посіб. / авт. кол.: А. Г Обухівська та ін. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2016. 218 с.

Безродна Марія Андріївна,
магістрантка 61М-Б групи спеціальності 014 Середня освіта
Факультету природничої і фізико-математичної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Хлонь Н. В.

**РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ
ІНТЕРАКТИВНОГО ТА ПРОЄКТНОГО НАВЧАННЯ
В КУРСІ «БІОЛОГІЯ І ЕКОЛОГІЯ»**

Сучасний світ зіткнувся з серйозними екологічними проблемами, що набули глобального характеру: забруднення навколишнього середовища, кліматичні зміни, виснаження природних ресурсів [11]. Вирішення цих викликів є неможливим без формування екологічно свідомого суспільства, члени якого володіють розвиненим екологічним мисленням. У цьому контексті екологічна освіта відіграє ключову роль, а вивчення предмету «Біологія і екологія» в 11 класі набуває особливого значення, оскільки сприяє розумінню учнями глобальних екологічних проблем та формуванню їхньої екологічної відповідальності [13].

Проблема розвитку екологічного мислення учнів є важливим завданням сучасної школи, що підкреслюється в освітніх реформах та концепціях сталого розвитку [5, 9]. Екологічне мислення передбачає не лише засвоєння знань про природу, але й вироблення активної громадянської позиції щодо її збереження та раціонального використання природних багатств [1]. Проте, як показує практика, рівень екологічної свідомості значної частини учнівської молоді залишається недостатнім [4]. Нерідко старшокласники сприймають екологію як переважно теоретичну дисципліну, відірвану від реальних життєвих ситуацій та їхнього особистого досвіду. Така ситуація зумовлює нагальну необхідність пошуку та впровадження нових, більш ефективних підходів до навчання, здатних активно залучати учнів до процесу осмислення та практичного вирішення екологічних проблем сучасності [8].

В Україні, питання розвитку екологічного мислення у контексті освіти активно розробляються провідними науковцями. Значний внесок у дослідження теоретичних та методичних засад екологічної освіти зробили В. В. Вербицький [3], Н. С. Пустовіт [12], О. І. Бондаренко [2] та інші. Зокрема, В. В. Вербицький у своїх працях обґрунтував концептуальні засади екологічної освіти в Україні, наголошуючи на важливості формування екологічної культури особистості та розвитку екологічного мислення як її основи. Н. С. Пустовіт досліджувала питання формування екологічної компетентності учнів у процесі навчання біології, розглядаючи екологічне мислення як важливу складову цієї компетентності. О. І. Бондаренко розробляє методичні підходи до екологічної освіти, зорієнтовані на активізацію пізнавальної діяльності учнів та формування їхньої екологічної відповідальності. Сучасні дослідження українських науковців акцентують увагу на необхідності інтеграції міждисциплінарного підходу, використання інтерактивних та проєктних методів навчання для ефективного розвитку екологічного мислення учнівської молоді [7, 14].

Особливої актуальності проблема розвитку екологічного мислення набуває сьогодні, в умовах не лише глобальних екологічних викликів, але й викликів, що постали перед Україною. Військова агресія, збройні конфлікти та техногенні катастрофи загострили екологічну ситуацію в країні, спричинили значні руйнування екосистем, забруднення територій та погіршення стану здоров'я населення [10]. Відновлення довкілля та забезпечення екологічної безпеки стають пріоритетними завданнями для повоєнного розвитку України. Успішне вирішення цих завдань безпосередньо залежить від рівня екологічної свідомості та екологічного мислення майбутніх поколінь, які будуть відбудовувати країну та визначати шляхи її подальшого розвитку. Крім того, євроінтеграційні прагнення України вимагають гармонізації екологічної політики та

стандартів з європейськими, що також підкреслює важливість формування екологічно компетентних громадян, здатних до ефективної взаємодії у глобальному екологічному просторі.

В умовах реформування освіти в Україні особливої уваги потребує інтеграція інноваційних педагогічних методів у викладання природничих дисциплін, зокрема активне використання проєктних технологій, STEM-методики, цифрових освітніх ресурсів та різноманітних інтерактивних форм навчання [6]. Саме такі підходи здатні забезпечити активне залучення учнів у процес осмислення та вирішення екологічних проблем, сприяти формуванню їхнього критичного та системного мислення, розвитку практичних навичок екологічно відповідальної діяльності.

Використання інтерактивних методів, експериментальних досліджень та проєктної діяльності у викладанні курсу «Біологія і екологія» для учнів 11 класу є перспективним підходом для ефективного розвитку екологічного мислення та формування відповідального ставлення до природи. Інтерактивні методи навчання сприяють активізації пізнавальної діяльності учнів, залучають їх до активного обговорення та осмислення екологічних проблем, стимулюють критичне мислення та вміння працювати в команді. Експериментальні дослідження надають учням безпосередній досвід вивчення природних явищ та екологічних закономірностей, розвивають дослідницькі навички та вміння аналізувати екологічну інформацію. Проєктна діяльність дозволяє учням застосовувати отримані знання на практиці, розвивати творчі здібності та ініціативність у вирішенні екологічних проблем, формує відповідальне ставлення до довкілля через особисту участь у природоохоронних проєктах.

Комплексне застосування інтерактивних методів, експериментальних досліджень та проєктної діяльності в курсі «Біологія і екологія» створює сприятливі умови для глибокого засвоєння екологічних знань, формування цілісного екологічного світогляду, розвитку екологічної компетентності та виховання екологічно відповідальної особистості учня 11 класу, здатної до усвідомленої та активної участі у збереженні довкілля та забезпеченні сталого розвитку. Реалізація даного підходу в освітньому процесі потребує відповідної методичної підтримки та професійної підготовки педагогів, і є важливим кроком на шляху удосконалення екологічної освіти та виховання майбутнього покоління екологічно свідомих громадян України.

Таким чином, дослідження розвитку екологічного мислення старшокласників у процесі вивчення курсу «Біологія і екологія» є актуальним, важливим та своєчасним для сучасної педагогічної науки та освітньої практики України. Результати такого дослідження можуть стати основою для розробки ефективних методичних рекомендацій щодо удосконалення екологічної освіти в старшій школі, спрямованих на формування екологічно свідомого та відповідального молодого покоління.

Список використаних джерел

1. Андрусенко І. В. Формування ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури. *Педагогічний альманах*. 2019. №43. С. 25-32.
2. Бондаренко О.І. Методика екологічного виховання молодших школярів. *Початкова школа*. 2005. 128 с.
3. Вербицький В.В. Екологічна освіта і виховання: концептуальні засади. *Педагогіка і психологія*. 1996. № 3. С. 11–19.
4. Кириченко Н. В. Формування громадянської компетентності учнів засобами екологічної освіти. *Вісник Національної академічних наук України*. 2016. №1. С. 45-49. URL : <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/vknaps/article/view/162>
5. Коваленко О. В., Симоненко Т. В. Інтерактивні методи навчання як засіб формування екологічної компетентності майбутніх учителів біології. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки»*. 2020. №1. С. 105-112. URL : <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/index.php/ped-visnyk/article/view/3442>

6. Концепція розвитку STEM-освіти в Україні. Міністерство освіти і науки України. 2020. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/stem-osvita/koncepciya-rozvitku-stem-osviti-v-ukrayini> (дата звернення: 03.03.2025).
7. Корінний М.М., Корінна Л.М. Інтеграція міжпредметних зв'язків у процесі формування екологічної компетентності учнів. *Інноваційна педагогіка*. 2020. №25. С. 102-107.
8. Мельник, І. В., Ковальчук, О. В. Екологізація шкільного середовища як фактор формування екологічної культури учнів. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія»*. 2019. №295. С. 123-130.
9. Морозюк А. С., Германович Т. В. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі екологічної освіти школярів. *Інформаційні технології в освіті*. 2017. №3. С. 78-85.
10. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні 2022. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. 2023. URL: <https://mepr.gov.ua/news/37391.html> (дата звернення: 03.03.2025).
11. Пономаренко О. В., Заверуха Н. М. Інтеграція екологічної освіти у навчально-виховний процес загальноосвітньої школи. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2018. №1. С. 123-131. URL : <http://ped-ejournal.bdpu.org/index.php/ped-n/article/view/2480>
12. Пустовіт Н.С. Екологічна компетентність як інтегрований результат екологічної освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія*. 2009. Вип. 11. С. 157-163.
13. Титаренко В. П., Савченко О. П. Проектна діяльність як засіб формування екологічної компетентності учнів основної школи. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2015. №6. С. 287-293.
14. Янчук В.З., Германович Т.В. Проектна діяльність як засіб формування екологічної компетентності учнів старшої школи. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. 2021. №95. С. 154-159.

Григорєць Дмитро Григорович,
студент 43-БП групи спеціальності
014 Середня освіта (014.05 Біологія та здоров'я людини)
Факультету природничої і фізико-математичної освіти
Науковий керівник: канд. біол. наук, доц. Луценко О. І.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЧУТТЯ ПРОВИНИ

В умовах сучасних соціальних трансформацій та викликів особливої уваги потребує вивчення емоційної сфери особистості, зокрема моральних емоцій, які відіграють важливу роль у формуванні самосвідомості та регуляції поведінки людини. Серед таких емоцій особливе місце посідає почуття провини, яке є важливим регулятором міжособистісних стосунків та морального розвитку особистості.

Юнацький вік є сензитивним періодом для формування самосвідомості, морально-етичних переконань та ціннісних орієнтацій. У цей час відбувається активний розвиток рефлексії, становлення ідентичності та морального самовизначення особистості. Особливості переживання почуття провини в юнацькому віці можуть суттєво впливати на формування Я-концепції, характер міжособистісних стосунків та загальний емоційний стан молоді людини. Юнацький вік, який і без того є періодом підвищеної емоційної вразливості, в умовах війни характеризується додатковими викликами: необхідністю приймати складні рішення щодо власної безпеки та безпеки близьких, переживанням за долю країни, часто – вимушеним переселенням чи розлукою з рідними.

Теоретичний аналіз наукової літератури свідчить про значний інтерес дослідників до проблеми почуття провини. Різні аспекти цього феномену висвітлені у працях зарубіжних (М. Льюїс, Дж. Тангні, М. Хоффман) та вітчизняних (О. С. Іванченко, Л. І. Березовська, О. В.

Царькова) науковців. Водночас, особливості переживання почуття провини в юнацькому віці в умовах воєнного стану залишаються недостатньо вивченими, що зумовлює актуальність даного дослідження та його практичну значущість для надання психологічної допомоги молоді [2].

Дослідження психологічних механізмів формування почуття провини представляє значний науковий інтерес, оскільки розуміння цих процесів дозволяє краще усвідомити природу морального розвитку особистості. Фундаментальним механізмом формування почуття провини виступає інтеріоризація моральних норм, яка передбачає перетворення зовнішніх соціальних вимог у внутрішні регулятори поведінки.

Л. Колберг – автор теорії морального розвитку особистості – підкреслював, що інтеріоризація моральних норм відбувається поступово через проходження певних стадій, де кожна наступна стадія характеризується більш глибоким розумінням і прийняттям моральних принципів. На думку Ж. Піаже, цей процес тісно пов'язаний з когнітивним розвитком особистості та формуванням здатності до абстрактного мислення [4].

Сучасні дослідники, зокрема Дж. Тангні та Р. Дірінг, наголошують на важливості раннього досвіду соціальної взаємодії у процесі інтеріоризації моральних норм [1].

Розвиток моральної самосвідомості є наступним важливим механізмом формування почуття провини. Цей процес передбачає формування здатності особистості до моральної саморефлексії та оцінки власних дій з позиції етичних норм. Так, А. Бандура – автор теорії соціального навчання – говорив про роль самоконтролю та саморегуляції у розвитку моральної самосвідомості. Він визначив, що здатність до моральних суджень формується через спостереження за поведінкою інших та її наслідками, а також через безпосередній досвід отримання схвалення чи несхвалення власних вчинків [2].

Е. Еріксон при дослідженні стадії психосоціального розвитку, відзначав, що формування моральної самосвідомості особливо інтенсивно відбувається у періоди подолання психосоціальних криз, коли особистість стикається з необхідністю морального вибору та переоцінки власних цінностей [4].

Д. Хартер у своїх дослідженнях розвитку самосвідомості виявила, що формування моральних аспектів Я-концепції тісно пов'язане з розвитком здатності до самооцінки та розуміння власних емоційних станів. Вона підкреслювала важливість узгодженості між реальним та ідеальним Я у процесі морального розвитку.

М. Хоффман звернув увагу на роль емпатійного дистресу у розвитку моральної самосвідомості. Він встановив, що здатність відчувати дискомфорт від усвідомлення страждань інших є важливим стимулом для розвитку моральної рефлексії та формування почуття провини [2].

Видатний американський психолог А. Маслоу у своїх дослідженнях самоактуалізації особистості підкреслював, що внутрішні етичні орієнтири людини формуються разом із розвитком ціннісних установок та прагненням до самовдосконалення.

Американський вчений К. Роджерс, розвиваючи концепцію особистості, яка функціонує повноцінно, зазначав, що людина формує свої етичні орієнтири, інтегруючи власний досвід із Я-концепцією.

Дж. Тангні та її колеги досліджували роль самооцінки та самоконтролю у формуванні етичних орієнтирів. Вони виявили, що люди з розвиненим почуттям провини зазвичай мають більш чіткі та інтегровані внутрішні стандарти поведінки, ніж ті, хто схильний до переживання сорому.

При вивченні емоційного розвитку, М. Льюїс, дійшов висновку, що основи особистих моральних установок закладаються ще в ранньому дитинстві через взаємодію з батьками та іншими значущими дорослими. Льюїс акцентував увагу на важливості емоційної реакції дитини на порушення правил і обмежень, вважаючи, що ці реакції формують основу для розвитку відповідальності та етичних принципів, які зберігаються в дорослому віці.

В. Деймон у своїх дослідженнях моральної свідомості встановив, що розвиток особистих моральних орієнтирів тісно пов'язаний із здатністю до моральних суджень і розумінням причинно-наслідкових зв'язків у міжособистісних стосунках.

Важливе спостереження щодо гендерних аспектів ідентифікації з соціальними нормами зробила К. Гілліган. Її дослідження розкрили специфіку засвоєння моральних норм чоловіками та жінками, підкреслюючи різницю в орієнтації на справедливість та турботу.

Сучасний погляд на проблему ідентифікації з соціальними нормами представлений у працях Дж. Тангні, яка підкреслює важливість балансу між прийняттям соціальних норм та збереженням автономності особистості у моральних судженнях.

Тісно пов'язаним з процесом ідентифікації є механізм інтерналізації очікувань значущих інших, який відіграє визначальну роль у формуванні внутрішніх моральних орієнтирів особистості. Цей складний психологічний процес перетворює зовнішні очікування на внутрішні переконання, що згодом стають частиною моральної свідомості людини. Глибоке розуміння цього процесу знаходимо у гуманістичній психології, зокрема у працях К. Роджерса. Його спостереження за розвитком особистості показали, що здорова інтерналізація очікувань відбувається в атмосфері безумовного прийняття та емоційної підтримки. Саме в таких умовах дитина може вільно досліджувати межі прийнятної поведінки, не боячись втратити любов близьких.

Цікаві спостереження щодо ролі батьківського впливу у процесі інтерналізації моральних очікувань представлені у дослідженнях М. Хоффмана. Він переконливо довів, що найбільш ефективним для формування здорового почуття провини є індуктивний стиль виховання, коли батьки допомагають дитині зрозуміти наслідки її вчинків для інших людей.

Особливу увагу варто приділити дослідженням Д. Хартер, яка розкрила динаміку взаємодії між очікуваннями значущих інших та формуванням самооцінки. Її роботи допомагають зрозуміти, як надмірно високі або непослідовні очікування можуть призводити до формування неадаптивного почуття провини [3].

У сучасному науковому просторі важливе місце займають дослідження В. Деймона, який розглядає інтерналізацію очікувань як частину ширшого процесу формування моральної ідентичності. Його роботи показують, як підліток, спираючись на засвоєні очікування значущих інших, поступово вибудовує власну систему моральних орієнтирів.

Звертаючись до процесів соціального наочіння у формуванні почуття провини, важливо розуміти, що це природний процес, через який кожна людина вчиться розпізнавати та інтегрувати моральні норми у своє повсякденне життя.

Значна частина наших моральних реакцій формується через спостереження та наслідування. Спостерігаючи за реакціями інших людей на різні моральні ситуації, особистість поступово вчиться розпізнавати, які дії можуть викликати почуття провини, а які – схвалення оточуючих.

Особливу роль у цьому процесі відіграють виховні ситуації. Діти найкраще засвоюють моральні норми не через пряме повчання, а через обговорення реальних життєвих ситуацій, де їхні дії вплинули на інших людей. Такий природний процес наочіння дозволяє формувати глибоке розуміння причинно-наслідкових зв'язків між власними діями та їх впливом на оточуючих [2].

Цікаво відзначити, що процес соціального наочіння тісно пов'язаний з розвитком емпатії та соціальної чутливості. Через повсякденну взаємодію з оточенням формується здатність відчувати адаптивне почуття провини, яке мотивує до виправлення помилок та підтримання здорових соціальних стосунків.

Особливо важливою у цьому контексті є групова взаємодія з однолітками, яка створює природне середовище для «тренування» моральної поведінки. Саме в таких ситуаціях діти отримують безпосередній досвід того, як їхні дії впливають на інших, і вчаться брати відповідальність за свої вчинки. Це створює міцну основу для формування здорового почуття провини як важливого регулятора соціальної поведінки [4].

У процесі переживання почуття провини особистість часто вдається до психологічних захисних механізмів, які допомагають впоратися з болісними переживаннями. Ґрунтовні дослідження А. Фройд щодо механізмів психологічного захисту дозволяють краще зрозуміти їхню роль у регуляції почуття провини [1].

До основних захисних механізмів при переживанні провини належать:

1. Рационалізація – механізм, за допомогою якого людина намагається логічно виправдати свої дії, знаходячи їм правдоподібні пояснення. Наприклад, особа може пояснювати свій неетичний вчинок тим, що «всі так роблять» або «це було необхідно для досягнення важливої мети».

2. Проекція – перенесення власних негативних почуттів та думок на інших людей. При цьому людина несвідомо приписує іншим ті наміри чи якості, які викликають у неї почуття провини. Це дозволяє зменшити внутрішню напругу через розподіл відповідальності.

3. Заперечення – найбільш примітивний механізм захисту, коли людина просто відмовляється визнавати факт порушення моральних норм або свою роль у заподіянні шкоди іншим. Цей механізм може проявлятися у формі повного ігнорування ситуації або применшення її значущості.

Важливо розуміти, що хоча захисні механізми допомагають тимчасово знизити психологічну напругу, їх надмірне використання може перешкоджати здоровому переживанню почуття провини та конструктивному вирішенню моральних конфліктів. Адаптивне подолання почуття провини передбачає усвідомлення своєї відповідальності, прийняття наслідків своїх дій та пошук шляхів виправлення ситуації.

Перспективою подальших досліджень вбачаємо експериментально перевірити вплив почуття провини на емоційний стан та поведінку юнаків і дівчат під час проходження виробничої практики на місці вчителя біології та основ здоров'я та на місці практичного психолога.

Список використаних джерел

1. Березовська Л.І. Робота з почуттям провини. 2021. С. 12-19
2. Булгакова О. Г. Психологічні можливості підтримки дітей. 2022. С.24-28
3. Психологія людини: Л. С. Виготський та сучасна наука. Збірник статей за редакцією М. В. Папучі. Вип. 2–3. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. 419 с.
4. Туриніна О. Л. Методологія та методи психологічного дослідження: навч. метод. посіб. Київ: Персонал, 2018. 206 с.

Гриценко Олена Юріївна,

студентка 32 БФ(ск) групи

спеціальності 014 Середня освіта (014.05 Біологія та здоров'я людини)

Факультету природничої і фізико-математичної освіти

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Коренева І. М.

НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ / УЧЕНИЦЬ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ У 7 КЛАСІ

Питання формування національного виховання учнів середніх класів під час вивчення біології в закладах загальної середньої освіти достатньо важливе, оскільки інтеграція національних цінностей до природничої освіти сприяє формуванню всебічно розвиненої особистості, яка усвідомлює свою приналежність до українського народу та відповідальність за збереження природної спадщини. До того ж, означене питання ще більше актуальне нині, в умовах війни України з росією.

Національне виховання є невід'ємною складовою освітнього процесу, спрямованою на формування в учнів національної самосвідомості, патріотизму та поваги до культурних традицій. Національне виховання є важливим елементом шкільної освіти, оскільки формує в учнів почуття патріотизму, національної ідентичності та екологічної відповідальності. Національне виховання має глибоке коріння в педагогічній науці та тісно пов'язане з екологічним вихованням. Ми згодні з думкою вченої І. Кореневої [3; 5], яка вважає, що формування екологічної культури учнів є одним із ключових аспектів сучасної біологічної освіти, що має базуватися на принципах сталого розвитку та національного виховання». Також науковці А. Гриценко та В. Прокопчук підкреслюють, що інтеграція елементів

національної культури в освітній процес дозволяє забезпечити не лише глибше усвідомлення наукових знань, а й сприяє гармонійному розвитку особистості учня [7, с. 77-78].

У своїй монографії І. Коренева [4] наголошує, що використання етноботанічних знань у навчанні біології сприяє усвідомленню учнями нерозривного зв'язку між людиною та природою у традиціях українського народу. Це вказує на можливості поєднання природничих дисциплін із національно-культурним контекстом.

Уроки біології у 7 класі надають широкі можливості для інтеграції національного виховання через дослідження природних екосистем України, традиційних знань про природу та використання етнобіологічного матеріалу. До того ж, мотивація навчальної діяльності учнів – один з найважливіших етапів уроку [8, с. 1536]. Це може відбуватися за таких умов:

- **Екологічне виховання:** формування відповідального ставлення до природи та розуміння необхідності її збереження для майбутніх поколінь.

- **Знайомство з біорізноманіттям України:** вивчення місцевої флори і фауни сприяє усвідомленню учнями багатства та унікальності природного середовища рідного краю. Вивчення біорізноманіття рідного краю допомагає виховувати у школярів відповідальність за довкілля та розуміння важливості його збереження. Учні можуть створювати гербарії, проводити спостереження за природними змінами у своєму регіоні, знайомитися з місцевими природоохоронними об'єктами.

- **Залучення народних традицій у вивченні біології,** наприклад, використання народних прикмет, легенд та звичаїв, пов'язаних з природою, для поглиблення інтересу до предмету та культурної спадщини. Аналіз лікарських рослин, що традиційно використовувалися в українській народній медицині, як частина етнобіології. Учні пропонуються дослідити рецепти народної медицини, що базуються на лікарських рослинах рідного краю.

До того ж, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу позитивно впливає на кінцевий продукт (результат) освіти: від базових знань і умінь у знаннєвій парадигмі до здатності застосовувати здобуті знання в життєвій практиці (гуманітарна парадигма), тобто об'єктивоване знання, викладене в підручниках, трансформується в особистісне знання зі своїм його розумінням [7, с. 18-19]. Також для ефективної інтеграції національного виховання в процес навчання біології в закладах загальної середньої освіти вчені рекомендують застосовувати перш за все такі методичні підходи:

- **Проектна діяльність,** коли учні під час уроків та / або у гуртковій діяльності можуть досліджувати місцеві екосистеми, створювати гербарії з рослин рідного краю або проводити акції зі збереження довкілля на основі краєзнавчих матеріалів про місцеві екосистеми та традиційне природокористування. Наприклад, це може бути створення міні-досліджень про роль бджільництва в українській культурі або про значення дуба як символу сили в українській міфології.

- **Екскурсії та польові практики:** відвідування природних заповідників, ботанічних садів та інших об'єктів природної спадщини України поряд із своєю школою, що сприяє глибшому розумінню біорізноманіття та національної культури.

- **Використання мультимедійних ресурсів:** перегляд документальних фільмів про природу України, віртуальні тури та інтерактивні презентації допомагають учням візуалізувати навчальний матеріал та пов'язати його з національними цінностями.

- **Інтеграція з іншими дисциплінами** з використання міжпредметних зв'язків, зокрема залучення історичних, літературних та мистецьких аспектів у поясненні біологічних процесів. Наприклад, аналіз згадок про природні явища та рослини в українських народних казках і думах [1, с. 67-68].

Також важливою є роль учителя у процесі формування національної свідомості учнів. Шкільні педагоги відіграють ключову роль у процесі національного виховання. Сказане досягається ели він є не лише носієм знань, але й виступає прикладом патріотизму та любові до рідної землі. Для цього необхідно:

• **Постійно підвищувати власну кваліфікацію:** ознайомлюватися з новітніми дослідженнями у галузі біології та педагогіки, брати участь у семінарах та конференціях.

• **Інтегрувати національні аспекти в освітній процес:** знаходити можливості для поєднання біологічних тем з українськими традиціями, культурою та історією.

• **Сприяти розвитку критичного мислення:** заохочувати учнів до обговорення екологічних проблем України, пошуку шляхів їх вирішення та усвідомлення власної ролі у збереженні навколишнього середовища.

Дослідження вітчизняних науковців підтверджують важливість інтеграції національного виховання у процес навчання біології. Зокрема, Інна Миколаївна Коренева у своїй монографії «Система підготовки майбутніх учителів біології до реалізації функцій освіти для сталого розвитку» наголошує на необхідності формування в учителів біології компетентностей, які дозволяють інтегрувати принципи сталого розвитку та національні цінності у навчальний процес.

Інтеграція національного виховання у процес навчання біології у 7-му класі є важливим аспектом формування всебічно розвиненої особистості. Використання різноманітних методичних підходів, зокрема проєктної діяльності, екскурсій та мультимедійних ресурсів, сприяє поглибленню знань учнів про рідну природу та культуру. Впровадження національного виховання на уроках біології сприяє розвитку у школярів таких рис характеру, як: повага до природи та її багатств; усвідомлення відповідальності за довкілля; формування екологічної культури; підвищення інтересу до наукового пізнання рідного краю; патріотизм та національна свідомість.

Комплексний підхід до викладання біології, що поєднує наукові знання та культурну спадщину, є необхідною умовою сучасної освіти. До того ж, формування особистості учня через національні цінності є важливою складовою освітнього процесу [2, с. 111-112].

Таким чином, національне виховання на уроках біології у 7 класі сприяє формуванню екологічної свідомості та патріотизму серед учнів. Залучення етнобіологічних знань, проєктної діяльності, краєзнавчого матеріалу та міжпредметних зв'язків робить навчальний процес більш цікавим і змістовним. Це сприяє гармонійному розвитку особистості учня, вихованню його як свідомого громадянина, що піклується про природу та традиції своєї країни.

Список використаних джерел

1. Барабаш Л. М., Пономаренко Г. А. STEM-ОСВІТА як шлях до розвитку обдарованості здобувачів освіти в процесі інтеграції шкільних предметів. *Обдаровані діти – скарб нації! : матеріали V Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції* (Київ, 23–29 жовтня 2024 року). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024. С. 65-76.
2. Гриценко А. П. Можливості використання ІТ-технологій у ході впровадження модельних навчальних програм громадянської та історичної освітніх галузей базової середньої освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Сер. : Педагогічні науки. 2022. Вип. 1 (48). С. 108-117. URL: <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2022-1-48-108-117>
3. Коренева І. М. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів біології до реалізації функцій освіти для сталого розвитку. Дисертація на здобуття ступеня доктора наук зі спеціальності 13.00.04 - Теорія і методика професійної освіти. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, 2020. 526 с.
4. Коренева І. М. Система підготовки майбутніх учителів біології до реалізації функцій освіти для сталого розвитку: монографія. Суми, 2019. 526 с.
5. Коренева І. М. Ефективність педагогічної системи підготовки майбутніх вчителів біології до реалізації функцій освіти до сталого розвитку. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії і перспективи*. Випуск 64: збірник наукових праць. 2018. С. 115-120.
6. Ляшенко О. І. Формування змісту шкільної природничої освіти: проблеми сьогодення і виклики на майбутнє. *Підготовка майбутніх учителів фізики, хімії, біології та природничих наук у контексті вимог Нової української школи: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції*. 26-27 травня 2022 р. Тернопіль, 2022. С. 17-19.

7. Прокопчук В.С., Гриценко А.П. Збереження пам'яток історії та культури в умовах війни: роль загальноосвітніх закладів загальної середньої освіти. *Консенсус*. 2024. № 2. С. 74-83.
8. Чепурна С. В. Впровадження інноваційних форм роботи щодо формування пізнавальної активності учнів на уроках біології. *Обдаровані діти – скарб нації! : матеріали V Міжнародної науковопрактичної онлайн-конференції* (Київ, 23–29 жовтня 2024 року). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024. С. 1534-1542.

Добосевич Марія Сергіївна,
студентка 32 БФ(ск) групи
спеціальності 014 Середня освіта (014.05 Біологія та здоров'я людини)
Факультету природничої і фізико-математичної освіти
Науковий керівник: канд. біол. наук доц. Луценко О. І.

ПСИХОЕМОЦІЙНЕ ВИГОРАННЯ ТА СОМАТИЧНІ РОЗЛАДИ У МОЛОДІ СПРИЧИНЕНЕ ВІЙНОЮ

Війна, насильство та конфлікти руйнують життя, залишаючи людей в оточенні хаосу та страху. Особливо вразливими є діти, для яких війна стає особистою трагедією. Тяжкі наслідки війни для психічного та фізичного здоров'я є незаперечними, проте глибина нашого розуміння цих наслідків обмежена через недостатню кількість досліджень. Хоча відомо, що війна завдає значної шкоди, бракує ефективних стратегій для запобігання та лікування психологічних травм і фізичних захворювань, спричинених війною [1].

Воєнні конфлікти мають серйозний вплив на цивільне населення, яке часто стає безпосередньою жертвою воєнних дій. У цьому аналізі ми дослідимо вплив воєнного конфлікту на здоров'я та психічний стан цивільного населення за допомогою тестування [2-4].

Ми розглянемо, як війна впливає на фізичне та психічне здоров'я людей шляхом аналізу результатів тестування, що допоможе виявити наслідки воєнного конфлікту на цивільне населення. Тестування буде зосереджено на виявленні рівня стресу, депресії та інших психічних захворювань у людей, які пережили воєнні події [3]. Цей аналіз допоможе визначити реальний обсяг впливу воєнного конфлікту на здоров'я та психічний стан цивільного населення і визначити необхідність надання допомоги та реабілітації постраждалим.

Тестування проводили серед людей віком від 12 -15 років Опитування проводилося за допомогою Google Форми. У нашому анкетуванні взяли участь 183 людини з різних областей України, зокрема, Сумської, Київської, Львівської областей за період з 17.09.2024 року по 9.03.2025 рік. Результати, що ми отримали найбільша кількість, що приймали участь у опитуванні були дівчатка – 90,4%, а хлопців діапазон становив 9,6%. Розглянемо деякі запитання та відповіді на них респондентів. На запитання «Як Ви оцінюєте своє загальне психічне самопочуття зараз, у період війни?». Ми отримали наступні відповіді:

- Нормальне психічне самопочуття зараз відзначили 48,2% учасників опитування, а погане - 43,4%.

- Дуже погане самопочуття відзначили лише 3,6% учасників опитування.

На запитання «Як часто Ви відчуваєте стрес через ситуацію в країні?» Результати представлені на рисунку 1.

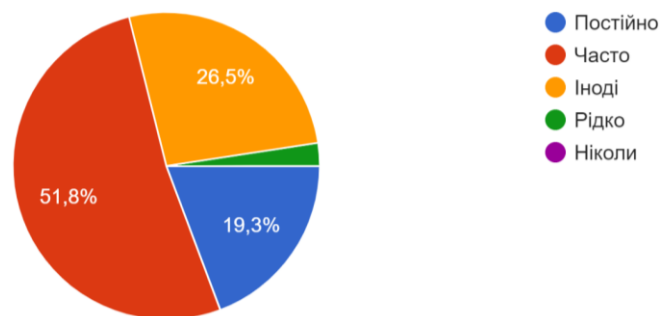

Рис. 1. Результати відповіді респондентів на запитання «Як часто Ви відчуваєте стрес через ситуацію в країні?»

Також нам було цікаво запитати у молоді «Чи виникають у Вас проблеми зі сном через стрес?»

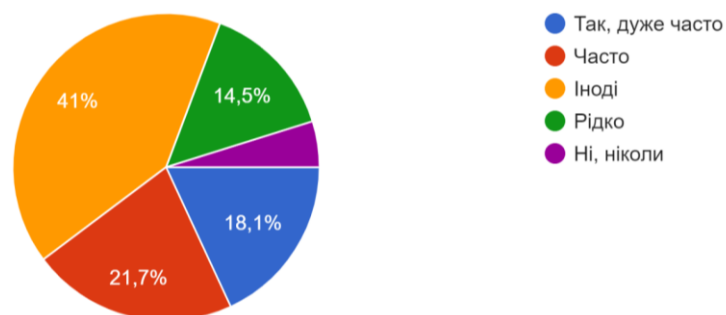

Рис. 2. Результати опитування респондентів на %-ве співвідношення їх відповідей на запитання «Чи виникають у Вас проблеми зі сном через стрес?»

- 39,8% учасників опитування відзначили, що вони часто або дуже часто мають проблеми зі сном через стрес і тільки у 4,8% зовсім не відчувають дискомфорт сну.

На запитання як Ви справляєтесь із стресом молодь відповіла наступне:

- Найпоширенішими способами справляння зі стресом є спілкування з друзями/родиною (59%) та фізична активність (16,9%).

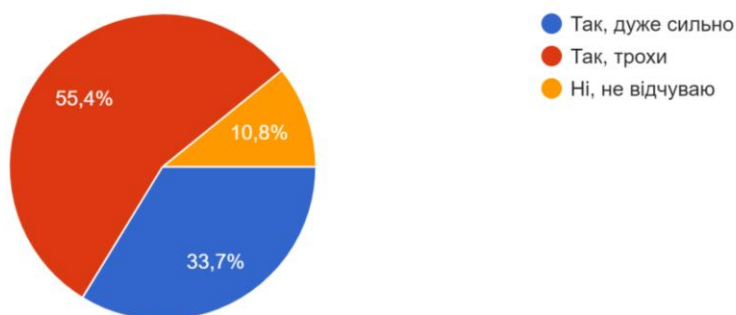

Рис. 3. Відповіді респондентів на запитання «Чи втрачаєте Ви інтерес до звичайних справ через стрес та тривогу?»

- 89,1% учасників опитування відзначили, що вони трохи або дуже сильно втрачають інтерес до звичайних справ через стрес і 10,8% відповіли що не відчувають.

Опитування, проведене серед молоді, виявило значний негативний вплив війни в Україні на психічне здоров'я людей.

Загальні дані опитування свідчать про необхідність системної психологічної підтримки населення в умовах війни та розвитку ефективних механізмів допомоги в управлінні стресом та тривогою.

Опрацювавши результати опитувань ми розробили деякі рекомендації, що представлені нижче.

1. Зберігайте спокій та інформаційну гігієну. Спробуйте обмежити час, який ви проводите в мережі, особливо на новинах та соціальних мережах. Слухайте тільки перевірені джерела інформації, такі як офіційні сайти урядових органів та авторитетні ЗМІ. Уникайте інформації з сумнівних джерел, які можуть поширювати непідтверджені чутки та маніпулювати вашими емоціями

2. Дбайте про себе. Регулярно споживайте здорову їжу, багату на фрукти, овочі, білки та здорові жири. Уникайте переважання висококалорійних та оброблених продуктів. Спробуйте спати принаймні 7-8 годин на добу. Сон відновлює наш організм та заряджає нас енергією для нового дня. Регулярна фізична активність допомагає зменшити рівень стресу та тривоги. Займайтеся спортом або виконуйте фізичні вправи принаймні 30 хвилин кожного дня.

3. Підтримуйте зв'язок з близькими. Взаємодія з рідними, друзями та близькими людьми може значно поліпшити ваше психічне здоров'я та допомогти подолати стрес та тривогу. Спробуйте відвідувати або зустрічатися з рідними та друзями якомога частіше. Проводьте разом час, розмовляйте, грайте в ігри або просто знаходьте спільні заняття, які приносять задоволення. Навчіться відкрито розмовляти про свої почуття та переживання з людьми, яким ви довіряєте. Поділіться своїми страхами, тривогами та надіями.

4. Звертайтеся за допомогою, якщо вам це необхідно. Не соромтеся звертатися за психологічною підтримкою до фахівців з психічного здоров'я. Існують багато безкоштовних та доступних ресурсів, які можуть вам допомогти. Ви можете звернутися до психолога, психотерапевта, психіатра або іншого фахівця з психічного здоров'я.

5. Знайдіть заняття, які вам подобаються. Оберіть хобі, яке допомагає вам розслабитися та відволіктися від негативних думок. Це може бути різноманітність активностей, таких як вишивка, в'язання, готування, садівництво або будь-яке інше заняття, яке приносить вам задоволення. Відпочиньте, насолоджуючись своїми улюбленими заняттями. Читайте книги, які вас цікавлять, дивіться фільми або телешоу, слухайте улюблену музику.

6. Пам'ятайте про свої сильні сторони. У кожної людини є сильні сторони, які можуть допомогти їй впоратися з важкими часами. Зосередьтеся на своїх сильних сторонах і використовуйте їх, щоб допомогти собі впоратися зі стресом. Ви можете скласти список своїх сильних сторін, щоб нагадати собі про них, коли вам це буде потрібно.

7. Допоможіть дитині зрозуміти, що відбувається. Використовуйте просту мову, наприклад «У країні, де ми живемо, відбувається війна. Це означає, що деякі люди не згодні між собою і воюють, а це дуже сумно і небезпечно. Так, війна може бути дуже страшною, але ми робимо все можливе, щоб залишатися безпечними. У нас є військові та поліція, які захищають нас. Щоправда, іноді війна може призвести до руйнування будівель та інших сумних речей, але ми робимо все можливе, щоб залишатися в безпеці.»

8. Допоможіть дитині висловити свої емоції. Заохочуйте дитину говорити про те, що вона відчуває. Не ігноруйте та не применшуйте її почуття. Використовуйте активне слухання, щоб показати дитині, що ви розумієте її.

9. Уникайте вживання алкоголю та наркотиків. Алкоголь та наркотики можуть погіршити ваш фізичний та психічний стан.

10. Регулярно проходите медичні огляди. Важливо стежити за своїм здоров'ям, навіть під час війни. Регулярно відвідуйте свого лікаря для профілактичних оглядів та щеплень наскільки це можливо.

11. Дбайте про гігієну. Регулярно мийте руки, щоб запобігти поширенню інфекцій. Дотримуйтеся правил гігієни при приготуванні та вживанні їжі. Регулярно прибирайте свій

будинку, щоб зберегти його чистоту та порядок. Ці прості правила допоможуть зберегти ваше здоров'я та попередити поширення інфекцій.

12. Не бійтеся просити про допомогу. Просити про допомогу - це не ознака слабкості, а ознака сили. Не соромтеся звертатися за допомогою до друзів, сім'ї, фахівців з психічного здоров'я або інших ресурсів. Існує багато людей, які хочуть допомогти вам впоратися з важкими часами. Не забувайте, що у вас є підтримка навколо, яка готова допомогти вам у будь-який момент.

Важливо пам'ятати, що війна — це тимчасове явище, хоча вона може залишити невиліковні сліди на нашій психіці і в житті загалом. Важливо знаходити підтримку в цей важкий час. Подібно до фізичних поранень, і психічні травми потребують часу для зцілення. Поділіться своїми почуттями з друзями, родиною або фахівцем з психології. Зосередьтеся на здоровому способі життя, займайтеся спортом, творчістю - будь-що, що допоможе вам відновитися і відчувати себе краще. Ви заслуговуєте на щасливе і повноцінне життя, і з часом і підтримкою ви зможете оговтатися від цього травматичного досвіду та повернутися до нормального життя.

Список використаних джерел

1. Француз-Яковець Т. А. (2022). Інформаційна безпека в умовах війни. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права. Одеса, «Гельветика», с. 329–331.
2. Брецько І. І. Психологічна симптоматика емоційного вигорання особистості. *Проблеми сучасної психології* : збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка. Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. № 12. 2011. С. 110–120.
3. Посібник з протидії дезінформації розроблено працівниками Центру протидії дезінформації робочого органу Ради національної безпеки і оборони України за підтримки Консультативної місії Європейського Союзу в Україні. *Центр протидії дезінформації*. URL: <https://cpd.gov.ua/>
4. Як розпізнати фейк? Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. URL: [https:// minre.gov.ua/2023/08/27/yak-rozpiznaty-fejk/](https://minre.gov.ua/2023/08/27/yak-rozpiznaty-fejk/)

Доропей Карина Олександрівна,

студентка 32-БП(ск) групи

спеціальності: 014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)

Факультету природничої і фізико-математичної освіти

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Коренева І. М.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ У 7 КЛАСІ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Сучасна система освіти ставить перед педагогами завдання не лише передавати знання, а й формувати в учнів ключові компетентності, необхідні для успішної самореалізації в суспільстві. Однією з таких компетентностей є вміння виявляти дослідницькі проблеми, досліджувати природу самостійно чи в групі, установлювати причинно-наслідкові зв'язки, презентувати результати досліджень [1]. У цьому контексті особливого значення набуває активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів, розвиток їхнього критичного мислення, творчих здібностей та вміння працювати в команді. Ефективним інструментом для досягнення цих цілей є використання інтерактивних методів навчання.

На відміну від традиційних форм, інтерактивні методи передбачають активну участь учнів у навчальному процесі. Вони сприяють співпраці, обміну думками, вирішенню проблемних ситуацій та самостійному пошуку інформації. Завдяки цьому учні не лише краще запам'ятовують факти, а й навчаються застосовувати знання на практиці, розвивають комунікативні навички та здатність ефективно працювати в команді.

Біологія як навчальна дисципліна має потужний потенціал для формування в учнів

наукового світогляду, екологічної культури та розуміння взаємозв'язків у живій природі. Проте традиційні методи, що ґрунтуються на пасивному сприйнятті матеріалу, не завжди забезпечують належний рівень засвоєння знань і розвитку практичних умінь. Особливо актуальним є впровадження інтерактивних методів у процес викладання біології у 7 класі [2; 3]. Саме в цьому віці учні формують базове розуміння біологічних процесів і явищ, а також цілісне уявлення про живу природу. Семикласники вирізняються допитливістю, активністю та прагненням до самостійності, тому інтерактивне навчання дозволяє максимально залучити їх до пізнавальної діяльності, зробити навчальний процес цікавим і захопливим.

Моделні програми шкільного курсу біології в 7 класі передбачають вивчення складних тем, пов'язаних з будовою та життєдіяльністю рослин, тварин і грибів [4]. Для ефективного засвоєння матеріалу важливо забезпечити наочність, активну діяльність учнів та підтримку їхнього інтересу. Інтерактивні методи — діалогічні методи навчання, віртуальні лабораторні досліді, навчальні екскурсії, створення презентацій і проєктів — роблять уроки динамічними та ефективними. З урахуванням вікових особливостей учнів, такі підходи сприяють підвищенню мотивації до вивчення біології.

У добу цифрових технологій традиційне навчання часто не викликає в учнів достатнього інтересу [2]. Натомість інтерактивні методи, орієнтовані на співпрацю, творчість та активну участь, стимулюють пізнавальну активність, роблять навчання яскравим і захопливим. Ігрові елементи, проблемні ситуації та проєктна діяльність створюють атмосферу співтворчості, що сприяє підвищенню навчальної мотивації.

Інтерактивні методи створюють умови для самостійного здобуття знань, аналізу інформації, формування власної думки та прийняття рішень [3]. Учні вчаться працювати з різноманітними джерелами інформації, критично їх оцінювати та робити обґрунтовані висновки. Це має важливе значення для формування наукового світогляду та навичок самостійного навчання.

Крім того, інтерактивне навчання дозволяє враховувати індивідуальні особливості учнів, їхні потреби та рівень підготовки. Застосування диференційованих завдань, робота в групах з урахуванням здібностей учнів, індивідуальні проєкти сприяють особистісному розвитку кожного школяра та створюють умови для досягнення успіху.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти (2020). Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.03.2025).
2. Грицай Н.Б. Традиційні та інноваційні методи активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках біології. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ps.stateuniversity.ks.ua/eng/file/issue_83/part_1/9.pdf (дата звернення: 18.03.2025).
3. Коренева І.М. Система підготовки майбутніх учителів біології до реалізації функцій освіти для сталого розвитку: монографія. Суми, 2019. 526 с.
4. Моделні навчальні програми з біології. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku> (дата звернення: 18.03.2025).

Орленко Олександр Вікторович,

магістрант 61М-Б групи

спеціальності: 014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)

Факультету природничої і фізико-математичної освіти

Науковий керівник: канд. біол. наук, доц. Луценко О. І.

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНИХ ЗАВДАНЬ НА УРОКАХ З ІНТЕГРОВАНИХ КУРСІВ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ У 10 КЛАСАХ

Багато різних експертів вважають, що компетентнісний підхід в освіті набуває все більшого значення, оскільки саме компетентності є тими індикаторами, які дозволяють

визначити готовність учня-випускника до подальшого саморозвитку та активної участі в житті суспільства.[6]

Школа повинна створити та реалізувати модель успішного, компетентного та конкурентоздатного випускника. Це складне та відповідальне завдання.

Компетентність – це здатність встановлювати зв'язок між знаннями та обставинами, здатність визначити шлях (знання та дії), який відповідає проблемі, а також перелік певних дій чи вмінь, таких як вивчення, пошук, думка, співпраця, взяття на себе відповідальності і адаптація. Виходячи з переліку концептуальних положень освітянських офіційних документів, хочеться узагальнити, що компетентність дійсно є інтегрованим результатом навчання, який виходить за межі предметної складової навчання, який не вичерпується змістом певної дисципліни, засвоєнням знань та формуванням предметних умінь. Тобто хороша перспектива — бути компетентним фахівцем. [3]

Пропонується формула компетентності. По-перше, це знання; це не просто інформація, а різноманітність, яка швидко змінюється та змінюється, і яку потрібно знайти, виключити та перевести у власні дії. По-друге, мати здатність використовувати це знання в конкретних ситуаціях, знати, як це знання можна отримати та який підхід потрібний. По-третє, адекватне оцінювання включає себе, світ, місце в світі, конкретне знання, необхідність чи цінність для своєї діяльності та спосіб його отримання чи використання. Цей логічний вираз може бути таким:

Компетентність = мобільність знань + гнучкість методу + критичність мислення.

Безсумнівно, людина, яка демонструє ці якості, буде надзвичайно кваліфікованим експертом. Підводячи підсумок, слід зазначити, що розуміння поняття компетентності як загальної здатності, надпредметного утворення, системи життєвих вмінь і систематичної роботи вчителя, спрямованої на формування учнів засобами навчального предмета за допомогою діяльнісного підходу, може призвести до певного прогресу в реалізації положень щодо компетентності учнів/учениць. [2]

Вступ. Сучасна освіта зосереджена на розвитку ключових компетентностей учнів, які забезпечуватимуть їх конкурентоспроможність у майбутньому. Реформа освіти та впровадження Концепції «Нова українська школа» приділяють особливу увагу компетентнісному підходу, який передбачає активне використання завдань, орієнтованих на компетентності. [5] Інтегровані курси природничої освітньої галузі в десятому класі є важливим засобом розвитку аналітичного мислення учнів/учениць і формування їхнього наукового світогляду. Участь у компетентнісно орієнтованих завданнях допомагає учням/ученицям отримати не лише теоретичні знання, але й практичні навички, які є життєво важливими. [1]

Мета. Мета дослідження полягає в тому, щоб проаналізувати та обґрунтувати способи використання компетентнісно орієнтованих завдань на уроках інтегрованих курсів природничої освіти в десятому класі. Крім того, важливо також зазначити, як ці завдання впливають на розвиток основних компетентностей учнів/учениць.

Матеріали та методи. Дослідження базується на теорії компетентності в освіті (В. Сухомлинський, О. Пометун, Л. Ващенко), методиці інтегрованого навчання (Ю. Ляшенко, Н. Бібік) та сучасних педагогічних технологіях. [4] У ході дослідження застосовуватимуться такі методи:

- аналіз наукової та методичної літератури з питань компетентнісного навчання;
- порівняльний аналіз традиційних і компетентнісно орієнтованих завдань;
- педагогічний експеримент, що включав впровадження компетентнісно орієнтованих завдань у процес навчання природничих дисциплін у 10 класі;
- анкетування та тестування учнів/учениць для визначення рівня сформованості їхніх компетентностей;
- спостереження за навчальним процесом і аналіз отриманих результатів.

Результати. Згідно з аналізом результатів дослідження, використання компетентнісно орієнтованих завдань під час навчання в інтегрованих курсах природничої освіти сприятиме:

- збільшенню рівня мотивації учнів/учениць до навчання через застосування реальних життєвих ситуацій;

- підвищенню рівня сформованості ключових компетентностей, зокрема критичного мислення, інформаційної грамотності, екологічної свідомості;
- розвитку умінь аналізувати, синтезувати та застосовувати отримані знання в практичній діяльності;
- поліпшенню якості навчальних досягнень учнів та їхньої здатності працювати в команді під час виконання завдань.

Висновки. Проблема впровадження компетентісно орієнтованих завдань повинна бути розглянута в контексті процесу оновлення технологій навчання та змісту освіти. Створюючи компетентісно орієнтовані заходи, учитель повинен чітко визначити цілі для кожного етапу. Ці цілі повинні бути пов'язані з кількістю знань, умінь і додаткових ресурсів, які мають учні для виконання, а також відповідати психолого-віковим запитам учнів під час навчання.

Звернення до компетентісно орієнтованих заходів має бути системним, оскільки вони значно підвищують ефективність роботи, якщо вчитель використовує їх систематично, змінюючи структуру роботи з учнями в цілому. Дотримання основних принципів компетентісно орієнтованих заходів є важливою умовою їх ефективності. Насамперед це проблемність, ситуативність, практична зорієнтованість і бажання робити вибір самостійно.

Основними структурними елементами нової моделі процесу навчання є завдання, орієнтовані на компетентність. Ці завдання базуються на особистих цінностях учнів, їхніх інтересах і здатності до самостійного прийняття рішень. У процесі виконання завдання учні самостійно визначають проблему та контролюють процес її вирішення. Водночас вчитель виконує роль організатора та консультанта, керуючи роботою учнів. Ця модель значно підвищує мотивацію учнів до діяльності, що сприяє покращенню загальних результатів навчання.

Список використаних джерел

1. Бондар В. І. Теорія, методика, технологія і педагогічна техніка: сутність, зв'язки, взаємозбагачення. Наукові записки: збірник наукових статей Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова за ред. П.В. Дмитренко, О.Л. Макаренко. Київ: НПУ, 2000. 278 с.
2. Компетентісне навчання та викладання географії у системі неперервної педагогічної освіти: кол. Монографія [авт. кол.: Л. П. Вішнікіна, А. А. Шуканова, О. А. Федій, С. П. Сарнавський та інші.]; за наук. ред. д-ра пед. наук Л. П. Вішнікіної. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. 265 с.
3. Компетентісно-орієнтовані завдання до уроків природничих дисциплін: Збірник матеріалів. Рівне: НМЦ ПТО, 2017. 46 с
4. Нісімчук А. С., Падалка О. С., Шпак О. Т. Сучасні педагогічні технології: навч. посіб. Київ, 2000. 368 с.
5. ДЕРЖАВНИЙ СТАНДАРТ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavniy-standart-bazovoi-serednoi-osviti>
6. НУШ: веб-сайт URL: <https://nus.org.ua/>

Поправко Анна Євгенівна,

студентка 21-Б групи

спеціальності: 014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)

Факультету природничої і фізико-математичної освіти

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Рудийшин С. Д.

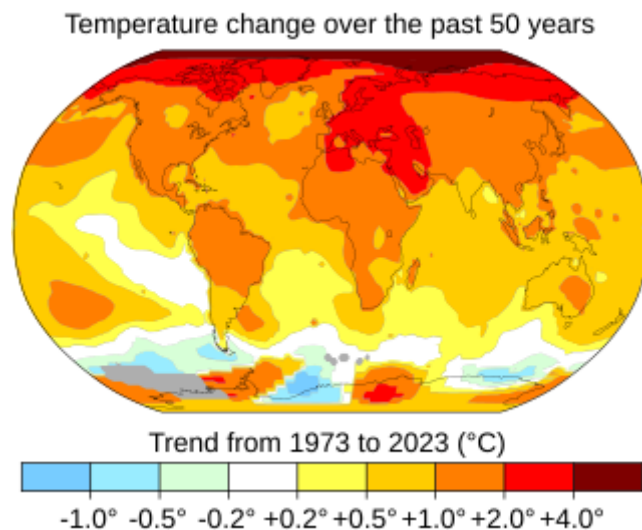
ГЛОБАЛЬНЕ ПОТЕПЛІННЯ – ГЛОБАЛЬНЕ ПРОБЛЕМА ЛЮДСТВА, НЕ БІОСФЕРИ

Актуальність дослідження: глобального потепління – загроза для нормального існування цивілізації, оскільки викликає занепад врожайності сільськогосподарських

культур, посухи, урагани, підняття рівня світового океану, збіднює біорізноманіття, спричинює розповсюдження епідемій, провокує міграцію населення. Проблеми людства з причини і зміни клімату можна пом'якшити, якщо доступно інформувати населення про кліматичні зміни; створювати спільноти на засадах прородовідповідного сталого життя, розробляти проекти з акцентом на відновлювальну енергетику (із зменшенням викиду парникових газів); лісовідновлення, адаптацію сільського господарства до зміни клімату.

Глобальне потепління – це поступове нагрівання кліматичної поверхні Землі, яке взяло початок приблизно з доіндустрального періоду (проміжок 1850-1900). Через викид парникових газів і підвищується температура Землі. Викиди газів пов'язують здебільшого з діяльністю людини, яка використовує викопне паливо. В свою чергу парникові гази не пропускають інфрачервоні хвилі, через це й підвищується температура, що в подальшому спричиняє негативні наслідки. Термін «зміна клімату» вживають як синонім до «глобальне потепління», хоча перше означає потепління, яке спричинене не тільки людською діяльністю, а і природним шляхом. Глобальне потепління активізувалося в останні роки. Отже, науковий консенсус щодо зміни клімату полягає в тому, що людська діяльність є основною причиною змін клімату.

На мал. представлено зміни середньої температури за останні 50 років (1973-2023)

За Мал. 1 Зміна середньої температури за останні 50 років (1973-2023)

Глобальне потепління і зміни клімату, деякі особливості :

- Глобальне потепління є рушійною силою для зміни клімату. Зміна температури спричиняє зміни у кліматичній та океанічній циркуляції, впливає на розподіл та зміну кількості опадів та інші кліматичні чинники.

- Зміна клімату має низку форм. Для прикладу: екстремальні погодні явища, танення льодовиків, зміна сезонності, підвищення рівня моря. Наслідки зміни відчуються в усьому світі від існування рослин і тварин до водопостачання та ведення сільського господарства.

- Глобальне потепління викликає низку проблем: екстремальні погодні явища, підвищення рівня моря, зміна розподілу опадів, втрата біорізноманіття, поширення хвороб, проблеми із виробництвом продуктів харчування, економічні втрати.

Отже, зміна клімату спричинена глобальним потеплінням, – це природний і цивілізаційний виклик, що вимагає міжнародної співпраці та регіональних дій для скорочення викидів парникових газів та адаптацій до змін клімату. Уряди, громади та бізнес можуть відігравати ключову роль у подоланні причин та наслідків глобального потепління з метою забезпечення та сталого та придатного в майбутньому життя.

Можливі шляхи подолання швидкості зміни клімату:

- Замінити викопне паливо на відновлювані джерела енергії
- Захищати та відновлювати ліси
- Не зійти з екологічного курсу існування цивілізації на засадах сталого розвитку

• Науковцям продовжувати здійснювати моніторинг карбонових викидів для визначення їх динаміки і прогнозування подальших дій.

Вважаємо, що Ціль №13 концепції сталого розвитку сьогодні озвучена правильно – «Пом'якшення наслідків зміни клімату», не як «Боротьба із зміною клімату». Це означає, що людству доцільно адаптувати економіку і соціальне життя до змін клімату; боротися не з природою, а з людьми, які вирубують ліси, забруднюють довкілля, викидають парникові газів. Дослухаємося до думки науковців, які стверджують – біосфері 3.5 млрд. років, а людству 210 тис.; біосфера до нас байдужа і завжди термодинамічно знайде вихід, залишиться як феномен (оскільки вже були глобальні потепління і похолодання). Отже, нам доцільно зберігати сучасну власну екологічну нішу комфорту.

Висновок: людству необхідно жити природовідповідно на засадах сталого (збалансованого) розвитку.

Список використаних джерел

1. Глобальне потепління – не міф? Люди дійсно змінюють клімат? Що нас чекає у майбутньому? URL[<https://nauka.ua/card/globalne-poteplinnya-ne-mif-lyudi-dijsno-zminyuyut-klimat-shcho-nas-chekaye-u-majbutnomu>]
2. GISSSurfaceTemperatureAnalysis (GISTEMPv4)/ Інститут космічних досліджень імені Годдарда в НАСА URL[<https://data.giss.nasa.gov/gistemp/>]
3. Зміни клімату: причини і наслідки. URL: <https://www.ekoenergy.org/uk/extras/climate-change/>

Сердюк Катерина Леонідівна,

студентка 33-ПН групи

спеціальності 014 Середня освіта (014.15 Природничі науки)

Факультету природничої і фізико-математичної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Хлонь Н. В.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОЗЕРА ЯК ПРИРОДНОЇ ВОДОЙМИ

Відомо, що водні ресурси належать до відновлювальних природних ресурсів. Однак, з огляду на зростаючий вплив господарської діяльності людини, зокрема, на інтенсифікацію забруднення води і фактичну відсутність можливості користування все більшою кількістю водних об'єктів, останнім часом саме поняття відновлюваності водних ресурсів стає умовним. Одними з джерел прісної води на планеті є озера – це унікальні природні об'єкти, які відіграють важливу роль у житті нашої планети. Вони є осередками біорізноманіття, впливають на кліматичні умови та слугують місцем господарської діяльності людини. Тому, дослідження озер є важливим завданням сучасної науки, адже вони не лише є учасниками колообігу води, а й індикаторами екологічних змін [2].

Озера формуються внаслідок різних геологічних, кліматичних та гідрологічних процесів, що зумовлює їхню різноманітність за розмірами, глибиною, хімічним складом води та іншими характеристиками. Гідрологічний режим озер пов'язаний із кліматичними особливостями території, на якій вони розташовані. Так, безстічні озера найчастіше розташовані в районах із сухим кліматом. Живляться вони річками, а витрата води відбувається лише за рахунок випаровування. Такими озерами є Аральське, Балхаш, Іссик-Куль тощо. Проточні озера поширені переважно в районах із зволеним кліматом. Найчастіше вони розташовуються в долинах річок, тому надходження і стік води відбувається постійно. Типовим є оз. Байкал, в яке впадають такі річки, як Селенга, Баргузин, а витікає Ангара [5].

В основу біологічної класифікації озер покладено продуктивність водойм та вміст кисню в придонних шарах. Автором такої класифікації є А. Тінеман, який поділив озера на дві групи: оліготрофні озера, для яких характерні низька біологічна продуктивність та високий рівень кисню навіть у придонних шарах, та евтрофні озера, які характеризуються

високою біологічною продуктивністю і дефіцитом кисню в придонних шарах, а ще багатою флорою і фауною, зокрема синьо-зеленими водоростями (ціанобактеріями) [4].

Кліматичні умови і характер живлення озер впливають на ступінь мінералізації їхньої води. У гумідному кліматі озера, які мають атмосферне, річкове чи льодовикове живлення, зазвичай прісні, тобто вміст солей у воді становить до 5 г/л. В аридному кліматі внаслідок інтенсивного випаровування утворюються солонуваті (5...25 г/л) і солоні (25...45 г/л) озера. Якщо концентрація солей досягає сотень грамів на літр (до 310 г/л у Мертвому морі), такі озера є розсолами. За складом розчинених солей мінералізовані озера поділяються на хлоридні, сульфатні і карбонатні [5].

Згідно Водної рамкової директиви Європейського Союзу створено класифікацію озер за середньою глибиною [3]. Глибина озер коливається в широких межах – у середньому вона становить десятки і сотні метрів, однак може змінюватися від десятків сантиметрів (оз. Ельтон – 0,8 м) до 1741 м (оз. Байкал). В Україні є багато озер із різною глибиною. Найглибше озеро в Україні – Світязь (58,4 м). Більшість озер України мають невелику глибину, переважно до 5 м. У Сумській області найглибшими є Блакитні озера (в деяких місцях глибина сягає до 20 м), розташовані в східній частині міста Суми, та Шелехівське озеро (глибиною до 18 м), розташоване поблизу села Межиріч, на північ від міста Суми [1].

Озера є важливими природними ресурсами, які використовуються в різних сферах людської діяльності. Основні напрями використання природних ресурсів озер включають риболовство, рекреацію та сільськогосподарські потреби. Зокрема, важливу роль відіграють озера в рекреації, забезпечуючи можливості для відпочинку, оздоровлення та розвитку туризму. Озера приваблюють туристів завдяки мальовничим пейзажам, чистому повітрю та спокійній атмосфері. Навколо них будуються курорти, бази відпочинку, кемпінги та готелі. Відомі Шацькі озера є популярними туристичними озерами, особливо озеро Світязь, яке вважається найбільшим курортним озером країни, вода в ньому чиста, прозорість досягає 6 метрів. Озера використовуються для купання, плавання на човнах, вітрильного спорту та інших водних розваг.

Досить часто мова йде і про культурне значення озер, оскільки про них створювалися легенди, формувалися традиції та виникали поселення. Вони стають місцями проведення фестивалів, святкувань і спортивних змагань.

Отже, природні озера є складними системами, що відіграють важливу роль у підтриманні екологічної рівноваги. Їх функціонування залежить від багатьох факторів, включаючи гідрологічний режим, біологічні процеси та хімічний склад води. Однак природним озерам загрожує антропогенний вплив, тому важливо вживати заходів щодо їх охорони та раціонального використання.

Список використаних джерел

1. Водні ресурси. *Регіональний офіс водних ресурсів у Сумській області* https://sumyvodres.davr.gov.ua/vodni-resursi/?utm_source=chatgpt.com
2. Озеро – природна водойма. *Велика українська енциклопедія* <https://vue.gov.ua/%D0%9E%D0%B7%D0%B5%D1%80%D0%BE> (дата звернення 01.03.25)
3. Клименко В.Г. Гідрологія України: навчальний посібник. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010. 124 с.
4. Температурний, хімічний та гідробіологічний режими озер. *Географічний центр* : <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/04/voda7.pdf> (дата звернення: 03.03.2025)
5. Хлонь Н.В. Геологія з основами палеонтології: підручник. Суми : Вінніченко М.Д., 2017. 208 с.

ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

СЕКЦІЯ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

Єрошко Ганна Миколаївна,
магістрантка 61-1 ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
Факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Загородня Л. П.

ВПЛИВ ТВОРЧИХ ІГОР НА ФОРМУВАННЯ SOFT-SKILLS У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вступ. У сучасних умовах розвитку суспільства, де пріоритетами стають гнучкість мислення, здатність до співпраці та емоційна компетентність, особливої уваги заслуговує формування soft-skills у дітей з дошкільного віку. Саме на цьому етапі розвитку закладаються основи особистісних якостей, які в подальшому визначатимуть успішність дитини у школі та в дорослому житті. Як зазначено в Базовому компоненті дошкільної освіти, одним із пріоритетних завдань вихователів є формування у дітей ключових компетентностей, серед компонентів яких чільне місце займають soft-skills [2].

Проблематика розвитку м'яких навичок у дітей дошкільного віку та роль гри у вихованні привертала увагу багатьох українських та зарубіжних дослідників. Перші дослідження з питань формування гнучких навичок почалися тільки в 1960-1970 роки. Спочатку наявність таких навичок і вмінь вимагали від менеджерів і керівників. Але з кінця ХХ століття рекрутери стали відзначати важливість софт-скілів, в різній мірі, у працівників усіх рівнів і посад [4]. Психолого-педагогічні аспекти цього питання досліджували Л. Артемова, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кононко, К. Крутий, Т. Піроженко та інші. Теоретичні основи, зокрема психологічні аспекти розвитку особистості дитини у грі, розкрито у працях Л. Виготського, який розглядав гру як провідну діяльність дошкільника і джерело його розвитку.

Мета статті полягає у висвітленні впливу творчих ігор на формування soft-skills у дітей старшого дошкільного віку та педагогічних умов, які впливають на якість означеного процесу.

Матеріали та методи. Аналіз літературних джерел, порівняння, узагальнення.

Результати. Soft Skills – це комплекс загальних, неспецифічних для конкретної професії якостей і навичок. [4]. У контексті дошкільної освіти під soft-skills науковці виокремлюють: комунікативні навички – вміння слухати і чути, формулювати свої думки, аргументувати позицію, вести діалог; соціально-емоційні навички – здатність розпізнавати емоції (власні та інших), розуміти емоційний стан, регулювати емпатію; когнітивні навички – критичне мислення, креативність, адаптивність, уміння вирішувати проблеми; особистісні якості – самостійність, відповідальність, ініціативність, наполегливість [1].

Гра є не лише фактором настрою, емоцій дитини, а й важливим чинником розвитку функцій мозку, серцево-судинної та нервової систем її організму [3]. Творчі ігри мають широкі можливості для формування й розвитку різних груп soft-skills у дітей старшого дошкільного віку. Ігри, які пропонує своїм вихованцям вихователь, неодмінно, мають містити певні умови, які сприятимуть повноцінному розвитку особистості: єдність пізнавального й емоційного змісту, зовнішніх і внутрішніх дій, колективної та індивідуальної активності дитини. Важливо, щоб кожна гра несла дитині нові емоції, знання, навички, вміння, розширювала досвід спілкування, розвивала активність до дій [3].

Аналіз теоретичних джерел дозволяють виділити такі види творчих ігор, що сприяють розвитку м'яких навичок: сюжетно-рольові, театралізовані, ігри-стратегії тощо. Сюжетно-рольові ігри розвивають комунікативні навички, емпатію, здатність розуміти інших, приймати соціальні ролі та правила, адаптуватися до різних ситуацій. Театралізовані

ігри сприяють розвитку емоційного інтелекту, невербальної комунікації, самовираження, творчого мислення. Ігри-стратегії розвивають навички планування, прийняття рішень, вирішення проблем, аналітичного мислення.

Для ефективного формування soft-skills під час творчих ігор педагогам закладів дошкільної освіти рекомендовано створювати збагачене ігрове середовище, яке стимулює розвиток різних видів творчих ігор; забезпечувати баланс між педагогічним керівництвом та самостійністю дітей, використовувати проблемні ситуації, які потребують застосування м'яких навичок для їх вирішення; впроваджувати інтегрований підхід, поєднуючи різні види діяльності; забезпечувати позитивну психологічну атмосферу, яка сприяє самовираженню та розвитку соціально-емоційних навичок тощо.

Для того, щоб гра для дитини стала самостійною діяльністю, дорослий має дотримуватися виконання обов'язкових педагогічних умов, що впливають з природи дитячої гри, а саме:

- збагачувати життєвий досвід дітей, так як реальне життя дитини – одне з умов для розвитку гри, джерело її виникнення і постійного збагачення;
- періодично, у разі потреби, змінювати ігрове середовище;
- грати з дітьми в навчальні ігри, метою яких має бути передача їм ігрового досвіду, формування ігрових умінь;
- спілкуватися для того, щоб спонукати вихованців самостійно застосувати нові способи вирішення ігрових завдань [2].

Погоджуємося із Т. Піроженко, яка наголошує, що педагогічний супровід творчих ігор має бути гнучким та спрямованим на розвиток ініціативності, самостійності та творчого потенціалу дітей. Вихователь має виступати не як контролер, а як партнер, який створює умови для прояву та розвитку soft-skills у дошкільників [2].

Висновки. Таким чином, творчі ігри є ефективним засобом формування та розвитку soft-skills у дітей старшого дошкільного віку. Вони створюють природне середовище для розвитку комунікативних, соціальних, емоційних та особистісних навичок, які є необхідними для успішної адаптації дитини до школи та подальшого життя в сучасному динамічному світі. Цілеспрямоване використання різних видів творчих ігор в освітньому процесі закладу дошкільної освіти, відповідно до низки виокремлених умов, сприяє формуванню у вихованців здатності ефективно спілкуватися, співпрацювати, розуміти емоції інших, вирішувати проблеми та приймати рішення, що є фундаментом для розвитку успішної особистості у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Авторський вебінар проф. Катерина Крутій «SOFT SKILLS, або «гнучкі навички» у дошкільників: перші кроки в запровадженні чи погано знаємо свою спадщину?» URL: <https://cutt.ly/exqjpyC> (дата звернення 15.03.2025).
2. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення 15.03.2025).
3. Піроженко Т.О. Ігрова діяльність дошкільника : молодший дошкільний вік. Київ : Генеза. 88 с. (Серія «Настільна Книжка вихователя»).
4. Що таке soft skills і як їх розвинути? Кому потрібні soft skills ? URL: <https://simplex.ua/ua/articles/soft-skills> (дата звернення 16.03.2025).

ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вступ. Успіх у будь-якій діяльності залежить не тільки від здібностей і знань, але й від мотивації (прагнення працювати й досягати високих результатів). Чим вищий рівень мотивації й активності, тим більше факторів спонукають людину до діяльності, тим більше зусиль вона схильна прикласти. Дослідженню природи та структури мотиваційної сфери людини присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників. Вивчення мотивів поведінки людини, її мотивації займає одне з центральних місць в психолого-педагогічній науці у зв'язку з його величезним значенням для вирішення теоретичних і науково-практичних питань. Мотиваційні процеси лежать в основі активності людини та її психічного функціонування, вони визначають спрямованість людської поведінки, її траєкторію. Кожна людина є істотою, яка бажає, але не завжди досягає повного завершення задоволення всіх своїх потреб. Якщо в житті людини і виникає момент мотиваційного затишшя, коли їй властива повна відсутність бажань та потреб, то такий момент є надзвичайно коротким або ж свідчить про порушення особистісного функціонування. Реалізація однієї актуальної потреби викликає прихід іншої.

Усі люди завжди чогось бажають і є мотивованими на пошук особистих цілей, однак мотиваційні процеси відзначаються яскравою своєрідністю й утворюють осередок структури особистості. Мотивація, забезпечує активізацію і цілеспрямованість поведінки, виконує, таким чином, повною мірою і регуляторну функцію, обумовлюючи суть психології особистості. Саме тому особливу актуальність має вивчення специфіки формування мотиваційної сфери дітей дошкільного віку.

Мета. Вивчити особливості використання ігрової діяльності як засобу розвитку мотиваційної сфери дітей дошкільного віку.

Матеріали та методи. Тема розвитку мотиваційної сфери у дітей привертає увагу науковців і сьогодні. Серед сучасних українських дослідників можемо назвати наступних: Н. Абрамян, І. Булах, Л. Василенко, Л. Долинська, Т. Зелінська, Н. Зубалій, Т. Лисянська, О. Музика, Р. Павелків, В. Поліщук, Т. Поніманська, М. Савчин, О. Скрипченко, Н. Співак та інші.

Основним етапом розвитку мотивації у дітей дошкільного віку є перехід від імпульсивної, ситуативної поведінки до формування стійкої, соціально виробленої мотивації. Розвиток бажання відбувається через зміну становища дитини в системі стосунків із соціумом. Емоційне благополуччя дитина може відчувати тільки тоді, коли вона здатна адекватно реагувати на висунуті вимоги.

До розвитку мотивації в дошкільному віці відносять свідоме підпорядкування мотивації, виникнення ієрархії мотивації та появу нової не прямої мотивації. В дошкільному віці з'являються нові види діяльності та мотиви, відбувається інтенсивне засвоєння мотивів, характерних для ставлення дорослих до діяльності та один до одного, виникає підпорядкованість мотивів і безпосередні мотиви.

Підпорядкування мотивів – одне з найважливіших нових явищ у розвитку особистості дошкільника. Щойно соціальний мотив поведінки і дотримання моральних норм стають головними, дитина майже завжди діє під його впливом і не піддається протилежним мотивам, таким як образа на інших або брехня. Навпаки, якщо переважає бажання отримати особисте задоволення, показати, що вона дійсно краща за інших, або продемонструвати хибну перевагу, це може призвести до серйозних порушень поведінки. Поява супідрядності мотивів не означає, що діти у всіх випадках керуються одними й тими самими соціально значущими мотивами. Мотиви поведінки будь-якої людини численні. Однак

підпорядкування мотивів призводить до того, що різні мотиви втрачають свою рівноправність і стають вбудованими в систему [2].

Одним з аспектів розвитку поведінкової мотивації в дошкільному віці є її усвідомлення. Діти поступово починають краще усвідомлювати мотиви своєї поведінки та її наслідки. Це стає можливим завдяки розвитку самосвідомості дитини дошкільного віку, розумінню того, хто вона, якими якостями володіє, як до неї ставляться інші і чим викликане таке ставлення. Самосвідомість найяскравіше проявляється в самооцінці, тобто в тому, як діти оцінюють свої досягнення та невдачі, якості та здібності.

Інша важлива група мотивів, що постійно проявляються у поведінці дітей, – мотиви ігрові, пов'язані з інтересом до самого процесу гри. Ці мотиви з'являються у ході оволодіння ігровою діяльністю і переплітаються в ній з прагненням діяти, як дорослий. Виходячи за межі ігрової діяльності, вони забарвлюють поведінку дитини і створюють неповторну специфіку дошкільного дитинства. Будь-яку справу дитина може перетворити на гру. Дуже часто в той час, коли дорослим здається, що дитина зайнята серйозною працею або старанно чого-небудь вчиться, вона насправді грає, створюючи для себе уявну ситуацію [1].

У поведінці дітей постійно проявляються «ігрові мотиви», пов'язані з їхнім інтересом до процесу гри, які переплітаються з бажанням поводитися як дорослі. Ці мотиви також забарвлюють поведінку дитини і створюють особливості, характерні тільки для дошкільного дитинства. Іноді бажання дитини може призвести до непорозуміння. Це відбувається тому, що фантазія створила вигадану ситуацію, яка з гри перетворилася на казку. Діти можуть перетворити на гру будь-яке завдання. Навіть коли здається, що вони зайняті чимось серйозним, насправді вони можуть гратися і створювати для себе вигадані ситуації.

Формування і розвиток мотиваційної сфери дитини багато в чому залежить від того, яке місце займає рольова гра в житті дитини. Прагнення грати дорослі ролі – це прояв мотиву влади. Крім того, діти можуть символічно виражати в іграх свої бажання, конфліктні мотиви та емоції, які не можуть бути проявлені відкрито [3].

Результати. Пропонуємо декілька рекомендацій для розвитку мотиваційної сфери дошкільників. 1. За можливості скасовуйте нагороди і призи за правильно виконанні завдання, дотримання правил гри, обмежуйтеся лише оцінюванням та похвалою. 2. Якомога менше використовуйте під час гри ситуацію змагання. Краще привчайте дитину до аналізу своїх особистих результатів та досягнень. 3. Намагайтеся не нав'язувати мету «зверху». Спільна робота з дитиною стосовно вироблення мети і реалізації завдань може виявитися значно ефективнішою. 4. Пам'ятайте й про те, що покарання або осуд негативно впливає на розвиток мотиваційної сфери. 5. Намагайтеся уникати встановлення часових обмежень там, де це можливо, тому що це не лише пригнічує розвиток творчості, а й перешкоджає розвитку внутрішньої мотивації. 6. Стежте за тим, щоб завдання не лише відповідали віковій й досвіду, а й мали рівень оптимальної складності (посильні завдання), сприяли виявленню майстерності та компетентності дитини. Регулюйте рівень складності завдань, створюйте ситуацію успіху. 7. Надавайте дитині право, не обмежуючи при цьому її свободи. 8. Добирайте завдання з елементом новизни та непередбачуваності, що сприяє формуванню внутрішнього інтересу під час його виконання.

Висновки. Дослідження дає змогу стверджувати, що в іграх найбільш ефективно відбувається розвиток мотиваційної сфери дітей дошкільного віку. Під час ігор діти вчаться, дисциплінованості, вихованості, порядності, умінню домовлятися, зацікавлюються сюжетом та виконанням завдання. Формування мотиваційно сфери особистості – одне з найбільш важливих завдань педагогічної теорії і практики сьогодні. Таким чином, ігрова діяльність є чудовим засобом розвитку мотиваційної сфери дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Когутяк Н. М., Мицько В. М., Сидорик Ю. Р. Дитяча психологія з практикумом. Комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни. Івано-Франківськ, 2020. 124 с.
2. Кононко О. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (Системний підхід). Київ : Стило, 2015. 336 с.

3. Токарева Л. Д. Ціннісні орієнтації дошкільника та їх мотиваційна складова. *Актуальні проблеми психології*: зб. наук. пр. Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. К., 2016. Том IV: Психологія розвитку дошкільника. Випуск 12. С. 155–165.

Іващенко Наталія Володимирівна,
студентка 2 курсу 23-ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
ОПП Дошкільна освіта та логопедія
Факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: д-р філософії, ст. викл. Аторіна В. М.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ САМООЦІНКИ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вступ. Зміни в сучасному освітньому просторі актуалізують важливість досліджень самооцінки в дітей дошкільного віку. Адекватна самооцінка є чинником розвитку моральних цінностей дитини та гармонійних взаємовідносин з оточуючими людьми. Вміння оцінювати себе, свою діяльність закладаються ранньому дитинстві і розвиваються й вдосконалюються протягом усього життя людини [2].

Самооцінка тісно пов'язана з усіма психічними утвореннями особистості і виступає в якості важливого фактору всіх форм і видів її діяльності та спілкування. Недостатня сформованість самооцінки зумовлює ряд різноманітних труднощів, які виникають у процесі розвитку й виховання дитини. Формування адекватної самооцінки – головний чинник розвитку особистості дитини. Стійка самооцінка формується у дітей під впливом оцінок з боку оточуючих, дорослих, однолітків, а також у процесі власної діяльності дитини і самостійної оцінки своїх результатів.

Самооцінку у дітей дошкільного віку досліджували науковці вікової і педагогічної психології, а саме: Л. Венгер, О. Замашкіна, О. Запорожець, О. Кононко, Л. Маценко, О. Олійник та інші. Вони стверджують, що саме дошкільний вік є періодом інтенсивного формування самооцінки. Це зумовлено включенням дитини у нову діяльність, розширенням кола спілкування. Самооцінка як найважливіший механізм регуляції поведінки відіграє значну роль в оволодінні дитиною навчальною діяльністю, у реалізації її можливостей і здібностей, у встановленні дружніх відносин з іншими дітьми.

Мета: висвітлити теоретичні аспекти особливостей розвитку самооцінки в дошкільному віці.

Матеріали та методи: аналіз психолого-педагогічної літератури, узагальнення та систематизація інформації щодо формування самооцінки в дошкільному віці.

Результати. Самооцінка – це оцінка самого себе, своїх достоїнств і недоліків [1, с.1290]. Ще у внутрішньоутробному періоді у дитини починає формуватися самооцінка. Факт емоційного зв'язку мами та дитини давно доведено. Якщо мати з радістю виношує дитину, його клітинна пам'ять фіксує цей факт. Це відповідним чином впливає на зародження важливих особистісних якостей, які залишаються з людиною на все життя. З'явившись на світ, він потребує відповідної турботи рідних. Розвиток самооцінки дитини дошкільного віку проходить такі етапи:

- з моменту народження до півтора року;
- від півтора до 3-4 років;
- від 4 до 6 років.

У молодшому дошкільному віці самооцінка формується переважно під впливом оцінок дорослих. Діти сприймають думки вихователів, батьків та інших значущих людей як основне джерело інформації про себе. У середньому та старшому дошкільному віці спостерігається тенденція до завищення самооцінки, оскільки діти ще не вміють об'єктивно оцінювати свої можливості. Вони мають бажання бути кращими і часто перебільшують свої досягнення.

О. Сергеєнкова виділяє адекватну та неадекватну самооцінку. Така самооцінка може набувати різних форм:

- завищена (характеризується переоцінкою власних можливостей або особистісних рис);
- занижена (через недооцінку рис та властивостей особистісного плану) [3].

Адекватна самооцінка – це спосіб оцінки себе, який відповідає реальному уявленню про себе та свої досягнення. Це дозволяє критично оцінювати свої можливості, ставити цілі та досягати їх. Завдяки цьому дитина може адекватно оцінювати себе, враховувати свої сили на тлі завдань і вимог соціального середовища, самостійно ставити перед собою цілі і завдання, а головне – ефективно справлятися з ними. Формування адекватної самооцінки дозволяє дитині взаємодіяти з людьми, входити в суспільство, систематично навчатися, відстоювати власну точку зору. Це є ключовим фактором розвитку особистості дитини та вказівником готовності до життя.

Для визначення рівня самооцінки у дітей дошкільного віку рекомендується використовувати такі психодіагностичні методики: «Сходинки» (Т. Дембо, С. Рубінштейн), «Автопортрет» (Р. Бернс), «Який Я?» (К. Роджерс), «Намалюй себе», тест «Два будиночки» та інші.

Для формування адекватної самооцінки у дітей дошкільного віку важливо застосовувати різноманітні методи, які сприяють розвитку їхньої самосвідомості та впевненості. До таких методів належать: читання та обговорення художньої літератури, складання казок і оповідань разом із дітьми, перегляд і аналіз мультфільмів із акцентом на позитивні та негативні риси персонажів. Також ефективними є тематичні бесіди про позитивні й негативні якості дітей, виконання різноманітних завдань, запропонованих дорослими, а також залучення дошкільників до зображувальної діяльності.

Висновки. Самооцінка є одним із ключових аспектів формування особистості дитини, який закладається в дошкільному віці. Важливу роль у цьому процесі відіграють сімейне середовище, соціальна взаємодія та підтримка з боку дорослих. Створення сприятливих умов для розвитку позитивної самооцінки в дитинстві допоможе дитині в майбутньому легше адаптуватися до нових умов, досягати успіху та будувати гармонійні стосунки з іншими людьми.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / В. Т. Бусел. Київ, 2005. 1440 с.
2. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (Системний підхід). К.: Стилос, 2000. 336 с.
3. Сергеєнкова О. П. Загальна психологія. навч. посіб.. К.: Центр учбової літератури, 2012. 296 с.

Корх Галина Іванівна,

студентка 22-ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта

Факультету дошкільної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Тітаренко С. А.

ЗАСОБИ ЗМІЦНЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вступ. Психічне здоров'я дітей старшого дошкільного віку є важливим аспектом їхнього гармонійного розвитку. У цей період закладаються основи емоційної стійкості, соціальних навичок і саморегуляції. Засоби зміцнення психічного здоров'я дітей можна поділити на кілька основних напрямків: створення сприятливого емоційного середовища, розвиток навичок саморегуляції, формування позитивного соціального досвіду та підтримка фізичного здоров'я.

Актуальність проблеми зміцнення психічного здоров'я дошкільників зумовлена зростанням психоемоційного навантаження на дітей у сучасному суспільстві. Вплив

соціальних факторів, інформаційного середовища, а також змін у виховних підходах значно позначається на емоційному стані дитини. Важливо враховувати, що дошкільний вік є сенситивним періодом для формування основ психічного благополуччя, тому своєчасна підтримка допоможе запобігти виникненню емоційних і поведінкових розладів у майбутньому.

Мета дослідження: здійснити аналіз досліджень з проблеми зміцнення психічного здоров'я дітей старшого дошкільного віку; схарактеризувати засоби зміцнення психічного здоров'я дітей дошкільного віку.

Матеріали та методи: теоретичний аналіз і синтез, систематизація та узагальнення.

Результати. В умовах сьогодення проблема зміцнення здоров'я старших дошкільників набуває особливої актуальності через вплив технологічного прогресу, військових дій, зміну способу життя та зростання рівня стресових факторів. Відсутність достатньої фізичної активності, зменшення живого спілкування через вплив цифрових технологій, екологічні проблеми, а також нестабільна соціальна ситуація можуть негативно впливати на емоційний стан дітей. Тому важливо впроваджувати системні заходи, спрямовані на підтримку психічного здоров'я дошкільнят, включаючи психологічну підтримку, емоційно комфортне середовище у сім'ї та дошкільному закладі, розвиток стресостійкості та навичок емоційної саморегуляції.

Дослідженням проблем психічного, психологічного та ментального здоров'я присвячували свої наукові роботи такі вчені, як Л. Карамушка, Т. Дзюба, Н. Гаранян, В. Пахальян, Р. Павелків, А. Холмогорова та ін. Психологічне здоров'я було предметом вивчення у працях І. Беха, О. Гладощук, М. Гончаренка, Т. Дзюби, Н. Жигалкіної, Д. Сологуба, С. Максименка, Е. Носенка, Є. Потапчук, О. Завальнюк, В. Шафранського та ін.

Психічне здоров'я людини тісно взаємопов'язане не лише з фізичним станом, який слугує основою загального благополуччя, а й з моральним (духовним) і соціальним здоров'ям. Від емоційної врівноваженості, психологічної стійкості та почуття самодостатності особистості залежать її взаємовідносини із суспільством, рівень засвоєння духовних цінностей, дотримання моральних норм у спілкуванні та здатність адаптуватися до змін у соціальному середовищі. Здорова дитина зазвичай енергійна, життєрадісна, товариська та демонструє відповідний рівень розумового розвитку. Стан психічного здоров'я дитини визначається рівнем її нервово-емоційного розвитку, а також особливостями пізнавальної активності. Саме емоційний стан безпосередньо впливає на інтерес до навчання, характер спілкування з однолітками і дорослими, а також на загальну поведінку. Чим молодша дитина, тим помітнішою є ця взаємозалежність. Протягом усього процесу онтогенезу психічне здоров'я залишається основним чинником гармонійного розвитку особистості, зокрема її інтелектуальних, емоційно-вольових, комунікативних та морально-духовних якостей. Воно також сприяє формуванню особистісної ідентичності та успішній реалізації індивідуальних можливостей [1, с. 128].

Засоби зміцнення психічного здоров'я дітей можна поділити на кілька основних напрямків: створення сприятливого емоційного середовища, розвиток навичок саморегуляції, формування позитивного соціального досвіду та підтримка фізичного здоров'я.

С. Тітаренко та Н. Заєць наголошують на ефективності сміхотерапії як засобу зміцнення психічного здоров'я дошкільників. Вони рекомендують впровадження «хвилинок сміху» за аналогією з фізкультхвилинками, використання методів розслаблення дітей через веселі історії, залучення гумористичних творів літератури, організацію рухливих ігор, що викликають позитивні емоції, а також розповідання цікавих пригод та курйозних ситуацій [3, с. 275].

Одним із ключових засобів зміцнення психічного здоров'я є створення безпечного і комфортного середовища. Важливо, щоб дитина відчувала емоційну підтримку з боку дорослих, мала можливість відкрито висловлювати свої почуття та емоції. Для цього батьки та вихователі повинні використовувати тактики активного слухання, підтримуючу комунікацію, уникати надмірної критики і каральних методів виховання [2].

Розвиток навичок саморегуляції також сприяє психічному благополуччю дошкільників. Діти мають навчитися керувати своїми емоціями, долати стресові ситуації та формувати навички усвідомленої поведінки. Ефективними методами є дихальні вправи, елементи йоги, арт-терапія та релаксаційні техніки. Важливо навчати дітей способам подолання негативних емоцій через гру, казкотерапію, музикотерапію.

Формування позитивного соціального досвіду сприяє розвитку впевненості в собі та емоційної стійкості. Діти мають навчатися співпрацювати, вирішувати конфлікти мирним шляхом, розуміти почуття інших. Для цього варто організовувати сюжетно-рольові ігри, групові проєкти, інтерактивні заняття. Позитивні приклади дорослих допомагають дітям засвоювати морально-етичні норми та правила поведінки.

Фізичне здоров'я також відіграє важливу роль у психічному благополуччі. Регулярна фізична активність, достатній сон, збалансоване харчування сприяють стабільному емоційному стану дитини. Прогулянки на свіжому повітрі, спортивні ігри, водні процедури допомагають знизити рівень тривожності та підвищити стресостійкість.

Висновки. Отже, зміцнення психічного здоров'я дітей старшого дошкільного віку потребує комплексного підходу. Важливо створювати підтримуюче середовище, розвивати навички саморегуляції, формувати позитивні соціальні відносини та дбати про фізичне благополуччя дитини. Гармонійний розвиток у дошкільному віці сприятиме формуванню емоційно стійкої та психологічно здорової особистості в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Беленька Г. В., Богиніч О. Л., Машовець М. А. Здоров'я дитини – від родини. Київ : СПД Богданова А.М., 2006. 220 с.
2. Психологічне здоров'я дошкільників / уклад. Т. І. Прищеп. Харків : Вид. група «Основа», 2010. 239 с.
3. Тітаренко С. А., Заяць Д. О. Покращення психічного здоров'я дітей дошкільного віку засобом сміхотерапії. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт.* 2014. С. 273–275.

Кривулько Тетяна Борисівна,

магістрантка 61-ІМДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта

Факультету дошкільної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Тітаренко С. А.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПОЧАТКОВИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ДІЮ ТА ПОВЕДІНКУ ОРІЄНТОВАНІ НА СТАЛІЙ РОЗВИТОК

Вступ. Проблема сталого розвитку є однією із найактуальніших на сьогодні, вона викликана ускладненням взаємозв'язків між людиною та навколишнім природним середовищем. Виникла нагальна потреба заповнити прогалини у формуванні екологічної культури та поведінки сучасної людини. Починати цей процес необхідно з дитинства.

Дошкільний вік – критичний період у формуванні основних життєвих цінностей і звичок. Діти відкриті до нових знань і легко засвоюють поняття про дбайливе ставлення до природи, ресурсів, навколишнього середовища, у них активно формуються базові соціальні, емоційні та когнітивні навички [1, с. 18].

Мета дослідження: здійснити аналіз досліджень з проблеми формування у дітей старшого дошкільного віку початкових уявлень про дію та поведінку орієнтовану на сталий розвиток.

Матеріали та методи: теоретичний аналіз і синтез – вивчення наукових підходів, концепцій, узагальнення отриманих результатів; порівняльний метод – зіставлення поглядів різних учених та підходів до проблеми; систематизація та узагальнення – визначення основних тенденцій і формування загальних висновків; інтерпретаційний аналіз – осмислення та пояснення отриманих теоретичних даних.

Результати. Дослідження показують, що раннє формування уявлень про сталі дії та поведінку сприяє розвитку екологічної свідомості. Це закладає фундамент для подальшої поведінки та ціннісних орієнтацій дитини. Видатний педагог В. Сухомлинський наголошував на важливості формування у дітей любові до природи через практичні дії та спостереження. Педагог-реформатор Д. Дьюї підкреслював значення дослідницької діяльності в ранньому віці для розуміння природних процесів. Вітчизняні вчені О. Савченко та Н. Бібік розглядали інтегрований підхід у формуванні екологічної культури у дітей [2].

Концепція сталого розвитку ЮНЕСКО визначає екологічну освіту як ключовий елемент освіти для сталого розвитку.

Дослідження таких вчених, як Н. Гавриш, С. Іванчук, М. Сущенко, О. Тавстуха та ін. показують, що сформовані в дитинстві уявлення мають тривалий вплив на поведінку та ставлення людини до природи в дорослому житті [2].

Формування у дітей старшого дошкільного віку початкових уявлень про дію та поведінку відбувається на основі таких принципів

- інтеграції – поєднання екологічного, соціального та економічного виховання у навчально-виховному процесі;
- активної участі – залучення дітей до практичної діяльності, спрямованої на збереження навколишнього середовища;
- наочності – використання наочного матеріалу (ілюстрацій, мультфільмів, демонстрацій тощо);
- доступності – подання інформації у цікавій та зрозумілій формі [3].

Попри численні дослідження, на шляху формування у дітей старшого дошкільного віку початкових уявлень про сталий розвиток існує низка проблем, а саме:

1. Недостатність методичних розробок.

Брак адаптованих програм, ігрових методик та дидактичних матеріалів, які сприяють розумінню сталого розвитку в доступній для дітей формі.

2. Низький рівень екологічної культури в сім'ях. Батьки не завжди є прикладом екологічно відповідальної поведінки, що ускладнює виховання у дітей екологічного мислення.

3. Обмежений досвід практичного застосування знань.

Діти краще засвоюють інформацію через дію, але у дитячих садках рідко організовуються заходи на тему сортування сміття, збереження води та енергії.

4. Відсутність комплексного підходу.

У дошкільних закладах питання сталого розвитку часто подаються фрагментарно, без взаємозв'язку між екологічними, соціальними та економічними аспектами.

5. Недостатня підготовка педагогів.

Вихователі потребують додаткових знань і навичок для ефективного навчання дітей основам сталого розвитку [1, с.72].

Всі ці проблеми можна вирішити шляхом впровадження інтегрованих програм навчання з акцентом на екологічне виховання; активно залучаючи батьків до формування у дітей усвідомленої поведінки; організовуючи в закладах дошкільної освіти еко-акцій, творчих майстерень та експериментів для дітей [4].

Зазначимо, що ефективне екологічне виховання потребує високого рівня професійної підготовки педагогів. Вихователі повинні мати достатні знання та навички для якісного донесення інформації про сталий розвиток дітям. Важливими заходами для підвищення їх кваліфікації є участь у спеціалізованих тренінгах та семінарах; вивчення сучасних методик екологічного виховання; обмін досвідом із колегами та залучення експертів-екологів та використання інтерактивних технологій у навчанні.

В результаті у дітей старшого дошкільного віку формуються уявлення про екологічно доцільну поведінку, ними усвідомлюється важливість ощадливого використання ресурсів, а також відбувається розвиток соціальної відповідальності та готовності до колективної взаємодії.

Висновки. Таким чином, впровадження в освітній процес закладу дошкільної освіти ідей сталого розвитку передбачає засвоєння дітьми та їх батьками найважливіших навичок

екологічно-, економічно- й соціально доцільної поведінки, без якої неможливе створення та існування суспільства та благополучного майбутнього для наступних поколінь.

Список використаних джерел

1. Горбенко С. Основи формування екологічної свідомості у дошкільному дитинстві. Харків, 2021. 327 с.
2. Дошкільна освіта в контексті ідей Нової української школи: збірник наукових праць за заг. ред. Г. Беленької, В. Бондар, І. Шоробури. Хмельницький, 2020. 496 с.
3. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку: навчально-методичний посібник за заг. ред. О. І. Пометун. Дніпропетровськ, 2016. 120 с
4. Кирилевич М. Сталий розвиток суспільства: роль освіти. Київ, 2019. 285 с.

Крimeць Людмила Василівна,
студентка 13-ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
Факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Титаренко С. А.

РОЗВИТОК УЯВИ У ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ

Уява є однією з найважливіших когнітивних функцій, що визначає розвиток дитини, її здатність до творчості, мислення та пізнання навколишнього світу. У ранньому віці (від 1 до 3 років) уява починає активно формуватися через гру та сенсорне пізнання. Одним із найбільш ефективних засобів стимулювання уяви є дидактичні ігри, що поєднують навчання і розвагу, сприяють розвитку образного мислення, мовлення та емоційної сфери дитини.

Уяву досліджували багато науковців, серед яких Т. Баришева, Д. Богоявленська, Д. Гілфорд, Р. Ділтс, О. Дьяченко, П. Едвардс, В. Моляко, А. Матюшкін, С. Мідник, Я. Пономарьов, К. Роджерс, Є. Торренс, Б. Теплов, В. Юркевич, Т. Яценко та інші. Структуру цього психічного процесу вивчали А. Брушлинський, Л. Балацька, О. Дьяченко, Д. Ельконін, О. Кравцова та ін.

Науковий інтерес до взаємозв'язку уяви та творчості, а також їхнього впливу на розвиток творчих здібностей у когнітивній, емоційно-вольовій, комунікативно-мовленнєвій, художній та ігровій сферах проявили М. Арнаудова, Л. Артемова, А. Богущ, М. Вовчик-Блакитна, Н. Гавриш, О. Дьяченко, О. Дронова, О. Голюк, Р. Іванков, Г. Костюк, В. Кузьменко, О. Кульчицька, В. Кучеров, Н. Короткова, С. Кулачківська, Л. Калмикова, С. Ласунова, Н. Михайленко, Т. Піроженко, Т. Постоян, В. Проскура, Т. Титаренко, О. Ушакова та ін.

За результатами їхніх досліджень, уява є ключовим чинником у процесі засвоєння нових знань дошкільниками, а також виступає умовою творчого осмислення і трансформації отриманого досвіду, сприяючи саморозвитку особистості. Провідні вчені, зокрема А. Богущ, О. Савченко, О. Сухомлинський та ін. акцентують увагу на важливості розвитку творчої уяви в дітей дошкільного віку.

Уява дітей раннього віку має специфічні особливості:

1. Мимовільний характер – малюки не планують свої фантазії, вони виникають спонтанно.
2. Синкретичність – поєднання реального і вигаданого, що допомагає дитині краще засвоювати нову інформацію.
3. Емоційна насиченість – уява тісно пов'язана з емоціями, які сприяють кращому запам'ятовуванню та відтворенню образів.
4. Залежність від предметної діяльності – малюки більше уявляють те, з чим безпосередньо взаємодіють [1; 2].

Дидактична гра є одним з основних засобів, які дозволяють цілеспрямовано розвивати уяву у дітей, спонукаючи їх створювати образи, моделювати ситуації та експериментувати з уявними ролями.

Дидактичні ігри сприяють розвитку уяви завдяки наступним характеристикам: наявність чітких правил і завдань, що допомагає дитині структурувати уявну діяльність; використання різноманітного матеріалу (іграшки, картинки, предмети-замінники), що стимулює створення нових образів; можливість творчого експериментування, коли дитина може змінювати сюжет гри, придумувати нові варіанти розвитку подій [3].

Для розвитку уяви у дітей раннього віку доцільно використовувати різні види дидактичних ігор:

1. Ігри з предметами – наприклад, «Чарівна паличка» (перетворення предметів на щось інше), «Кольоровий світ» (вгадування об'єктів за кольором та формою).
2. Словесні ігри – «Що було б, якби...», «Закінчи історію», «Хто вийшов з казки?».
3. Настільні ігри – пазли, лото, кубики з малюнками, що дозволяють створювати власні сюжети та комбінувати образи.
4. Рольові ігри з елементами дидактики – моделювання життєвих ситуацій (лікарня, магазин, подорож), що розвивають соціальну уяву та емоційний інтелект.

Висновки. Дидактична гра є ефективним засобом розвитку уяви у дітей раннього віку. Вона дозволяє не лише формувати образне мислення, а й розвивати мовлення, комунікативні навички та емоційну сферу дитини. Використання дидактичних ігор у вихованні дітей сприяє гармонійному розвитку особистості та підготовці до подальшого навчання. Таким чином, інтеграція дидактичних ігор у педагогічну практику є важливим напрямом роботи з дітьми раннього віку, що забезпечує ефективний розвиток їх творчого потенціалу.

Список використаних джерел

1. Барташнікова І. А. Розвиток уяви та творчих здібностей у дітей 5-6 років: навч. посіб. 2-е вид., переробл. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2007. 64 с.
2. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія: 2-ге видання. Навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 392 с.
3. Карабаєва І., Ладивір С. Уява народжується в грі. *Дошкільне виховання*, 2007. № 10. С. 4–7.

Кучерява Наталія Юріївна,

здобувачка освіти ІЗ-ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта

Факультету дошкільної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Тітаренко С. А.

ОСНОВНІ ЧИННИКИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вступ. Ментальне здоров'я дітей дошкільного віку є одним із важливих аспектів їхнього гармонійного розвитку. У цей період формується емоційна стабільність, соціальні навички, здатність до саморегуляції та позитивне сприйняття навколишнього світу. Вплив на психічне благополуччя дитини здійснюють різні чинники, серед яких особливості сімейного виховання, емоційний клімат у родині, рівень стресу, вплив однолітків та особливості освітнього середовища.

Вагому роль відіграють біологічні аспекти, такі як генетична схильність до певних психоемоційних особливостей, здоров'я нервової системи та якості харчування. Соціальні фактори, зокрема комунікація з батьками, вихователями та ровесниками, також значно впливають на формування психологічної стійкості.

Окрім того, сучасні виклики, такі як цифрові технології та швидкі зміни в суспільстві, можуть як позитивно, так і негативно впливати на психоемоційний стан дітей. Усвідомлення цих чинників дає змогу своєчасно коригувати умови виховання та навчання, сприяючи формуванню міцного психічного здоров'я, що є запорукою успішного розвитку дитини в майбутньому.

Мета дослідження: схарактеризувати основні чинники, що впливають на ментальне здоров'я дітей дошкільного віку.

Результати. М. Осютович розкриває вплив психотравми на соціалізацію та психологічне самопочуття дітей. У сучасному світі стресові ситуації і соціокультурні чинники можуть мати негативний вплив на психічне здоров'я дітей. Дослідження базується на психологічному аналізі, опитуваннях та інтерв'ю. Результати допоможуть глибше зрозуміти вплив психотравми на дитячий розвиток і розробити методи підтримки дітей. Практичне значення роботи – це розширення знань і створення програм для відновлення психологічного здоров'я дітей [4].

Д. Періс вважає, що стресові ситуації в ранньому віці, такі як фізичне насильство, нестабільність у родині або бідність, можуть негативно впливати на здоров'я дітей. Коли дитина переживає стрес, їй може бути складно регулювати свої емоції, спілкуватися з іншими дітьми та справлятися з труднощами. Такі стресові ситуації можуть сповільнювати розвиток і навчання, тому важливо створювати безпечне і стабільне середовище для дітей, щоб вони могли розвиватися і вчитися без стресу [5].

Формування психічного та духовного благополуччя дитини залежить від багатьох чинників. Значну роль відіграє сімейне середовище: емоційний клімат у родині, підтримка батьків та взаємодія з близькими людьми формують відчуття безпеки та довіри. Також на психологічний стан впливають соціальні контакти, адже спілкування з однолітками та вихователями допомагає розвивати комунікативні навички. Стресові ситуації, такі як війна, зміни у звичному середовищі чи конфлікти, можуть викликати тривожність та страхи. Важливим є й освітнє середовище, де дитина має почуватися комфортно та захищено. Забезпечення стабільності, турботи та підтримки сприяє збереженню ментального здоров'я дошкільнят та їхньому гармонійному розвитку [2].

В. Косяченко зауважує, що сучасний етап розвитку суспільства приносить численні виклики, що впливають на психоемоційний стан дітей, зокрема старшого дошкільного віку. Вони починають активно взаємодіяти з навколишнім світом, зустрічаються з новими ситуаціями та змінами в середовищі, що може викликати страхи. Такі емоції суттєво впливають на розвиток і поведінку дитини. Важливо, щоб батьки та вихователі розуміли природу цих страхів, їхні причини та прояви, а також застосовували ефективні стратегії для допомоги в їх подоланні. Невірні підходи можуть призвести до негативних наслідків для психічного здоров'я. Психологічні дослідження показують, що страхи у дітей можуть виникати через нові соціальні контакти, зміни в середовищі та стресові ситуації, що впливає на їхню соціальну адаптацію. Тому важливо вивчати ці страхи для розробки методів їх корекції та зменшення негативного впливу на розвиток дитини [3].

На ментальне благополуччя дітей впливають біологічні, психологічні та соціальні чинники. До біологічних належать генетична схильність, особливості нервової системи та фізичне здоров'я. Психологічні чинники включають емоційну стабільність, рівень тривожності та стресостійкість. Соціальні аспекти охоплюють сімейне виховання, якість взаємодії з батьками, педагогами та однолітками, а також загальну атмосферу в суспільстві. Особливо актуальним це питання є в умовах війни, коли діти відчувають підвищений рівень стресу [1].

С. Тітаренко, Н. Заяць для зміцнення психічного здоров'я дошкільників рекомендують застосовувати гумор, зокрема: впровадження хвилинок сміху за аналогією з фізкультхвилинками; використання методів «розкріпачення» дітей через захопливі й кумедні розповіді; застосування літературних гуморесок у виховному процесі; проведення динамічних та веселих ігор, які швидко викликають у дітей позитивні емоції; розповідання цікавих пригод; співи; організація конкурсів на найкумеднішу вигадку; розвиток у вихователя навичок педагогічного експромту для реагування на нестандартні ситуації в дусі «позитивного гумору»; створення атмосфери легкості та радості під час навчально-виховного процесу, надання дітям можливості для сміхотерапії; формування у вихователя почуття гумору як важливого компонента професійної майстерності [6, с. 275].

Сімейне середовище відіграє ключову роль у формуванні почуття безпеки та довіри. Емоційна підтримка батьків та їхня здатність реагувати на потреби дитини допомагають їй розвивати позитивний світогляд і стійкість до стресу. Важливе значення мають і соціальні

контакти. Взаємодія з однолітками та вихователями сприяє формуванню комунікативних навичок і соціальної адаптації.

Стресові ситуації, зокрема війна, зміни у звичному середовищі чи конфлікти в сім'ї, можуть викликати підвищену тривожність і страхи. Саме тому важливо створювати безпечний емоційний простір для дитини, забезпечуючи їй стабільність і турботу. Дошкільні заклади освіти повинні сприяти збереженню психологічного здоров'я дітей через ігрову терапію, розслаблювальні техніки та підтримку позитивного емоційного клімату.

Висновок. Ментальне здоров'я дітей дошкільного віку є важливим чинником їхнього гармонійного розвитку та подальшої адаптації до соціального середовища. Воно формується під впливом низки факторів, серед яких важливе місце займають сімейне виховання, емоційний клімат у родині, стиль спілкування дорослих із дитиною, умови дошкільної освіти, фізичний розвиток та особливості пізнавальної діяльності. Значний вплив на психоемоційний стан дошкільників має взаємодія з однолітками, адже саме в цей період діти вчаться будувати стосунки, проявляти емоції та регулювати свою поведінку. Також важливу роль відіграє режим дня, рівень фізичної активності, якість харчування та достатня кількість сну. Педагогічна взаємодія та підтримка вихователів у дошкільному закладі сприяють розвитку емоційної стійкості, впевненості в собі та формуванню позитивного ставлення до навколишнього світу. Використання ігрових методів навчання, арт-терапії, сміхотерапії та інших психологічних прийомів сприяє зниженню рівня стресу та емоційного напруження у дітей.

Отже, забезпечення ментального здоров'я дошкільників вимагає комплексного підходу, що включає взаємодію сім'ї, дошкільної освіти, суспільства та медичних фахівців. Створення сприятливого середовища, заснованого на любові, довірі та емоційній підтримці, є запорукою гармонійного розвитку особистості дитини.

Список використаних джерел

1. Ваганова Н. А. Забезпечення психічного здоров'я дітей в дошкільних закладах освіти в умовах війни. URL: <https://surli.cc/qcezmp>
2. Гросс, Дж. Дж. Теорії страхів і їх прояви у дітей дошкільного віку. *Психологічні науки*, 12(3), 2017. С. 45–57.
3. Косяченко В. Психологічне дослідження страхів у дітей старшого дошкільного віку. URL: <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/download>
4. Оксютрович, М. О. Психотравмуючий досвід дитини та особливості соціалізації при цьому. URL: <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2023.5/11> 2023.
5. Періс, Дж. (н.д.). Благополуччя дітей та дошкільна освіта. URL: <https://surl.gd/wxdabq>
6. Титаренко С А, Заяць Д.О. Покращення психічного здоров'я дітей дошкільного віку засобом сміхотерапії. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Сер.: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. 2014. С. 273–275.

Пилипенко Богдан Григорович,

студент 1 курсу 12-ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта

Факультету дошкільної освіти

Науковий керівник: д-р філософії, ст. викл. Аторіна В. М.

ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вступ. Народні традиції є невід'ємною частиною культури кожного народу. Вони містять у собі морально-етичні цінності, що передаються з покоління в покоління. Використання українських народних традицій у вихованні дітей дошкільного віку сприяє формуванню національної самосвідомості, патріотизму, морально-етичних норм та загального розвитку особистості. У сучасних закладах дошкільної освіти зростає інтерес до інтеграції етнопедагогічних підходів в освітній процес. Використання народних казок, пісень, прислів'їв, обрядових ігор та народних ремесел допомагає дітям краще пізнати

культуру свого народу, розвиває їхню фантазію, мовлення та творчі здібності. Важливим аспектом є також святкування народних свят, під час яких діти знайомляться з обрядами та звичаями, що формують їхню духовну та культурну ідентичність.

Мета: проаналізувати значення українських народних традицій у вихованні дітей дошкільного віку.

Матеріали та методи. Для реалізації означеної мети використовували теоретичні методи: аналіз і узагальнення наукової літератури; порівняння, синтез, систематизація та узагальнення отриманої інформації.

Результати. До проблем ознайомлення дітей дошкільного віку з традиціями рідного краю звертаються Н. Побірченко та Н. Рогальська. Дослідники наголошують, що вихователі повинні самостійно підбирати матеріали, які найбільш відповідають місцевим традиціям і водночас є невід'ємною частиною загальнонаціональної культури.

Народні традиції – це самобутнє культурно-історичне явище. Вони складають ту основу, на якій базується єдність усіх поколінь українського народу, і навіть більше – єдність усіх етносів, що населяють Україну. Народні традиції забезпечують формування вірності Вітчизні, національним вартостям, а через них – і вічним загальнолюдським цінностям. Вони формують духовний світ людини, впливають на її поведінку та світосприйняття, сприяють гармонійному розвитку особистості. Народні традиції охоплюють різні аспекти життя: мову, фольклор, звичаї, обряди, ремесла та народну творчість [3].

У вихованні дітей дошкільного віку українські народні традиції відіграють важливу роль, адже саме в ранньому віці формується особистість, закладаються основи національної свідомості, патріотизму та загальнолюдських цінностей. Використання народних традицій в освітньому процесі дозволяє дітям познайомитися з культурною спадщиною свого народу, розвиває їхню уяву, мовлення, творчі здібності та навички співпраці. Особливе місце у вихованні дітей займають народні казки, прислів'я, приказки, пісні та рухливі ігри, які не лише розважають, а й навчають, передаючи важливі моральні уроки.

Впровадження народних традицій у систему дошкільної освіти передбачає створення відповідного навчально-виховного середовища, збагаченого етнокультурними елементами. Вихователі можуть проводити тематичні заняття, народознавчі свята, майстер-класи з народних ремесел, розучувати з дітьми традиційні українські пісні та ігри. Це сприяє збереженню культурної спадщини та вихованню дітей у дусі поваги до національних традицій і звичаїв.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що національні почуття у дітей дошкільного віку не виникають самі, вони є результатом цілеспрямованого впливу на дитину політики, мистецтва, суспільного устрою, виховної роботи закладу дошкільної освіти і сім'ї. Дошкільний вік відрізняється підвищеною сприйнятливістю до соціальних впливів. Дитина постійно опановує норми життя в людському суспільстві: способи спілкування, поведінки, ставлення, використовуючи для цього власні спостереження, емпіричні висновки та умовиводи, наслідування дорослих. Це робить дошкільний вік найбільш сприятливим для всебічного розвитку, залучення дітей до народної творчості, мистецтва, національної культури [1].

В умовах сучасних освітніх викликів важливим є адаптація народних традицій до дистанційного навчання. Одним із ефективних методів є використання цифрових технологій, які дозволяють створювати інтерактивні заняття, онлайн-ігри, відеоуроки та віртуальні екскурсії. Вихователі можуть застосовувати мультимедійні засоби для ознайомлення дітей з народними піснями, казками та ремеслами. Також варто організовувати онлайн-майстер-класи з виготовлення традиційних виробів (ляльки-мотанки, писанки). Батьків вихованців необхідно залучати до спільного виконання завдань, що сприятиме збереженню сімейних традицій.

Одним із засобів залучення вихованців до української обрядовості є свято. У закладах дошкільної освіти традиційно проводяться різні народні свята та обряди відповідно до народного календаря: свято Андрія, Святого Миколая, Різдвяні свята, Водохреща, Стрітення, зелені свята, Івана Купала, Покрова та інші. Діти дошкільного віку систематично беруть участь в національних святах, що виховує у них моральні почуття, розвиває художнє

світобачення, наповнює емоційну сферу радістю, піднімає настрій, формує естетичний смак. Особливо важливо з дитячих років прищепити кожній дитині любов до Батьківщини, повагу до її славного минулого, гордість за сьогодення та бажання жити, працювати в своїй країні, примножувати красу рідного краю, розмовляти рідною мовою та передати її у спадок прийдешнім поколінням [2].

Таким чином, українські народні традиції є важливим засобом формування духовного, емоційного та соціального розвитку дітей дошкільного віку. Їх активне використання в освітньому процесі, як очному, так і дистанційному, сприяє гармонійному вихованню дітей, допомагає їм усвідомити свою приналежність до рідного народу та з повагою ставитися до культур інших народів.

Висновки. Отже, використання народних традицій у вихованні дітей дошкільного віку є ефективним засобом гармонійного розвитку особистості. Народні ігри, казки, пісні, прислів'я та обряди допомагають дітям не лише краще розуміти культурну спадщину свого народу, а й сприяють формуванню духовно-моральних цінностей.

Список використаних джерел

1. Газіна І.О. Формування в дошкільників першооснов національної самосвідомості. *Педагогіка*. 2015. №1. С. 8–10.
2. Грицик Л. Виховання дітей на традиціях рідного народу. *Молодь і ринок*. 2011. №12. С. 137–141
3. Українські народні традиції як засіб виховання дітей дошкільного віку. URL: <https://dnz27.edu.vn.ua/uploads/tiger-1707134906.pdf> (дата звернення: 19.02.2025).

Пилипенко Тетяна Дмитрівна,
студентка 33-ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
Факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: ст. викл. Барсуковська Г. П.

РОЗВИТОК ІМПРЕСИВНОГО МОВЛЕННЯ В НЕМОВЛЕННЄВИХ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вступ. Сьогодні спостерігається тенденція збільшення кількості дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку. Базовим компонентом дошкільної освіти передбачено формування в дошкільників низки компетентностей, зокрема мовленнєвої.

Опанування мовленням – складний процес, який залежить від вікових та індивідуальних особливостей дитини, соціального оточення, від створення відповідного комунікативно-мовленнєвого середовища. Завдяки повсякденному мовленню дитина може реалізувати себе, відобразити своє ставлення до довкілля, пізнавати й розвиватися. Завдяки наслідуванню дитина переймає особливості мовленнєвого спілкування. Але існують чинники, які гальмують мовленнєвий розвиток дитини. Тому важливо як можна раніше та правильно встановити причини, які призвели до порушень, підібрати необхідні методики для корекційної роботи з метою усунення цих порушень.

Мета. Дослідити особливості розвитку імпресивного мовлення в немовленнєвих дітей дошкільного віку.

Матеріали та методи. Розвиток мовлення дітей дошкільного віку вивчали А. Богуш, О. Белова, Н. Гаврилова, В. Кондратенко, Т. Павлюк, Ю. Рібцун, В. Тарасун, Л. Трофіменко, М. Шеремет та інші. Так, О. Белова висвітлила пропедевтику мовленнєвих порушень, Г. Білова розробила альбом для обстеження мовлення дошкільників, А. Богуш описала процес розвитку мовлення у дітей від народження до семи років, розробила методику [1], Н. Гаврилова, Ю. Рібцун описали порушення фонетичного складової мовлення, особливості мовлення дітей при дизартрії, типи порушень мовлення та їх корекція, М. Шеремет дослідив причини мовленнєвих порушень, описав вікові норми розвитку мовлення та при основних мовленнєвих порушеннях (дислалії, дизартрії, ФФНМ, ринолалії, загальному недорозвиненню мовлення, афазії, заїканні), запропонував методи корекції мовлення.

Важливим чинником розвитку імпресивного мовлення в немовленнєвої дитини є розуміння нею мовлення оточуючих, ефективність формування якого в значній мірі залежить від створення відповідного мовленнєвого та предметно-розвивального середовища: створення умов для постійного спілкування з дитиною; заборона «сюсюкання»; висування єдиних вимог до мовленнєвого спілкування дитини з дорослими які знаходяться поруч з нею; оснащення ігрового куточка книгами, достатньою кількістю розвивальних іграшок; організація спеціальних ігор та вправ; – поступове ускладнення, мовленнєве спілкування [2].

Для розвитку імпресивного мовлення рекомендовано розширювати і активізувати словник немовленнєвих дітей. З цією метою у них розвивають уміння слухати і чути звернене мовлення дорослого. Логопед чи вихователь дає дитині прості інструкції, читає вірші, оповідання, розповідає казки. Дітей навчають розуміти і відповідно реагувати на ритмічність, мелодійність та емоційну виразність голосу: ставлять питальні, окличні, розповідні речення. Дошкільники цікавляться довідками, тому в немовленнєвих дітей треба формувати елементарні уявлення та поняття про природу, життя тварин, ознайомлювати з працею дорослих, часовими і просторовими відношеннями, призначенням предметів тощо. Формування цих елементарних уявлень відбувається в процесі практичної діяльності із залученням зорового, слухового, дотикового, смакового, нюхового аналізаторів. У дітей розвивають вміння узагальнювати іграшки, їжу, посуд, тварин тощо; наближають звукоскладову наповнюваність звукосполучень та слів до норми; викликають активні висловлювання дітей шляхом виконання простих словесних побажань за зразком та без нього з коментуванням дій, відповідей на чіткі зрозумілі запитання. Необхідно навчати дошкільнят говорити простими, граматично узгодженими реченнями [3].

Результати. З метою підвищення рівня розвитку імпресивного мовлення в немовленнєвих дітей дібрано методичні рекомендації: 1. Ураховуйте рівень розвитку імпресивного мовлення в немовленнєвих дітей. Для його виявлення використовуйте рівні розвитку та діагностичні вправи-завдання. 2. Ураховуйте особливості розвитку імпресивного мовлення у немовленнєвих дітей, а саме: для спрямування довольної уваги дітей на вивчення нового матеріалу, підвищення їх інтересу до виконання завдання використовуйте яскравий, цікавий і зрозумілий для дітей наочний матеріал, зокрема картинки із зображенням відомих дітям предметів. 3. Створюйте відповідне розвивальне середовище для розвитку імпресивного мовлення, у якому дітям буде емоційно спокійно, комфортно, яке викличе у них бажання спілкуватися з однолітками. У мовленнєвому середовищі надавайте дітям можливість спілкуватися без усного мовлення, підвищуйте мотивацію до спілкування, підтримуйте дитину позитивним ставленням оточуючих, усувайте складнощі у побудові усного висловлювання. 4. Дотримуйтесь принципу системності і послідовності в процесі розвитку імпресивного мовлення: корекційні заняття проводьте системно, з поступовим ускладненням матеріалу: навчайте дитину розуміти назви предметів, їх частин («Покажи де...»); сформуєте в дітей розуміння живих істот і неживих («Покажи де...Хто (Що) це?»); формуйте у дітей розуміння про дії предметів, сенсорні властивості предметів, однину і множину. 5. Використовуйте прості, а згодом багатокрокові вказівки дитині («Візьми чашку», «Подай мені ведмедика», «Візьми зайчика та постав його на полицю», «Піди у ванну кімнату, помий руки і сідай до столу»). 7. Читайте дітям казки, вірші, оповідання з метою розвитку їх уваги, слухової пам'яті, розширення словникового запасу, розуміння тексту.

Висновки. Отже, в процесі розвитку імпресивного мовлення, в немовленнєвих дітей поетапно формуються узагальнюючі функції слова, засвоюються антоніми, синоніми, багатозначність, вони опановують елементарними навичками словотвору, це дозволяє скоригувати мовленнєве порушення. Для ефективного розвитку імпресивного мовлення необхідно враховувати індивідуальний розвиток, особливості розвитку імпресивного мовлення у немовленнєвих дітей; створити відповідне розвивальне середовище, спрямованого на розвиток імпресивного мовлення, систематично проводити корекційні заняття з використанням дидактичних ігор, вправ, яскравої наочності.

Список використаних джерел

1. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика : Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : підруч. за ред. А. Богуш. 2-е вид., доп. Київ : Слово, 2015. 704 с.

2. Рібцун Ю. В. Дитина з порушеннями мовленнєвого розвитку. Київ : Літера ЛТД, 2019. 40 с.
3. Трофименко Л. І. Шляхи подолання загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку : монографія. Кіровоград : Імпекс-ЛТД, 2014. 104 с.

Романенко Аліна Вадимівна,
магістрантка 61-1МДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
Факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Марєєва Т. В.

РОЗВИТОК ДРІБНОЇ МОТОРИКИ У СИСТЕМІ РОБОТИ З ПОДОЛАННЯ ДИСЛАЛІЇ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вступ. Одним із важливих аспектів розвитку дошкільника в період підготовки його до школи є розвиток дрібної моторики та координації рухів пальців рук. Проблема підвищення ефективності роботи педагогів щодо розвитку дрібної моторики та координації рухів пальців рук дітей 5-6 років не втрачає своєї актуальності. Це обумовлено тим, що дрібна моторика являє собою сукупність скоординованих рухів, дій нервової, м'язової та кісткової систем, часто у поєднанні з зоровою системою у виконанні дрібних та точних рухів долонями та пальцями рук. Враховуючи той факт, що з анатомічної точки зору, близько третини всієї площі рухової проекції кори головного мозку займає проекція долонь, розташована дуже близько від мовленнєвої зони, особливої актуальності набуває розвиток дрібної моторики у дітей старшого дошкільного віку, які мають порушення мовлення.

Результати. Аналіз сучасних нормативних документів, освітньої політики в нашій країні свідчить про необхідність забезпечення варіативності та різноманітності змісту організаційних форм роботи педагогів закладів дошкільної освіти з вихованцями, обліку освітніх потреб, здібностей та стану здоров'я дітей.

Мовленнєвий розвиток дитини грає важливу роль як у її комплексному розвитку, так і при підготовці до школи. У дошкільний період мовлення активно формується, виконуючи дві основні функції – комунікативну та інтелектуальну. Розвиток мовлення не тільки демонструє загальний розвиток дитини, а й рівень її комунікативних навичок, і навіть логічного мислення. У зв'язку з цим стає очевидним, що мовленнєва готовність дитини до школи – це обов'язкова умова успішної адаптації дошкільника до нової соціальної ролі школяра. Аналіз літератури згідно з даною проблемою виявив наявність різниці в оволодінні та формуванні мовлення у дітей з нормальним розвитком та у дітей з порушенням мовлення. Діти з мовленнєвими порушеннями відстають у своєму мовленнєвому розвитку від дітей, у яких оволодіння мовленням відбувається відповідно до вікових норм.

Порушенням мовлення називають такі мовленнєві розлади, де у дітей із нормальним рівнем слуху та інтелекту спостерігається порушення всіх компонентів мовної системи: фонетики, лексики і граматики. Загальне недорозвинення мовлення відзначається при складних формах дитячої мовної патології: алалії, афазії, а також дислалії.

Поширеним мовленнєвим порушенням у дітей є дислалія, що має тенденцію до значного зростання. Дислалія часто поєднується з іншими мовленнєвими розладами, загальним недорозвиненням мовлення. Дислалія – це невнормована вимова звуків, яка виникає за відсутності проблем з боку центральної нервової системи та психічного розвитку. У дітей з дислалією, які мають недостатньо розвинену дрібну моторику рук, відзначається недостатність сформованості навичок зорово-рухової координації, довільної уваги, зорової пам'яті. Там, де потрібне використання точних, скоординованих рухів долонь і пальців, які необхідні для того, щоб одягатися, малювати, писати, виконувати безліч різних побутових та навчальних дій, діти зі слабо розвиненою дрібною моторикою руки мають труднощі.

Дрібна моторика безпосередньо пов'язана з мовленнєвою діяльністю, і потребує розвитку, особливо в дітей із мовленнєвими порушеннями, зокрема, з дислалією. Існує багато прийомів та способів розвитку дрібної моторики. Одним із таких засобів є

продуктивна діяльність. Продуктивна діяльність дитини – це діяльність зі створення нових оригінальних суб'єктивно-значущих образів (в малюнку, ліпленні, аплікації тощо), а також діяльність зі сприймання та переживання художніх явищ, яка містить естетичні оцінки дійсності та мистецтва.

Основними напрямками корекційно-розвивальної роботи з розвитку дрібної моторики є:

1. Формування точних, координованих рухів пальців рук;
2. Формування умінь переключатися з однієї пальчикової пози на іншу;
3. Розвиток статичної пальцевої пози;
4. Розвиток спритності рухів [1, с. 52].

У ході роботи з розвитку дрібної моторики, на нашу думку, доцільними є пальчикові гімнастики, ігри та ігрові вправи, самомасаж, пальчикові вправи з використанням природного матеріалу, вправи на збирання мозаїк та пазлів, ігрові вправи з елементами тіньового театру тощо.

Специфіка роботи вихователя, що працює з дітьми з порушеннями мовлення, полягає в наступному: кожне заняття і низку режимних моментів треба починати з нормалізації тонуру і розминки для рук (пальчикова гімнастика), вчити дітей проводити масаж для рук самостійно. Це робиться в ігровій формі, разом із вихователем, який читає віршований текст та показує рухи. Для цього доцільно дібрати комплекс доступних вправ, що передбачають виконання різноманітних за змістом та характером рухів. Педагоги мають демонструвати вправи, рухи, називати прийоми роботи. Під час продуктивної діяльності діти повинні повторювати рухи в повітрі за вихователем.

Пальчикову гімнастику слід проводити щодня протягом дня. Починати її треба з розминки для пальців рук, стискання їх в кулак та розтискання. Потім у роботу включаються вправи для розслаблення пальців та долонь рук.

Спочатку всі вправи робляться у повільному темпі. Педагог повинен стежити за правильністю рухів долонь та точністю переключень з одного руху на інший, допомагати дітям прийняти необхідну позу, особливу увагу приділяти тому, щоб вказівки були чіткими, ясними, містили елементи схвалення оцінки дій дітей. Поступово завдання необхідно ускладнювати.

Вправи на утримання пози проводяться за наслідуванням, або за словесною інструкцією. Спочатку словесну інструкцію супроводжують показом, тобто. діти працюють за наслідуванням. Потім залишається лише словесна інструкція. Вправи, що складаються з серії послідовних рухів, передбачають розвиток та вдосконалення довільної уваги та автоматизацію дій. Кожен комплекс вивчається протягом кількох днів. Можна також використовувати прийом малювання в повітрі долонями та пальцями рук, струшувати розслаблені долоні в різному ритмі, імітуючи розбризкування крапель води, оббризкуючи один одного [4].

У своїй діяльності вихователям і вчителям-логопедам можна використовувати ігри та ігрові вправи з елементами тіньового театру. Ці вправи та ігри проводяться послідовно. Вихователь розучує з дітьми окремі вправи та елементи фігур, використовуючи лампу та екран. Потім педагог просить дітей виконати вивчені вправи, і час від часу включає їх у свої заняття. Після того, як ці вправи дитина засвоїть, педагог за допомогою тіньового театру розіграє з вихованцями міні-сценки. Пізніше діти можуть розігравати сценки з використанням пальчикового та тіньового театру за невеликими художніми творами.

У процесі пізнавальної діяльності вихователь може включати пальчикові ігри як елементи психогімнастики або фізкультхвилинок. Досить часто пальчикова гімнастика супроводжується текстом, переважно віршованим. Вимовляти тексти пальчикових ігор необхідно максимально виразно: з паузами, підкресленням окремих слів, підвищенням чи зниженням голосу. Рухи виконуються синхронно з текстом або з паузами. Дітям з вадами мовлення важко промовляти текст, тому спочатку їм достатньо виконувати рухи разом з дорослим [2].

Масаж є одним із видів пасивної гімнастики. Під його впливом у рецепторах шкіри та м'язах виникають імпульси, які, досягаючи кори головного мозку, надають тонізуючий вплив ЦНС, у результаті підвищується її регулююча роль у роботі всіх систем і органів. У

роботі з розвитку дрібної моторики також доцільно використовувати елементи самомасажу [3, с.98].

Пальчикові вправи у поєднанні з самомасажем долонь та пальців рук передбачають використання традиційних для масажу рухів: розминання, пощипування, натискання, розтирання. («Надягаємо рукавички» – великим і вказівним пальцями правої руки розтираємо кожен палець лівої руки зверху вниз; «Миємо руки» – рухи як під час миття рук; руки щипають долоню іншої руки).

Добре у практиці роботи вчителів–логопедів зарекомендували себе вправи для пальців та долонь із використанням різних предметів: збирання пірамідок, мозаїк, пазлів; нанизування намистин на нитку; ліплення; робота з папером; робота із сірниками; вирізання та наклеювання аплікацій; перебирання круп; ігри-шнурівки Марії Монтессорі.

Висновки. Таким чином, чим раніше дитина відчує результат своєї діяльності, тим стійкіший інтерес вона виявить до пальчикових ігор і вправ, занять, і тим ефективнішою буде робота з подолання дислалії.

Список використаних джерел

1. Блінова В. В., Коноваленко С. В. Дидактичний матеріал для подолання вад мовлення у дітей. Київ : Благовіст, 2014. 196 с.
2. Таранченко О. Сучасні підходи задоволення навчальних потреб учнів із порушеннями психофізичного розвитку в спеціальних та інклюзивних закладах освіти. *Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання. № 1.* 2017. С. 23–27.
3. Черненко О. В. Методичні рекомендації з досвіду роботи щодо організації та проведення індивідуального навчання з дітьми з дислалією. Київ, 2016. 32 с.
4. Шевцов С.Г. Варіативні форми освіти дітей із труднощами у навчанні у загальноосвітніх школах. *Дефектологія, 3.* Київ, 2016. С. 89–91.

Титарець Оксана Василівна,

студентка ІЗ-ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта

Факультету дошкільної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Тітаренко С. А.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вступ. Проблема розвитку вольових якостей особистості залишається актуальною в сучасній науці, оскільки їх формування безпосередньо пов'язане зі здатністю людини контролювати власну поведінку та психічні процеси. Це необхідно для успішної соціалізації та адаптації до суспільних відносин, а також для формування стійких моделей життєвої активності. Аналіз наукових досліджень (В. Поуль, Л. Соловйова, Н. Циркун та ін.) свідчить про недостатній рівень розвитку вольової регуляції у дітей дошкільного віку. Вчені пов'язують це з недостатньою готовністю дітей до шкільного навчання, що проявляється у імпульсивності, труднощах у виконанні завдань, неадекватній реакції на ускладнення в навчанні, а також у невмінні слухати та розуміти педагога.

Мета дослідження: розкрити особливості розвитку вольових якостей у дітей старшого дошкільного віку.

Матеріали та методи: теоретичні (аналіз, синтез, порівняння, класифікація, конкретизація, узагальнення наукових джерел з проблеми дослідження; вивчення педагогічного досвіду, нормативних документів) – із метою уточнення сутності базових понять дослідження; з'ясування особливостей розвитку вольових якостей у старших дошкільників.

Результати. Аналіз психологічних джерел [1; 2; 3; 4] свідчить, що аспекти розвитку волі є ключовими елементами в класичних теоріях психології. Закордонні вчені, зокрема В. Вундт, У. Джеймс, Т. Рибо та інші, ґрунтовно досліджували феномен волі. Значний внесок у вивчення розвитку вольових якостей у дошкільному віці зробили й українські науковці та

педагоги, серед яких І. Бех, Т. Дуткевич, Г. Костюк, О. Кононко, В. Котирло, С. Максименко, Р. Павелків, Т. Піроженко, О. Цигипало та інші.

Вияв волі в людини визначається її здатністю долати труднощі та перешкоди на шляху до поставлених цілей, а також умінням контролювати власну поведінку. Водночас варто зазначити, що не кожна дія, спрямована на подолання труднощів, є вольовою.

Воля – це психічний процес, що забезпечує свідому та цілеспрямовану регуляцію діяльності й поведінки людини задля досягнення визначених цілей [2].

Українські науковці виокремлюють три ключові напрями розвитку вольової поведінки у старших дошкільників: розвиток мотиваційної сфери, усвідомлене ставлення до власної діяльності й поведінки та вдосконалення мовлення. Дослідження вказують на кілька важливих шляхів формування вольових якостей. По-перше, наголошується на ролі усвідомлення дітьми мотивів своєї діяльності та важливості додаткової мотивації у розвитку самоконтролю. По-друге, розглядається вплив співвідношення різних мотивів та їхньої ієрархії на становлення волі. По-третє, дослідники (М. Кузнецов, В. Поуль та ін.) підкреслюють, що успішність вольових дій значною мірою визначається мотивацією, яка, у свою чергу, залежить від здатності дитини до планування власних дій, тобто формування внутрішнього інтелектуального плану.

Вольова дія починається з визначення мети. У старшому дошкільному віці діти починають опановувати цілепокладання – уміння ставити перед собою завдання. Планування є важливим механізмом саморегуляції, який дозволяє дитині структурувати свої дії відповідно до обставин. Мовлення відіграє ключову роль у цьому процесі, оскільки дозволяє дитині формувати внутрішню програму дій, визначати їх мету, способи реалізації та послідовність. Навичка планування розвивається завдяки взаємодії з дорослими, які допомагають спрямовувати діяльність дітей. Спочатку дитина усвідомлює свої дії вже в процесі їх виконання, однак із часом навчання дозволяє їй прогнозувати та регулювати власну поведінку. Дошкільники можуть вербально позначати мету своїх дій (наприклад, намалювати малюнок, побудувати споруду чи грати в певну рольову гру), але їм складно заздалегідь визначити способи їх виконання [4].

Після отримання інструкції дитина починає діяти відповідно до неї, а процес планування поступово випереджає виконання. Як правило, дошкільники спочатку використовують зовнішнє мовлення для регулювання своїх дій, однак із розвитком навичок вони все частіше здійснюють це внутрішньо. Водночас у складних ситуаціях, коли необхідно стримати сильне бажання чи прийняти рішення, діти нерідко використовують голосові підказки для самоконтролю.

Розвитку вольових якостей значною мірою сприяють дидактичні та рухливі ігри. Їхні правила стають опорою, що допомагає дітям усвідомлювати власні дії, контролювати їх та оцінювати. Спільні ігри дозволяють дітям порівнювати себе з однолітками, сприймати себе з боку, що покращує управління власною поведінкою. У таких умовах діти вчаться долати миттєві імпульси та певні внутрішні труднощі.

Одним із ключових критеріїв психологічної зрілості дошкільника є рівень його самостійності. Дослідження показують, що основними показниками цієї якості є здатність організовувати та завершувати власну діяльність, бажання взаємодіяти з однолітками, ініціативність і рішучість. У старшому дошкільному віці самостійність стає важливим аспектом формування особистості. Вона проявляється у прагненні до спільної діяльності, залученні інших дітей до гри, висловленні ідей, пропозицій та оцінок у процесі взаємодії.

Розвиток вольових якостей у дітей старшого дошкільного віку є важливим етапом їх особистісного становлення, оскільки саме в цьому віці формуються навички саморегуляції, цілеспрямованості та наполегливості. Вольові процеси сприяють успішній соціалізації, адаптації до навчальної діяльності та формуванню відповідальної поведінки.

Аналіз наукових досліджень засвідчує, що становлення вольових якостей відбувається через розвиток мотивації, усвідомлення дитиною власної діяльності, формування здатності до планування та самоконтролю. Важливу роль у цьому процесі відіграє мовленнєвий розвиток, оскільки саме через мовлення діти навчаються формулювати свої наміри, контролювати поведінку та прогнозувати результати своїх дій.

Ефективними засобами формування вольових якостей є ігрова діяльність, зокрема дидактичні та сюжетно-рольові ігри, які створюють умови для розвитку довільності поведінки, здатності до подолання труднощів та свідомого прийняття рішень. Важливим чинником є також підтримка з боку дорослих, які допомагають дитині навчитися регулювати свої дії, ставити перед собою цілі та досягати їх.

Висновки. Таким чином, розвиток вольових якостей у дітей старшого дошкільного віку потребує комплексного підходу, який охоплює розвиток мотиваційної сфери, саморегуляції, мовлення та соціальної взаємодії. Розвинені вольові якості сприяють гармонійному розвитку особистості дитини та її успішній адаптації до майбутнього навчання й життєвих викликів.

Список використаних джерел

1. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 424 с.
2. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. 2-ге видання, виправлене. Київ : Академвидав, 2015. 400 с.
3. Поліщук, С. А. Вольовий розвиток дітей молодшого шкільного віку: навч. посібник. Суми : ВТД «Університетська книга», 2005. 158 с.
4. Тітаренко С. А., Кулик А. Г. Вольові якості особистості. *Актуальні проблеми фізичної культури та спорту: збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю*, 01 грудня 2023 р. Полтава: Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2023. С. 88–89.

Хорєва Юлія Володимирівна,

студентка 22-ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта

Факультету дошкільної освіти

Науковий керівник: ст. викл. Барсуковська Г. П.

ЗАСОБИ РОЗВИТКУ УЯВИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вступ. Уява – одна з найважливіших психічних функцій людини, яка не лише забезпечує формування творчого потенціалу, а й є основою пізнавальної діяльності, емоційного розвитку та соціалізації особистості. Особливого значення набуває розвиток уяви в дошкільному віці, який є сенситивним періодом для формування цієї психічної функції. Саме в цей період закладаються основи творчого мислення, формуються механізми обробки інформації та конструювання нових образів.

Дошкільний вік характеризується інтенсивним розвитком усіх психічних процесів, у тому числі й уяви. У цей період відбувається перехід від репродуктивної до творчої уяви та здатності самостійно створювати нові образи. Діти починають працювати з відірваними від реальності образами, створювати уявні ситуації та планувати власну діяльність. Розвиток уяви є необхідною умовою для успішного навчання в школі. Адже вона дає можливість розуміти абстрактні поняття, планувати внутрішні дії та розвивати творчі здібності.

Дослідження у галузі дитячої психології і педагогіки (Л. С.Виготський, Г. О. Люблінська, В. О. Моляко, О. В. Запорожець) підкреслюють, що уява є не лише основою творчої діяльності дітей, а й важливим чинником їхнього психічного розвитку. Недостатній розвиток уяви призводить до труднощів у навчальній діяльності, проблем соціальної адаптації та обмеження творчого потенціалу особистості дитини.

Незважаючи на велику кількість досліджень, присвячених розвитку уяви у дітей дошкільного віку, питання про те, як ефективно розвивати уяву, залишається актуальним. Це пов'язано зі змінами в соціокультурному середовищі, появою нових технологій, підходів до організації дошкільної освіти та зміною ціннісних орієнтирів суспільства. Особливу увагу варто звернути на вплив сучасних інформаційних технологій на розвиток дитячої уяви. Адже надмірне споживання готової візуальної інформації може мати негативний вплив на формування творчих здібностей.

Мета. Теоретично обґрунтувати засоби і методи розвитку уяви у дітей дошкільного віку. Розробити практичні рекомендації для вихователів та батьків щодо стимулювання творчого потенціалу дитини через активізацію уяви.

Матеріали та методи. Уява – важлива когнітивна функція, яка активно формується в дошкільному віці. Вона відіграє важливу роль у розвитку творчих здібностей, мислення та емоційної сфери дитини. Добре розвинена уява є основою для успішного навчання та адаптації до різних життєвих ситуацій.

Згідно з дослідженнями Л. С. Виготського, якісний стрибок у розвитку уяви відбувається в дошкільний період, коли діти починають створювати нові образи, комбінуючи елементи свого попереднього досвіду. Розвиток уяви в цей період тісно пов'язаний з процесом соціалізації та формуванням свідомості. Уява допомагає дитині у створенні образу власного «я», підтримує віру у свої сили та можливості під час виконання нових завдань, орієнтує вихованця на успіх [3].

Поряд з репродуктивною уявою, образи якої стоять складнішими (наприклад, під час слухання оповідань, казок, перегляду ілюстрації до них), розвивається продуктивна уява, що дозволяє дитині створювати нові образи відповідно до задуму [1]. Вона формується через активну взаємодію дитини з навколишнім світом і безпосередню участь у творчих видах діяльності, таких як малювання, ліплення, рукоділля, драматична гра та словесна творчість.

Вітчизняні та зарубіжні психологи підкреслюють, що розвиток уяви відбувається в контексті провідної діяльності дошкільного віку – сюжетно-рольової гри. Саме в грі дитина вперше стикається з необхідністю діяти в уявній ситуації, що стимулює розвиток її образного мислення та фантазії. Під час гри діти активно використовують символічні переміщення (наприклад, стільці перетворюються в автомобілі, палиці – в чарівні палички) для розвитку своєї креативності. Важливо також мати товаришів для гри, адже досвід гри з однолітками дає дітям більший потенціал для психологічного успіху.

Ще одним потужним засобом розвитку уяви є мистецька діяльність. Завдяки малюванню діти не тільки пізнають навколишній світ, але й зображають у малюнках своє ставлення до нього, розвивають пам'ять, увагу, мислення, мову, дрібну моторику [3]. Використання різних технік і матеріалів (фарби, пластилін, природні матеріали) допомагає розвивати тактильне, просторове мислення та навички імпровізації.

Інтегровані методики, які поєднують кілька видів діяльності (наприклад, читання з подальшим малюванням або драматизацією), допомагають глибше розвивати уяву. Такі методи заохочують асоціативне мислення і допомагають дітям самовиражатися через різні форми мистецтва. Вивчаючи особливості та самоцінність інтегрованих занять, науковці характеризують їх як такі, що «підвищують ефективність навчання й одночасно забезпечують зниження навантаження на психіку дитини» [2].

Результати. Враховуючи важливість уяви для когнітивного та емоційного розвитку дітей, слід використовувати різні способи та засоби для її заохочення. Розвиток уяви вимагає створення сприятливого середовища, яке заохочує дітей творити, експериментувати та самовиражатися. Важливо:

- надавати дітям достатньо часу для вільної гри, особливо сюжетно-рольової, яка є природним механізмом формування уяви;
- читати дітям казки, обговорювати прочитане, ставити запитання, що розширюють уявлення про героїв, їхні почуття та можливі альтернативні розвитку подій;
- надавати дітям можливість експериментувати з різними техніками та матеріалами, заохочувати їх виражати свої емоції через творчість;
- задавати дітям запитання, що спонукають до роздумів: «Що було б, якби дерева вміли розмовляти?», «Як би виглядав будинок дракона?», «Що було б, якби всі іграшки вночі оживали?». Такі запитання допомагають розширити дитяче мислення і вчать дітей висловлювати свої фантазії та ідеї;
- приділяти особливу увагу театральним заняттям, які не лише розвивають уяву, але й підтримують емоційне самовираження та комунікативні навички.

Висновки. Розвиток уяви у дітей дошкільного віку є важливим етапом їхнього загального розвитку, оскільки сприяє формуванню творчих здібностей, креативного

мислення та емоційної зрілості. Уява не тільки допомагає дітям адаптуватися в соціумі, а й формує основу для подальшої пізнавальної діяльності, стимулює інтелектуальну активність і розширює кругозір. Для підтримки та розвитку цієї когнітивної функції необхідно включати в програму навчання цілий ряд видів діяльності, таких як гра, мистецтво та творчість, які дозволяють дітям виражати свою уяву та ідеї різними способами.

Список використаних джерел

1. Борисюк О. М., Лепех О. М. Психологічні аспекти формування уяви у дітей дошкільного віку. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія психологічна. 2018. №. 1. С. 3–13.
2. Макарська Я. Ю. Розвиток сенсорних здібностей в дітей молодшого дошкільного віку під час інтегрованих занять : дис. Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2024. 86 с.
3. Антонова С. В. Розвиток уяви дошкільників за допомогою Арт-терапії. Магістерська робота. Херсонський державний університет. Івано-Франківськ. 2022, 61 с.

Шевель Алла Миколаївна,

*студентка 2 курсу 23-ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
ОПП Дошкільна освіта та логопедія Факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: д-р філософії, ст. викл. Аторіна В. М.*

ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДОШКІЛЬНИКАМИ

Вступ. Корекційна робота з дошкільниками є важливою складовою сучасної системи освіти, спрямованою на забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини. Особливості цього періоду життя вимагають врахування індивідуальних потреб дітей, їхніх психофізичних особливостей, а також створення сприятливих умов для формування навичок, необхідних для успішної соціалізації.

Сучасні психологи, зокрема Т. Дуткевич, Л. Калмикова, Р. Павелків та інші, наголошують на тому, що своєчасний початок корекційної роботи з дошкільниками має значно більший вплив на їхній розвиток, ніж запізнілі втручання. Раннє виявлення та усунення труднощів дозволяє забезпечити ефективне формування необхідних навичок і вмінь, які є базовими для подальшого навчання та соціальної адаптації. Затримка корекційної роботи може знизити її результативність і ускладнити досягнення позитивних змін у розвитку дитини.

Мета: розкрити особливості корекційної роботи з дітьми дошкільного віку.

Матеріали та методи. Для реалізації означеної мети використовували такі методи: теоретичні – аналіз і узагальнення наукової літератури та методичних публікацій; порівняння, синтез, систематизація та узагальнення отриманої інформації.

Результати. У сучасному психолого-педагогічному словнику корекційна робота визначається як діяльність, спрямована на поліпшення процесів розвитку і соціалізації дитини, послаблення або подолання психофізичних вад у процесі навчання і виховання, кінцева мета якої максимально розвинути її особистість, підготувати до самостійного життя.

У процесі корекційної роботи С. Миронова пропонує дотримуватися таких принципів:

- корекційно-розвивальної спрямованості навчання і виховання;
- системного підходу до здійснення корекційного впливу на розвиток дошкільників;
- зв'язку корекційної роботи з життям і практикою;
- реалізації корекційної роботи в усіх ланках освітнього процесу [3].

М. Шеремет [2] в корекційній роботі виокремив два етапи. На першому – «приспосовуються до дефекту». Справа в тому, що корекція дефектів у дошкільників здійснюється в процесі їх навчання. І для того, щоб навчання було ефективним, педагогу треба створити такі умови, за яких дефект не перешкоджає засвоєнню знань.

До таких умов Т. Павлюк в К. Ковалик віднесли врахування наявного рівня знань у дитини, темпу роботи, динаміки втомлюваності, обсягу пам'яті, стійкості уваги, довільності

психічних процесів [4]. Але пристосування до дефекту, на думку Т. Дуткевич, заважає успішній адаптації дошкільників з вадами до умов життя [1]. На другому етапі корекційної роботи відбувається розвиток особистості дитини: поступово розвиваються її пізнавальні процеси, оптимізується темп роботи та динаміка втомлюваності, посилюється здатність до саморегуляції тощо [2].

С. Миронова, О. Гаврилов, М. Матвєєва визначили такі напрями проведення корекційної роботи: загальна корекція, що спрямована на виправлення дефектів, спільних для дітей з різними нозологіями, і індивідуальна корекція, що спрямована на виправлення дефектів, характерних окремим групам дітей. Основним при наданні індивідуальної допомоги є активізація вольових зусиль дітей, їх самостійності, підтримка інтересу до виконання завдання [3].

Головною метою корекційних занять є формування у дошкільнят навичок життєдіяльності в соціальному середовищі та створення умов для їх успішної інтеграції у суспільство. Для досягнення цієї мети педагог повинен приділяти увагу корекції порушень у розвитку дітей, сприяти полегшенню їх соціальної адаптації, формувати комунікативні вміння та забезпечувати загальний фізичний розвиток з урахуванням індивідуальних можливостей кожної дитини. Крім того, важливо стимулювати пізнавальну активність, розвивати емоційно-вольову сферу та підтримувати позитивну мотивацію до навчання і взаємодії з оточенням.

Основна форма роботи з дітьми, які потребують корекційної роботи – корекційні заняття – спеціально організована діяльність педагога та дітей з порушеннями розвитку, спрямована на корекцію вад, яка залежить від кількості дітей і відбувається відповідно до спеціально визначених норм та положень (програмових, санітарно-гігієнічних, профілактичних тощо) [4]. Корекційні заняття в залежності від кількості дітей проводять фронтально, підгрупою, індивідуально. Під час фронтальної корекційної роботи в дітей формується досвід, необхідний для їх подальшої інтеграції, з'являється мотивація до розвитку. Знаходячись у групі, дошкільник вчиться спілкуватися та взаємодіяти з однолітками й дорослими. Підгрупові заняття проводять з дітьми, які мають схожі за структурою дефекти. Індивідуальні заняття проводяться вчителем-дефектологом з однією дитиною.

Корекційна робота з дошкільниками спрямована на комплексне вирішення завдань їхнього розвитку, що зумовлює проведення інтегрованих занять, де враховуються особливості опанування дитиною мови як системи мовних одиниць.

Увесь процес корекційного навчання побудований на чіткій комунікативній спрямованості. Всі елементи мовної системи, які необхідно засвоїти дитині, інтегруються в процес безпосереднього спілкування. Основною метою є навчання дошкільнят творчо застосовувати набуті знання, вміння та навички не лише в знайомих, але й у нових ситуаціях. Це дозволяє використовувати їх у різних видах діяльності, сприяючи всебічному розвитку комунікативних здібностей дитини.

Висновки. Отже, корекційна робота – це діяльність, у процесі якої поліпшуються процеси розвитку та соціалізації дитини, послаблюються або долаються психофізичні порушення. Ефективність корекційної роботи залежить від методів і методичних прийомів, які використовує педагог, підбору дидактичного матеріалу, врахування індивідуальних та психологічних особливостей дітей, наявного рівня розвитку їх мовлення.

Список використаних джерел

1. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Практикум. Київ : КНТ, 2020. 424 с.
2. Логопедія : підручник / за ред. М. К. Шеремет. Вид. 3-тє, перероб. та доповн. Київ : Видавничий дім «Слово», 2015. 776 с.
3. Миронова С. П., Гаврилов О. П., Матвєєва М. П. Основи корекційної педагогіки : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2010. 263 с.
4. Павлюк Т., Ковалик К. До проблеми організації корекційно педагогічної роботи зі старшими дошкільниками з дислалією. *Актуальні проблеми дошкільної та спеціальної*

Чокнадій Анастасія Петрівна,
здобувачка освіти ІЗ-ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
Факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Тітаренко С. А.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вступ. Ментальне здоров'я дітей дошкільного віку є фундаментом для їхнього майбутнього психологічного та емоційного розвитку і має важливе значення в житті дитини. Батьки, вихователі та інші дорослі можуть суттєво сприяти цьому процесу, створюючи умови для гармонійного зростання та розвитку дитини.

У сучасному світі спостерігається негативна тенденція до погіршення здоров'я, в тому числі й ментального здоров'я дітей старшого дошкільного віку. Особливо уразливими є маленькі діти. До маленької особистості посилюються вимоги, що поєднується із негараздам в родині, в соціумі. Проблема загального погіршення здоров'я людей і особливо маленьких дітей потребує пошуку шляхів збереження здоров'я. Важливим в цьому аспекті є розроблення умов, шляхів охорони та зміцнення ментального здоров'я дітей [4].

Психічне здоров'я людини обумовлює благополуччя людини, впливає на адаптацію до умов навколишнього світу. Ментальне здоров'я людини залежить від багатьох чинників і, в той же час є чинником, основою повноцінного життя людини. Його погіршення позначається на якості життя людини.

Мета дослідження: розкрити особливості розвитку ментального здоров'я у дітей старшого дошкільного віку.

Матеріали та методи: теоретичний аналіз і синтез, систематизація та узагальнення.

Результати. Питання ментального здоров'я висвітлено у працях таких науковців як Р. Баєвський, І. Брехман, С. Максименко, С. Тищенко, С. Тітаренко, В. Шаповавалова, М. Колісніченко та інших.

Поняття ментальне здоров'я походить із психіатрії, логічно витікаючи з визначення поняття «психічне захворювання». Нормою ментального здоров'я є «не хвороба», тобто відсутність симптомів або патологій, що заважають ефективній адаптації людини до умов середовища, в якому вона перебуває.

На думку психіатра, кандидата медичних наук О. Шувалова, ментальне здоров'я стосується, передусім, окремих психічних процесів та механізмів і є життєздатністю індивіда, яку забезпечує повноцінний розвиток і функціонування психічного апарату. Психічне здоров'я свідчить про наявність душевних сил, необхідних для нормальної життєдіяльності. Психічно здорова людина ясно мислить, її воля не паралізована. Вона здатна контролювати власну поведінку, ставити цілі, планувати й організовувати свою діяльність тощо [4, с. 341].

Як зауважує С. Тітаренко ментальне здоров'я є одним із важливих складників загального благополуччя та розвитку дитини. Особливо важливо приділяти увагу цьому аспекту на етапі дошкільного віку, оскільки саме в цей період формуються основи психологічного розвитку, стабільності вихованців [5].

Соціум формує у дитини особливості, властивості, якості, які відповідають нормам існуючої у суспільстві системи цінностей, адаптує дитину до соціально схвалених форм поведінки. Базою для соціалізації в дитинстві є сім'я, яка виконує функцію виховання, навчання, адаптацію до соціального оточення. Також важливим інститутом соціалізації є дошкільні установи, які сприяють оптимальній організації дошкільного навчання й виховання, успішного формування готовності дітей до систематичного навчання в школі [2].

Дошкільне дитинство вважається базою для набуття дитиною знань, умінь і навичок, які лежать в основі засвоєння різних видів діяльності. Дошкільне дитинство знаменується виникненням і розвитком таких якостей психіки, що визначають майбутнє дитини. Потенціал розвитку дошкільника проявляється завдяки участі дитини у таких видах діяльності, як гра, спілкування, зображувальна діяльність [4].

Дошкільний період характеризується специфічною соціальною ситуацією розвитку: пізнанням світу людських відносин, їх імітація. Дитина-дошкільник прагне бути дорослим, бути учасником суспільно визнаної й суспільно оцінюваної діяльності, брати участь у дорослій діяльності [3].

Внаслідок вікової специфіки, можливість виконання дитиною дорослих видів діяльності є дуже обмеженою. При цьому і дорослі не готові надавати дитині самостійність і долучати її до дорослої діяльності. Між бажанням дитини та її можливостями виникає протиріччя, яке розв'язується завдяки новій провідній діяльності, якою стає ігрова діяльність.

Дошкільний вік є сенситивним періодом для психофізичного розвитку дитини. Психологічні ігри та вправи стимулюють розвиток когнітивних здібностей дітей, покращують їхній емоційний інтелект і розвивають соціальні навички. Якщо їх застосовувати щодня, це допоможе дітям розпізнавати та виражати свої почуття «здоровим способом», сприятиме емоційній регуляції та стійкості. Беручи участь у психологічних іграх і групових заходах, діти навчаються таких важливих і вирішальних для побудови позитивних стосунків соціальних навичок, як співпраця, емпатія та спілкування [3].

Підтримка та заохочення дітей під час психологічних ігор і вправ можуть підвищити їхню самооцінку та впевненість. Коли діти відчують підтримку й успіх, вони, найімовірніше, впораються з новими викликами та дослідять свої інтереси. Психологічні ігри часто містять елементи розв'язання проблем і критичного мислення. Займаючись такою діяльністю, діти вчаться аналізувати ситуації та знаходити творчі рішення, що є цінними навичками для їхнього загального розвитку [6].

Діти старшого дошкільного віку можуть відчувати стрес або занепокоєння через різні причини, що виникають у кризових ситуаціях. Психологічні ігри та вправи можуть бути веселим та ефективним способом зняти стрес і створити позитивну та життєрадісну атмосферу в групі. Діти найкраще вчаться через гру та дослідження. Ігрові заняття допомагають їм розвинути основні пізнавальні здібності, необхідні для навчання в майбутньому. Психологічні ігри та вправи забезпечують дітям веселий і захопливий спосіб вчитися та рости [5].

Старший дошкільний період характеризується пізнанням світу людських стосунків та їх імітацією. Провідною діяльністю стає сюжетно-рольова гра, під час якої дитина емоційно та інтелектуально опановує систему людських стосунків. Основним новоутворенням є ієрархія мотивів, довільна саморегуляція. Результатом розвитку дошкільника є власна позиція в системі соціальних стосунків та готовність до систематичного навчання в школі [1].

Виокремлюють наступні характеристики психічного здоров'я дитини в залежності від виду прояву:

1) психічних процесів, що включає здатність до адекватного відображення світу, здатність до адекватного сприймання дитиною самої себе, здатність до концентрації уваги та утримання інформації у свідомості дитини, розвиток дивергентного мислення, здатність до творчості;

2) психічних станів, які проявляються в емоційній стійкості, врівноваженості, залежно від віку зрілості почуттів, в умінні стримувати емоційні спалахи й одночасно природно проявляти емоції та почуття, в постійному позитивному самопочутті;

3) властивостей особистості, які включають впевненість у собі, незалежність і самостійність, адекватна віку самооцінка, активність, оптимізм, врівноваженість, довільність, здатність до самоконтролю, працелюбність, почуття гумору тощо [2].

Психічно здорова дитина відзначається гармонійністю розвитку, врівноваженістю, адаптивністю, моральністю, спрямованістю на саморозвиток і само актуалізацію.

Гармонійний психічний та особистісний розвиток та фізичне здоров'я дитини детермінують адаптацію дитини у соціальному середовищі [1].

Висновки. Отже, ментальне здоров'я дітей старшого дошкільного віку є важливим чинником їхнього гармонійного розвитку, соціалізації та підготовки до подальшого навчання. На цей процес впливають біологічні, соціальні, психологічні та педагогічні чинники. Важливою умовою збереження психічного благополуччя є створення сприятливого освітнього середовища, забезпечення емоційної підтримки з боку батьків, педагогів та однолітків.

Особливості розвитку ментального здоров'я дошкільників проявляються у формуванні стійких емоційних реакцій, розвитку саморегуляції, здатності до співпереживання та адаптації до нових умов. Педагогічні підходи, спрямовані на підтримку психологічного комфорту, повинні включати елементи емоційного розвитку, арт-терапії, казкотерапії та гри як основного виду діяльності дошкільнят. Отже, забезпечення ментального здоров'я дітей дошкільного віку вимагає комплексного підходу, що передбачає взаємодію сім'ї, педагогів, психологів та медичних фахівців. Створення безпечного, толерантного та емоційно підтримуючого середовища є запорукою формування психологічної стійкості та успішної соціалізації дитини в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Завгородня О. В. Питання збереження психологічного здоров'я: визначення, критерії, умови збереження. *Вісник АПН України*. Серія: Педагогіка і психологія. Київ : Педагогічна преса, 2006. №3. С. 87–95.
2. Колісніченко М. Сутність здоров'я та його роль у становленні особистості дитини дошкільного віку. Київ. URL: <https://ird.npu.edu.ua/files/kolesnichenko.pdf>
3. Психологічне здоров'я дошкільників / уклад. Т. І. Прищеп. Харків : Вид. група «Основа», 2010. 239 с.
4. Терещенко Л. А., Петровська Т. В. Психологічний підхід до визначення поняття «психічне здоров'я» суб'єктів взаємодії в освітньому просторі *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. Том VI. Психологія обдарованості. Вип. 15. С. 340–348.
5. Тітаренко С. А. Проблема ментального здоров'я дітей дошкільного віку на сучасному етапі: матеріали всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Психолого-андрагогічний супровід педагога в умовах післявоєнного відновлення освітнього середовища» (27 жовтня 2023 року, м. Миколаїв). URL: https://drive.google.com/drive/folders/14TD6k6K8yhNoW3Tej2Fy8lsvVUY-DJ_0
6. Gross, J. J. (Ed.). *The Handbook of Emotion Regulation*. Guilford Press. «Promoting Social-Emotional Development in the Early Childhood Classroom» (англ.), 2013.

СЕКЦІЯ ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Барабаш Наталія Василівна,

магістрантка 30-62 МДП групи спеціальності 012 Дошкільна освіта

Факультету дошкільної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Лісневська Н. В.

РОЛЬ СПОРТИВНИХ СВЯТ І РОЗВАГ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Формування здорового способу життя є важливим аспектом виховання дітей старшого дошкільного віку. Саме в цей період закладаються основи фізичного розвитку, формуються звички до активного способу життя та виробляється позитивне ставлення до спорту. Спортивні ігри та розваги відіграють ключову роль у цьому процесі, оскільки поєднують фізичну активність, емоційну насиченість та елементи соціалізації.

Проблему формування здорового способу життя у дітей дошкільного віку досліджували такі науковці, як С. Даниляк, Н. Денисенко, П. Карєпова, Т. Кириченко, Н. Лісєвська, В. Нєстерєнко, Т. Паламарчук, Т. Поніманська, Л. Пєчка, Ю. Федько, Т. Шульга та інші. Організація та проведення спортивних свят і розваг у закладах дошкільної освіти детально розглядається у працях Н. Вєтлугіної, В. Городиської, І. Дубровіної, В. Литарь, І. Морозової, Т. Науменко, І. Романюк, А. Терещєнко, І. Терещєнко, В. Харматової, А. Шевчук, С. Шоломович, М. Шуть та багатьох інших науковців.

Формування здорового способу життя у дітей старшого дошкільного віку є багатогранним процесом, що охоплює фізичний, психоемоційний та соціальний розвиток дитини.

Здоровий спосіб життя – це такий стиль життя, при якому здоров'я людини не тільки не погіршується, а, навпаки, зберігається, зміцнюється та покращується, організм пристосований до негативної дії зовнішніх чинників, зберігає свою цілісність і функціональні можливості протягом всього життя [3, с. 213].

У закладах дошкільної освіти діти старшого дошкільного віку мають засвоїти базові знання про здоров'я та його значущість у житті людини, ознайомитися з власними фізичними можливостями, індивідуальними особливостями фізичного розвитку, а також оволодіти елементарними навичками саморегуляції емоційного та фізичного стану. Ознайомлення з основами фізичної культури та спорту сприяє розширенню світогляду дошкільників і формуванню стійкого інтересу до рухової активності.

Як зазначають Е. Вільчковський та О. Курок, спорт – це особливий вид діяльності, основна мета якого полягає у досягненні високих результатів у певному виді фізичних вправ, що підтверджується під час змагань. Для досягнення успіху необхідна інтенсивна підготовка, яка залежить від вибраного напрямку спортивної спеціалізації. Вона ґрунтується на загальній фізичній підготовці. У дитячому спорті особливу увагу приділяють тривалому та всебічному розвитку, що забезпечує поступове формування необхідних навичок і фізичних якостей [1, с. 6].

Натомість, свято для дитини – це важлива подія, яка викликає яскраві емоції та створює атмосферу радості. Останнім часом спортивні свята набули особливого значення у системі фізичного виховання дошкільників, оскільки вони є ефективною формою активного відпочинку. Такі заходи сприяють залученню кожної дитини до занять фізичною культурою та формуванню інтересу до рухової активності, що є запорукою формування здорового способу життя [2, с. 24].

На переконання А. Вольчинського, Я. Смаля та О. Малімон важливим аспектом організації спортивних свят є творчий підхід педагогів, що дозволяє зробити ці заходи цікавими, динамічними та пізнавальними. Доведено, що вони позитивно впливають не лише на фізичний розвиток дітей, а й на виховання їхньої дисциплінованості, патріотизму та поваги до суперників. Крім того, такі події сприяють активній участі родини у фізичному вихованні дитини, зміцнюючи зв'язок між сім'єю та дошкільним закладом [2, с. 24].

Спортивні свята мають масовий, видовищний та розважальний характер. Вони не лише популяризують фізичну культуру, а й сприяють удосконаленню рухових навичок дітей, створенню оптимального рухового режиму, що, у свою чергу, підвищує їхні функціональні можливості, працездатність та загартованість, а також формуванню здорового способу життя.

Головними особливостями таких заходів є яскраве оформлення, відсутність суворих обмежень у діяльності учасників, можливість для дітей виявити свої емоції, творчі та фізичні здібності. Завдяки цьому спортивні свята стають традиційними і включаються до загального плану роботи дошкільного закладу. Підготовка до них охоплює весь педагогічний колектив, який розробляє сценарій [2, с. 24].

Фізкультурні розваги впроваджуються в освітній процес починаючи з раннього віку (з трьох років) з періодичністю один-два рази на місяць, переважно в другій половині дня. Місцем їх проведення можуть бути різні локації, зокрема фізкультурна або музична зала, групова кімната, спеціалізовані майданчики для ігор та фізичної активності, а також природне середовище, таке як лісові галявини, паркові зони чи береги водойм. Окремо

виділяються святкові заходи, пов'язані з навчанням плавання, які організовуються один-два рази на рік [4, с. 81-82].

Як зазначають Л. Печка та Н. Вінницька, фізкультурні розваги для дітей старшого дошкільного віку переважно включають естафети, конкурси, атракціони, а також рухливі ігри та вправи зі спортивними елементами. Вони ґрунтуються на ігровій змагальній діяльності, під час якої діти поділяються на команди та обирають капітанів. Такі форми активності сприяють розвитку спритності, координації рухів, а також стимулюють дітей до творчого застосування власного рухового досвіду та самостійного пошуку ефективних способів виконання поставлених завдань [4, с. 82].

У процесі організації фізкультурних розваг ігрова діяльність структурована таким чином, щоб забезпечити поступове чергування різних видів активності: спочатку ігри змагального характеру, потім фізичні вправи з предметами, далі хороводи та естафети. При доборі завдань враховуються індивідуальні особливості кожної дитини, її рівень фізичної підготовленості та моторний розвиток [4, с. 82]. Особливу увагу приділяють забезпеченню активної участі всіх дітей у змаганнях та ігрових вправах, що сприяє їхньому всебічному фізичному та соціальному розвитку, а також формуванню здорового способу життя.

Спортивні свята та розваги допомагають дітям полюбити активний спосіб життя. Через гру вони вчаться більше рухатися, розвивають спритність, силу, витривалість. Такі заходи не тільки зміцнюють здоров'я, а й вчать працювати в команді, дотримуватись правил, підтримувати друзів. Крім того, спортивні розваги дарують багато позитивних емоцій, знижують стрес і покращують настрій. Діти поступово звикають до корисних звичок, наприклад, робити зарядку, більше бувати на свіжому повітрі, правильно харчуватися. Завдяки таким святкам вони з дитинства засвоюють, що здоровий спосіб життя – це не нудний обов'язок, а цікаво, весело і корисно.

Висновки. Отже, спортивні ігри та розваги відіграють ключову роль у формуванні здорового способу життя у дітей старшого дошкільного віку. Вони сприяють фізичному розвитку, зміцненню здоров'я, покращенню соціальних навичок та емоційного стану. Важливим завданням вихователів і батьків є створення умов для залучення дітей до активної рухової діяльності через цікаві, різноманітні та безпечні ігри. Формування звички до фізичної активності в дошкільному віці є запорукою здорового життя в майбутньому. Тому впровадження спортивних ігор та розваг у систему дошкільної освіти має стати одним із пріоритетних напрямків виховання.

Список використаних джерел

1. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: навчальний посібник Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. 428 с.
2. Вольчинський А. Проведення спортивних свят із дітьми старшого дошкільного віку з використанням засобів народної фізичної культури. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Фізичне виховання і спорт*. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2016. Вип. 22. С. 24–27.
3. Лісневська Н. В. Шляхи формування основ здорового способу життя у дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. Серія: «Педагогічні науки», Вип. 4. 2019. С. 211–217.
4. Печка Л. Є., Вінницька Н. В. Види фізкультурних розваг у закладі дошкільної освіти для підвищення рухової активності дітей дошкільного віку. *Дитинство XXI століття: інноваційна освіта: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Кременчук: Методичний кабінет, 2021. С. 81–84.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ОСНОВ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ У ПРОЦЕС ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Вступ. Упродовж усього життя людина зазнає постійного впливу різноманітних чинників навколишнього середовища – біологічних, соціально-економічних, природно-кліматичних тощо, які безпосередньо впливають на її здоров'я, спосіб життя та тривалість життя. Останнім десятиліттям ці чинники дедалі частіше мають негативний характер, що спричиняє високий рівень відхилень у стані здоров'я молоді різного ступеня тяжкості. Зокрема, до школи приходить 20–25% дітей із захворюваннями, а випускається вже 70% хворих учнів; до закладів вищої освіти вступає 70% студентів із проблемами зі здоров'ям, а після закінчення цей показник сягає 90%. Вирішення питання збереження та зміцнення здоров'я сучасної людини набуває першочергового значення, що вимагає активного залучення молоді до цього процесу, незалежно від їхнього професійного спрямування [4].

Аналіз науково літератури підтверджує той факт що велика категорія людей не дотримується принципів здорового способу життя, не вживає необхідних заходів для підтримки та зміцнення свого здоров'я, а також проявляють байдужість до фізичної культури та спорту [3].

Ця ситуація вимагає активних дій, спрямованих на популяризацію здорового способу життя та підготовку висококваліфікованих фахівців у сфері фізичної культури та оздоровчих технологій. Важливо, щоб ці спеціалісти не лише володіли знаннями про принципи, методи та умови збереження здоров'я, а й успішно впроваджували їх у свою професійну діяльність протягом усього життя.

У зв'язку з цим зростає актуальність пошуку ефективних здоров'язберігаючих технологій та створення організаційно-педагогічних умов для збереження здоров'я в процесі підготовки майбутніх педагогів.

Теоретичні засади збереження здоров'я, а також пошук ефективних засобів, методів і способів оздоровлення людського організму займали важливе місце ще в античній педагогіці та педагогіці всіх наступних епох.

У педагогічній науці термін «здоров'язбереження» почав активно використовуватися з 90-х років ХХ століття, відображаючи специфіку ставлення до збереження здоров'я учнів через особливості організації навчально-виховного процесу в різні історичні періоди. Це поняття пройшло еволюцію від ідей «берегти здоров'я» та «не перевантажувати» до «турботи про здоров'я», «зміцнення здоров'я», «охорони здоров'я», «валеології» і, зрештою, до концепції «здоров'язбереження» [3].

Слід відзначити, що в роботах багатьох науковців-класиків (Я. Коменського, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, Г. Песталотці та інших), а також у працях сучасних науковців активно досліджувалося формування культури здоров'я серед учнівської молоді, студентів та різних соціальних груп населення. Цю проблему вивчали В. Горащук, С. Кириленко, В. Климова, Г. Кривошеєва, В. Скумін, Л. Сущенко, Л. Татарнікова, Л. Хижняк, А. Нагорна та інші.

Предметом досліджень у сфері «здоров'язберігаючих технологій» були праці О. Ващенко, Д. Воронін, О. Воеділова, С. Гаркуша, В. Єфімова, М. Носко, І. Поташнюк, Т. Редько та інших. Сутнісні характеристики культури здоров'язбереження аналізували О. Дубогай, Н. Завидівська, Л. Лисенко, В. Омеляненко, В. Оржеховська та інші.

Особлива увага приділяється питанню забезпечення формування та збереження здоров'я дитини, що вимагає спеціальної організації освітнього-виховного процесу. Аналіз літератури з філософії, психології, педагогіки, соціології, культурології, медицини та валеології свідчить, що ця проблема ще недостатньо досліджена з погляду педагогічної системи формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації майбутніх

фахівців. Теоретичне обґрунтування та практичне забезпечення цього питання залишається неповним.

Під світоглядною орієнтацією мається на увазі спрямованість особистості зі сформованим світоглядом на діяльність, яка визначає її місце у світі та формує специфічну сутність людини як ключового елемента соціальної системи. Однак наявні дослідження не охоплюють усіх аспектів проблеми здоров'язбереження у підготовці майбутніх учителів.

Метою нашого дослідження є визначення педагогічних умов і засобів реалізації педагогічної діяльності, які сприяють формуванню навичок здоров'язбереження у студентів педагогічних закладів вищої освіти.

Результати. Поняття «Здоров'язберігаючі технології» об'єднує в собі всі напрями діяльності освітнього закладу щодо формування, збереження та зміцнення здоров'я учнів.

У статті обґрунтовується, що здоров'язбереження є одним із ключових педагогічних чинників, які сприяють підвищенню ефективності навчального процесу у закладах вищої освіти. У більшості багатьох освітніх закладів оздоровлення студентів починається із впровадження здоров'язберігаючої педагогіки. У цьому напрямку створюються різні моделі шкіл сприяння здоров'ю, які забезпечують умови для ефективного впровадження інноваційних педагогічних технологій, спрямованих на збереження та зміцнення здоров'я студентів. Останнім часом особливу роль у цьому процесі відіграють здоров'язберігаючі технології.

Розуміння поняття «здоров'язберігаючі технології» охоплює всі напрями діяльності освітнього закладу, спрямовані на формування, збереження та зміцнення здоров'я студентів. Існують різні визначення цього поняття. Наприклад, О. Ващенко вважає, що здоров'язберігаючі технології передбачають: створення сприятливих умов для навчання студентів у ЗНО (відсутність стресових ситуацій, адекватність вимог, методик навчання та виховання); оптимальну організацію навчального процесу (відповідно до вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм); повноцінний і раціонально організований руховий режим [2].

Впровадження здоров'язберігаючих освітніх технологій пов'язане із застосуванням комплексу заходів, зокрема медичних (медико-гігієнічних, фізкультурно-оздоровчих, лікувально-оздоровчих), соціально-адаптованих, екологічних здоров'язберігаючих технологій, а також технологій, спрямованих на забезпечення безпеки життєдіяльності.

Сутність здоров'язберігаючих та здоров'яформуючих технологій полягає у комплексній оцінці умов виховання та навчання, що дозволяють не тільки зберегти наявний стан здоров'я учнів, але й підвищити його рівень, сформувати навички здорового способу життя, відстежувати показники індивідуального розвитку, прогнозувати можливі зміни стану здоров'я та своєчасно проводити відповідні психолого-педагогічні, коригуючі та реабілітаційні заходи. Це сприяє підвищенню ефективності навчальної діяльності та зменшенню її фізіологічного навантаження, а також покращенню загальної якості життя учасників освітнього процесу [1].

Організація системи здоров'язбереження в освітньому закладі потребує чіткого розподілу функцій між керівництвом закладу, педагогами, медичним персоналом та іншими працівниками. Ефективність роботи зі збереження та зміцнення здоров'я студентів зростає, якщо за кожним із фахівців буде закріплено конкретні обов'язки щодо забезпечення здоров'язбереження. Такий розподіл відповідальності є однією з ключових організаційно-педагогічних умов впровадження системи здоров'язбереження в освітньому закладі та першим етапом на шляху до її реалізації [4].

Після завершення організаційного етапу, наступним кроком є інформаційний етап, основна мета якого – ознайомлення студентів із програмами здоров'язбереження, розробленими конкретним ЗВО. Це включає інформування про заходи з реалізації цих програм, обговорення проблемних питань, що виникають у процесі роботи в цьому напрямку, а також заохочення студентів до активного та здорового способу життя.

Важливим елементом цього етапу є налагодження «зворотного зв'язку» зі студентами. Це передбачає врахування побажань студентського колективу під час розробки та вдосконалення програм здоров'язбереження. Узгодженість дій адміністрації ЗВО, викладачів

і студентів сприятиме підвищенню ефективності впровадження та оцінки впливу заходів зі здоров'язбереження.

Наступний етап – виконання, на якому відбувається реалізація прийнятих програм у діяльності спортивно-оздоровчих або загальноосвітніх установ. На цьому етапі кожен фахівець із фізичної культури діє відповідно до нормативно-програмних документів державного, регіонального та місцевого рівня, а також розпоряджень керівництва. У процесі реалізації програм фахівці часто стикаються з необхідністю самостійного визначення конкретних дій для досягнення поставлених цілей, що робить їх діяльність більш усвідомленою та творчою. Важливим аспектом цього етапу є контроль і оцінка результатів діяльності щодо впровадження управлінських рішень, спрямованих на збереження здоров'я студентів.

Завершальним є оцінний етап, який передбачає аналіз ефективності впроваджених здоров'язберігаючих технологій. Основним критерієм успішності є позитивні зміни в стані здоров'я студентів. Для об'єктивної оцінки необхідно розробити конкретні показники та критерії оцінки стану здоров'я, що враховують фізичне, психічне, психосоматичне, духовно-етичне та соціальне здоров'я. Визначення рівня здоров'я на основі цих показників дасть змогу встановити рівень досягнутих результатів (низький, середній, високий тощо) і внести корективи в подальшу реалізацію програм здоров'язбереження.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що сьогодні серед науковців існують значні розбіжності щодо визначення поняття «здоров'язбереження» та шляхів його реалізації в освітньому процесі. Особливого значення це питання набуває для майбутніх учителів фізичної культури. Це пов'язано з тим, що саме їм у майбутньому доведеться безпосередньо реалізовувати концепцію зміцнення здоров'я та пропаганди здорового способу життя у своїх вихованців. Аналіз літератури свідчить, що, незважаючи на те, що визначено основні принципи здоров'язберезувальних технологій та визнано їх важливість для формування здорового населення, недостатньо чітко визначено методику, організацію та педагогічні умови їх впровадження в сучасний освітньо-виховний процес.

Список використаних джерел

1. Башавець Н.А. Компетентність та компетенція майбутніх фахівців з проблеми здоров'язбереження. *Науковий вісник ПНПУ ім. К.Д. Ушинського*. Збірник наукових праць. № 5-6. Одеса, 2010. С. 201–208.
2. Ващенко О. Здоров'язберігаючі технології: сутнісна характеристика. *Здоров'язберігаючі технології у навчальному закладі*. Київ. Шк. світ, 2009. С. 5–12.
3. Діхтяренко З. М. Формування здорового способу життя студентської молоді. URL: http://www.rusnauka.com/11_NPE_2012/Pedagogica/2_107583.doc.htm
4. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження : колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. Харків: Вид. Рожко С. Г., 2017. 488 с.

Гарнага Орина Володимирівна, Демішева Софія Сергіївна,
студентки 12-ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
Факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: асистентка Бабачук Ю. М.

ШЛЯХИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ФІЗИЧНОГО ЗДОРОВ'Я ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Однією із базових цінностей XXI століття є здоров'я. У преамбулі Статуту Всесвітньої організації охорони здоров'я зазначено, що «здоров'я – це стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб або фізичних вад». У статті 3 Конституції України також зазначено, що здоров'я людини визначається як найвища соціальна цінність (стаття 3) [1].

Проблеми збереження та покращення здоров'я студентської молоді в умовах навчання висвітлюються в працях С. Гаркуши, А. Козлова, Н. Науменко, О. Цюняк та ін. Психолого-

педагогічні засади дистанційного навчання досліджують О. Андреев, В. Рибалко, А. Хуторський та ін.. Незважаючи на значну кількість досліджень із дистанційної освіти, нині немає наукових праць, у яких би цілісно й усебічно розглядалися шляхи збереження фізичного здоров'я здобувачів вищої освіти під час дистанційного навчання.

Утвердження феномену здоров'я як цінності визначається політикою держави та реалізується на правовому, соціально-економічному, юридичному, медичному, освітньо-виховному, культурологічному та екологічному рівнях. На освітньо-виховному рівні заклади вищої освіти мають забезпечувати формування життєвого пріоритету здоров'я, виховання мотивації у студентської молоді щодо необхідності дотримуватись здорового способу життя, оволодіння сучасними технологіями формування, збереження та зміцнення всіх складових здоров'я: фізичного, психічного, соціального та духовного [2].

У сучасних умовах дистанційного навчання питання збереження фізичного здоров'я здобувачів вищої освіти набуває особливої актуальності. Тривале сидіння за комп'ютером, знижена рухова активність та перевантаження очей можуть призвести до різних проблем зі здоров'ям. Тому важливо впроваджувати ефективні стратегії, що допоможуть здобувачам вищої освіти підтримувати гарне самопочуття. До таких засобів належать регулярна фізична (рухова) активність, правильна організація робочого місця, дотримання режиму дня, збалансоване харчування та психологічна саморегуляція. Застосування цих засобів сприятиме не лише фізичному здоров'ю, а й підвищенню загальної продуктивності та якості навчання.

Підтвердженням нашої думки є дослідження О. Цюняк, що в Україні склалася критична ситуація зі станом фізичного здоров'я молоді, особливо у період дистанційного навчання. Адже навчальна діяльність здобувачів вищої освіти характеризується переважно малорухомим станом, тривалим перебуванням в одному і тому положенні за комп'ютером чи планшетом. Обмеження рухової активності погіршує їхню працездатність і негативно впливає на функціонування систем організму [3].

У дослідженнях Ю. Бойчук, Н. Наumenко зазначено, що єдиним способом розв'язання проблеми є кардинальна зміна поглядів людини на причини та наслідки нездоров'я. А досягти цього можна лише шляхом перебудови системи освіти та виховання людини, набуття знань, що дозволяють їй здійснювати гармонійний розвиток згідно з вимогами сьогодення [1].

Проаналізувавши дослідження, пропонуємо практичні рекомендації щодо збереження фізичного здоров'я здобувачів вищої освіти під час дистанційного навчання:

1. Дотримання режиму дня (встановити чіткий графік сну (не менше 7–8 годин на добу); починати день з комплексу ЗРВ; робити перерви між заняттями кожні 45–60 хвилин).

2. Організація робочого місця (використовувати зручний стілець та стіл для зменшення навантаження на хребет; підлаштувати екран монітора на рівень очей для уникнення перенапруження ший; забезпечити правильне освітлення, щоб зменшити навантаження на очі).

3. Рухова активність (виконувати прості вправи для спини, ший та рук під час перерв між парами; щоденно займатися руховою активністю (прогулянки, йога, тренування вдома); практикувати техніку «правило 20-20-20» для очей: кожні 20 хвилин робити 20-секундну перерву та дивитися на об'єкти, розташовані на відстані 6 метрів).

4. Збалансоване харчування (вживати достатню кількість води (1,5–2 літри на день); уникати надмірного вживання кофеїну та енергетичних напоїв; включити у раціон білки, корисні жири, фрукти, овочі та цільнозернові продукти).

5. Психологічне здоров'я та стресостійкість (використовувати техніки дихання та релаксації для зняття напруги; дотримуватись балансу між навчанням та відпочинком; підтримувати соціальні контакти, спілкуватися з друзями та родиною).

Отже, дотримання цих рекомендацій допоможе зберегти фізичне здоров'я, покращити концентрацію та підвищити ефективність дистанційного навчання.

Підводячи підсумки, можемо констатувати, що збереження фізичного здоров'я здобувачів вищої освіти під час дистанційного навчання є важливим завданням, яке потребує комплексного підходу. Дотримання режиму дня, організація комфортного робочого місця,

регулярна рухова активність, збалансоване харчування та психологічна саморегуляція допоможуть зменшити негативний вплив малорухливого способу життя. Впровадження цих простих, але ефективних заходів сприятиме не лише покращенню фізичного стану, а й підвищенню загальної продуктивності та якості навчання.

Список використаних джерел

1. Бойчук Ю.Д., Науменко Н.В. .Підготовка майбутніх учителів до формування духовного здоров'я молодших школярів : теоретико-методичні аспекти : монографія. Харків, 2018. 128 с.
2. Науменко Н. В., Козлов А. В. Шляхи збереження та зміцнення здоров'я студентської молоді. *Сучасні тенденції спрямовані на збереження здоров'я людини: зб. наук. праць наук.-практ. internet – конф. з міжнар. уч., присвячений пам'яті професора О.В. Пешкової*, (Харків, 23-24 квітня 2020 р). Харків, С. 104–106.
3. Цюняк О. Стан ментальне здоров'я здобувачів вищої освіти у період дистанційного навчання. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 36, том 3, 2021. С. 250–255.

Кравченко Анна Сергіївна,

магістрантка 61-ІМДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта

Факультету дошкільної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Куліш І. Д.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ДЕКОРАТИВНОГО МАЛЮВАННЯ

Національно-патріотичне виховання є важливою складовою дошкільної освіти, оскільки саме в ранньому віці закладаються основи особистості, формуються ціннісні орієнтації та громадянська самосвідомість. Одним із ефективних засобів такого виховання є декоративне малювання, яке через образотворчу діяльність сприяє залученню дітей до культурної спадщини України, розвитку естетичного сприйняття та національної ідентичності.

Відповідно до концептуальних засад державної політики у сфері освіти, зокрема «Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року» [1], особливий акцент робиться на формуванні у підростаючого покоління громадянської відповідальності, почуття любові до Батьківщини, усвідомлення своєї належності до українського народу.

Національно-патріотичне виховання в закладів дошкільної освіти сприяє гармонійному становленню особистості, інтегруючи такі напрями, як громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне виховання. У сучасній педагогіці наголошується на необхідності поєднання традиційних та інноваційних підходів до патріотичного виховання, які включають використання народних традицій, казок, символіки, національних ремесел, декоративного мистецтва та обрядовості [2, с.15].

Значну роль у реалізації завдань національно-патріотичного виховання відіграє декоративне малювання, що сприяє розвитку творчих здібностей дітей, ознайомленню з культурними традиціями України, вихованню естетичного смаку та формуванню образного мислення [3]. Залучення дітей до створення орнаментів, писанок, вишиванок, елементів петриківського розпису дозволяє не лише розширити їхні уявлення про українське мистецтво, а й сприяє формуванню почуття гордості за національну культуру.

У Базовому компоненті дошкільної освіти України наголошується, що діти старшого дошкільного віку повинні усвідомлювати свою національну належність, знати символи держави, шанувати традиції, демонструвати громадянську активність на рівні дитячої спільноти. Реалізація завдань національно-патріотичного виховання в освітньому процесі передбачає використання інтерактивних методів навчання, таких як екскурсії, театралізовані вистави, спільні заходи з батьками, майстер-класи з декоративного мистецтва, ігрові та інтегровані заняття [4].

У сучасному освітньому процесі декоративне малювання виступає не лише засобом художньо-естетичного розвитку дітей старшого дошкільного віку, а й важливим елементом національно-патріотичного виховання. Використання традиційних видів народного мистецтва сприяє формуванню у дітей почуття належності до української культури, розширює їхні знання про історичну спадщину та сприяє розвитку творчих здібностей. Опанування технік декоративного малювання дозволяє поєднати пізнання культурної самобутності з практичною діяльністю, що забезпечує інтеграцію мистецької складової у процес становлення національної свідомості.

Одним із найважливіших напрямів у формуванні художньо-естетичної компетентності дошкільників є опанування техніки петриківського розпису, який посідає чільне місце в українському народному живописі [5]. Характерною особливістю цієї техніки є поєднання рослинних і зооморфних мотивів, яскравої кольорової гами, ритмічної симетрії та плавності ліній. Навчання дітей петриківському розпису сприяє розвитку дрібної моторики, формуванню композиційного бачення, вихованню естетичного сприйняття та усвідомленню художньої цінності національного мистецтва. Окрім того, залучення до виконання декоративних композицій у цьому стилі розширює уявлення про традиційні українські символи, їхні культурні значення та історичні витоки.

Значний виховний потенціал має також писанкарство, що є невід'ємною частиною декоративного мистецтва України. Символіка писанки має глибоке сакральне коріння, а її кольорова палітра та композиційні елементи відображають історичні традиції українців. Ознайомлення дітей з технікою писанкарства розвиває не лише естетичне сприйняття народної творчості, а й сприяє розширенню знань про українські звичаї та традиції. Практичне виконання орнаментальних композицій за мотивами писанкарства допомагає розвинути дрібну моторику, просторове мислення та уважність до деталей.

Залучення дітей старшого дошкільного віку до декоративного малювання сприяє не лише розвитку художньо-естетичної компетентності, а й формуванню цілісного уявлення про культурну спадщину українського народу. Використання народного мистецтва як засобу національно-патріотичного виховання дозволяє інтегрувати історичні, естетичні та соціокультурні аспекти у процес художньої діяльності. Таким чином, систематичне впровадження декоративного малювання в освітній процес сприяє формуванню гармонійно розвиненої особистості, виховує патріотичні почуття та прищеплює інтерес до народної творчості як важливого складника національної культури.

Одним із дієвих прийомів національно-патріотичного виховання є бесіди про народне мистецтво, що сприяють ознайомленню дітей із традиційними українськими мотивами, символікою орнаменту та історією його виникнення. Бесіди передбачають пояснення значення кольорової гами, особливостей композиції та використання символів у різних регіонах України [6, с.21]. Педагогічний акцент робиться на інтеграцію історичних та етнографічних матеріалів, що дає змогу дітям не лише засвоювати базові знання про декоративне мистецтво, а й усвідомлювати його роль у культурному розвитку суспільства.

Важливим засобом формування інтересу до народного декоративного мистецтва є розгляд ілюстративних матеріалів та творів народного живопису. Візуальне ознайомлення з орнаментальними композиціями, елементами традиційного розпису та вишивки сприяє розвитку художнього смаку та емоційного сприйняття культури. Аналіз народних візерунків, порівняння стилістичних особливостей різних регіонів та відтворення декоративних мотивів у власних творчих роботах дозволяє формувати естетичні уявлення та розвивати художнє мислення.

Отже, національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобом декоративного малювання сприяє формуванню національної самосвідомості, естетичного сприйняття та громадянської відповідальності. Використання традиційних технік народного мистецтва, зокрема петриківського розпису та писанкарства, забезпечує глибше залучення дітей до культурної спадщини України, розвиває їхні творчі здібності та формує стійкий інтерес до національних традицій. Інтеграція декоративного малювання в освітній процес дозволяє ефективно поєднати пізнавальну, художню та виховну складові, сприяючи

гармонійному розвитку особистості дошкільників та зміцненню їхньої ідентичності як частини української нації.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року. URL: <https://nus.org.ua/news/mon-zatverdyllo-novukontseptsiyu-patriotychno-govyhovannya>
2. Шумійчук, К. М. Нові підходи до процесу патріотичного виховання дітей дошкільного віку. *Нива знань*. 2016. № 2. С. 27.
3. Національно-патріотичне виховання дітей передшкільного віку засобами декоративного мистецтва України : навч. посіб. / укл. М.І. Ярославцева, І.В. Фролова, В.В. Ладика. Харків : КЗ «ХГПА», 2020. 162 с.
4. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція): науковий керівник : Т.О. Піроженко. авт. кол. : О.М. Байєр, О.К. Безсонова, О.Г. Брежнева та ін. URL: <https://surli.cc/hmrgqq>
5. Петриківський розпис для дітей. *Dimi in UA*. URL: <https://dity.in.ua/statti/rozvitok-i-vikhovannya/petrikivskiy-rozpis-dlya-ditey>
6. Сухорукова Г.В., Дронова О.О., Голота Н.М., Янцур Л.А. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі. Підручник. За заг. ред. Г.В. Сухорукової. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 376 с.

Коновалова Юлія Ігорівна, Матвієнко Анастасія Миколаївна,
студентки 12-ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
Факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: асистентка Бабачук Ю. М.

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ЗДОРОВ'Я» ТА ЙОГО СКЛАДОВІ

Актуальність започаткованого дослідження зумовлена різким погіршенням здоров'я населення в умовах сьогодення, що викликано екологічною, економічною, політичною, соціальною обстановкою в нашій країні. Здоров'я людини насамперед залежить від того, наскільки вона усвідомлює його важливість і докладає зусилля щодо його збереження та зміцнення. І чим раніше людина починає турбуватися про своє здоров'я, тим кращих результатів вона досягне [2].

Визначення сутності поняття «здоров'я», проблеми його формування і збереження були предметом дослідження багатьох науковців, Ю. Бойчук, Б. Долинського, А. Козлова, Н. Науменко, В. Оржеховської, О. Цюняк та ін.

Згідно з визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), «Здоров'я – це стан повного фізичного, духовного та соціального благополуччя, а не тільки відсутність захворювань та дефектів». Це визначення закріплене на основах законодавства України про охорону здоров'я. Воно не пов'язує здоров'я лише з обов'язковою відсутністю хвороби. Для багатомірної характеристики здоров'я потрібно визначити міру фізичного, психічного та соціального здоров'я [1; 4].

У дослідженнях Ю. Бойчук, Н. Науменко зазначено, що поняття «здоров'я» достатньо складне та характеризується результатом взаємодії людини з навколишнім середовищем, умовами її існування, головними мотивами її поведінки та світогляду. Автори стверджують, що на сьогодні немає загальноприйнятого визначення дефініції «здоров'я». Існує більше ніж 480 тлумачень цієї категорії [1].

Упродовж багатовікової історії людства за всіх суспільно-економічних формацій проблема здоров'я посідала важливе місце в соціальному, економічному та культурному житті людства й були тісно пов'язана з розвитком суспільного виробництва та формуванням суспільного буття. Філософи, лікарі, учені, представники різних наук робили спроби проникнути до таємниці феномену здоров'я, визнати його сутність із метою навчитися вміло

керувати ним, економно використовувати здоров'я протягом усього життя та знаходити засоби його збереження [1, с.7].

Так, у своїх дослідженнях Н. Денисенко доводить, що здоров'я людини – це багатоаспектний складний феномен, який розглядається багатьма науками: філософією, соціологією, економікою, медициною та ін.. Вчена виокремлює й чинники, що сприяють погіршенню здоров'я, відзначаючи такі, як: відсутність умов для праці і відпочинку, захворюваність людей, що все більше зростає, зловживання шкідливими звичками (тютюнопаління, наркотики, алкоголізм тощо), розлучення батьків [2].

Науковці по-різному трактують поняття «здоров'я», проте всі вони сходяться на думці, що це багатовимірне явище, яке охоплює не лише фізичний стан людини, а й її психологічний, соціальний та духовний добробут.

Розглянемо сутність основних складових здоров'я, формування і розвиток яких необхідно враховувати під час навчання здобувачів вищої освіти у закладі вищої освіти.

Здоров'я – це динамічна категорія, що несе в собі фізичне, соціальне, психічне та духовне навантаження, яке інтегрує *чотири складові*, що є взаємодіючими, взаємовпливаючими один на одного, інтегруючись, створюють здоров'я людини як цілісність і як цінність [1].

Так, характеризуючи *фізичну складову здоров'я*, у дослідженнях Ю. Бойчук, Н. Науменко зазначено, що це правильне функціонування організму та кожної з його систем. Одним із показників фізичного здоров'я є фізичний розвиток, який «Велика медична енциклопедія» визначає як сукупність морфологічних і функціональних показників організму, що дають змогу становити запас його фізичних сил, витривалості й працездатності. Фізичне здоров'я, за визначенням С. Попова, це рівень росту й розвитку органів і систем організму, основу якого складають морфологічні та функціональні резерви, які забезпечують адаптаційні реакції [1].

Стан здоров'я людини формується під впливом соціально-гігієнічних факторів. З цієї точки зору розглядається *соціальне здоров'я людини*, як гармонійна сутність біологічного і соціального, як показник, що відображає соціальну сутність суспільства. Соціальне здоров'я особистості – це функціонування особистості як повноправного члена суспільства, її безконфліктна взаємодія з навколишнім світом, доброзичливі взаємини в колективі, у сім'ї, суспільстві [1].

Психічне здоров'я, як третя, не менш актуальна складова здоров'я людини, розглядається як рівновага та сталість психіки людини, адекватне сприйняття реального світу; нормальна діяльність вищих психічних функцій (відчуття, пам'яті, почуттів, волі, мислення тощо) [1].

Духовна складова здоров'я відображає гармонію людини з собою, оточенням і світом. Вона включає цінності, моральні принципи, усвідомлення сенсу життя та внутрішню рівновагу, що сприяє загальному благополуччю.

Нам імпонують міркування В. Оржеховської про те, що світова наука передбачає цілісний погляд на здоров'я як на феномен, що інтегрує принаймні чотири сфери здоров'я: фізичну, психічну (розумову), соціальну (суспільну) й духовну. Усі ці складові частини невід'ємні одна від одної, тісно взаємопов'язані, діють одночасно, а їх інтегрований вплив визначає стан здоров'я людини [4].

Ми погоджуємося з думкою Н. Науменко, А. Козлова., Л. Дрожек, що на освітньо-виховному рівні заклади вищої освіти мають забезпечувати формування життєвого пріоритету здоров'я, виховання мотивації у студентської молоді щодо необхідності дотримуватись здорового способу життя, оволодіння сучасними технологіями формування, збереження та зміцнення всіх складових здоров'я: фізичного, психічного, соціального та духовного [3].

Отже, здоров'я слід розглядати як комплексний стан, що залежить від взаємодії біологічних, екологічних, соціальних та емоційних факторів. Його рівень визначається не лише відсутністю хвороб, а й здатністю людини адаптуватися до змін, підтримувати гармонію між фізичним і психічним благополуччям, а також вести повноцінний і активний спосіб життя.

Узагальнюючи викладене вище, ми доходимо висновку, що здоров'я – це не лише відсутність хвороб, а й стан повного фізичного, психічного та соціального благополуччя людини. Воно є важливим ресурсом для активного та повноцінного життя. Основними складовими здоров'я є фізичне (нормальне функціонування організму), психічне (емоційний та інтелектуальний баланс), соціальне (здатність до взаємодії в суспільстві) та духовне (життєві цінності та гармонія). Розуміння сутності здоров'я допомагає кожному свідомо піклуватися про нього та формувати здоровий спосіб життя.

Список використаних джерел

1. Бойчук Ю.Д., Науменко Н.В. Підготовка майбутніх учителів до формування духовного здоров'я молодших школярів : теоретико-методичні аспекти : монографія. Харків, 2018. 128 с.
2. Долинський Б.Т. Визначення сутності поняття «здоров'я» та його роль у професійній діяльності вчителя початкової школи. *Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. 2016. С. 63–67.
3. Науменко Н. В., Козлов А. В., Дрожик Л.В. Шляхи збереження та зміцнення здоров'я студентської молоді. *Сучасні тенденції спрямовані на збереження здоров'я людини: зб. наук. праць наук.-практ. internet – конф. з міжнар. уч., присвячений пам'яті професора О.В. Пешкової*, (Харків, 23-24 квітня 2020 р). Харків. С. 104–106.
4. Цюняк О. Стан ментальне здоров'я здобувачів вищої освіти у період дистанційного навчання. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 36, том 3, 2021. С. 250–255.

Корх Галина Іванівна,

студентка 22-ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта

Факультету дошкільної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Гордій Н. М.

ВИХОВАННЯ ПОЧУТТЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК ПОЗИТИВНА ЯКІСТЬ ДИТИНИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуальність. Стратегія суспільного розвитку обумовлює актуальність питань формування відповідальності особистості починаючи з дошкільного віку. Тому так важливо не пропустити момент для здійснення педагогічного впливу на дитину у цей віковий період та забезпечити умови для формування у дитини певних особистісних якостей. Формування відповідальності у дітей старшого дошкільного віку підкреслюється у законі України «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти, освітніх програмах «Дитина в дошкільні роки», «Я у Світі», «Українське дошкілля» та інших нормативних документах.

Формування відповідальності, як базової якості у дітей старшого дошкільного віку є складним і багатогранним процесом, який потребує систематичної і цілеспрямованої роботи. Одним із засобів формування відповідальності виступає сюжетно-рольова гра, в якій створюються умови для самостійної діяльності дітей, прояву ними цілеспрямованості, ініціативності, незалежності, творчості, пізнавального інтересу та інших критеріїв відповідальності.

Мета статті. Обґрунтувати ефективність використання сюжетно-рольової гри у процесі формування відповідальності у дітей старшого дошкільного віку.

Матеріали та методи. До проблеми формування відповідальності у дошкільників засобом гри у своїх працях зверталися Л. Виготський, О. Запорожець, Д. Ельконін, С. Рубінштейн та інші. Особливості гри дошкільного дитинства досліджували Л. Артемова, Р. Жуковська, Д. Менджерицька, О. Усова. З. Фрейд трактував гру як природний мотиватор діяльності, Е. Еріксон вважав, що у процесі гри дитина набуває соціальний досвід, А. Валлон довів, що у процесі гри відбувається соціалізація дошкільника, а Д. Ельконін вважав гру джерелом формування соціальної свідомості дитини, Л. Виготський – способом активного засвоєння людської культури, Н. Непомняща – засобом розвитку базових засад особистості. Н. Захарова стверджувала, що у процесі гри дитина набуває соціальний досвід, пізнає

дійсність і взаємовідносини в ній, опановує соціальні ролі та функції, оволодіває загальнолюдськими цінностями, що у свою чергу сприяє формуванню в ній відповідальності. На думку С. Копилова, сюжетно-рольова гра закріплює в дошкільника нові поведінкові навички і способи взаємодії з однолітками. Коли дитина бере на себе роль у сюжетно-рольовій грі, вона діє не тільки відповідно до її характеристик, а постійно співвідносить з ігровою роллю свої риси, здібності та прагнення, учить розуміти себе і свої бажання. Серед якостей, які необхідно сформувати у дітей старшого дошкільного віку виділяємо самостійність як базову якість дитини дошкільного віку, складовою якої є відповідальність.

Результати. Проблему формування відповідальності порушували у своїх працях філософи, психологи, педагоги. Досліджуючи питання формування відповідальності, психологи І. Бех, О. Запорожець та інші вважають, що вона характеризує ставлення особистості до людей і визначає її як системну якість, завдяки сформованості якої людина стає здатною усвідомлювати віддалені наслідки своїх вчинків, у неї розвивається висока сенситивність до моральних ситуацій.

Вітчизняний науковець І. Бех розглядає відповідальність як якість, що концентрує усвідомлений індивідом загальнозначущий обов'язок, повинність у вчинку, передбачає визнання людиною своєї єдиної причетності до соціального і природного буття, своєрідний підсумок самоусвідомлення. Відповідальність, на думку О. Запорожця, є особливим мотивом людських вчинків, який відрізняється від всіх інших лише йому властивою рисою ідеальності, що сприяє моральному розвитку особистості і не перетворює відповідальність у засіб досягнення корисних цілей [1].

На думку М. Савчина відповідальність характеризує цілісну якість людини, в яку інтегровані її духовні, соціально-психологічні та психо-фізичні функції, що забезпечують реалізацію у поведінці необхідного, належного та інтенційного [3].

З точки зору педагогіки, категорію «відповідальність» пов'язують з іменами А. Макаренка, С. Русової, В. Сухомлинського, Т. Фасолько, Т. Гураєвої та іншими. У вітчизняній педагогіці одним із перших відповідальність як соціальну якість особистості розкрив А. Макаренко, який вважав, що включення вихованців в систему відповідальних залежностей є визначальною умовою формування відповідальності особистості. Науковиця Т. Гураєва стверджує, що про сформованість відповідальності у дошкільника можна говорити, якщо дитина знає моральні норми, розуміє і має бажання їх виконувати; усвідомлює цінність, послідовність виконання того, чого від неї очікують; дотримується правил поведінки, розрізняє свої та чужі обов'язки; старанно і вчасно виконує певні завдання; закінчує розпочату справу, долає пов'язані з цим проблеми і труднощі; готова виконувати складні доручення у групі чи вдома, пов'язані з інтересами, які стоять вище за власні бажання; може відмовитися від цікавої гри, іншої діяльності на користь важливої справи; усвідомлює значущість власної поведінки, своїх дій для рідних, близьких, друзів; намагається бути чесним і правдивим, дотримуватись свого слова; бере на себе обов'язки, старанно їх виконує; відчуває провину, дискомфорт, «муки совісті» перед іншими через невиконання або ухилення від виконання моральних обов'язків. У старших дошкільників відповідальність формується під час гри, коли вони проживають перші колективні радості та розчарування, усвідомлюють свою причетність до успіхів та невдач, знаходять себе у цьому дійстві й прагнуть найбільшого саморозкриття. Сюжетно-рольова гра, як нагадує Т. Гураєва, є потужним чинником розвитку гуманних почуттів, зокрема й почуття відповідальності. У грі діти набувають соціального досвіду міжособистісних стосунків. Вони ставлять собі мету, організують середовище для розв'язання завдань, переживають різні стани. У грі надається право вільного вибору, діти приймають на себе певні зобов'язання і не просто засвоюють знання, але й вчаться співпрацювати з дорослими та однолітками. Саме сюжетно-рольова гра передбачає новаторство, створює умови вільної творчої праці. У такій діяльності дитина проявляє свою індивідуальність, може самоствердитися, реалізувати свої творчі потенції і, що особливо важливо, – «радіти життю», що відповідає головному принципу гуманізації освіти: принципу природо співвіднесення [2].

Т. Фасолько нагадує, що у процесі сюжетно-рольової гри дитина розкривається якнайбільше, при цьому не боїться зробити «щось не так»: вона радиться, ділиться своїми

враженнями, вільно висловлює і виказує свої відчуття та почуття. У дитини, яка приймає участь у сюжетно-рольовій грі (наприклад, ляльковому театрі), віддзеркалюється бажана і реальна її позиція у групі, вдома, у житті взагалі. Спостерігати прояви відповідальності у дітей можна під час сюжетних ігор, які діти самі організували («Лікарня», «Магазин», «Школа», «День народження», «Дочки-матері» тощо) [4].

Для формування відповідальності у старших дошкільників засобом сюжетно-рольової гри у групі необхідно організувати ігрове середовище, яке обладнують наборами різних видів іграшок, атрибутів, декораціями для організації театралізованої діяльності. Дітям доручають виготовлення нескладних декорацій для постановок, елементи вбрання та костюми для інсценівок. У сюжетно-рольових іграх діти відображають трудову діяльність дорослих, стосунки між людьми, суспільну сутність їхньої діяльності. Конкретні взаємини між персонажами гри можуть бути різними: співпраця, взаємодопомога, турбота одне про одного. Так, граючи у «Доньки-матері» у дітей формується відповідальність перед «дитиною-донькою», гра «Лікарня» формує у дошкільників відповідальне ставлення «лікаря» до своїх «пацієнтів».

Висновки. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє дійти висновку, що найбільш ефективним засобом формування відповідальності у дітей старшого дошкільного віку є сюжетно-рольова гра. Адже включення дошкільника в ігрову діяльність впливає на становлення цілеспрямованості, самоконтролю, дисциплінованості, довільності, ініціативності, тобто відповідальності. Таким чином, у процесі сюжетно-рольової гри у дітей старшого дошкільного віку формується відповідальність за свої дії і вчинки.

Список використаних джерел

1. Бех І. Формувати у дитини почуття цінності іншої людини. *Педагогіка толерантності*. 2011. № 2 (16). С. 16–21.
2. Гураєва Т. Формуємо відповідальність у дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. № 5, 2016. С. 19–29.
3. Савчин М. В. Психологія відповідальної поведінки. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011. 280 с.
4. Фасолько Т. С. Виховання відповідальної поведінки у дітей дошкільного віку. *Оновлення змісту і методів початкової освіти*: Наук. записки РДПІ. Вип.8. Рівне, 2009. С.118–121.

Любива Єва-Марія Володимирівна,
студентка 12-ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
Факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Гордій Н. М.

МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ У СУЧАСНИХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ УМОВАХ

Нова освітня модель в Україні зосереджена на пріоритетному розвитку особистості та створенні сприятливих умов для цього. У сфері виховання дітей дошкільного віку існує чимало викликів, і одним із ключових є виховання у дітей почуття приналежності до рідних, етнокультурних цінностей, поєднуючи це з підготовкою до засвоєння сучасних інтелектуальних, технічних і художніх досягнень людства.

Моральне виховання дітей дошкільного віку завжди займало важливе місце у педагогіці, а в умовах війни ця проблема стала ще актуальнішою. Діти зазнають психологічного впливу воєнних подій, що спричиняє стрес і тривожність. Завдання морального виховання – сприяти емоційному благополуччю дитини, допомагати їй усвідомлювати та виражати власні емоції. Особливий акцент робиться на формуванні таких цінностей, як мир, взаєморозуміння, терпимість, справедливість і повага до інших, що є особливо важливими в умовах нестабільності.

Крім того, війна створює складнощі для соціальної взаємодії та комунікації. Важливо навчати дітей толерантності до різних культур, традицій і поглядів. Підтримка з боку

батьків, родини та педагогів є необхідною умовою для формування психологічної стійкості та моральної відповідальності у дітей.

З огляду на сучасні суспільні реалії, дошкільні заклади освіти мають першочергово зосередитися на вихованні базових якостей особистості. Це підкреслено в ключових освітніх документах, зокрема у Базовому компоненті дошкільної освіти [1] та чинних програмах розвитку дітей: «Дитина», «Я у Світі», «Українське дошкілля», «Дитина в дошкільні роки».

Дошкільний вік – це початковий етап формування особистості, коли закладаються основи характеру, світогляду, ставлення до себе, людей і суспільства загалом. У цей період дитина засвоює моральні норми, які є ключовими для її подальшого розвитку. Саме тому дошкільне дитинство вважається найбільш чутливим до виховного впливу, адже саме в ці роки формуються перші уявлення про моральність, моральні почуття, звички та стосунки, що визначають майбутній моральний розвиток особистості.

На важливість цього етапу звертали увагу видатні педагоги минулого, зокрема К. Ушинський та В. Сухомлинський. Моральне виховання дошкільника та його досвід взаємодії з оточенням багато в чому визначають його поведінку у школі, а також впливають на подальше доросле життя та становлення як повноцінного члена суспільства [2].

Проблематика морального виховання ґрунтовно досліджувалася як вітчизняними науковцями: Т. Алексєєнко, Є. Арнаутова, О. Барабаш, І. Бех, О. Вишневецький, І. Гребенніков, О. Докукіна, О. Кононко, О. Косарева, В. Котило, С. Ладивір, Т. Маркова, Т. Науменко, В. Павленчик, В. Постовий, Т. Поніманська, Г. Пономарьова, М. Роганова, М. Стельмахович, так і зарубіжними вченими, зокрема А. Адлером, Т. Гордоном, Р. Дрейкурсою та Я. Хамяляйненем [3].

Мораль не є вродженою якістю людини – вона формується в процесі виховання. *Моральне виховання* – це процес формування у дітей уявлень про добро і зло, а також засвоєння важливих цінностей, таких як повага та співчуття, які впливають на розвиток їхнього характеру. Ранній початок морального виховання є важливим, адже саме в дитинстві закладається основа для етичного розвитку особистості. Досвід, набутий у перші роки життя, формує світогляд дитини та її спосіб взаємодії з оточенням, що значною мірою впливає на майбутній розвиток. Дошкільнята активно спостерігають за навколишнім світом і навчаються переважно через наслідування дорослих. Вони засвоюють цінності та поведінкові моделі, які бачать у своєму середовищі.

У сучасних соціокультурних умовах особливо важливо передавати дітям ключові моральні цінності, які сприятимуть їхній успішній інтеграції в суспільство. Серед них можна виокремити емпатію, повагу, відповідальність, чесність і доброту.

Емпатія – це здатність відчувати й розуміти почуття інших людей, що допомагає будувати теплі, довірливі взаємини. Дітей необхідно вчити співпереживати, розвиваючи в них чутливість до емоційного стану оточення, що сприятиме соціальній згуртованості та взаємодопомозі.

Повага до інших, особливо до старших, є важливою складовою морального виховання. Навчання дітей основам толерантності та ввічливості сприяє гармонійній взаємодії в суспільстві, допомагаючи формувати культуру спілкування та взаєморозуміння.

Відповідальність – це навичка усвідомлювати наслідки своїх дій та вчинків. У дошкільному віці важливо прищеплювати дітям розуміння власних обов’язків і важливості відповідального ставлення до своїх дій, що допоможе їм надалі приймати виважені рішення.

Чесність є основою довіри, яка відіграє важливу роль у міжособистісних стосунках. Навчання дітей правдивості, відкритості та дотримання даного слова формує їхню репутацію як надійних і порядних людей, що є необхідною якістю для успішного життя.

Прояв доброти та турботи про інших допомагає дітям встановлювати міцні дружні відносини та сприяє позитивному соціальному середовищу. Простий жест уваги, допомога ближньому або доброзичливе ставлення формують у дитини цінність людяності та взаємопідтримки.

Формування саме цих моральних якостей у дошкільному віці сприятиме гармонійному розвитку дитини, її соціальній адаптації та усвідомленню власної ролі в суспільстві.

Отже, моральне виховання дітей дошкільного віку є ключовим аспектом розвитку особистості, що формує фундаментальні цінності та моральні орієнтири дитини. У сучасних соціокультурних умовах особливої актуальності набуває формування у дітей таких якостей, як емпатія, повага, відповідальність, чесність і доброта. В умовах нестабільності та викликів, спричинених воєнними подіями, моральне виховання сприяє емоційному благополуччю, розвитку психологічної стійкості та інтеграції дітей у суспільство.

Результати дослідження підтверджують, що раннє засвоєння моральних норм через виховний вплив сім'ї та закладів дошкільної освіти позитивно позначається на соціалізації дитини та її майбутньому розвитку. Особливу роль у цьому процесі відіграють дорослі, які створюють для дитини приклад для наслідування та сприяють формуванню моральних установок через взаємодію, гру та спілкування.

Перспективи подальших наукових досліджень можуть бути зосереджені на таких напрямках як от: дослідження впливу цифрового середовища (вивчення того, як сучасні інформаційні технології та медіа впливають на моральні орієнтири дошкільників) та психолого-педагогічні аспекти стресостійкості дітей (аналіз ролі морального виховання у зміцненні психологічної стійкості дошкільників в умовах кризових ситуацій).

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: <https://surl.li/eiavcu> (дата звернення: 10.03.2025).
2. Бондар Л. С. Загальнолюдські цінності у спадщині В. Сухомлинського. *Шлях освіти*. 1997. №2. С. 47–49.
3. Галузяк В. М. Концепція морального виховання В. Сухомлинського Збірник наукових праць. *Педагогічні науки*. Вип. 54. Херсон: Видавництво ХДУ, 2009. С. 128–132.

Силка Олена Сергіївна,

магістрантка 61-ІМДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта

Факультету дошкільної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Куліш І. Д.

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ МЕДІА-ОСВІТИ

Сучасне освітнє середовище швидко трансформується завдяки широкому впровадженню медіа-технологій. Застосування мультимедійних ресурсів та цифрових інструментів стає невід'ємною частиною освітнього процесу, що створює нові можливості для розвитку пізнавальних процесів у дітей. Оскільки діти все більше взаємодіють із цифровими медіа з раннього віку, виникає необхідність правильно організувати цей процес, щоб він сприяв розвитку не тільки навичок використання технологій, але й формуванню пізнавальної сфери.

На нашу думку, формування пізнавальних інтересів у дітей старшого дошкільного віку є основним завданням закладів дошкільної освіти, оскільки дитина, у якій сформовані пізнавальні інтереси, здатна легко і системно набувати знання та використовувати їх на практиці.

Вивчення наукових і методичних джерел показало, що визначенню сутності пізнавального інтересу та засобів його формування присвячували пильну увагу відомі психологи та педагоги. Так, Н. Бібік вважає пізнавальний інтерес одночасно і засобом навчання, і мотивом навчальної діяльності, і стійкою якістю особистості. За словами дослідниці, пізнавальний інтерес відображає важливі аспекти внутрішнього розвитку особистості й характеризується об'єктивними умовами виникнення й формування [1, с. 190].

С. Ладивір зазначала, що особливістю пізнавального інтересу є його здатність не лише збагачувати, але й активізувати процес будь-якої діяльності. Пізнавальний аспект проявляється в усіх формах людської діяльності, супроводжуючись пошуковими творчими процесами та потребою в дослідженні, що призводить до трансформації самої діяльності [3].

Узагальнив погляди науковців на сутність пізнавального інтересу, можна стверджувати, що пізнавальні інтереси дітей старшого дошкільного віку – це стійкі, емоційно забарвлені схильності до пізнання навколишнього світу, що проявляються через допитливість, бажання вчитися та здобувати нові знання.

Дослідники [1; 3; 5] одностайно схилиються до думки, що формування пізнавального інтересу дошкільників відбувається у три етапи: зацікавленість, допитливість, власне пізнавальний інтерес. Виходячи з цього, для його формування треба використовувати цікавий, яскравий, доступний для розуміння матеріал. Таким засобом можна вважати медіа-освіту. Медіа-освіта, використовуючи мультимедійні та інтерактивні технології, створює умови для активної взаємодії дітей з навчальним матеріалом, що сприяє розвитку їхніх пізнавальних інтересів та когнітивних здібностей.

І. Кузьма нагадує, що використання медіа-засобів повинно відповідати віковим особливостям дітей, бути яскравими, захоплюючими, інтерактивними та доступними для сприйняття. Це можуть бути відео, анімаційні фільми, інтерактивні ігри, мультимедійні додатки. Дослідниця стверджує, що медіа-освітні технології активно мотивують дітей до навчання, оскільки вони поєднують навчальний процес з елементами гри, що робить його більш захоплюючим і емоційно значущим для дошкільнят [2].

Г. Онкович вважає, що медіа-ресурси поширюються в освіті завдяки їх інтерактивності, яка стимулює дитину до активної участі, запитів, досліджень, допомагає розвивати критичне мислення та здатність до самостійного пізнання [4]. Серед медіа-ресурсів слід звернути особливу увагу на мультфільми та відео-матеріали, які допомагають дошкільнятам розвивати мовлення, збагачувати словниковий запас, формувати уявлення про навколишній світ та сприяють розвитку логічного мислення. Крім того медіа-освітні ресурси дозволяють адаптувати освітній процес до інтересів і потреб кожного дошкільника, забезпечуючи максимальну мотивацію та зацікавленість у пізнанні.

Г. Онкович зазначала, що використання медіа-ресурсів повинно стати органічною частиною освітнього процесу, поєднуючи традиційні методи навчання з інноваційними технологіями, що допоможе глибше залучити дітей до навчання, сформувати у них пізнавальні інтереси [4]. Авторка пропонує для формування пізнавальних інтересів дошкільників залучати дітей до створення власних проектів (мультимедійних, відео-презентацій, малюнків). Але для ефективного формування пізнавальних інтересів, необхідно забезпечити дошкільнят доступом до сучасних медіа-технологій, таких як планшети, комп'ютери, інтерактивні дошки тощо.

Значна роль у формуванні пізнавальних інтересів засобом медіа-освіти належить батькам [2; 4]. І. Кузьма наголошує, що спільне використання медіа-ресурсів з батьками (перегляд і обговорення відео, участь у інтерактивних іграх) створює емоційне підґрунтя для розвитку пізнавальних інтересів дітей, а також забезпечує єдність між сімейним та суспільним дошкільним навчанням і вихованням.

Отже, враховуючи інтерес дітей старшого дошкільного віку до медіа-освітніх засобів необхідно залучати їх до створення власних проектів (мультимедійних, відео-презентацій, малюнків), а також їх батьків для спільного використання медіа-ресурсів.

Список використаних джерел

1. Бібік Н. М. Формування пізнавальних інтересів : монографія. Київ : Ін-т педагогіки АПН України, 1998. 199 с.
2. Кузьма І. І. Формування медіаграмотності дітей старшого дошкільного віку: теорія і технологія: монографія. Тернопіль: Вектор, 2019. 188 с.
3. Ладивір С. О. Пізнавальний розвиток старшого дошкільника. *Дошкільне виховання*. 2019. № 3. С. 25–39.
4. Онкович Г. В. Медіа-педагогіка і медіа-освіта : поширення у світі. *Дивослово*. 2017. № 6. С. 2–4
5. Павелків Р. В, Цигипало О. П. Дитяча психологія: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2008. 432 с.

Соловйова Ірина Юріївна,
студентка 22-ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
Факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Гордій Н. М.

ВЗАЄМОДІЯ СІМ'Ї ТА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ З ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ПРАВИЛЬНОЇ ПОСТАВИ У ДОШКІЛЬНИКІВ

Вступ. Сім'я володіє багатством життєвого досвіду, знань, навичок і вмінь, які передавали поколіннями, від батьків до дітей за допомогою живого прикладу старших, поваги предків та їх звичаїв. У Законі України «Про дошкільну освіту», у статті 8 зазначено, що батьки несуть відповідальність за розвиток, виховання і навчання дітей, а також збереження їхнього життя і здоров'я. У документах ООН (Конвенція «Про права дитини», Всесвітня декларація «Про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей») сім'я розглядається як основний осередок суспільства, який виконує важливі соціально-економічні функції, забезпечує природне середовище для матеріальної, фінансової та емоційної підтримки, необхідної для зростання і розвитку дітей.

Мета: розкрити питання взаємодії закладу дошкільної освіти та батьків у формуванні правильної постави дошкільників.

Матеріали та методи. Сімейне виховання (виховання дітей у сім'ї) – процес впливу на дітей з боку батьків та інших членів сім'ї з метою досягнення бажаних результатів. Соціальне, сімейне та дошкільне виховання здійснюються у нерозривній єдності. Провідна роль сім'ї обумовлена її глибоким впливом на весь комплекс фізичного і духовного життя дитини. Для забезпечення сприятливих умов життя й виховання дитини, формування основ повноцінної, гармонійної особистості необхідні тісний зв'язок і взаємодія ЗДО й сім'ї. Важливою, на наш погляд, є взаємодія батьків і ЗДО з питання формування навичок правильної постави [1].

Результати. Наукові дослідження, спрямовані на вирішення проблеми профілактики порушень опорно-рухового апарату дітей, внесок та розробку цього питання зробили праці О. Аксьонова, В. Анісімової, А. Бурових, О. Дубогай, І. Ловейко, Л. Ніколаєв, А. Рубцова, А. Шлеміна та інших, акцентуючи, що порушення постави частіше всього з'являється у шкільному віці, особливо, у періоди прискореного росту скелета дітей (періоди витягування). Але, оскільки сьогоденне покоління дітей багато часу проводить біля телевізора і комп'ютера, постава у дітей погіршується вже в дошкільному віці. Як зазначають науковці О. Богініч, Е. Вільчковський, Н. Денисенко, В. Дмитряков, Н. Коцур, О. Курок, Ю. Короп, А. Підлісний, В. Проценко, О. Шовкопляс та інші, дитина з порушеною поставою має не тільки непривабливий зовнішній вигляд, ця дитина, як правило, мало часу проводить на свіжому повітрі, вона малорухлива, неправильно харчується, часто хворіє простудними захворюваннями [3].

Науковці Т. Камінська, В. Неділько, В. Правосудов, С. Руденко зазначають, що порушення постави – це не хвороба, але дитина з порушеною поставою знаходиться в групі ризику з розвитку ортопедичної патології хребта, захворювань органів дихання, травлення тощо [5, с.5-6]. Тому необхідно розробляти напрям на створення єдиного простору розвитку дитини, як у ЗДО і у сім'ї. Вихователь повинен працювати таким чином, щоб батьки могли: перебороти авторитаризм і побачити світ з позиції дитини; досягти розуміння того, що не можна дитину порівнювати з іншими дітьми; довідатися сильні й слабкі сторони розвитку дитини й урахувати їх; бути емоційною підтримкою дитині. Відповідно до цього змінюється й позиція дошкільного навчального закладу в роботі з сім'єю. Кожний заклад дошкільної освіти не тільки виховує дитину, але й консультує батьків з питань виховання дітей. Вихователь закладу дошкільної освіти – не тільки вихователь дітей, але й партнер батьків щодо їх виховання.

Робота з батьками – це велике завдання, адже необхідно піклуватися про рівень знань самих батьків, про допомогу їм у самоосвіті, озброєння їх відомим педагогічним мінімумом,

залучення їх до роботи дошкільного начального закладу. ЗДО служить «центром» й впливає на сімейне виховання, тому необхідно належним чином організувати взаємодію з питання формування навичок правильної поведінки у дітей.

У тлумачному словнику слово «співпрацювати» трактується як брати участь у спільній справі, працювати разом. Тому співпраця закладу дошкільної освіти та сім'ї передбачає наявність у батьків відповідальності, а у вихователів – центричності сімейно-педагогічної діяльності, яка розглядає дитину лише в контексті сім'ї. Основний шлях налагодження такої співпраці – організація освітньої взаємодії, результатом якої стане реалізація цілей і принципів особистісно орієнтованої освіти дошкільнят.

У Базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» підкреслюється, що перед педагогічним колективом стоїть завдання поширювати серед батьків педагогічні знання, повсякденно допомагати сім'ї правильно виховувати дітей, пропагувати кращий досвід виховання [2].

В основу спільної діяльності закладу дошкільної освіти і сім'ї з питань формування навичок правильної поведінки покладені наступні принципи: батьки й педагоги є партнерами з формування навичок правильної поведінки дітей; єдине розуміння педагогами й батьками цілей і завдань у формуванні навичок правильної поведінки дітей; допомога, повага й довіра до дитини як педагогів, так і батьків; знання педагогами й батьками виховних можливостей колективу й родини, максимальне використання виховного потенціалу в спільній роботі з дітьми; постійний аналіз процесу взаємодії родини й дошкільного закладу, його проміжних і кінцевих результатів [4].

Керівна роль дошкільного ЗДО характеризується комплексом факторів:

- планомірне, активне поширення педагогічних знань серед батьків з питань формування навичок правильної поведінки дітей;
- практична допомога сім'ї у вихованні з питань формування навичок правильної поведінки дітей;
- організація пропаганди позитивного досвіду суспільного й сімейного виховання;
- залучення батьків до педагогічної діяльності;
- активізація їхньої педагогічної самоосвіти тощо [3].

Організація співробітництва дітей, батьків і педагогів залежить насамперед від того, як складатиметься взаємодія дорослих у цьому процесі. Результат виховання може бути успішним за умови, якщо педагоги й батьки стануть рівноправними партнерами у вихованні самих дітей. В основу такої співпраці повинна бути покладена єдність прагнень, поглядів на виховний процес, вироблені спільно загальні цілі й виховні завдання, а також шляхи досягнення намічених результатів.

Як вихователі, так і батьки хочуть бачити своїх дітей здоровими й щасливими. Батьки готові підтримати прагнення педагогів, спрямовані на формування навичок правильної поведінки у дітей. Батьки – дорослі люди, які мають великий життєвий досвід, знання, вміють аналізувати ситуації, тому в розв'язанні ряду проблем педагог може одержати від них потрібну й корисну пораду.

З метою формування співробітництва між дорослими й дітьми важливо уявляти колектив як єдине ціле, як більш згуртовану сім'ю, життя якої цікаве, спрямоване на спільну діяльність педагогів, батьків, дітей. Це сприяє встановленню взаєморозуміння між батьками й дітьми, створенню комфортних умов у родині.

О. Зверева та Т. Кротова виділяють такі групи форм взаємодії сім'ї і ЗДО:

- словесні (батьківські збори: загальні і групові, педагогічні бесіди: групові та індивідуальні, консультації);
- практичні (дні відкритих дверей, спільні свята і розваги, показові заняття, анкетування, трудові акції, спільні конкурси, гуртки для дітей і дорослих, бібліотека для сімейного читання, створення розвиваючого середовища);
- наочні (екскурсії по дошкільному навчальному закладу, по групі, інформаційні центри, папки-пересувки, письмові інформації для батьків, фотогазети, тематичні виставки).

Аналіз методичних рекомендацій О. Коненко, Т. Алексеєнко дозволяє виділити такі форми взаємодії родини з закладом дошкільної освіти:

- індивідуальні (вступне анкетування, попередні візити батьків з дітьми до садка, співбесіди, консультації, відвідування педагогами своїх вихованців удома, телефонний зв'язок);
- наочно-письмові (батьківські куточки, тематичні стенди, ширмочки, планшети, папки-пересувки, дошка оголошень, інформаційні листки, тематичні виставки, анкетування, скринька пропозицій, індивідуальні зошити, неформальні листи, родинні газети, педагогічна бібліотека, запрошення, вітання тощо. Найпоширенішими наочно-інформаційними формами роботи є виставки дитячих робіт; реклама книг, публікацій у періодиці, в системі Інтернет з проблем сімейного виховання);
- групові (консультації, практикуми, школа молодих батьків, гуртки за інтересами, вечори запитань та відповідей, зустрічі з цікавими людьми - вчителями, лікарями, психологом, юристом тощо);
- колективні (батьківські конференції, тематичні зустрічі за «круглим столом», засідання батьківського комітету, дні відкритих дверей, створення групи батьків-порадників, перегляд ранків, спільні свята, спортивні змагання, відпочинок у вихідні дні тощо) [1].

Як показує практика, доцільно поєднувати колективні й індивідуальні форми взаємодії ЗДО й сім'ї: бесіду, розмову, консультації-міркування, виконання індивідуальних доручень, спільний пошук рішення проблеми, переписку тощо.

Висновки. Отже, важливість виховання формування навичок правильної постави дітей обумовлена розумінням, що лише з самого раннього дитинства можна прищепити основні знання, навички і звички з охорони здоров'я, які згодом перетворюються у важливий компонент загальної культури людини і вплинуть на формування здорового способу життя усього суспільства. Саме у дошкільному віці закладається майбутній потенціал здоров'я, тому це найважливіший час для формування навичок правильної постави.

Список використаних джерел

1. Алексеєнко Т. Про нові підходи до сімейного виховання. *Шлях освіти*. 1997. №2. С. 34–37.
2. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / наук. кер. та заг. ред. О. Л. Кононко. 3-тє вид., випр. Київ: Світич, 2009. 430 с.
3. Вільчковський Е. С., Курок О.І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: навч. посіб. Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. 428 с.
4. Дмитряков В. А., Підлісний А.Е., Проценко В.М. Профілактика захворювань хребта у дітей і підлітків. Запоріжжя: Паритет Прес, 2003. 86 с.
5. Неділько В., Камінська Т., Руденко С. Стан здоров'я дошкільнят потребує поліпшення. *Дошкільне виховання*. 2009. № 11. С. 5–6.

СЕКЦІЯ ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Дешевий Руслан Вікторович,

магістрант 63М-ФК групи спеціальності А4 Середня освіта (Фізична культура)

Факультету дошкільної освіти

Науковий керівник: канд. наук з фіз. вих. і спорту, доц. Бутенко Г. О.

МОДЕЛЮВАННЯ У ЯК ОСНОВА УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ НАВЧАННЯ У ВІЙСЬКОВО-ПРИКЛАДНОМУ БАГАТОБОРСТВІ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ

Вступ. У сучасних умовах розвитку освіти фізичної культури й спорту виникає необхідність використання ефективних методів управління навчально-тренувальним процесом старшокласників у військово-прикладному багатоборстві, який здійснюється у позанавчальний час [1; 3]. Одним із таких методів є моделювання – універсальний спосіб дослідження і пізнання реальності, який дозволяє створювати спрощені аналоги складних систем [4]. Науковий підхід до моделювання навчально-тренувального процесу забезпечує підвищення ефективності фізичного виховання та фізичної підготовки учнів старших класів, особливо у військово-прикладних видах спорту [1; 5]. Наразі недостатньо науково

обґрунтованих та методичних матеріалів, які стануть на допомогу вчителю фізичної культури, що працює зі старшокласниками задля оптимізації процесу фізичної підготовки учнів у військово-прикладних видах.

Мета: визначити аспекти моделювання процесу навчання у військово-прикладному багатоборстві учнів старших класів у позанавчальний час. **Методи:** аналіз науково-методичної літератури, педагогічні спостереження.

Результати. Моделювання – це метод наукового пізнання, що базується на створенні та аналізі моделей, які відображають ключові характеристики реальних об'єктів і процесів. У науковій літературі існує кілька підходів до визначення поняття «модель». Зокрема, науковці визначають модель як матеріально реалізовану або уявну систему, що здатна відтворювати досліджуваний об'єкт та надавати нову інформацію про нього [4], а також розглядають моделювання як спосіб представлення складних явищ через спрощені аналоги, що полегшує їхнє розуміння й аналіз [1; 5].

Основними характеристиками моделей є: **відповідність оригіналу** – модель має адекватно відображати властивості реального об'єкта; **спрощеність** – модель дозволяє виокремити суттєві характеристики досліджуваного явища; **функціональність** – можливість використання моделі для прогнозування, аналізу та управління процесами [2; 4].

У сфері фізичного виховання моделювання застосовується для оптимізації навчально-тренувальних програм, визначення рівня фізичної підготовленості та розробки індивідуальних планів занять. Військово-прикладне багатоборство, як специфічний напрям фізичної підготовки, потребує особливої уваги до структури тренувального процесу, що може бути ефективно реалізовано через методи математичного, логіко-структурного та експериментального моделювання [2; 3].

Перевагами використання моделювання у навчально-тренувальному процесі є: **персоналізація тренувань** – можливість розробки індивідуальних програм підготовки, адаптованих до фізичних особливостей кожного учня; **прогнозування результатів** – аналіз моделей дозволяє оцінити потенційні досягнення спортсменів та скоригувати навантаження; **оптимізація навчальних програм** – моделювання допомагає вдосконалювати зміст занять, враховуючи сучасні методики та підходи [4].

Значний внесок у розвиток педагогічного моделювання зробили такі науковці, як В. Ю. Биков, О. Я. Савченко, С. О. Сисоєва, які розглядали цей метод як засіб вдосконалення навчально-виховного процесу. Педагогічне моделювання застосовується для проектування освітнього середовища, створення адаптивних програм навчання, а також для розробки інноваційних методик викладання фізичного виховання [2].

Одним із перспективних напрямів є **уявний експеримент**, у межах якого дослідник створює теоретичну модель реального процесу, аналізує його динаміку та прогнозує можливі результати. Уявне моделювання особливо ефективно для вивчення тактичних і стратегічних аспектів спортивної діяльності [3].

Використання методів моделювання в управлінні тренувальним процесом і змагальною діяльністю є актуальним питанням, яке цікавить дослідників у багатьох видах спорту [4]. Ефективне моделювання сприяє оптимізації підготовки фізкультурників і спортсменів, дозволяючи здійснювати обґрунтоване планування тренувального процесу, коригувати навантаження та забезпечувати підвищення результатів.

Головна мета моделювання – об'єктивізація процесу управління підготовкою спортсменів на підставі їх класифікаційних та індивідуальних моделей [3]. Використання математичних, біомеханічних та інформаційних технологій у процесі моделювання сприяє отриманню точних прогнозів щодо потенційного розвитку спортсменів, а також дозволяє ідентифікувати чинники, які найбільшою мірою впливають на результативність у конкретних видах спорту.

Вагомий внесок у постановці проблеми моделювання та розробці моделей мали роботи А. М. Лапутіна, В. І. Бобровніка, В. М. Платонова та інших [4]. Зокрема, вони досліджували моделювання спортивної підготовки на основі біомеханічного аналізу рухів, фізіологічних характеристик, психологічних особливостей спортсменів та інших чинників.

Вивченню різних параметрів змагальної діяльності спортсменів ігрових видів спорту

присвячено роботи В. М. Костюкевича, В. Циганка, О. Шинкарук, М. Безмилова, С. С. Єрмакова та інших [4]. Вони підкреслюють значення аналізу змагальних дій спортсменів, їх тактичної та технічної підготовки, а також розробки індивідуальних стратегій розвитку в рамках підготовки до змагань.

Результати дослідження свідчать, що для створення моделей необхідно виділити головні фактори, що визначають високі результати та охарактеризувати їх реальними, кількісними показниками, які можна виміряти. Основними показниками, що враховуються при створенні модельних характеристик, є фізична підготовленість, рівень технічної майстерності, психофізіологічні особливості, тактичне мислення та біомеханічні параметри виконання рухів [2; 3; 4].

Для побудови цільових моделей багатоборців були використані результати спартакіади України з військово-прикладного багатоборства серед допризовної молоді. Для визначення модельних характеристик були проаналізовані найкращі результати старшокласників. Відповідно до вимог математичної статистики визначалися максимальний і мінімальний результат, середнє значення. Ці дані дозволили сформувати нормативні показники для різних рівнів підготовленості учнів, що може бути використано для відбору та підготовки майбутніх учасників змагань.

Таким чином, методи моделювання у військово-прикладному багатоборстві є ефективним інструментом управління тренувальним процесом. Вони дозволяють визначати ключові показники результативності, оптимізувати навантаження та прогнозувати досягнення.

Висновки. Моделювання є потужним інструментом управління навчально-тренувальним процесом старшокласників, особливо у військово-прикладному багатоборстві. Воно сприяє покращенню фізичної підготовки, дозволяє індивідуалізувати навчальні програми та прогнозувати результати занять. Педагогічне моделювання відіграє важливу роль у розвитку освітніх технологій, забезпечуючи ефективність навчання та вдосконалення методик фізичного виховання. Подальші дослідження у цій сфері мають бути спрямовані на інтеграцію цифрових технологій у процес моделювання та розробку нових методичних підходів до управління фізичною підготовкою учнів.

Список використаних джерел

1. Військово-патріотичне виховання учнів в умовах ідейно-світоглядної конфронтації: навчально-методичний посібник / Остапенко О.І., (ред.), Тимчик М.В., Зубалій М.Д., Журба К.О., Бінецький Д.О., Касіч Н.П., Кузора І.В. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2022. 165 с.
2. Бородай Е. М. Структурні компоненти військово-прикладних навичок старшокласників. *Витоки педагогічної майстерності: зб. наук. праць*. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка. 2020. Вип. 25. С. 29–33.
3. Дикий О. Ю., Цьось А. В. Теоретичні та методичні основи навчання старшокласників семиборства в позаурочній діяльності. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2019. № 1(45). С. 45–54.
4. Рибак О. Ю. Моделювання у навчально-тренувальному процесі фахівців для галузі фізичної культури. *Physical Education Theory and Methodology*. 2009. №6. С. 45–50.
5. Тимчик М. В., Линник А., Гуляев А. Методика військово-патріотичного виховання здобувачів вищої освіти у процесі фізкультурно-масової роботи. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. 2022. Серія 15, №7(152). С. 115–118.

Жуков Сергій Олександрович,
магістрант 6М-ФК групи спеціальності А4 Середня освіта (Фізична культура)
Факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Синіговець В. І.

ОРГАНІЗАЦІЯ СПОРТИВНО-МАСОВОЇ РОБОТИ УЧНІВ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ОЗДОРОВЛЕННЯ ТА ВІДПОЧИНКУ

Вступ. У сучасних умовах зростаючої урбанізації, зниження рівня фізичної активності серед молоді та збільшення навантаження на психоемоційний стан учнів старшого шкільного віку, особливої актуальності набуває питання організації спортивно-масової роботи в закладах оздоровлення та відпочинку. Ці заклади мають унікальні можливості для поєднання відпочинку, спортивно-масової, що є важливим фактором для формування здорового способу життя молоді.

Однак існує низка проблем, пов'язаних із організацією спортивно-масової роботи в таких умовах:

1. У закладах оздоровлення та відпочинку часто акцент робиться на відпочинку та розвагах, тоді як фізкультурно-оздоровча та спортивно-масова робота залишаються на другому плані.
2. Часто спортивно-масові заходи проводяться без чіткого плану, що знижує їхню ефективність.
3. Недостатня кількість спортивного інвентарю, кваліфікованих інструкторів, тренерів та відповідних майданчиків утруднює організацію якісних спортивних заходів.
4. У старшому шкільному віку учні часто втрачають інтерес до фізичної активності через відсутність цікавих та сучасних форм занять.

Актуальність дослідження полягає в наступному:

1. Фізична активність є ключовим елементом здорового способу життя, а заклади оздоровлення та відпочинку можуть стати ідеальним місцем для популяризації спорту серед учнів.
2. Спортивно-масові заходи сприяють соціалізації, розвитку командного духу та формуванню позитивних моральних якостей у молоді.
3. Активне залучення учнів до фізичної активності допомагає запобігти розвитку шкідливих звичок, таких як куріння, вживання алкоголю тощо.
4. Сучасні підходи до організації спортивно-масової роботи, включаючи використання новітніх технологій та інтерактивних методів, можуть значно підвищити інтерес учнів до фізичної активності.

Мета дослідження: вивчити теоретичні аспекти ефективних методів та підходів до організації спортивно-масової роботи учнів старшого шкільного віку в умовах закладів оздоровлення та відпочинку, спрямованих на підвищення рівня фізичної активності, мотивації до занять спортом та формування здорового способу життя.

Матеріали та методи дослідження. Для вирішення поставленої мети необхідно використовувати комплекс методів і матеріалів, які дозволять отримати об'єктивні дані та розробити ефективні рекомендації.

До основних матеріалів, які необхідно вивчити, відносяться: літературні джерела з теорії і методики фізичного виховання, дослідження з організації спортивно-масової роботи в освітніх та оздоровчих закладах, нормативні документи, що регулюють фізичне виховання та організацію спортивно-масової роботи в Україні, державні програми з фізичного виховання та спорту, навчальні плани та програми для закладів оздоровлення та відпочинку, статистичні дані про рівень фізичної активності учнів старшого шкільного віку, інформація про стан спортивної інфраструктури в закладах оздоровлення та відпочинку, результати анкетування та тестування, дані, отримані від учнів, батьків, вчителів та адміністрації закладів, методичні розробки, програми спортивно-масових заходів, розроблені для закладів оздоровлення та відпочинку.

Теоретичні методи дослідження включають:

- аналіз науково-методичної літератури для вивчення сучасних підходів до організації спортивно-масової роботи, аналіз досвіду інших країн;
- розгляд організації спортивно-масової роботи як складової фізичного виховання та оздоровлення;
- порівняння різних методів організації спортивно-масової роботи в закладах оздоровлення та відпочинку.

Результати. Аналіз спеціальної науково-методичної літератури[2-7] підкреслює, що спортивно-масова робота є важливим елементом фізичного виховання та формування здорового способу життя серед молоді.

Визначено, що основною метою спортивно-масової роботи є залучення учнів до систематичних фізичних вправ, розвиток їхніх фізичних здібностей та мотивації до занять спортом. Підкреслюється роль закладів оздоровлення та відпочинку як унікального середовища для поєднання відпочинку, оздоровлення та фізичної активності.

До проблемних аспектів організації спортивно-масової роботи в закладах оздоровлення і відпочинку відносяться: недостатня увага до фізичного виховання, відсутність системного підходу, обмежені ресурси, низька мотивація учнів.

Сучасні підходи до організації спортивно-масової роботи включають: використання ігор, квестів, командних змагань та інших інтерактивних методів для підвищення мотивації учнів, застосування мобільних додатків, віртуальної реальності та інших технологій для організації спортивних заходів, врахування інтересів та фізичних можливостей кожного учня під час організації спортивно-масових заходів.

До основних рекомендацій [1; 8] стосовно організації спортивно-масової роботи в закладах оздоровлення та відпочинку необхідно віднести такі:

1. Для адміністрації закладів: розробити чіткий план організації спортивно-масової роботи, забезпечити заклади сучасним спортивним інвентарем та майданчиками, залучати кваліфікованих тренерів та організаторів спортивних заходів.
2. Для вчителів та тренерів: використовувати інтерактивні форми роботи для підвищення інтересу учнів до спорту, організовувати змагання та турніри з елементами гри та змагальності, забезпечувати індивідуальний підхід до кожного учня.
3. Для учнів та батьків: брати активну участь у спортивних заходах, підтримувати ініціативи щодо організації спортивно-масової роботи.

Висновки.

1. Організація спортивно-масової роботи в закладах оздоровлення та відпочинку потребує системного підходу та інноваційних методів.
2. Використання інтерактивних форм роботи (квести, командні ігри, змагання) значно підвищує мотивацію учнів до занять спортом.
3. Ефективна організація спортивно-масової роботи сприяє: підвищенню рівня фізичної активності учнів, формуванню здорового способу життя, розвитку соціальних навичок та командного духу.
4. Необхідно забезпечити заклади оздоровлення та відпочинку сучасним спортивним інвентарем, кваліфікованими кадрами та відповідною інфраструктурою.

Список використаних джерел

1. Башавець Н. А. Методичні рекомендації до організації практичної та самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни: «Теорія і методика спортивно-масової роботи»: *методичні рекомендації*. Одеса: Університет Ушинського, 2020. 31 с. URL: http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/11164/1/Bashavets_Nataliia_Andriivna_2020.pdf.
2. Безверхня Г. В. Організація і методика оздоровчої фізичної культури. *Методичні рекомендації (для вчителів фізичної культури)*. Умань, 2012. 72 с. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/4540/1/ОМОФК.pdf>.
3. *Лекційний курс з дисципліни «Організація і проведення спортивно-масових заходів»*/ укладачі: Т. В. Кафтанова, Д. Р. Опанчук, Н. М. Цимбалюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2024. 52 с. URL: http://eprints.zu.edu.ua/41332/1/Методичка_ОПСМЗ.pdf.
4. Організація масових спортивних заходів і показових виступів: *навчальний посібник* / укладачі В. А. Товт, Н. В. Семаль, Е. М. Сивохоп. Ужгород: ТОВ «Бестпрінт», 2023. 142 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/49859/3/ОМСЗіПВ.pdf>.

5. Організація та методика масової оздоровчої фізичної культури: *навчально-методичний посібник* /О. М. Литвиненко, А. О. Твеліна. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2016. 130 с. URL: <http://sport.mdu.edu.ua/tmfks/wp-content/uploads/2017/06/Організація-та-методика-масової-оздоровчої-фізичної-культури.pdf>.

6. Практика в таборах відпочинку : *навчально-метод. посібник* / уклад. : А. В. Гакман, Я. Б. Зорій. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 84 с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1588/Практика_в_ТВ_merged.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

7. Сергієнко В. М., Полтавцева Т. І. Технології організації спортивно-масової і фізкультурно-оздоровчої роботи: *навчальний посібник для студентів спеціальності «Фізична культура»*. 2-е вид., перероб. і доп. Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2008. 164 с. URL: <https://library.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/04/135.pdf>.

8. Ялович В. Т., Ялович А. В. Спортивно-масова та рекреаційно-оздоровча діяльність у закладах освіти. (Частина I – Спортивно-масова робота : практичні завдання для самостійної роботи з освітнього компонента): *методичні рекомендації*. Луцьк : Вежа-Друк, 2024. 40 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/24199/1/metod_rekomend.pdf.

Лабейкіс Владислав Віталійович,

магістрант 63М-ФК групи спеціальності А4 Середня освіта (Фізична культура)

Факультету дошкільної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Цись Д. І.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ГНУЧКОСТІ У ШКОЛЯРІВ

Вступ. Фізичне виховання є невід’ємною складовою формування молодого покоління та ефективним засобом підготовки до трудової діяльності й дорослого життя. Одним із найважливіших завдань сьогодення є покращення здоров’я молоді. Через малорухливий спосіб життя сучасні діти часто проводять багато часу в сидячому положенні, що негативно позначається на їхньому фізичному розвитку. Серед найпоширеніших проблем серед дітей шкільного віку виділяють порушення постави (зумовлене слабкістю м’язів спини або недостатньою фізичною активністю), плоскостопість (спричинену слабким розвитком м’язів стопи чи неправильним взуттям) та недостатню гнучкість (що може обмежувати рухливість у суглобах і викликати напруження м’язів) [2, 3]. Для покращення гнучкості та рухливості найбільш ефективними є вправи з гімнастики. В умовах сучасного малорухливого способу життя розвиток гнучкості сприяє активізації фізичної діяльності дітей, покращує кровообіг, знижує ризик м’язових затисків і напруги. Крім того, регулярні заняття фізичними вправами формують звичку до активного способу життя в майбутньому, допомагають м’язам і суглобам легше пристосовуватися до фізичних навантажень та знижують ризик розтягнень і травм під час рухливих ігор і спортивних занять.

Досліджень, присвячених розвитку гнучкості у дітей шкільного віку, існує чимало. Більшість із них зосереджені на дитячій спортивній підготовці (зокрема, у гімнастиці та танцях) або проводяться в межах шкільної фізичної культури. Проте гнучкість як окремий компонент фізичного розвитку вивчається значно рідше порівняно з такими показниками, як сила чи витривалість. У зарубіжній літературі (США, Канада, країни ЄС) розвиток гнучкості в дитячому віці часто розглядається у контексті загальної фізичної підготовки для зміцнення здоров’я, популяризації фізичної активності з раннього віку та профілактики гіподинамії. Закордонні дослідження зазвичай базуються на комплексному підході, спрямованому на всебічне покращення фізичного стану дитини.

Розвиток гнучкості у дітей є особливо важливим у фізичному вихованні, оскільки характеризується високою пластичністю опорно-рухового апарату. Останні наукові роботи та публікації акцентують увагу на методах і програмах, спрямованих на ефективне підвищення рівня гнучкості. Сучасні дослідження підтверджують, що використання

спеціалізованих програм і методик, зокрема вправ із гімнастики, позитивно впливає на фізичні показники та загальний фізичний розвиток учнів [1, 3].

Мета статті: розкрити поняття гнучкості та обґрунтувати значення гнучкості у фізичному розвитку дітей цього віку. Експериментально перевірити ефективність підібраних вправ для розвитку гнучкості школярів старших класів.

Результати. Гнучкість є однією з основних фізичних якостей, яка відіграє важливу роль у житті людини. Вона має як генетичну основу, так і може розвиватися завдяки спеціальним вправам та іншим методам тренування. Гнучкість визначається як здатність суглобів і м'язів виконувати рухи в широкому діапазоні до фізіологічних меж без ризику травмування. Добре розвинена гнучкість допомагає уникнути травм під час фізичної активності, знижує ризик надмірного напруження м'язів і сприяє правильному розвитку кістково-м'язової системи.

Терміни «гнучкість» і «рухливість» у цьому контексті слід розрізняти, хоча вони тісно пов'язані між собою та важливі для ефективності й безпеки фізичних вправ. Гнучкість визначається як загальна здатність суглобів виконувати рухи в широкому діапазоні. Якщо ж йдеться про окремих суглоб, доречніше використовувати термін «рухливість», наприклад, «рухливість колінного суглоба».

Існує кілька видів гнучкості, які можна розвивати й підтримувати за допомогою спеціальних вправ і методів тренування. За формою прояву гнучкість поділяється на «активну» і «пасивну», а за способом виконання – на «динамічну» та «статичну».

Пасивна гнучкість – це амплітуда рухів, що досягається під впливом зовнішніх сил (за допомогою вчителя, тренажера чи обтяження). Вона залежить від здатності м'язів-антагоністів і м'язів, що беруть участь у русі суглоба, до розтягування.

Активна гнучкість – це амплітуда рухів, що виконується завдяки м'язовій силі без допомоги зовнішніх чинників (самостійні махи руками чи ногами).

«Статична гнучкість» – це здатність утримувати тіло в фіксованому положенні в межах максимальної амплітуди без активного руху (шпагат поза йоги).

Динамічна гнучкість – це здатність виконувати рухи в повному діапазоні без ризику травмування (стрибки, махи руками та ногами, нахили).

Основним засобом розвитку гнучкості є вправи на розтягування, що передбачають багаторазове виконання рухів із поступовим збільшенням амплітуди (махи руками та ногами, повороти кінцівок, нахили й кругові рухи тулуба) [1, 4, 5].

Під час педагогічного експерименту було виявлено слабкий, але позитивний зв'язок між активним і пасивним згинанням у суглобах хребта під час виконання вправ «міст» і прогину в положенні лежачи (коефіцієнт кореляції $r = 0,3$). Це свідчить про важливість розвитку обох типів гнучкості для покращення загальних показників рухливості у дітей. Розвиток сили відіграє ключову роль у контролі та стабілізації м'язів під час виконання вправ на гнучкість.

Трьохмісячний експеримент, проведений у дистанційному форматі, підтвердив ефективність онлайн-методики для розвитку гнучкості. Незважаючи на віддалений формат занять, учні показали суттєве покращення результатів у таких вправах: «нахил» – приріст на 1,7 см (11,72%); «розгинання колін» – покращення на 0,6 см (13,33%); «викрут» – збільшення на 2,8 см (10,45%); «прогин» – покращення на 1,5 см (9,09%); «міст» – приріст на 2 см (8,33%); «шпагат» – покращення на 1,2 см (6,96%). Статистично значущі зміни в показниках підтверджують, що навіть у форматі онлайн-тренувань гімнастичні вправи можуть ефективно покращувати гнучкість у школярів.

Висновки. Таким чином, розвиток гнучкості за допомогою гімнастичних вправ, адаптованих до вікових особливостей дітей старших класів, є дієвим інструментом для покращення фізичних показників і формування здорового способу життя. Це сприяє підвищенню мотивації до фізичної активності та профілактиці гіподинамії.

Список використаних джерел

1. Гурєєва А.М., Дорошенко Е.Ю., Сазанова І.О. Фізичне виховання та здоров'я: методика розвитку гнучкості: навчальний посібник для самостійної роботи студентів I-VI курсів медичних та фармацевтичних факультетів. Запоріжжя: ЗДМУ, 2019. 88 с.
2. Звіряка О. М., Корж. Ю.М. Практикум з теорії і методики лікувальної фізичної культури. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2007. 184 с.

3. Середа Л., Лянний Ю. Порушення функцій опорно-рухового апарату в дітей шкільного віку як сучасна проблем. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : збірник наукових праць*. Суми, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2013. № 1 (21)
4. Особливості методики розвитку гнучкості у школярів. URL: https://studopedia.com.ua/1_42216_osoblivosti-metodiki-rozvitku-gnuchkosti-u-shkolyariv.html
5. Шиян Г. Методика розвитку гнучкості. Мелітополь: Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Богдана Хмельницького. 2019. URL: <https://studfile.net/preview/9803112/page:60/>

Лазуніна Анастасія Олегівна,
студентка ІЗ-ФК групи спеціальності А4 Середня освіта (Фізична культура)
Факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: ст. викл. Петрикей О. О.

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Вступ. Формування здорового способу життя серед дітей та підлітків є однією з ключових проблем сучасної освіти, оскільки стан здоров'я молодого покоління безпосередньо впливає на майбутній розвиток суспільства. Згідно з державними програмами «Освіта. Україна ХХІ століття» та «Національна доктрина освіти України у ХХІ столітті», стратегічним завданням освіти є всебічний розвиток особистості, зокрема забезпечення її фізичного, психічного та духовного благополуччя.

Незважаючи на зусилля освітньої системи, спостерігається стійка тенденція до погіршення стану здоров'я учнів. Основними причинами цього є недостатня співпраця між педагогами та батьками, відсутність усвідомленого ставлення до власного здоров'я, низький рівень поінформованості щодо методів його збереження та укріплення. Таким чином, актуальність дослідження обумовлена необхідністю розробки ефективних педагогічних стратегій формування здорового способу життя серед дітей шкільного віку.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні змісту, засобів, форм і методів формування здорового способу життя школярів у освітньому процесі.

Методи. Для досягнення мети використано комплекс методів дослідження: аналіз наукової літератури з педагогіки, психології, медицини; аналіз нормативних документів у сфері освіти.

Результати. Погіршення фізичного та психічного стану учнівської молоді є глобальною проблемою. Дослідження свідчать, що значна частина дітей вже на момент вступу до школи має соматичні або психоемоційні порушення. Зокрема, зростає частка дітей із надмірною масою тіла, що пов'язано із незбалансованим харчуванням, низьким рівнем фізичної активності та впливом цифрових технологій.

Ключовими чинниками, що негативно впливають на здоров'я школярів, є:

- надмірне навчальне навантаження та низька рухова активність;
- тривале використання гаджетів, що призводить до гіподинамії, порушення постави та зору;
- відсутність культури здорового харчування;
- недостатня поінформованість батьків і педагогів щодо методів формування здорового способу життя [1].

Таким чином, необхідно впроваджувати комплексний підхід до збереження здоров'я учнів, що охоплює як навчальні заклади, так і сімейне виховання.

У науковій літературі здоровий спосіб життя визначається як сукупність свідомих дій особистості, спрямованих на збереження та зміцнення фізичного і психічного здоров'я [1; 2; 3]. Важливим є не лише знання основ здорового способу життя, але й практичне застосування цих знань у повсякденному житті.

Основними передумовами дотримання здорового способу життя є:

- мотивація до реалізації власних фізичних, соціальних, інтелектуальних можливостей;
- світоглядна орієнтація на здоровий спосіб життя;
- фізична активність, спрямована на розвиток і вдосконалення організму;
- раціональне харчування та дотримання режиму дня;
- особиста гігієна, включаючи як фізичний, так і емоційний аспект;
- психологічний баланс та гармонія;
- соціальна відповідальність та толерантне ставлення до оточуючих;
- відмова від шкідливих звичок[2].

Ефективність формування здорового способу життя значною мірою залежить від впровадження здоров'язбережувальних технологій у систему освіти.

Під здоров'язбережувальними технологіями розуміють:

- створення сприятливого освітнього середовища (відсутність стресових ситуацій, відповідність навчального навантаження фізіологічним особливостям учнів);
- оптимізацію навчального процесу відповідно до вікових та індивідуальних особливостей дітей;
- запровадження ефективного рухового режиму [1; 2].

Сучасні підходи до формування здорового способу життя передбачають поєднання інформаційного та мотиваційного компонентів із практичною діяльністю учнів. Це сприяє формуванню не лише знань, а й навичок та стійких переконань щодо здорового способу життя[3].

Формування свідомого ставлення до власного здоров'я є ключовим завданням сучасної освіти. Для забезпечення ефективності цього процесу необхідний комплексний підхід, що охоплює: інтеграцію здоров'язбережувальних технологій у навчальний процес; активне залучення учнів до діяльності, спрямованої на підтримку здоров'я; підвищення рівня усвідомленості щодо здорового способу життя серед педагогів та батьків.

Ефективне впровадження здоров'язбережувальних технологій сприятиме зниженню рівня захворюваності серед школярів, формуванню позитивної мотивації до здорового способу життя та підвищенню якості освіти.

Висновки. Отже, формування свідомого ставлення до власного здоров'я є ключовим завданням сучасної освіти. Для забезпечення ефективності цього процесу необхідний комплексний підхід, що охоплює: інтеграцію здоров'язбережувальних технологій у навчальний процес; активне залучення учнів до діяльності, спрямованої на підтримку здоров'я; підвищення рівня усвідомленості щодо здорового способу життя серед педагогів та батьків.

Ефективне впровадження здоров'язбережувальних технологій сприятиме зниженню рівня захворюваності серед школярів, формуванню позитивної мотивації до здорового способу життя та підвищенню якості освіти.

Список використаних джерел

1. Носко Ю.М. Теоретичні аспекти формування здорового способу життя школярів загальноосвітніх навчальних закладів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка*. Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка. Чернігів : ЧНПУ, 2017. Вип. 147. Т. II. С. 91–94.
2. Оржеховська В. М. Теоретико-методологічні засади формування здорового способу життя дітей і молоді. Київ, 2002. 376 с.
3. Солопчук М. С., Заїкін А. В., Солопчук, Д. М. Сучасні вітчизняні та зарубіжні підходи до формування здорового способу життя школярів. *Педагогіка, психологія та медикобіологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. Харків–Донецьк: ХДАДМ (ХХІІ), 2006. № 10. С. 233–235.

Мартінова Дар'я Андріївна,
магістрантка 6М-ФК групи спеціальності А4 Середня освіта (Фізична культура)
Факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викл. Кузюра Г. М.

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ УЧНІВ НА УРОКАХ З ЛЕГКОЇ АТЛЕТИКИ

Вступ. На сьогодні в Україні, як і в інших країнах, значну увагу приділяють проблемі збереження здоров'я учнівської молоді, особливо школярів середнього віку. Збереження здоров'я неможливе без підвищення рівня фізичної активності, що в свою чергу потребує розвитку рухових умінь і навичок. У середньому шкільному віці цей процес має особливе значення, адже саме в цей період відбувається інтенсивна перебудова функціонування організму [3, с. 49].

Різноманітність, доступність та всебічний вплив легкоатлетичних вправ, а також можливість точно дозувати навантаження і простота організації місць для занять створюють умови для їх використання з оздоровчою метою, починаючи з дитячого віку. Важливість цих вправ полягає в тому, що вони допомагають розвивати такі фізичні якості, як сила, швидкість, витривалість, гнучкість і спритність. Спортивна ходьба і тривалий біг активізують роботу серцево-судинної і дихальної систем. Біг на короткі дистанції здебільшого сприяє розвитку швидко-силових якостей, біг на середні і довгі дистанції – витривалості, а бар'єрний біг – спритності та координації. Ефективність занять фізичною підготовкою, зокрема за допомогою легкоатлетичних вправ, залежить від професійного рівня тренерів, їхньої підготовки та ставлення до своєї роботи [2, с. 67].

Мета: визначити вплив засобів легкої атлетики на учнів середньої ланки.

Методи: аналіз науково-методичної літератури, педагогічні спостереження.

Результати. Найпоширеніші легкоатлетичні вправи, разом з іншими фізичними вправами, які використовуються в навчальному процесі, впливають не тільки на м'язи людини, а й здійснюють всебічний та глибокий ефект на організм. Регулярне виконання бігових, стрибкових, металевих та інших легкоатлетичних вправ покращує роботу всіх органів і систем, сприяє позитивним змінам в організмі. Однак фізичні вправи, якщо їх виконувати без урахування принципів фізичного виховання, можуть мати зворотний негативний ефект і навіть завдати шкоди. Тому викладач повинен бути обізнаний з впливом конкретних вправ в певних умовах (висока температура повітря, несправний інвентар, неякісне місце для занять тощо) [1, с. 53].

Легка атлетика має практичне значення, оскільки бігові вправи та стрибки широко застосовуються в повсякденному житті. Під час занять легкою атлетикою розвиваються всі фізичні якості, формуються рухові уміння і навички. Підлітки, які займаються легкою атлетикою, отримують спеціальні знання з техніки фізичних вправ, рухового режиму, основ організації самостійних тренувань, а також принципів сну та харчування. Виконання легкоатлетичних вправ сприяє здобуттю навичок і знань, які є корисними в професійній діяльності, зокрема на військовій службі, а також у різних екстремальних ситуаціях.

Легка атлетика вирішує три важливі завдання: охорону здоров'я, освіту та виховання. Оздоровчі заходи допомагають дітям засвоїти основи знань про власне здоров'я, різні види та норми фізичної активності, а також про правила загартування організму [2, с. 84].

Засоби легкої атлетики дозволяють ефективно контролювати та коригувати рівень фізичних навантажень. Вони є доступними та дозволяють проводити заняття на відкритому повітрі протягом усього року. Також ці вправи використовуються в медичних цілях, допомагають у боротьбі з контрактурами, а також при лікуванні захворювань серцево-судинної та дихальної систем. Легка атлетика сприяє зміцненню організму та підвищенню його стійкості до інфекцій. Регулярні тренування з легкої атлетики мають позитивний ефект на опорно-руховий апарат, за умови правильного дозування навантаження та поступового збільшення інтенсивності тренувань.

Легка атлетика є ефективним засобом для нормалізації маси тіла. Молоді люди, які регулярно займаються фізичними вправами, зокрема бігом, мають практично ідеальну масу тіла, а рівень жиру в організмі в 1,5 рази менший, ніж у їхніх однолітків, які не займаються спортом. Позитивний ефект нормалізації маси тіла досягається за рахунок використання додаткової енергії. За словами експертів Всесвітньої організації охорони здоров'я, втрата 3-4 кг маси тіла під впливом фізичних навантажень сприяє стабілізації і нормалізації рівня холестерину. Заняття легкою атлетикою дозволяють швидше досягти результатів у схудненні, що особливо важливо для підлітків, особливо дівчат, які в цей період переживають гормональні зміни. Наприклад, під час годинного заняття повільним бігом зі швидкістю 9-11 км/год організм споживає вдвічі більше енергії, ніж при аналогічній ходьбі (600 ккал проти 300), що дозволяє досягти ефекту схуднення значно швидше [4; 46].

Окрім основних оздоровчих ефектів легкоатлетичних вправ, які впливають на кровоносні та дихальні шляхи, вони також позитивно діють на вуглеводний обмін, печінку та шлунково-кишковий тракт, кісткову систему. Покращення функції печінки пов'язане з 2-3-кратним збільшенням споживання кисню тканинами печінки під час бігу.

Регулярне виконання вправ з легкої атлетики має позитивний вплив на опорно-руховий апарат і допомагає запобігти розвитку дегенеративних змін, пов'язаних з гіподинамією. Бігові вправи, які включають ударну фазу, сприятливо впливають на суглоби, м'язи і хребет, таким чином сприяючи лікуванню остеохондрозу та інших захворювань суглобів. Однак це можливе лише при дозованому навантаженні, яке відповідає фізичному стану, розвитку та рівню підготовленості людини, тобто з урахуванням індивідуальних особливостей. Таке навантаження також стимулює обмінні процеси в організмі і зменшує застійні явища.

Заняття легкою атлетикою на свіжому повітрі є ідеальним способом розслаблення та отримання позитивних емоцій, особливо у випадку гіподинамії, що виникає через дистанційне навчання та нервові напруження учнів при обробці великої кількості інформації. Легка атлетика сприяє покращенню сну, що, в свою чергу, позитивно впливає на загальне самопочуття та підвищує працездатність. Під час фізичних навантажень активізується виділення гормонів гіпофіза в кров, і при більш інтенсивних тренуваннях їх рівень може значно зрости та залишатися підвищеним протягом кількох годин. Це викликає стан ейфорії, покращує настрій та створює відчуття радості.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що заняття легкою атлетикою мають багатогранний позитивний вплив на фізичний і психологічний стан учнів. Вони сприяють розвитку основних фізичних якостей, таких як сила, витривалість, гнучкість і спритність, а також зміцнюють серцево-судинну і дихальну системи, покращують координацію та стабільність опорно-рухового апарату. Крім того, фізичні вправи з легкої атлетики позитивно впливають на емоційний стан, знижують рівень стресу, тривожності та покращують настрій, що є важливим для здоров'я учнів, особливо в умовах інтенсивного навчального процесу та підвищених психоемоційних навантажень. З урахуванням усіх цих факторів, легкоатлетичні вправи є важливим засобом не тільки для фізичного розвитку учнів, а й для їх психологічного благополуччя, забезпечуючи гармонійне поєднання навчального процесу і фізичного вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Арєф'єв В.Г., Єдинак Г.А. Фізична культура в школі: *навчальний посібник для студентів навчальних закладів II- IV рівнів акредитації*. Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2012. 384 с.
2. Поліщук В.Д. Використання спеціальних і підвідних вправ в тренувальному процесі легкоатлетів. *Посібник для вищих навчальних закладів фізичного виховання і спорту*. Київ: Олімпійська література, 2009. 320 с.
3. Кушмелюк В.І. Легка атлетика. *Навчально-методичний посібник*. Івано-Франківськ, 2006. 91 с.
4. Курило Б.В., Марцинюк М.С. Легка атлетика. *Посібник*. Івано-Франківськ: КФВ, 2003. 193 с.

РОЗВИТОК РУХОВИХ ЯКОСТЕЙ ДІВЧАТ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ПОЗАКЛАСНИХ ЗАНЯТТЯХ ПІЛАТЕСОМ

Вступ. У сучасних умовах зростаючої урбанізації та зниження рівня фізичної активності серед молоді, особливо дівчат старшого шкільного віку, питання розвитку рухових якостей набуває особливої актуальності. Рухові якості, такі як сила, витривалість, гнучкість, координація та швидкість, є важливими компонентами фізичного здоров'я та гармонійного розвитку особистості. Однак у старшому шкільному віку дівчата часто стикаються з низькою мотивацією до занять фізичною активністю через відсутність цікавих та доступних форм тренувань.

Пілатес, як система фізичних вправ, спрямованих на розвиток гнучкості, сили, координації та контролю над тілом, може стати ефективним засобом для розвитку рухових якостей дівчат. Однак питання організації позакласних занять пілатесом для дівчат старшого шкільного віку залишається недостатньо вивченим. Виникає потреба у дослідженні впливу пілатесу на розвиток рухових якостей та розробці методичних рекомендацій для організації таких занять.

Актуальність дослідження полягає в наступному:

1. Дівчата старшого шкільного віку часто стикаються з проблемами, пов'язаними зі зниженням фізичної активності, що може призводити до порушення постави, зниження рухових якостей та загального погіршення здоров'я. Пілатес сприяє покращенню фізичного стану, зміцненню м'язів, розвитку гнучкості та координації, що є важливим для підтримки здоров'я.
2. Пілатес є доступною та цікавою формою фізичної активності, яка може зацікавити дівчат старшого шкільного віку та сприяти формуванню звички до регулярних занять спортом.
3. Пілатес спрямований на розвиток усіх основних рухових якостей, що є важливим для гармонійного фізичного розвитку дівчат.
4. Заняття пілатесом сприяють зняттю стресу, покращенню самопочуття та підвищенню самооцінки, що є важливим для дівчат у період становлення особистості.
5. Пілатес є популярним напрямком фітнесу у всьому світі і його впровадження в позакласну діяльність дівчат старшого шкільного віку відповідає сучасним тенденціям у фізичному вихованні.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування методики розвитку рухових якостей дівчат старшого шкільного віку в процесі позакласних занять пілатесом.

Матеріали та методи дослідження. Для досягнення мети дослідження були використані такі методи: аналіз наукової літератури з питань розвитку рухових якостей, методики пілатесу та їх впливу на організм дівчат старшого шкільного віку.

Результати. Аналіз літератури [1-6] дозволив виокремити ключові аспекти, які розглядаються в наукових джерелах. До основних напрямів досліджень з даної теми необхідно віднести:

1. Теоретичні основи розвитку рухових якостей. Рухові якості (сила, витривалість, швидкість, гнучкість, координація) є важливими компонентами фізичного розвитку дівчат старшого шкільного віку. У цьому віці організм дівчат перебуває на завершальному етапі статевого дозрівання, що робить його чутливим до впливу фізичних вправ. Пілатес як система вправ сприяє гармонійному розвитку м'язової системи, покращенню постави, підвищенню рухливості суглобів і загального рівня фізичної підготовленості.
2. Вплив пілатесу на фізичний розвиток. Дослідження підтверджують, що регулярні заняття пілатесом сприяють розвитку гнучкості, сили м'язів-стабілізаторів, покращенню координації рухів і балансу. Пілатес також позитивно впливає на психоемоційний стан

дівчат, знижуючи рівень стресу та підвищуючи самовпевненість. Особливістю пілатесу є його доступність і низький ризик травматизму, що робить його ідеальним для дівчат старшого шкільного віку.

3. Методика організації позакласних занять пілатесом. Ефективність занять пілатесом залежить від правильної організації тренувального процесу, врахування індивідуальних особливостей дівчат та їх фізичної підготовленості. Рекомендується включати в програму тренувань різноманітні вправи, спрямовані на розвиток усіх рухових якостей. Важливим є систематичність занять (2-3 рази на тиждень) та поступове збільшення навантаження.

4. Результати експериментальних досліджень. Експериментальні дослідження показують, що після курсу занять фітнес-програм у дівчат старшого шкільного віку значно покращуються показники гнучкості, сили м'язів тулуба, координації рухів і загальної витривалості. Відзначається позитивний вплив на формування правильної постави та профілактику захворювань опорно-рухового апарату.

5. Педагогічні аспекти організації занять. Важливу роль у процесі занять пілатесом відіграє педагогічний підхід: мотивація дівчат, створення комфортної атмосфери, індивідуальний підхід до кожної учасниці. Використання сучасних методик навчання та інноваційних підходів підвищує ефективність занять.

Висновки. Теоретичний аналіз спеціальної і методичної літератури дозволили зробити такі висновки:

1. Пілатес є ефективним засобом для розвитку основних рухових якостей дівчат старшого шкільного віку, таких як гнучкість, сила, витривалість, координація рухів і баланс. Регулярні заняття сприяють гармонійному фізичному розвитку та покращенню загального рівня фізичної підготовленості.

2. Для досягнення максимального ефекту важливо забезпечити систематичність занять (2–3 рази на тиждень) та враховувати індивідуальні особливості кожної дівчини. Правильна організація тренувального процесу, поступове збільшення навантаження та різноманітність вправ є ключовими факторами успіху.

3. Успішність занять пілатесом залежить від кваліфікованого підходу педагога або тренера, який повинен мотивувати дівчат, створювати комфортну атмосферу та забезпечувати індивідуальний підхід до кожної учасниці.

4. Позакласні заняття пілатесом можуть бути рекомендовані як ефективний засіб фізичного виховання дівчат старшого шкільного віку. Вони сприяють не лише розвитку рухових якостей, а й формуванню здорового способу життя, сприяють психоемоційному розвитку, що є важливим у даного вікового періоду дівчат.

5. Для досягнення максимального ефекту необхідно враховувати індивідуальні особливості дівчат та забезпечувати систематичність тренувань.

Список використаних джерел

1. Ващук Л. М., Деделюк Н. А., Захожай Н., Савчук С., Ішук О., Захожий В. Особливості фізичної підготовленості старшокласниць як передумова побудови фітнес-програм силового спрямування. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*, 2021. 2(54) С. 62–68. <https://doi.org/10.29038/2220-7481-2021-02-62-68>.
2. Ващук О. Особливості побудови фітнес-програм силового спрямування для дівчат 16–17 років залежно від рівня фізичної підготовленості. *Олімпійський та параолімпійський спорт: науковий журнал*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 3. С. 5–9. <https://doi.org/10.32782/olimpspu/2023.3.1>.
3. Воловик Наталія. Пілатес: навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти. Київ: Вид-во УДУ ім. Михайла Драгоманова, 2023. 183 с. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/40427/Pilates.pdf?sequence>.
4. Петренко О. П. Оздоровчі технології пілатесу в професійно-прикладній фізичній підготовці студентів закладів вищої освіти: *монографія* / О. П. Петренко, Н. В. Петренко, Т. О. Лоза. Суми: Сумський державний університет 2020. 176 с. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/10338/1/Ozdorovchi%20tekhnolohii%20pilates%20u.pdf>.
5. Черкашина Людмила. Способи розвитку силових якостей дівчат старшого шкільного віку

засобами тераробіки. *Технології навчання фізичної культури*. 2016. С. 39-44. URL: <https://sport.vnu.edu.ua/index.php/sport/article/download/1587/1551/3206>.

6. Шинкарьова О., Шинкарьова Н. Удосконалення рівня фізичних якостей дівчат 16-17 років за допомогою фітнес-технологій. *Педагогічний науковий журнал*. 2024. Вип. 1. <https://doi.org/10.36074/PrOsvita.issue1.00>.

Мовчан Андрій Петрович,

магістрант 6М-ФК групи спеціальності А4 Середня освіта (Фізична культура)

Факультету дошкільної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викл. Кузюра Г. М.

РОЗВИТОК СИЛОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Вступ. Останнім часом багато робіт присвячується дослідженню розвитку окремих компонентів рухової підготовленості учнів старших класів. Розвиток атлетизму як чинника, що впливає на фізичне оздоровлення учнівської молоді, набуває в наш час великого значення і в Україні і в інших державах.

У процесі фізичної підготовки виникає необхідність довгого й наполегливого силового тренування, пов'язаного з нарощуванням м'язової маси, корекції відстаючих м'язових груп чи, навпаки, зменшення жирових відкладень на окремих частинах тіла [1, с. 78].

Для досягнення цих цілей застосовується спеціалізована атлетична робота, яка включає різноманітні вправи зі штангою, гантелями різної ваги, дисками від штанги, експандерами, гумовими джгутами, а також вправи з власною вагою тіла чи з партнером на гімнастичних приладах або силових тренажерах. Ці вправи можуть виконуватись у різних положеннях: стоячи, сидячи, на колінах, лежачи на горизонтальній або нахилений лаві. Комплекси таких вправ довели свою ефективність протягом багаторічної практики. Їх переваги полягають у простоті, можливості індивідуалізації тренувань, гармонійному розвитку всіх м'язових груп та спрямованості на зміцнення здоров'я і довголіття, незалежно від статі [4, с. 83].

Мета: визначити особливості розвитку силової підготовленості у школярів старшого шкільного віку.

Методи: аналіз науково-методичної літератури, педагогічні спостереження.

Результати. Зважаючи на зростаючий інтерес молоді до силових видів спорту, необхідно більш детально вивчити питання, що стосуються їхнього застосування в урочних та позакласних заняттях зі школярами, з урахуванням їхніх індивідуальних морфологічних характеристик, а також функціональних і психологічних особливостей. Наприклад, при дослідженні оздоровчого потенціалу силових вправ важливою є робота над удосконаленням методики стимулювання природного дозрівання організму у підлітків 15–17 років. Це включає формування правильної постави, підвищення загальної фізичної підготовленості, розвитку неспецифічної стійкості до впливів зовнішнього середовища, а також використання силових тренувань для лікувальних цілей при різних захворюваннях [3, с. 12].

Дослідженнями встановлено, що старший шкільний вік сприятливий для розвитку силових здібностей. Найсприятливішими періодами розвитку сили у хлопчиків і хлопців вважається вік від 13-14 до 17-18 років, а у дівчаток і дівчат - від 11-12 до 15-16 років, чому неабиякою мірою відповідає частка м'язової маси до загальної маси тіла (до 10-11 років вона складає приблизно 23%, до 14-15 років - 33%, а до 17-18 років - 45%). Слід зазначити, що у вказані вікові періоди силові здібності найбільшою мірою піддаються цілеспрямованому розвитку [2, с. 34].

Оптимізація силової підготовки учнів пов'язується з використанням різних режимів виконання силових вправ і методів. Для розвитку сили виділяються такі методи: метод повторних зусиль, метод динамічних зусиль, метод максимальних зусиль, метод ізометричних зусиль та комбінований метод [4, с. 79].

При вдосконаленні силових здібностей використовують фізичні вправи виконання яких

вимагає від школярів більшої величини зусиль, ніж у звичайних умовах. Ці вправи називають силовими.

Вправи з масою власного тіла доступні та прості в використанні, так як не потребують спеціального обладнання та інвентарю, практично не викликають травми та перенавантаження і тому широко використовуються у практиці фізичного виховання школярів в різних вікових категоріях.

Вправи з масою предметів дозволяють в залежності від індивідуальних можливостей учнів дозувати величину зусиль. Велика кількість силових вправ дозволяє ефективно впливати на розвиток різних м'язових груп і всіх видів силових здібностей.

Вправи з опором зовнішнього середовища. До них належать рухові дії, в яких величина обтяження точно не лімітована, але з успіхом може використовуватися в процесі занять (біг по піску, вгору тощо).

Вправи у подоланні опору еластичних предметів ефективні для розвитку м'язової маси, а отже і максимальної сили, але менш придатні для вдосконалення швидко-силових здібностей і мають негативний вплив на міжм'язову координацію.

Вправи у подоланні опору партнера характеризуються тим, що під час їх виконання підлітки змушені проявляти значні вольові зусилля, змагатись у вмінні застосовувати силу для вирішення конкретних завдань.

Вправи у само-опорі, їх суть полягає в одночасному напруженні м'язів синергістів та антагоністів певного суглоба. Вони можуть виконуватись в режимі статичного напруження або у напруженому повільному русі по всій його амплітуді, коли одна група м'язів працює у поступальному, а протилежна долаючому — у режимах. Ці вправи активно сприяють збільшенню м'язової сили та вдосконаленню внутрішньо-м'язової координації.

Вправи з комбінованим обтяженням. Ця група засобів дозволяє збільшити варіативність фізичних вправ та підвищити емоційність і ефективність тренувальних занять. За їх допомогою можна вирішувати завдання спеціальної силової підготовки. Наприклад, стрибки з обтяженням сприяють розвитку вибухової сили у відштовхуванні.

Вправи на тренажерах. Сучасний вибір різних видів тренажерів дозволяють планувати фізичні рухи з точно дозованим опором як для окремих груп м'язів, так і загального впливу. Застосування тренажерів в процесі навчального процесу підвищує емоційність занять [3, с. 67].

Учні 10-11 класів можуть виконувати майже такі самі навантаження і практично витримувати за обсягом та тривалості фізичні навантаження, як і дорослі. В цьому віці можливе застосування вправ зі статичним навантаженням, і вправи, що потребують великої швидкості виконання та тривалості рухів і пов'язані зі значним м'язовим навантаженням. Але практичне використання в навчальному процесі даних вправ зі школярами даного віку, без попередньої якісної підготовки систем організму, в першу чергу серцево-судинної, дуже небажано. Це пов'язане також з тим, що серце у учнів 10-11 класу на відміну від дорослого організму має більшу збудливість і при фізичній роботі частота його діяльності збільшується набагато швидше і буває яскравіше виражене. Але при методично правильній побудові навчального процесу, систематичній організації занять фізичними вправами з юнаками і тренуванні в роботі серця подібних негативних явищ, як правило, не спостерігається. Відбувається зміцнення серця, його робота вдосконалюється, крім того, змінюється в кращу сторону і склад крові, зокрема збільшується кількість еритроцитів, тромбоцитів, у зв'язку з чим покращується дихальна і захисна функція організму юнаків. [1, с. 82].

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що дослідження морфологічних характеристик конкретного учня, який займається силовою підготовкою на уроках фізичної культури, дасть змогу з певною точністю прогнозувати його рухові можливості та здатність досягати високих результатів у силових вправах. Таким чином, враховуючи індивідуальні особливості статури учня, можна не лише об'єктивно оцінити його фізичний потенціал, але й запропонувати відповідні фізичні вправи та оптимальний режим навантажень на уроці для покращення його силової підготовленості.

Список використаних джерел

1. Линець М.М. Основи методики розвитку рухових якостей: *навчальний посібник для інститутів фізкультури*. Львів: Штабар, 1997. 207 с.
2. Сергієнко Л.П. Практикум з теорії та методики фізичного виховання: *навчальний посібник*. Харків: «ОВС», 2017. 271 с.
3. Теорія і методика фізичного виховання: підручник. Т.1. за ред. Т.Ю. Круцевич. Київ.: Олімпійська література, 2017. 392 с.
4. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Ч.2. Тернопіль: навчальна книга Богдан, 2006. 248 с.

Мусійчук Крістіна Ігорівна,

студентка І4-ФК групи спеціальності А4 Середня освіта (Фізична культура)

Факультету дошкільної освіти

Науковий керівник: ст. викл. Петрикей О. О.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ

Вступ. В умовах сьогодення, пов'язаних із пандемією, воєнним станом, гостро постає питання врахування нових викликів і загроз під час організації освітнього процесу в закладах середньої освіти. У сучасному світі, де значна частина населення, особливо молодь, веде малорухливий спосіб життя, фізичне виховання набуває дедалі більшого значення. Його ефективність визначається вибором методів, засобів і підходів до організації занять. Традиційні методи, які протягом багатьох років застосовувалися в освітніх закладах, сприяли формуванню фізичних якостей, зміцненню здоров'я та підвищенню загальної витривалості. Однак сучасні реалії вимагають урізноманітнення форм занять, адаптації їх до індивідуальних особливостей здобувачів освіти та створення умов для підвищення мотивації до регулярної фізичної активності.

Одним із ключових напрямів інновацій у фізичному вихованні є впровадження цифрових технологій. Вони сприяють підвищенню ефективності навчального процесу, розширюють можливості моніторингу фізичної активності та створюють нові підходи до організації занять.

Мета: висвітлити можливості використання цифрових технологій у освітньому процесі з фізичного виховання у закладах загальної середньої освіти.

Матеріали та методи: аналіз наукової з проблеми використання цифрових технологій у фізичному вихованні; узагальнення та систематизація інформації щодо можливостей та особливостей використання цифрових технологій у освітньому процесі з фізичного виховання.

Результати. Цифрові технології розглядаються науковцями як сукупність методів, засобів і пристроїв, що забезпечують обробку, збереження та передачу інформації у цифровій формі. Вони базуються на використанні електронних пристроїв, програмного забезпечення, мережних систем і алгоритмів, що дозволяють автоматизувати процеси, аналізувати дані та підтримувати комунікацію.

Використання цифрових інструментів, таких як мобільні додатки, фітнес-трекери, віртуальна реальність та онлайн-платформи, сприяє персоналізації тренувального процесу, спрощує моніторинг досягнень і робить заняття більш інтерактивними.

Згідно з дослідженнями В. Толочного, основні переваги цифрових технологій у фізичному вихованні полягають у доступності, інтерактивності, різноманітності, гнучкості [3].

Подібні висновки робить І. Хім'як, який зазначає, що цифрові технології сприяють:

- персоналізації тренувального процесу, адаптації навантажень до рівня підготовленості та фізичних можливостей вихованця;
- підвищенню мотивації через інтерактивні елементи та ігрові механіки;

- забезпеченню ефективного зворотного зв'язку між педагогом і вихованцями;
- розвитку самостійності у плануванні та виконанні фізичних вправ [4].

Наразі можна виокремити наступні цифрові технології, що є ефективними у процесі фізичного виховання:

1. Онлайн-платформи та дистанційне навчання

Онлайн-платформи, такі як GoogleClassroom, Zoom, YouTube, Prometheus, LearningApps.org, «Всеосвіта», EdEra, «На УРОК» і UkraineActive (UaActive), забезпечують доступ до навчальних матеріалів, відеоуроків і тренувальних програм. Вони сприяють підтримці фізичної активності навіть у домашніх умовах.

2. Мобільні додатки

Серед популярних мобільних додатків для фізичного виховання можна виділити:

- NikeTrainingClub – персональні тренування з відеоінструкціями;
- Strava – відстеження активності (біг, велосипедні прогулянки);
- MyFitnessPal – моніторинг фізичної активності та харчування.

3. Освітні відео та електронні ресурси

YouTube, тематичні сайти та навчальні відеоролики допомагають пояснювати техніку виконання вправ, формувати правильні рухові навички та підвищувати ефективність занять.

4. Фітнес-трекери та браслети

Такі пристрої, як Fitbit, Garmin, XiaomiMiBand, AppleWatch, дозволяють відстежувати фізичні показники (кількість кроків, витрачені калорії, пульс, якість сну тощо), забезпечуючи користувачів важливою інформацією про їх фізичну активність і здоров'я для коригування тренувального процесу.

З появою таких гаджетів, як фітнес-браслети та трекери, можливості вчителя фізичної культури значно розширюються. Вони дозволяють:

- ставити та досягати цілі (налаштування цілей, нагадування, сповіщення);
- контролювати фізичну активність (крокомір, моніторинг рухової активності, вибір тренувальних режимів);
- відстежувати вагу (лічильник калорій, харчовий щоденник, сканер штрихкодів для продуктів);
- аналізувати якість сну (моніторинг тривалості та глибини сну, розумний будильник);
- контролювати частоту пульсу.

Ці гаджети дають змогу відстежувати рівень фізичних навантажень протягом дня, тижня, місяця чи року.

Для вчителя фізичної культури це важливий інструмент, який допомагає коригувати навантаження відповідно до фізичного стану та самопочуття учня.

Окрім того, фітнес-трекери можна ефективно використовувати на уроках фізкультури, під час самостійних тренувань, у спортивних секціях, а також для контролю навантажень у плаванні, велоспорті та інших видах спорту. З кожним днем ці пристрої стають дедалі функціональнішими, розширюючи можливості для аналізу та покращення фізичної підготовки[2].

5. Гейміфіковані додатки та платформи

Ігрові елементи в навчальному процесі підвищують зацікавленість і мотивацію учнів. Прикладами таких платформ є:

- Zwift – віртуальні велозмагання;
- RingFitAdventure – інтерактивна гра, що поєднує фізичні вправи з ігровими завданнями.

6. Соціальні мережі

Facebook, TikTok, Instagram використовуються для популяризації фізичної активності, обміну досвідом та участі в колективних заходах.

Використання цифрових технологій у фізичному вихованні є перспективним напрямом, що сприяє інтеграції інноваційних методів навчання. Завдяки мобільним додаткам, фітнес-трекерам, онлайн-платформам та гейміфікованим ресурсам, учасники освітнього процесу отримують можливість підвищувати рівень фізичної активності, розвивати навички самоконтролю та планування тренувань.

Дослідження підтверджують, що цифрові інструменти дозволяють ефективно враховувати індивідуальні особливості учнів, а також створювати інтерактивне навчальне середовище, що підвищує зацікавленість у заняттях. Водночас слід враховувати певні виклики впровадження цифрових технологій, зокрема:

- високу вартість обладнання;
- необхідність навчання педагогів для ефективного використання цифрових інструментів;
- обмежений доступ до гаджетів у деяких сім'ях;
- технічні проблеми, пов'язані з підключенням та налаштуванням пристроїв.

Висновки. Таким чином, цифрові технології мають значний потенціал для розвитку фізичного виховання, сприяючи підвищенню його ефективності та мотиваційного компонента серед здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Багас О. П., Шинкарук В. О., Ткачик І. Р. Використання цифрових технологій у фізичному вихованні. *Перспективи та інновації науки*: журнал. 2025. № 1(47). С. 200–09.
2. Качан О. А. Упровадження інноваційних технологій у фізкультурно-оздоровчу та спортивну діяльність закладів освіти: навч.-метод. посіб. Слов'янськ: Витоки, 2017. 138 с.
3. Толочний В. Аналіз ефективності та корекція освітніх компонентів у фізичному вихованні. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка*. 2024. № 181 (25). С. 95–100.
4. Хім'як І. Цифрові трансформації публічного управління у сфері фізичного виховання та спорту. *Сучасні проблеми управління*. 2021. № 2. С. 319–323.

Неминуца Діана Олегівна,

магістрантка 6М-ФК групи спеціальності А4 Середня освіта (Фізична культура)

Факультету дошкільної освіти

Науковий керівник: канд. наук з фіз. вих. і спорту, доц. Бутенко Г. О.

ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ ПІДХІД У РОЗВИТКУ КООРДИНАЦІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ, ЩО ЗАЙМАЮТЬСЯ ВОЛЕЙБОЛОМ

Вступ. Розвиток психофізіологічних здібностей учнів старших класів, які займаються волейболом, є важливим напрямком наукових досліджень. Велике значення диференційованого підходу у тренувальному процесі, що враховує індивідуальні особливості учнів, сприяючи підвищенню ефективності фізичної підготовки та збереженню їхнього здоров'я, відмічали багато науковців [1; 2; 3]. Успіх тренувальних програм, зокрема цілеспрямований розвиток координаційних якостей у процесі техніко-тактичного навчання залежить від використання сучасних підходів до тренування старшокласників, що вимагає не лише забезпечення загального фізичного розвитку, але й врахування індивідуальних особливостей учнів. Індивідуалізація тренувального процесу дає змогу ефективніше досягати результатів, знижуючи ризик перенавантажень та збереження здоров'я учнів [2; 4]. У зв'язку з цим, особливу увагу варто приділити впровадженню диференційованих методик, які здатні оптимізувати фізичне навантаження та покращити якість фізичної підготовки старшокласників, що займаються волейболом, розвиток їхніх рухових якостей, зокрема координаційних здібностей.

Мета: визначити значущість диференційованого підходу у підвищенні координаційних здібностей учнів старших класів, що займаються волейболом у позаурочний час

Методи: аналіз науково-методичної літератури, педагогічні спостереження.

Результати. Розвиток психофізіологічних здібностей школярів, які систематично займаються волейболом, є важливим напрямком наукових досліджень, що набуває все більшої популярності в контексті диференціації та індивідуалізації тренувальних програм [1; 2; 3]. Це пов'язано з досягненням значних меж у підвищенні рівня моторних здібностей учнів, що потребує нових підходів у навчально-тренувальному процесі. Адже, внаслідок

стабільних результатів у галузі фізичних навантажень, досягнення більших обсягів і інтенсивності навантажень стає не тільки неефективним, але й небезпечним для здоров'я молоді [4; 5]. У зв'язку з цим, підвищення ефективності підготовки може бути досягнуто тільки через підбір спеціальних методів педагогічного впливу, які враховують індивідуальні особливості учнів, що дозволяє зробити тренувальний процес більш точним, оптимальним і направленим на досягнення конкретних результатів без збільшення обсягів тренувань.

Диференційований підхід у тренувальному процесі, безперечно, потребує значно більше зусиль порівняно зі стандартним підходом. Стандартні програми дають задовільний результат у випадку оздоровчої фізичної культури, спрямованої на загальний фізичний розвиток учнів. Однак диференціація вимагає науково обґрунтованих стратегій, постійного контролю та корегування тренувальних впливів. Це зумовлено тим, що диференційований підхід враховує індивідуальні відмінності учнів, які мають різний рівень фізичної підготовленості і здатності до освоєння рухових навичок. Отже, основою такого підходу є дослідження та точне визначення індивідуальних і типологічних відмінностей в показниках, важливих для волейболу. Більше того, розробка та впровадження технологій диференційованої підготовки у волейболі вимагає серйозної наукової роботи, аналізу даних і ретельного відбору методів, що дозволяють забезпечити найбільшу ефективність навчально-тренувального процесу [1; 3; 4].

Враховуючи це, виникає питання: чи достатніми є професійні можливості вчителя фізичної культури для самостійного створення таких технологій? Розробка таких педагогічних технологій передбачає ретельне проведення наукових досліджень, що вимагають аналізу даних, їхньої інтерпретації та створення на їх основі чітких рекомендацій. Тільки після цього можна створювати концептуальні підходи, що забезпечують ефективність навчально-тренувального процесу. На основі отриманих результатів складаються методичні рекомендації для вчителів, які згодом можуть бути використані в навчальному процесі [3; 5].

Одним із ключових аспектів тренувального процесу є поступове освоєння нових рухових навичок, що сприяє розвитку складніших форм координації рухів, що притаманні волейболу. Прогресивне підвищення вимог до точності і швидкості виконання рухів є важливим етапом у підготовці учнів до застосування цих навичок у специфічних умовах спортивних ігор. Це дозволяє зберігати високу ефективність навчання і знижує ризик виникнення координаційного бар'єру, що може виникнути при надмірній складності виконуваних вправ. Завдяки правильно побудованій підготовці учні поступово оволодівають новими руховими техніками, а також розвивають координаційні здібності, що сприяють підвищенню фізичної підготовленості старшокласників [1; 2; 3].

Також важливим є розвиток координаційних якостей учнів через техніко-тактичне навчання, зокрема у процесі вдосконалення атакуючих і захисних дій у волейболі. Вправи повинні бути спрямовані не тільки на виконання правильної техніки, але й на розвиток швидкості реакцій, узгодженості рухів, здатності до переходу від захисту до атаки та швидких змін у ритмі рухів. Це є необхідним для забезпечення ефективності в реальних ігрових ситуаціях, де важлива швидка адаптація до змінюваних умов гри [1; 4].

Особливу увагу слід приділяти психофізіологічним функціям, пов'язаним із розвитком координаційних якостей. Це включає тренування перцептивних, сенсомоторних, мнемічних і інтелектуальних функцій, таких як здатність швидко сприймати і обробляти інформацію, реагувати на зміни в оточенні, а також розвивати оперативну пам'ять і швидкість мислення. Систематичне використання загальних і спеціальних координаційних вправ дозволяє не тільки покращити рухові якості, але й сприяє розвитку психофізіологічних компонентів, необхідних для успішної участі в волейболі [1; 4; 5].

До того ж, наукові дослідження [3; 5] вказують на важливість поєднання координаційних вправ із вправами, що сприяють розвитку кондиційних якостей, таких як швидкість, сила, витривалість, гнучкість. Це дозволяє створювати комплексні тренувальні програми, які не тільки покращують фізичні якості, але й ефективно готують учнів до високих результатів у волейболі.

Диференційований підхід є ключовим фактором для підвищення ефективності фізичної підготовки старшокласників, що займаються волейболом у позанавчальний час. Його

використання дозволяє не лише поліпшити координаційні та фізичні якості учнів, а й сприяє розвитку важливих психофізіологічних функцій. Таким чином, застосування науково обґрунтованих методик тренування дозволяє забезпечити комплексний підхід до фізичного розвитку учнів, що дозволяє досягати високих результатів без надмірного перенавантаження і ризику травм.

Висновки. Тренувальний процес у фізичному вихованні учнів старших класів, що займаються волейболом, має бути організований таким чином, щоб максимально враховувати індивідуальні особливості учнів, застосовуючи диференційований підхід до тренування, використовуючи науково обґрунтовані методи та технології, що забезпечують комплексний розвиток фізичних, психофізіологічних та техніко-тактичних якостей. Використання таких підходів дозволить досягти більш високих результатів при оптимальному навантаженні, зберігаючи здоров'я та підвищуючи рівень спортивної майстерності учнів.

Список використаних джерел

1. Артеменко Б., Глазирін І. Вплив координаційних здібностей гравців на виконання технічних прийомів волейболу. *Вісник Прикарпатського університету Фізична культура*. 2013. №17. С. 180–184.
2. Бойчук Р., Захаркевич Т., Кваснюк Ю. До проблеми індивідуалізації тренувального процесу юних волейболістів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені МП Драгоманова Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2018. №3К(97). С. 76–79.
3. Кривчун В. І. Удосконалення координаційних здібностей старшокласників на уроках фізичної культури засобами баскетболу. *Часопис кафедри теорії й методики фізичного виховання, адаптивної та масової фізичної культури «Фізична культура: теорія і практика»*. Полтава : Сімон, 2024. № 7. С. 33–35.
4. Мельник А. Роль координаційних здібностей волейболісток у виконанні захисних дій. *Проблеми і перспективи розвитку спортивних ігор і єдиноборств у вищих навчальних закладах*. 2021. №1. С. 55–58.
5. Фізична підготовка та техніко-тактичні дії у волейболі: метод. рекомендації / уклад. С.В. Овчарук. Миколаїв: Миколаївський національний аграрний університет, 2015. 32 с.

Овсянко Андрій Олександрович,

магістрант 6М-ФК групи спеціальності А4 Середня освіта (Фізична культура)

Факультету дошкільної освіти

Науковий керівник: канд. наук з фіз. вих. і спорту, доц. Бутенко Г. О.

ПРИНЦИПИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ БОРОТЬБИ ГРЕКО-РИМСЬКОГО СТИЛЮ

Вступ. Фізична підготовка учнів старших класів у процесі фізичного виховання вимагає інтеграції новітніх методичних підходів, що базуються на фундаментальних теоретичних засадах фізичної культури і спорту [1; 3]. Юнаки захоплюються різними видами спортивної боротьби, намагаючись досягнути найкращих результатів. Досягнення мети можливо тільки за умови постійного відвідування спеціалізованих занять у позанавчальний час [2; 4; 5]. Важливою є розробка оптимальної системи тренувальних занять, яка забезпечить ефективний розвиток фізичних якостей, удосконалення фізичної підготовленості та адаптацію до змагальної діяльності. Наукові дані дозволяють більш глибоко розуміти механізми адаптації юнаків до фізичних навантажень та покращувати методику їхньої фізичної підготовки [1; 3; 4; 5]. Сьогодні недостатньо розробленими залишаються методичні основи позакласних занять з учнями старших класів, що реалізуються у позакласний час.

Мета: визначити принципи тренувального процесу з греко-римської боротьби з учнями старших класів, спрямованими на удосконалення їхньої фізичної підготовленості.

Методи: аналіз науково-методичної літератури, педагогічні спостереження.

Результати. Для удосконалення рівня фізичної підготовленості учнів старших класів, що займаються греко-римською боротьбою у позанавчальний час, була запропонована програма занять, що базується на комплексному використанні специфічних принципів фізичної підготовки, які є загальноприйнятими в теорії та практиці фізичного виховання. Ці принципи слугують основою для розробки ефективних методичних рекомендацій, що забезпечують раціональну організацію тренувального процесу та оптимізацію фізичної підготовленості. Основною метою є формування в юнаків високого рівня техніко-тактичної, фізичної та психологічної готовності до змагальної діяльності [4; 5].

Принцип орієнтації на досягнення високих результатів базується на фундаментальних закономірностях фізичної культури і спорту, що відображають його конкурентний характер, а також на обліку індивідуальних здібностей кожного юнака та необхідності його ранньої спеціалізації. Зокрема, особлива увага приділяється розвитку природних задатків учнів без шкоди для їхньої індивідуальності. У запропонованій програмі реалізовано спеціальні методики розвитку фізичних якостей, враховуючи стиль ведення поєдинку (силовий, темповий або ігровий).

Принцип безперервності тренувального процесу реалізується як багаторічний, циклічний процес, де кожен етап взаємопов'язаний із попереднім та наступним. Раціональна організація занять сприяє закріпленню та розвитку рухових навичок. Було розроблено систему тренувальних занять у межах мікроциклів і мезоциклів для підготовки борців греко-римського стилю. Це забезпечує гармонійний розвиток фізичних якостей та адаптацію до різних типів фізичних навантажень.

Принцип поступового підвищення навантажень із тенденцією до максимальних значень передбачає поступове зростання інтенсивності тренувального процесу для підвищення рівня підготовленості учнів. На кожному етапі підготовки пред'являються нові вимоги до фізичних можливостей юнаків, що забезпечує їхній прогрес. У рамках запропонованої програми було впроваджено збільшення частки роботи у високих інтенсивних режимах, що сприяло підвищенню спеціальної витривалості учнів.

Принцип хвилеподібності і варіативності фізичних навантажень базується на чергуванні тренувальних періодів із різними рівнями фізичних навантажень для оптимальної адаптації організму кожного учня. У тренувальному процесі використовується варіативний підхід до регулювання співвідношення обсягу та інтенсивності фізичних навантажень. Наприклад, у підготовчому періоді пріоритетним є збільшення обсягу роботи, тоді як у змагальному – підвищення інтенсивності. Реалізація цього принципу дозволяє ефективно відновлювати організм юнаків та підвищувати ефективність адаптаційних процесів.

Принцип циклічності підготовчого процесу будується на основі повторення завершених структурних одиниць – тренувальних занять, мікроциклів, мезоциклів. Це сприяє послідовному підвищенню майстерності учнів. Використання циклічного підходу дозволяє оптимізувати систему фізичної підготовки та реалізувати інші ключові методичні положення.

Принцип єдності структури змагальної діяльності та тренувального процесу означає, що тренувальний процес має бути максимально наближеним до реальних умов змагань. Раціональна організація підготовки учнів спрямована на формування оптимальної структури їхніх змагальних дій. Враховуючи специфіку стилю греко-римської боротьби, у запропонованій програмі акцентовано увагу на розвитку таких фізичних якостей: для силового стилю – розвиток сили та витривалості, для темпового стилю – швидкість і витривалість, для ігрового стилю – координація та спритність.

Крім вищенаведених принципів, при втіленні у тренувальний процес учнів старших класів застосовували загальнодидактичні принципи: науковості, доступності, систематичності й послідовності, свідомості та активності. Застосування цих принципів дозволяє формувати комплексний підхід до підготовки юнаків, сприяючи їхньому гармонійному фізичному розвитку, удосконалення їхньої фізичної підготовленості та підвищенню рівня майстерності.

Для груп юнаків першого та другого року навчання планування фізичних навантажень тісно пов'язане із підготовкою та участю у змаганнях. У зв'язку з цим застосовується одноциклова побудова навчально-тренувального процесу, що передбачає розподіл річного

циклу на три основні періоди: підготовчий, змагальний та перехідний. У межах цих періодів формуються специфічні завдання, які спрямовані на всебічний розвиток юнаків, підвищення їхньої фізичної, технічної та тактичної підготовленості.

Фізична підготовленість учнів базується на двох ключових напрямках: підготовка та виступ на змаганнях, а також формування та розвиток комплексу спеціальних фізичних якостей без виконання надмірного обсягу фізичної роботи. Особливу увагу було приділено таким спеціальним якостям, які забезпечують кращу реалізацію індивідуального стилю боротьби.

Підготовчий період спрямований на створення оптимальних передумов для формування відповідного рівня фізичної підготовленості. Основними завданнями цього періоду є зміцнення здоров'я юнаків, адаптація організму до майбутніх тренувальних і змагальних навантажень, складання контрольних нормативів зі спеціальної фізичної підготовки, проведення теоретичних занять, виховання морально-вольових якостей, а також удосконалення техніко-тактичної майстерності в греко-римській боротьбі.

Основна мета підготовки у змагальному періоді полягає у максимальній реалізації набутого рівня тренуваності у змагальних результатах. Крім спеціальної фізичної підготовки та участі в змаганнях, акцент робиться на розвиток й удосконалення психологічних якостей, набуття інструкторських і суддівських навичок.

Перехідний період має на меті відновлення організму учнів після інтенсивних тренувань і змагань. Завданнями цього періоду є зміцнення здоров'я за допомогою профілактичних та лікувальних заходів, організація активного відпочинку, формування бази для подальшої функціональної підготовки, розвиток основних фізичних якостей, підвищення координаційних можливостей та гнучкості. Зазвичай, цей період співпадає з літніми канікулами і може включати групову, а також індивідуальну або самостійну фізичну підготовку.

Передумовою для розробки експериментальної програми удосконалення фізичної підготовленості борців з урахуванням індивідуального стилю ведення поєдинку стало зростання конкуренції в сучасній греко-римській боротьбі, а також суттєві зміни у правилах проведення змагань. Сучасні тенденції розвитку боротьби вимагають гнучкого підходу до фізичної підготовки учнів, що передбачає як оптимізацію тренувальних навантажень, так і впровадження нових методик розвитку спеціальних фізичних якостей.

Висновки. Запропонована система фізичної підготовки учнів старших класів базується на науково-обґрунтованих принципах і враховує сучасні тенденції удосконалення фізичної підготовленості. Оптиміальне поєднання різних методик під час позакласних занять з греко-римської боротьби дозволяє підвищити ефективність фізичної підготовки, сприяє досягненню значних результатів та забезпечує гармонійний фізичний розвиток учнів.

Список використаних джерел

1. Вороний В. Особливості спеціальної фізичної підготовки борців греко-римського стилю на етапі спеціалізованої базової підготовки. *Молодь та олімпійський рух: Збірник тез доповідей X Міжнародної конференції молодих вчених, 24-25 травня 2017 року*. Київ: НУФВСУ. 2017. С. 77–78.
2. Єрмаков С.С., Тропін Ю.М., Пономарьов В.А. Шляхи удосконалення техніко-тактичної майстерності борців греко-римського стилю різних манер ведення поєдинку. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2015. № 5. С. 46–51.
3. Лукіна О.В., Вороний В.О. Фізичний розвиток і фізична підготовленість борців греко-римського стилю на етапі спеціалізованої базової підготовки. *Спортивний вісник Придніпров'я*. Дніпро, 2019. № 4. С. 64–73.
4. Тропін Ю.М. Вдосконалення спеціальної фізичної та техніко-тактичної підготовки кваліфікованих спортсменів і греко-римській боротьбі з урахуванням різних стилів протиборства: автореф. 24.00.01. Харків, 2016. 22 с.
5. Шоханова К.А., Бабін В.І., Гичко С.Л. Визначення передумов удосконалення початкового етапу спортивного відбору для занять греко-римською боротьбою. *Спортивна наука України*. 2021. С. 72–75.

Огієнко Юрій Олександрович,
магістрант 6М-ФК групи спеціальності А4 Середня освіта (Фізична культура)
Факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Синіговець В. І.

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ УЧНІВ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ ФУТБОЛОМ

Вступ. У сучасному суспільстві фізична культура і спорт відіграють важливу роль у формуванні здорового способу життя, фізичного та психічного розвитку особистості. Футбол, як один із найпопулярніших видів спорту, займає особливе місце у системі фізичного виховання школярів. Процес технічної підготовки учнів старшого шкільного віку в рамках занять футболом потребує розробки чітких критеріїв оцінки їхньої підготовленості.

Актуальність теми дослідження обумовлена:

1. Потребою у вдосконаленні навчального процесу: відсутність чітких критеріїв оцінки технічної підготовленості ускладнює планування та корекцію навчального процесу, що може призводити до недостатньої ефективності тренувань.

2. Розвитком футбольного вдосконалення: старший шкільний вік є ключовим етапом у формуванні технічних навичок у футболі. Розробка критеріїв оцінки дозволить визначити рівень підготовки кожного учня та індивідуалізувати підхід до тренувань.

3. Підвищенням мотивації учнів: розроблені чіткі критерії оцінки дають змогу учням бачити свої досягнення та прогрес, що сприяє підвищенню мотивації до занять футболом.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування оціночних критеріїв технічної підготовленості учнів старшого шкільного віку в процесі занять футболом.

Матеріали та методи дослідження. Для досягнення мети дослідження були використані такі методи: аналіз науково-методичної літератури та інтернет-ресурсів – вивчення сучасних підходів до технічної підготовки, аналіз методик навчання технічних прийомів, що застосовуються у футболі; педагогічні спостереження – оцінка рівня технічної підготовленості учнів під час уроків фізичної культури та позаурочних занять.

Результати. Теоретичний аналіз спеціальної літератури та інтернет-ресурсів [1-7] охоплює різні аспекти футбольної підготовки, зокрема технічну, тактичну підготовку, методики оцінки рухових навичок та розробку навчальних програм. Автори вказують на те, що оцінка технічної підготовленості є невід'ємною частиною навчально-тренувального процесу, а її результати використовуються для корекції тренувальних програм та підвищення ефективності навчання.

До основних критеріїв оцінки відносяться:

- точність виконання технічних прийомів: ударів по м'ячу (в ціль, на задану відстань), передач м'яча (партнеру, в задану зону), зупинки м'яча (під контроль, в заданому напрямку);

- ефективність виконання технічних прийомів: швидкість виконання, сила ударів по м'ячу, вміння використовувати їх в ігрових ситуаціях;

- стабільність виконання технічних прийомів: вміння виконувати технічні прийоми в різних умовах (під тиском, в русі), з різною інтенсивністю;

- різноманітність технічних прийомів: вміння використовувати різні способи ударів, передач, зупинок м'яча, фінтів;

- координація рухів: вміння координувати рухи при виконанні, переключатися з одного технічного прийому на інший.

- ігрове застосування технічних прийомів: вміння застосовувати технічні навички в ігрових ситуаціях та їх ефективність;

- розвиток спеціальних рухових якостей: швидкість, спритність, координація, сила.

Методи оцінки:

- тестування на точність ударів по м'ячу, передач, на швидкість ведення,

жонглювання м'ячем;

- спостереження за виконанням технічних прийомів на тренуваннях та в ігрових ситуаціях;
- аналіз відеозаписів тренувань та ігор, виявлення помилок у виконанні технічних прийомів;
- ефективність технічних дій під час двосторонніх ігор, вміння застосовувати технічні навички в умовах змагань.

Для визначення оціночних критеріїв технічної підготовленості у футболі використовуються такі основні методи дослідження:

1. Спостереження та аналіз. Візуальна оцінка, яка проводиться тренером або вчителем фізичної культури в процесі виконання технічних прийомів гравцем під час тренувань або ігор. Оцінюється точність, швидкість, координованість та ефективність. Відеоаналіз спрямований на запис технічних прийомів з подальшим їх аналізом, що дозволяє детально вивчити рухи, помилки та ефективність.

2. Тестування. Виконання спеціальних вправ, спрямованих на оцінку конкретних технічних навичок. Оцінка може проводитися за різними критеріями: точність, швидкість, стабільність, технічна чистота.

3. Рейтингові шкали. Використання стандартизованих шкал для оцінки технічних навичок. Наприклад, шкала від 1 до 10, де 1 - дуже слабо, 10 - відмінно.

4. Гейміфікація. Використання ігрових методів для оцінки технічних навичок. Наприклад, змагання між гравцями у виконанні певних технічних елементів.

5. Оцінка в ігрових умовах. Аналіз виконання технічних прийомів під час реальних ігор. Це дозволяє оцінити, як гравець застосовує навички у стресових умовах.

6. Зворотний зв'язок. Після оцінки важливо надати гравцю детальний зворотний зв'язок, вказати на сильні та слабкі сторони, а також запропонувати план вдосконалення.

7. Використання технологій. Програмне забезпечення для аналізу, наприклад, Dartfish або Hudl, які дозволяють аналізувати техніку гравця.

8. Групова оцінка. Оцінка технічних навичок у групі гравців, що дозволяє порівняти їхні результати та визначити лідерів.

9. Суб'єктивна оцінка тренера. Досвід тренера грає важливу роль у оцінці технічних навичок, оскільки він може враховувати нюанси, які важко виміряти об'єктивно. До основних критеріїв оцінки відносяться: точність, швидкість, стабільність, технічна чистота.

Висновки. Критерії оцінювання повинні бути об'єктивними, вимірюваними, відповідними віковим особливостям учнів, спрямованими на виявлення прогресу. Оцінка технічної підготовленості учнів старшого шкільного віку в процесі занять футболом є важливим етапом навчально-тренувального процесу. Вона дозволяє визначити рівень володіння технічними прийомами, виявити сильні та слабкі сторони, а також скоригувати тренувальний процес. Дослідження критеріїв оцінки технічної підготовленості учнів старшого шкільного віку в процесі занять футболом є актуальним та необхідним для вдосконалення навчально-тренувального процесу, підвищення рівня їх вдосконалості.

Список використаних джерел:

1. Ахметов Р., Хлань Р. Особливості формування рухових умінь і навичок в юних футболістів. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації: збірник наукових праць*. Вип. 16 (35). Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2023. С. 48–54. URL: http://eprints.zu.edu.ua/38669/1/Збірник_ФКСтаЗН_16.pdf
2. Журід С. М., Коваль С. С., Лебедєв С. І. Технічна та тактична підготовка футболістів. *Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів з фізичної культури та спорту*. Харків: ХДАФК, 2020. 207 с.
3. Масікевич В. В. Методика оцінки техніки прийому і передачі м'яча у кваліфікованих футболістів: *кваліфікаційна робота магістра спеціальності 017 Фізична культура і спорт*. Чернівці: ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2023. 61 с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10026/fcis_2024_046.pdf?sequence=1&isAllowed=
4. Синіговець В. І., Синіговець Л. І., Дісковський В. І. Методика розвитку і оцінювання

- рухових якостей учнів старшого шкільного віку на уроках фізичної культури з футболу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2022. № 4(149). С. 107–113. DOI: [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2022.4\(149\).24](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2022.4(149).24).
5. Столітенко Є. В., Деменков Д. В. Варіативний модуль «Футбол». Фізична культура 10-11 класи. Рівень стандарту. *Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти*. Київ, 2022. С. 185-191. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna_serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.fizichna-kultura-10-11-standart.pdf.
6. Хлань Р. О. Основи технічної підготовки в юних футболістів. *Актуальні проблеми фізичної культури і спорту в сучасному суспільстві: збірник наукових праць V Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2023. С. 175–180. URL: http://eprints.zu.edu.ua/40611/1/зелінський_мичка.pdf.
7. Шевчук Р. В. Розробка навчальних та тренувальних програм для учнів старшої школи у секції з футболу: *кваліфікаційна робота магістра спеціальності 017 Фізична культура і спорт*. Кам'янець-Подільський: КПНУ імені Івана Огієнка, 2023. 75 с. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/8424/Shevchuk-R.V.-FKS1-M22z.pdf?sequence=2&isAllowed=y>.

Огієнко Юрій Олександрович, Мироненко Анастасія Олександрівна
магістранти 6М-ФК групи спеціальності А4 Середня освіта (Фізична культура)
Факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: канд. наук з фіз. вих. і спорту, доц. Хлус Н. О.

РОЗВИТОК КООРДИНАЦІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ У УЧНІВ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ГРИ В БАДМІНТОН

В останні роки, за даними офіційної статистики, спостерігається суттєве зниження здоров'я дитячого населення.

Одним із важливих показників фізичного здоров'я є рівень фізичної підготовленості (розвиток рухових здібностей) дітей, який у 20–40 % учнів середнього шкільного віку є низьким [1]. Тому пошук ефективних шляхів та засобів розвитку фізичної підготовленості є головним завданням фізичного виховання. Однією з фізичних якостей, що чутливо розвивається у учнів середнього шкільного віку є координація, тому її розвитку необхідно приділяти особливу увагу.

Бадмінтон є ефективним засобом розвитку всіх видів координаційних здібностей, також сприяє підвищенню інтересу до занять фізичною культурою та не вимагає великих матеріальних вкладень. Застосування елементів гри в бадмінтон на уроках фізичної культури з учнями середнього шкільного віку сприяють ефективному розвитку координації рухів.

Мета дослідження – розробити та експериментально обґрунтувати ефективність комплексів, що сприяють розвитку координаційних здібностей у учнів середнього шкільного віку за допомогою елементів гри у бадмінтон.

Координаційні здібності – це сукупність рухових здібностей, визначальних швидкості освоєння нових рухів, і навіть вміння адекватно перебудовувати рухову діяльність за несподіваних ситуаціях [2]. Існують кілька видів координаційних здібностей, для визначення рівня кожного видубули підібрані тести [4]: «ловіння лінійки» (реактивна здатність); «точне відтворення зусилля», «Точність відтворення половини максимального стрибка в довжину з місця» (кінестетична здатність); «лелека» (здатність до статичної рівноваги); «проходження гімнастичною лавкою» (здатність до рівноваги в русі); «метання в ціль» (орієнтаційна здатність).

Для розвитку координаційних здібностей застосовуються такі засоби: фізичні вправи, які спрямовані на розвиток різних видів координації; елементи гри у бадмінтон; рухливі ігри та естафети на розвиток координації.

Підготовча та основна частини уроку включали вправи для розвитку координації руху

кистей рук та блоки для розвитку одного виду координації. Окрім того, наприкінці основної частини заняття використовувалися естафети, рухливі ігри та гра в бадмінтон. Для кожного з зазначених видів координаційних здібностей були підібрані відповідні вправи, що містять елементи гри в бадмінтон, з яких потім складалися комплекси. На кожен вид розроблено декілька комплексів, різноманітних за змістом та фізичним навантаженням. В міру освоєння вправ їх необхідно видозмінювати, ускладнювати чи замінювати іншими вправами. Також використовувалися підвідні та спеціальні вправи – вправи для м'язів пальців та кисті, вправи з ракеткою, жонглювання волаком (закритою та відкритою сторонами ракетки), проходження «волакової доріжки» тощо.

Застосування «волакової доріжки» дозволяє урізноманітнити освітній процес, оскільки є багато варіантів зміни чи ускладнення її проходження. Дуже популярні жонглювання волаком. Розвиток координаційних здібностей необхідно проводити до появи явних ознак втоми, враховуючи вік учнів, приділяючи велику увагу загальнорозвивальним вправам, рухливим іграм і естафетам [3]. Щоб процес розвитку координаційних здібностей був ефективнішим, не можна допускати «автоматичного» виконання вправи. Після засвоєння вправи необхідно ускладнювати завдання за допомогою включення складніших варіантів виконання вправи.

При ускладненні вправ потрібно використовувати такі методичні підходи, як зміна зовнішніх умов виконання рухової дії (зміна просторових кордонів, виключення зорового контролю (з заплученими очима, у міру засвоєння дії), попадання волаком у мішень тощо; змінити спосіб виконання, або окремий елемент вправи (наприклад, вихідне положення або темп виконання) [5].

Для підтвердження ефективності розроблених комплексів було проведено педагогічний експериментна базі Кролевецького ліцею № 1 Кролевецької міської ради Сумської області.

В педагогічному експерименті взяли участь 46 учня 5-тих класів, які зараховані до основної медичної групи. Учні 5-тих класів було розподілено на контрольну групу (КГ, n=22, 5-А клас) та експериментальну групу (ЕГ, n=24, 5-Б клас) групи. Учні КГ (5-А) клас займалися за освітньою програмою для ЗЗСО два рази на тиждень. Під час цих уроків вчитель дотримувався запланованих завдань та робочого плану. Учні ЕГ (5-Б) займалися за освітньою програмою та розробленими комплексами з розвитку координаційних здібностей за допомогою елементів гри бадмінтон.

В КГ використовувалися методики розвитку координаційних здібностей згідно з програмним матеріалом. Для оцінювання ефективності розроблених комплексів було проведено тестування учнів до та після експерименту (табл. 1).

Таблиця 1.

Показники координаційних здібностей учнів середнього шкільного віку КГ та ЕГ до та після педагогічного експерименту

Тести	Обстеження	ЕГ, n=24	КГ, n=22	Критерій, достовірність
Ловіння лінійки, см	До експер.	22,5±3,8	21,9±4,3	t=0,46; p>0,05
	Після експер.	18,3±3,6	20,9±4,2	t=2,4; p<0,05
	Достовірність	p<0,05	p>0,05	
Точність відтворення 1/2 стрибка в довжину, см	До експер.	9,4±1,2	10,4±2,7	t=1,9; p>0,05
	Після експер.	7,2±1,3	9,1±1,4	t=2,6; p<0,05
	Достовірність	p<0,05	p>0,05	
Точність відтворення зусилля, кг	До експер.	2,2±0,6	2,2±0,4	t=1,6; p>0,05
	Після експер.	2,0±0,3	2,1±0,2	t=1,9; p>0,05
	Достовірність	p>0,05	p>0,05	
Поза «Лелека», с	До експер.	7,9±1,2	6,9±0,9	t=2,02; p>0,05
	Після експер.	13,3±1,8	10,0±1,1	t=2,51; p<0,05

	Достовірність	$p > 0,05$	$p < 0,05$	
Біг по гімнастичній лавці, с	До експер.	$3,1 \pm 0,1$	$3,0 \pm 0,2$	$t = 0,5; p > 0,05$
	Після експер.	$2,3 \pm 0,2$	$2,6 \pm 0,1$	$t = 2,41; p < 0,05$
	Достовірність	$p < 0,05$	$p > 0,05$	
Метання в ціль, кількість	До експер.	$5,6 \pm 1,3$	$6,3 \pm 1,0$	$t = 1,9; p > 0,05$
	Після експер.	$8,0 \pm 1,5$	$6,9 \pm 1,1$	$t = 2,39; p < 0,05$
	Достовірність	$p < 0,05$	$p > 0,05$	

Таким чином, відмінності показників координаційних здібностей в учнів ЕГ та КГ до педагогічного експерименту недостовірні. Після експерименту учнів ЕГ суттєво покращили показники з тесту «Ловіння лінійки». Також у них достовірно підвищилися окремі показники в тесті «Точність відтворення 1/2 стрибка в довжину» (точність відтворення зусиль при стрибку в довжину), покращилися показники здатності до збереження рівноваги (динамічної та статичної) та орієнтаційної здатності (відмінності достовірні).

В КГ, як і в ЕГ, спостерігалася позитивна динаміка показників загальних координаційних здібностей, проте більшість змін недостовірні, крім показників статичної рівноваги. Таким чином, використання розроблених комплексів з елементами гри бадмінтон зумовлює підвищення темпів розвитку координаційних здібностей учнів середнього шкільного віку, що доводить їх ефективність.

Список використаних джерел

1. Індик П.М., Сірик А.Є. Бадмінтон: навчально-методичний посібник. Суми: Сумський державний університет. 2017. 111 с.
2. Крошка С.А., Варфоломєєва К.В. Бадмінтон як засіб формування мотивації до занять фізичною культурою та спортом дітей середнього шкільного віку. Спортивні ігри. 2015. № 11. С. 85–89.
3. Пристинський В.М., Гончаренко О.С. Бадмінтон як засіб фізичного виховання студентів: методичні рекомендації. Слов'янськ: ДВНЗ «ДДПУ», 2013. 43 с.
4. Сутула О. Зацікавленість учнів щодо впровадження бадмінтону на уроках фізичного виховання у загальноосвітніх школах м. Харкова. Молода спортивна наука України. 2013. Т.2. С. 229–232.
5. Шиян О.В. Вплив занять бадмінтоном на рівень фізичної підготовленості молодших школярів. Педагогіка, психологія та медикобіологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. за ред. Єрмакова С.С. Харків-Львів: ХДАДМ (ХХІІ), 2003. №16. С. 106–111.

Серебрянський Руслан В'ячеславович,

магістрант 6М-ФК групи спеціальності А4 Середня освіта (Фізична культура)

Факультету дошкільної освіти

Науковий керівник: канд. наук з фіз. вих. і спорту, доц. Бутенко Г. О.

ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАСОБІВ КРОСФІТУ В ПРОЦЕС ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Вступ. Сучасна система фізичної освіти в закладах загальної середньої освіти потребує постійного вдосконалення та адаптації до вимог часу [4]. Зростання рівня гіподинамії серед старшокласників, зниження мотивації до занять спортом і потреба в ефективних методах фізичного виховання вимагають пошуку нових підходів. Одним із перспективних напрямів є кросфіт, який поєднує високоінтенсивні функціональні вправи, розвиваючи силу, витривалість, координацію та гнучкість [1; 2; 3; 4].

За даними досліджень, рівень фізичної підготовленості учнів старших класів значно знизився за останні десятиліття [4]. Основними причинами є малорухливий спосіб життя, недостатня кількість фізичної активності та низька мотивація учнів до занять фізичною культурою і спортом. Кросфіт може стати ефективним рішенням цієї проблеми, адже він включає динамічні вправи, які зацікавлюють учнів та сприяють гармонійному фізичному розвитку [2; 3; 5].

Мета: обґрунтувати впровадження засобів кросфіту у процес фізичного виховання учнів старших класів.

Методи: аналіз науково-методичної літератури, педагогічні спостереження, анкетування, методи математичної статистики.

Результати. Кросфіт – це методика тренувань, що базується на кругових, інтенсивних тренуваннях з використанням власної ваги, гантелей, гирь, штанг та інших засобів [1; 2; 5]. Основні переваги впровадження кросфіту в шкільну фізичну освіту старшокласників: різноманітність вправ (поєднання силових, кардіо- та гімнастичних елементів забезпечує комплексний розвиток організму); індивідуальний підхід (кожен учень може адаптувати навантаження відповідно до свого рівня підготовленості); підвищення мотивації (змагальний елемент і можливість спостерігати власний прогрес стимулюють учнів до систематичних занять); розвиток загальної фізичної підготовки (кросфіт сприяє зміцненню серцево-судинної системи, покращенню координації та гнучкості); мінімальні витрати на обладнання (для занять можна використовувати спортивний інвентар, наявний у шкільних спортивних залах) [3; 5].

Впровадження кросфіту в шкільну програму фізичного виховання потребує: підготовки вчителів фізичної культури за допомогою спеціальних курсів та тренінгів; розробки адаптованих тренувальних програм для різних статевих груп учнів; введення системи занять, яка дозволяє поступово підвищувати рівень складності вправ; проведення моніторингу фізичних показників учнів для оцінки ефективності запропонованої методики [4].

З метою дослідження відношення старшокласників до уроків фізичної культури та їх удосконалення шляхом упровадження інноваційних методик була розроблена анкета. Аналіз отриманих відповідей показав, що більшість учнів старших класів займаються фізичною культурою лише тричі на тиждень. Опитування щодо можливого збільшення кількості уроків фізичної культури виявило, що 56% респондентів висловили бажання мати більше занять, тоді як 44% учнів вважають трьох уроків достатньо. Серед дівчат 53% не підтримали ідею збільшення кількості занять, тоді як 65% хлопців, навпаки, висловилися за розширення кількості уроків фізичної культури. При цьому нами було визначено, що 30% респондентів вважають оптимальним займатися фізичною культурою тричі на тиждень, 27% учнів бажають відвідувати уроки чотири рази на тиждень, а лише 8% школярів виявили бажання займатися фізичною культурою п'ять і більше разів на тиждень.

В ході дослідження було виявлено, що переважна більшість респондентів, а саме 83%, із задоволенням відвідують заняття з фізичної культури. Аналіз отриманих анкет продемонстрував, що 71% опитаних (73% дівчат та 69% хлопців) не поділяють думку про те, що уроки фізичної культури потрібні виключно для отримання оцінок та покращення середнього балу в атестаті, тоді як 29% респондентів погоджуються із цією точкою зору.

При оцінюванні відповідей учнів було встановлено, що 87% (88% дівчат і 85% хлопців) вважають фізичну культуру корисною дисципліною, яка сприяє покращенню здоров'я. Разом з тим, 75% опитаних не вважають уроки фізичної культури ефективними, тоді як лише 25% відзначають їхню корисність. Основним недоліком занять 73% школярів називають одноманітність та відсутність цікавості у навчальному процесі, а 2% учнів вказали на байдужість вчителів.

Дослідження рівня задоволеності уроками фізичної культури виявило, що лише 27% респондентів залишаються задоволеними діючою програмою, тоді як 73% (68% дівчат та 77% хлопців) висловили своє невдоволення. Серед основних причин 64% учнів вказали одноманітність навчального матеріалу, а 9% поскаржилися на недостатню кількість спортивного інвентарю.

Аналіз відповідей щодо змін у змісті уроків фізичної культури показав, що 70%

опитаних бажають оновлення навчальної програми, тоді як 30% не бачать у цьому необхідності. Щодо видів варіативних модулів, які учні хотіли б виключити, 18% респондентів зазначили лижну підготовку, 15% – гімнастику, 14% – туризм, 9% – футбол, 6% – легку атлетику та волейбол, а 2% – баскетбол.

Важливим є те, що 94% учнів вважають заняття фізичною активністю та спортом актуальним і престижним у сучасному суспільстві. Проте лише 46% школярів додатково займаються фізичними вправами у вільний час, 45% роблять це нерегулярно, а 9% зовсім не приділяють уваги фізичній активності.

При аналізі популярності видів спорту серед молоді встановлено, що 53% респондентів відзначили кросфіт як найбільш популярний. Інші варіанти розподілились таким чином: 17% дівчат і 5% хлопців –чирлідінг; 6% дівчат і 10% хлопців –фітбол-аеробіка; 14% дівчат і 5% хлопців – пілатес; 3% дівчат і 14% хлопців – регбі; 2% дівчат і 19% хлопців віддали перевагу одноборствам, настільному тенісу та волейболу.

За підсумками анкетування 70% респондентів вважають, що впровадження інноваційних рухових активностей може позитивно вплинути на сприйняття уроків фізичної культури.

Щодо бажаних видів рухової активності на заняттях, 36% учнів віддали перевагу кросфіту, 17% – боксу, 15% – атлетизму, 12% – одноборствам, 9% – пілатесу, 5% – фітбол-аеробіці, 4% – каланетиці, а 2% запропонували аква-аеробіку.

Окремий аспект дослідження був присвячений аналізу інтересу школярів до включення вправ кросфіту в уроки фізичної культури. Встановлено, що 68% опитаних висловили бажання займатися кросфітом у межах шкільної програми.

Таким чином, результати дослідження підтверджують необхідність запровадження інноваційних підходів до фізичного виховання, зокрема впровадження варіативного модуля «Кросфіт». У зв'язку з цим було розроблено авторську програму «Кросфіт» для учнів старшого шкільного віку, яка відповідає вимогам державної навчальної програми з фізичної культури.

Висновки. Дослідження показало, що 73% школярів незадоволені змістом уроків фізичної культури, головними причинами чого є одноманітність матеріалу та нестача спортивного обладнання.

Більшість опитаних вважають, що оновлення програми за рахунок інноваційних рухових активностей позитивно позначиться на їхньому ставленні до фізичного виховання. Зокрема, 68% учнів підтримують запровадження модуля «Кросфіт», оскільки він є сучасним, прогресивним та відповідає інтересам молоді.

Отже, розробка та впровадження варіативного модуля «Кросфіт» у систему шкільної фізичної освіти є актуальним і своєчасним рішенням. Включення кросфіт-вправ у програму занять сприятиме підвищенню рівня фізичної активності школярів, що позитивно вплине на їхнє здоров'я та загальну рухову підготовленість.

Список використаних джерел

1. Базилевич Н.О., Токоног О.С. Вплив занять кросфітом на формування мотивації студентів до регулярних занять фізичною культурою і спортом. *Молодий вчений*. 2017. №2(42). С. 113–117.
2. Зубченко Л.В., Голик В.А. Формування мотивації курсантів до регулярних занять з фізичної підготовки через виконання елементів кросфіту. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф., 2017 Лист. 29–30*. Київ: НУОУ. 2017. С. 234–236.
3. Зюзь В.М., Бабич Т.М., Балухтіна В.В. Використання кросфіта у прикладній фізичній культурі студентів ПДТУ. *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту імені МП Драгоманова. Зб. наук. пр.* Київ: Вид-во НПУ імені МП Драгоманова. 2019. №9(117). С. 44–49.
4. Следніков Л.С., Жиденко А.О. Покращення стану здоров'я школярів за допомогою комбінованих рухливих ігор з елементами кросфіту. *Сучасні досягнення спортивної медицини, фізичної реабілітації, фізичного виховання та валеології: XIX Міжнародна*

науково-практична конференція. 2018 Жовт. 4–5. Одеса: ПОЛІГРАФ. 2018. С.1 25–126.

5. Степанова І., Дутко Т., Жорова О. Засоби кросфіту в системі секційних занять фізичним вихованням студентів закладів вищої освіти. *Актуальні наукові дослідження в сучасному світі*. 2018. №4(36). С. 88–93.

Соколов Сергій Олегович,

магістрант 6М-ФК групи спеціальності А4 Середня освіта (Фізична культура)

Факультету дошкільної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Синіговець В. І.

ТЕХНІЧНА ПІДГОТОВКА УЧНІВ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МОДУЛЮ «ФУТБОЛ»

Вступ. У сучасному суспільстві фізичне виховання та спорт відіграють важливу роль у формуванні здорового способу життя, фізичного та психічного розвитку молоді. Футбол, як один із найпопулярніших видів спорту в світі, має великий потенціал для розвитку фізичних якостей, координації, стратегічного мислення та командного духу у старшокласників. Проте, ефективність технічної підготовки учнів у процесі вивчення модулю «Футбол» залежить від правильно побудованого навчального процесу, врахування вікових особливостей та індивідуальних потреб кожного учня.

Актуальність дослідження полягає у необхідності вдосконалення методик технічної підготовки старшокласників, що дозволить підвищити їхній рівень володіння футбольними навичками, зацікавленість до занять спортом та загальну фізичну підготовку. Крім того, розробка сучасних підходів до навчання футболу в школі може сприяти виявленню талантів та підготовці майбутніх спортсменів.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та розробка методики технічної підготовки учнів старшого шкільного віку в процесі вивчення модулю «Футбол», спрямованої на підвищення ефективності навчального процесу та розвиток фізичних і технічних навичок учнів.

Матеріали та методи дослідження. Для досягнення мети дослідження були використані такі методи: аналіз науково-методичної літератури та інтернет-ресурсів – вивчення сучасних підходів до технічної підготовки у футболі, аналіз методик навчання, що застосовуються у фізичному вихованні старшокласників; педагогічні спостереження – оцінка рівня технічної підготовки учнів під час уроків фізичної культури та позаурочних занять.

Результати. Теоретичний аналіз спеціальної літератури та інтернет-ресурсів [1-8] вказує про те, що технічна підготовка учнів старшого шкільного віку в процесі вивчення модулю «Футбол» є важливим аспектом фізичного виховання, який потребує ґрунтового теоретичного обґрунтування. Аналіз спеціальної літератури та інтернет-ресурсів дозволяє виокремити ключові підходи, методи та принципи, що використовуються для формування технічних навичок у старшокласників.

За даними досліджень О. І. Ярошова, Р. О. Сушко [5], С. О. Козолупа [7] та інших технічна підготовка у футболі включає опанування базових елементів, таких як: ведення, передачі, прийом м'яча, удари по воротах, дриблінг, гра головою та інші.

Дані П. Ю. Гордієнка [1], Д. Г. Кулика, В. К. Тихонова [3] підкреслюють, що технічна підготовка повинна базуватися на принципах послідовності, систематичності та індивідуалізації. Особливу увагу слід приділяти віковим особливостям старшокласників, які характеризуються активним розвитком координації, сили та швидкості. Старший шкільний вік (15-17 років) є періодом інтенсивного фізичного та розумового розвитку. У цьому віці учні здатні до швидкого опанування складних рухових навичок, але потребують мотивації та чіткої організації навчального процесу. Технічна підготовка у футболі повинна враховувати ці особливості, щоб забезпечити максимальну ефективність.

Аналіз літератури [2; 4; 6; 8] дозволив виділити такі методи основні технічної підготовки:

- метод повторень – багаторазове виконання одних і тих же елементів для закріплення навичок;
- ігровий метод – використання ігрових ситуацій для розвитку технічних навичок у реальних умовах;
- змагальний метод – застосування змагальних елементів для підвищення мотивації учнів;
- метод моделювання – створення умов, що імітують реальні ігрові ситуації.

До сучасних підходів процесу навчання та тренування у футболі, які підкреслюють важливість інтеграції нових технологій відносять::

- використання відеоаналізу для розбору технічних елементів;
- застосування інтерактивних платформ для тренувань;
- використання спеціальних тренажерів для розвитку точності ударів та передач.

За даними аналізу інтернет-ресурсів, основним проблемами технічної підготовки учнів у школах є:

- недостатня кількість годин, відведених на вивчення модулю «Футбол»;
- відсутність спеціалізованого спортивного інвентарю;
- недостатня кваліфікація вчителів фізичної культури у сфері футболу.

Аналіз досвіду зарубіжних країн показує, що ефективна технічна підготовка у футболі базується на:

- ранньому залученні дітей до занять футболом;
- використанні індивідуальних програм тренувань;
- тісній взаємодії шкіл та спортивних клубів.

За результатами аналізу науково-методичної літератури було визначені основні особливості технічної підготовки учнів старшого шкільного віку в процесі вивчення модулю «Футбол», які пов'язані з віковими, фізіологічними та психологічними характеристиками школярів. Основні аспекти технічної підготовки в цьому віці повинні включати:

1. Розвиток координаційних якостей. У старшому шкільному віці (15-17 років) координаційні здібності досягають високого рівня, що дозволяє учням опанувати складні технічні елементи футболу, такі як дриблінг, обведення суперників, точні удари та передачі. Важливо зосередитися на вдосконаленні техніки в умовах, близьких до ігрових (швидкість, змінність ситуації, наявність опонента).

2. Відпрацювання базових технічних елементів. Учні повинні вдосконалювати основні технічні навички: удари ногою та головою, прийом м'яча, ведення м'яча, обведення, відбору м'яча та інші. Особлива увага приділяється точності та швидкості виконання елементів.

3. Індивідуалізація навчання. У старшокласників спостерігається різний рівень фізичної підготовленості та технічних навичок, тому важливо враховувати індивідуальні особливості кожного учня. Для більш просунутих учнів можна вводити складніші елементи, такі як удар з підкруткою або фінти.

4. Розвиток тактичного мислення. Технічна підготовка тісно пов'язана з тактичною підготовкою. Учні повинні вчитися застосовувати технічні навички в ігрових ситуаціях, враховуючи позицію партнерів і суперників. Важливо розвивати вміння швидко приймати рішення під час гри.

5. Використання ігрових методів. Для закріплення технічних навичок ефективно використовувати ігрові вправи, міні-футбол або тренувальні ігри. Це дозволяє учням застосовувати набуті навички в умовах, близьких до реальних.

6. Розвиток рухових якостей. Технічна підготовка повинна поєднуватися з розвитком якостей, таких як швидкість, витривалість, сила та гнучкість. Це дозволяє учням ефективно виконувати технічні елементи протягом усього матчу.

7. Мотивація та інтерес. У старшокласників важливо підтримувати інтерес до футболу через різноманітність тренувальних занять, використання сучасного спорядження (наприклад, м'ячі різних розмірів, тренажери) та проведення змагань.

8. Використання сучасних технологій. Для покращення технічної підготовки можна використовувати відеоаналіз рухів, програми для тренувань, а також зворотний зв'язок від тренера щодо виконання елементів.

9. Розвиток командного духу. Футбол – це командний вид спорту, тому важливо вчити учнів взаємодіяти з партнерами, розуміти їхні дії та підтримувати командну гру.

10. Безпека під час тренувань. Під час виконання технічних елементів важливо дотримуватися правил безпеки, щоб уникнути травм. Це стосується як розминки, так і правильного виконання елементів.

Висновки. Теоретичний аналіз спеціальної літератури та інтернет-ресурсів дозволяє зробити висновок, що технічна підготовка учнів старшого шкільного віку в процесі вивчення модулю «Футбол» потребує комплексного підходу, який враховує вікові особливості, сучасні методи навчання та проблеми, що існують у системі шкільної освіти. Для підвищення ефективності навчального процесу необхідно інтегрувати новітні технології, підвищувати кваліфікацію вчителів та забезпечувати належну матеріально-технічну базу.

Список використаних джерел

1. Гордієнко П. Ю. Спортивно-технічна підготовка юних футболістів. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка* № 4 (327), Ч. I, 2019. С. 156–165. DOI: [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2019-4\(327\)-1-156-165](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2019-4(327)-1-156-165).
2. Карпа І.Я., Сухнацький М.О., Лобасюк В.С., Гурський А. П. Методика навчання технічних прийомів юних футболістів на етапі попередньої базової підготовки. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Випуск 5 (136). 2021. С. 108–113. DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3\(175\).19](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3(175).19).
3. Основи технічної підготовки з футболу на факультативних заняттях. Методичні вказівки / Уклад. : Д. Г. Кулик, В. К. Тихонов. Вінниця: ВНТУ, 2019. 39 с. URL: https://pdf.lib.vntu.edu.ua/books/2022/Kulik_2019_39.pdf.
4. Сапрун С., Ладика П. Технічна підготовка юних футболістів з урахуванням спеціалізованих навантажень підвищеної координаційної складності. *Спортивні ігри*, (4(14), 2024. 87–97. <https://doi.org/10.15391/si.2019-4.09>.
5. Ярошовець О. І., Сушко Р. О. Проблематика техніко-тактичної підготовки школярів у варіативному модулі «Футбол». *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Випуск 3(175) 2024. С. 152–155. DOI: [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.5\(135\).37](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.5(135).37).
6. Овчаренко С. В. Загальні основи техніки футболу / Соловей Д. О., Яковенко А. В. : *методичні рекомендації*. Дніпро: ПДАФКиС, 2018. 46 с. URL: <http://www.infiz.dp.ua/misc-documents/repozit/ZO-A1/A1-0000-32-P2-18.pdf>.
7. Козолуп С. О. Фізичне виховання учнів основної школи в процесі занять футболом: *кваліфікаційна робота магістра спеціальності: 014 Середня освіта (Фізична культура)*. Суми: СДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. 67 с. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a6cfd520-f0dc-4a00-808e-b6e0fe012cd3/content>.
8. Футбол і методика викладання: навчально-методичні рекомендації / укладачі: Сивохоп Е. М., Марюнда І. І., Шкірта М. І. Ужгород, 2023. 66 с. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/49631/1/Футбол_і_методика_викладання.pdf.

Філіпович Володимир Вікторович,

магістрант 6М-ФК групи спеціальності А4 Середня освіта (Фізична культура)

Факультету дошкільної освіти

Науковий керівник: канд. наук з фіз. вих. і спорту, доц. Бутенко Г. О.

ФІЗИЧНА АКТИВНІСТЬ УЧНІВ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ТА УМОВИ ЇЇ ОПТИМІЗАЦІЇ

Вступ. Фізичний розвиток старшокласників є важливим чинником, що визначає рівень здоров'я нації та її працездатність у майбутньому [5]. Одним із провідних компонентів формування здорового способу життя є фізична активність. Рівень рухової активності є важливим показником фізичного здоров'я та гармонійного розвитку учнів [1; 3]. Учні старшого шкільного віку часто мають знижений рівень фізичної активності, що пов'язано з

особливостями навчального процесу, психологічними чинниками та соціальними умовами. У старшій школі учні часто знижують рівень фізичної активності через низку факторів, серед яких зміна пріоритетів, навчальне навантаження та недостатня мотивація до занять фізичною культурою [2; 3; 4]. Саме тому вивчення ефективних підходів до підвищення фізичної активності є актуальною науковою проблемою. Також актуальним є дослідження умов, які сприяють підвищенню фізичної активності серед старшокласників.

Мета: визначення оптимальних умов для підвищення рівня фізичної активності учнів старшого шкільного віку.

Методи: аналіз науково-методичної літератури, педагогічні спостереження, анкетування, методи математичної статистики.

Результати. Кожен заклад загальної середньої освіти має свої специфічні особливості, зокрема матеріально-технічне забезпечення, досвід та педагогічну майстерність вчителів, що виявляється у здатності зацікавити учнів та стимулювати їх до регулярної фізичної активності. Старшокласники мають значне навчальне навантаження, що суттєво скорочує їхній вільний час. Дослідження свідчать, що багато учнів не вміють раціонально його розподіляти, що, своєю чергою, зменшує рівень їхньої фізичної активності, загрожуючи здоров'ю молодого організму [1; 2; 4].

Рухова активність є важливим чинником здоров'я, сприяючи нормальному функціонуванню організму та профілактиці серцево-судинних і опорно-рухових захворювань. Вчені наголошують на важливості раціонального розпорядку дня для формування здорового способу життя, однак більшість учнів не дотримується визначених норм праці й відпочинку [3; 5].

Фізична активність пов'язана з різними аспектами здоров'я – фізичним, психічним і соціальним, які мають ключове значення протягом усього життя. У дитячому віці вона сприяє нормальному розвитку організму, реалізації генетичного потенціалу, а також підвищує стійкість до захворювань. Зростаючий організм особливо чутливий до впливу зовнішніх чинників, зокрема недостатньої фізичної активності [4].

Навчання в школі займає значну частину часу учнів. Сучасна освітня система характеризується великим обсягом навчального матеріалу, що змушує школярів тривалий час перебувати у статичному положенні. Це стосується не лише занять у школі, а й виконання домашніх завдань. Багато старшокласників мають обмежений час перебування на свіжому повітрі, а також скорочують тривалість сну через використання гаджетів. Це негативно впливає на їхню успішність, розумову працездатність та концентрацію уваги [2; 5].

Аналіз навчальних планів показує, що максимальне тижневе навантаження учнів досягає 36 годин, з яких лише три години відведені на уроки фізичної культури. Залежно від профілю навчання співвідношення інваріантної та варіативної складової може змінюватися. Водночас така кількість фізичних занять не може компенсувати значне розумове навантаження учнів. Дослідження показують, що уроки фізичної культури лише на 10-12% компенсують потребу школярів у русі [1; 3; 4].

Опитування старшокласників виявило, що вони займаються різними видами фізичної активності у позаурочний час, однак низька інтенсивність та нераціональна організація цих занять не дають відчутного результату. Учні також зазначили ряд чинників, що демотивують їх відвідувати уроки фізичної культури, а саме: недостатнє матеріально-технічне забезпечення шкіл; відсутність підтримки здібних спортсменів; одноманітність занять; ігнорування інтересів школярів щодо вибору варіативних модулів; низька мотивація вчителів до впровадження інновацій; мала кількість та недостатня привабливість спортивних заходів; велике навчальне навантаження; зайнятість у позаурочний час виконанням домашніх завдань та підготовкою з репетиторами.

Учителі фізичної культури також вказують на низку проблем: нейтральне або негативне ставлення батьків до фізичного виховання; нестачу ресурсів; слабку підтримку керівництва; завантаженість учнів; відсутність мотивації у школярів до занять у спортивних секціях.

Для підвищення рівня фізичної активності старшокласників можна виділити такі

стимулюючі чинники: врахування побажань учнів при виборі модулів фізичної культури; урізноманітнення занять; оцінювання фізичної підготовленості за індивідуальним прогресом; впровадження системи бонусів за участь у спортивних заходах; проведення теоретичних занять про здоровий спосіб життя та самостійні тренування; організація сучасних спортивних заходів у позаурочний час.

З урахуванням цих аспектів було розроблено організаційно-методичні умови фізичного виховання, що сприятимуть підвищенню рухової активності та формуванню стійкого інтересу до фізичних вправ.

Запропоновані умови включають: визначення інтересів учнів щодо варіативних модулів через анкетування; оцінювання рівня фізичної підготовленості та фізичного здоров'я з веденням листа самоконтролю; проведення теоретичних занять з планування самостійних тренувань; використання системи бонусів для мотивації школярів. розширення програми фізкультурно-спортивних заходів у позаурочний час.

Такі заходи сприятимуть формуванню у старшокласників уявлення про здоров'я як цінність, підвищенню їхньої фізичної підготовленості та мотивації до регулярної фізичної активності.

Розроблені організаційно-методичні умови передбачали проведення спортивно-масових заходів і позаурочних занять протягом навчального року. Перший етап включає використання загально дидактичних методів і прийомів, зокрема педагогічного тестування, анкетування, бесід, заохочень тощо. На цьому етапі визначаються мотиваційні чинники, вподобання старшокласників у сфері фізичного виховання, рівень їхньої рухової активності та фізичної підготовленості. Другий етап спрямований на усвідомлення старшокласниками сутності запропонованих організаційно-методичних умов, а також на їхнє залучення до виховних занять, що висвітлювали роль фізичної культури, основи здорового харчування, раціональне планування часу, вплив фізичної активності на особистісний розвиток.

Організаційні форми занять включають факультативи та виховні години у форматі бесід, лекцій, консультацій і вікторин. Серед тем занять були: «Основи здорового способу життя», «Ми – це те, що ми їмо», «Користь води для організму», «Фізична активність як запорука здоров'я», «Нетрадиційні методики оздоровлення», «Планування дня як основа успішності», «Оздоровчі види фізичної активності» тощо.

Мотивацію до фізичної культури оцінювали шляхом анкетування, що дозволяло виявити побажання та інтереси школярів.

Третій етап слугуватиме для оцінювання ефективності запропонованих організаційно-методичних умов. Основними критеріями ефективності є мотиваційний (підвищення інтересу до фізкультурно-оздоровчих занять) та діяльнісний компонент (збільшення рівня фізичної активності, розвиток фізичних якостей і покращення показників фізичного здоров'я).

Запровадження сучасних освітніх технологій підвищує ефективність фізичного виховання. Проте традиційні підходи, що використовуються в закладах загальної середньої освіти, не завжди мотивують учнів до активної участі. Тому для підвищення зацікавленості учнів запропоновано такі інтерактивні методи: брейн-ринг (інтелектуальна гра, у якій команди відповідають на питання спортивної тематики). Переможець визначається за кількістю правильних відповідей; день здоров'я (комплекс заходів, що включає спортивні ігри, вікторини, естафети, смуги перешкод тощо. Це сприяє формуванню відповідального ставлення до власного здоров'я); вікторина (пізнавальна гра, що розвиває кмітливість, ерудицію, винахідливість і пізнавальні інтереси школярів. Запитання формуються відповідно до віку та рівня знань учнів); квест (інтерактивна гра, що поєднує фізичні вправи з розумовими завданнями. Використовується у позаурочний час для підвищення рухової активності); флешмоб (організоване масове виконання танцювальних чи рухових елементів під музику, що сприяє згуртуванню учнів, підвищенню їхнього емоційного стану та розширенню соціальних зв'язків); смуга перешкод (фізична активність, що передбачає подолання штучних і природних перешкод, розвиває силу, витривалість, координацію й швидкість реакції. Завдання адаптуються до рівня підготовленості учнів).

Запропоновані організаційно-методичні умови сприяють покращенню фізичної

підготовленості старшокласників, підвищенню їхньої мотивації до занять спортом і формуванню здорового способу життя.

Висновки. Збільшення рівня фізичної активності позитивно впливає на фізичний розвиток учнів старшого шкільного віку. Результати дослідження підтвердили необхідність впровадження нових підходів до організації фізичного виховання серед учнів старших класів. Використання сучасних методик сприяє підвищенню інтересу до фізичної активності, що в довгостроковій перспективі позитивно вплине на здоров'я та загальний рівень фізичної підготовленості учнів старшого шкільного віку. Подальші дослідження спрямовані на розширення спектра методів залучення старшокласників до активного способу життя та вдосконалення підходів до фізичного виховання.

Список використаних джерел

1. Амелічкіна В.В., Шевчук Т.В. Рухова активність школярів – запорука здорового способу життя. *Студентська спортивна наука*: зб. наук. пр. Житомир: ПП «РУТА». 2015. С. 8–11.
2. Єлісєєва Д.С. Особливості рухової активності та стану здоров'я дітей старшого шкільного віку. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2014. №2. С. 33–37.
3. Романенко О.М. Стан рухової активності дітей старшого шкільного віку. *Актуальні питання фізичної культури: матеріали 6 Міжнар. електрон. наук.-практ. конф. студ. та молодих вчених*. Одеса. 2015. С. 8–9.
4. Федоренко Є.О. Рухова активність старшокласників, які навчаються в школах різних типів. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2013. №1. С. 54–57.
5. Томенко О., Матросов С. Відмінності в показниках соматичного здоров'я, рухової активності, теоретичної підготовленості й мотиваційно-ціннісної сфери старшокласників та студентів залежно від статі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка. 2018. №9 (83). С. 113–123.

Чеберяка Микола Олександрович,

магістрант 6М-ФК групи

спеціальності А4 Середня освіта (Фізична культура)

Факультету дошкільної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викл. Кузюра Г. М.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ФУТБОЛУ

Вступ. Фізична підготовка школярів у гуртках футболу є важливим компонентом вдосконалення, оскільки вона закладає основи для досягнення високих результатів на футбольному полі. Основна мета фізичної підготовки – це зміцнення здоров'я, розвиток витривалості, сили, швидкості, спритності та координації, що є необхідними для ефективної гри у футбол.

Вивченню проблеми вдосконалення навчально-тренувального процесу юних футболістів, особливо у середньому шкільному віці, присвячена досить значна кількість наукових досліджень. Доведено високу ефективність тренувальних програм з акцентом на збільшення обсягу фізичних навантажень для підвищення загальної та спеціальної фізичної підготовленості та перерозподіл тренувальних навантажень різної спрямованості, які передбачають програмування тренувальних навантажень в межах окремих мікро та мезоциклів з можливістю їх корекції залежно від результатів поточного тестування, застосування у тренувальному процесі додаткових тренувальних засобів, пошук найбільш оптимальних співвідношень між режимами тренування й відновлення [2, 4].

Водночас, сучасні вимоги до фізичної та функціональної підготовленості юних футболістів потребують подальшого вдосконалення наявних програм з їхньої фізичної підготовки, зокрема завдяки комплексному використанню інноваційних методик, що буде сприяти розвитку основних фізичних якостей, підвищенню загальної, спеціальної фізичної, функціональної підготовленості та ефективності навчально-тренувального процесу.

Мета: визначити методичні підходи до реалізації процесу фізичної підготовки учнів, які займаються в гуртках з футболу.

Методи: аналіз науково-методичної літератури, педагогічні спостереження.

Результати. На початкових етапах тренування у футболі акцент робиться на загальну фізичну підготовленість, яка включає в себе різноманітні вправи для зміцнення м'язів, покращення серцево-судинної системи та розвиток координаційних здібностей. Важливим елементом є розвиток витривалості, що дозволяє гравцям підтримувати високу інтенсивність гри протягом всього матчу, а також швидко відновлюватися після фізичних навантажень.

Важливим аспектом фізичної підготовки є індивідуальний підхід до кожного вихованця, оскільки фізичні можливості учнів можуть значно відрізнятись. Тому вчитель повинен враховувати вікові особливості, рівень підготовленості та індивідуальні потреби кожного учня. Вправи та навантаження мають бути різноманітними, щоб уникнути перевантаження і одночасно сприяти розвитку всіх необхідних фізичних якостей.

Формування фізичних якостей у середньому шкільному віці має свої характерні особливості. Вікові зміни, що відбуваються в організмі, сприяють удосконаленню роботи всіх його органів і систем, зокрема розвитку фізичних здібностей. На думку науковців, цей період є оптимальним для всебічного фізичного розвитку. Важливу роль у цьому процесі відіграє достатній рівень рухової активності.

Вибір засобів і методів для розвитку фізичних якостей залежить від правильного педагогічного підходу. Оскільки організм є цілісною системою, фізична підготовка повинна здійснюватися комплексно. Вік 10-14 років вважається сенситивним періодом для розвитку швидкості, спритності та гнучкості [2, 3].

У футболістів розвиток фізичних якостей має свої особливості.

Швидкість – це здатність футболіста виконувати дії за мінімальний проміжок часу в конкретних умовах. Ефективними засобами розвитку цієї фізичної якості є вправи в парах, причому інтервали відпочинку між ними повинні бути оптимальними для відновлення організму. Ті самі вправи можна використовувати для розвитку швидкісної витривалості, але при цьому слід обмежувати час відпочинку. Швидкість складається з кількох компонентів.

Основним засобом розвитку швидкісних якостей є вправи, що виконуються з максимальною (граничною) інтенсивністю протягом короткого часу (близько 15 с). Фахівці рекомендують для покращення швидкості використовувати вправи, спрямовані на збільшення частоти рухів. Важливу роль відіграє якісний розігрів м'язово-суглобового апарату, оскільки це допомагає запобігти травмам, таким як надриви чи розриви м'язових волокон. Оптимальним є включення таких вправ на початку основної частини навчально-тренувального заняття, після чого доцільно переходити до вправ на розвиток витривалості та сили [2].

Швидкість бігу у футболі має свої особливості, оскільки на неї впливають наявність м'яча і суперника, часті зміни опонентів, ігрових ситуацій та напрямків руху. Це вимагає застосування спеціальної техніки бігу, адаптованої до умов гри. Навчально-тренувальні заняття слід планувати поступово, забезпечуючи оптимальний час для відпочинку, що сприятиме ефективному тренувальному процесу юних футболістів. Фізичні вправи для розвитку швидкості можна поєднувати з різними методичними підходами, але важливо приділяти особливу увагу відновленню організму.

Спритність – це здатність швидко освоювати нові рухи (швидко навчатися) та адаптувати рухову діяльність до змінюваних ситуацій. З фізіологічного погляду спритність ґрунтується на «рухливих нервових процесах, тісно пов'язаних із координаційними можливостями ЦНС та її пластичністю». Цей організований процес функціонування організму сприяє формуванню складних рухів і швидкому перемиканню між біокінематичними ланцюгами, що часто спостерігається під час гри у футбол. Спритність у футболі має велике значення, оскільки під час гри часто виникають непередбачувані ситуації, що вимагають від гравців швидкої адаптації. Вікові періоди 8-9 та 11-12 років є сенситивними для розвитку цих якостей, тому в цей час важливо активно працювати над їхнім розвитком, збільшуючи обсяг навантажень за допомогою спеціальних тренувальних методів.

Таким чином, біологічні передумови сприяють розвитку спритності. Спорт безпосередньо орієнтований на удосконалення здатності швидко оцінювати ситуацію та виконувати необхідні рухи відповідно до обставин, що виникають у конкретний момент часу та в певному місці. Ефективними засобами для цього є: рухливі та спортивні ігри, вправи на попадання в ціль, акробатичні та гімнастичні спеціальні вправи, жонглювання м'ячем тощо.

Здатність виконувати амплітудні рухи в суглобах визначає рівень гнучкості організму. Оптимальні періоди для розвитку цієї якості – 9-11 і 14-16 років, в той час як вікові етапи 8-9, 12-14 і 16-17 років менш сприятливі для її формування. Гнучкість впливає на всі фізичні якості, такі як швидкість, витривалість, сила і спритність, оскільки вона залежить від форми суглобів, сухожилів, зв'язок та м'язів. Для розвитку гнучкості використовують як загально-розвиваючі, так і спеціальні вправи для суглобів опорно-рухового апарату. В залежності від типу роботи м'язів, можна застосовувати динамічні та статичні вправи: розтягування з чергуванням розслаблення та скорочення, а також фіксацію біокінематичного ланцюга в максимальній амплітуді рухів (20-25 секунд).

Сила визначається науковцями як здатність організму подолати зовнішній опір або протистояти йому завдяки м'язовим зусиллям. Для футболіста важливо мати змогу витримувати атаки суперників, виконувати різні види передач, ударів по м'ячу на відстань 30-40 м, а також виконувати інші дії силового характеру в ігрових ситуаціях і загалом у грі. Для розвитку сили використовують стрибкові, акробатичні та динамічні вправи на гімнастичних снарядах, а також вправи з обтяженням, вправи на тренажерах та силові тренування з власною вагою. Після кожного інтенсивного навантаження необхідно робити короткий відпочинок тривалістю 20-30 секунд для відновлення. При виборі методів розвитку силових якостей важливо орієнтуватися на їхнє правильне спрямування. Навантаження повинно бути збалансованим і враховувати організм як єдину систему. Вправи для розвитку сили повинні чергуватися з вправами для розслаблення. Особливо важливими для футболу є вправи, що сприяють зміцненню м'язів нижніх кінцівок.

Здатність молодого організму витримувати фізичне навантаження називають витривалістю. Найбільш сприятливий період для її розвитку – це весь час навчання в школі, за винятком 12-13 та 15-16 років. Витривалість розвивається під час боротьби з втомою. Для її покращення багато фахівців рекомендують біг в помірному темпі (10-30 хвилин) і заняття спортивними іграми (30-60 хвилин). Функціональні можливості організму, зокрема серцево-судинна та дихальна системи, визначають оптимальні умови для розвитку витривалості [1, 3].

Висновки. Загалом, фізична підготовка у гуртках футболу має мати комплексний характер і повинна бути збалансованою та різноманітною. Це дозволяє не лише покращувати фізичну підготовленість гравців, але й створює основу для подальшого технічного і тактичного вдосконалення, що є ключовим для досягнення успіху в футболі.

Список використаних джерел

1. Абдула А. Б. Контроль фізичної підготовленості футболістів на етапі спеціалізованої базової підготовки. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2018. Вип. 5. С. 9–12.
2. Віхров К. Основи методики навчання й тренування юних футболістів. *Фізичне виховання в школі*. №2. 2017. С. 10–13.
3. Гейтенко В. В., Пристинський В. М., Зайцев В. О. Теорія і методика дитячого та юнацького спорту. *Навчально-методичний посібник*. Слов'янськ: вид-во Б. І. Маторіна, 2021. 171 с.
4. Лобасюк В. Методика контролю рівня фізичної підготовленості футболістів. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2020. № 1. С. 29–32.

ФАКУЛЬТЕТ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ І ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

СЕКЦІЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ І ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Білик Олег Іванович,
магістрант 6М-Т групи
предметної спеціальності Середня освіта (Технології)
Факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Борисенко Н. А.

АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТЕЙ НАВЧАННЯ УЧНІВ ВИГОТОВЛЕННЮ ВИРОБІВ В ЕТНОСТИЛІ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

У сучасному суспільстві зростає інтерес до виробів народної творчості. Це зумовлено кількома факторами. По-перше, такі вироби є символом національної культури та спадщини, що сприяє формуванню почуття патріотизму та ідентичності. По-друге, в умовах швидкого розвитку технологій і масового виробництва вироби, виготовлені вручну, набувають особливої цінності завдяки своїй унікальності та ексклюзивності, що підвищує їхню популярність серед покупців. До того ж, вони часто асоціюються з натуральними матеріалами та екологічністю.

Зважаючи на те, що сучасна споживча культура надає перевагу виробам, які зберігають традиції та відображають народне мистецтво, перед освітньою сферою постає важливе завдання – ознайомлювати здобувачів освіти зі зразками народної творчості, виховувати в них повагу до культурної спадщини та заохочувати до створення власних унікальних творів. Особливо актуальним сьогодні є задоволення освітніх потреб у формуванні духовних і матеріальних цінностей, а також створення умов для самовираження, самореалізації та розвитку особистості.

Низка науковців, а саме: Є. Антонович, В. Бойчук, Н. Кузан, Л. Масол, Н. Ничкало, Л. Оршанський, В. Радкевич, З. Резніченко, Л. Савка, О. Сидоренко, В. Титаренко у своїх дослідженнях довели значний вплив декоративно-ужиткового мистецтва на естетичне, моральне та трудове виховання учнівської й студентської молоді.

Метою статті є аналіз можливостей навчання учнів виготовленню виробів в етностилі на уроках технологій.

Українське народне мистецтво багате на традиційні техніки створення декоративно-ужиткових виробів, вивчення яких не лише формує художній смак учнів, а й сприяє їхньому естетичному розвитку та глибшому розумінню краси.

Специфіка навчання учнів виготовленню виробів в етностилі на уроках технологій полягає в реалізації навчальних цілей через проєктну діяльність. Такий підхід сприяє формуванню універсальних навичок, необхідних сучасній особистості, зокрема вміння розв'язувати дослідницькі, художньо-конструкторські та технологічні завдання як у груповій, так і в індивідуальній роботі.

Згідно з технологічним компонентом освітньої галузі «Технології» в чинному Державному стандарті базової та повної загальної середньої освіти, серед ключових вимог до рівня підготовки учнів є оволодіння основними техніками та технологіями декоративно-ужиткового мистецтва, характерними для певного регіону. Навчальний процес передбачає опанування всього шляху створення виробу – від творчого задуму до його практичного втілення. Важливим аспектом є застосування як традиційних, так і сучасних методів обробки природних матеріалів, а також поєднання естетичних і функціональних вимог, що є основою декоративно-ужиткового мистецтва в процесі проєктування та виготовлення виробів.

Декоративно-ужиткове мистецтво є джерелом формування етностилю, який ґрунтується на різноманітності матеріалів, технік виготовлення, вдосконаленні форм, розвитку орнаментальних традицій і колористики. Переосмислення народної мистецької

спадщини як джерела натхнення для створення нових дизайнерських виробів є ключовим аспектом у процесі формування етностилю [1].

Історія розвитку етнічного стилю в Україні має глибоке коріння, що сягає тисячоліть. Протягом цього часу культура народу безперервно збагачувалася новими елементами, поєднуючи духовні та матеріальні надбання, що визначали особливості предметного світу українців.

Етностиль є відображенням самобутності, художнього світогляду певного народу чи культурного регіону, що виявляється у створених предметах. Він є основою для дизайнерського проєктування сучасних виробів, важливим чинником розвитку духовної та матеріальної культури, а також стимулом для підприємницької діяльності та впровадження інновацій.

Практика використання народних мистецьких традицій у процесі проєктування виробів в етностилі учнями профільної школи є цілком обґрунтованою.

Етностиль слугує основою для створення культуротворчого середовища, у якому учні стають активними творцями. Вони розвивають здатність втілювати власні ідеї, поєднуючи емоційно-вольові зусилля, інтелектуальні здібності та ручні навички. Така діяльність сприяє формуванню практичних умінь, навчанню підприємливості, вмінню долати труднощі та знаходити ефективні рішення для реальних життєвих ситуацій.

Отже, опанування етностилю допомагає не лише створювати корисні та естетично довершені вироби, а й приносити радість собі та оточуючим, усвідомлено змінювати український простір на краще. Завдяки цьому формується впізнаваний на міжнародному рівні культурно-мистецький образ України.

Список використаних джерел

1. Мачача Т. С. Етностиль як основа дизайн-проєктування нових виробів учнями профільної середньої технологічної освіти. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасного дизайну», м. Київ, 23 квітня 2020 року. Київ : КНУТД, 2020. У 2 томах. Том 2. С. 311-315. URL: <http://surl.li/ddmg>.

Бочерова Каріна Миколаївна,

студентка 11-Т групи

спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології)

Ісаєв Дмитро Дмитрович,

студент 21а-Т групи

спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології)

Факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Шевель Б. О.

ЕКОНОМІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Вступ. Сучасний ринок праці висуває високі вимоги до рівня підготовки випускників закладів загальної середньої освіти, серед яких важливе місце займає економічна компетентність. Вона передбачає здатність раціонально використовувати ресурси, планувати витрати, аналізувати економічну доцільність технологічних процесів.

Уроки технологій є ефективним середовищем для формування економічних навичок, оскільки поєднують теоретичні знання з практичною діяльністю, що сприяє розвитку підприємницького мислення, уміння аналізувати витрати та доходи, приймати раціональні економічні рішення. Завдяки виконанню проєктних і творчих завдань учні отримують можливість моделювати реальні виробничі процеси, розраховувати собівартість виробів, визначати потенційний прибуток та оцінювати економічну доцільність своїх рішень. Важливу роль відіграє також розвиток навичок командної роботи, пошуку альтернативних шляхів економії ресурсів, планування та організації виробничих процесів, що є необхідним для майбутньої професійної діяльності та підприємницької ініціативи.

Під час виконання навчальних проєктів учні набувають досвіду планування ресурсів, оцінювання собівартості виробів, розрахунку рентабельності, що є важливими складовими економічної грамотності. Завдяки такому підходу технологічна освіта сприяє формуванню фінансової відповідальності, самостійності та здатності ефективно використовувати ресурси в майбутній професійній діяльності.

Метою статті є дослідження ролі економічної компетентності у процесі професійної підготовки учнів на уроках технологій, визначення основних методів та прийомів її формування, а також аналіз впливу економічної грамотності на майбутню професійну діяльність учнів.

Результати. Формування економічної компетентності учнів на уроках технологій здійснюється через:

1. Проєктну діяльність, у рамках якої учні планують бюджет проєкту, аналізують витрати на матеріали та обладнання.
2. Моделювання економічних ситуацій, що допомагає розвивати навички прийняття рішень, оцінки рентабельності технологічних процесів.
3. Інтеграцію економічних знань у практичні завдання, де учні обґрунтовують вибір матеріалів та технологій з економічної точки зору.
4. Використання цифрових технологій, що сприяють аналізу ринку, розрахунку собівартості продукції та формуванню підприємницького мислення.

Застосування таких методів сприяє підвищенню рівня економічної грамотності учнів, розвитку їх підприємницьких навичок та підготовці до професійної діяльності в умовах ринкової економіки.

Одним із прикладів використання цифрових технологій під час формування економічних навичок на уроках технологій є створення та аналіз бізнес-плану за допомогою електронних таблиць (наприклад, у Microsoft Excel або Google Sheets).

Нижче наведемо орієнтовні етапи:

1. Розробка бізнес-ідеї: учні обирають виріб або послугу, які вони планують виготовити в межах навчального проєкту.
2. Розрахунок витрат: використовуючи електронні таблиці, учні вносять дані про вартість матеріалів, інструментів, електроенергії та інших ресурсів.
3. Формування бюджету: таблиці дозволяють автоматично розрахувати собівартість виробу та визначити можливий прибуток, якщо товар буде реалізовуватися.
4. Візуалізація даних: за допомогою діаграм учні можуть проаналізувати співвідношення витрат і прибутків, що допомагає приймати обґрунтовані економічні рішення.
5. Презентація проєкту: використання Canva, Prezi або Google Slides допомагає представити результати розрахунків та обґрунтувати економічну доцільність проєкту.

Такий підхід сприяє розвитку фінансової грамотності, аналітичного мислення та навичок роботи з цифровими інструментами, що є важливими для майбутньої професійної діяльності.

Висновки. Економічна компетентність є важливою складовою професійної підготовки учнів на уроках технологій, оскільки вона формує у них навички раціонального використання ресурсів, планування витрат, оцінки економічної доцільності виробничих процесів та прийняття обґрунтованих рішень у майбутній професійній діяльності, сприяє розвитку фінансової грамотності, вміння аналізувати ринок, прогнозувати можливі ризики та оцінювати ефективність власної діяльності, що є необхідним для успішної адаптації до сучасних умов праці та підприємницької діяльності.

Вона допомагає формувати відповідальне ставлення до ресурсів, розвивати навички фінансового планування, а також сприяє інтеграції технологічних знань з реальними економічними умовами. Використання проєктного методу, аналіз економічної доцільності рішень та застосування цифрових технологій у освітньому процесі підвищує рівень підготовки учнів, сприяючи їхній успішній професійній реалізації в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Назаренко Т. Г. Формування в учнів ліцею економічної компетентності. *Проблеми сучасного підручника*. 2018. Вип. 20. С. 261-271.
2. Несененко П. П., Артеменко О. А., Патлатой О. Є. Сучасні економічні теорії : навчальний посібник. Одеса : ОНЕУ, 2017. 326 с.
3. Новікова Л. М. Формування економічних знань учнів профільних класів в умовах довузівської підготовки: дис. ...канд. пед. наук: спец. 13.00.09. Харків., 2003. 177 с.
4. Олійник Н. Ю. Підготовка студентів до викладання економіки в школі на засадах компетентнісного підходу. *Соціально-економічний розвиток України в XXI столітті: проблеми, пріоритети і перспективи: матеріали II Міжнародно-практичн. конф. Кам'янець-Подільський*, 2009. С. 84–88.

Вердієв Руслан Тимурович,

магістрант 6М-Т групи

спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології)

Факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Маринченко І. В.

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МОДУЛЯ «ДИЗАЙН ПРЕДМЕТІВ ІНТЕР'ЄРУ»

Вступ. Естетична компетентність є важливим складником загальної культури особистості, що визначає здатність людини сприймати, аналізувати та оцінювати естетичні явища, а також формувати власні творчі рішення у сфері дизайну. Вона базується на системному поєднанні чуттєвого досвіду, мистецьких знань і практичних навичок, що сприяє гармонійному розвитку особистості (Л. Масол, О. Рудницька, В. Орлов).

Процес формування естетичної компетентності набуває особливої значущості у старшій школі, де освітні програми спрямовані на розвиток творчого потенціалу учнів. Зокрема, вивчення модуля «Дизайн предметів інтер'єру» сприяє активному залученню учнів до художньо-проектної діяльності, що не лише розширює їхнє уявлення про естетичні засади дизайну, але й формує здатність до самостійного створення естетично виразних та функціональних об'єктів (Н. Миропольська, О. Локшина) [1].

Крім того, дослідження таких науковців, як Ю. Бабанський, В. Сухомлинський та Б. Лихачов, підкреслюють, що естетичне виховання відіграє ключову роль у розвитку креативного мислення та емоційного інтелекту учнів, стимулюючи їхню здатність до художньо-образного моделювання, гармонізації простору та розуміння стилістичних особливостей предметного середовища. Таким чином, вивчення основ дизайну в старшій школі стає важливим засобом розвитку не лише естетичних уподобань учнів, а й їхньої здатності до творчого самовираження та проектної діяльності [1].

Метою статті є аналіз особливостей йормування естетичної компетентності старшокласників у процесі вивчення модуля «Дизайн предметів інтер'єру».

Результати. Естетична компетентність є багатовимірним утворенням, що охоплює знання основ композиції, кольорознавства, стилістики, закономірностей художнього формоутворення, а також розуміння принципів гармонізації предметного середовища. Вона передбачає не лише здатність аналізувати художні твори та дизайнерські об'єкти, але й уміння інтерпретувати їх у контексті історичних і культурних традицій. Важливим компонентом цієї компетентності є розвиток емоційно-чуттєвого сприйняття естетичних явищ, що сприяє формуванню особистісного художнього смаку та креативного мислення [3].

У шкільному курсі технологій естетична компетентність формується через вивчення дизайну як складника сучасного середовища. Учні знайомляться з основами предметного, графічного та інтер'єрного дизайну, засвоюють принципи ергономіки та композиційного моделювання. Значну роль у цьому процесі відіграють практичні завдання, що передбачають

створення власних проєктів, розробку дизайнерських концепцій і застосування сучасних матеріалів і технологій.

Інтеграція естетичних засад у процес технологічного навчання сприяє розвитку просторового мислення, здатності до естетичного моделювання та критичного оцінювання власних і чужих творчих рішень. Таким чином, вивчення дизайну в межах шкільного курсу технологій стає ефективним засобом формування не лише професійних навичок, а й загальнокультурних компетентностей, необхідних для гармонійного сприйняття та вдосконалення навколишнього середовища.

Методи формування естетичної компетентності [1]:

1. Проектна діяльність. Проектна діяльність є важливим методом формування естетичної компетентності, оскільки вона надає учням можливість практично застосувати свої знання та творчі здібності. Робота над власними дизайнерськими проєктами дає змогу не лише виявити індивідуальні стилістичні вподобання, але й враховувати функціональність, ергономіку та естетичну привабливість об'єкта. Цей метод сприяє розвитку уміння працювати з різними матеріалами, технологіями, а також формує навички планування і реалізації концепцій у сфері дизайну. Важливим аспектом є й інтеграція міжпредметних зв'язків, коли учні поєднують знання з історії мистецтва, архітектури, технологій та екології в рамках одного проєкту.

2. Аналіз ідей та творів мистецтва. Ознайомлення з роботами відомих дизайнерів, аналіз інтер'єрних рішень, архітектурних пам'яток та інших мистецьких творів є потужним інструментом для розвитку естетичного смаку учнів. Вивчення різноманітних стилів, течій і напрямів у дизайні допомагає формувати цілісне уявлення про естетичні принципи і методи роботи в різних історичних і культурних контекстах. Окрему увагу варто приділяти сучасним дизайнерським тенденціям, що допомагає учням орієнтуватися в актуальних напрямках творчої діяльності. Крім того, аналіз ідей і творів мистецтва сприяє розвитку критичного мислення та здатності обґрунтовувати власні естетичні вибори.

3. Практичні завдання. Практичні завдання, такі як виготовлення макетів, моделювання інтер'єрних об'єктів чи створення моделей меблів, є важливим компонентом формування естетичних навичок учнів. Вони дозволяють не лише закріпити теоретичні знання, але й набувати практичного досвіду в застосуванні дизайнерських принципів. Через виконання практичних завдань учні опановують основи проектування, вивчають технологічні процеси виготовлення об'єктів, розвивають просторову уяву та здатність до деталізованого бачення результату своєї роботи. Таким чином, ці завдання сприяють розвитку аналітичних і творчих здібностей, а також допомагають формувати естетичне бачення предметного світу.

4. Інтерактивні методи навчання. Інтерактивні методи навчання, включаючи використання мультимедійних технологій, віртуальних екскурсій, презентацій та інших цифрових засобів, значно урізноманітнюють процес навчання та роблять його більш динамічним і цікавим. Віртуальні екскурсії до відомих дизайнерських студій, музеїв, архітектурних пам'яток дають можливість учням побачити різноманіття дизайнерських підходів у реальному світі. Мультимедійні презентації, інтерактивні заняття дозволяють учням глибше поринути в процес навчання, залучаючи їх до активної участі в дискусіях, аналітичних обговореннях та спільних проєктних розробках. Це сприяє розвитку їхніх комунікативних і творчих навичок, а також підвищує рівень зацікавленості та мотивації до навчання.

Таким чином, поєднання різних методів формування естетичної компетентності дозволяє створити умови для гармонійного розвитку учнів, сприяє їхній здатності не лише створювати естетично привабливі об'єкти, але й критично оцінювати навколишнє середовище, розвивати власний художній смак і креативне мислення.

Вивчення модуля «Дизайн предметів інтер'єру» має велике значення для розвитку естетичних, творчих та практичних навичок старшокласників. Цей курс сприяє формуванню у учнів не лише естетичного світогляду, а й здатності до самовираження, оскільки надає їм можливість створювати власні проєкти, поєднуючи художні та функціональні елементи в єдине ціле. Важливим аспектом є також глибше розуміння взаємозв'язку між формою,

функцією та матеріалом при створенні гармонійного простору, що є основою для формування професійних навичок у сфері дизайну.

Учні, вивчаючи основи дизайну інтер'єру, освоюють концептуальні та практичні підходи до планування простору, створення композицій, використання кольору, текстур і матеріалів. Ці знання дають їм змогу краще розуміти, як кожен елемент інтер'єру впливає на загальний вигляд простору, його функціональність і атмосферу. Розуміння цього взаємозв'язку важливе не лише для створення естетично привабливих, але й комфортних і зручних середовищ.

Здобуті в ході вивчення модуля знання є не лише корисними в освітньому процесі, а й можуть стати основою для майбутньої професійної діяльності. Вони відкривають можливості для кар'єри в галузях дизайну інтер'єрів, архітектури, мистецтва, а також у суміжних сферах, де вимагається поєднання творчих здібностей і технічних знань. Крім того, такі навички допомагають розвивати критичне мислення, підвищують здатність до аналізу та оцінки різноманітних естетичних і функціональних рішень у створенні інтер'єрів, що є важливими як для професійної, так і для повсякденної діяльності.

Також, цей модуль сприяє розвитку комунікативних і проєктних навичок учнів. Під час роботи над проєктами вони навчаються працювати в команді, презентувати свої ідеї та відстоювати власні дизайнерські рішення. Це допомагає розвивати не лише творчі, а й організаційні здібності, які є важливими у будь-якій професійній діяльності, пов'язаній з дизайном.

Таким чином, вивчення модуля «Дизайн предметів інтер'єру» не лише розвиває естетичну компетентність учнів, але й готує їх до професійних викликів, надаючи цінні навички для реалізації їхніх творчих і професійних амбіцій у майбутньому.

Висновки. Формування естетичної компетентності в процесі вивчення модуля «Дизайн предметів інтер'єру» є важливим завданням сучасної освіти. Використання інтерактивних методів, проєктної діяльності та аналізу естетичних об'єктів сприяє розвитку творчих здібностей учнів, їхньої здатності гармонійно облаштовувати простір і застосовувати отримані знання у практичній діяльності. Таким чином, естетична компетентність стає важливим інструментом формування особистості, здатної до критичного мислення та творчого самовираження..

Список використаних джерел

1. Виноградова А., Пуляк О. Методика формування естетичної компетентності старшокласників у процесі вивчення навчального модуля «Дизайн предметів інтер'єру» на уроках технологій. *Наукові праці студентів*. 2020. С. 11-12.
2. Томашевський В.В. Теоретичні і методичні засади формування естетичної культури майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти: монографія. Кривий Ріг: КДПУ, 2019. 400 с.
3. Березюк О., Тимченко М. Формування творчих здібностей майбутніх дизайнерів засобами художньо-проєктної діяльності: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2021. 250 .

Гапотченко Данило Андрійович,

студент групи 41-Т,

спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології)

Факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц., ст. викл. Шакотько В. В.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Використання штучного інтелекту (ШІ) в освіті набуває все більшої популярності, що обумовлено потребою у модернізації навчального процесу. Сучасні виклики, зокрема, необхідність дистанційного навчання, індивідуалізація освітніх траєкторій та підвищення якості освітніх послуг, ставлять питання ефективного впровадження ШІ у навчальні

практики. ШІ здатний оптимізувати освітній процес, забезпечуючи більш гнучкі та ефективні підходи до навчання.

Війна в Україні, та інші подібні події, показали необхідність адаптації освітнього процесу до швидких змін, та впровадження технологій, котрі дозволяють продовжувати навчання в будь-яких умовах. ШІ, є саме тією технологією, котра здатна надати таку можливість. Серед напрямків використання штучного інтелекту в освіті варто зробити акцент на підготовці учнів до використання сервісів ШІ для проектування і моделювання виробів на уроках трудового навчання та технологій.

Метою дослідження є визначення ефективних шляхів інтеграції ШІ в освітній процес з урахуванням етичних, соціальних та технологічних аспектів на прикладі використання сервісів ШІ для створення технологічної карти та ескізів виготовлення одного із виробів на заняттях з трудового навчання.

Проблеми використання штучного інтелекту в освіті є предметом досліджень значної кількості педагогів та науковців. Ці питання в своїх працях висвітлювали вітчизняні дослідники М. Бойко [2], Н. Морзе в співавторстві з Л. Варченко-Троценко, Т. Терлецькою, Є. Смирновою-Трибульською [1], зарубіжні науковці Ю. Яухіайнен та А. Герра [3], Р. Й. Крумсвік [4] та інші.

Використання штучного інтелекту (ШІ) в трудовому навчанні школярів є не просто можливим, а й необхідним кроком для підготовки майбутнього покоління до реалій сучасного світу. ШІ дозволяє адаптувати навчальний процес до індивідуальних потреб кожного учня.

У ході дослідження моделювався процес розробки технологічної карти з використанням генеративних сервісів штучного інтелекту. Трьом різним сервісам ШІ на першому етапі пропонувалось створити опис послідовності створення виробу з дерева (підставки для смартфона), який відповідає програмі з трудового навчання 7-го класу.

На другому етапі пропонувалось створити технологічну карту у вигляді таблиці з стовпчиками «№ операції», «Опис операції», «Ілюстрація операції», «Інструменти та обладнання». За зразок технологічної карти було взято описи технологічної послідовності виготовлення виробу з підручника Технології для 7-го класу [3, с. 223-227].

Як результат була отримана таблиця (рис. 1). Цю таблицю необхідно було доповнити ілюстрацією виконання операцій. Для цього для сервісів ШІ Gemini та Copilot були зроблені відповідні запити. Малюнки створені цими сервісами подані на рис. 2.

Висновки. Використання ШІ дозволяє значно підвищити ефективність навчального процесу, забезпечуючи індивідуалізований підхід до кожного учня та автоматизацію рутинних завдань. Результати проведеного дослідження дають можливість зробити висновки, що використання штучного інтелекту може забезпечити формування в учнів уявлень про планування виробничих процесів, уміння моделювати процес створення виробу.

Список використаних джерел

1. Морзе, Н. В., Варченко-Троценко, Л. О., Терлецька, Т. С., & Смирнова-Трибульська, Є. М. Штучний інтелект у ролі асистента вчителя початкової школи. Електронне наукове фахове видання «Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету», (15), 2023. 97–115. <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2023.158>
2. Бойко В. Д., Василенко М. Д. «Розумне місто» в контексті системи штучного інтелекту та великих даних: можливі стратегії, ризики. Комунальне господарство міст, 2021, том 1, випуск 161. С. 241-249.
3. Технології : підруч. для 7 кл. закл. загал. серед. освіти / [І. Ю. Ходзицька, О. В. Горобець, О. Ю. Медвідь та ін.]. Харків. : Вид-во «Ранок», 2024. 240 с.
4. Jauhainen J. S, Guerra A. G. Generative AI and ChatGPT in School Children's Education: Evidence from a School Lesson. Sustainability. 2023. 15(18):14025. <https://doi.org/10.3390/su151814025>
5. Krumsvik, R. J. Adaptive learning tools and artificial intelligence in schools –some trends. Nordic Journal of Digital Literacy. Vol.18, 2023/ Iss.1, <https://doi.org/10.18261/njdl.18.1.1>

Гаруст Дмитро Олексійович, Рева Сергій Вікторович,
магістранти 6М-Т групи
спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології)
Факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Шевель Б. О.

ВИКОРИСТАННЯ STEM-ПІДХОДУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО МИСЛЕННЯ В УЧНІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Вступ. Сучасна освіта орієнтована на підготовку учнів до реальних викликів життя та професійної діяльності. Одним із ефективних підходів до формування ключових компетентностей є STEM-освіта (Science, Technology, Engineering, Mathematics). Впровадження STEM-підходу в освітній процес сприяє розвитку аналітичного та критичного мислення, а також формуванню навичок застосування наукових знань у практичних завданнях. Однією з важливих складових STEM-освіти є розвиток економічного мислення учнів, яке допомагає їм зрозуміти механізми раціонального використання ресурсів, фінансового планування та прийняття обґрунтованих рішень.

Метою використання STEM-підходу на уроках технологій є формування у школярів економічного мислення через інтеграцію науково-технічних знань із практичними аспектами економіки. Це передбачає розвиток здатності до аналізу, планування та оцінки ефективності використання ресурсів у процесі виконання технологічних проєктів. Також важливо навчити учнів застосовувати математичні розрахунки для визначення витрат матеріалів, оцінювати рентабельність виготовлення виробів та розуміти вплив економічних чинників на технологічні процеси.

Метою цієї статті є дослідження можливостей застосування STEM-підходу на уроках технологій для розвитку економічного мислення в учнів. Зокрема, розглядаються способи інтеграції наукових, технологічних, інженерних та математичних компонентів у навчальний процес, що сприяє формуванню навичок аналізу, планування та ефективного використання ресурсів у практичній діяльності.

Результати. Застосування STEM-підходу на уроках технологій сприяє:

Формуванню економічного мислення – учні набувають навичок аналізу витрат, планування бюджету проєктів та оцінки рентабельності виготовленої продукції. Вони вчаться обґрунтовувати економічну доцільність своїх рішень та знаходити оптимальні шляхи використання ресурсів.

Розвитку практичних навичок – інтеграція технологічних знань із економічними розрахунками допомагає учням навчитися ефективно використовувати матеріали, інструменти та час. Це сприяє формуванню відповідального ставлення до ресурсів та їх економічного використання.

Підвищенню мотивації до навчання – завдяки використанню реальних проєктів та моделювання економічних процесів учні бачать практичну користь від набутих знань. Вони стають більш зацікавленими у вивченні технологічних дисциплін та економічних аспектів виробництва.

Інтеграції міждисциплінарного підходу – взаємопов'язане використання знань із математики, фізики, економіки та технологій формує у школярів цілісне уявлення про зв'язок між наукою та економічними реаліями. Це допомагає краще розуміти складні процеси та знаходити творчі рішення для їх оптимізації.

Розвитку підприємницьких компетентностей – учні вчаться оцінювати ринок, розраховувати собівартість та конкурентоспроможність продукції, що може стати основою для подальшої професійної діяльності. Вони також освоюють навички управління проєктами, ведення переговорів та пошуку інвестицій.

Наведемо приклад застосування STEM-підходу на уроках технологій.

Тема уроку: Виготовлення екологічної моделі будинку

Мета:

Розвинути економічне мислення через аналіз вартості матеріалів і рентабельності будівництва.

Інтегрувати знання з фізики, математики, технологій та економіки.

Навчити учнів працювати над спільним проєктом, використовуючи інженерний підхід.

Етапи роботи

1. Постановка проблеми

Учні отримують завдання створити модель будинку, який буде енергоефективним та економічно вигідним. Вони мають врахувати вибір матеріалів, витрати електроенергії, особливості утеплення та можливість використання відновлюваних джерел енергії.

2. Математичні розрахунки

Визначають розміри будівлі та необхідну кількість матеріалів.

Розраховують площу стін, вікон та даху для визначення витрат теплоізоляційних матеріалів.

3. Науковий підхід (фізика та інженерія)

Досліджують теплопровідність різних матеріалів, щоб визначити найбільш ефективний утеплювач.

Аналізують, як можна використовувати сонячну енергію для обігріву приміщення.

4. Технологічний процес

Учні розробляють креслення, створюють макет будівлі з картону, дерева або інших матеріалів.

Виконують моделювання за допомогою програм (наприклад, Tinkercad або SketchUp).

5. Економічні розрахунки

Визначають вартість матеріалів та розраховують собівартість проєкту.

Порівнюють витрати на традиційні та енергоефективні технології.

Обґрунтовують економічну доцільність вибору матеріалів.

6. Презентація та оцінка

Учні презентують свої моделі будинків, пояснюють вибір матеріалів, способи енергозбереження та проводять підрахунок вартості будівництва.

7. Очікувані результати

Учні розвинули навички економічного аналізу та прогнозування витрат.

Навчаться приймати обґрунтовані рішення щодо вибору матеріалів і технологій.

Отримають досвід командної роботи над проєктами.

Побачать практичне застосування STEM-дисциплін у реальному житті.

Цей підхід допомагає учням не лише засвоїти навчальний матеріал, а й отримати досвід вирішення реальних інженерно-економічних задач.

Висновки. STEM-освіта відкриває нові можливості для розвитку економічного мислення учнів на уроках технологій. Інтеграція природничих, математичних та інженерних знань із економічною складовою сприяє не лише підготовці учнів до майбутньої професійної діяльності, а й формуванню критичного мислення, навичок раціонального використання ресурсів і підприємницької ініціативи. Упровадження STEM-підходу дозволяє зробити освітній процес більш практико-орієнтованим і наближеним до реальних умов сучасного ринку праці, що є важливим аспектом підготовки молодого покоління до успішної професійної реалізації.

Список використаних джерел

1. Земка О. В. Модель формування підприємницької компетентності у майбутніх учителів технологій. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Київ. 2017. Серія 16. Вип. 29(39). С. 110–114.
2. Зязюн І. А. Освітні парадигми та педагогічні технології у вимірах філософії освіти. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія : Педагогічні науки. 2011. Т. 1, Вип. 33. С. 22-27. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2011_1.
3. Інтерактивні технології навчання : теорія, практика, досвід : метод. посібн. / авт. укл. : О. Пометун, Л. Пироженко. Київ : АПН, 2019. 136 с.

4. Ковальчук В. І. Ефективний урок: технології, структура, аналіз. Київ : Шк. світ, 2011. 120 с.
5. Ковтун Г. І., Мартиненко О. В. До питання формування економічної компетентності учнів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 4. С. 135–144.

Давиденко Сергій Олегович,

магістрант 6М-Т групи

спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології)

Факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф., член-кореспондент НАПН України Курок В. П.

РОЗВИТОК ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ ПРОЄКТУВАННЯ ТА ВИГОТОВЛЕННЯ СКЛАДАНОГО СТІЛЬЦЯ

У сучасному освітньому просторі особливого значення набуває формування технологічної компетентності учнів старшої школи, що передбачає розвиток знань, умінь і навичок, необхідних для реалізації інженерних та дизайнерських проєктів [1]. Сучасні освітні підходи вимагають інтеграції теоретичних знань із практичною діяльністю, що сприяє розвитку критичного мислення та творчого підходу до вирішення технологічних завдань. Одним із ефективних методів є проєктно-технологічна діяльність, яка дозволяє учням отримати реальний досвід у розробленні, конструюванні та виготовленні різноманітних виробів.

Виготовлення складаного стільця є одним із ефективних способів набуття практичного досвіду в технологічному навчанні. Це завдання включає не лише розробку конструкції, але й врахування економічних, екологічних та естетичних аспектів виробу [2]. Проєктування та виготовлення складаного стільця сприяє формуванню навичок роботи з матеріалами, інструментами та технологіями, необхідними для практичної діяльності. Учні вчаться застосовувати отримані знання у реальних умовах, що є важливим етапом їхньої професійної орієнтації.

Технологічна компетентність є важливим складником ключових компетентностей, що формуються в учнів в умовах загальної освіти. Вона включає в себе вміння аналізувати конструктивні особливості виробів, планувати технологічні процеси, використовувати відповідні матеріали та технології для виробництва, а також оцінювати результат і шукати можливості для його вдосконалення [3]. Сформована технологічна компетентність дає учням можливість не тільки розуміти принципи роботи різних механізмів, але й забезпечує готовність до застосування знань у практичних ситуаціях. Важливим аспектом є здатність приймати ефективні рішення при виборі інструментів і матеріалів, оцінюванні ризиків, а також здійсненні технологічних змін і вдосконаленні виробничих процесів.

Розвиток технологічної компетентності в учнів сприяє інтеграції знань з різних дисциплін, таких як фізика, математика, інформатика та мистецтво [4]. Це дозволяє не лише підвищити практичні навички, але й сприяє розвитку креативного мислення, критичної оцінки ситуацій та раціональних підходів до вирішення технічних задач. Учні, маючи практичний досвід роботи з кресленнями, розрахунками та інженерними методами аналізу, отримують потужну базу для подальшого професійного розвитку у таких сферах, як інженерія, дизайн та виробництво [5].

Проєктування складаного стільця є багатогранним і складним процесом, що передбачає кілька основних етапів, кожен з яких має важливе значення для кінцевого результату [6]. Ось основні етапи:

1. *Аналіз потреб і формулювання завдання* – цей етап включає визначення функціональних характеристик виробу, таких як максимальна навантажувальна здатність, комфорт, простота складання та зберігання. Крім того, важливо обговорити критерії якості, включаючи безпеку, зручність і довговічність. Необхідно також оцінити вимоги до

конструкції, враховуючи обмеження щодо розмірів, форм та можливих варіантів застосування [7]

2. *Розроблення ескізів і технічного креслення.* На цьому етапі учні використовують комп'ютерні технології (САПР) або традиційне креслення для моделювання майбутнього виробу. Розробка ескізів дозволяє створити візуальне уявлення про конструкцію, а технічні креслення забезпечують точність і відповідність стандартам для подальшого виготовлення. Залучення комп'ютерних програм дозволяє учням ознайомитися з сучасними інженерними інструментами [8].

3. *Вибір матеріалів* – вибір матеріалів є одним з ключових аспектів проектування. Порівняння характеристик деревини, металу, пластику, їхня екологічність, довговічність і міцність мають важливе значення для забезпечення якості виробу. Під час вибору матеріалів учні враховують не тільки фізичні властивості, але й економічні та екологічні фактори [9].

4. *Розрахунок навантажень і міцності* – учні застосовують основи механіки для визначення допустимих навантажень на конструкцію. Важливо не лише забезпечити необхідну міцність, але й оптимізувати конструкцію з точки зору безпеки та ергономіки. В цьому контексті розрахунки можуть включати визначення оптимальних розмірів елементів та забезпечення їхньої стійкості до різних навантажень [10].

5. *Виготовлення та тестування конструкції.* Етап виготовлення включає:

- підготовку матеріалів та їх обробку;
- збирання деталей згідно з кресленням;
- використання механічних з'єднань (шурупи, болти, клейові з'єднання);
- остаточну обробку виробу (шліфування, фарбування, лакування);
- перевірку якості збірки, тестування механізмів складання та розкладання.

Після виготовлення учні проводять тестування стільця, перевіряючи його на міцність, стабільність, зручність у використанні. Оцінка якості виробу базується на критеріях функціональності, безпеки, довговічності та естетичності.

6 *Аналіз і рефлексія.* Завершальний етап передбачає:

- оцінювання якості виготовленого виробу;
- визначення можливих покращень конструкції;
- самоаналіз роботи та висновки щодо набутих компетентностей;
- обговорення альтернативних підходів до виготовлення аналогічних виробів.

Проектування та виготовлення складаного стільця є ефективним засобом розвитку технологічної компетентності учнів старшої школи. Цей процес сприяє розвитку критичного мислення, креативності та практичних навичок, необхідних для подальшої професійної діяльності у сфері інженерії, дизайну та виробництва [1, 4]. Учні отримують практичний досвід роботи з інструментами, матеріалами та технологічними процесами, що готує їх до реальних виробничих умов [7, 8]. Інтеграція сучасних технологій і традиційних методів забезпечує високий рівень підготовки, сприяє професійному самовизначенню та формує відповідальне ставлення до праці [9, 10].

Отже, технологічна освіта є важливим складником загального розвитку особистості та підготовки до життя в сучасному світі. Вона сприяє формуванню ключових компетентностей, необхідних не лише для професійної діяльності, але й для повсякденного життя. Залучення учнів до реальних технологічних процесів розширює їхні можливості, підвищує мотивацію до навчання та допомагає формувати навички, що будуть корисними у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Богуш, В. І. Технологічна освіта в школі: теорія і методика. Київ: Вища школа, 2010.
2. Кравченко, І. М. Методика викладання технологій у старшій школі. Київ: Педагогічна думка, 2017.
3. Чумаченко, В. В. Основи проектування та виготовлення виробів. Харків: ХНУ, 2015.
4. Кулініч, І. О. Технологічна компетентність учнів у процесі навчання. Київ: Нова школа, 2012.
5. Горбач, Н. І. Інженерно-технічні аспекти сучасних виробів. Львів: Львівський політехнічний університет, 2016.

6. Курок В. П., Воїтелева Г. О. Наукові дослідження в підготовці майбутніх учителів трудового навчання та технологій: навчальний посібник для студентів спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) / За редакцією В. П. Курок. Глухів:, 2018. 240 с.
7. Назаренко, М. П. Компетентнісний підхід у технологічному навчанні. Харків: ХДПУ, 2018.
8. Мартиненко, О. В. Технологічне проектування: теорія та практика. Київ: Освітній портал, 2014.
9. Технології в освіті: підручник для вчителів та учнів. Харків: Освітнє видання, 2019.
10. Гуменюк, Л. І. Практичне навчання в школі: методика та технології. Київ: Освітній центр, 2020.

Дегтярєва Марія Олександрівна,

магістрантка 6М-Т групи

спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології)

Факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф., член кореспондент НАПН України Курок В. П.

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКАМИ ОBOB'ЯЗКОВО-ВИБІРКОВОГО МОДУЛЯ «КУЛІНАРІЯ»

Вступ. Сучасна система освіти спрямована на розвиток ключових компетентностей учнів, які є необхідними для їхнього майбутнього професійного становлення та особистісного зростання. Важливу роль у цьому процесі відіграють обов'язково-вибіркові модулі, які забезпечують можливість варіативного навчання відповідно до інтересів, здібностей і потреб учнів [1].

Серед таких модулів особливе місце займає модуль «Кулінарія», який не лише навчає основам приготування їжі, а й сприяє формуванню технологічних, соціально-побутових та творчих компетентностей. Завдяки цьому учні набувають практичних навичок, необхідних для ведення домашнього господарства, оволодівають основами раціонального харчування та здорового способу життя, розвивають естетичний смак і культуру споживання їжі.

Окрім цього, модуль «Кулінарія» має важливе виховне значення, адже допомагає формувати відповідальне ставлення до використання ресурсів, розвиває навички командної роботи, самостійності та ініціативності. Такий підхід сприяє не лише професійній орієнтації учнів у сфері харчових технологій, але й забезпечує їхню готовність до самостійного життя, що є невід'ємною складовою успішної соціалізації в сучасному суспільстві.

Мета – проаналізувати особливості вивчення старшокласниками обов'язково-вибіркового модуля «Кулінарія».

Результати. Основною метою модуля «Кулінарія» є розвиток у старшокласників практичних навичок кулінарної справи, формування здорових харчових звичок, раціонального ставлення до харчування та підготовка до самостійного ведення побуту. Вивчення цього модуля сприяє розвитку технологічних і соціально-побутових компетентностей, що допомагають учням ефективно організовувати власний раціон, оцінювати якість продуктів, дотримуватися принципів здорового харчування та екологічної відповідальності.

До основних завдань курсу належать [2]:

1. Ознайомлення з основами технології приготування страв – вивчення методів обробки продуктів, процесів термічної обробки, правил поєднання інгредієнтів та способів збереження корисних властивостей їжі.
2. Вивчення правил санітарії та гігієни під час кулінарної діяльності – оволодіння нормами безпечного зберігання продуктів, запобігання харчовим отруєнням та підтримання чистоти на робочому місці.

3. Формування навичок безпечного користування кухонним обладнанням – навчання правильного використання побутових приладів, зокрема плити, духовки, мікрохвильової печі, ножів та інших кухонних інструментів, з дотриманням заходів безпеки.
4. Розвиток творчого підходу до приготування їжі – експериментування з рецептами, розробка авторських страв, створення естетично привабливого оформлення готових страв.
5. Ознайомлення з національними та світовими кулінарними традиціями – вивчення особливостей кухонь різних народів, історії розвитку кулінарного мистецтва, традиційних святкових страв та їхнього значення в культурному контексті.

Опанування цього модуля не лише забезпечує учнів необхідними практичними знаннями та навичками, а й сприяє їхній самостійності, відповідальності, розвитку естетичного смаку та усвідомленню важливості здорового харчування у повсякденному житті.

У процесі викладання модуля «Кулінарія» доцільно застосовувати комплекс методичних підходів, які забезпечують ефективне засвоєння знань, розвиток практичних навичок та формування в учнів відповідального ставлення до харчування. Використання різних методів сприяє підвищенню мотивації, активізації пізнавальної діяльності та створенню умов для творчої самореалізації учнів.

Основними серед них є [2]:

1. Проектний метод – передбачає створення учнями власних кулінарних проєктів, що охоплюють планування меню, розробку унікальних страв, розрахунок необхідних продуктів та оцінку їхньої харчової цінності. Такий підхід сприяє формуванню навичок дослідницької діяльності, самостійного прийняття рішень і розвитку креативності.

2. Практично-орієнтоване навчання – забезпечує безпосереднє відпрацювання навичок приготування їжі у реальних умовах, що дозволяє учням набути впевненості у своїх кулінарних здібностях. Під час занять вони вчаться правильно використовувати кухонне обладнання, дотримуватися технології приготування страв та оцінювати їхню якість.

3. Інтерактивні методи – включають групові дискусії, майстер-класи від професійних кухарів, кулінарні конкурси та рольові ігри, що моделюють реальні ситуації (наприклад, організація ресторанного сервісу чи сімейної вечери). Ці методи сприяють розвитку комунікативних навичок, умінню працювати в команді та швидко адаптуватися до змінних умов.

4. Диференційований підхід – передбачає врахування рівня підготовки учнів, їхніх інтересів та індивідуальних можливостей. Це дозволяє створити оптимальні умови для навчання кожного школяра, пропонуючи завдання різної складності: від базових технік нарізки продуктів до розробки авторських рецептів і складних страв.

Застосування цих методичних підходів забезпечує комплексний розвиток учнів, сприяє ефективному оволодінню кулінарними навичками та підготовці їх до самостійного життя, а також формує у них культуру харчування та естетичне ставлення до процесу приготування їжі.

Ефективне оцінювання знань та навичок старшокласників у межах модуля «Кулінарія» передбачає використання різних методів контролю, які дозволяють комплексно оцінити рівень засвоєння теоретичного матеріалу, практичні вміння, творчу ініціативу та здатність до самостійної роботи. Збалансоване поєднання цих методів сприяє об'єктивності оцінювання, мотивації учнів до вдосконалення своїх навичок і формуванню відповідального ставлення до навчального процесу.

Основними методами контролю є [1]:

1. Поточне оцінювання під час практичних занять – здійснюється шляхом спостереження за роботою учнів у процесі приготування страв. Враховується дотримання технології приготування, санітарно-гігієнічних норм, техніки безпеки, а також якість та естетичне оформлення готового продукту.

2. Самоаналіз і рефлексія учнів щодо власних досягнень – передбачає усвідомлене оцінювання учнями власних результатів, аналіз помилок та шляхів їх виправлення. Це може

реалізовуватися у формі усних або письмових рефлексій, анкетування, а також ведення кулінарного щоденника, де учні фіксують свої досягнення та труднощі.

3. Підсумковий контроль у формі презентацій або демонстрацій страв – дозволяє оцінити не лише кулінарні вміння, а й здатність учнів аргументовано презентувати свою роботу, пояснювати вибір інгредієнтів, методи приготування та оформлення страви. Це може відбуватися у форматі дегустації або відкритого майстер-класу.

4. Оцінювання творчих кулінарних проєктів – передбачає аналіз комплексної роботи учнів, що включає розробку унікальних рецептів, створення тематичних меню, оформлення кулінарних виробів та врахування сучасних тенденцій у харчуванні. Особлива увага приділяється креативності, доцільності використання інгредієнтів та загальній концепції проєкту.

Застосування різних методів оцінювання забезпечує всебічний аналіз навчальних досягнень учнів, стимулює їх до розвитку самостійності, відповідальності та творчого підходу до кулінарної діяльності.

Висновки. Впровадження модуля «Кулінарія» у освітній процес сприяє формуванню у старшокласників корисних життєвих навичок, розвитку креативності та відповідального ставлення до харчування. Використання сучасних методичних підходів дозволяє зробити навчання цікавим, ефективним і практично значущим для кожного учня.

Список використаних джерел

1. Кудря О.В. Методика вивчення основ кулінарії на уроках трудового навчання: навчально-методичний посібник. Полтава: ПНПУ ім. В.Г. Короленка, 2018. 120 с.
2. Ткачук А.І. Методичні особливості вивчення старшокласниками теми «Основи фізіології харчування» в процесі профільного навчання за спеціалізацією «Кулінарія». *Педагогічні науки*. 2020. №5. С. 45-57.

Клименко Дмитро Володимирович,

магістрант 6М-Т групи

спеціальності 014.10 Середня освіта (Технології)

Факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викл. Марченко С. С.

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ОBOB'ЯЗКОВО-BIBIPKOBOTO MOAYIA «ДИЗАЙН ПPEAMETIB IHTEP'EPY» HA YPOKAX TEXHOЛOГIЙ B CTAPШII ШKOЛI

Сучасна освіта все активніше зосереджується на розвитку творчого потенціалу учнів та їхньої здатності адаптуватися до стрімкого технологічного розвитку. Обов'язково-вибірковий модуль «Дизайн предметів інтер'єру» на уроках технологій у старшій школі є важливим кроком у цьому напрямку. Він дозволяє учням не лише ознайомитися з основами дизайну, але й розвинути практичні навички створення естетичних та функціональних предметів для інтер'єру. Цей модуль сприяє формуванню креативного мислення, розвитку художнього смаку та підготовці учнів до майбутніх професійних викликів у галузі дизайну та технологій [1].

Модуль охоплює різні аспекти дизайну, включаючи роботу з матеріалами, кольорові рішення, ергономіку та використання сучасних технологій. Учні вчаться створювати не лише красиві, але й практичні предмети, які можуть бути використані в реальному житті. Це розвиває їхню здатність до інноваційного мислення та вчить враховувати потреби користувачів.

Крім того, вивчення модуля «Дизайн предметів інтер'єру» сприяє інтеграції знань з різних дисциплін, таких як мистецтво, математика, інформатика та екологія. Наприклад, учні вивчають, як розраховувати параметри виробів, працювати з програмами для дизайну та використовувати екологічно чисті матеріали. Такий підхід робить навчання більш цілісним і демонструє учням, як знання з різних предметів можуть застосовуватися на практиці [2].

Вивчення модуля «Дизайн предметів інтер'єру» має на меті:

- ознайомити учнів з основами дизайну інтер'єру, включаючи принципи композиції, кольорових рішень та ергономіки;
- навчити учнів створювати естетичні та функціональні предмети для інтер'єру;
- розвинути навички роботи з різними матеріалами та інструментами;
- формувати в учнів здатність до творчого мислення та реалізації власних ідей.

Вивчення модуля передбачає опанування таких основних тем:

- Основи дизайну інтер'єру: принципи композиції, кольоровий баланс, використання простору.
- Робота з різними конструкційними матеріалами: дерево, метал, текстиль, скло тощо.
- Проектування предметів інтер'єру: меблі, декоративні елементи, освітлення тощо.
- Використання сучасних технологій: 3D-моделювання, лазерне різання, друк на 3D-принтері тощо.
- Ергономіка та функціональність: створення предметів, які є не лише красивими, але й зручними у використанні.

Для ефективного вивчення модуля «Дизайн предметів інтер'єру» рекомендується використовувати такі методи навчання як проєктна діяльність, яка дозволяє учням застосовувати теоретичні знання на практиці, створюючи власні дизайн-проєкти. Також ефективними є групові обговорення та мозкові штурми, що стимулюють креативне мислення та обмін ідеями. Використання кейс-стадії допоможе аналізувати реальні приклади дизайну інтер'єрів, розвиваючи критичне мислення. Інтерактивні лекції з використанням мультимедійних презентацій, відеоматеріалів та віртуальних турів забезпечать наочність та глибше засвоєння матеріалу. Крім того, важливо включати практичні вправи, такі як робота з кольорними палітрами, підбір матеріалів та створення ескізів, що допоможе учням розвинути художні та технічні навички.

Вивчення модуля «Дизайн предметів інтер'єру» на уроках технологій у старшій школі сприяє розвитку ключових навичок в учнів, які є необхідними для успіху в сучасному світі. По-перше, модуль розвиває креативність, навчаючи учнів створювати унікальні дизайнерські рішення, які поєднують естетику та функціональність. По-друге, він формує технічні навички, оскільки учні вчаться працювати з різними інструментами та обладнанням, такими як 3D-принтери, лазерні гравіювальні верстати тощо.

Крім того, модуль розвиває критичне мислення, навчаючи учнів аналізувати потреби користувачів, оцінювати можливі рішення та знаходити оптимальні шляхи для реалізації своїх ідей. Також важливим аспектом є розвиток комунікативних навичок, оскільки учні вчаться презентувати свої проєкти, аргументувати свої рішення та ефективно працювати в команді. Ці навички стають основою для успішної професійної діяльності в майбутньому, особливо в галузях, пов'язаних з дизайном, технологіями та інноваціями. Таким чином, модуль «Дизайн предметів інтер'єру» готує учнів до життя в умовах швидкого технологічного прогресу. Вивчення модуля «Дизайн предметів інтер'єру» на уроках технологій у старшій школі дозволяє:

- підвищити зацікавленість учнів до вивчення технологій (практична робота над реальними проєктами мотивує до навчання);
- розвивати творчі здібності учнів (створення унікальних предметів інтер'єру розвиває креативність);
- опанування учнями сучасних цифрових технологій (робота з програмним забезпеченням з 3D-моделювання та іншими інноваційними інструментами);
- підготувати учнів до вибору професій (знайомство з професіями в галузі дизайну та технологій).

Вивчення модуля «Дизайн предметів інтер'єру» є важливим елементом вивчення навчального предмета «Технології», який дозволяє учням розкрити свій творчий потенціал та отримати практичні навички. На нашу думку, вивчення цього модуля на уроках технологій в старшій школі:

- розширює кругозір учнів у сфері дизайну та технологій;
- розвиває ключові навички, такі як креативність, критичне мислення та комунікація;

- готує учнів до майбутніх професійних викликів у галузі дизайну інтер'єру.
- Для успішної реалізації модуля на нашу думку необхідно:
- забезпечити навчальний заклад сучасними матеріалами та обладнанням;
- провести навчання для педагогів з використання новітніх технологій у дизайні;
- розробити навчальні програми, які враховують інтереси та можливості учнів.

Список використаних джерел

1. Андросук І. В., Андросук І. П. Теорія та методика трудового навчання : навчальний посібник. Хмельницький : ХНУ, 2018. 226 с.
2. Технології (рівень стандарту). Програма для учнів 10-11 класів закладів ЗСО. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>.

Клягін Дмитро Андрійович,

магістрант 6М-Т групи

спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології)

Факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф., член-кореспондент НАПН України Курок В. П.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОЄКТУВАННЯ ТА ВИГОТОВЛЕННЯ ВИРОБІВ З ДЕРЕВИННИХ МАТЕРІАЛІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасна технологічна освіта спрямована на розвиток практичних навичок, творчого мислення та проєктної діяльності учнів. Виготовлення виробів із деревинних матеріалів є одним із ключових напрямів технологічного навчання, що поєднує теоретичні знання з практичним виконанням завдань. Організаційно-методичні засади цього процесу включають комплексний підхід до планування, розроблення та реалізації навчальних проєктів, що сприяє формуванню компетентностей учнів у технологічній освітній галузі.

Навчання учнів технологій обробки деревини має широкий спектр освітніх і виховних можливостей. Воно не лише сприяє формуванню технологічної культури, а й розвиває практичні навички, необхідні для подальшого професійного зростання. Заняття з обробки деревини стимулюють естетичний смак і творчий потенціал учнів, допомагаючи їм реалізовувати власні ідеї через створення унікальних виробів. Крім того, ця діяльність сприяє розвитку самостійності, відповідальності та наполегливості, що є важливими якостями для успішної самореалізації. У процесі навчання учні взаємодіють із ровесниками, що позитивно впливає на їхню соціалізацію та формування комунікативних навичок. Оволодіння навичками роботи з деревиною також може стати основою для майбутнього професійного вибору, допомагаючи учням усвідомити свої інтереси й можливості у сфері технологій, дизайну чи деревообробного мистецтва.

Мета нашого дослідження – обґрунтувати організаційно-методичні засади проєктування та виготовлення виробів з деревинних матеріалів на уроках технологій.

Дерево складно назвати примхливим матеріалом. Воно прекрасно обробляється всіма доступними способами та засобами. В цілому, деревні матеріали мають низку особливостей, які дозволяють використовувати його в освітньому процесі, а саме на уроках трудового навчання. Серед них; низька теплопровідність, висока міцність і стійкість до навколишнього середовища; відсутність запаху, нешкідливість для людського організму; зовнішня привабливість за кольором і текстурою – переваги можна перераховувати до безкінечності. У жодного іншого будівельного або конструкційного матеріалу не буде такого переліку гарних якостей. Проте, крім знань про породу дерева, його вік та технічні характеристики, потрібно розуміти, як правильно обробляти деревину, що відрізняється по сорту і типу спилування та ін. [1].

Трудове навчання має на меті всебічний розвиток особистості шляхом залучення учнів до різних видів доступної праці, що сприяє набуттю практичного досвіду та формуванню ключових компетентностей [2]. У процесі навчання учні не лише засвоюють знання про

властивості різних матеріалів і методи їх обробки, а й знайомляться з різноманітними інструментами та засобами праці. Важливим аспектом є розвиток конструктивного мислення, що дозволяє учням ефективно розв'язувати практичні завдання та застосовувати творчий підхід до роботи. Значна увага приділяється також питанням безпеки праці, формуванню відповідальності та культури виробничої діяльності.

Окрім набуття технічних навичок, трудове навчання відіграє важливу виховну роль, сприяючи становленню активної життєвої позиції, розвитку самостійності, працьовитості та ініціативності. Праця є невід'ємним елементом освітнього процесу, адже допомагає учням усвідомити значення професійної діяльності в сучасному суспільстві, підготуватися до майбутньої трудової діяльності та зробити усвідомлений вибір професійного шляху [3].

Найбільш ефективним способом досягнення цієї мети є організація освітнього процесу на основі проєктної діяльності, зокрема розробки та виготовлення учнями комплексних виробів під час уроків трудового навчання. Це дозволяє не лише набути практичних навичок роботи з різними матеріалами й інструментами, а й глибше зрозуміти принципи конструювання та технологічного процесу.

Комплексні вироби становлять основу сучасного виробництва, адже більшість предметів, що нас оточують, а також різноманітні машини та механізми, складаються з окремих деталей і складальних одиниць, виготовлених із різних матеріалів. У цьому контексті комплексний виріб розглядається як складний об'єкт, у якому поєднано елементи з металу, дерева, пластмас та інших матеріалів, що забезпечують його повноцінне функціонування.

Виготовлення таких виробів сприяє формуванню в учнів конструктивного і технічного мислення, розвиває вміння аналізувати, планувати та приймати раціональні рішення. Крім того, робота над комплексними виробами дозволяє учням оволодіти міждисциплінарними знаннями, оскільки процес їх створення передбачає поєднання основ механіки, фізики, креслення, технологій та дизайну. Таким чином, застосування комплексного підходу у трудовому навчанні сприяє підготовці учнів до реальних умов виробничої діяльності, формуванню навичок командної роботи та розвитку їх творчого потенціалу [4].

Важливим аспектом організації освітнього процесу та проєктно-технологічної діяльності є формування об'єктивної системи оцінювання та самооцінювання отриманих результатів. Це стосується як якості створених художньо-матеріальних виробів, так і рівня сформованості предметної проєктно-технологічної компетентності, розвитку міжособистісних взаємин, ставлення учнів до роботи та процесу навчання загалом.

Об'єктивне оцінювання відіграє ключову роль у підвищенні мотивації учнів, сприяє розвитку критичного мислення та здатності аналізувати власні досягнення й помилки. Самооцінювання допомагає формувати відповідальність за виконану роботу та стимулює прагнення до самовдосконалення.

Для забезпечення всебічного та неупередженого аналізу учнівських робіт доцільно залучати до оцінювання не лише вчителя, а й однолітків-експертів, які беруть участь у проєкті, а також спеціалістів з проєктно-технологічної діяльності. Такий підхід дозволяє отримати різнопланові відгуки, враховувати як технічну якість виконання роботи, так і її естетичну та функціональну складову. Взаємне оцінювання в учнівському середовищі сприяє розвитку комунікативних навичок, формує здатність до конструктивної критики та об'єктивного аналізу чужих і власних досягнень, що є важливими навичками для майбутньої професійної діяльності.

Отже, успішна реалізація Державного стандарту базової середньої освіти в межах технологічної освітньої галузі передбачає активне залучення здобувачів освіти до проєктно-технологічної діяльності. Цей процес є не лише засобом набуття практичних умінь і навичок, а й ефективним інструментом розвитку креативного мислення, самостійності та відповідальності учнів.

Незважаючи на можливі нестандартні умови навчання, проєктно-технологічна діяльність має завершуватися створенням матеріального або цифрового продукту, що є кінцевим результатом виконаної роботи. Розроблення навчальних проєктів дає можливість

учням застосовувати набуті знання на практиці, інтегрувати міжпредметні зв'язки та розвивати навички планування й управління ресурсами.

Окрім власне розроблення проєктів та виготовлення об'єктів проєктування, важливим складником цього процесу є презентація створених проєктів. Вона сприяє формуванню навичок публічного виступу, аргументованого пояснення своїх рішень і конструктивного сприйняття зворотного зв'язку.

Висновки. Таким чином, впровадження проєктно-технологічного підходу в освітній процес сприяє не лише засвоєнню навчального матеріалу, а й комплексному розвитку особистості здобувачів освіти, їхній підготовці до реальних викликів сучасного технологічного середовища.

Список використаних джерел

1. Деревина: будова, властивості, популярність використання: сайт derevynnyk.com – галузеве онлайн-видання для фахівців, що працюють з деревиною. URL : <https://derevynnyk.com/derevyna-budova-vlastyivostipopulyarnist-vykorystannya/>
2. Курок В. П., Воїтелева Г. О. Наукові дослідження в підготовці майбутніх учителів трудового навчання та технологій: навчальний посібник для студентів спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) / За редакцією В. П. Курок. Глухів:, 2018. 240 с.
3. Сидоренко В. К. Проєктна культура в структурі професійно-педагогічної підготовки вчителя. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету*. Чернігів: ЧДПУ, 2010. Вип. 80. С. 23–29.
4. History твоя бібліотека: Трудове навчання (технічні види праці). 9 клас. URL : <https://uahistory.co/pidruchniki/lebedev-labor-training-technical-typesof-work-9-class-017/6.php>

Корчигіна Олена Олександрівна,

магістрантка 6М-Т групи

спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології)

Факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Хоруженко Т. А.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ В'ЯЗАННЯ ГАЧКОМ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасна освіта спрямована на розвиток особистості, здатної до самовираження, інноваційної діяльності та творчого мислення. Одним із важливих напрямів розвитку творчого потенціалу учнів є залучення їх до декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема до в'язання гачком. Цей вид рукоділля сприяє формуванню естетичного смаку, дрібної моторики, просторового мислення, фантазії та здатності до експериментування з формами, кольорами та структурами. Уроки технологій створюють сприятливі умови для розвитку творчих здібностей старшокласників, оскільки поєднують теоретичні знання з практичною діяльністю, що дозволяє учням самостійно експериментувати та знаходити нові творчі рішення.

Вивчення декоративно-ужиткового мистецтва в закладах освіти відображене у низці нормативно-правових документів України, які визначають стратегію розвитку освіти, мистецької та технологічної освітніх галузей. Так, основними документами, що регулюють цей напрям, є Закон України «Про освіту» (2017 р.), який підкреслює важливість розвитку творчих здібностей учнів та їхньої художньо-естетичної культури, наголошує на збереженні та популяризації культурної спадщини українців, зокрема декоративно-ужиткового мистецтва; Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.), що орієнтує навчальні програми на інтеграцію народних мистецьких традицій у процес навчання; Концепція «Нова українська школа» (2016 р.), яка розглядає декоративно-ужиткове мистецтво як засіб розвитку креативності здобувачів освіти, навчальна програма «Технології. Рівень стандарту» – передбачає вивчення декоративно-ужиткового мистецтва як

важливого напрямку художньо-естетичної діяльності старшокласників, що охоплює основи традиційних ремесел, таких як вишивка, гончарство, ткацтво, в'язання тощо [3].

Декоративно-ужиткове мистецтво досліджували різні науковці в контексті мистецтвознавства, педагогіки, етнографії та культурології, зокрема М. Гончаренко вивчав декоративно-ужиткове мистецтво в системі художньо-трудового виховання здобувачів освіти, Л. Масол розглядала декоративно-ужиткове мистецтво як засіб естетичного виховання школярів, О. Дяченко аналізувала інтеграцію народного мистецтва в систему освіти та його роль у формуванні національної свідомості підростаючого покоління, Н. Чередник займалася дослідженням традиційних художніх промислів України. Методики організації проєктно-технологічної діяльності, спрямованої на розвиток творчих здібностей учнів, висвітлені в роботі А. Тарари [2].

Одним із традиційних видів декоративно-ужиткового мистецтва, яке має широкі можливості для творчої реалізації старшокласників, є в'язання гачком. Учні можуть створювати оригінальні вироби, використовуючи різні техніки, кольорові поєднання та орнаменти. Така діяльність не тільки сприяє розвитку ручних навичок, але й стимулює мислення, що є ключовим фактором у формуванні креативності та розвитку творчих здібностей здобувачів освіти. Творчі здібності є важливим компонентом особистісного розвитку старшокласників, вони проявляються у здатності генерувати нові ідеї, комбінувати відомі способи діяльності та експериментувати. Під час проєктування виробів технікою в'язання гачком в учнів розвиваються образне мислення, адже вони уявляють кінцевий результат своєї роботи, обирають матеріали та техніки виконання; уміння бачити нестандартні рішення та знаходити оригінальні поєднання елементів, фактур і кольорів; гнучкість мислення шляхом дослідження різних способів створення узорів та вибору оптимальних варіантів для втілення своїх ідей; індивідуальність, адже кожен учень має можливість створити унікальний виріб, що сприяє його самовираженню; уміння вирішувати проблеми, виправляти помилки, долати труднощі під час виконання виробу тощо.

З метою ефективного розвитку творчих здібностей старшокласників у процесі в'язання гачком необхідно застосовувати такі методичні прийоми:

1. Проєктна діяльність, адже виконання творчих проєктів технікою в'язання гачком сприяє розвитку самостійності та інтересу старшокласників до навчання. Учні працюють над створенням власних виробів, від ескізу до готового продукту.

2. Метод творчих завдань – використання завдань, які передбачають варіативність виконання (наприклад, розробка авторських візерунків, комбінування різних технік в'язання).

3. Групова робота. Спільна діяльність здобувачів освіти сприяє обміну ідеями, натхненню та формуванню навичок колективної роботи.

4. Інтеграція з іншими видами мистецтва. Наприклад, поєднання в'язання гачком із художнім моделюванням, дизайном.

5. Ігрові методи. Впровадження елементів гри, таких як конкурси на найкращий виріб або розгадування шифрованих схем в'язання, активізує творче мислення здобувачів освіти.

6. Проблемне навчання. Учня пропонується завдання з відкритим кінцем, що стимулює пошук оригінальних рішень, наприклад: «Як створити ефект багат шаровості у в'язаних виробах?»

7. Використання цифрових технологій. Використання відеоуроків, електронних схем, комп'ютерних програм для моделювання узорів дозволяє урізноманітнити освітній процес і зробити його більш наочним, а програмне моделювання візерунків та створення схем сприяє розвитку аналітичного мислення та творчих здібностей старшокласників.

8. Рефлексія. Обговорення виконаних робіт, аналіз процесу створення виробу, визначення можливих покращень допомагають учням усвідомити власний творчий прогрес.

Досвід упровадження технології в'язання гачком на уроках технологій засвідчив його ефективність у розвитку творчого потенціалу школярів (Н. Хорт, А. Брожек [1]). Так, було виявлено, що навчання в'язанню гачком сприяє формуванню таких компетентностей:

- естетичної (здатність оцінювати красу, гармонійно поєднувати кольори, створювати оригінальні візерунки);

- конструктивно-технічної (уміння читати та створювати схеми, планувати роботу, аналізувати результат);
- когнітивної (пам'ять, увага, просторове мислення);
- емоційно-ціннісної (задоволення від творчої діяльності, прагнення до самовираження та самореалізації).

Отже, вивчення декоративно-ужиткового мистецтва є важливою складовою освітнього процесу в Україні. Воно сприяє формуванню творчих здібностей здобувачів освіти, розвитку їх естетичного смаку, національної свідомості та практичних навичок. Освітні нормативно-правові акти акцентують увагу на збереженні культурної спадщини та інтеграції народного мистецтва в освітній процес, що відповідає сучасним освітнім тенденціям і потребам суспільства.

В'язання гачком є ефективним засобом розвитку творчих здібностей старшокласників, оскільки поєднує в собі художній та технічний аспекти. Застосування методів активного та проблемного навчання, проектної діяльності, групової роботи та цифрових технологій, рефлексії допомагають зробити освітній процес цікавим і продуктивним, сприяючи самовираженню старшокласників, активізації їх креативного мислення, розвитку навичок художнього конструювання та творчого вирішення завдань.

Включення техніки в'язання гачком у навчальну програму «Технології. Рівень стандарту» допомагає старшокласникам розкрити свої творчі здібності, сприяє розвитку естетичного смаку та навичок планування, що є важливими для майбутнього професійного та особистісного зростання. Таким чином, навчання в'язання гачком не лише формує практичні навички, а й сприяє гармонійному розвитку особистості здобувача освіти.

Перспективним напрямом подальших досліджень є розробка авторських методик розвитку творчих здібностей старшокласників у процесі в'язання гачком на уроках технологій.

Список використаних джерел

1. Брожик А.С. *В'язання гачком як вид декоративно-прикладного мистецтва*. Методичний посібник. 2018. URL: https://vseosvita.ua/library/vazanna-gackom-ak-vid-dekorativno-prikladnogo-mistectva-59299.html?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 07.02.2025).
2. Тарара А.М. *Розвиток творчих здібностей учнів 5-9 класів у процесі проектно-технологічної діяльності*. Методичний посібник. Київ: Педагогічна думка. 2008. 137 с.
3. Технології (рівень стандарту). Програма для 10–11 класів ЗНЗ. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення: 07.02.2025).

Маринченко Артем Олександрович,

здобувач освіти БМ-Т групи

предметної спеціальності 014 Середня освіта ((Трудове навчання та технології)

Факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Борисенко Н. А.

МЕТОД ПРОЕКТІВ ЯК ФОРМА ПРОДУКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасне суспільство потребує виховання самостійних, ініціативних і відповідальних громадян, здатних ефективно співпрацювати у виконанні соціальних, виробничих і економічних завдань. Для цього необхідно розвивати особистісні якості, творчі здібності, вміння самостійно здобувати знання, розв'язувати проблеми та орієнтуватися в суспільному житті. Ці пріоритети стали основою реформування системи загальної середньої освіти, головна мета якої – підготовка компетентної особистості, здатної приймати правильні рішення в навчальних, життєвих і майбутніх професійних ситуаціях.

Життя вимагає від людини творчого мислення, здатності до нестандартних рішень та продуктивної діяльності. Саме тому вчителі технологій активно впроваджують інноваційні

методи навчання. Одним із найбільш перспективних є метод проєктів, який сприяє творчій самореалізації учнів, підвищенню мотивації до навчання, розвитку інтелектуальних здібностей і формуванню навичок дослідницької діяльності.

Хоча метод проєктів не є новинкою у світовій педагогіці, він активно використовувався як в українській, так і в зарубіжній освіті. Виник він у 1920-х роках у США, спираючись на ідеї гуманістичної педагогіки, запропоновані американським філософом і педагогом Дж. Дьюї та його учнем . Кіпатріком. Сьогодні цей метод широко застосовується у багатьох країнах світу. Його популярність пояснюється ефективним поєднанням теоретичних знань із практичним досвідом, що допомагає розв'язувати реальні проблеми у спільній діяльності. Основний принцип методу проєктів можна сформулювати так: «Те, що я вивчаю, має для мене значення, і я знаю, де та як можу застосувати ці знання».

Теоретичне обґрунтування методу проєктів надано зарубіжними (Д. Дьюї, В. Кіпатрик, М. Кнолл (M. Knoll), Є. Коллінгс та ін.) та вітчизняними (І. Єрмаков, О. Кайдановська, О. Падалка, О. Пехота, С. Сисоєва та ін.) педагогами [1].

Метод проєктів як педагогічна технологія поєднує дослідницькі, пошукові та проблемні методи, які ґрунтуються на творчій активності учасників. Це система навчання, за якої здобувачі освіти набувають знань і навичок шляхом планування та виконання практичних завдань, що поступово ускладнюються.

Основна мета навчального проєктування – створення умов, за яких здобувачі освіти отримують власний досвід проєктної діяльності. Воно орієнтоване на самостійну роботу старшокласників, що може бути індивідуальною, парною або груповою, виконуваною у визначений термін.

Технологія проєктування сприяє розв'язанню конкретних проблем, що вимагають використання різних методів і міждисциплінарних знань. Підсумком роботи має стати значущий результат: у випадку теоретичної проблеми – конкретне рішення, у практичній діяльності – готовий продукт, виріб.

Метод проєктів базується на діяльнісному підході, що стимулює творчу активність здобувачі освіти. Він сприяє розвитку інтелектуальних умінь, критичного та творчого мислення, а також формує ініціативність і нестандартний підхід до вирішення завдань.

А. Трофименко, аналізуючи теоретичні та практичні аспекти підготовки здобувачі освіти, виділяє такі особливості проєктної роботи:

- тематика проєктів має бути пов'язана з життєвими питаннями, які цікавлять здобувачі освіти;
- проєктна технологія повинна враховувати інтереси учнів, забезпечуючи водночас підтримку та рекомендації вчителя;
- робота над проєктом ґрунтується на співпраці, а не конкуренції. Старшокласники можуть працювати індивідуально, у парах або групах, обмінюючись ідеями та ресурсами;
- проєктна діяльність сприяє інтеграції знань і навичок з різних галузей, готуючи здобувачі освіти до розв'язання реальних практичних завдань;
- кожен проєкт має конкретний кінцевий результат, який можна представити іншим учасникам освітнього процесу;
- виконання проєкту допомагає учням набутти впевненості у власних силах, розвинути самостійність і мотивацію до успіху, а також поглибити знання та розширити свої пізнавальні інтереси.

Метод проєктів передбачає вирішення проблеми, що вимагає інтеграції знань та дослідницького підходу. Результат роботи має бути як теоретично, так і практично значущим. Виконання навчального проєкту дозволяє здобувачам освіти глибше дослідити проблему, визначити її суперечності та знайти ефективні шляхи розв'язання, розробити власні алгоритми та технології, а також представити результати у креативний спосіб.

Отже, проєктна діяльність розвиває навички планування, визначення ключових етапів роботи, аналізу та ефективного розподілу часу й ресурсів. Старшокласники вчаться мобілізувати зусилля для виконання пріоритетних завдань, оцінювати власні результати та ефективність своєї роботи. Таким чином, вдосконалюються навички самоорганізації та ефективного управління своєю діяльністю. Діяльність на основі методу проєктів спрямована

на вирішення проблем, що потребують інтеграції знань і застосування дослідницького підходу.

Список використаних джерел

1. Мирончук Н.М. Застосування методу проектів у підготовці майбутніх викладачів до самоорганізації в професійній діяльності. *Проблеми освіти*: зб. наук. праць / Ін-т модернізації змісту освіти МОН України. Житомир: Вид. О.О.Євенок, 2017. Вип. 87. С. 191-196.

Мищенко Олександр Миколайович, Парфьонов Андрій Андрійович,

студенти 12-Т групи

спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології)

факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Шевель Б. О.

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ У КОНТЕКСТІ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Вступ. Сучасний світ вимагає від молоді не лише високого рівня професійних знань, а й уміння ефективно управляти фінансами. Фінансова грамотність є ключовою компетентністю, яка забезпечує раціональне використання ресурсів, формує підприємницьке мислення та сприяє успішній адаптації до ринкових умов. Уроки технологій, що поєднують теоретичні знання з практичною діяльністю, створюють оптимальне середовище для розвитку фінансових навичок.

Метою статті є аналіз значення фінансової грамотності в технологічній освіті та обґрунтування ефективних методів її формування в учнів. Розглядаються підходи до інтеграції фінансових знань у процес навчання технологіям, що дозволяє сформувати в учнів економічне мислення та навички фінансового планування.

Результати. Впровадження фінансової грамотності в технологічну освіту може здійснюватися за наступними напрямками:

1. Проектну діяльність у освітньому процесі організовують таким чином, щоб учні не лише виконували практичні завдання, а й набували навичок економічного аналізу та підприємницької діяльності. Вони здійснюють розрахунок собівартості виробів, враховуючи витрати на матеріали, енергоресурси та оплату праці, визначають їх ринкову вартість, аналізуючи попит і конкурентне середовище, а також розробляють бізнес-плани, що включають прогнозовані доходи, витрати та потенційний прибуток. Крім того, учні моделюють економічні процеси, досліджуючи вплив різних факторів на фінансову ефективність виробництва, опановують основи ціноутворення, маркетингових стратегій і фінансового планування. Такий підхід сприяє формуванню у них підприємницького мислення та готовності до реальних економічних викликів.

2. Практичні заняття передбачають не лише опанування технічних навичок роботи з матеріалами та інструментами, а й розвиток економічного мислення. У процесі виконання завдань учні вчаться оптимізувати витрати, зокрема, раціонально використовувати матеріали, зменшувати відходи та ефективно розподіляти ресурси. Вони аналізують вартість витрачених матеріалів і інструментів, порівнюють альтернативні варіанти та обирають найбільш економічно вигідні рішення. Окрім цього, учні оцінюють ефективність використання ресурсів, розраховуючи співвідношення витрат і якості кінцевого виробу, а також освоюють методи мінімізації фінансових ризиків, передбачаючи можливі збитки та знаходячи шляхи їх запобігання. Такий підхід сприяє формуванню в учнів навичок економічного планування та відповідального ставлення до ресурсів.

3. Використання цифрових технологій у освітньому процесі значно розширює можливості учнів у сфері економічного аналізу та фінансового моделювання. Робота з фінансовими калькуляторами дає змогу швидко та точно виконувати розрахунки собівартості, прибутковості та рентабельності виробництва. Електронні таблиці, зокрема в

середовищі Excel або Google Sheets, допомагають систематизувати дані, будувати графіки, аналізувати фінансові показники та прогнозувати витрати й доходи.

Додатково, використання бізнес-симуляторів дозволяє учням зануритися у віртуальне підприємницьке середовище, де вони можуть приймати управлінські рішення, оцінювати ризики та аналізувати економічні наслідки своїх дій у різних ринкових умовах. Завдяки таким технологіям учні не лише засвоюють теоретичні основи економіки, а й розвивають практичні навички фінансового планування, управління ресурсами та стратегічного мислення. Це сприяє формуванню їхньої готовності до реальних економічних викликів і підвищує конкурентоспроможність на ринку праці.

4. Групові проекти сприяють не лише професійному зростанню учнів, а й розвитку ключових економічних та управлінських навичок. У процесі роботи над спільними завданнями учні вчаться ефективно розподіляти фінансові та матеріальні ресурси, планувати витрати й доходи, аналізувати рентабельність виробництва та прогнозувати економічні ризики. Управління бюджетом включає визначення джерел фінансування, облік витрат і прибутків, а також оптимізацію витрат для досягнення максимального результату при мінімальних затратах.

Стратегічне планування реалізується через визначення цілей проєкту, розробку покрокового плану дій, прогнозування можливих перешкод та пошук шляхів їх подолання. Учні аналізують ефективність командної діяльності, порівнюючи витрати й отримані результати, оцінюють економічну доцільність обраних рішень і шукають способи підвищення продуктивності. Такий досвід формує в них підприємницьке мислення, здатність працювати в команді, відповідальність за спільний результат та готовність до реальних викликів у професійній діяльності.

Висновки. Формування фінансової грамотності учнів у контексті технологічної освіти є важливим чинником підготовки їх до самостійного життя та професійної діяльності. Використання інтегрованих методик навчання сприяє розвитку підприємницьких навичок, підвищенню рівня економічної культури та усвідомленню важливості раціонального використання фінансових ресурсів. Таким чином, технологічна освіта відіграє важливу роль у формуванні фінансової свідомості молоді, що сприяє їхній соціальній та професійній успішності.

Список використаних джерел

1. Остапчук О. Ефективні педагогічні системи: Інноваційна стратегія проєктування. *Рідна школа*. 2005. № 8. С. 16–19.
2. Падалка О. С. Дидактико-математичні основи формування економічної компетентності: навч. посіб. / О. С. Падалка, О. Т. Шпак, В. В. Приступа; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. 239 с.
3. Свіржевський М. П. До проблеми економічного виховання учнів. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2002. № 1. С. 15-17.
4. Уйсімбаєва Н.В. Зміст, структура та особливості організації позааудиторної роботи майбутнього вчителя як складник його особистісного самовдосконалення. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, III(36), Issue 74, 2015. URL: http://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/uisimbaeva_n._v._the_content_structure_and_organization_of_extracurricular_work_of_the_future_teacher_as_a_part_of_his_personal_improvement.pdf (дата звернення: 11.12.2020).

Мішура Олександр Віталійович,
студент 21б-Т групи
спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології)
Пашенко Дмитро Ігорович,
магістрант 6М-Т групи
спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології)
Факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Шевель Б. О.

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МИСЛЕННЯ В УЧНІВ

Вступ. В умовах сучасного розвитку економічних та соціальних процесів, важливим завданням освіти є підготовка молодого покоління до ефективного функціонування в глобальній економічній системі. Одним з ключових напрямків цієї підготовки є формування економічного мислення, що дозволяє учням орієнтуватися в різноманітних економічних ситуаціях, приймати обґрунтовані рішення та адаптуватися до змінюваних умов.

Одним із найбільш ефективних методів розвитку економічного мислення є проєктна діяльність, яка сприяє не лише засвоєнню теоретичних знань, а й розвитку практичних навичок через активну участь учнів у вирішенні конкретних проблем та задач. Проєктна діяльність дозволяє учням занурюватися у реальні ситуації, де вони мають змогу застосовувати свої знання економіки для вирішення практичних проблем. Відмінність цього методу від традиційних форм навчання полягає у тому, що учні не лише отримують інформацію, а й активно взаємодіють із нею, формуючи власні уявлення про економічні процеси та механізми.

Проєктна діяльність включає в себе серію етапів, таких як планування, аналіз, розробка та реалізація рішень, що дозволяє учням розвивати не тільки теоретичні, а й практичні навички, необхідні для розв'язання реальних економічних задач. Цей процес вимагає від учнів не тільки знань, але й умінь критично мислити, аналізувати економічні умови, прогнозувати наслідки прийнятих рішень та знаходити оптимальні стратегії дій. Під час виконання проєктів учні зазвичай працюють в командах, що сприяє розвитку комунікативних навичок, умінь працювати в колективі, координувати дії та приймати колективні рішення.

Завдяки проєктній діяльності учні можуть розвивати різні аспекти економічного мислення: від розуміння базових економічних принципів до здатності аналізувати складні економічні ситуації та розробляти стратегії для їх подолання. Такий підхід сприяє формуванню глибокого і всебічного розуміння економічних процесів, що є необхідним для ефективної орієнтації в сучасному світі.

Окрім того, проєктна діяльність допомагає учням розвивати навички, пов'язані з управлінням ресурсами, плануванням та організацією, що є важливими для майбутньої професійної діяльності. Завдяки таким навичкам учні здатні адаптуватися до швидко змінюваного економічного середовища, приймати обґрунтовані рішення і здійснювати їх втілення в життя, враховуючи економічну доцільність і ефективність.

Метою цієї статті є аналіз проєктної діяльності як ефективного засобу формування економічного мислення в учнів. Зокрема, буде розглянуто роль проєктної діяльності у розвитку навичок критичного мислення, аналізу економічних процесів та прийняття економічно обґрунтованих рішень. Окрім того, буде досліджено можливості інтеграції проєктних методів у освітній процес для забезпечення ефективного економічного виховання.

Результати. Проєктна діяльність дозволяє учням активно залучатися до вивчення економічних процесів, розвивати вміння аналізувати ситуації, планувати діяльність і враховувати можливі наслідки прийнятих рішень. Цей підхід допомагає розвинути у учнів не лише теоретичні знання, а й практичні навички, що безпосередньо пов'язані з реальними економічними процесами. Задачі, які вони виконують, завжди мають практичну значущість,

що змушує учнів глибше занурюватися в економічні проблеми, шукати варіанти їх вирішення та розуміти взаємозв'язок між різними економічними явищами.

Під час виконання проєктів учні стикаються з необхідністю аналізу реальних економічних ситуацій, що часто є складними і багатограними. Це сприяє розвитку критичного мислення, адже учні змушені оцінювати різні варіанти дій, обґрунтовувати свої вибори та передбачати їх наслідки. Важливим аспектом є також навички оцінки ризиків та розуміння, як кожне економічне рішення може вплинути на систему в цілому. Проєктна діяльність створює середовище для формування в учнів здатності приймати рішення на основі об'єктивного аналізу, а не емоційних оцінок чи швидких висновків.

Такі проєкти також дають можливість учням застосовувати теоретичні знання у практичних ситуаціях, що значно полегшує процес засвоєння складних економічних понять. Коли учні стикаються з реальними економічними задачами, вони можуть глибше зрозуміти не тільки теорію, а й механізми її застосування у практичному житті. Вони вчаться враховувати різні фактори, які впливають на економічні процеси, що формує у них здатність до прогнозування розвитку подій та прийняття обґрунтованих рішень. Також проєкти дозволяють навчитися розробляти ефективні стратегії, оцінювати можливі варіанти і вибирати найбільш підходящий в умовах невизначеності.

Однією з переваг проєктної діяльності є її здатність інтегрувати різні дисципліни. У процесі роботи над проєктами учні застосовують знання з економіки, математики, соціальних наук, інформатики та інших предметів. Це дозволяє сформулювати комплексний підхід до вирішення завдань, оскільки учні можуть бачити, як різні сфери знань взаємодіють між собою в реальних економічних ситуаціях. Таке міждисциплінарне навчання сприяє розвитку системного мислення, яке є важливим для розв'язання складних економічних проблем.

Спільна робота над проєктами також має великий вплив на розвиток колективних навичок. Вони допомагають учням не лише взаємодіяти з однокласниками, а й розвивати такі важливі вміння, як комунікація, співпраця, організація часу та управління ресурсами. У процесі колективної роботи учні вчаться ефективно працювати в команді, координувати свої дії, а також розподіляти завдання, що є необхідним для успішної реалізації проєкту. Ці навички надзвичайно важливі в майбутній професійній діяльності, оскільки в реальному житті часто виникають ситуації, де необхідно працювати в групі, досягати консенсусу і вчасно виконувати завдання, маючи обмежені ресурси.

Загалом, проєктна діяльність створює умови для всебічного розвитку учнів, дозволяючи їм не лише засвоювати економічні знання, а й застосовувати їх на практиці, вирішувати реальні економічні проблеми та розвивати важливі професійні навички.

Висновки. Проєктна діяльність є надзвичайно ефективним інструментом у формуванні економічного мислення в учнів. Вона дозволяє не лише засвоювати теоретичні знання, але й розвивати практичні навички, критичне мислення та здатність приймати економічно обґрунтовані рішення. Інтеграція проєктних методів у освітній процес сприяє розвитку економічної грамотності, що є необхідною складовою для підготовки майбутніх громадян, здатних до ефективного функціонування в економічному середовищі. Результати проведених досліджень підтверджують, що проєктна діяльність є важливим засобом не лише для розвитку економічних навичок, але й для загального розвитку учнів, що готує їх до реального життя в умовах сучасної економіки.

Список використаних джерел

1. Цина А. Ю. Економічне, екологічне та маркетингове обґрунтування учнями об'єкта проєктування як фактор формування конкурентно-спроможної особистості. *Формування конкурентно-спроможної особистості на уроках трудового навчання і технологій: метод.-практичний посібник* / [упоряд. В. Чемишті]. Полтава: ПОІППО, 2009. С.23-26.
2. Шпак О. Т. Економічна підготовка учнів в сучасних умовах господарювання. *Рідна школа*. 1991. № 7. С. 91–97.
3. Шпак О. Т., Терес В. І., Цибін С. Г. Економічне виховання учнівської молоді: теорія управління і практика інформаційного забезпечення: навч. посіб. Дрогобич, 2002. 171 с.

4. Щербіна В. К. До питання особистісно-професійного розвитку в системі фахової підготовки майбутнього вчителя економіки. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2009. № 1. С. 145–148.

Насінник Тарас Григорович,
магістрант 6М-Т групи
спеціальності 014.10 Середня освіта (Технології)
Факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викл. Марченко С. С.

АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасна освіта вимагає постійної адаптації до швидко змінюваного технологічного середовища та вимог ринку праці. У зв'язку з цим особливого значення набуває використання цифрових технологій (ЦТ) як інструменту для модернізації освітнього процесу. Вони відкривають нові можливості для організації навчання, формують нові підходи до викладання, це особливо важливо на уроках технологій, де необхідно поєднувати теоретичні знання з практичними навичками. ЦТ дозволяють зробити навчальний процес більш інтерактивним, ефективним і орієнтованим на вимоги суспільства.

Сьогодні знання і вміння отримувати, обробляти та застосовувати інформацію стали основними вимогами для успішної професійної діяльності. Система освіти повинна сприяти розвитку цих компетенцій у здобувачів освіти. Це особливо важливо для старшокласників, адже саме в цей період учні повинні отримувати базу для подальшого професійного та особистісного розвитку. Використання ЦТ на уроках технологій створює унікальні умови для активізації пізнавальної діяльності учнів.

Цифрові технології є важливим компонентом сучасної освіти. Вони охоплюють комп'ютерні технології, мережу Інтернет, мультимедійні системи, різноманітні програмні засоби, що дозволяють збагачувати освітній процес, роблячи його більш різноманітним і ефективним. Під час проведення уроків технологій, ЦТ можна використовувати для виконання різноманітних завдань, що стимулює пізнавальну активність учнів, сприяє розвитку їх критичного мислення, творчих здібностей, а також забезпечує глибше розуміння навчального матеріалу [1].

Одним із головних елементів активізації пізнавальної діяльності є використання мультимедійних технологій. Сучасні презентації та інтерактивні симуляції дають змогу наочно показати складні технологічні процеси, що сприяє кращому розумінню учнями матеріалу. Відеоуроки та анімації дозволяють візуалізувати динамічні процеси, які важко або неможливо відтворити в класі за допомогою традиційних методів. Вони дозволяють учням спостерігати за виробничими процесами, а також залучати їх до практичного застосування знань.

Сучасні ЦТ пропонують різноманітні інструменти для інтерактивного навчання, які можуть бути використані як для підготовки учнів до уроків, так і безпосередньо під час проведення занять. Такими інструментами є онлайн-тести, вікторини, різноманітні інтерактивні вправи, що надають можливість учням перевіряти свої знання, одночасно виконуючи завдання в ігровій або змагальній формі. Їх використання суттєво підвищує рівень зацікавленості учнів, допомагає краще засвоювати матеріал, а також дозволяє швидко налагоджувати зворотний зв'язок між учасниками освітнього процесу [2].

Програмне забезпечення для 3D-моделювання, креслення, дизайну є важливими інструментами для розвитку в учнів трудових навичок. Такі програмні продукти, як AutoCAD, Tinkercad, SketchUp, дозволяють створювати свої власні проєкти, що є необхідним для розуміння процесу проєктування та виготовлення різноманітних виробів. Окрім цього, застосування таких інструментів надає можливість учням працювати з реальними задачами, що наближують освітній процес до виробничих умов [3].

Завдяки використанню віртуальних лабораторій учні можуть проводити різноманітні експерименти та дослідження, що раніше було неможливо в класі через відсутність відповідного обладнання. Віртуальні лабораторії дають можливість моделювати різні ситуації та технологічні процеси, що дозволяє учням на практиці ознайомлюватися з усіма етапами технологічного процесу без ризику для здоров'я чи матеріальних витрат.

Проектна діяльність є одним із важливих аспектів, що дозволяє учням старшої школи отримати практичний досвід у створенні та реалізації власних ідей, сприяє розвитку технічних і креативних навичок. Використання ЦТ під час проектної діяльності дозволяє старшокласниками не лише освоювати теоретичний матеріал, а й отримувати навички, які вони можуть застосувати в реальних умовах. Завдяки програмному забезпеченню для моделювання і креслення учні можуть створювати 3D-моделі та конструкторсько-технологічну документацію, що дозволяє їм розвивати навички проєктування, візуалізувати свої ідеї та ефективно втілювати їх у життя. Це сприяє кращому розумінню технічних дисциплін, розвиває креативність та підготовлює учнів до майбутніх професій у сферах інженерії, архітектури та дизайну.

Не менш важливим способом використання ЦТ є розвиток соціальних навичок учнів. Завдяки цифровим інструментам старшокласники можуть працювати в командах, виконуючи спільні завдання, обмінюючись ідеями, знаходячи рішення для поставлених задач. Групові проєкти, колективні дослідження та завдання сприяють розвитку комунікаційних навичок учнів, що є важливим елементом їх підготовки до роботи в команді. Соціальна взаємодія також може відбуватися через онлайн-форуми, чати, платформи для спільного навчання, що дозволяють учням не лише обмінюватися досвідом, а й отримувати зворотний зв'язок від вчителів та однокласників.

Активізація пізнавальної діяльності старшокласників на уроках технологій з використанням ЦТ є важливим етапом у розвитку сучасної освіти. Цифрові технології значно підвищують рівень навчальної мотивації, сприяють розвитку критичного мислення та креативності учнів, що є необхідними для їх подальшої професійної діяльності. Впровадження ЦТ в освітній процес дає можливість учням не лише засвоювати нові знання, але й застосовувати їх на практиці в реальних умовах, що є необхідним для підготовки до вимог сучасного ринку праці.

Таким чином, майбутнє освіти неможливе без ефективного впровадження цифрових технологій, які відкривають нові можливості для навчання та розвитку. Вони дозволяють персоналізувати освітній процес, роблять його доступнішим та інтерактивнішим, захопливим і ефективним. Цифрові платформи, штучний інтелект, віртуальна та доповнена реальність стають неодмінною частиною сучасного навчання, сприяючи розвитку критичного мислення, креативності та навичок роботи з інноваційними технологіями. Такі інструменти відкривають нові можливості для самореалізації та підготовки до майбутніх викликів у цифровому світі.

Список використаних джерел

1. Гордійчук Л. І. Використання мультимедійних технологій на уроках трудового навчання як засобу підвищення пізнавальної активності учнів // Наукові записки. Серія : Педагогіка. 2007. №7. С. 134–137.
2. Журавльова О. Л., Демченко Т. Ю. Інтерактивні технології на уроках трудового навчання : методичний посібник. Краматорськ, 2021. 51 с.
3. Пінаєва О. Ю., Шилов А.В. Застосування інформаційних технологій для підготовки майбутніх фахівців // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми. 2010. Вип. 26. С. 427–430. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2010_26_85.

Німак Любов Андріївна,
магістрантка 6М-Т(з) групи
спеціальності 014.10 Середня освіта ((Трудове навчання та технології)
Факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викл. Марченко С. С.

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ОBOB'ЯЗKOBО-BИБІPKOBOTO MOAYЛЯ «TEХНІKИ ДЕКОРАТИBНО-УЖИTKOBOTO MИCTEЦTBА» HA YPOKAX TEХHOЛOГІЙ B CTAPШІЙ ШKOЛІ

У сучасній освіті все більше уваги приділяється розвитку творчих здібностей учнів, їхньої естетичної культури та практичних навичок. Обов'язково-вибірковий модуль «Техніки декоративно-ужиткового мистецтва» на уроках технологій у старшій школі є важливим інструментом для досягнення цих цілей. Він дозволяє учням ознайомитися з різноманітними техніками створення художніх виробів, розвинути власний художній смак та набути практичних навичок роботи з різними матеріалами. Цей модуль не лише сприяє творчому самовираженню, але й готує учнів до життя в умовах, де естетика та індивідуальність відіграють важливу роль [1].

Вивчення модуля «Техніки декоративно-ужиткового мистецтва» ставить мету:

- ознайомити учнів з традиційними та сучасними техніками декоративно-ужиткового мистецтва;
 - навчити учнів створювати художні вироби, які поєднують естетику та функціональність;
 - розвинути навички роботи з різними матеріалами, такими як дерево, текстиль, кераміка, скло тощо;
 - формувати в учнів здатність до творчого мислення та реалізації власних ідей.
- При вивченні модуля вивчаються такі основні теми:
- Традиційні техніки: вишивка, ткацтво, різьблення по дереву, гончарство.
 - Сучасні техніки: декупаж, скрапбукінг, лазерне гравіювання, 3D-друк.
 - Робота з матеріалами: вивчення властивостей матеріалів та їх застосування в декоративно-ужитковому мистецтві.
 - Проектування виробів: створення ескізів, підбір кольорів та матеріалів, реалізація ідей.
 - Естетика та функціональність: поєднання художньої цінності з практичним використанням виробів [2].

Для ефективного вивчення модуля «Техніки декоративно-ужиткового мистецтва» рекомендуються наступні методи навчання: екскурсії до майстерень та музеїв, де учні можуть ознайомитися з традиційними та сучасними техніками декоративно-ужиткового мистецтва; практичні заняття, під час яких учні вдосконалюють навички роботи з різними матеріалами, такими як дерево, метал, текстиль, кераміка тощо; майстер-класи від професійних майстрів, які демонструють тонкощі технік та надихають на творчі експерименти; використання мультимедійних ресурсів, таких як відеоуроки, презентації та віртуальні тури, що допомагають краще засвоїти теоретичний матеріал; а також проектна діяльність, яка дозволяє учням створювати власні декоративні вироби, розвиваючи художній смак та вміння реалізовувати творчі задуми.

Вивчення модуля сприяє розвитку таких навичок в учнів:

- креативність: створення унікальних художніх виробів;
- технічні навички: робота з інструментами та матеріалами;
- критичне мислення: аналіз естетичних та функціональних аспектів виробів;
- комунікація: презентація своїх робіт та обмін досвідом з однокласниками.

Вивчення модуля «Техніки декоративно-ужиткового мистецтва» на уроках технологій у старшій школі дозволяє:

- підвищити зацікавленість учнів до вивчення предмета технології (практична робота над створенням художніх виробів мотивує учнів до навчання);

- розвивати в учнів творчі здібності (створення унікальних виробів розвиває креативність та художній смак);
- опанування традиційними та сучасними техніками декоративно-ужиткового мистецтва (учні отримують досвід роботи з різними матеріалами та інструментами);
- підготовка учнів до майбутніх професій (модуль допомагає ознайомитися з професіями в галузі декоративно-ужиткового мистецтва).

Обов'язково-вибірковий модуль «Техніки декоративно-ужиткового мистецтва» є важливим елементом сучасної освіти, який дозволяє учням розкрити свій творчий потенціал та отримати практичні навички. Вивчення цього модуля:

Для успішної реалізації модуля необхідно забезпечити учнів якісними матеріалами та інструментами, які дозволять їм ефективно опанувати різні техніки, такі як вишивка, ткацтво, ліплення, різьблення по дереву тощо. Важливо також створити навчальне середовище, що сприятиме творчому самовираженню, наприклад, організувати майстерні з відповідним обладнанням та зонами для експериментів. Вчителі повинні використовувати індивідуальний підхід до кожного учня, враховуючи його рівень підготовки та інтереси. Крім того, варто залучати до навчального процесу сучасні технології, такі як онлайн-курси, відеоуроки та віртуальні екскурсії, щоб розширити кругозір учнів та познайомити їх з різними стилями та напрямками декоративно-ужиткового мистецтва. Організація виставок та творчих проєктів допоможе учням продемонструвати свої досягнення та отримати зворотний зв'язок, що стимулюватиме їхній розвиток..

Таким чином, модуль «Техніки декоративно-ужиткового мистецтва» стає важливим кроком у підготовці учнів до життя в умовах, де творчість та естетика відіграють ключову роль. Він розвиває художній смак, вміння працювати з різними матеріалами та техніками, а також формує навички, необхідні для створення унікальних виробів. Це дозволяє учням не лише розуміти сучасні тенденції, але й активно впливати на культурний простір, створюючи естетично привабливі та функціональні речі. Модуль також сприяє розвитку креативності, терпіння та уважності, що є важливим у будь-якій сфері життя.

Список використаних джерел

1. Крамаренко Н. М. Формування естетичної компетентності в освітньому процесі з трудового навчання і технологій. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки, (183). 2019. С. 219-224. DOI : <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2019-1-183-219-224>
2. Технології (рівень стандарту). Програма для учнів 10-11 класів закладів ЗСО. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>.

Підпригора В'ячеслав Володимирович,

магістрант 6М-Т групи

спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології)

Факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Маринченко І. В.

РОЛЬ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФІЛЬНОМУ НАВЧАННІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Цифрові технології сьогодні присутні або впроваджуються у всіх сферах життя та стають ключовим фактором трансформації. Очікується, що у 2025 року багато компаній перейдуть на цифрові системи управління, автоматизацію та аналіз даних. Це дозволить ефективніше використовувати ресурси, поліпшити комунікації всередині організації, створити нові можливості для взаємодії з клієнтами. У міру розвитку технологій вони відіграватимуть все більш значущу роль у формуванні економічного ландшафту, відкриваючи нові перспективи для бізнесу і приватних осіб, але одночасно створюючи і нові перешкоди.

Одним з головних трендів, що визначають майбутнє економіки до 2030 року, є Інтернет речей (IoT). Він вже став частиною життя людини. Інтернет речей переносить людей у віртуальний простір, трансформуючи бізнес процеси, покращуючи якість обслуговування, забезпечуючи безпеку та навіть рятуючи життя. З кожним роком IoT робить світ більш зв'язним, стабільним і розумним. Взаємозв'язок між фізичними об'єктами та цифровими системами стає нормою, породжуючи нові бізнес-моделі та формати взаємодії [2].

Цифрові технології зараз відіграють значну роль в освітньому процесі, підсилюючи його доступність та відкритість, підвищуючи якість навчання. Стрімке й глобальне використання цифрових технологій у профільному навчанні старшокласників зумовлює перебудову методів надання освіти, системи дистанційного навчання. Виникає проблема підбору відповідних ресурсів і необхідних технологій, формування оптимального середовища для організації навчання.

Як зазначає Толмач М., особливої актуальності означена проблема набуває з огляду на вимушений перехід на дистанційну форму навчання, зумовлену поширенням COVID-19, що актуалізувало потребу цифрової трансформації у загальній середній освіті. Існуюча ситуація дозволила оцінити важливість й ефективність використання цифрових технологій в якості інструмента формування системи освіти України, що забезпечує підготовку конкурентно-спроможних кадрів для різних галузей промисловості. Разом з тим це актуалізувало проблему переорієнтації діяльності на використання сучасних технологій. Одночасно варто оновлювати освітні програми, методи, засоби, технології й форми освітньої діяльності, процедури оцінювання тощо [4].

Відповідно до результатів міжнародного дослідження в Україні мають місце незбалансовані показники розвитку інформаційного суспільства або присутнє суттєве відставання в цьому питанні від розвинених країн світу. Впровадження цифрових технологій відбувається із запізненням у кілька років, державою не розроблена консолідована стратегія розвитку цифрового суспільства. Перелічені проблеми уповільнюють темпи обміну інформацією, досвідом, технологіями [1].

Черненко А. у своєму дослідженні здійснює детальний аналіз появи терміну «цифрові технології» та розкриває зміст цього поняття. Також автор говорить, що цифрові технології ототожнюються з поняттями «комп'ютерні технології» та «інформаційно-комунікаційні технології». Проте, «комп'ютерні технології» є більш новим терміном та описує в переважній більшості випадків технічні засоби. Автор говорить, що «цифрові технології» – синонім «електронних технологій» та «комп'ютерних технологій». Разом з цим А. Черненко проводить аналіз тлумачення цих термінів за онлайн-словником Merriam Webster. В нашому дослідженні ми не вважаємо ці поняття синонімами. Зокрема, «цифрові технології» – значно ширше поняття. Так, А. Черненко у визначенні цифрових технологій розглядає сукупність електронних, інформаційних, комп'ютерних, комунікаційних технологій, а також додає технічні засоби (стаціонарні та мобільні) [3].

Цифрові технології в контексті профільного навчання старшокласників – це комплекс інструментів та платформ, які дозволяють індивідуалізувати освітній процес, зробити його більш цікавим та ефективним. Вони перетворюють традиційне навчання на динамічний і інтерактивний процес, що відповідає потребам сучасного суспільства.

Основні аспекти використання цифрових технологій:

1. Індивідуалізація навчання. Кожен учень отримує можливість навчатися в своєму темпі, вибираючи оптимальні для себе завдання та матеріали.
2. Інтерактивність. Завдяки цифровим інструментам учні можуть активно взаємодіяти з навчальним матеріалом, брати участь в онлайн-дискусіях, виконувати спільні проєкти.
3. Доступність інформації. Широкий спектр інформаційних ресурсів доступних онлайн, дозволяє учням глибше зануритися в обрану тему.
4. Розвиток навичок ХХІ століття. Цифрові технології сприяють розвитку таких ключових компетентностей, як критичне мислення, креативність, співпраця, комунікація.
5. Підготовка до майбутньої професії. Використання цифрових інструментів, які застосовуються в обраній професійній сфері, дозволяє учням отримати практичні навички ще під час навчання в школі [1].

Приклади цифрових інструментів у профільному навчанні: онлайн-платформи для навчання (Moodle, Google Classroom, Kahoot тощо); інтерактивні дошки (дозволяють демонструвати матеріал у динамічному форматі, залучати учнів до спільної роботи); програмне забезпечення для створення презентацій та відео (PowerPoint, Prezi, Adobe Premiere Pro); інструменти для створення інфографіки (Canva, Piktochart); онлайн-бібліотеки та бази даних (Google Scholar, JSTOR, Scopus); соціальні мережі для навчання (Edmodo, Twitter); мобільні додатки для навчання (Quizlet, Memrise) [4].

Цифрові технології відіграють все більш важливу роль у профільному навчанні старшокласників. Вони дозволяють персоналізувати навчання, враховуючи індивідуальні особливості кожного учня. Використання цифрових інструментів допомагає учням освоїти навички, необхідні для успішної роботи та життя в сучасному світі. Однак, важливо пам'ятати, що цифрові інструменти є лише засобом, а не метою навчання. Головне завдання вчителя – створити таке навчальне середовище, в якому цифрові технології будуть використовуватися для досягнення освітніх цілей. Цифрові технології у профільному навчанні старшокласників є потужним інструментом, який дозволяє адаптувати освітній процес до потреб сучасного суспільства [2].

Таким чином, у сучасному світі, зокрема у підготовці старшокласників значну роль відіграють цифрові технології, такі як: змішане, мобільне навчання, гейміфікація, дистанційні освітні технології, онлайн навчання тощо). Вони спираються на використання сучасних технічних засобів, а також інтерактивного спеціалізованого устаткування (персональних комп'ютерів, ноутбуків, планшетів, робото технічних наборів, інтерактивних дошок, електронних фліпчартів, інтерактивних панелей, інтерактивних пісочниць, інтерактивних підлог, кубів тощо).

Список використаних джерел

1. Inna Marynchenko, Mariana Malchyk, Yurii Iliash, Valentyna Papushyna, Mykola Yakymchko. Use of digital technology tools for forming the readiness of future specialists in accordance with the requirements of the current labor market of Ukraine. AD ALTA-Journal of Interdisciplinary Research. 2023. Vol. 13. Issue 1, Special Issue XXXIV. pp. 222–229. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/130134/papers/J_32.pdf
2. Vira Kurok, Iryna Kashubiak, Liudmyla Maksymenko, Iryna Pushchyna, Tetyana Chumak (2024). Modern tools to enhance the effectiveness of distance learning in conditions of digitalization. AD ALTA-Journal of Interdisciplinary Research. 2024. Vol. 14. Issue 1, Special Issue XL. Pp. 149–156. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/140140/papers/A_25.pdf
3. Oksana Braslavskaya, Inna Marynchenko, Tetiana Samus, Tetiana Martyniuk, Iryna Pushchyna, Serhii Shcherbyna Preparation of future teachers for professional adaptation in an inclusive educational environment in the process of studying the methodology of Science. AD ALTA-Journal of Interdisciplinary Research. 2024. Vol. 14. Issue 1, Special Issue XLL. Pp. 42–49. <https://www.magnanimitas.cz/14-01-xli>
4. Маринченко І. В. Психолого-педагогічні проблеми методики комп'ютеризації ігрових технологій у процесі підготовки здобувачів вищої освіти. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: Центральнотраїнський державний університет імені Володимира Винниченка. 211. 2023. С. 176-180.

Поляков Максим Анатолійович, Самойленко Богдан Сергійович,

студенти 11-Т групи

спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології)

Факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Шевель Б. О.

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ У ПРОЦЕСІ ТЕХНОЛОГІЧНОГО НАВЧАННЯ

Вступ. Сучасний розвиток суспільства вимагає від молоді здатності не лише ефективно використовувати наявні ресурси, а й розуміти важливість їх збереження та раціонального

використання в умовах глобальних викликів, таких як зміна клімату, обмеженість природних ресурсів та розвиток технологій. Однією з основних сфер, у якій формується розуміння ефективного використання ресурсів, є технологічна освітня галузь. Вона сприяє розвитку в учнів необхідних навичок і вмінь, що дозволяють використовувати матеріали, інструменти та час з максимальною ефективністю, зберігаючи при цьому ресурси та мінімізуючи відходи.

Технологічне навчання, яке передбачає взаємодію з різними матеріалами, інструментами та технологічними процесами, створює безпосередні умови для формування навичок раціонального використання ресурсів. Учні мають змогу освоювати не лише теоретичні аспекти економії, а й практичні методи, які дозволяють приймати обґрунтовані та ефективні рішення щодо вибору матеріалів, інструментів, а також оптимізації часу і праці під час виготовлення продукції. У процесі технологічного навчання учні знайомляться з різноманітними підходами до оптимізації ресурсів, що включають аналіз витрат на матеріали та інструменти, а також розрахунки щодо ефективності використання робочого часу. Це допомагає учням зрозуміти важливість не лише економії матеріальних ресурсів, а й управління часом і організацією праці.

Практичні методи навчання включають в себе різноманітні вправи та завдання, які дозволяють учням застосовувати свої знання в реальних умовах. Наприклад, вони можуть працювати з реальними проєктами, де потрібно правильно вибирати матеріали з огляду на їх вартість, якість і придатність для конкретного виробу. Крім того, учні вчаться використовувати інструменти так, щоб зберегти їх ресурси, а також застосовувати методи мінімізації відходів, таких як оптимальне планування обробки матеріалів, збереження залишків для подальшого використання або переробки.

Це дозволяє учням не лише розвивати практичні навички, а й розуміти, як раціональне використання ресурсів і часу може призвести до зниження витрат та підвищення ефективності роботи. Такі навички є важливими не тільки для технологічної діяльності, а й для розвитку загальної економічної грамотності, адже вони закладають основи для раціонального підходу до будь-яких процесів, що потребують розподілу ресурсів у майбутньому професійному житті.

Метою є визначення ролі технологічного навчання у формуванні навичок раціонального використання ресурсів у молоді. Основним завданням є розкриття основних підходів до впровадження технологічних практик, що сприяють розвитку економічного та екологічного мислення серед учнів. Особлива увага приділяється методам навчання, що дозволяють формувати у школярів свідоме ставлення до ресурсів і навички їх ефективного використання в процесі виготовлення різноманітних виробів.

Результати. Важливість технологічного навчання у формуванні навичок раціонального використання ресурсів можна оцінити через кілька аспектів:

1. Планування та економія ресурсів.

Технологічні заняття вимагають від учнів не лише вміння виконувати практичні завдання, але й здатності розумно планувати свою роботу. Це включає уважне ставлення до вибору матеріалів для виготовлення виробів. Під час планування учні повинні враховувати не лише вартість матеріалів, але й їх фізичні та технічні властивості. Наприклад, для виготовлення певного виробу необхідно правильно обрати матеріал, що забезпечить міцність, довговічність і при цьому не перевищить бюджет. Застосування таких принципів дозволяє оптимізувати витрати на матеріали, адже ефективне використання ресурсів без надмірних витрат має важливе значення для досягнення економічної ефективності в технологічних процесах.

Технологічні завдання, що включають планування витрат матеріалів, також формують у молоді навички стратегічного мислення і допомагають уникати зайвих витрат. Уміння передбачити кількість необхідних матеріалів, їх обробку та відповідність проєкту дають можливість не лише зберегти ресурси, але й підвищити ефективність робочого процесу.

2. Збереження матеріальних ресурсів.

Збереження матеріальних ресурсів є одним із ключових аспектів технологічного навчання. В процесі виготовлення виробів учні стикаються з необхідністю мінімізувати кількість відходів і ефективно використовувати залишки матеріалів. Це завдання передбачає

вміння обраховувати точні розміри матеріалів, вибір оптимальних методів обробки та раціональне розташування елементів на матеріалі для зменшення відходів.

На уроках технологій учням пропонується можливість для практичного освоєння таких методів, як максимальне використання площі матеріалу при різанні, застосування сучасних обробних технологій, які дозволяють зменшити втрати при виготовленні продукції. Наприклад, використання високотехнологічних інструментів або налаштування програмних параметрів на автоматизованих виробничих лініях дозволяє зменшити кількість відходів до мінімуму. Водночас учні вчаться раціонально планувати повторне використання залишкових матеріалів, що дозволяє зменшити економічне навантаження та зберігати ресурси.

3. Екологічна свідомість.

В умовах змінюваного клімату і посилення екологічних вимог формування екологічної свідомості серед учнів є важливим аспектом технологічного навчання. Учні не лише знайомляться з різними видами матеріалів, а й вивчають їх вплив на навколишнє середовище. У процесі виготовлення виробів вони мають можливість вибирати матеріали, які є менш шкідливими для екології, наприклад, використовуючи натуральні або перероблені матеріали, що не завдають шкоди природним ресурсам.

Також важливою складовою екологічного мислення є практики переробки та повторного використання матеріалів. Це може включати сортування відходів, використання залишків матеріалів для створення нових виробів, а також пошук альтернативних ресурсів для зменшення негативного впливу на природу. Екологічна свідомість у технологічному навчанні формує у учнів розуміння важливості сталого розвитку та необхідності застосування раціональних і екологічно чистих технологій у різних галузях.

4. Раціональне використання часу.

Раціональне використання часу є важливим елементом не лише у професійній діяльності, але й у навчанні. У процесі технологічного навчання учні набувають вміння правильно організовувати свою роботу, щоб виконати завдання швидко і якісно. Це включає в себе навички управління часом, які дозволяють досягти ефективного результату без спешки або зайвих затримок.

Навчання вимагає від учнів уміння чітко планувати етапи виготовлення виробу, враховувати складність кожного етапу та розподіляти час на основні завдання. Крім того, розподіл робочого часу дозволяє уникнути перенавантаження та забезпечує високий рівень виконання завдання. Раціональне використання часу дозволяє учням не лише завершити роботу вчасно, але й досягти найкращого результату без зайвих витрат часу на непотрібні дії.

5. Розвиток критичного мислення.

Процес прийняття рішень щодо вибору оптимальних матеріалів, інструментів і методів роботи є важливим елементом, який сприяє розвитку критичного мислення учнів. Критичне мислення допомагає оцінити доступні ресурси, обґрунтувати вибір найкращих варіантів і прийняти рішення, яке буде найбільш ефективним з точки зору економічних і екологічних аспектів.

Учні вчаться аналізувати різні варіанти використання матеріалів і інструментів, розглядати їх переваги та недоліки, прогнозувати можливі наслідки своїх рішень. Це дає можливість приймати раціональні, обґрунтовані рішення, які відповідають як вимогам економії ресурсів, так і необхідності збереження навколишнього середовища. Розвиток критичного мислення сприяє тому, що учні здатні більш осмислено підходити до вибору методів роботи і в результаті досягати високих результатів при мінімальних витратах.

Висновки. Формування навичок раціонального використання ресурсів у процесі технологічного навчання є необхідною умовою підготовки молоді до сучасних викликів, зокрема до необхідності ефективного і сталого використання обмежених ресурсів. Через поєднання теоретичних знань та практичних навичок учні не лише освоюють базові принципи економії, а й розвивають здатність приймати розумні рішення в умовах обмеженості матеріалів, часу та інших ресурсів.

Процес навчання має включати елементи критичного мислення, планування, екологічної свідомості та уміння працювати з сучасними технологіями, що дозволяють оптимізувати виробничі процеси та зменшувати вплив на навколишнє середовище. Такий

підхід сприятиме розвитку не лише професійних навичок, але й відповідального ставлення до ресурсів і навколишнього світу, що є важливим аспектом сучасної освіти.

Список використаних джерел

1. Ахновська І. О. Формування економічної культури суспільства. *Modern economics: електрон. наук. вид. з економічних наук*. 2017. № 3. С. 6–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon_2017_3_3.
2. Буга О. І. Аналіз підходів до визначення сутності економічної підготовки майбутніх учителів трудового навчання. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2013. Вип. 35. С. 175–180.
3. Гевкалюк Н., Крупей В., Скочило О. Інтенсифікація сучасного освітнього процесу як фактор інтелектуального, навчального та емоційного напруження студентів. *Медична освіта*, 2022. № 4. С. 16–24. URL : <https://doi.org/10.11603/m.2414-5998.2021.4.12687>.
4. Дрижак В. В. Педагогічні основи підготовки старшокласників до підприємницької діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 1997. 20 с.

Притика Віталій Олександрович

студент 31-Т групи

спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології)

Факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Хоруженко Т. А.

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Інтерактивне навчання є важливою складовою сучасного освітнього процесу, спрямованого на активізацію пізнавальної діяльності учнів і формування практичних навичок. На уроках технологій цей підхід набуває особливого значення, оскільки передбачає не лише засвоєння теоретичних знань, а й їхнє застосування в реальних виробничих процесах [Ошибка! Источник ссылки не найден.].

Впровадження інтерактивних технологій в освітній процес регулюється рядом нормативних документів, зокрема Концепцією «Нова українська школа» [Ошибка! Источник ссылки не найден.]. Серед науковців, які досліджували інтерактивні методи в освітньому процесі, можна відзначити Бикова В., Кухаренка В. [1Ошибка! Источник ссылки не найден.], Гуревича Р., Коломієць Л. [2], які розглядають інтерактивне навчання як інструмент професійної підготовки учнів. Використання цифрових технологій в освітньому процесі детально висвітлено в роботах Соловйова В., Нестерова С. [3Ошибка! Источник ссылки не найден.].

Сутність інтерактивного навчання полягає у взаємодії між учнями та вчителем у форматі діалогу, співпраці та колективного вирішення завдань [2]. Основна мета – залучити кожного учня до активного освітнього процесу, забезпечити практичну спрямованість знань та розвиток їхнього критичного мислення. Це дозволяє не лише глибше засвоювати матеріал, а й формувати в учнів навички роботи в команді, відповідальність та самостійність у прийнятті рішень. До основних методів інтерактивного навчання на уроках технологій належать групові та парні форми роботи, методи проєктного навчання, кейс-методи, майстер-класи, ігрові та змагальні технології, а також використання цифрових ресурсів [1]. Проєктна діяльність є особливо ефективною, оскільки дозволяє учням самостійно розробляти та реалізовувати творчі і технічні ідеї, застосовуючи отримані знання на практиці. Завдяки цьому формується усвідомлення процесів виробництва, планування роботи та раціонального використання ресурсів.

Використання інтерактивного навчання дозволяє не лише засвоювати інформацію, а й розвивати технічне мислення та креативність здобувачів освіти [2]. Учні отримують можливість моделювати реальні виробничі процеси, шукати оптимальні рішення для

конструювання виробів і вдосконалювати власні навички. Такий підхід сприяє формуванню стійкого інтересу до технологій, а також готує молодь до роботи у високотехнологічних галузях.

Важливим елементом інтерактивного навчання є впровадження змагального підходу, який мотивує учнів до активного навчання [3**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]. Наприклад, організація хакатонів, технічних конкурсів та проєктних виставок стимулює творчість і командну роботу. Це дозволяє здобувачам освіти не лише демонструвати власні розробки, а й отримувати корисні навички презентації та аргументації прийнятих рішень перед аудиторією. Інтерактивні методи сприяють підвищенню мотивації учнів до навчання, оскільки надають можливість безпосередньо брати участь в освітньому процесі, експериментувати та застосовувати різні підходи до вирішення практичних завдань [1**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Застосування інтерактивних методів навчання на уроках технологій вимагає від вчителя не лише володіння сучасними педагогічними технологіями, а й уміння створювати сприятливе навчальне середовище, де кожен учень може проявити свої здібності та отримати позитивний досвід [2]. Важливо також враховувати рівень підготовки учнів, їхні інтереси та можливості.

Особливістю інтерактивного навчання є не лише активний освітній процес, а й змінений підхід до оцінювання результатів. Окрім традиційних форм контролю знань, важливе місце займають самооцінювання, взаємооцінювання та аналіз роботи в команді. Учні вчаться аргументовано оцінювати власні досягнення, аналізувати помилки та визначати шляхи їх виправлення. Такий підхід формує в них відповідальність за результати своєї діяльності та розвиває навички рефлексії.

Інтерактивне навчання також сприяє індивідуалізації освітнього процесу, даючи можливість кожному учню працювати в комфортному темпі та обирати рівень складності завдань. Використання диференційованого підходу дозволяє ефективніше залучати як сильних учнів, так і тих, хто потребує більше часу для засвоєння матеріалу. Це забезпечує не лише глибше розуміння технологічних процесів, а й створює умови для самореалізації та розвитку особистості.

Попри численні переваги, впровадження інтерактивного навчання вимагає подолання певних викликів [4]. По-перше, не всі заклади освіти мають достатню матеріально-технічну базу для реалізації інтерактивних методів. По-друге, не всі педагоги володіють необхідними навичками роботи з новітніми технологіями та інтерактивними методами навчання. По-третє, інтерактивний підхід вимагає більше часу на підготовку та проведення занять, що може ускладнювати його використання в умовах жорсткого навчального плану. Тому важливим завданням є підвищення кваліфікації вчителів, модернізація матеріально-технічного забезпечення шкіл і розробка ефективних методичних рекомендацій щодо інтерактивного навчання.

Таким чином, інтерактивне навчання на уроках технологій є ефективним засобом формування в учнів практичних навичок, творчого мислення та професійної компетентності. Його застосування сприяє розвитку сучасної освіти та забезпечує якісну підготовку молодого покоління до життя в умовах технологічного прогресу.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю., Кухаренко В. М. Технології навчання в освітньому процесі: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2019.
2. Гуревич Р. С., Коломієць Л. М. Інтерактивне навчання в системі професійної підготовки учнів. Київ: Освіта України, 2021.
3. Соловійов В. Н., Нестеров С. Л. Використання цифрових технологій у технологічній освіті. Наукові записки. Серія: педагогічні науки, 2022, № 5, с. 87-95.
4. Міністерство освіти і науки України. Концепція «Нова українська школа» та особливості інтегрованого навчання технологій. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення 02.03.2025 р.).

Синяговський Михайло Михайлович,
магістрант 6М-Т групи
спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології)
Факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Маринченко І. В.

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ДЕРЕВООБРОБКИ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Національно-патріотичне виховання є важливою складовою освітнього процесу в Україні, оскільки сприяє формуванню в молоді громадянської свідомості, відповідальності за майбутнє держави та збереженню національної ідентичності. Дослідники, зокрема І. Бех, О. Вишневський, О. Сухомлинська, М. Стельмахович, наголошують, що ефективне виховання національно-патріотичних цінностей ґрунтується на інтеграції освітнього та виховного процесів, залученні учнів до активної діяльності, спрямованої на збереження культурної спадщини [1].

Одним із дієвих засобів формування патріотичної свідомості серед старшокласників є технологічна освіта, зокрема навчання деревообробки. Цей процес не лише розвиває професійні навички, а й сприяє усвідомленню значущості народних традицій та ремесел як невід'ємної частини культурного коду нації. Вивчення традиційних технологій обробки дерева, зокрема вивчення регіональних особливостей народного різьблення та столярного мистецтва, сприяє вихованню поваги до історичного минулого та духовних цінностей українського народу.

Національно-патріотичне виховання в умовах сучасних викликів, як зазначають Т. Лях, Л. Артемова, С. Гончаренко, має бути комплексним та багаторівневим. Воно охоплює розвиток почуття любові до Батьківщини, шанування історичної пам'яті, активної громадянської позиції та готовності до збереження і примноження культурного надбання. Саме тому інтеграція національно-патріотичних елементів у технологічну освіту є важливим чинником формування самодостатньої, свідомої та відповідальної особистості. Одним із ключових методів реалізації цього завдання є інтеграція національно-патріотичних цінностей у навчальний процес, зокрема через предмет «Технології», який має значний потенціал для поєднання теоретичних знань з практичними навичками [2].

Деревообробка в освітньому процесі виконує не лише технологічну, а й виховну функцію. Заняття з обробки деревини дають можливість учням:

1. Ознайомитися з традиційними ремеслами та техніками українського народного мистецтва (різьблення, інтарсія, токарне мистецтво, писані тарелі тощо).
2. Вивчати символіку, орнаментику та стилістику українського декоративно-ужиткового мистецтва.
3. Усвідомлювати значення ручної праці в збереженні національної ідентичності.
4. Формувати естетичний смак і повагу до народної творчості.

Таким чином, деревообробка є не лише способом оволодіння професійними навичками, а й ефективним засобом патріотичного виховання.

1. Для ефективного впровадження національно-патріотичних цінностей у процес навчання деревообробці доцільно використовувати такі методи:
2. Проектна діяльність – створення учнями виробів з використанням української орнаментики, народних технік різьблення та декоративного оздоблення.
3. Інтерактивні методи – проведення майстер-класів з народними майстрами, екскурсії до музеїв народної творчості, тематичні виставки.
4. Історико-культурний аналіз – вивчення історії розвитку деревообробного ремесла в Україні, особливостей традиційного оздоблення предметів побуту.
5. Практичні заняття – виготовлення національних сувенірів, що можуть використовуватися як символи української культури.
6. Інтеграція з іншими дисциплінами – поєднання технологій з історією, мистецтвом, літературою для глибшого усвідомлення національної спадщини.

Формування національно-патріотичних цінностей через навчання деревообробки сприяє [3]:

1. Підвищенню зацікавленості учнів у національних традиціях та ремеслах.
2. Розвитку творчого мислення та практичних навичок у поєднанні з історико-культурним підґрунтям.
3. Зміцненню громадянської позиції та патріотичних переконань старшокласників.
4. Усвідомленню значення збереження та розвитку народних традицій у сучасному суспільстві.

5. Перспективи подальшого розвитку цього напрямку включають розширення навчальних програм, створення спеціалізованих гуртків та співпрацю з майстрами народного мистецтва.

Навчання деревообробки на уроках технологій є дієвим інструментом формування національно-патріотичних цінностей у старшокласників. Через знайомство з традиційними ремеслами, символікою та історією деревообробки учні не лише здобувають практичні навички, а й усвідомлюють важливість національної культури. Інтеграція патріотичних елементів у навчальний процес сприяє гармонійному розвитку особистості, формуванню відповідального громадянина та популяризації українських ремесел серед молоді.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д., Вишневський О. П., Сухомлинська О. В., Стельмахович М. Г. Формування національно-патріотичних цінностей у молоді: теоретико-методологічні аспекти. Київ: Педагогічна думка, 2020. 235 с.
2. Лях Т. Л., Артемова Л. В., Гончаренко С. У. Формування громадянської свідомості старшокласників у процесі вивчення технологій. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. 2021. № 17. С. 45–58.
3. Куценко С. Формування національно-патріотичних цінностей у майбутніх вчителів трудового навчання та технологій. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Київ : ЦСУ, 2017. С. 112–119.

Степанець Денис Валентинович,

магістрант 6М-Т групи

спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології)

Факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Хоруженко Т. А.

РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ПРОЄКТНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

У сучасному освітньому процесі цифрові технології відіграють ключову роль у формуванні проєктно-технологічної компетентності учнів. Інтеграція цифрових інструментів в освітній процес сприяє розвитку навичок проєктування, аналізу, критичного мислення та творчого підходу до вирішення завдань. Завдяки цифровим технологіям учні отримують доступ до широкого спектру інформаційних ресурсів, що дозволяє їм ефективніше розробляти та реалізовувати проєкти, а також підвищує їхню мотивацію до навчання [1].

Проблемою використання цифрових технологій у проєктно-технологічній діяльності учнів займалися такі науковці, як В. Биков, М. Левченко, С. Гуржій, Ю. Триус, О. Співаковський, А. Гуржій, Н. Морзе, Л. Паращенко, які досліджували аспекти цифрової трансформації освіти, можливості інтеграції інформаційних технологій в освітній процес та методи підвищення ефективності електронного навчання. Їхні наукові праці сприяли розробці теоретичних і методичних основ застосування цифрових технологій для формування компетентностей учнів у контексті сучасних освітніх тенденцій.

Метою статті є аналіз ролі цифрових технологій у формуванні проєктно-технологічної компетентності учнів, обґрунтування ефективних підходів до інтеграції цифрових інструментів в освітній процес а також переваг їх використання.

Основні аспекти використання цифрових технологій у проєктно-технологічній діяльності [2]:

1. *Цифрові платформи та програмне забезпечення.* Використання спеціалізованого програмного забезпечення значно розширює можливості учнів у проєктній діяльності. Наприклад, AutoCAD та SolidWorks дозволяють створювати детальні технічні креслення, розраховувати міцність конструкцій та проводити віртуальне тестування проєктів. TinkerCAD та SketchUp є простішими у використанні і підходять для візуалізації 3D-моделей виробів у початкових етапах навчання. Завдяки цим програмам учні можуть експериментувати з дизайном, формами та матеріалами без потреби у фізичних ресурсах.

2. *Віртуальні лабораторії та симулятори.* Завдяки симуляторам і віртуальним лабораторіям учні отримують можливість працювати з різними технологіями та процесами без використання реальних матеріалів та обладнання. Наприклад, Phet Interactive Simulations дозволяє моделювати фізичні явища та технологічні процеси, а Arduino Simulator допомагає навчитися програмувати мікроконтролери, тестувати електронні схеми й перевіряти їхню працездатність у віртуальному середовищі перед фізичним збиранням.

3. *Доповнена та віртуальна реальність.* Технології доповненої (AR) та віртуальної реальності (VR) значно покращують сприйняття складних технологічних процесів. Наприклад, за допомогою VR-окулярів учні можуть опинитися у віртуальному виробничому цеху, де вони досліджують технологічні етапи виготовлення деталей. AR-додатки, такі як Merge Cube чи Google Lens, дозволяють інтерактивно вивчати об'єкти, накладаючи додаткову інформацію чи 3D-моделі на реальне зображення. Це особливо корисно для ознайомлення з будовою механізмів, процесами складання та ремонту виробів.

4. *Онлайн-курси та освітні ресурси.* Доступ до освітніх платформ відкриває широкі можливості для самостійного навчання учнів. Наприклад, на Coursera та EdX можна знайти курси з інженерного проєктування, програмування та промислового дизайну. Khan Academy та Prometheus пропонують навчальні матеріали з фізики, математики та технологій, які допомагають зрозуміти базові принципи роботи з матеріалами та інструментами.

5. *Цифрове виробництво та 3D-друк.* Використання 3D-принтерів і лазерних різаків у навчальному процесі дає можливість учням втілювати власні ідеї у фізичні вироби. Наприклад, учні можуть створювати прототипи деталей, виготовляти корпуси для електронних пристроїв або моделювати архітектурні конструкції. Крім того, застосування ЧПУ-верстатів дозволяє працювати з деревом, металом та пластиком, реалізуючи складні проєктні рішення.

6. *Хмарні технології та колаборативне навчання.* Завдяки хмарним сервісам, таким як Google Drive, Microsoft OneDrive, Trello та Miro, учні можуть спільно працювати над проєктами, редагувати документи в режимі реального часу, організовувати робочий процес та зберігати матеріали в безпечному середовищі. Наприклад, при створенні групового проєкту з моделювання або програмування учні можуть використовувати GitHub для колективної розробки коду та керування версіями.

Переваги використання цифрових технологій у формуванні компетентностей здобувачів освіти [2]:

1. *Розвиток творчого мислення та інноваційності.* Цифрові технології відкривають широкі можливості для експериментування, моделювання та прогнозування результатів проєктів. Учні можуть створювати 3D-моделі, розробляти віртуальні прототипи, проводити комп'ютерні симуляції, що дозволяє аналізувати ефективність конструктивних рішень без використання фізичних матеріалів. Наприклад, програми Tinkercad, SketchUp, Fusion 360 та інші допомагають у моделюванні виробів, що розвиває просторове мислення та навички дизайну.

2. *Підвищення мотивації до навчання.* Інтерактивні методи навчання роблять освітній процес більш цікавим і захопливим. Використання гейміфікації, віртуальних лабораторій та доповненої реальності сприяє активному залученню учнів до навчання. Наприклад, у середовищах Minecraft Education Edition чи Code.org учні можуть створювати власні проєкти, вивчаючи основи програмування, інженерії та технологій у форматі гри.

3. *Гнучкість та доступність освіти.* Онлайн-ресурси дозволяють учням здобувати знання у зручний час та в будь-якому місці. Освітні платформи, такі як Coursera, EdX, Prometheus, Khan Academy, надають доступ до навчальних матеріалів, відеолекцій та практичних завдань. Крім того, хмарні технології, як-от Google Classroom, Microsoft Teams, забезпечують зручний формат дистанційного навчання, що особливо актуально в умовах гібридного або дистанційного освітнього процесу.

4. *Розвиток навичок самостійного навчання та дослідницької діяльності.* Цифрові технології стимулюють учнів до самостійного пошуку інформації, аналізу джерел та вирішення проблемних завдань. Використання відкритих освітніх ресурсів, наукових баз даних (Google Scholar, Scopus, Web of Science) дозволяє учням отримувати актуальні знання та навички роботи з інформацією.

5. *Підготовка до майбутньої професійної діяльності.* Опанування цифрових технологій є необхідним для сучасного ринку праці. Володіння такими інструментами, як AutoCAD, SolidWorks, Adobe Photoshop, Python, Arduino, є важливим для багатьох професій у сферах інженерії, дизайну, ІТ, технологічного виробництва. Крім того, цифрові навички, включаючи аналіз даних, програмування та керування проєктами, допомагають майбутнім спеціалістам бути конкурентоспроможними на ринку праці.

6. *Формування навичок командної роботи та комунікації.* Використання цифрових інструментів для співпраці, таких як Trello, Miro, Slack, Google Docs, сприяє розвитку вмінь колективного обговорення, прийняття рішень та ефективної організації командної роботи. Це особливо важливо для проєктної діяльності, коли учні спільно працюють над створенням виробів, технічних рішень чи цифрових продуктів.

7. *Підвищення ефективності освітнього процесу.* Автоматизація певних процесів у навчанні, таких як перевірка знань за допомогою онлайн-тестів (Quizizz, Kahoot!, Google Forms), інтерактивні симуляції та адаптивне навчання, дозволяє зробити освітній процес більш ефективним та персоналізованим.

Таким чином, цифрові технології не лише полегшують доступ до знань, але й значно підвищують ефективність освітнього процесу, сприяють розвитку ключових компетентностей та проєктно-технологічної компетентності учнів. Використання цифрових технологій допомагає зробити навчання більш інтерактивним, практично орієнтованим та наближеним до реальних умов діяльності. Подальший розвиток цифрових технологій в освіті сприятиме підготовці конкурентоспроможних фахівців, здатних ефективно працювати у високотехнологічному середовищі.

Список використаних джерел

1. Нагорна Н.О. Формування проєктно-технологічної компетентності майбутніх учителів трудового навчання у процесі вивчення основ проєктування і моделювання: дис. ... канд. пед. наук. Полтава, 2021. 250 с.
2. Ткаченко Л.П., Плетеницька Л.С., Алексєєва О.Р. Роль цифрових технологій у формуванні компетентностей майбутніх педагогів. *Педагогічна академія: збірник наукових праць*. 2024. №8. С. 12-20.

Цвєтков Артур Олександрович,

магістрант 6М-Г групи

спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології)

Факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Маринченко І. В.

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ НА ФОРМУВАННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО СТАВЛЕННЯ ДО РЕСУРСІВ

Вступ. Сучасна технологічна освіта спрямована не лише на формування технічних навичок, а й на розвиток економічного мислення та відповідального ставлення до використання ресурсів. Економічна підготовка відіграє ключову роль у цьому процесі,

оскільки дозволяє учням усвідомлено підходити до вибору матеріалів, оптимізувати виробничі процеси та зменшувати витрати. Розвиток раціонального ставлення до ресурсів є важливим чинником ефективного використання матеріалів, що дозволяє мінімізувати втрати, знижувати виробничі витрати та впроваджувати сучасні принципи ощадливого виробництва. Усвідомлений підхід до ресурсозбереження сприяє впровадженню екологічно безпечних технологій, скороченню відходів та раціональному використанню енергетичних і природних ресурсів, що, у свою чергу, забезпечує збереження екологічного балансу та зменшення негативного впливу на навколишнє середовище.

Крім того, формування в учнів навичок економного використання матеріалів та енергоощадності відіграє ключову роль у розвитку їхньої професійної компетентності. Вони набувають вміння аналізувати витрати, обирати економічно вигідні технологічні рішення та впроваджувати інноваційні методи управління ресурсами. Це сприяє їхній адаптації до вимог сучасного ринку праці, підвищує конкурентоспроможність та розширює можливості для працевлаштування у сферах, де необхідні знання з економіки виробництва та ресурсоефективних технологій.

Таким чином, розвиток раціонального ставлення до ресурсів не лише сприяє ефективному використанню матеріалів, а й створює передумови для професійного зростання майбутніх фахівців, формує їхню екологічну відповідальність та забезпечує сталість економічного розвитку суспільства.

Мета – виявити вплив економічної підготовки на формування раціонального ставлення до ресурсів у технологічній освіті та визначити ефективні методи впровадження економічних знань у навчальний процес.

Дослідження зосереджене на всебічному аналізі підходів до оптимізації використання ресурсів у освітньому процесі, зокрема в межах технологічної освіти. Воно охоплює теоретичні та практичні аспекти ефективного розподілу матеріальних, фінансових та енергетичних ресурсів, а також вивчення сучасних стратегій їх раціонального використання.

Окремий акцент зроблено на інтеграції економічних знань у практичні заняття, що передбачає розробку та впровадження методичних підходів, які сприяють формуванню в учнів економічної культури, здатності оцінювати витрати, аналізувати економічну доцільність використання матеріалів і обирати оптимальні рішення під час виконання навчальних проєктів.

Крім того, дослідження включає оцінку рівня сформованості навичок свідомого використання ресурсів серед учнів, аналіз їхньої здатності до самостійного ухвалення обґрунтованих рішень щодо вибору матеріалів, методів їх обробки та мінімізації відходів. Увага також приділяється ролі педагогічних технологій у розвитку екологічного та економічного мислення школярів, методам їх мотивації до відповідального використання ресурсів і впровадженню інноваційних підходів до формування практичних компетентностей.

Результати.

1. Формування економічного мислення. Впровадження економічної підготовки дозволяє учням оцінювати витрати, планувати витрати ресурсів та розраховувати економічну ефективність проєктів. Вони набувають навичок фінансового аналізу та раціонального розподілу матеріалів.

2. Оптимізація використання матеріалів. Учні вчаться обирати відповідні матеріали з урахуванням їх вартості, властивостей та можливості вторинного використання. Впровадження принципів економного виробництва допомагає зменшити кількість відходів та оптимізувати технологічні процеси.

3. Зменшення екологічного впливу. Економічна підготовка сприяє усвідомленому вибору екологічно чистих матеріалів та раціональному використанню ресурсів, що допомагає зменшити негативний вплив на довкілля. Учні розвивають екологічне мислення та навчаються використовувати ресурси відповідально.

4. Підвищення ефективності технологічного навчання. Завдяки інтеграції економічних знань у технологічну освіту учні більш відповідально підходять до виконання проєктів, що

сприяє підвищенню якості їхніх робіт. Вони розвивають навички стратегічного планування та управління ресурсами.

Висновки. Економічна підготовка є невід'ємною складовою технологічної освіти, оскільки забезпечує формування у здобувачів освіти раціонального ставлення до використання матеріальних, енергетичних і фінансових ресурсів. Вона сприяє розвитку навичок планування, аналізу витрат та оцінки економічної доцільності прийнятих рішень, що, у свою чергу, сприяє оптимізації виробничих процесів та підвищенню їхньої ефективності.

Інтеграція економічних знань у навчальні програми дозволяє не лише зменшити витрати на матеріали за рахунок їх раціонального використання, а й формує у майбутніх фахівців компетентності, необхідні для ефективного управління ресурсами на різних етапах професійної діяльності. Зокрема, це передбачає вміння обирати економічно вигідні технології виробництва, оцінювати вплив ресурсозбереження на фінансовий результат та застосовувати принципи ощадливого виробництва.

Крім того, економічна підготовка сприяє розвитку екологічної свідомості, мотивує до врахування принципів екологічної безпеки у виробничих процесах та формує відповідальних громадян, здатних приймати обґрунтовані рішення. Це, своєю чергою, сприяє зниженню негативного впливу на довкілля, підвищенню рівня екологічної культури суспільства та забезпеченню сталого розвитку. Таким чином, поєднання економічних знань із технологічною освітою створює передумови для підготовки компетентних, соціально відповідальних і професійно адаптованих фахівців.

Список використаних джерел

1. Козира В. М. Технологія розвитку критичного мислення у навчальному процесі: навчально-методичний посібник для вчителів. Тернопіль : ТОКІППО. 2017. 60 с.
2. Кондратенко Т. В. Діалектичне обґрунтування формування готовності майбутніх учителів технологій до навчання економічних предметів старшокласників. *Актуальные научные исследования в современном мире: XXIII Международная научная конференция. Переяслав-Хмельницкий*, 2017. С. 42–45.
3. Левченко Т. Особливості підготовки вчителів трудового навчання до економічного виховання учнів в сучасних умовах. *Молодь і ринок*. 2010. № 12. С. 72–76.
4. Майковська В. І. Сутність і структура підприємницької компетентності майбутніх фахівців в Україні. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія: Педагогічні науки*. 2017. № 1(87). С. 112–117.

Ципкина Яна Андріївна,
магістрантка 6М-Г групи

спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології)

Факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Хоруженко Т. А.

ВИКОРИСТАННЯ ЕТНІЧНИХ МОТИВІВ У ДИЗАЙНІ ПРИКРАС З БІСЕРУ

Бісерні прикраси є одним із найдавніших видів декоративного мистецтва, що поєднує традиційні техніки та сучасні дизайнерські підходи. Використання етнічних мотивів у створенні таких виробів не лише сприяє збереженню й популяризації культурної спадщини, а й надає прикрасам глибокий символічний зміст, відображаючи особливості національної самобутності різних народів. Етнічні мотиви в бісероплетінні виражаються через характерні орнаменти, кольорові гами та композиційні рішення, що передають історичні традиції та вірування. Наприклад, у слов'янській культурі переважають геометричні візерунки та символи-обереги, у мексиканському мистецтві бісерні прикраси відзначаються яскравими кольорами та складними сюжетними зображеннями, а африканські народи використовують контрастні поєднання кольорів і символічні форми, що позначають соціальний статус або ритуальне значення [1].

Завдяки унікальним технологіям, кольоровим рішенням і символіці, прикраси з бісеру слугують не лише естетичним елементом, а й засобом збереження національних традицій, передачі духовних і соціальних цінностей. У кожного народу сформувалися власні характерні стилі та техніки плетіння, які відображають особливості історичного розвитку, природного середовища та вірувань [2].

В Україні традиційні бісерні прикраси включають гердани, силянки, гердани-обереги та плетені ікони. Вони відзначаються геометричними або рослинними орнаментами, що мають символічне значення. Наприклад, ромби символізують родючість і добробут, хвилясті лінії – воду, дерево життя відображає зв'язок поколінь і гармонію з природою, зигзаг – символ води та енергії руху, спіралі та хвилі уособлюютьплинність часу й нескінченність буття, а стилізовані квіти та виноградні грона – життєву енергію. Гердани часто використовують як символ етнічної ідентичності, а також як обереги, що захищають власника від злих сил.

Північна Америка відома бісерними прикрасами корінних народів (навахо, сіу, черокі), які вирізняються характерними зигзагоподібними візерунками, що символізують блискавку, шлях воїна або циклічність життя. Основні кольори – червоний, синій, білий і чорний – також мають глибокий зміст, пов'язаний із природними стихіями та духовними віруваннями. Виготовлення таких прикрас традиційно виконувалося на вертикальному верстаті або методом нанизування.

Бісерні прикраси в африканських культурах є важливим засобом комунікації та означення соціального статусу. Наприклад, намиста народності масаї символізують вік, соціальну роль та родинний стан власника. Яскраві кольори та багатошаровість виробів відображають духовні вірування та зв'язок із природою. У багатьох племенах бісерні візерунки використовуються для створення обрядових костюмів і масок, що застосовуються в ритуалах ініціації та святкових церемоніях.

У народів Північної Європи, зокрема в Скандинавії, бісерні вироби зазвичай відзначаються лаконічними геометричними орнаментами, що нагадують давньоскандинавські руни та символи. Часто вони поєднуються з металевими вставками, срібними та бронзовими елементами, які відсилають до традицій вікінгів. Основні мотиви включають стилізовані фігури тварин, переплетені вузли та абстрактні форми, що символізують нескінченність та захист.

Таким чином, бісерне мистецтво у різних культурах є не лише декоративним елементом, а й засобом передачі культурної пам'яті, соціальної структури та релігійних уявлень. Незважаючи на регіональні відмінності, всі ці традиції відображають прагнення людей передавати знання та духовні цінності через майстерність та творчість.

Сучасні дизайнери активно впроваджують етнічні елементи в авторські колекції бісерних прикрас, використовуючи різноманітні підходи для збереження традицій та їх адаптації до актуальних модних тенденцій. Це може бути як точне відтворення традиційних орнаментів, що мають глибоке символічне значення, так і їхня стилізація у відповідності до сучасних естетичних запитів. Вплив етнічних мотивів у сучасному дизайні бісерних прикрас проявляється у різних аспектах, зокрема [3]:

1. Поєднання традиційних орнаментів із сучасними матеріалами – бісерні прикраси доповнюють елементами з металу, скла, текстилю, шкіри чи акрилу, створюючи нові візуальні та тактильні ефекти. Такі комбінації підкреслюють етнічну автентичність, водночас додаючи виробам сучасного звучання.

2. Кольорові контрасти – дизайнери експериментують із яскравими відтінками, поєднуючи традиційні кольорові гами з новими контрастними рішеннями, що робить орнаменти більш виразними та адаптованими до модних тенденцій. Наприклад, використання монохромних схем або поєднання неонових кольорів із класичними етнічними візерунками створює унікальний ефект.

3. Використання новітніх технологій – 3D-друк, лазерна обробка та цифрове моделювання дають змогу створювати складні форми та експериментувати з текстурами, доповнюючи традиційне бісероплетіння новими технічними рішеннями. Це відкриває нові можливості для розробки авторських дизайнів, зокрема гібридних прикрас, що поєднують ручну працю та сучасні технології.

4. Стилізація під сучасну моду – етнічні мотиви гармонійно інтегруються у популярні стилі, такі як стрітстайл, бохо, мінімалізм або етно-шик. Бісерні аксесуари стають важливими елементами модних луків, де поєднуються традиції та сучасність. Особливо популярним є акцентування уваги на етнічних деталях у повсякденному одязі, що робить традиційні прикраси актуальними в умовах сучасного мегаполісу.

Таким чином, етнічні мотиви в бісерних прикрасах сьогодні не лише зберігають культурну спадщину, а й набувають нового життя через сучасні дизайнерські рішення, забезпечуючи їхню актуальність у світовій моді. Використання етнічних мотивів у дизайні бісерних прикрас є важливим напрямом у розвитку декоративного мистецтва. Воно сприяє відродженню народних традицій, популяризації етнічного стилю та створенню унікальних виробів, що гармонійно поєднують історію, культуру та сучасний художній погляд на традиційні бісерні прикраси.

Список використаних джерел

1. Божко О. В. Етнічна мистецька традиція у виготовленні прикрас із бісеру Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. URL : <https://archer.chnu.edu.ua/handle/123456789/11420>. (Дата звернення: 02.03.2025).
2. Світлична О. В. Супрематичний конструктивізм у сучасному бісерному мистецтві. *Матеріали міжнародної наукової конференції «Сучасні тенденції розвитку мистецтва та дизайну»*, 5 листопада 2012 р. URL : https://www.confcontact.com/20121105/35_svitlichna.htm. (Дата звернення: 02.03.2025).
3. Соломаха Н. П. Символіка етнічних мотивів у сучасному декоративному мистецтві. Освітній портал «Всеосвіта». URL : <https://vseosvita.ua/library/embed/01008yx6-d9ff.docx.html>. (Дата звернення: 02.03.2025).

Чаленко Тетяна Володимирівна,

магістрантка 6М-Т групи

предметна спеціальність 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології)

Факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф., член-кореспондент НАПН України Курок В. П.

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ В'ЯЗАННЯ СПИЦЯМИ В ПРОЦЕСІ РОЗРОБЛЕННЯ ПРОЄКТУ «ЖІНОЧИЙ КАРДИГАН»

В'язання спицями як елемент трудового навчання має не лише практичне значення, але й глибокий освітній та виховний потенціал. У сучасних умовах, коли технології швидко розвиваються, а життя стає все більш динамічним, важливо зберігати традиційні ремесла, які формують у молоді навички ручної праці, терпіння та уважність. В'язання спицями, як один із видів рукоділля, сприяє розвитку дрібної моторики, що позитивно впливає на розумову діяльність та загальний розвиток особистості.

Актуальність теми підкріплюється також сучасними освітніми тенденціями, які спрямовані на інтеграцію теоретичних знань з практичними навичками. Розробка проєкту «Жіночий кардиган» дозволяє старшокласникам не лише опанувати техніку в'язання, але й розвинути проєктне мислення, здатність планувати свою роботу, розподіляти час та ресурси. Ці навички є невід'ємною частиною сучасного життя, де вміння працювати над складними завданнями та доводити їх до кінця стає все більш важливим.

Крім того, в'язання спицями має соціальний аспект. Воно сприяє формуванню естетичного смаку, розвиває творче мислення та дозволяє учням створювати унікальні вироби, які можуть стати частиною їхнього гардеробу або подарунками для близьких. Це підвищує мотивацію до навчання та робить процес більш цікавим і особистісно значущим.

Важливим є також те, що в'язання спицями може стати основою для майбутньої професійної діяльності. У сучасному світі, де індустрія моди та ручної праці набирає обертів, навички в'язання можуть бути корисними для тих, хто бажає пов'язати своє життя з дизайном, моделюванням одягу або викладанням рукоділля. Таким чином, навчання в'язання

спицями не лише розвиває практичні навички, але й відкриває перед учнями нові можливості для саморозвитку та професійного становлення.

Інтеграція України до європейського освітнього простору також підкреслює важливість розвитку трудового навчання, яке відповідає сучасним вимогам [1]. В'язання спицями як частина трудового навчання відповідає принципам компетентнісного підходу, який передбачає формування в учнів не лише знань, але й умінь застосовувати їх у реальному житті.

Отже, актуальність теми полягає в тому, що вона поєднує в собі традиційні цінності ручної праці з сучасними вимогами до освіти, сприяючи всебічному розвитку особистості старшокласників та підготовці їх до життя в умовах швидкозмінного світу.

Метою дослідження є розробка методичних засад навчання старшокласників в'язання спицями в процесі створення проєкту «Жіночий кардиган». Важливо визначити ефективні методи та прийоми навчання, які забезпечать формування практичних навичок та творчого підходу до виконання проєкту.

Для досягнення цієї мети було поставлено кілька завдань:

- 1) проаналізувати науково-методичну літературу з проблеми навчання в'язання спицями в школі;
- 2) розробити методичні рекомендації щодо організації навчання старшокласників в'язання спицями;
- 3) створити алгоритм виконання проєкту «Жіночий кардиган»;
- 4) визначити критерії оцінювання результатів навчання та виконання проєкту;
- 5) провести експериментальну перевірку ефективності запропонованих методичних засад.

Об'єктом дослідження є процес навчання старшокласників в'язання спицями, а предметом — методичні засади навчання старшокласників в'язання спицями в процесі розроблення проєкту «Жіночий кардиган».

У дослідженні були використані теоретичні методи (аналіз наукової літератури, систематизація, узагальнення) та емпіричні методи (спостереження, анкетування, експеримент). Для обробки даних застосовувалися методи математичної статистики.

Основні результати дослідження охоплюють:

- розроблення методичних рекомендацій щодо навчання старшокласників в'язання спицями, які містять усі етапи виконання проєкту «Жіночий кардиган»;
- визначення основних труднощів, з якими стикаються учні під час виконання проєкту, та пропозиції шляхів їх подолання;
- підтвердження ефективності запропонованих методичних засад у ході експериментального навчання.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що розроблено методичні засади навчання старшокласників в'язання спицями з урахуванням вимог сучасного трудового навчання. Запропоновано новий підхід до організації проєктної діяльності учнів, який поєднує теоретичні знання з практичними навичками.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що розроблені методичні рекомендації можуть бути використані учителями трудового навчання для організації освітнього процесу. Матеріали дослідження можуть стати основою для створення навчальних програм та посібників з трудового навчання.

Проведене дослідження підтвердило, що навчання старшокласників в'язання спицями в процесі розроблення проєкту «Жіночий кардиган» є ефективним інструментом для формування практичних навичок, розвитку творчого мислення та підвищення мотивації до навчання. Запропоновані методичні засади дозволяють організувати навчальний процес таким чином, щоб учні не лише опанували техніку в'язання, але й навчилися планувати свою роботу, розподіляти ресурси та доводити завдання до кінця.

Одним із ключових результатів дослідження є розробка алгоритму виконання проєкту «Жіночий кардиган», який включає етапи від підготовки матеріалів до виготовлення виробу. Цей алгоритм дозволяє учням системно підходити до виконання завдань, що сприяє розвитку їхнього проєктного мислення та організаційних навичок. Крім того, визначені критерії

оцінювання результатів навчання забезпечують об'єктивність та прозорість оцінювання, що є важливим для підвищення мотивації учнів.

Експериментальна перевірка запропонованих методичних засад показала їхню ефективність. Учні, які брали участь у експерименті, продемонстрували значне покращення навичок в'язання, здатність до самостійної роботи та творчий підхід до виконання завдань. Це підтверджує, що методичні засади, розроблені в рамках дослідження, є дієвими для організації освітнього процесу.

Важливим аспектом дослідження є також те, що воно підкреслює значення трудового навчання для всебічного розвитку особистості. В'язання спицями не лише розвиває дрібну моторику та творче мислення, але й формує в учнів почуття відповідальності, терпіння та вміння працювати в команді. Ці якості є необхідними для успішного життя в сучасному суспільстві.

Крім того, дослідження показало, що навчання в'язання спицями може мати практичне застосування в житті учнів. Виконаний проєкт «Жіночий кардиган» стає не лише результатом навчання, але й корисним виробом, який учні можуть використовувати в повсякденному житті або подарувати близьким. Це підвищує мотивацію до навчання та робить процес більш особистісно значущим.

Перспективи подальших досліджень можуть включати розширення теми шляхом вивчення інших видів рукоділля, таких як вишивка, плетіння гачком або шиття. Також можлива розробка нових проєктів, які поєднують традиційні техніки з сучасними тенденціями моди, що дозволить учням розвивати свої творчі здібності та підвищувати фахову компетентність.

У висновку можна сказати, що навчання старшокласників в'язання спицями в процесі розроблення проєкту «Жіночий кардиган» є важливим елементом трудового навчання, який сприяє формуванню практичних навичок, розвитку творчого мислення та підготовці учнів до життя в умовах сучасного суспільства. Запропоновані методичні засади є ефективними для організації освітнього процесу та досягнення високих результатів у трудовому навчанні.

Список використаних джерел

1. Курок В. П., Шевель Б. О. Аналіз проблеми підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до економічної освіти учнів. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Серія: Педагогічні науки. 2023, Вип. 1 (51) С. 12-17.

Чередник Станіслав Юрійович,

магістрант групи БМ-Т

спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології)

Факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. ст. викл. Шакотько В. В.

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ АНІМАЦІЇ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Актуальність вивчення анімації в школі зумовлена низкою факторів, які відображають сучасні освітні та соціальні тенденції. До таких тенденцій належить розвиток творчого мислення та креативності і анімація є потужним інструментом для розвитку творчої уяви, фантазії та нестандартного мислення. Створення анімаційних роликів дозволяє учням експериментувати з ідеями, візуальними образами та способами їх втілення. Це сприяє розвитку здатності до генерації нових ідей та пошуку оригінальних рішень.

Ще однією тенденцією в сучасній шкільній освіті є розвиток навичок цифрової грамотності. Вивчення анімації дозволяє учням освоїти базові навички роботи з комп'ютерними програмами, графічними редакторами та іншими цифровими інструментами. Це сприяє розвитку цифрової грамотності та підготовці до життя в інформаційному суспільстві.

Серед інших навичок, що необхідні сучасній людині і які формуються в ході вивчення анімації варто відзначити також комунікативні навички, навички візуалізації даних, критичне мислення, а також формування початкових навичок майбутньої професійної діяльності в галузі інформаційних технологій.

Вивчення комп'ютерної анімації було порівняно недавно включено до Державного стандарту базової середньої освіти [2] та найшло відображення у модельних навчальних програмах з інформатики для 7-9 класів, наприклад, у [5]. Це зумовило необхідність у вивченні особливостей змісту та програмного забезпечення, з використанням якого авторські колективи підручників з інформатики пропонують реалізувати завдання формування в учнів навичок створення анімації.

Метою дослідження є аналіз змісту та програмного забезпечення процесу навчання комп'ютерної анімації в закладах загальної середньої освіти з метою розробки рекомендацій щодо підвищення його ефективності та розвитку творчого потенціалу учнів.

Інтеграція з іншими предметами. Анімація за своїм змістом є дотичною до кількох освітніх галузей та сфер діяльності. Багато що пов'язує анімацію з мистецтвом, літературою, історією. Комп'ютерна анімація є одним із підвидів кіномистецтва але з іншого боку – це певний напрямок інформатики [3, с. 9-10].

Розвиток творчих навичок. Створюючи власні анімаційні проекти учні долучаються до творчої діяльності, що безпосередньо пов'язано з розвитком уяви, художнього та креативного мислення.

Формування цифрових навичок. Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, програмного забезпечення для створення комп'ютерної анімації сприяє набуттю цифрової грамотності та навичок опрацювання графічних даних, які є складовими загальної цифрової компетентності.

Практичне застосування знань та вмінь. Отримані під час вивчення теми «комп'ютерна анімація» знання та вміння учні можуть застосувати не тільки на заняттях з інформатики але і для підготовки творчих завдань з інших предметів. Ще більше можливостей отримають здобувачі освіти для практичного використання набутих вмінь для створення анімаційних роликів в сім'ї, для своїх рідних та друзів.

Мотивація та зацікавленість. Комп'ютерна анімація є цікавим захоплюючим процесом, що підвищує мотивацію учнів до навчання та їхню зацікавленість у предметі

Ці особливості роблять навчання комп'ютерній анімації важливим елементом сучасної освіти, сприяючи всебічному розвитку учнів.

Більшість авторських колективів включили вивчення комп'ютерної анімації в програму сьомого класу та обрали для вивчення різне програмне забезпечення (табл. 1.).

Таблиця 1

Програмне забезпечення, що використане авторами підручників з інформатики для вивчення комп'ютерної анімації

<i>Авторський колектив</i>	<i>Клас</i>	<i>Програмне забезпечення</i>
Ривкінд Й.Я., Лисенко Т.І., Чернікова Л.А., Шакотько В.В.	7	Ezgif - онлайн сервіс gif-анімації Графічний редактор Krita Редактор ефектів морфінгу FotoMorph Редактор створення gif-анімації з відео Qgifer
Бондаренко О., Ластовецький В., Пилипчук О., Шестопапов Є.	7	Редактор двовимірної анімації TupiTube
Морзе Н., Барна О.	7	Редактор анімації Wick Editor
Джон Ендрю Біос	7	Мова програмування Python , модуль Pygame

Висновки. Навчання анімації в школах допомагає розвивати творчі, технічні та комунікативні навички учнів. Воно може бути цікавим доповненням до освітнього процесу, особливо в контексті сучасних цифрових технологій.

За обсягом навчального матеріалу більш ґрунтовно анімація подана в підручниках авторських колективів [4] [1]. Й. Ривкінд та інші подають різноплановий навчальний

матеріал як за описом засобів створення комп'ютерної анімації, так і за варіантами застосувань анімації для навчання та для особистих потреб здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Бондаренко О. О., Ластовецький В. В., Пилипчук О. П., Шестопапов Є. А. Інформатика : підруч. для 7 кл. закл. загал. серед. освіти. Харків : Вид-во «Ранок», 2024. 272 с.
2. Державний стандарт базової середньої освіти. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text>
3. Лисенко Т. І., Шакотько В. В. Комп'ютерна анімація : посібник для учнів закладів профільної середньої освіти, студентів закладів фахової передвищої та вищої освіти. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 228 с.
4. Ривкінд Й.Я., Лисенко Т.І., Чернікова Л.А., Шакотько В.В. Інформатика : підруч. для 7-го кл. закл. заг. серед. освіти. Київ : Генеза, 2024. 256 с.
5. Ривкінд Й.Я., Лисенко Т.І., Чернікова Л.А., Шакотько В.В. Модельна навчальна програма. «Інформатика. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти. URL : https://drive.google.com/file/d/19r-3zs_SKM567d1iRRid_JW5QoJf1dpN/view

Чмиркова Каріна Сергіївна,

магістрантка 6М-Групи

предметна спеціальність 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології)

Факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф., член-кореспондент НАПН України Курок В. П.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ПРОЄКТНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Вступ. Трансформаційні зміни в екологічному просторі України, спричинені військовими діями та необхідністю швидкої інтеграції до європейської спільноти, зумовлюють актуальність дослідження процесу формування екологічної компетентності старшокласників. Особливої уваги потребує питання екологічного виховання молоді в контексті подолання наслідків війни, відновлення природних ресурсів та впровадження принципів сталого розвитку [1].

Процес формування екологічної компетентності учнів старших класів охоплює розробку інноваційних підходів і методик, що сприятимуть їхній свідомій участі у відновленні довкілля. Впровадження екологічних проєктів у освітній процес базових закладів освіти має стати ключовим інструментом для розвитку екологічного мислення, відповідального ставлення до природи та формування активної громадянської позиції. Це передбачає інтеграцію практичних природоохоронних заходів, використання сучасних освітніх технологій, співпрацю з громадськими екологічними ініціативами та адаптацію міжнародного досвіду у сфері екологічної освіти.

Поряд із цим, існує широкий спектр форм залучення дітей і дорослих до екологічних проєктів як національного, так і міжнародного рівня. Реалізація таких ініціатив здійснюється в межах проєктних технологій, що активно інтегруються в цифрове освітнє середовище. Це значно розширює можливості для формування екологічної свідомості та активного прояву екодій учнів під час реалізації екопроєктів у різних регіонах України.

Окрім того, залучення старшокласників до екологічних ініціатив потребує детального аналізу їхніх екодій, зокрема з точки зору розвитку усвідомленої екодіяльності. Формування таких навичок у проєктно-орієнтованому освітньому середовищі сприяє не лише поглибленню екологічних знань, а й вихованню відповідального ставлення до навколишнього середовища, готовності до активної участі у його відновленні та сталому розвитку. Важливим аспектом є також інтеграція сучасних технологій для забезпечення більшої ефективності освітнього процесу, що сприяє якісному засвоєнню екологічних принципів та підготовці учнів до реальних природоохоронних ініціатив.

Проблема формування екологічної компетентності старшокласників та її розвиток у закладах освіти розглядається через призму наукових досліджень, що висвітлюють різні підходи до екологічного виховання та навчання. Науковці акцентують увагу на важливості інтеграції екологічних знань у навчальні програми, застосуванні інноваційних методик викладання та створенні сприятливого освітнього середовища для формування екологічно відповідальної поведінки учнів.

У наукових розвідках (О. Колонькова, Л. Лук'янова, О. Пруцакова, Г. Пустовіт, Н. Пустовіт, Л. Руденко та ін.) детально досліджено процес становлення екологічної компетентності учнів, визначено ключові чинники, що впливають на її формування, зокрема роль міждисциплінарного підходу, впровадження екопроектів та практикоорієнтованого навчання. Особливу увагу приділено питанням виховання екологічної свідомості, розвитку мотивації до природоохоронної діяльності та залучення школярів до вирішення актуальних екологічних проблем [3].

М. Кисельов, В. Деркач, С. Совгіра, С. Толочко, А. Толстоухов та ін. розкрили питання формування екологічної свідомості в учнів під час освітнього процесу [2].

Водночас проблема залучення старшокласників до екологічних проєктів, а також визначення ефективних способів їхньої взаємодії в процесі екологічної діяльності, залишається актуальною та потребує подальшого дослідження. Це особливо важливо в умовах сучасних викликів, зокрема необхідності подолання екологічних наслідків війни, відновлення довкілля та формування у молоді екологічної відповідальності.

Практика використання проєктних технологій у навчальному процесі, інтеграція освітнього контенту екологічного спрямування та активна участь педагогів і учнів у реалізації екопроектів свідчать про ефективність таких підходів. Водночас залишається відкритим питання про оптимальні методи мотивації старшокласників до екологічної діяльності, розробку найбільш дієвих моделей співпраці та врахування індивідуальних особливостей учнів у процесі екологічного навчання. Подальше дослідження цих аспектів сприятиме вдосконаленню екологічної освіти та розвитку в учнів навичок активної участі в природоохоронних ініціативах.

Ми поставили за **мету** – проаналізувати особливості формування екологічної компетентності старшокласників у процесі проєктно-технологічної діяльності на уроках технологій.

Формування екологічної компетентності учнів старших класів у контексті подолання екологічних наслідків війни розглядається нами як комплексний і цілеспрямований процес. Він спрямований на розвиток здатності учнів оперативно оцінювати рівень забруднення навколишнього середовища, ідентифікувати потенційні екологічні загрози, що виникають унаслідок воєнних дій, а також прогнозувати можливі наслідки техногенних та природних катастроф. Важливим аспектом цього процесу є формування навичок моделювання зон поширення забруднень, аналізу факторів їх впливу на екосистеми та здоров'я населення. Також особлива увага приділяється навчанню методів розроблення стратегічних планів щодо мінімізації шкоди довкіллю, запобігання подальшому забрудненню та впровадження заходів з відновлення екологічної рівноваги на територіях, що зазнали руйнувань унаслідок воєнних дій [4].

Такий процес базується на поєднанні особистого та колективного практичного досвіду старшокласників, що сформувався у ході попередньої проєктно-дослідницької діяльності в умовах проєктно-орієнтованого освітнього середовища. Він передбачає не лише накопичення знань про екологічні проблеми, а й розвиток умінь самостійно визначати мету діяльності, обирати відповідні засоби її реалізації та оцінювати досягнуті результати. Учень може здійснювати цей вибір індивідуально або за підтримки однолітків, педагогів, фахівців-екологів, що сприяє формуванню відповідального ставлення до власних екологічних ініціатив.

Важливу роль у цьому процесі відіграє емоційно-ціннісне сприйняття учнями власного досвіду екодії. Старшокласники не лише засвоюють екологічні знання, а й осмислюють їх значущість для майбутнього, що мотивує їх до активної участі у проєктній діяльності.

Наприклад, у межах екологічного проєкту школярі можуть досліджувати рівень забруднення місцевої річки, аналізуючи проби води та ґрунту. Спираючись на попередній досвід, вони розробляють план дій для покращення екологічної ситуації, що може включати організацію інформаційної кампанії серед місцевих жителів або ініціювання заходів з очищення водойми. Інший приклад – створення учнями карти зелених зон у своєму місті з метою їхнього збереження та відновлення. Такі проєкти не лише розширюють екологічні компетентності школярів, а й сприяють усвідомленню важливості їхньої особистої участі у збереженні довкілля.

Висновки. Зазначені методи навчання можуть ефективно використовуватися для розвитку екологічної компетентності старшокласників. Вони сприяють формуванню в учнів усвідомленого ставлення до власної ролі у збереженні навколишнього середовища, допомагають їм аналізувати та розв'язувати екологічні суперечності, що виникають у процесі взаємодії людини з природою, а також підтримують особистісний розвиток. Застосування таких методів стимулює мотивацію до екологічно відповідальної поведінки, формує навички критичного мислення та сприяє інтеграції знань у практичну діяльність.

Перспективними напрямками подальших досліджень є створення проєктно-орієнтованого освітнього середовища, у межах якого старшокласники зможуть брати активну участь у розробці та реалізації екологічних ініціатив. Важливим аспектом такого середовища є використання цифрового освітнього контенту та сучасних цифрових засобів, що дозволить забезпечити інтерактивність освітнього процесу, розширити можливості дистанційної взаємодії та підвищити рівень зацікавленості учнів у питаннях екологічної безпеки.

Список використаних джерел

1. Курок В. П., Василенко О. О. Екологічна компетентність як вагомий складник професійної компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*. Глухів, 2022. Вип. 3 (50), ч. 1. С. 238–245.
2. Кисельов М., Деркач В., Толстоухов А., та ін. Концептуальні виміри екологічної свідомості. К. : Парапан, 2003. 312 с.
3. Колонькова О. Формування екологічної компетентності старшокласників засобами дистанційної освіти. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць*. Кам'янець-Подільський, 2007. Вип. 10. Т. 1. С. 379–387.
4. Толочко С. Науково-методичні засади формування в старшокласників екологічної компетентності в умовах подолання екологічних наслідків війни. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*, 2 (27). С. 224–242. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739821/1/46-Article%20Text-93-1-10-20240110%20%281%29.pdf>.

Шершньова Тетяна Сергіївна,

студентка ЗІТ групи

предметної спеціальності Середня освіта (Трудове навчання та технології. Інформатика)

Факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Борисенко Н. А.

РОЗВИТОК КРЕАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасні умови функціонування освітнього середовища, оновлення існуючого змісту освіти, запровадження інноваційних форм, методів навчання, постійно зростаючі вимоги до рівня та якості знань, ускладнення форм організації освітнього процесу вимагають перегляду існуючих способів здійснення освітнього процесу в старшій школі. Українське суспільство постійно змінюється, що значно більше, ніж у минулі епохи, вимагає від людини здатності швидко адаптуватися, виявляти гнучкість, нестандартно мислити та знаходити оригінальні рішення. Важливо також уміти прогнозувати події, планувати власні дії та творчо

досліджувати навколишній світ. У зв'язку з цим одним із ключових завдань сучасної технологічної освіти стає розвиток креативних здібностей особистості.

Наше дослідження ґрунтується на аналізі низки нормативних документів, зокрема, Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті», Концепції «Нова українська школа», Державному стандарті базової середньої освіти».

Поняття «креативність» розглядається в роботах Дж. Гілфорда, Р. Стернберга, А. Маслоу, Е. Торренса та інших дослідників. Питання творчої самореалізації особистості висвітлено у працях Е. Фромма та інших науковців. Особливості мотивації креативних особистостей підкреслює Р. Кеттел, тоді як А. Маслоу і К. Роджерс розглядають креативність у контексті самоактуалізації.

Мета: розглянути можливості розвитку креативних здібностей здобувачів освіти на уроках технологій.

Наразі освіта України має за домінуючу ідею формування особистості-дослідника. Така людина буде здатна до творчого мислення, здійснення самостійного пошуку й підбору шляхів розв'язання нагальних питань. Розвиток креативних здібностей здобувачів освіти робить усвідомленим процес навчання, формує у здобувачів освіти потребу в здійсненні творчої й дослідницької роботи.

Розвиток будь-яких здібностей у здобувачів освіти тісно пов'язаний з особливостями їх оточення, подіями, що відбуваються в їх житті, а також із власним досвідом участі в цих подіях. Уява формується на основі попереднього досвіду, накопиченого в різних ситуаціях. При цьому важливу роль відіграють не лише мотиви пізнавальної діяльності, пов'язані з усвідомленням причинно-наслідкових зв'язків, але й прагнення до нового, незвіданого та цікавого.

Як зазначав В. Сухомлинський, розвиток особистості дитини значною мірою є результатом її самостійного розвитку, а не лише контрольованого виховання. У дослідженнях психолого-педагогічних аспектів розвитку креативних здібностей здобувачів освіти багато науковців зазначають, що творчість сприяє активному становленню особистості, стимулюючи прагнення до самореалізації. Вони підкреслюють, що творчість є практичною діяльністю, яка приводить до створення унікальних цінностей, відкриття нових фактів, зв'язків, властивостей і закономірностей.

Творчість, говорячи про процес навчання, можна розглядати як форму діяльності здобувачів освіти, яка спрямована на створення нових для них цінностей і має суспільне значення, важлива для формування особистості.

Наразі для позначення здатності до творчості, творчої поведінки людини вживається термін «креативність», який ввів Дж. Гілфорд. За визначенням С. Смірнова «креативність – здатність перетворювати в творчий процес діяльність, яка здійснюється» [1]. Креативність пов'язують з творчими здібностями і можливостями людини.

З огляду на аналіз існуючих наукових поглядів щодо розвитку креативних здібностей особистості, можна зробити висновок, що ця проблема є багатовимірною. Науковці не дійшли єдиної думки щодо її точного визначення.

Розвиток креативних здібностей старшокласників на уроках технологій буде результативним за умови комплексного підходу до організації творчої діяльності, з урахуванням низки взаємопов'язаних факторів:

- зміст уроків технологій та його вплив на формування творчого потенціалу особистості;
- наявність системи творчих завдань, адаптованої до специфіки різних тем уроків та індивідуальних особливостей учнів;
- особливий підхід до організації навчально-пізнавальної діяльності, що передбачає використання творчих завдань на різних етапах освітнього процесу;
- створення особливих взаємин між учасниками творчого процесу, заснованих на принципах творчої співпраці.

Для розвитку креативних здібностей доцільно застосовувати активне навчання. Воно надає учням можливість більш глибоко й усвідомлено зрозуміти навчальний матеріал,

включитися в освітній процес. Вони не просто запам'ятовують знання, а активно використовують їх для розв'язання завдань і вирішення проблем. Використання активних методів навчання підвищує мотивацію учнів, оскільки вони беруть безпосередню участь в освітньому процесі та отримують конкретні результати своєї діяльності.

Учитель технологій повинен уміти розпізнати креативні здібності старшокласників і застосовувати індивідуальний підхід у підборі форм та методів навчання. Важливою складовою є створення сприятливої атмосфери на уроках технологій, що допомагатиме творчому розвитку особистості. Завдання педагога полягає у стимулюванні прагнення учнів до творчого зростання та самовдосконалення. З метою розкрити природний потенціал кожного здобувача освіти доцільним є використання технологій розвивального навчання.

Для ефективного розвитку креативного мислення необхідно сприяти формуванню уяви та розширенню світогляду здобувачів освіти. Правильно організована робота над розвитком уяви дозволяє учням не тільки відтворювати реальність у своїй свідомості, а й змінювати її, уявляючи нові можливості та перспективи. Підлітки здатні створювати нові образи, трансформувати існуючі уявлення та прогнозувати майбутні події.

Для розвитку креативних здібностей і стимулювання процесу творчої діяльності здобувачів освіти існує безліч прийомів та методів. Зокрема, метод гри, інтерактивне навчання, метод проєктів, застосування критичного мислення, прийом створення «ситуацій успіху» тощо.

Отже, досвід закордонних та вітчизняних педагогів свідчить про широкі можливості успішного розвитку у здобувачів освіти креативних здібностей. З цією метою здобувачам освіти на уроках технологій доцільно надавати якомога більше можливостей для прикладання творчих зусиль. Використання в освітньому процесі різноманітних відповідних прийомів та методів допоможе в створенні сприятливих умов для розвитку креативних здібностей здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Смирнов С. Д. Педагогіка і психологія вищої освіти: від діяльності до особистості. Київ: Видавничий центр «Академія», 2010. 400 с.

Щербак Євгеній Олександрович,

магістрант 6М-Т групи

предметної спеціальності 014 Середня освіта (Технології)

Факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Борисенко Н. А.

СУЧАСНІ «ПЛАСТИЧНІ» ТЕХНІКИ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Технологічна освітня галузь є унікальним компонентом, спрямованим на реалізацію проєктно-технологічної діяльності. Ця діяльність охоплює весь процес – від ідеї кожного учня до створення матеріального продукту, має інноваційний та інтеграційний характер, враховує інтереси, потреби й можливості здобувачів освіти, а також сприяє ефективному формуванню ключових компетентностей, що є основою концепції Нової української школи.

Згідно з Національною доктриною розвитку освіти України в XXI столітті, освітня система повинна сприяти всебічному розвитку особистості здобувача освіти. Це передбачає виявлення її природних задатків і здібностей, формування інтересів і потреб, розвиток сучасного світогляду, набуття навичок самостійного наукового пізнання та оволодіння практичними й пізнавальними засобами діяльності. Важливу роль у реалізації цих завдань відіграють різні навчальні предмети, зокрема технології.

З давніх часів люди прагнули до краси, намагаючись зробити своє оточення гармонійним і комфортним. Саме це стало поштовхом до зародження одного з найдавніших мистецтв – декоративно-ужиткового мистецтва. Воно не лише задовольняє естетичні потреби людини, а й виконує практичні функції. Виникнувши на ранніх етапах розвитку

суспільства, декоративно-ужиткове мистецтво завжди відігравало важливу роль у художній творчості людини.

Сьогодні цей вид мистецтва є частиною технологічної освіти і включає створення естетично привабливих предметів, які мають функціональне призначення. До нього належить також художнє оздоблення речей повсякденного вжитку: меблів, тканин, інструментів, одягу, посуду, прикрас, іграшок тощо. Термін «декоративне» вказує на його оздоблювальний характер, а «ужиткове» – на практичне застосування виробів у побуті.

Цей вид мистецтва охоплює різні напрями: художню обробку дерева й металу, вишивку, розпис тканин, плетіння із соломи та лози, створення виробів із кістки, каменю, скла, глини, дорогоцінного та напівдорогоцінного каміння, а також виготовлення бісерних прикрас, іграшок тощо.

Декоративно-ужиткове мистецтво постійно розвивається, набуваючи нових форм і технік. Сучасні майстри відроджують стародавні ремесла, водночас вигадуючи нові способи створення унікальних виробів, які користуються великою популярністю [1].

Зараз розвиваються сучасні «пластичні» техніки: флористичні панно-відбитки з гіпсу, ліплення з солоного тіста, полімерної глини, холодної порцеляни. Ці матеріали доступні для виготовлення з них виробів на уроках технологій.

З пластичних матеріалів можна виготовити різні вироби:

- прикраси з полімерної глини, такі як каблучки, підвіски, сережки, браслети, брошки та намисто, користуватимуться великою популярністю. Поєднання цього матеріалу з шкірою, папером, текстилем, камінням, металевими деталями, пір'ям та блискітками дозволяє створювати унікальні та стильні аксесуари;

- фігурки та іграшки, зокрема ляльки, мініатюрний посуд, декоративна їжа, тварини та казкові персонажі, виглядають надзвичайно реалістично. Оригінальності надають комбіновані вироби, де тулуб створений з хутра чи тканини, а голова та кінцівки – з глини, холодної порцеляни, солоного тіста або навіпаки;

- посуд, такий як перечниці, сільнички чи серветниці, стане корисним доповненням до будь-якої кухні та гарним засобом формування умінь та навичок учнів на уроках технологій. Декоровані глиняними елементами кухлі, ложки та ручки ножів додають інтер'єру особливого шарму. Виготовлення магнітів на холодильник чи брелоків також є чудовим варіантом для креативного використання цього матеріалу учнями;

- квіти, пано з пластичних матеріалів можуть стати гармонійним доповненням будь-якого інтер'єру.

Здобувачам освіти варто починати оволодівати ліпленням з пластичних матеріалів з простих технік. До них належить техніка плавного переходу, коли два шматочки матеріалу одночасно розминають, надаючи їм бажаної форми, а також сапе – метод накладання різнокольорових шарів, які скочуються в рулет і розрізаються впоперек. Після опанування цих навичок можна переходити до складніших технік, таких як «сіль», «калейдоскоп» і «філігрань».

При роботі з пластичними матеріалами важливо суворо дотримуватися інструкцій, недотримання яких може призвести до псування виробу. Готові вироби можна розфарбувати акриловими фарбами, застосувати техніку декупажу або прикрасити додатковими декоративними елементами. Перед фінальним покриттям лаком поверхню слід ретельно зачистити наждачним папером, а за потреби ще й відполірувати шматочком замші. Вибір матового чи глянцевого лаку залежить від задуму автора та бажаного ефекту.

Отже, декоративно-ужиткове мистецтво виконує безліч важливих функцій і є доступним для вивчення учнями на уроках технологій. Воно дозволяє долучитися до художньо-практичної діяльності, створюючи різноманітні вироби. Гармонійне поєднання естетичного виховання з творчою діяльністю сприяє розвитку художнього смаку, формуванню естетичних потреб і вмінню помічати красу в навколишньому світі.

Список використаних джерел

1. Титаренко В.П. Методика вивчення декоративно-прикладної творчості: навчальний посібник. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2020. 252 с.

Яценко Владислав Олександрович,
магістрант 6М-Т групи
спеціальності 014.10 Середня освіта (Технології)
Факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викл. Марченко С. С.

ВИКОРИСТАННЯ ЛАЗЕРНОГО ГРАВІЮВАЛЬНОГО ВЕРСТАТА НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ В СТАРШИХ КЛАСАХ

Для того, щоб підготувати учнів до життя в умовах постійного технологічного прогресу освіта повинна йти в ногу з цими змінами. Одним з інноваційних інструментів, який може значно підвищити ефективність навчання на уроках технологій, є лазерний гравіювальний верстат. Цей пристрій дозволяє створювати точні та деталізовані гравюри на різних матеріалах, таких як дерево, пластик, шкіра, скло, а також, залежно від потужності лазера, розрізати фанеру, папір, пластик та інші матеріали. Використання лазерного гравіювального верстата на уроках технологій у старших класах не лише розширює можливості учнів для творчості, але й розвиває їхні навички роботи з сучасними технологіями, що є важливим для їхнього майбутнього професійного розвитку [1].

Лазерний гравіювальний верстат – це пристрій, який використовує лазерний промінь для різання або гравіювання матеріалів. Робота з цим верстатом дозволить учням ознайомитися з принципами цифрового проектування, сформує навички роботи з програмним забезпеченням для роботи з верстатами з числовим програмним управлінням. Це сприяє формуванню технічного мислення, креативності та здатності до інновацій [2]. Можна виділити основні переваги використання лазерного гравіювального верстата:

- дозволяє створювати складні зображення з мінімальними похибками;
- працює з різними матеріалами, що розширює можливості для творчості;
- процес нанесення зображення на матеріал відбувається значно швидше порівняно з традиційними методами.

При використанні лазерного гравіювального верстата на уроках технологій навчальний процес необхідно розділити на декілька етапів, щоб забезпечити ефективне засвоєння знань та навичок. На першому етапі учні ознайомлюються з принципами роботи обладнання, вивчають техніку безпеки та опановують програмне забезпечення для керування лазерним верстатом. Це дозволяє їм зрозуміти, як працює пристрій, і навчитися його використовувати без ризику для здоров'я [3].

На другому етапі учні переходять до створення власних проєктів. Вони розробляють дизайн, готують ескізи та реалізують свої ідеї за допомогою верстата. Цей етап розвиває креативність, технічне мислення та навички проектування.

На третьому етапі відбувається інтеграція знань з різних дисциплін: з інформатики (робота з програмами для дизайну), математики (розрахунки параметрів, масштабування) та мистецтва (створення естетичних робіт). Такий підхід робить навчання більш цілісним і демонструє учням, як знання з різних предметів можуть застосовуватися на практиці.

Така структура навчального процесу забезпечує поступове опанування навичок, розвиває самостійність учнів і готує їх до використання сучасних технологій у майбутній професійній діяльності.

Використання лазерного гравіювального верстата на уроках технологій у старших класах є ефективним інструментом для підвищення якості навчання та розвитку ключових навичок учнів. На нашу думку, використання даного обладнання дозволить:

- підвищити зацікавленість учнів до уроків технологій. Практична робота з сучасним обладнанням робить уроки більш інтерактивними та цікавими, що сприяє активній участі учнів у навчальному процесі. Це особливо важливо в умовах, коли традиційні методи навчання часто не справляються із завданням зацікавити молодь (практична робота з сучасним обладнанням мотивує учнів до навчання);
- розвивати творчі здібності учнів, надаючи їм можливість створювати унікальні

вироби, які поєднують в собі естетику, функціональність та інноваційність. Використання лазерного гравера відкриває перед учнями широкий спектр можливостей для реалізації власних ідей: від простих декоративних елементів до складних технічних моделей. Цей процес не лише розвиває креативність, але й навчає учнів мислити нестандартно, експериментувати з різними матеріалами та дизайнерськими рішеннями;

– опанувати знаннями про сучасні технології виробництва виробів, що є важливим кроком у їхній професійній підготовці. Робота з цим інноваційним інструментом дає учням практичний досвід, який допомагає їм краще зрозуміти принципи сучасного виробництва, від проєктування до реалізації. Це не лише розширює їхні технічні навички, але й готує до вибору майбутньої професії, особливо в галузях, пов'язаних з дизайном, інженерією та технологіями. Використання лазерного гравера також демонструє учням, як сучасні інструменти можуть спрощувати та прискорювати процеси створення виробів, що є важливим у контексті швидкого технологічного прогресу;

– покращити якість навчання роблячи процес більш інтерактивним, цікавим та практично орієнтованим. Інтеграція сучасного обладнання в навчальний процес дає учням можливість працювати з актуальними технологіями, що підвищує їхню мотивацію та зацікавленість. Своєю чергою практична робота над реальними проєктами допомагає краще засвоювати теоретичні знання, розвиває навички планування та виконання завдань. Це дозволяє проводити ефективні уроки, які відповідають вимогам сучасного освітнього процесу.

Для успішної інтеграції лазерного гравіювального верстата в навчальний процес необхідно:

- забезпечити навчальний заклад сучасним обладнанням;
- провести курси для педагогів по роботі з даним верстатом;
- розробити навчальні програми, які враховують можливості цього інструменту.

Таким чином, лазерний гравіювальний верстат може стати важливим елементом сучасної освіти, який допоможе учням не лише розкрити свій творчий потенціал, але й підготуватися до життя в умовах сучасного високотехнологічного прогресу. Цей інструмент відкриває нові можливості для навчання, дозволяючи учням експериментувати з різними матеріалами, створювати складні дизайни та реалізовувати власні ідеї. Використання лазерного гравіювального верстата на уроках технологій сприяє розвитку ключових навичок, таких як креативність, технічне мислення, самоорганізація та робота в команді.

Крім того, лазерний гравіювальний верстат дозволяє учням ознайомитися з сучасними технологіями, які активно використовуються у виробництві, дизайні та інших галузях. Здобувачі освіти, які отримують досвід роботи з таким обладнанням, стають більш конкурентоспроможними на ринку праці, оскільки володіють навичками, які є потрібними у багатьох галузях. Це може бути інструментом, який допоможе сформувати нове покоління творчих, технічно грамотних і готових до інновацій фахівців, здатних ефективно працювати в сучасному високотехнологічному світі.

Список використаних джерел

1. Дубінін Г.Д., Сергєєва І.В. Використання числового програмного управління в освітньому процесі: монографія. Київ: Освіта, 2020. 250 с.
2. Сидоренко О.В. Застосування сучасних технологій у навчанні: можливості використання лазерного гравіювального верстата з ЧПУ // Інформаційні технології в освіті. 2021. № 45. С. 56–61.
3. Шаповалова, Н. В. Використання інтерактивних засобів на уроках технологій у контексті реалізації STEM-підходу // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2022. Т. 3, № 12. С. 78–85.

СЕКЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ТА ТЕХНОЛОГІЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

Бурлаченко Роман Андрійович,
магістрант 6М-Пр(М) групи,
спеціальності 015 Професійна освіта
(Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології)
Факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Вовк Б. І.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ (AR) У ПРОФЕСІЙНОМУ НАВЧАННІ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

У сучасну епоху, яку часто називають постіндустріальною, стрімкий розвиток науки, техніки та інформаційних технологій призвів до глобалізації знань і значного підвищення рівня виробничої культури. Ці зміни вимагають нового підходу до професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання, зокрема формування у них сучасних знань, умінь і навичок, а також здатності до самостійного освоєння інноваційних виробничих процесів. Одним із перспективних напрямів у цій галузі є використання технологій доповненої реальності (AR), які базуються на цифрових технологіях.

Доповнена реальність (augmented reality, AR) відрізняється від віртуальної реальності тим, що не створює повністю штучне середовище, а лише доповнює реальний світ цифровими елементами, такими як графіка, звуки чи відео. Це досягається за допомогою спеціальних пристроїв, наприклад смартфонів, планшетів або AR-окулярів, які інтегрують цифрові дані у реальний час. Хоча технічне визначення AR може бути складним, на практиці ця технологія сприймається як інтерактивний досвід, що поєднує фізичний світ з комп'ютерно створеними елементами.

Важливо зазначити, що AR-технології забезпечують широкий спектр інтерактивних можливостей, включаючи тактильну взаємодію, що робить їх особливо корисними у навчанні та виробництві. Сьогодні AR-технології розвиваються завдяки досягненням у галузі ІТ, матеріалознавства та кібернетики. Вони поділяються на кілька основних типів, кожен із яких має свої особливості та сфери застосування. Наприклад, безмаркерна AR (Markerless AR) використовує GPS, цифровий компас або акселерометр для надання даних і широко застосовується у навігаційних додатках. Маркерна AR (Marker-based AR), навпаки, базується на розпізнаванні зображень, таких як QR-коди або спеціальні знаки, і дозволяє створювати 3D-моделі або анімації, що інтегруються у реальний світ.

Доповнена реальність інтегрує різні типи даних, такі як зображення, анімація, відео та 3D-моделі, трансформуючи їх у зручний для сприйняття формат. На відміну від віртуальної реальності, AR не вимагає повного занурення у віртуальний світ, залишаючи користувача в реальному середовищі. Для реалізації AR використовуються різноманітні пристрої: смартфони, планшети, спеціальні окуляри, дисплеї тощо. Основні компоненти AR-технологій включають:

1. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ): процесори, графічні процесори, пам'ять, модулі зв'язку (Bluetooth, Wi-Fi, GPS), які забезпечують обробку даних, орієнтацію в просторі, вимірювання швидкості, кута та напрямку руху об'єктів.
2. Технологія SLAM (одночасна локалізація та мапування): дозволяє створювати карти невідомих просторів або оновлювати існуючі, одночасно визначаючи поточне положення об'єкта та його траєкторію [1].
3. Камери та датчики: механічні, акустичні, оптичні, біологічні та інші пристрої, які сканують оточення, ідентифікують об'єкти, збирають дані та генерують 3D-моделі для подальшої взаємодії.
4. Технології відстеження глибини: використовують спеціальні датчики для аналізу просторової структури об'єктів.
5. Програмне забезпечення: дозволяє використовувати голосові команди та інші

альтернативні методи введення даних.

6. Технології проєкції: мініатюрні проєктори, вбудовані в AR-гарнітури, які відображають оброблені дані на поверхнях. Хоча ця функція ще не досягла повної зрілості, вона активно використовується в рекламі та дозволяє збільшувати реальні об'єкти для детального вивчення [37].

7. Технології відображення: забезпечують точне вирівнювання віртуальних зображень із реальним середовищем. Деякі AR-пристрої використовують системи дзеркал, які відбивають світло від камери до очей користувача, забезпечуючи більш реалістичне сприйняття.

Сучасні AR-пристрої поєднують усі перелічені технології в єдину систему, яка включає датчики, камери, акселерометри, гіроскопи, цифрові компаси, GPS-модулі, процесори та дисплеї [2]. Це дозволяє створювати інтерактивні та функціональні рішення для різних сфер життя, від промисловості до розваг.

Спочатку AR-технології знайшли своє застосування в індустрії комп'ютерних ігор, але згодом їхні переваги були оцінені в бізнесі, виробництві та освіті. Зокрема, вони стали важливим інструментом у професійному навчанні, зокрема в автотранспортній галузі.

Сучасні виробники аграрної техніки активно інвестують у розвиток AR-технологій, створюючи спеціальні лабораторії для їх впровадження. Серед основних напрямків використання AR у автомобілебудуванні можна виділити:

- **Проектування та налаштування:** інженери використовують AR для прискорення процесу розробки дизайну автомобілів. Наприклад, у віртуальній інженерній лабораторії Volkswagen у Вольфсбурзі фахівці працюють з 3D-моделями в реальному часі, змінюючи компоненти та кольорові рішення. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології дозволяють різним командам, розташованим у різних частинах світу, спільно працювати над одним проектом.

- **Виробництво:** AR-технології дозволяють створювати інтерактивні інструкції зі складання автомобілів, які є більш ефективними порівняно з традиційними паперовими аналогами. Вони забезпечують швидку навігацію, детальну візуалізацію та можливість підключення сторонніх експертів для консультацій.

- **Маркетинг і реклама:** віртуальні автосалони та тури на виробництво стали популярними засобами для залучення клієнтів. AR-додатки дозволяють користувачам візуалізувати автомобілі в натуральну величину, взаємодіяти з їхніми елементами (наприклад, відкривати двері чи багажник) та налаштовувати параметри транспортного засобу.

Таким чином, AR-технології відіграють ключову роль у сучасному автомобілі та тракторобудуванні, сприяючи інноваціям у проєктуванні, виробництві та маркетингу. Їхній потенціал продовжує розкриватися, що робить їх невід'ємною частиною майбутнього транспортної індустрії.

Рис. 1. Вивчення будови машин Caterpillar

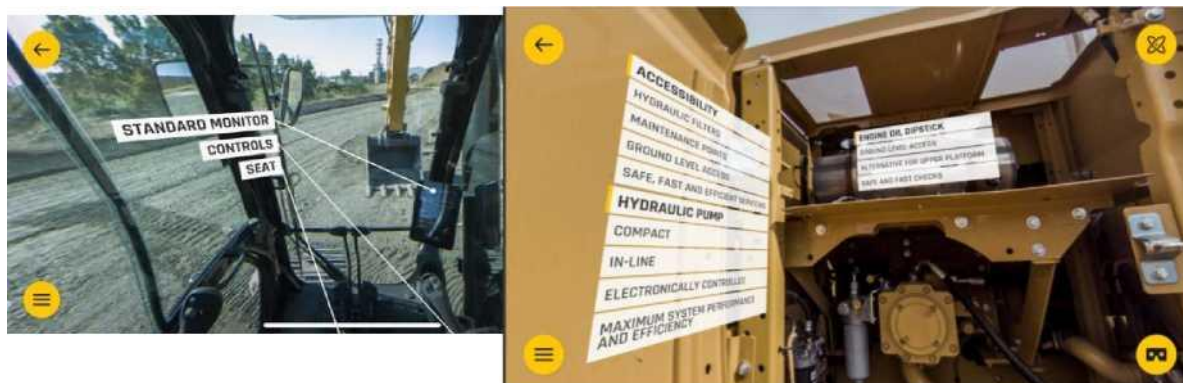

Рис. 2. Ознайомлення з вузлами та агрегатами машин Caterpillar у додатку Cat® VR Learning

Сучасні технології доповненої реальності (AR) активно інтегруються в аграрну промисловість, значно трансформуючи процеси продажу, експлуатації, технічного обслуговування та навчання. Одним із яскравих прикладів є використання BMW iVisualizer для віртуального представлення моделей I3 та I8. Цей інструмент дозволяє потенційним покупцям детально ознайомитися з функціональними можливостями автомобілів, включаючи вибір кольорів та типів обробки кузова, що значно підвищує інтерактивність процесу продажу [3].

У сфері технічного обслуговування та експлуатації автомобілів AR-технології знаходять все більше застосування. Основні напрями їх використання можна умовно поділити на дві категорії: покращення комфорту водіїв за рахунок візуалізації даних та впровадження віртуальних гідів. Наприклад, компанії Apple та Hyundai розробили системи, які перетворюють лобове скло автомобіля на інтерактивний дисплей для навігації. Крім того, відомі автомобільні бренди, такі як Volkswagen, активно розвивають мобільні додатки, зокрема MARTA, який дозволяє користувачам отримувати детальну інформацію про компоненти автомобіля та способи усунення несправностей [4].

AR-технології також значно впливають на сферу ремонту та технічного обслуговування. Одним із піонерів у цій галузі стала компанія BMW, яка ще у 2009 році представила окуляри доповненої реальності для механіків. Ці пристрої дозволяють технікам візуалізувати компоненти двигуна, виділяючи їх різними кольорами, що спрощує діагностику та ремонт. Подібні рішення звільняють руки спеціалістів від необхідності використовувати додаткові пристрої, що значно підвищує ефективність роботи. Крім того, AR-технології можуть стати корисним інструментом для новачків, надаючи покрокові інструкції та візуалізацію процесів ремонту [3].

AR-технології також активно використовуються в освітніх цілях. Наприклад, компанія Bosch розробила спеціальну платформу для навчання технічних спеціалістів, яка включає AR-пристрої та інтерактивний контент. Ця система дозволяє студентам вивчати компоненти автомобілів, переглядати відеоінструкції, працювати з 3D-моделями та проходити тестування для оцінки рівня знань. Подібні рішення значно скорочують час навчання та знижують витрати на матеріали. Компанія Volvo Group також внесла значний внесок у розвиток AR-технологій для навчання. Їхній додаток Meet the Virtual Engine дозволяє детально вивчати особливості двигуна D11, що робить процес навчання більш інтерактивним та ефективним. Крім того, існує чимало мобільних додатків, таких як Hyundai Virtual Guide, I-Mechanic – AR Car Repair App та Genesis AR Manual, які активно використовуються в системі професійної підготовки фахівців автотранспортного профілю [4].

У цілому, AR-технології відкривають нові горизонти підготовки здобувачів, для автомобільної та аграрної промисловості, значно спрощуючи процеси продажу, обслуговування та навчання. Вони не лише підвищують ефективність роботи, але й роблять її більш інтерактивною та доступною, забезпечуючи можливість візуалізації складних процесів та моделей у реальному часі.

Список використаних джерел

1. Що таке доповнена реальність (AR) і Як це працює URL: <https://ulab.sumdu.edu.ua/uk/shho-take-dopovnena-realnist-ar-i-yak-ce-pracjuje> (дата звернення 12.01. 2025).
2. I-Mechanic, the AR App that turns yourself into a Mechanic URL: <http://www.armedia.it/i-mechanic> (дата звернення 12.01. 2025).
3. AR – створення нової автосервісної URL: <http://www.automaster.net.ua/artykuly/ar-stvorennya-novoyi-avtoservisnoyi-realnosti,51977?wyslij=51977> (дата звернення 12.01. 2025).
4. Hyundai Virtual Guide Introduces Augmented Reality to the Owner's Manual: URL: <https://www.hyundainews.com/en-us/releases/2080> (дата звернення 12.01. 2020).
5. What is Augmented Reality and How Does it Work? URL: <https://litslink.com/blog/what-is-augmented-reality-and-how-does-it-work> (дата звернення 12.01. 2025).

Ковальов Андрій Сергійович,

магістрант 6М-Пр(М) групи,

спеціальності 015 Професійна освіта

(Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології)

Факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Вовк Б. І.

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

У сучасному світі, де технологічний прогрес та глобалізація змінюють освітній ландшафт, світова пандемія COVID-19 та війна стала каталізатором переходу до дистанційних форм навчання, яке стає не лише альтернативою традиційним формам освіти, але й невід'ємною частиною підготовки фахівців, зокрема майбутніх педагогів професійного навчання. Цей формат навчання відкриває нові можливості для організації освітнього процесу, забезпечуючи гнучкість, доступність та індивідуалізацію навчання. Однак його впровадження вимагає ретельного аналізу особливостей, що пов'язані з підготовкою педагогів, які мають не лише передавати знання, але й формувати професійні компетентності у здобувачів.

На відміну від інших спеціальностей, педагогічна діяльність вимагає високого рівня комунікативних, організаційних та рефлексивних навичок, які традиційно формуються через безпосередню взаємодію з учнями та колегами. Тому впровадження дистанційного навчання в цій галузі вимагає розробки унікальних підходів, які враховують специфіку педагогічної діяльності.

Дистанційне навчання передбачає використання різноманітних форм організації освітнього процесу, які забезпечують гнучкість та індивідуалізацію навчання. Основні форми включають:

1. Самостійну роботу, яка є основою дистанційного навчання. Вона формує у здобувачів навички самоосвіти, критичного мислення та управління часом. Самостійна робота передбачає виконання індивідуальних завдань, вивчення навчальних матеріалів та підготовку до контрольних заходів.

2. Навчальні заняття, які проводяться у різних форматах: лекції, семінари, практичні та лабораторні заняття, консультації. Ці заняття можуть бути як синхронними (у реальному часі), так і асинхронними (за записами або через інтерактивні платформи). Синхронні заняття дозволяють здобувачам взаємодіяти з викладачами та одногрупниками, тоді як асинхронні забезпечують можливість вивчати матеріали у зручний час.

3. Практичну підготовку, яка включає виконання контрольних робіт, лабораторних завдань та інших практичних завдань. Лабораторні заняття можуть проводитися як очно, так і дистанційно з використанням віртуальних тренажерів та симуляторів, що дозволяє студентам отримувати практичні навички у віддаленому форматі.

4. Професійно-практичну підготовку, яка може здійснюватися як очно, так і заочно. Вона включає виробниче навчання, виробничу та переддипломну практику, які проводяться у навчально-виробничих майстернях, на полігонах, тренажерах, автодромах, у навчальних господарствах або на робочих місцях у виробничих підприємствах та сфері послуг. За наявності відповідних веб-ресурсів та технічних можливостей, така підготовка може бути організована дистанційно.

5. Контрольні заходи, які включають проміжний (тематичний або модульний) та підсумковий контроль знань, умінь і навичок студентів. Вони можуть проводитися як дистанційно з використанням інформаційно-комунікаційних технологій (наприклад, через відеоконференції з обов'язковою аутентифікацією учасників), так і очно.

2. Науково-методичне забезпечення дистанційного навчання

Ефективне впровадження дистанційного навчання вимагає комплексного науково-методичного забезпечення, яке включає:

- Методичні рекомендації – теоретичні та практичні вказівки щодо створення та використання інноваційних технологій у дистанційному навчанні. Це включає розробку педагогічних стратегій, які враховують особливості онлайн-освіти, та психологічну підтримку учасників процесу.

- Критерії та системи контролю якості – стандарти, що дозволяють оцінювати ефективність навчальних програм, рівень засвоєння знань студентами та якість викладання. До таких критеріїв належать об'єктивність оцінювання, відповідність навчальних матеріалів сучасним вимогам та забезпечення зворотного зв'язку.

- Дидактичне наповнення веб-ресурсів – структуровані навчальні матеріали, які включають методичні вказівки, плани занять, мультимедійні ресурси, практичні завдання, віртуальні лабораторії та інші елементи, необхідні для реалізації навчального процесу. Особливу увагу приділяється створенню інтерактивних завдань, які стимулюють самостійну роботу студентів.

Технічне забезпечення є невід'ємною частиною дистанційного навчання і включає:

- Апаратні засоби – комп'ютерне обладнання, мережеві пристрої, сервери, джерела безперебійного живлення та інші технічні пристрої, які забезпечують стабільну роботу навчальних платформ. Важливим елементом є обладнання для відеоконференцзв'язку, що дозволяє організовувати синхронну взаємодію між викладачами та студентами.

- Інформаційно-комунікаційне забезпечення – високошвидкісні інтернет-канали, які забезпечують доступ до навчальних ресурсів у будь-який час. Це дозволяє реалізовувати навчальний процес як у синхронному, так і в асинхронному режимах, що є ключовим для гнучкості дистанційного навчання.

- Програмне забезпечення – ліцензійні або відкриті платформи, які забезпечують управління навчальним процесом, організацію тестування, автоматизовану перевірку результатів та інші функції. Особливу увагу приділяється розробці програм для осіб з особливими потребами, що робить освіту доступною для всіх.

Однією з найбільш ефективних платформ для організації дистанційного навчання є Moodle. Ця платформа забезпечує широкий спектр функціональних можливостей, включаючи розміщення навчальних матеріалів, організацію тестування, управління курсами та забезпечення зворотного зв'язку. Moodle відрізняється високою гнучкістю, масштабованістю та відкритістю, що робить її популярною серед навчальних закладів.

Отже дистанційне навчання є перспективним напрямом у підготовці майбутніх педагогів професійного навчання. Воно забезпечує гнучкість, доступність та ефективність освітнього процесу, що відповідає вимогам сучасного ринку праці та потребі у постійному професійному розвитку. Для успішного впровадження дистанційного навчання необхідне комплексне науково-методичне та технічне забезпечення, яке забезпечує якість освіти та доступність ресурсів для всіх учасників навчального процесу. Використання сучасних платформ, таких як Moodle, дозволяє забезпечити ефективну організацію навчального процесу та підвищити рівень підготовки майбутніх педагогів професійного навчання.

Список використаних джерел

1. Дистанційне навчання URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення 12.11.2025).

2. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні (затверджено Постановою МОН України 20 грудня 2000 р.) URL : zakon.rada.gov.ua. (дата звернення 12.11.2025).
3. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів. : [навч. пос.] / В.В. Вишнівський, М.П. Гніденко, Г.І. Гайдур, О.О. Ільїн. Київ: ДУТ, 2014. 140 с.
4. Савченко Ю. Л. Аналіз стану та перспектив впровадження дистанційної форми навчання в навчальний процес професійно-технічного навчального закладу. С. 397-401.

Лебедєв Костянтин Сергійович,
магістрант 6М-Пр(М) групи,
спеціальності 015 Професійна освіта
(Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології)
Факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: д-р філос., доц. Маринченко Є. О.;
Муковоз Микола Іванович,
магістрант 6М-Пр(М) групи, спеціальності 015 Професійна освіта (Аграрне виробництво,
переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології)
Факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Самусь Т. В.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ НАУКОВОГО ГУРТКА

Реалізація місії закладів вищої освіти України вимагає внесення змін в організацію освітнього процесу професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання. Закономірним процесом у цьому контексті є підвищення рівня організації проєктної діяльності майбутніх педагогів професійного навчання.

Організацію проєктної діяльності майбутніх педагогів професійного навчання слід розглядати як одне із головних результатів навчання. Професійне навчання студента в закладі вищої освіти має слугувати передумовою його професійного розвитку. Професійний розвиток – це набуття нових компетентностей, які фахівець використовує чи буде використовувати у своїй професійній діяльності.

Окремі аспекти підвищення якості професійної підготовки у ЗВО України були предметом наукових пошуків Р. Гуревича, О. Джеджули, В. Ключка, М. Козяра, А. Коломієць, О. Матяш, Л. Оршанського, В. Петрук, Г. Тарасенко, О. Шестопалюка, В. Штифурак та інших [4].

Педагогічні та дидактичні аспекти розвитку проєктної діяльності студентів висвітлено в дослідженнях О. Акімової, С. Батишева, С. Гончаренка, О. Куцевол, І. Лернера, В. Розумовського, М. Скаткіна, Д. Тхоржевського, В. Шахова та інших [2].

Сучасні наукові дослідження свідчать, що одним із ключових механізмів особистісного розвитку та підвищення рівня професійної освіти є залучення здобувачів освіти до проєктної діяльності. Цей процес передбачає специфічну інтелектуально-творчу роботу, що активізується завдяки механізмам пошукової активності, які виникають під час участі студентів у дослідженнях. Якщо така діяльність спрямована на пошук оптимальних шляхів практичного застосування отриманих результатів фундаментальних наукових досліджень у сфері народного господарства, вона набуває прикладного характеру.

Дослідницька робота сприяє формуванню у студентів ініціативності, відповідальності, творчого мислення та навичок самостійного пошуку рішень. У закладах вищої освіти традиційно розрізняють дослідницьку діяльність, що здійснюється як у позанавчальний час, так і в межах освітнього процесу.

У межах проєктної діяльності здобувачів вищої освіти нами заплановано виконання міні-проєкту під час роботи наукового гуртка «Інноваційні технології в

сільськогосподарському виробництві». Тематика цього міні-проєкту присвячена вивченню інноваційних процесів у галузі сільського господарства. Його виконання передбачено для студентів останнього року навчання під час здобуття ступеня бакалавра [3].

Спільний проєкт «Конструювання та виготовлення контрольного вулика» мав груповий характер, оскільки до його реалізації були залучені студенти, які беруть участь у роботі наукового гуртка: «Інноваційні технології в сільськогосподарському виробництві».

Під час виконання міні-проєкту студенти спільно аналізуватимуть кожен етап, приділяючи особливу увагу третьому етапу, де визначаються основні вимоги до об'єкта розробки. Це критично важливо, оскільки саме на цьому етапі формується концепція конструктивних і технічних особливостей контрольного вулика [1].

Для реалізації цієї мети поставлено такі завдання:

1. Проаналізувати інформаційні джерела (наукову літературу, журнали, Інтернет), провести опитування для визначення ключових вимог до контрольного вулика, підготувати історико-технологічну довідку, визначити параметри моніторингу, методи візуалізації даних, а також дослідити характеристики датчиків і способи їх підключення до платформи Arduino.

2. Дослідити існуючі аналоги вуликів, оцінити їх за критеріями функціонального призначення, обрати відповідні датчики, платформу Arduino та необхідні електронні компоненти, визначити дизайн корпусу.

3. Обрати конструкційні матеріали, інструменти та обладнання для виготовлення контрольного вулика та вимірювального комплексу, визначити алгоритм роботи пристрою.

4. Розробити технологічний процес виготовлення контрольного вулика та вимірювального пристрою, створити алгоритм і написати програму для мікроконтролера.

5. Оцінити отриманий виріб.

Після аналізу всіх можливих варіантів відбувається вибір найбільш ефективного рішення, його обґрунтування та подальше вдосконалення.

Результати опитування допомогли визначити оптимальний тип і матеріал для виготовлення контрольного вулика. Спираючись на практичні рекомендації щодо конструктивних особливостей, було розроблено креслення майбутнього контрольного вулика у програмному середовищі КОМПАС-3D (рис. 1).

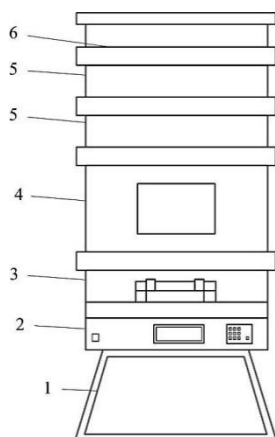

Рис. 1 Креслення контрольного вулика

Для виготовлення підставки використовувався металевий пруток діаметром 12 мм. З'єднання елементів виконано методом дугового зварювання. Конструкція має трапецієподібну форму, що забезпечує зручність у використанні та економію місця під час транспортування. Зовнішній вигляд підставки представлений на рисунку 1.

Основні елементи контрольного вулика, зокрема дно, гніздовий корпус, магазини та дах, виготовлені з пінополістиролу товщиною 30 мм. Оглядові вікна виконані зі скла завтовшки 3 мм.

Процес виготовлення контрольного вулика здійснювався із використанням таких інструментів:

- верстат для різання пінополістиролу,
- шуруповерт,

- паяльник,
- електрозварювальний апарат,
- ножівка,
- вимірювальні інструменти.

Для виготовлення контрольного вулика використовувався пінополістирол (для дна, гніздових корпусів, двох магазинів та даху).

Висновки: Проектна діяльність досягає найбільшої ефективності, коли вона охоплює весь період навчання, організована як в аудиторний, так і в позааудиторний час, та характеризується наступністю й підсумковими етапами. Одним із таких етапів є виконання міні-проектів в рамках спільної роботи наукового гуртка «Інноваційні технології в сільськогосподарському виробництві».

Список використаних джерел

1. Yevhenii Marynchenko, Tetiana Serha, Tetyana Chumak, Anna Makogin, Vasyl Salabai. (2023). Psychological aspects of the landscape of modern organizational and pedagogical conditions of training of specialists through the integration of education, science and production in Ukraine. AD ALTA-Journal of Interdisciplinary Research. 2023. Vol.13. Issue 1, Special Issue XXXIV. Pp. 207–216. URL: <https://www.magnanimitas.cz/13-01-xxxiv>
2. Маринченко Є. О., Росновський М. Г. Роль педагога професійного навчання у впровадженні сучасних інноваційних технологій у галузі сільськогосподарського виробництва. *Педагогічний часопис Волині*. 2019. № 3. С. 57–64.
3. Маринченко Є. О., Ситніков О. М., Кучер О. А. Оновлення змісту ОК підготовки майбутніх педагогів професійного навчання сільськогосподарського профілю з урахуванням інноваційних процесів у сільськогосподарському виробництві. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»): журнал*. 2022. № 12(17) 2022. С.499.
4. Маринченко Є. О., Толмачов В. С. Залучення здобувачів вищої освіти до проектно-дослідницької діяльності у ЗВО. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка»*. ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій», 2022. № 52 2022. С. 208.

Лозовський Віталій Іванович,

магістрант 6М-Пр(М) групи,

спеціальності 015 Професійна освіта

(Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології)

Факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Вовк Б. І.

РОЛЬ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ЗП(ПТ)О

У сучасному світі, де цифрові технології проникають у всі сфери життя, освіта не може залишатися осторонь. Цифрова компетентність стає однією з ключових навичок, які необхідні для успішної соціалізації, професійного розвитку та адаптації до швидкозмінливих умов інформаційного суспільства. Однак формування цієї компетентності вимагає не лише володіння технічними навичками, але й розвитку критичного мислення, креативності, вміння працювати з інформацією та адаптуватися до нових викликів. Саме тут на перший план виходить особистісно-орієнтоване навчання, яке дозволяє враховувати індивідуальні потреби, здібності та інтереси кожного учня.

Особистісний підхід передбачає ставлення педагога до учня як до особистості, самосвідомого та відповідального суб'єкта власного розвитку, а також як до активного учасника навчальної взаємодії [1, с. 243]. Згідно з поглядами О. Пехоти, цей підхід можна розглядати як ключовий психолого-педагогічний принцип та методологічний інструментарій. Його основу становлять сукупність концептуальних ідей, цільових

орієнтирів, психодіагностичних методів та психолого-технологічних засобів, які сприяють глибокому та цілісному розумінню особистості дитини. Завдяки цьому стає можливим забезпечити гармонійний розвиток учня в рамках сучасної освітньої системи [2, с. 30].

Особистісно-орієнтоване навчання дозволяє учням будувати освітній процес з урахуванням власних здібностей та потреб. Цей підхід розглядає кожного учня як унікальну особистість з індивідуальними рисами, схильностями та інтересами. Важливим аспектом є те, що кожен учень має свій стиль засвоєння знань, що враховується під час навчання. Такий підхід передбачає активну роль учня в освітньому процесі, спирається на його попередні знання, враховує емоційний стан та переосмислює роль педагога, який стає не лише наставником, але й помічником, консультантом або радником.

Основна мета особистісно орієнтованого навчання полягає в тому, щоб створити умови для розкриття індивідуальності, особистісного зростання, самореалізації, розвитку здатності до рефлексії, адаптації, самозахисту, самовиховання, самовизначення та самопідтвердження здобувачів. Для цього необхідно перейти від акценту на засвоєння готових знань до формування особистісних якостей, які дозволяють творчо мислити та застосовувати отримані знання в нестандартних ситуаціях.

Здобувачі повинні вчитися не лише опанувати наукові знання та практичний досвід, але й розвивати критичне, самостійне мислення, багате на уяву та фантазію. Це дасть їм змогу не тільки аналізувати, доводити та аргументувати, але й передбачати можливий розвиток подій. Здатність до прогнозування на основі фундаментальних знань має ґрунтуватися на законах діалектичного мислення, що є ключовим критерієм підготовки сучасного фахівця [3, с.16].

Аналіз наукових джерел уможливив виділити ключові умови, які сприяють успішному впровадженню особистісно-орієнтованого підходу в освіті: визнання учня головним учасником навчального процесу; організація навчання з максимальною включеністю особистості учня; орієнтація педагога на суб'єкт-суб'єктну модель взаємодії зі студентами; акцент на самостійності та пізнавальній активності учнів під час занять як на головних чинниках розвитку особистості.

У таких умовах основним результатом навчання стає формування узагальнених умінь, які дозволяють застосовувати знання в нових ситуаціях та вирішувати різноманітні задачі. Ці узагальнені вміння є основою для підготовки до професійної діяльності та становлять ключовий елемент конкурентоспроможності фахівця. Вони залежать не лише від професійних знань, а й від особистісних якостей, таких як ціннісні орієнтації, мотивація, здатність до навчання (включаючи вміння пошуку, аналізу, обробки та передачі інформації), активність, відповідальність, самостійність, комунікативність та рефлексія, які входять до базових компетентностей.

Особистісно-орієнтоване навчання відіграє ключову роль у формуванні цифрової компетентності, оскільки дозволяє:

1. Адаптувати навчальний процес до потреб учнів. Використання цифрових платформ, таких як LMS (Learning Management Systems), дозволяє створювати індивідуальні навчальні маршрути, що враховують рівень підготовки та інтереси учнів.
2. Розвивати критичне мислення. Через інтерактивні завдання, проекти та дискусії учні вчаться аналізувати інформацію, відрізняти достовірні джерела від недостовірних та робити обґрунтовані висновки.
3. Стимулювати творчий підхід. Цифрові інструменти, такі як відео- та аудіоредактори, програми для створення презентацій чи веб-сайтів, дозволяють учням реалізовувати свої ідеї та демонструвати результати.
4. Формувати навички самостійного навчання. Особистісно-орієнтований підхід сприяє розвитку вміння учнів планувати свою діяльність, ставити цілі та оцінювати власний прогрес.

5. Забезпечувати безпеку в цифровому середовищі. Через ігрові симуляції та практичні завдання учні вчаться розпізнавати загрози та захищати свої дані.

Одним із унікальних аспектів дослідження є інтеграція особистісно-орієнтованого навчання з гейміфікацією. Використання елементів гри в навчальному процесі, таких як бали, рівні, досягнення, дозволяє підвищити мотивацію учнів та зробити процес навчання

більш захопливим. Наприклад, створення віртуальних лабораторій або квестів, де учні вирішують задачі, пов'язані з цифровою грамотністю, сприяє кращому засвоєнню матеріалу.

Крім того, важливим є використання Big Data для аналізу результатів навчання. Збір даних про успішність учнів дозволяє вчителю адаптувати навчальний процес, пропонуючи індивідуальні рекомендації та підтримку.

Досліджуючи процес формування цифрової компетентності учнів, можна зробити висновок, що найефективніше він реалізується за умови використання педагогом технологій особистісно-орієнтованого навчання. Найбільш тісно пов'язані з інформаційно-комунікаційними технологіями такі підходи, як метод проектів, навчання у співпраці, диференційоване навчання, розвивальне навчання, використання інтернет-технологій, проблемне навчання та залучення учнів до позаурочної діяльності з використанням цифри.

Список використаних джерел

1. Український педагогічний енциклопедичний словник / С. У. Гончаренко. Вид. 2-е, допов. й випр. Рівне : Волин. обереги, 2011. 519 с.,
2. Освітні технології : Навч.-метод. посібник / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; За заг. ред. О. М. Пехоти. Київ : А.С.К., 2001. 256 с.,
3. Нові технології навчання: наук.-метод. зб. / В. О. Зайчук, О. Я. Савченко, О. І. Ляшенко, А. М. Федяєва та ін. - К. : НМЦВО, 2001. - Вип. 31. - 222 с.

ВІДОКРЕМЛЕНИЙ СТРУКТУРНИЙ ПІДРОЗДІЛ «ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ГЛУХІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА»

СЕКЦІЯ ЦК ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ

Буц Людмила Вікторівна,

викладач біології вищої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

Шакотько Юлія Олексіївна

студентка 21 ТПС групи спеціальності 015.37 Професійна освіта (Аграрне

виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології)

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ОТРУЄНЕ НЕБО: ВПЛИВ ВОЄННИХ ДІЙ НА АТМОСФЕРНЕ ПОВІТРЯ

Актуальність. Війна стає серйозним чинником впливу на всі ланки екологічних систем. Постійні обстріли, руйнування транспортної інфраструктури, промислових об'єктів, пожежі призводять до викидів великої кількості різноманітних хімічних речовин, які мають токсичний вплив на довкілля. Руйнівні наслідки військових дій яскраво проявляються в забрудненні атмосферного повітря, що призводить до різкого зниження його якості.

Мета: дослідити вплив воєнних дій на якість атмосферного повітря.

Методи дослідження: аналіз літератури, передового досвіду з проблеми дослідження.

Атмосферне повітря є основним компонентом для життя, що є природною сумішшю газів. Якість повітря має прямий вплив на живі організми, тому найменші зміни можуть призвести до серйозних наслідків для живих істот [3].

Військові дії спричиняють прямий та опосередкований вплив на якість атмосферного повітря. Прямий проявляється в детонуванні снарядів, авіабомб та іншої зброї, опосередкований – це пожежі, які є наслідком військових дій [4].

Основними сполуками, які забруднюють атмосферне повітря під час обстрілів та розривання снарядів, стають чадний газ, діоксиди сірки, формальдегіду, пари ціанистої кислоти. Ці речовини можуть знижувати якість життя в екологічних системах та спричиняти подразнення дихальних шляхів, викликати отруєння та призводити до серйозних хронічних захворювань [4].

Не менш серйозні проблеми викликають пожежі, спричинені воєнними діями, зокрема горіння нафтобаз, складів з хімічними та леткими речовинами, житлової інфраструктури полів та лісів. У повітря потрапляє велика кількість диму, сажі, канцерогенних речовин, важких металів, які швидко поширюються вітровими потоками та накривають великі площі навіть у віддалених районах [2].

Використання важкої військової техніки, яка працює на дизельному паливі, також стає джерелом викидів сажі, вуглекислого газу та інших шкідливих речовин. Лісові пожежі поблизу Чорнобильської атомної електростанції можуть спричинити викиди радіоактивних речовин [2].

Атмосферне повітря забруднене різноманітними хімічними речовинами може призвести до порушення природного балансу та зникнення багатьох видів рослин та тварин з вузьким діапазоном екологічної валентності [4].

Шкідливі речовини з атмосфери опадами потрапляють у ґрунти та водойми, забруднюючи їх, накопичуються у харчових ланцюгах та шкодять в усіх його ланках [4].

Забруднені ґрунти, вода та атмосферне повітря сприяють зниженню імунітету та поширенню інфекційних хвороб серед людей та тварин [4].

Забруднення атмосферного повітря стає загрозою для здоров'я людини. Тривале перебування в умовах перевищення гранично допустимих концентрацій шкідливих речовин

у повітрі значно підвищує ризик розвитку або загострення наявних захворювань дихальної та серцево-судинної систем, алергічних реакцій та онкологічних захворювань.

Висновки. Війна – це глобальна проблема, що призводить до екологічної катастрофи, наслідки якої будуть відчуватись ще довгі роки після закінчення бойових дій. Відновлення якості атмосферного повітря та збереження довкілля – це тривалий та складний процес, що потребує рішучих дій та спільних зусиль держави, міжнародної спільноти та громадськості.

Список використаних джерел

1. Глобальний екологічний фонд. Екологічні наслідки військових конфліктів. URL: <https://www.thegef.org>.
2. Екологічні наслідки війни Росії проти України. URL: <https://ivinas.gov.ua/viina-rf-proti-ukrainy/ekolohichni-naslidky-viiny-rosii-proti-ukrainy.html>
3. Коржак І. Р., Михайлюк Ю. Д. Вплив воєнних дій на атмосферне повітря. Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Екологічно сталий розвиток урбосистем: виклики та рішення в контексті євроінтеграції України» ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2–3 листопада, 2023. С.160-163.
4. Саган Н. З., Микуляк, Р. М., Костюк, М. О., Якімечко, В. І. Вплив війни на стан атмосферного повітря: загроза для здоров'я та довкілля. In *The 2nd International scientific and practical conference «Innovative technologies for training and educating young people»*(January 14–17, 2025). Boston, USA. International Science Group. 2025. 309 p. P. 23-34.

Ковальова Ольга Іванівна,

викладач математики вищої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

Демченко Євген Володимирович,

студент ІІТ групи спеціальності 014.10 Середня освіта (Технології)

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ

Сучасний світ безперервного потоку інформації став потужним інструментом змін у різних сферах життя, зокрема в освіті, завдяки технологіям доповненої реальності. Важлива роль таких технологій у навчанні дає можливість значно покращити процес засвоєння математичних понять. Інноваційна технологія – доповнена реальність (AR) – відкриває нові можливості візуалізації складних математичних моделей та понять.

Доповнена реальність сприяє інтеграції віртуальних об'єктів у реальний простір, що сприяє створенню інтерактивних освітніх середовищ. Здобувачі освіти можуть працювати з тривимірними моделями геометричних фігур, функціями або графіками, що сприяють кращому розумінню матеріалу.

Існує чотири типи доповненої реальності:

Маркерна доповнена реальність (AR). Іноді її ще називають розпізнаванням зображень, оскільки в цьому випадку для сканування потрібен спеціальний візуальний об'єкт чи AR-мітка. Це може бути зображення, друкований QR-код чи інші спеціальні знаки. Коли маркер зчитується, система доповненої реальності ініціює цифрові анімації для перегляду і зображення можуть перетворюватися в 3D-моделі. QR-код в іграшках Kinder Сюрприз виконує роль маркера, що запускає відображення віртуальних елементів у реальному просторі.

Безмаркерова доповнена реальність (AR). Безмаркерна доповнена реальність – це технологія доповненої реальності, яка не потребує використання спеціальних маркерів чи кодів для інтеграції віртуальних об'єктів у реальний світ. Замість цього система використовує дані з сенсорів пристрою, таких як GPS, акселерометри, камери або гіроскопи, щоб визначити положення об'єктів у реальному просторі. Прикладом є застосунки для дизайну інтер'єрів.

Проекційна доповнена реальність (AR) – це технологія, яка створює враження доповненої реальності шляхом проєкції віртуальних об'єктів або інформації без необхідності використання спеціальних пристроїв чи екранів. Віртуальні елементи проєктуються на фізичні поверхні або об'єкти в реальному світі, які можуть взаємодіяти з користувачем. Така доповнена реальність часто використовується для створення інноваційних презентацій, інтерактивних виставок, освітніх програм або в ігрових додатках, де віртуальний контент зливається з реальним середовищем. Наприклад голограми, які показувалися в фантастичних фільмах, таких як «Зоряні війни».

Доповнена реальність на основі нашарування – це вид AR, у якій віртуальні об'єкти або інформація накладаються на реальні об'єкти, частково або повністю замінюючи їх. Ця технологія дозволяє покращити візуальне сприйняття реального світу, додаючи додаткові дані або змінюючи вигляд об'єктів у реальному часі.

Переваги використання технологій доповненої реальності в математиці:

- інтерактивність: AR дає можливість здобувачам освіти активно взаємодіяти з навчальним матеріалом, що підвищує їхню мотивацію та інтерес до навчання;
- візуалізація складних понять: складні математичні концепти, як-от багатовимірні простори або абстрактні функції, можна показувати у вигляді тривимірних об'єктів, що полегшує їх сприйняття;
- індивідуалізація навчання: здобувачі освіти можуть самостійно вивчати матеріал у зручному для них темпі, використовуючи AR для детальнішого дослідження кожної математичної концепції.

Перспективи розвитку доповненої реальності в навчанні математики були сформовані завдяки внеску вчених, педагогів, розробників та дослідників технологій. З розвитком технологій і зниженням вартості необхідного обладнання, доповнена реальність стане ще доступнішою для освітніх закладів. У майбутньому її використання може стати невіддільною частиною освітнього процесу.

Інтеграція технологій доповненої реальності в освітній процес із математики не лише підвищує ефективність засвоєння матеріалу, але й розвиває важливі навички, необхідні для вирішення практичних математичних завдань у реальному житті.

За допомогою програми ARBook здобувачі освіти можуть взаємодіяти з 3D-моделями геометричних фігур. Наприклад, вони можуть створювати різні види пірамід, обчислювати їхній об'єм і площу поверхні. Доповнена реальність дає можливість «покрутити» ці моделі в тривимірному просторі, змінюючи параметри (наприклад, висоту або основу) та бачити результат безпосередньої зміни фігур, тіл.

За допомогою GeoGebra Augmented Reality можна побудувати 3D-графіки функцій у доповненій реальності. Здобувачі освіти змінюють параметри функції (наприклад, коефіцієнти в рівняннях) та мають можливість бачити, як змінюється її графік у просторі.

AR може бути використана для вивчення тригонометричних функцій, таких як синус, косинус і тангенс. Здобувачі освіти можуть бачити візуалізацію кола одиничного радіуса і взаємодіяти з ним, змінюючи кути і спостерігаючи за змінами значень тригонометричних функцій для конкретних кутів.

Програма MathStudio AR дозволяє будувати та взаємодіяти з різними математичними об'єктами. Побудувавши кола з різними діаметрами можна побачити, як змінюється площа в доповненій реальності. І як приклад, за допомогою цієї програми можуть зробити порівняння: що замовити вигідніше чи одну піцу діаметром 45 см чи дві діаметром 30см? Так як піца має форму кола то можна дійти висновку, що вибір залежить від площі: площа однієї великої піци буде більшою за площі двох менших.

Технології доповненої реальності мають велике значення в умовах дистанційного навчання. Упровадження та активне використання технологій доповненої реальності в освітній процес з математики не лише підвищує ефективність засвоєння матеріалу, але й розвиває важливі навички, необхідні для вирішення практичних математичних завдань у реальному житті.

Список використаних джерел

1. Беседін Б., Одінцова Є., Сипчук Є. Доповнена реальність як засіб активізації пізнавальної діяльності на уроках математики. *Гуманізація навчально-виховного процесу: збірник наукових праць / за загал. ред. професорки С. А. САЯПІНОЇ*. Краматорськ: ЦТРІ «Друкарський дім», 2023. № 1 (103). С. 190-197.
2. Волошена В. В. Формування просторового мислення на уроках геометрії за допомогою технології доповненої реальності. 2022. С. 179-182.
3. Дистанційне навчання: сучасний формат освіти. URL: <https://arbook.info/dystancziyne-navchannya-suchasnyj-format-osvity/> (дата звернення: 09.03.2025).

Приходько Наталія Анатоліївна,

викладач географії вищої кваліфікаційної категорії, старший викладач

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

Буровцев Максим Олександрович,

студент ІІТГ групи спеціальності 015.37 Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології)

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ОСНОВНІ СФЕРИ ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЮНЕСКО

В умовах глобальних змін у розвитку світових відносин культурна політика відіграє ключову роль у просуванні національних і міжнародних політичних інтересів, а часом стає навіть ареною суперництва. Це висуває на передній план питання міжкультурного діалогу, вирішення етнокультурних конфліктів та запобігання їм, а також збереження культурного розмаїття як одного з головних пріоритетів світового порядку денного. В одній зі своїх праць сучасний американський філософ та соціолог А. Етціоні влучно висловився: «Глобальну владу неможливо зміцнити без хоча б часткового втілення в життя ідеї загальнолюдського суспільства. Таке суспільство вкрай необхідне, оскільки у людства повно проблем ... від деградації оточуючого середовища до торгівлі людьми, які національні держави не можуть ефективно вирішити самотійно».

Вирішення цих проблем людства передбачає створення нової, глобальної структури суспільства, якою є Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, скорочено ЮНЕСКО (англ. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO*) — міжнародна організація, спеціалізована установа Організації Об'єднаних Націй, яка при співпраці своїх членів-держав у галузі освіти, науки, культури сприяє ліквідації неписьменності, підготовці національних кадрів, розвитку національної культури, охороні пам'яток культури тощо. Діяльність ЮНЕСКО має на меті об'єднання політичних зусиль держав у межах ідеології формування глобального культурного суспільства [3].

Світ постійно стикається з локальними війнами, проявами агресії, нетерпимості та втручанням одних держав у внутрішні справи інших. Саме тому ЮНЕСКО має на меті сприяння мирному співіснуванню, поширенню ідеалів ненасилля та гармонії. У статуті організації відображено її головну ідею та місію: «Оскільки війни зароджуються в розумах людей, саме в їхній свідомості необхідно утверджувати ідею захисту миру».

ЮНЕСКО сприяє формуванню умов для відкритого діалогу між країнами, заснованого на спільних цінностях та культурних особливостях кожної нації. Важливими напрямками діяльності організації є подолання бідності, взаємна повага та забезпечення сталого розвитку. Її основна мета — зміцнення миру та безпеки через активізацію міжнародного співробітництва в сферах освіти, науки та культури.

Сьогодні організація ЮНЕСКО є однією із найбільш впливових установ у структурі ООН, та разом із цим автономно є дуже впливовою у світі. Вона включає в себе три основні структури: Генеральну конференцію, Виконавчу раду і Секретаріат. Штаб-квартира організації знаходиться в столиці Франції.

Відповідно до Статуту основна місія ЮНЕСКО – сприяти зміцненню миру та безпеки шляхом поглиблення міжнародного співробітництва в галузі освіти, науки та культури, а також формувати у свідомості людей усвідомлення необхідності захисту миру. Організація виконує роль інтелектуального форуму, чий спеціальний мандат ґрунтується на принципі, що мир і стабільність у суспільстві мають базуватися на моральній та інтелектуальній єдності людства.

Основними сферами компетенції ЮНЕСКО є:

- освіта – від дошкільної до вищої та безперервної, включаючи освіту для дорослих, превентивну (профілактичну), спеціальну, професійно-технічну та екологічну;
- природничі, точні та гуманітарні науки;
- культура і міжнародне культурне співробітництво;
- засоби масової інформації, інформатика та комунікація [1].

Конкретна робота ЮНЕСКО, що проводиться в рамках затверджених програми і бюджету, здійснюється за такими напрямками (рис. 1).

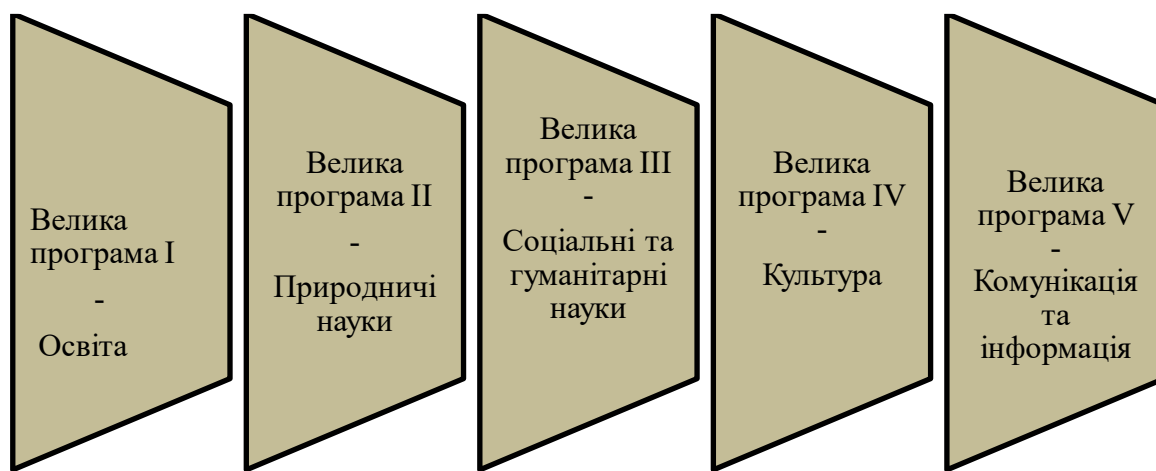

Рис. 1. Основні напрямки діяльності ЮНЕСКО

Організація здійснює широкий спектр довгострокових міжнародних програм і проектів у різних сферах, зокрема в океанографії, екології, гідрології, відновлюваних джерелах енергії, геологічній кореляції, науково-технічній інформації, інформатиці, комунікації, біоетиці, управлінні соціальними змінами, поверненні культурних цінностей, збереженні світової культурної та природної спадщини, професійно-технічній освіті та освіті для XXI століття.

У галузі освіти основні зусилля ЮНЕСКО спрямовані на:

- сприяння розширенню доступу до базової освіти та ліквідації неписьменності;
- розвиток екологічної та превентивної, безперервної, професійної (професійно-технічної) та вищої освіти;
- сприяння проведенню аналізу та оцінки національних освітніх систем, розроблення політики здійснення реформ у галузі освіти з метою покращання її якості та адаптації до потреб суспільства;
- підготовку освітянських кадрів;
- сприяння визнанню еквівалентності навчальних курсів, свідоцтв і дипломів у сфері освіти [3].

У сфері науки, крім згаданих довгострокових міжнародних наукових програм, ЮНЕСКО сприяє розвитку міжнародного співробітництва у фундаментальних та інженерних науках, підтримує університетські наукові дослідження та їх адаптацію до потреб суспільства, а також сприяє впровадженню новітніх інформаційних і телекомунікаційних технологій у різних галузях.

У сфері гуманітарних наук організація реалізує проекти, спрямовані на вивчення людського виміру глобальних соціальних змін, зміцнення демократичних процесів, захист прав людини, подолання різних форм дискримінації, залучення молоді до суспільного

розвитку, підтримку міжетнічного співіснування, запобігання національним і етнічним конфліктам та створення атмосфери соціальної гармонії.

У галузі культури охоплює такі сфери:

- збереження та відродження матеріальної і нематеріальної культурної спадщини;
- розвиток мистецтв;
- сприяння розвитку сучасних культур;
- сприяння поверненню втрачених культурних цінностей країнам їх походження;
- поширення книг і читання шляхом сприяння розвитку книговидавничої справи;
- розвиток індустрії культури та розроблення політики в галузі культури;
- захист авторських і суміжних прав;
- аналіз взаємозв'язку між культурою та розвитком, урахування культурного фактора в розвитку суспільства;
- розвиток культурного плюралізму та міжкультурного діалогу [3].

У сфері комунікації та інформації ЮНЕСКО відіграє ключову роль у сприянні вільному обміну інформацією, розвитку плюралізму та незалежності засобів масової інформації, зміцненні та модернізації інформаційних інфраструктур, зокрема бібліотек і архівів у країнах-членах. Організація також підтримує впровадження сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій та підготовку спеціалістів у цій галузі.

Співпраця між Україною та ЮНЕСКО розвивається в конструктивному напрямі, спрямованому на розширення міжнародного партнерства українських установ. Участь України в програмній діяльності ЮНЕСКО не лише дозволяє використовувати інтелектуальний потенціал організації та переймати цінний міжнародний досвід, але й відкриває можливості для залучення фінансових ресурсів. Це сприяє організації міжнародних заходів в Україні під егідою ЮНЕСКО, реалізації різноманітних проєктів українськими фахівцями, а також отриманню стипендій, грантів, обладнання, науково-технічної інформації, консультативної підтримки та участі в міжнародних подіях.

ЮНЕСКО є провідним центром міжнародного діалогу між експертами та інтелектуальними колами. Відповідно до своїх статутних цілей вона працює над створенням сприятливих умов для міжцивілізаційного, міжкультурного та міжнаціонального діалогу, заснованого на повазі до спільних цінностей. Організація переконана, що саме через такий діалог світ може досягти глобального усвідомлення необхідності зміцнення миру, подолання бідності та забезпечення сталого розвитку всіх регіонів. Інструментами для досягнення цих цілей виступають освіта, наука, культура, культурне співробітництво, комунікація та інформація.

Список використаних джерел

1. Матвієнко В. Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури. *Політична енциклопедія* / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ : Парламентське видавництво, 2011. С. 518. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgibin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0003908 (дата звернення: 10.03.2025).
2. Що таке ЮНЕСКО, які функції виконує та скільки країн у нього входить. URL: <https://fakty.com.ua/ua/svit/20241029-shho-take-yunesko-yaki-funkcziyi-vykonuye-ta-skilky-krayin-u-nogo-vhodyt/> (дата звернення: 10.03.2025).
3. ЮНЕСКО. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%AE%D0%9D%D0%95%D0%A1%D0%9A%D0%9E> (дата звернення: 10.03.2025).

Сорока Оксана Леонідівна,
викладач української мови й літератури, зарубіжної літератури
вищої кваліфікаційної категорії, старший викладач
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»
Цибулько Дар'я Андріївна,
студентка ІІДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта

УКРАЇНЬСЬКА ЖІНОЧА ПРОЗА ХХ СТОЛІТТЯ

Українська література кінця ХХ ст. має особливий характер: можливим став розвиток власної національної культури, позбавленої канонів соцреалізму, утвердження її самобутності, відбулося переосмислення естетичних цінностей попередніх поколінь. Література пройшла складний шлях від маргіналізованого явища до одного з найпотужніших виявів сучасного мистецтва. У ХХ столітті жінки заявили про себе в мистецтві новими темами, стилістикою, проблематикою й довели, що жіноча проза дійсно існує, попри всі дискусії щодо того, чи мають право тексти, написані жінками, розглядатися як літературні твори.

Початок ХХ століття був позначений боротьбою жінок за емансипацію та рівні права, доступ до освіти та рівні можливості. Явище фемінізму стало однією з найвпливовіших течій європейського контексту. У науковій літературі це поняття визначається на двох рівнях: з одного боку, як широкий суспільний рух за права жінок, або ж феміністичний рух, а з іншого – комплекс соціально-філософських, соціологічних, психологічних, культурологічних теорій, які здійснюють аналіз статусу жінки в суспільстві, або ж феміністична теорія [1]. Ці ідеї знайшли відображення в літературі, де жінки-письменниці активно досліджували теми жіночої ідентичності, материнства та соціальної ролі. Усі ці зміни були пов'язані із зародженням українського модернізму.

Найяскравіше ідеї фемінізму виявилися у творчості Лесі Українки, а згодом – і в інших авторок, які відкинули застарілі погляди народників на українську літературу і вдихнули в неї нову силу. Перші зразки жіночої прози можна побачити в Олени Пчілки, Ганни Барвінок, Марка Вовчка, Ольги Кобилянської, Наталії Кобринської. Письменниці досліджували питання жіночої самореалізації, свободи вибору та боротьби з патріархальними стереотипами. Письменниці були феміністками за переконаннями, тому й героїні їхніх творів сильні, самостійні, ті, хто кидає виклик чоловічій традиції. «Літературний образ жінки ХІХ століття – «покритки», «бурлачки», «повії», що були квінтесенцією горя, нещастя й немочі, відступив перед «царівною» і «одержимою духом». В українській літературі вперше прозвучав інтелігентний жіночий голос, а разом з ним і феміністична ідея» [1], – писала Соломія Павличко.

З розвитком феміністичного руху в 1960-х роках жіноча література набула ще більшої популярності. Цей період характеризується боротьбою за репродуктивні права, рівність на робочому місці та протидію насильству.

З'являються твори, які відкрито говорять про жіночий досвід, включаючи тілесні переживання, сексуальне насильство та психологічні травми. Життя жінок-письменниць, що свідомо обрали літературу своїм фахом і способом самореалізації, було різним. Знаковими постатями того часу є Ірина Вільде, Зінаїда Тулуб, Наталя Забіла, Ліна Костенко, Оксана Забужко. Кожна з них – особлива, репрезентуючи власною творчістю певний історичний період. Ірина Вільде – це письменниця, яка прийшла в радянську літературу, маючи тривалий досвід роботи у власне українському оточенні митців Західної України; Зінаїда Тулуб – це жінка, що потрапила до табору й на заслання та урочисто повернулася в літературу; життєвий шлях Наталі Забіли – це показово радянський, успішний шлях письменниці, яка не звертала із «дороги соціалізму»; Ліна Костенко – трибун, жінка, яка своєю творчістю протистояла владі протягом 60-х – 80-х років; творча біографія Оксани Забужко – це доля жінки-автора, що опинилась на зламі епох [2].

У сучасній українській жіночій прозі актуальними є проблеми гендерної ідентичності, табуована сексуальна й національна проблематика, здійснена спроба реконструкції

національної світоглядної парадигми. Ці тексти приваблюють надзвичайною відвертістю, інтимністю, автобіографічними образами, новаторськими принципами осмислення реального і трансцендентного вимірів існування. Жіноча проза 90-х років ХХ – початку ХХІ століть органічно вписується в контекст проєктів формування громадянського суспільства на засадах толерантного культурного діалогу і у зв'язку з цим виявляє потужні ідеологічні потенції, сутність яких зрозуміла в світлі новітніх методологій аналізу стану культури [3].

Особливість сучасної української прози визначається наявністю в ній широкого кола непересічних письменниць, які творять нову українську прозу, яка є цікавою і зрозумілою не тільки нашому співвітчизнику, а й читачам далеко за межами України. Свідченням цього є творчість Людмили Таран (оповідання «Таємний сад»), Марії Матіос (повість «Солодка Даруся»), Теодозії Зарівни (роман «Вербовая дощечка») [4].

Хоча жіноча проза офіційно була визнана літературним явищем тільки наприкінці ХХ століття, сьогодні вона є стійким феноменом вітчизняної літератури. Творчість письменниць аналізується, публікуються спеціальні дослідження, розглядаються різні аспекти жіночої прози, проходять дискусії, конференції. Явище досліджується філологами, істориками та соціологами. Тип жіночого світосприйняття не може не виявлятися в стилістиці жіночої творчості. Жіночі тексти активно пропагують іншу модель культури, свободу, ненасильницьку комунікацію. Вони дають можливість авторкам поділитися з читачами своїм досвідом, а суспільству – краще зрозуміти жіночу перспективу.

Список використаних джерел

1. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. Київ : Либідь, 1997.
2. Стяжкіна О. Особистісний світ жінки-літератора в Україні у другій половині ХХ століття: спроба антропологічного аналізу. URL: <https://uamoderna.com/md/stiazhkina-women-writers-ukraine/> (дата звернення: 10.03.2025).
3. Христо В. Творчість Євгенії Кононенко в контексті сучасної української прози. Миколаїв. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Філологічні науки (літературознавство)*. 2016. № 1(17), травень. С. 315–318.
4. Феномен жіночої прози в сучасній вітчизняній літературі / укл.: М. Маслової, Ю. Щеглової. Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека. URL: <https://zounb.zp.ua/resource/pokazhchyky/fenomen-zhinchoy-i-prozy> (дата звернення: 10.03.2025).

СЕКЦІЯ ЦК ГУМАНІТАРНО-СОЦІАЛЬНИХ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТІВ

Артеменко Сніжана Юрївна,

студентка ЗІДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

Науковий керівник: викладач англійської мови вищої категорії Федотенко Л. Г.

УПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ЗАКЛАДИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ

Сучасна освіта спрямована на активне використання інтерактивних методів навчання, які сприяють ефективному засвоєнню іноземної мови, особливо в дошкільному віці. Діти цього вікового періоду мають високу здатність до імітації, швидкого запам'ятовування та природного оволодіння мовою через гру, емоційне сприйняття та діяльнісний підхід. Саме тому інтерактивні методи навчання стають невід'ємною частиною освітнього процесу, дозволяючи зробити вивчення англійської мови більш цікавим, доступним та ефективним.

Інтерактивні методи навчання дітей дошкільного віку – це способи організації активної освітньо-мовленнєвої і комунікативної взаємодії вихователки і дітей у процесі заняття для досягнення певних результатів (розумових, мовленнєвих тощо).

Інтерактивний (від англ. interaction – взаємодія) – той, що базується на взаємодії; означає наявність зворотного зв'язку між педагогом та учнями. Інтерактивне навчання – це

такий вид діяльності, що передбачає взаємодію здобувача з навчальним середовищем, яке слугує джерелом засвоюваного ним досвіду [3].

Проблеми інтерактивного навчання розглядалися ще в перші десятиліття минулого століття. Розроблені методики впроваджувалися у практику української школи у 1920-ті роки – за часів масштабного реформування шкільної освіти. Подальше розроблення елементів інтерактивного навчання знаходимо у працях В. Сухомлинського, у творчості вчителів-новаторів 1970-80-х років (Ш. Амонашвілі, С. Лисенкова та ін.), у теорії розвивального навчання. Наприкінці XX століття інтерактивні технології набули поширення в теорії та практиці американської школи, де їх використовують при викладанні різноманітних предметів. Методичний аспект інтерактивної технології досліджували О. Пометун, Г. Селевко, Л. Пироженко, Д. Джонсон. У наукових роботах проаналізовано й класифіковано різні форми й прийоми інтерактивного навчання, визначено їх вплив на ефективність засвоєння нових знань і навичок дітей.

Одним із найефективніших методів є ігровий підхід, який дозволяє дітям засвоювати нову лексику та граматичні конструкції у невимушеній атмосфері. Рольові, сюжетні та дидактичні ігри мотивують дітей до активної участі в навчальному процесі, сприяють розвитку комунікативних навичок та допомагають подолати мовний бар'єр.

Важливим інструментом є методика Total Physical Response (TPR), яка поєднує рухову активність із вивченням мови. Виконуючи фізичні дії у відповідь на мовні команди, діти краще запам'ятовують слова та фрази, адже їхнє навчання базується на природних механізмах асоціативного мислення.

Комунікативний підхід у навчанні англійської мови спрямований на активний розвиток мовлення через діалогічні вправи, інтерактивні завдання та спонтанне висловлювання думок. Це дає змогу дітям використовувати англійську мову в реальних комунікативних ситуаціях, що сприяє її природному засвоєнню.

Ще одним ефективним методом є проєктна діяльність, коли діти працюють над спільними завданнями, що мотивують їх до використання англійської мови. Виконуючи творчі завдання, такі як створення колажів, малювання історій або підготовка вистав, діти занурюються в іншомовне середовище та отримують практичний досвід спілкування.

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології також відіграють значну роль у навчанні англійської мови. Використання мультимедійних ресурсів, таких як інтерактивні дошки, навчальні програми та мобільні додатки (наприклад, Lingokids, ABC Mouse, Duolingo Kids), допомагає урізноманітнити освітній процес та адаптувати його до потреб сучасних дітей. Такі технології роблять навчання більш наочним і цікавим, що підвищує мотивацію дітей до вивчення мови.

Однією з найбільш ефективних методик для дошкільників є сторітелінг (Storytelling) – навчання через казки та історії. Прослуховування захопливих історій англійською мовою розвиває слухове сприйняття, знайомить дітей з правильною вимовою та ритмікою мови, а також сприяє розширенню словникового запасу.

Інтерактивне навчання може відбуватися: у парах (2 дитини); у мікрогрупах (3-4 дитини); у малих групах (5-6 дітей) разом із вихователем.

Інтерактивне навчання: рухливе; жваве; енергійне.

Під час інтерактивного навчання діти: активно спілкуються; сперечаються; не погоджуються зі співрозмовником [2].

Інтерактивна методика не конкурує з традиційними формами викладання. Її мета – об'єднати всі ці форми викладання. Використання інтерактивної технології (навчання у взаємодії) дозволяє вирішити поставлені завдання для розвитку творчого мислення та вміння аргументувати свої доводи, необхідні для вирішення будь-яких проблем. Інтерактивне навчання розвиває комунікативні вміння і навички як викладача, так і дошкільника, допомагає встановленню емоційних контактів між учасниками освітнього процесу, сприяє досягненню цілей виховання, оскільки привчає працювати в команді, прислухатися до думки своїх товаришів [3].

Отже, інтерактивні методи навчання англійської мови в ЗДО є важливим компонентом ефективної методики навчання. Використання сучасних педагогічних підходів та технологій

у навчанні дозволяє зробити вивчення іноземної мови для дошкільнят цікавим, природним і результативним.

Список використаних джерел

1. Використання інтерактивних прийомів навчання під час організації дослідницької діяльності дітей дошкільного віку. URL: <https://www.chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/66-2019/38.pdf> (дата звернення: 06.03.2025).
2. Інтерактивні методи навчання. URL: https://pomoshnica-logopeda.blogspot.com/p/blog-page_5.html (дата звернення: 06.03.2025).
3. Інтерактивні методи як інноваційні підходи у навчанні. URL: <https://naurok.com.ua/interaktivni-metodi-yak-innovaciyni-pidhodi-u-navchanni-251843.html> (дата звернення: 06.03.2025).

Грибенко Олександр Миколайович,

канд. іст. наук, викладач суспільних дисциплін

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

Лісенко Дар'я Андріївна,

студентка 41ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

СТРУКТУРА ВИКОНАВЧОЇ ГІЛКИ ВЛАДИ В КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ АКТАХ У ДОБУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ (29 КВІТНЯ – 26 ГРУДНЯ 1918 РОКУ): ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

З приходом до влади гетьмана П. Скоропадського в українській національно-демократичній революції розпочався новий етап, який характеризувався намаганням відновити правопорядок та ліквідувати «соціалістичні експерименти» УЦР. Становленням Гетьманату в Україні у квітні 1918 року була побудована нова модель державного управління, яка відрізнялась від державного управління УЦР.

Відповідно до Закону «Закони про тимчасовий державний устрій Української Держави від 29 квітня 1918 року» (розділ «Рада Міністрів та і про міністерства») міністр Української Держави 1918 року був вищим виконавцем рішень гетьмана та уряду у своїй сфері управління [2].

Рада Міністрів як вищий колегіальний орган у системі органів виконавчої влади виконувала функції координації загальнодержавних програм і узагальнення законодавчої ініціативи міністерств та інших відомств. Міністерство мало статус вищого урядового органу, відповідального за напрям (галузь). До його складу входили центральні, прирівняні до них і урядові органи державного управління. Такий порядок закріплював за міністерством статус провідного (головного) органу виконавчої влади й засвідчував наявність чіткої ієрархічної системи управління [1, с. 8].

Порядок вирішування справ у Раді Міністрів, визначався так: 1) Державна канцелярія подавала законопроекти або питання на обговорення Ради Міністрів зі своїми висновками і з пояснювальними записками та зауваженнями про формальні вимоги внесення їх; 2) Рада Міністрів приймала рішення більшістю голосів, причому при рівності голосів – голос голови Ради Міністрів був вирішальним [3, с. 180].

Законом від 16 травня 1918 року була заснована Мала Рада Міністрів, яка складалася з товаришів міністрів й осіб, котрі заміняли їх з правами товаришів міністрів. Головою Малої Ради Міністрів являвся один з міністрів або товаришів їх по призначенню Ради Міністрів [4]. Ведення справ Малої Ради Міністрів було покладено на Державну канцелярію. Мала Рада Міністрів не отримала чіткого визначення своїх повноважень [5, с. 131-132].

Гетьманом 14 червня 1918 року був затверджений «Статут» Державної канцелярії, яка складалася з державного секретаря, товаришів державного секретаря, юридичної ради,

департаментів (законодавчих, загальних, господарських справ), архіву, бібліотеки, секретаріату Ради Міністрів, відділу кодифікації законів, державної друкарні [6].

Одним із важливих елементів гетьманського механізму влади стала Державна варта – орган, що виконував функції поліції та жандармерії, й був покликаний підтримувати законність і правопорядок, запобігати антидержавним змовам та заколотам, нейтралізувати політичних противників режиму. 18 травня 1918 року був виданий закон про утворення Державної Варти [8].

Державний секретар був значною фігурою в ієрархії вищих посадових осіб. Він призначався особисто гетьманом за власним розсудом, без погодження з Радою Міністрів. Офіційно до складу уряду він не входив, але мав вирішальний голос з питань своєї компетенції [7].

Уже в кінці травня 1918 року при МВС почала працювати спеціальна комісія з питань організації земського самоврядування. Головою цієї комісії був відомий діяч з Харківщини князь Голіцин. До кінця літа комісія виробила новий закон про вибори до земства, прийнятий Радою Міністрів і санкціонований Гетьманом 5 вересня 1918 року.

На підставі закону від 18 травня 1918 року міську й повітову міліцію було перейменовано в державну варту й віддано під владу губернських старостів [11]. Під час Управління губернського старости передбачалося утворення посади інспектора державної варти в губернії.

Відповідно до адміністративно-територіального поділу встановлювалася й вертикаль органів влади. Губернські комісари, за законом від 18 травня 1918 року, були перейменовані у губернські старости [9], які перебували у відомстві Міністерства внутрішніх справ, призначались і звільнялись за поданням міністра внутрішніх справ.

23 листопада 1918 року Рада Міністрів у складі Управлінь Київської, Полтавської, Харківської, Херсонської, Чернігівської, Волинської, Катеринославської, Подільської губерній запровадила посаду другого помічника губернського старости. На нього покладалися обов'язки за доглядом законності діяльності органів самоврядування і проведення ревізії їх установ [10]. На окремого помічника старости покладался нагляд за підрозділами державної варти.

Законодавче оформлення існування Управлінь окружних старост у складі самого старости, його помічника, інспектора державної варти, урядовців з особливих доручень та канцелярії відбулося 30 листопада 1918 року [12]. Був визначений порядок призначення та звільнення з посади. Найближчим помічниками губернських та окружних старост у повітах були повітові старости, які замінили повітових комісарів. Сфера їх компетенції визначалася постановою Тимчасового уряду від 19 вересня 1917 року і Тимчасовим положенням про губернських і повітових комісарів. Загалом влада повітових старостів у межах повіту була аналогічною до влади губернського старости.

Повітовий староста очолював Управління повітового старости – вищого адміністративного органу в повітах. До складу управління входило ще 13 посадових осіб: помічник старости, секретар канцелярії, службовці. У структурному відношенні Управління повітового старости складалося з реєстратури та канцелярії. Канцелярія поділялась на три підрозділи, які займалися адміністративними та особовими справами, діловодством у справах друку й нагляду за діяльністю органів самоврядування [13].

У системі державного управління міські отаманства займали особливе становище. Вони, хоч і мали подібний статус до губерніальних старост, але повинні були виконувати ряд вузьких, специфічних завдань, головним чином господарського характеру.

Також в системі органів виконавчої влади існувала посада представника Голови Ради Міністрів при австро-угорському командуванні. 22 травня 1918 року була запроваджена посада головного уповноваженого українського уряду при австро-угорському командуванні.

Підсумовуючи вище викладене, треба зазначити, що гетьманський уряд створив нову структуру адміністративної системи на місцях; вирішив питання адміністративно-територіального упорядкування; сформував органи місцевого управління.

Список використаних джерел

- 1 Коник С. М. Становлення вищих та центральних органів української держави 1918 р.: дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2002. 180 с.
- 2 Закони про тимчасовий державний устрій Української Держави від 29 квітня 1918 року. *Державний вісник*. 1918. № 1. 16 травня. С. 1-2.
- 3 Грибенко О. М. Нормативно-правова база державотворчих процесів 1917-1918 рр.: хрестоматія з дисципліни «Актуальні питання української революції 1917-1921 рр.». У 2-х томах. Т. 1. Глухів: ГНПУ ім. О. Довженка, 2017. 266 с.
- 4 Статут Малої Ради Міністрів від 16 травня 1918 р. *Державний вісник*. 1918. № 10. 5 червня. С. 1-2.
- 5 Грибенко О. М. Державотворчі процеси в Наддніпрянській Україні у 1917-1920 рр.: історичний аспект: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Київ, 2007. 278 с.
- 6 Статут державної канцелярії від 16 червня 1918 р. *Державний вісник*. 1918. № 18. 22 червня. С. 1.
- 7 Статути державної канцелярії та розпис тимчасових штатів. ЦДАВОУ. Ф. 1065. Рада Міністрів Української Держави. Оп. 1. Од. зб. 284. Арк. 1-4.
- 8 Накази Гетьмана. *Державний вісник*. 1918. 22 серпня.
- 9 Закон про перейменування Губерніальних і повітових Комісарів і їх помічників. *Державний вісник*. 1918. 5 червня.
- 10 Тимчасова постанова про заміну існуючих законів про міліцію і утворення Державної Варти. *Державний вісник*. 1918. 22 серпня.
- 11 Накази Гетьмана. *Державний вісник*. 1918. 10 вересня.
- 12 Закон про включення управління Холмського губерніального старости та управлінь повітів цього староства в загальний список управлінь губерніальних та повітових старостів України. *Державний вісник*. 1918. 4 грудня.
- 13 Селянське слово. (Київ). 1918. 26 травня.

Дворянова Тетяна Олександрівна,

викладач англійської мови вищої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

Даценко Олександр Олексійович,

студент 21 ФВ групи спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура)

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

АНГЛОМОВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ СПОРТИВНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Вступ. Англійська мова, як глобальна мова спорту, виконує значну роль у формуванні української спортивної термінології. Запозичення англомовних термінів є природним процесом, зумовленим розвитком спорту, міжнародними контактами та впливом англомовної спортивної культури.

Актуальність теми дослідження зумовлена глобалізацією спорту та міжнародних змагань, що стимулює використання англійської мови та призводить до запозичення термінів; розвитком нових видів спорту в англомовних країнах, що природно вносить англійську термінологію в український спортивний лексикон; впливом англомовних спортивних медіа, як-от трансляції та статті, сприянням популяризації англійських термінів серед українських спортсменів та вболівальників; технічним прогресом у спортивному забезпеченні та технологіях, часто з англомовними назвами, що зумовлює їх запозичення; можливістю обміну досвідом між українськими та іноземними тренерами та спортсменами, де англійська мова є основною, також завдяки запозиченню термінів.

Метою дослідження є виявити та проаналізувати англомовні запозичення в сучасній українській спортивній термінології; визначити основні причини та шляхи проникнення англіцизмів у спортивний дискурс; оцінити вплив англомовних запозичень на розвиток та функціонування української спортивної термінології; класифікувати запозичену спортивну

лексику за тематичними групами та сферами використання; визначити положення носіїв української мови до використання англомовних запозичень у спортивній термінології.

У процесі наукового дослідження були опрацьовані наступні матеріали: українські та англо-українські словники спортивної термінології, енциклопедії з різних видів спорту; українські та англомовні спортивні видання (газети, журнали, інтернет-сайти); трансляції спортивних подій (телебачення, радіо, інтернет), інтерв'ю зі спортсменами та тренерами; статті з лінгвістики, присвячені проблемам запозичень; дослідження з історії спортивної термінології; форуми та соціальні мережі, присвячені спорту; офіційні сайти спортивних організацій.

Для досягнення мети дослідження було використано такі методи:

- лексико-семантичний аналіз (виявлення та класифікація англомовних запозичень у спортивній термінології, аналіз семантичних змін, які зазнають запозичені терміни);
- порівняльно-історичний метод (відстеження історії запозичень та їх поширення в українській мові, порівняння українських та англійських термінів);
- соціолінгвістичний метод (вивчення впливу соціальних факторів на процес запозичень, аналіз використання англомовних термінів у різних соціальних групах);
- статистичний метод (підрахунок частотності використання англомовних запозичень, визначення найбільш розширених термінів);
- метод суцільного вибору (аналіз лексичного складу спортивних текстів);
- метод опитування (опитування спортсменів, тренерів, журналістів та інших фахівців у галузі спорту щодо використання англомовних термінів).

Результати наукового дослідження показують, що англійська мова є основним джерелом запозичень у сучасній українській спортивній термінології (це зумовлено глобалізацією спорту, міжнародними контактами та впливом англійської спортивної культури); запозичення охоплюють сфери різних видів спорту: назви видів спорту, технічні терміни, терміни тренувань, спортивний одяг та екіпіровку; серед причин запозичень є поява нових видів спорту, міжнародні змагання, вплив англомовних медіа, технічний прогрес; запозичення збагачують українську спортивну термінологію, але існує ризик втрати самобутності мови.

Висновок. Англомовні запозичення є активним і невід'ємним процесом у формуванні сучасної української спортивної термінології. Причинами запозичень є глобалізація спорту, міжнародні контакти, вплив англомовних медіа та розвиток нових видів спорту. Запозичення збагачують українську мову, але важливо зберегти баланс і використовувати мову українських відповідників. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на аналіз адаптації англіцизмів в українській мові та розробку словників спортивної термінології.

Список використаних джерел

1. Бардіна Л., Назаренко Н. Питання вмотивованості запозичення спортивних термінів-неологізмів. 2008. 300 с.
2. Боровська О. В. Співвідношення національних та інтернаціональних термінів в українській термінології галузі фізичної культури та спорту. Львів, 2003. 20 с.
3. Кислюк Л. П. Нові англійські запозичення і термінологія. Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. Вип. IV. Відп. ред. Л. О. Симоненко. Київ: КНЕУ, 2001. 51–53 с.

Литус Валентина Володимирівна,
*студентка 21ТЛС групи спеціальності 015.36 Професійна освіта (Технологія
виробів легкої промисловості)*
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»
Науковий керівник: доктор філософії Бикова Т. Б.

СИМВОЛІЗМ ЯК ХАРАКТЕРНА ОСОБЛИВІСТЬ ОДЯГУ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА

Етнографічні аспекти з історії України та її народу набувають особливої **актуальності** у становленні особистості сучасної молоді. То ж у процесі опанування освітніх компонентів загального й фахового спрямування, а також під час позанавчальної дослідницької діяльності за програмою студентської проблемної групи «Створення сценічного костюма» у майбутніх майстрів виробничого навчання викладачами ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка» формується здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності й досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області.

Вплив козацтва на українську культуру, важливість збереження козацьких традицій, прагнення до волі й незалежності сприяє створенню образу козака [1]. Будучи взірцем самобутності культури, побуту, волелюбства характеру, нашу увагу привертає дизайн костюму козаків і не випадково **об'єктом** нашого дослідження стало таке складне і багатогранне суспільне явище як українське козацтво.

Уже в період XVI – XVIII ст. козацький одяг сформувався в композиційно завершене компонування, відображаючи соціальну, національну та регіональну приналежність чоловіків-воїнів до запорізького козацтва. Беручи до уваги дослідження праць відомих українських істориків: Д. Яворницького, В. Голобуцького, О. Апановича; картини відомих художників: Ю. Брандта, Н. Павлусенко, І. Рєпіна [2; 3] ми переконалися, що одяг козаків виконував не лише захисну та естетичну функції, але й символічну.

Метою нашого дослідження є з'ясування символізму як характерної особливості воїнів війська Запорізького.

У процесі дослідницької діяльності було виявлено:

- символізм козацької свободи й сили у специфічному крої шаровар (штани, для виготовлення яких використовували до 10 метрів сукна або яскравої китайки, що створювали образ воїна, який легко рухається, готовий до бою та має непідкореність духу);
- символіка жупана, що асоціюється з незалежністю, силою та духом боротьби, прагненням до свободи, є символом мужності, козацької ідентичності, статусу воїна та захисника рідної землі;
- козацькі шапки як символ воїнського статусу, національної ідентичності, практичності та культури поведінки та побуту козаків;
- значення козацького поясу як важливого елементу, що підкреслюючи воїнську готовність, поєднував практичність і символізм сили, захисту та єдності;
- символіку роду та місцевості в сорочках-«захисниках», які не лише були оздоблені вишивкою, а й мали захисні елементи (вшиті залізні дротики, що оберігали власника від ударів холодною зброєю);
- особливості вираження статусу та приналежності у чоботах з високоякісної шкіри через їхні можливості захисту від бруду, води, травм й укусів змій;
- символічне значення козацької культури, що відображає статус та національну ідентичність через традиційний верхній одяг – кунтуш та кафтан, який носили представники військового та шляхетного станів [4].

Велику роль у композиції костюма козаків відігравала символіка кольору. Колористика в одязі запоріжців відображала дух, цінність та зв'язок з природою. Так, наприклад, червоний в козацьких шароварах і жупанах символізував боротьбу, мужність і патріотизм; синій у традиційних сорочках уособлював вірність, спокій і мир, нагадуючи про зв'язок козаків із небом та водою; жовтий домінував у вишиванках та символізував багатство і родючість, відображав оптимізм і добробут; чорний був засобом демонстрації авторитету козаків, асоціювався з силою і таємничістю; зелений, символізуючи природу, молодість і відродження, також займав чільне місце в козацькому одязі.

Наостанок зауважимо, що матеріал для виготовлення козацького одягу також був не лише практичним, а й символічним. Натуральні тканини, з яких козакам шили одяг, не лише відповідали практичним потребам, а й мали глибоке символічне значення, підкреслюючи свободу та незалежність, що були головними цінностями козаків.

Отже, дослідження символізму одягу наших славетних козаків сприяє неабиякій гордості за минуле нашого народу, прагнення берегти та примножувати традиції й культурні надбання на майбутнє.

Список використаних джерел

1. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про козацтво та козацькі організації в Україні». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/GH69F00A?an=3> (дата звернення: 01.03.2025).
2. Костюм Запорізького козацтва. URL: <https://www.museum-ukraine.info/?p=1646> (дата звернення: 01.03.2025).
3. Найвідоміші картини з козаками. URL: <https://uamodna.com/articles/nayvidomishi-kartyny-z-kozakamy/> (дата звернення: 01.03.2025).
4. Реконструкція козацького костюму URL: https://spadok.org.ua/narodna-vyshyvka-i-vbrannya/rekonstruktsiya-kozatskogo-kostiumu#google_vignette (дата звернення: 01.03.2025).

Геращенко Неля Миколаївна,

викладач фахових дисциплін вищої категорії, старший викладач

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

Галушка Юлія Костянтинівна,

студентка 21ТПС групи спеціальності 015.37 Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології)

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ УРОКУ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ

Завданням сучасної системи професійної (професійно-технічної) освіти є підготовка кваліфікованих і конкурентоспроможних фахівців, які не тільки володіють певним рівнем знань, умінь і навичок, а й можуть практично і творчо використовувати їх у своїй професійній діяльності. Тільки в процесі навчання на робочому місці можна розвинути професійну компетентність у галузі, що вивчається.

Важливе значення в організації уроку виробничого навчання є вдале формулювання його мети.

Цілі освіти формують: навички та компетенції для планування та реалізації виробничих процесів; загальнопрофесійні навички та компетенції для забезпечення різних профілів підготовки; навички застосування знань для вирішення навчальних та виробничих завдань; готовність до освоєння нового обладнання та виробничих технологій тощо.

При визначенні виховних цілей освіти слід визначити пріоритети: повага до праці та професії; дбайливе ставлення до обладнання, матеріалів та інструментів; моральні якості; дисциплінованість, сумлінність, відповідальність та ініціативність; вміння працювати в колективі тощо [3].

До розвивальних цілей належать: раціональне мислення, пам'ять, пізнавальна активність, ініціативність, культура навчально-виробничої діяльності, увага, спостережливість, воля, наполегливість у досягненні поставлених цілей, посидючість, навички та звички планування та організації праці, навички та вміння саморозвитку в обраній професії тощо.

Важливо також майстру враховувати основні дидактичні вимоги до уроку виробничого навчання: нерозривність освітньої, розвивальної та виховної мети; організаційна чіткість загального завдання, що має вирішувати даний урок у прийнятій навчальній програмі; правильний вибір організаційної форми проведення уроку (фронтальна, бригадна, індивідуальна, змішана); групове, вдалий добір бригадного завдання та об'єкту праці для кожного учня; матеріально-технічне і дидактичне забезпечення уроку: організація робочого місця, наявність і справність засобів, інструментів і обладнання, наявність матеріалів, необхідної педагогічної і виробничої документації; правильний вибір методів навчання з урахуванням форми організації класу, особливостей трудового завдання та індивідуальних особливостей учнів; робота учнів; колективність у роботі учнів, товариська взаємодопомога в поєднанні з самостійною індивідуальною роботою, що є однією з головних передумов колективізму, та загальна цілеспрямованість у виконанні виробничих завдань у навчальній майстерні, на ділянці та в цеху [1].

Під час підготовки до заняття майстер виробничого навчання повинен проаналізувати результати попереднього заняття та визначити зміст, тему і завдання наступного уроку; виявити типові помилки, яких припускаються здобувачі освіти під час виконання практичних завдань та намітити заходи щодо їх запобігання.

Також необхідно визначити домашнє завдання для учнів. Підготувати план уроку та (за потреби) план вступного інструктажу. Перевірити наявне обладнання, інструменти та апаратуру. Підготувати матеріали для заняття, дидактичне забезпечення, навчально-технічні матеріали та наочність.

Зміст і порядок підготовки уроку майстром буде широко варіюватися залежно від тривалості навчального процесу, змісту навчального матеріалу, досвіду майстра і складу групи.

Основою структури уроку виробничого навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти є вступний, поточний і заключний інструктажі. Розглянемо вимоги щодо їх організації.

Основною метою вступного інструктажу є підготовка учнів до їхньої майбутньої роботи. Послідовність проведення вступного інструктажу така: 1) оголошення мети, теми та мотивації заняття; 2) перевірка знань та вмінь учнів на основі взаємопов'язаних теоретичних дисциплін та матеріалу з виробничого навчання, необхідних для даного заняття; 3) пояснення суті та цілей наступних завдань, вправ, тренувань та порядку виконання виробничих робіт; 4) інструктаж та методика викладання (технічна); 5) демонстрація зразків виконання завдань, вправ, тренувань та порядку виконання виробничих робіт; 6) ознайомлення учнів з матеріалами, інструментами та обладнанням, що використовуються на занятті; 7) пояснення і показ раціональної організації робочого місця при виконанні роботи; 8) пояснення і показ найбільш раціональних прийомів, способів, послідовності виконання роботи і методів контролю якості; 9) повторення правил техніки безпеки; 10) виявлення типових помилок і способів їх попередження; 11) опитування учнів з метою перевірки засвоєння ними змісту вступного інструктажу; 12) випробування учнями вказаних майстром прийомів роботи; 13) підведення підсумків вступного інструктажу й повідомлення критеріїв оцінювання наступних завдань; 14) видача завдань і розстановка учнів на робочі місця. Основними методами вступного інструктування є бесіда, пояснення та демонстрація нових прийомів роботи. Основними методами навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти на під час вступного інструктажу є пояснювально-ілюстративний, репродуктивний і проблемний [4].

Поточний інструктаж – це керівництво, що надає майстер виробничого навчання під час виконання учнем вправ. Індивідуальний поточний інструктаж відбувається, коли майстер проводить цільові обходи робочих місць учнів. Орієнтовна мета інструктажу – забезпечення

правильної організації робочого місця та дотримання правил техніки безпеки, перевірка правильності виконання учнем трудових прийомів і технологічних процесів виконання робіт, перевірка вміння користуватися кресленнями, інструкційними та технічними схемами, перевірка ставлення учня до матеріалів, обладнання та використання ним робочого часу, надання допомоги учневі в налагодженні обладнання, надання допомоги учневі в монтажі обладнання, перевірка ходу виконання роботи (взаємоконтроль) та надання допомоги учневі, приймання та оцінювання роботи [1].

При проведенні поточного інструктажу майстер повинен вникати в роботу кожного учня, не випускаючи з уваги роботу групи в цілому; розвивати в учня вміння аналізувати власну роботу; розкривати причини помилок і способи їх усунення; спонукати вихованця до самоконтролю і забезпечення високої якості роботи; стежити за раціональним використанням робочого часу та досягненням високої продуктивності праці учнів; постійно підтримувати учнів, які відстають, шляхом багаторазового пояснення та демонстрації прийомів роботи, проведення з ними додаткових практичних занять; виховувати звичку до правильної організації праці в учнівському колективі.

Колективне інструктування здобувачів освіти проводиться одночасно для всієї групи шляхом багаторазового пояснення й демонстрації прийомів роботи, коли у більшості учнів виникають однотипні помилки або труднощі [2].

Заключний інструктаж є структурним елементом уроку. Його основна мета – підбиття підсумків заняття. На заклjučному інструктажі використовуються такі методи виробничого навчання, як пояснення, бесіда, демонстрація, аналіз навчально-виробничої роботи учня, опис, приклад або проблемний метод. Це звіт про досягнення мети і завдань заняття: виконання навчально-виробничих завдань всією групою, учнівськими бригадами та окремими учнями; обговорення результатів змагання між учнями та між учнівськими бригадами, аналіз неточностей у виконанні навчально-виробничих завдань; презентація методів попередження та усунення несправностей; аналіз дотримання правил охорони праці та техніки безпеки; організація робочого місця, втрати робочого часу, розбір випадків недоліків та аналіз їх причин; повідомлення оцінок з мотивацією, визначення теми наступного заняття, подання домашніх завдань та інструктаж щодо їх виконання; виконання учнями та учнівськими бригадами навчально-виробничих завдань [3].

З метою підвищення ефективності заклjučного інструктажу майстру виробничого навчання потрібно особливу увагу приділити підведенню підсумків уроку, аналізуючи успіхи та недоліки в роботі учнів; здобувачі освіти мають розуміти чого вони навчилися, наскільки покращили свої уміння й навички в опануванні спеціальністю. Аналізуючи все вище перераховане, студенти мають засвоїти способи попередження помилок, закріпити свої успіхи в опануванні професійними вміннями й навичками. Необхідно учнів активно залучати до обговорення й аргументованого оцінювання діяльності.

Після виконання комплексних робіт основою заклjučного інструктажу є аналіз трудової діяльності здобувачів освіти, дотримання технології, вимог до якості роботи і раціональне використання робочого часу. Учні залучають до самооцінки, самоаналізу власних помилок, самостійному знаходженню способів їх усунення. Також майстру виробничого навчання рекомендується запропонувати учням знайти можливості удосконалення технології, висувати раціоналізаторські пропозиції щодо покращення приладів, інструментів, способів контролю тощо [3].

Коли заняття проходить в умовах виробництва, то основою заклjučного інструктажу буде аналіз вмінь учнів застосовувати набуті знання, вміння, навички у виробничих умовах, дотримуватися необхідних вимог організації і технології певного виробництва.

Якщо ж учні навчалися у складі учнівських бригад, то заклjučний інструктаж проводиться у формі виробничої наради. До підведення підсумків робочого дня доцільно запросити кваліфікованих робітників, керівників виробничих бригад, цехів [3].

Особливу увагу майстер виробничого навчання має приділити домашньому завданню з виробничого навчання, метою якого є підготовка учнів до наступного уроку; систематизація теоретичних знань для виконання практичних завдань; повторення та закріплення матеріалу спеціальних дисциплін, практичного досвіду і т. д.

Сучасний урок далекий від єдиної та уніфікованої структурно-змістовної схеми як в теорії, так і на практиці. Тому кожен педагог сам вирішує, яка форма роботи є найбільш прийнятною для нього, що відповідає парадигмі, якій він віддає перевагу у власній роботі.

Вміла підготовка майстра виробничого навчання до заняття має важливе значення. Рациональне використання кожної хвилини навчання, використання активних методів навчання, зв'язок з попереднім досвідом, створення умов для успішного навчання, чітке формулювання навчального завдання в цілому та його складових, зв'язок з розвивальними та виховними завданнями; вибір форм організації, що гарантують максимальну самостійність у навчанні учнів, реалізація всіх дидактичних принципів.

Головне – зорієнтувати учнів на закріплення успіхів і подолання недоліків у наступних завданнях. Значну частину розбору уроку варто присвятити аналізу дотримання учнями правил охорони праці та безпеки життєдіяльності. Робота оцінюється, насамперед, на основі її якості та термінів виконання. Майстер виробничого навчання повинен повідомити учням їхні оцінки.

Отже, основна мета уроків виробничого навчання полягає в тому, щоб забезпечити точне та ефективне виконання майбутніми робітниками основних трудових навичок, сформувані у них навички швидкості та точності, а також вміння планувати свою роботу.

Список використаних джерел

1. Курлянд З. Н. та інші. Педагогіка вищої школи. Київ: Знання, 2005.
2. Сисоєва С. О. та інші. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті, Київ, ВПОЛ., 2001.
3. Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посібник. Київ: Вид-во «Академія», 2000. 544 с.
4. Шарко В. Д. Сучасний урок: технологічний аспект. Київ, 2006.

Колтакова Милана Юрївна,

викладач економічних дисциплін вищої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

Обуховський Данило Володимирович,

студент 21Тр групи спеціальності 015.38 Професійна освіта (Транспорт)

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ВИКОРИСТАННЯ VR-ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ДЛЯ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ

Сучасний транспортний сектор постає перед стрімкою цифровізацією, зростанням вимог до безпеки та екологічної відповідальності, що робить актуальним пошук інноваційних методів підготовки фахівців. Віртуальна реальність (VR) набуває все більшого значення в освіті завдяки можливості імітувати реальні умови роботи без ризиків і високих витрат. Для учнів закладу професійної (професійно-технічної) освіти, які готуються до кар'єри у транспортній галузі, VR стає основним інструментом для відпрацювання практичних навичок, від керування складними механізмами до аналізу логістичних процесів.

Метою тези є аналіз ефективності використання VR-технологій у навчанні майбутніх кваліфікованих робітників транспортної галузі, визначення їхніх переваг, обмежень та практичних рекомендацій для інтеграції методів навчання.

Дослідження ґрунтується на аналізі наукових публікацій, кейсів світових та українських закладів освіти (наприклад, застосування VR-симуляторів у Німеччині для тренування залізничників), а також експериментах, проведених у партнерстві з транспортними компаніями. Використано VR-тренажери для водіїв вантажівок, симулятори управління громадським транспортом та програми для планування логістичних маршрутів. Ефективність VR оцінювалася через порівняння результатів здобувачів освіти, які навчалися за традиційними методами та з використанням VR, а також аналіз їхніх відгуків.

Учні, які використовували VR-симулятори, демонстрували на 30-40 % кращі результати тестування з реагування на аварійні ситуації порівняно з групою, яка навчалася за класичною схемою (дані експерименту Київського метрополітену, 2023 р.), а саме:

- у вправі з екстреного гальмування потяга у віртуальному метро 85 % здобувачів у VR-групі виконали завдання без помилок, тоді як у контрольній групі лише 55 %;
- час реакції на нештатні ситуації (наприклад, зіткнення на переїзді) скоротився з 4,2 сек. до 2,8 сек. після 10 тренувальних сесій у VR [1].

Використання VR дало можливість скоротити витрати на практичну підготовку:

Витрати на паливо для тренувань водіїв вантажівок знизилися на 90 %, оскільки віртуальні маршрути не потребують справжніх поїздок.

Упровадження ігрових елементів у VR-програми підвищило зацікавленість здобувачів освіти:

- середній час роботи з VR-симуляторами становив 25 хвилин за сесію (проти 12 хв. стандартних лабораторних занять);
- за системою балів, де здобувачі освіти отримували бонуси за безпомилкове виконання завдань, 90 % учасників пройшли повний курс тренувань (порівняно з 60 % у групі без ігрових механік);
- за даними анонімного опитування, 82 % здобувачів вважають VR-навчання «цікавішим і кориснішим» за традиційні методи [2].

Висновки. Упровадження VR-технологій у навчання кваліфікованих робітників для транспортної галузі доводить свою ефективність: воно підвищує якість практичної підготовки, зменшує витрати та формує навички, критично важливі для роботи в реальних умовах. Проте успіх залежить від інфраструктури (наявність гарнітур, швидкий інтернет) та підготовки викладачів і майстрів виробничого навчання. VR-технології – це не просто «тренд», а інструмент, який робить освіту інтерактивною, безпечною та орієнтованою на майбутнє. Для України, яка відновлює транспортну інфраструктуру та прагне до євроінтеграції, їхнє впровадження стає кроком до створення конкурентоспроможної системи професійної освіти.

Список використаних джерел

1. Київський метрополітен. (2023). Звіт про впровадження VR-симуляторів для підготовки машиністів. URL: <https://metro.kyiv.ua> (дата звернення: 09.03.2025).
2. Національний транспортний університет України. (2023). *Аналіз ефективності VR-тренувань у професійній освіті*. Київ: НТУ.
3. Львівський коледж транспорту. (2023). *Експериментальна програма з VR-логістики: звіт про результати*. Львів: ЛКТ.
4. Transparency International Україна. (2022). *Довідник з етики для транспортної галузі*. URL: <https://ti-ukraine.org> (дата звернення: 09.03.2025).

Сєврюкова Валентина Єгорівна,

старший викладач фахових дисциплін вищої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

Каюн Алла Олександрівна,

студентка 12ТЛС групи спеціальності 015.36 Професійна освіта

(Технологія виробів легкої промисловості)

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ВИБІР І ХАРАКТЕРИСТИКА МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ ВИГОТОВЛЕННЯ ШВЕЙНИХ ВИРОБІВ

Матеріалознавство швейних виробів належить до комплексу наук легкої промисловості, а саме до галузі матеріалознавства. Стрімкий розвиток виробництва потребує від фахівців глибоких знань у цій сфері.

Тканина – одна з основних людських потреб. Як би стрімко не розвивалася текстильна промисловість, виготовляючи нові матеріали, різноманітні тканини, мабуть, приречені на довге життя. Тканина володіє властивостями, за які її завжди будуть цінувати люди: вона пластична, прилягає до будь-якої фігури, драпірується, створює відчуття цілісності силуету з багатим ритмічним життям, грою різних відтінків та кольорів.

Історично склалося, що кожне століття має свій стиль у сукнях, костюмах, верхньому одязі, пропонуючи відповідні матеріали. Мовою пластики, драпірування, складок одяг виражає дуже багато. Те, як тканина лягає на фігуру, відображає дух часу, характер людей.

Спочатку одяг носили, дозволяючи складкам розташовуватися вільно. Потім одяг почали створювати з окремих деталей, тобто розкроювати. Досліджуючи властивості тканин, спеціалісти поступово розкривали їхні особливості. Відомо, що предмети одягу нерідко є витворами мистецтва. Наприклад, у сукні можна побачити співвідношення об'ємів і ліній.

У пошитті виробів використовуються різноманітні матеріали: тканини, шкіра, хутро, трикотаж. Проте тканина залишається основним матеріалом.

Кожна тканина, виготовлена з природних матеріалів, має свої властивості. Сировинна база дуже різноманітна за структурою. Наприклад, вовна має м'яку структуру, шовк характеризується легким блиском, шкіра відзначається пластичністю, а льон на дотик здається холодним.

Натуральні тканини мають добру зносостійкість, незначно зсідуються після прання та замочування, не сильно псуються від поту та вологості. Їх виробляють із простими, дрібно-візерунчастими, двошаровими переплетеннями.

Синтетичні тканини складні в швейній обробці. Вони стягуються у швах при прокладанні строчки і не утворюють безпосадкового шва. За високої швидкості утворення строчки тканини можуть оплаватися від голки, що змушує зменшувати швидкість шиття. Для роботи з такими тканинами рекомендується використовувати хромовані голки або спеціальні пристрої для охолодження голки.

Обсипання тканини потребує застосування швів із подвійним підшивом. Зрізи деталей після розкроювання обметують або обпалюють. Ковзання тканин і великий опір різанню ускладнюють процес розкроювання. Для шиття виробів рекомендують застосовувати голки № 85, 90, 100 і нитки № 50, 60, 80.

Тканини потребують особливої уваги під час волого-теплової обробки.

Натуральний шовк — це тонкі нитки, які виготовляють із коконів, закручених гусінню шовкопряда. Найбільш поширені тутовий та дубовий шовкопряди.

Коконна нитка складається з двох шовковин. Її довжина може сягати 1000 метрів і більше, а товщина становить у середньому 20–30 мкм, що у півтора рази більше, ніж у бавовняного волокна.

Коконна нитка міцна, але у вологому стані шовк-сирець (який складається з кількох коконних ниток) втрачає 5–10 % своєї міцності.

Видовження шовку під час розриву становить майже 20 %, а у вологому стані збільшується на 15–20 %. Шовк має добру пружність.

Тонка й гладенька шовкова нитка легко ковзає та обсипається, що є негативною властивістю для швейних виробів.

Шовк гігроскопічний, нормальний вміст вологи у ньому – 11 %. Він також характеризується високою стійкістю до дії мікроорганізмів, проте чутливий до впливу сонячного світла.

Штучні волокна. Віскозні волокна мають характерну ребристу будову по довжині й різану форму в поперечному перерізі. Вони мають яскравий, скляний блиск. Гігроскопічність віскозних волокон – 11 %.

Креп — гладко фарбована тканина нерівномірної щільності, комбінованого переплетення з дрібним подвійним рубчиком, який іде різко вгору під кутом 75–78° або плавно під кутом 30°.

Крепи виготовляють із закрученої вовняної або змішаної вовняної пряжі з лавсаном. Вовняні крепи відрізняються деякою пухкістю. Ширина тканини – 142 см, поверхнева щільність – 285–342 г/м².

Ацетатні волокна виготовляються з ацетилцелюлози. Вони мають злегка блискучу поверхню та зовні схожі на натуральний шовк.

Такі тканини добре зберігають форму й майже не зминаються. Вони не гігроскопічні та швидко висихають. Ацетат погано витримує нагрівання, плавиться при 210 °С, тому такі тканини не можна сушити в сушильних машинах і слід прасувати лише з виворотного боку слабо нагрітою праскою.

Таким чином, при виборі матеріалів для швейних виробів необхідно враховувати їхнє призначення, модель та технологію обробки.

Список використаних джерел

1. Гаврилук Г. О. Технологія виготовлення швейних виробів : навч. посібник для учнів 10–11 кл. серед. загальноосвіт. шкіл, ліцеїв. Луцьк : Вежа, 1999. 154 с.
2. Борецька Є. Я. Моделі одягу : навч. посіб. Львів : Світ, 2000. 343 с.
3. Васенок Т. М. Основи конструювання жіночого одягу : навч. посібник. Глухів : РВВ ГДПУ, 2005. 100 с.
4. Головіна М. В., Михайлець В. М. Технологія крою та шиття : посібник. 4-те вид., зі змінами. Київ : Техніка, 2005. 326 с.
5. Єжова О. В. Конструювання одягу: курс лекцій. Кіровоградський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Винниченка. Кіровоград : КОД, 2009. 168 с.
6. Журбін А. М. Синтетичні швейні нитки. *Легка промисловість*. 2006. № 3. С. 53.

СЕКЦІЯ ЦК ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Дехтярьова С.В.,

викладач фахових дисциплін вищої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

Листопад Марина Олександрівна,

студентка 21Т групи спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології)

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасна освіта орієнтована на формування в здобувачів освіти системного підходу до вирішення практичних завдань. Використання міжпредметних зв'язків на уроках технологій допомагає поєднувати знання з різних предметів, розвиваючи аналітичне та логічне мислення.

Сучасні професії вимагають інтегрованих знань. Тому інженерні спеціальності потребують розуміння математики, фізики та креслення; кулінарія поєднує хімію, біологію та мистецтво; програмування та робототехніка ґрунтуються на знаннях з інформатики, фізики та математики [1].

Завдяки міжпредметним зв'язкам технології стають більш цікавими та практично значущими. Так, використання фізики для пояснення роботи електроприладів або хімії для виготовлення фарб мотивує здобувачів освіти до активного навчання.

Міжпредметні зв'язки сприяють формуванню ключових компетентностей, зокрема: математичної грамотності (розрахунки матеріалів, геометричні побудови); дослідницької компетентності (експериментальна діяльність, робота над проєктами); комунікативної компетентності (робота в команді, проєктні роботи) [3].

STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) – один із головних напрямів сучасної освіти, який активно використовує міжпредметні зв'язки. Це дає можливість здобувачам освіти набути практичного досвіду в науці та техніці.

На уроках технологій активно застосовуються інформатика, комп'ютерне моделювання, 3D-друк, що дає можливість поєднувати знання з різних предметів для створення інноваційних проєктів.

Міжпредметні зв'язки допомагають здобувачам освіти створювати власні проекти, поєднуючи знання з різних галузей, що є важливим для сучасного світу. На уроках технологій вони сприяють розвитку системного мислення, формуванню практичних навичок та підвищенню мотивації до навчання. Основні особливості:

- інтеграція знань – поєднання теоретичних знань із практичним застосуванням;
- проєктно-дослідницький підхід – створення комплексних навчальних завдань із залученням різних предметів;
- використання реальних життєвих ситуацій – моделювання процесів, що відбуваються в реальному виробництві чи побуті;
- STEM-орієнтація – поєднання науки (Science), технологій (Technology), інженерії (Engineering) та математики (Mathematics);
- практична спрямованість – виконання завдань, що мають реальну користь для здобувачів освіти та суспільства [2].

Для забезпечення ефективного використання міжпредметних зв'язків застосовуються різні матеріали:

- технічні засоби навчання: комп'ютери, інтерактивні дошки – для демонстрації цифрових моделей, креслень, розрахунків; 3D-принтери – для створення моделей та навчання основам інженерного дизайну; конструктори (Lego, Arduino, Makey Makey, робототехнічні платформи) – для вивчення основ програмування, механіки та електроніки;
- дидактичні матеріали: креслення, схеми, моделі – для пояснення конструкцій та механізмів; таблиці, презентації, відеоуроки – для наочного представлення матеріалу; наукові статті, довідники, інструкції – для роботи над проєктами;
- практичні матеріали: деревина, метали, пластик, текстиль – для створення виробів у різних техніках; електронні компоненти (дроти, резистори, мікроконтролери) – для реалізації інженерних проєктів; будівельні матеріали – для роботи з архітектурними макетами та конструкціями.

Для інтеграції знань на уроках технологій застосовуються різні методи:

1. Проєктний метод. Здобувачі освіти виконують міждисциплінарні завдання, створюючи власні розробки. Наприклад: проєкт «Розумний будинок» (фізика, інформатика, технології) – розробка автоматизованих систем керування освітленням, температурою; створення моделей транспорту (математика, фізика, креслення) – конструювання макетів автомобілів, мостів.

2. Дослідницький метод. Застосовується для виявлення закономірностей, експериментів, аналізу результатів. Наприклад: вивчення властивостей матеріалів (хімія + технології) – аналіз міцності, гнучкості, термостійкості різних матеріалів; енергозбереження в побуті (фізика + технології) – експерименти з теплоізоляцією, аналіз ефективності ламп.

3. Метод моделювання та конструювання. Використовується для створення макетів, креслень, цифрових моделей. Приклади: 3D-моделювання будівель (геометрія, інформатика, технології) – розробка макетів у спеціальних програмах (Tinkercad, SketchUp); робототехніка (інформатика, фізика, технології) – створення та програмування роботів.

4. Метод інтегрованого навчання. Залучення кількох предметів у межах одного заняття. Наприклад: урок «Виготовлення екологічних упаковок» (біологія, хімія, технології) – дослідження розкладання матеріалів, створення альтернативної упаковки; кулінарні експерименти (хімія, технології) – аналіз реакцій у випіканні, ферментації.

5. Ігрові та кейс-методи. Використання реальних ситуацій та рольових ігор. Приклади: експертне оцінювання продукту (економіка, маркетинг, технології) – аналіз конкурентоспроможності товарів; симуляції професійної діяльності (технології, підприємництво) – розробка бізнес-проєкту.

Використання міжпредметних зв'язків на уроках технологій забезпечує комплексне навчання, розширює світогляд здобувачів освіти та сприяє їхній підготовці до сучасних професій. Застосування сучасних матеріалів та методів допомагає реалізувати концепцію STEM-освіти, формувати компетентності XXI століття. Такий підхід підвищує мотивацію, ефективність навчання та розвиває практичні навички, необхідні для подальшої освіти та кар'єри.

Список використаних джерел

1. Данилюк Д. Я. Навчальний предмет як інтегрована система. *Педагогіка*. 2007. № 4. С. 24–28.
2. Нісімчук А.С., Падалко О.С., Шпак О.Р. Сучасні педагогічні технології: навч. посібник. Київ: Просвіта, 2000. 368 с.
3. Соколова І. Професійна компетентність вчителя: проблема структури та змісту. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*: Науково-методичний журнал. 2004. Випуск 1. С. 8–16.

Малишева Неля Вікторівна,

викладач фахових дисциплін вищої категорії, старший викладач

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

Великосвят Дар'я Ігорівна,

студентка 31Т групи спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології)

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

КРЕАТИВНІ ІДЕЇ ДО УРОКУ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасна освіта потребує інноваційних підходів до викладання предметів, зокрема трудового навчання та технологій. Креативні методи не лише роблять уроки цікавішими, а й сприяють розвитку практичних навичок, творчого мислення та підприємницького підходу в учнів. Розглянемо кілька інноваційних ідей, які можуть урізноманітнити освітній процес.

Проектна діяльність. Проектний метод є ефективним способом залучення учнів до активного навчання. Ідеї для проектів:

- створення екологічно чистих виробів: виготовлення сумок із вторинних матеріалів, будівництво годівниць для птахів;
- дизайн інтер'єру мініатюрного будинку: проектування та виготовлення макета кімнати, меблів з картону;
- розробка корисних пристроїв: створення органайзерів, підставок для смартфонів, світильників;
- швейний проєкт: пошиття простих виробів – фартухів, іграшок, сумок;
- робота з деревом: виготовлення полиць, підставок, рамок для фотографій

Використання STEM-підходу. STEM-освіта (Science, Technology, Engineering, Mathematics) дає можливість інтегрувати науку, технології, інженерію та математику в трудове навчання:

- 3D-моделювання та друк: створення макетів і деталей за допомогою 3D-принтера;
- програмовані пристрої: конструювання простих роботів;
- дослідження матеріалів: випробування міцності різних матеріалів у проєктних роботах

Інтерактивні методи навчання. Квест-урок: учні виконують завдання, які ведуть їх до кінцевого продукту, наприклад, виготовлення певного виробу. Метод «Перевернутий клас»: учні самостійно вивчають теоретичний матеріал вдома, а на уроці застосовують знання на практиці. Брейнштормінг: генерація ідей для створення нових виробів або рішень технічних завдань. Рольові ігри: моделювання реальних професійних ситуацій наприклад, «Замовник і дизайнер», «Конструктор і клієнт».

Екологічні та соціальні ініціативи. До них можна віднести:

- апсайклінг-проекти: виготовлення нових речей зі старих матеріалів;
- соціальні проєкти: створення корисних речей для дитячих будинків, лікарень, притулків для тварин;
- озеленення території школи: створення квітників, шпаківень, лавок;
- розробка екологічних пристроїв: наприклад, створення міні-компостера чи системи збору дощової води.

Цифрові технології:

- віртуальні екскурсії: ознайомлення з сучасними виробничими процесами;
- використання додатків для креслення та моделювання: Tinkercad, SketchUp, AutoCAD;
- онлайн-майстер-класи: запрошення фахівців для проведення віртуальних лекцій.

Розвиток підприємницьких навичок:

- створення власного бренду: виготовлення та продаж виробів ручної роботи;
- бізнес-планування: вивчення основ маркетингу та фінансів, або як заробити на власному хобі;
- презентація та реклама власних виробів: використання соцмереж та онлайн-платформ для просування товарів.

Креативні підходи до викладання трудового навчання та технологій дають можливість зробити уроки цікавими, практичними та корисними. Поєднання сучасних технологій, екологічних ініціатив та інтерактивних методів сприяє не лише розвитку навичок, а й формуванню відповідального, творчого та підприємливого покоління.

Список використаних джерел

- 1.Вовк В. В. Використання сучасних технологій на уроках трудового навчання. Київ: Освіта України, 2019. 152 с.
- 2.Іваненко П. О. Інноваційні підходи до викладання технологій у школі. Львів: Світ знань, 2020. 200 с.
- 3.Савченко Л. М. Проєктна діяльність на уроках трудового навчання. Харків: Педагогічна думка, 2021. 180 с.

Синиця Ніна Олексіївна,

викладач вищої математики вищої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

Жадан Юлія Вікторівна,

студентка 12 ТЛС групи спеціальності 015.36 Професійна освіта

(Технологія виробів легкої промисловості)

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ВИКОРИСТАННЯ ЗОЛОТОГО ПЕРЕТИНУ В АРХІТЕКТУРІ

Золотий перетин є одним із ключових принципів гармонійного проєктування, що використовується в архітектурі з давніх часів. Це математичне співвідношення, що становить приблизно 1,618, відіграє важливу роль у створенні естетично привабливих і пропорційних будівель. Дослідження застосування золотого перетину у відомих архітектурних пам'ятках доводить його значення як елемента гармонізації простору.

Метою цієї роботи є дослідження застосування принципу золотого перетину в архітектурі на прикладах давніх і сучасних споруд, а також аналіз його впливу на естетичне та конструктивне сприйняття будівель.

У роботі використані історичні, математичні та архітектурні джерела, що містять відомості про застосування золотого перетину. Методи дослідження включають аналіз пропорцій будівель, порівняння архітектурних об'єктів із золотим перетином, а також теоретичний аналіз літературних джерел.

Золотий перетин, відомий також як божественна пропорція, є математичним співвідношенням, яке широко застосовується у мистецтві, дизайні та архітектурі. Це співвідношення визначається числом $\varphi \approx 1,618$ і сприймається як гармонійне та привабливе для людського ока. Ідеї золотого перетину використовувалися ще в античні часи, що підтверджується збереженими архітектурними пам'ятками Давньої Греції та Риму [1, с. 76].

Розглянемо приклади використання золотого перетину в архітектурі. У 1840 році Велика піраміда Хеопса в Гізі ще була майже непошкодженою. Дослідження показали, що її переріз утворює рівнобедрений трикутник, що складається з двох прямокутних трикутників,

сторони яких утворюють геометричну прогресію. Висота піраміди на той час становила 148,2 м (нині – приблизно 137 м), а довжина сторони основи – 232,8 м. Відношення висоти піраміди до половини довжини основи дорівнює 0,63, що є цікавим збігом, хоча немає прямих доказів свідомого застосування цієї пропорції при будівництві.

Одним із найяскравіших прикладів гармонійного використання золотого перетину є Парфенон в Афінах – храм Афін, де всі елементи архітектури підпорядковані єдиній закономірності. Фасад храму поділено портиком, ширина якого дорівнює 0,618 загальної ширини будівлі. Ця пропорція також простежується у товщині стін, висоті колон і навіть у фризах. На плані підлоги можна помітити серію «золотих прямокутників», що додає споруді гармонійності.

У знаменитому соборі Нотр-Дам у Парижі також застосовувався золотий перетин. Центральний прохід має довжину, що приблизно у 1,618 рази більше за ширину. Аналогічне співвідношення використане у висоті собору. Крім того, стрічасті арки будівлі, які є важливим елементом готичної архітектури, побудовані за принципами золотого перетину, що надає їм не лише елегантності, а й міцності. Навіть ребра конструкції розташовані так, що формують серію золотих прямокутників.

Фасад Одеського оперного театру має форму «золотого прямокутника». Авансцена театру виконана у вигляді півкола, радіус якого становить 1,618 від ширини сцени. Люстра в головному залі має сферичну форму, а її діаметр також відповідає пропорції золотого перетину щодо висоти залу. Вікна та дверні прорізи театру спроектовані згідно з цим самим принципом [2, с. 161].

Золотий перетин є універсальним принципом, що надає гармонійності та естетичної досконалості архітектурним об'єктам. Його використання можна знайти як у давніх спорудах, так і в сучасній архітектурі. Завдяки цьому принципу будівлі виглядають пропорційно та гармонійно, створюючи приємне візуальне сприйняття простору.

Список використаних джерел

1. Гук В. Золотий перетин у природі та мистецтві. Київ : Наукова думка, 2018. 240 с.
2. Лисенко О. Архітектура гармонії: Принципи золотого перетину. Харків : Видавництво Ранок, 2020. 312 с.

СЕКЦІЯ ЦК ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Сергєєнко Діана Ігорівна,

студентка ІІПО групи спеціальності 013 Початкова освіта

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

Науковий керівник: доктор філософії, Біліченко Т.М.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ LEGO-КОНСТРУЮВАННЯ

В умовах глобалізації та активної інтеграції пріоритетним стає розвиток навичок, необхідних для професій майбутнього, що тісно пов'язані з новітніми технологіями, зокрема штучним інтелектом, біо- та нанотехнологіями, біоінженерією, генною інженерією, 3D-проектуванням тощо.

Згідно з дослідженнями «LEGO Foundation», 65 % сучасних учнів початкової школи в майбутньому працюватимуть за спеціальностями, які ще не існують. Саме тому в сучасній школі необхідно створювати освітнє середовище, що дозволить учням застосовувати отримані знання та наукові методи на практиці. Важливо впроваджувати підхід, що передбачає інтеграцію та міждисциплінарність навчальних предметів. У світовій практиці цей підхід відомий як STEM. Останніми роками STEM-методика все частіше використовується в українських школах, а за кордоном уже стала невід'ємною частиною міжнародних освітніх програм [5, с. 4].

Одним із таких методів є ігровий підхід, який використовує гру як інструмент підготовки дітей до викликів майбутнього.

Творчі здібності – це здатність генерувати нові ідеї, знаходити нестандартні рішення, поєднувати знання з різних галузей. У молодшому шкільному віці важливо розвивати ці навички через ігрову діяльність.

Сучасна освіта орієнтована на розвиток творчого потенціалу учнів. Одним із ефективних методів формування творчих здібностей молодших школярів є LEGO-конструювання, що сприяє розвитку просторового мислення, моторики, логіки та креативності [2, с. 34].

Використання LEGO у початковій школі може реалізовуватися через:

- інтегровані STEM-уроки;
- позакласні заняття та гуртки;
- проєктну діяльність, що сприяє пошуку власних рішень.

На початку 2017 року МОН України було ухвалено рішення запровадити в початковій школі уроки з використанням LEGO-технологій — унікального методу навчання через гру. Використання конструктора LEGO у навчальному процесі сприяє розвитку конструктивного мислення, уяви, дослідницьких навичок, здатності експериментувати та створювати нові ідеї. Це дозволяє формувати мотивуюче та захопливе освітнє середовище, у якому не лише засвоюються основи шкільної програми, а й активно розвиваються ключові компетентності ХХІ століття, зокрема: критичне та творче мислення; навички вирішення проблем; вміння працювати в команді; здатність вести дискусію та аргументувати свою позицію; пошук компромісних рішень у спірних ситуаціях тощо.

LEGO – одна з інноваційних технологій, яка допомагає створити нове освітнє середовище, підвищує ентузіазм дітей до навчання, сприяє науковій діяльності та формуванню винахідницьких навичок, допомагає впроваджувати концептуальні засади Нової української школи [4].

LEGO-технологія цікава тим, що об'єднує в собі елементи гри та експериментування. Кожен педагог знайшов у ній щось корисне для себе: музичні керівники вивчають ноти за допомогою конструктора, учитель фізкультури використовує цеглинки як нестандартне обладнання, практичний психолог проводить тестування та релаксаційні вправи. За допомогою LEGO діти вивчають математику, мову, знайомляться з довкіллям і навіть малюють цеглинками! Конструктор є надійним помічником у роботі вчителів-логопедів і корекційних педагогів. І така популярність цілком обґрунтована.

Багато педагогів пропонують цікаві методики навчання із використанням LEGO-технологій, зокрема Т. Биковський, Т. Вихренко, Д. Денисюк, Ю. Іванова, С. Кучер, Л. Павлюк, О. Петегірич, Т. Полянська, В. Ткачук, О. Тополюкова, Н. Чигрин та інші. У своїх працях вони підкреслюють, що впровадження LEGO у навчальний процес сприяє розвитку аналітичного мислення, вміння порівнювати, узагальнювати, виокремлювати ключові особливості героїв, подій тощо. Це, своєю чергою, позитивно впливає на концентрацію уваги, спостережливість, пам'ять, просторове мислення та уяву.

На думку педагогів-практиків, залучення LEGO-технологій до освітнього процесу не лише зацікавлює дітей, а й приносить значну користь. Використання цих елементів у навчанні ставить перед педагогами низку важливих завдань:

- формування цілісного сприйняття навколишнього світу;
- засвоєння основ математики в ігровій формі;
- навчання учнів основам конструювання та моделювання різних об'єктів із деталей LEGO;
- розвиток загальних умінь, таких як виконання завдань відповідно до поставленої мети, доведення розпочатої роботи до завершення, взаємодія не лише з дорослими, а й з однолітками, планування та аналіз власної діяльності;
- стимулювання розвитку дрібної моторики, зорово-рухової координації, правильної постави;
- сприяння активному розвитку психічних процесів, зокрема конструктивного мислення, пам'яті (образної, рухової, словесно-логічної), репродуктивної та творчої уяви;

- збагачення словникового запасу, удосконалення навичок зв'язного мовлення, вербальної та невербальної комунікації;
- формування морально-етичних цінностей та виховання важливих особистісних якостей, таких як самостійність, незалежність, цілеспрямованість, наполегливість і творчий підхід [1, с. 180].

Заняття з LEGO урізноманітнюють та вдосконалюють навчальний процес, роблять його цікавішим для дітей. Заняття в ігровій формі створюють неповторну атмосферу психологічного комфорту і проходять без нервового напруження, що позитивно позначається на якості засвоєння матеріалу [3].

LEGO-конструювання є ефективним засобом розвитку творчих здібностей учнів початкової школи. Завдяки цій методиці формується нестандартне мислення, технічна грамотність і здатність працювати в команді. Впровадження LEGO-технологій у навчальний процес підвищує мотивацію до навчання та сприяє гармонійному розвитку особистості.

Список використаних джерел

1. Грицкова Ю. В. Розвиток творчих здібностей дітей різновікової групи засобами LEGO-конструювання *Інноваційна педагогіка: наук. журн. / Причорномор. н.-д. ін-т екон. та інновацій.* Одеса: ПНДІЕІ, 2019. Вип. 15, т. 2. С. 179-183.
2. Колесник Н. Є. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до використання інноваційних технологій на уроках трудового навчання *Науковий вісник Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогіка.* 2013. Вип. 1. С. 34-39
3. Матеріали вебінару на тему «Конструктор LEGO як освітній ресурс 21 століття у початкових класах», від 28.01.2016. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=InBt2LzEMb8> (дата звернення: 03.03.2025).
4. Програми Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni> (дата звернення: 03.03.2025).
5. Рома О. Гра по-новому, навчання по-іншому: метод. посіб. The LEGO Foundation. 2018. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/nova-ukrainska-shkola/LEGO/po-novomu-navchannya-po-inshomu.pdf> (дата звернення: 03.03.2025).

Скрипник Ірина Вікторівна,

викладач фахових дисциплін першої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

Гордієнко Аліна Романівна,

студентка ЗІДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НЕТРАДИЦІЙНОГО МАЛЮВАННЯ

Вступ. Актуальність цього питання зумовлена сучасними освітніми вимогами до розвитку особистості, які спрямовані на вдосконалення виховної взаємодії між дітьми та дорослими, від якої залежить розвиток емоційної сфери. Сьогодні, як і в інші часи, діти повинні пізнавати красу з перших днів життя, адже кожен новий предмет вони відкривають для себе вперше. Естетичне виховання дітей дошкільного віку та розвиток їхніх духовно-моральних якостей є одним із центральних завдань сучасної дошкільної освіти.

Мета: встановлення особливостей використання нетрадиційних технік малювання для естетичного розвитку дітей старшого дошкільного віку.

Матеріали і методи. Для розвитку дитячої творчості, уяви та здатності творити використовуються різноманітні техніки, у тому числі й нетрадиційні. Хоча тема нетрадиційного мистецтва залишається малодослідженою, встановлено, що цей вид діяльності є особливим. У результаті використання нетрадиційних методів у дітей зменшуються переживання та покращується емоційна складова: стан, настрій, відчуття задоволення від творчого процесу та результату. Нетрадиційні техніки захоплюють і

дивують дітей, підвищують їхнє бажання займатися творчістю. Творчість значною мірою залежить від розвитку дитячого мислення.

Малювання, яке не обмежується традиційними техніками, є дуже цікавим і доступним видом самостійної художньої діяльності, що дозволяє створювати художні образи, візерунки та об'єкти, використовуючи різноманітні техніки та матеріали. Цей вид малювання особливо підходить для розвитку креативності, уяви, самостійності, здатності вільно висловлювати свої ідеї на папері та сміливості експериментувати. Діти фантазують і люблять експериментувати з кольорами та формами. У педагогіці образотворче мистецтво використовується як засіб розвитку уяви, асоціативної пам'яті та художньої фантазії. Образотворче мистецтво може мати певний вплив на внутрішній світ дитини, залучаючи її до сфери людських емоцій, розвиваючи здатність орієнтуватися в навколишньому світі та пробуджуючи чутливість до всього прекрасного. У старшому дошкільному віці діти стають більш залученими до образотворчої діяльності та отримують задоволення від конструювання моделей і малювання.

Цілісний розвиток особистості неможливий без естетичного виховання, тобто розвитку естетичних смаків, почуттів і художніх здібностей. Саме тому так важливо дати можливість дітям відкрити для себе світ краси і радості сприйняття в той час, коли вони починають сприймати і відчувати навколишній світ. Саме в цей час відбувається процес формування естетичного ставлення до життя, збагачення почуттів і відчуттів, розвиток сприйняття прекрасного в природі, мистецтві, стосунках і житті загалом. Для дітей дошкільного віку нетрадиційне малювання становить особливий інтерес, оскільки є способом розвитку почуття прекрасного та естетичного в контексті традиційних технік, що використовуються в мистецтві. На думку В. Ніканорової та М. Пономаренко, нетрадиційні техніки малювання допомагають створити сприятливі умови для розвитку творчих здібностей кожної дитини. Це допомагає створити умови, які дають змогу реалізувати потребу у відображенні життєвих вражень, навіть не володіючи достатніми образотворчими навичками [3, с. 9]. Вибір техніки малювання, яка є найбільш прийнятною та знайомою для дитини, призведе до найкращих результатів на заняттях. Автори зазначають, що, коли діти використовують нетрадиційні техніки під час малювання, вони відчують живі, позитивні емоції та відкривають для себе нові можливості знайомих об'єктів, які вони використовують як матеріали для малювання. Серед нетрадиційних технік дослідники описують монотипію, малювання на мокрому папері, малювання пальцями, сухим пензлем, малювання восковими олівцями або аквареллю, граттаж, зім'ятим папіром та пуантилізм.

Нетрадиційні техніки важливі тим, що вони технічно дуже прості й дуже легкі для засвоєння дітьми. А цікаві результати приносять дітям величезне задоволення. Це також дає дітям унікальну можливість експериментувати, шукати візуальний матеріал для втілення на папері найсміливіших образів, незвичних фантазій, вражень і думок. Діти дізнаються про дослідницьку поведінку в суспільстві та відкривають для себе візуальні можливості різних матеріалів під час гри.

Результати. Малювання нетрадиційними техніками допомагає прищепити любов до мистецтва та сформувати інтерес до малювання. Нетрадиційні техніки малювання викликають у дітей багато позитивних емоцій і відкривають можливість використання звичних предметів як художніх матеріалів. Незвичайні техніки малювання привертають інтерес дітей і незмінно сприяють розвитку в них творчих здібностей. Малюючи в нетрадиційних формах, дошкільнята отримують знання про зображувально-виражальні можливості матеріалів, ознайомлюються з прийомами обробки та перебігом художнього процесу. Діти задіюють усі можливі сенсорні рецептори. Вони створюють красиві образи, насолоджуються ними, довіряють собі і вчаться пов'язувати рухи очей і рук. Завдяки нетрадиційним технікам дитячі малюнки стають більш змістовними, привабливими, виразними та емоційними. Навчившись виражати свої почуття на папері (і не тільки), дошкільнята вчаться краще розуміти почуття інших, долати сором'язливість і страх перед малюванням, проявляти свої нахили, здібності, таланти, уяву і фантазії. Важливо, щоб усі діти вчилися працювати на своєму рівні. У процесі творчого малювання діти не піддаються

впливу зразків. Нетрадиційні техніки малювання та художня творчість допомагають дітям розкрити свою індивідуальність та неповторність.

Висновок. Нетрадиційне малювання впливає не тільки на розвиток естетичних якостей дитини, але й на розвиток всієї особистості. Усі ці якості розвиваються у дітей старшого дошкільного віку під впливом різноманітних факторів. Естетичне виховання дітей старшого дошкільного віку включає передбачає загальне усвідомлення і правильне розуміння прекрасного в мистецтві й дійсності та формування творчих виразних навичок, які вимагають свідомого, цілеспрямованого, планомірного і систематичного розвитку. Нетрадиційні техніки малювання сприяють розвитку уяви, духовної культури, активізують пізнавальні процеси, сприяють збагаченню сенсорної сфери, посилюють емоційне сприйняття, стимулюють розвиток творчих здібностей, уяви та фантазії, сприяють формуванню елементарних естетичних переживань у дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Гончаров І. Естетичне виховання дошкільників і молодших школярів засобами мистецтва і реальності. Київ : Педагогіка, 2006. 128 с.
2. Дабіжа Л. П. Нетрадиційне малювання як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. *Наукові записки Серія «Мистецтво»* : збірник матеріалів звітної науково-практичної конференції викладачів і студентів. Вінниця, 2018. 66 с.
3. Ніканорова В., Пономаренко М. Творчі здібності дітей на кінчиках їхніх пальців. Вихователь-методист дошкільного закладу. Суми, 2011. 16 с.

Ювченко Тетяна Михайлівна,

викладач фахових дисциплін вищої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

Лакно Марія Вікторівна,

студентка ЗІДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

МУЗИЧНО-ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДИТИНИ

Тема музично-дидактичних ігор як засобу розвитку творчих здібностей дітей є надзвичайно актуальною в умовах сучасного виховання та освіти. Оскільки творчий потенціал є ключовим аспектом особистісного розвитку, то питання його формування на ранніх етапах життя дитини набуває особливої значущості.

У глобалізованому та технологічно розвиненому світі, де змінюється характер трудової діяльності та вимоги до спеціалістів, важливою є здатність до творчого мислення, адаптації та вирішення нестандартних завдань. Музичні ігри допомагають формувати ці навички з самого раннього віку, розвиваючи здатність дітей до креативного самовираження.

Гра є основним видом діяльності дошкільників і найефективнішим засобом розвитку їхніх творчих здібностей. Музичні ігри, що включають елементи співу, танцю, гри на дитячих музичних інструментах й імпровізації, дозволяють не лише навчити дітей музики, але й сприяють розвитку фантазії, уяви, емоційної виразності та інтелектуальних здібностей.

Музично-дидактичні ігри – це ігри пізнавального характеру, спрямовані на збагачення й закріплення знань, пов'язаних з музичною діяльністю, активізацією в словнику дітей назв музичних творів, музичних інструментів, нот, іграшок тощо в супроводі музики [1].

Музично-дидактичні ігри посідають важливе місце в розвитку творчих здібностей дитини, оскільки вони стимулюють кілька аспектів творчого процесу. Вони сприяють розвитку музичного слуху, здатності до розпізнавання різних інтонацій, темпів, ритмів. Діти через гру навчаються не лише співати чи грати на дитячих музичних інструментах, але й вивчають структуру музичних творів. Музично-дидактичні ігри стимулюють розвиток уяви дитини, оскільки в процесі гри діти часто мають змогу імпровізувати, змінювати мелодії або вигадувати нові ритмічні малюнки. Це дозволяє їм вільно виражати свої почуття і емоції

через музику. Музично-дидактичні ігри допомагають дітям відчувати і виражати свої емоції, що є важливою частиною творчого процесу. Ігри з елементами музики можуть сприяти розвитку здатності дітей до співпереживання, розуміння емоцій іншої людини. У процесі розвиваються соціальні навички: діти вчаться слухати інших, ділитися своїми ідеями та працювати в команді, що є важливими складовими творчого процесу.

Існують різні кваліфікації ігор. Наприклад, Н. Ветлугина розподіляє ігри для розвитку музичних здібностей на настільні, рухливі й хороводи. Іноді музично-дидактичні ігри розподіляються на підставі виду музичної діяльності, який освоюється з їх допомогою.

Ігри з використанням музичних інструментів: ігри з барабанами, ксилофонами, металофонами чи іншими музичними інструментами допомагають дітям розвивати не лише ритмічне відчуття, а й уяву, здатність експериментувати зі звуками та тембром. Імпровізація та створення мелодій на різних інструментах сприяє творчому розвитку.

Ігри на розвиток уваги та пам'яті: це ігри, у яких дитина повинна розпізнавати різні звуки, їх висоту, темп чи ритм. Вони сприяють розвитку не лише музичних здібностей, але й загальної уваги, пам'яті та спостережливості.

Ігри з елементами танцю допомагають дітям розвивати координацію та відчуття ритму, допомагають дитині вільно виражати свої емоції.

Ігри, в яких діти створюють свої мелодії або імпровізують на задану тему, розвивають творче мислення, вміння знаходити нові ідеї та рішення.

Музично-дидактичні ігри є цікавими та доступними для дітей, що робить процес навчання захопливим і мотивує їх до творчих пошуків. Вони сприяють розвитку не тільки музичних здібностей, але й когнітивних, емоційних і соціальних навичок, що допомагає дитині стати гармонійно розвинутою особистістю. Музично-дидактичні ігри можна адаптувати до різних вікових груп та рівнів розвитку дітей, що дозволяє максимально ефективно використовувати їх у процесі виховання.

Музично-дидактичні ігри є потужним інструментом розвитку творчих здібностей дітей. Вони сприяють розвитку музичних, емоційних, когнітивних та соціальних навичок, допомагаючи дітям вільно виражати себе через музику та рухи. Використання таких ігор у вихованні дошкільників має важливе значення для всебічного розвитку дітей, адже вони дозволяють не лише отримати нові знання, але й сприяють формуванню широкого спектру інших важливих для розвитку особистості якостей, таких як емоційна чутливість, соціальні навички, уява і моторика. Ігри дозволяють дітям виражати себе, експериментувати, створювати нове, що є основою для розвитку творчої особистості в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. С. І. Матвієнко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 297 с.

СЕКЦІЯ ЦК ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Щитченко Вікторія Юрївна,

*студентка 31 ФВ групи спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура)
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»
Науковий керівник: викладач фізичної культури вищої категорії Залюбівець М.В.*

ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Актуальність. Створення новітніх технологій в умовах розбудови національної школи є важливим фактором підготовки нової генерації вчителів фізичної культури, підвищення їхньої педагогічної майстерності, розвитку творчого потенціалу, формування ціннісних орієнтацій і зрештою – зростання освіченості [1].

Підготовка висококваліфікованого фахівця повинна здійснюватися з використанням сучасних технологій та методик освітніх інновацій, враховуючи набутий досвід як вітчизняної, так і міжнародної практики. Фундаментом цього повинні бути принципи

гуманізації освіти, особистісно орієнтований підхід, оновлення змісту та форм організації освітнього процесу відповідно до світових стандартів, що стали основою національної доктрини розвитку освіти [2].

Новітні технології навчання деякими вченими [6] розглядаються, з одного боку як форма отримання знань, а з іншого, як процес розвитку в здобувачів освіти креативних здібностей, що дає змогу перетворювати знання, передовий педагогічний досвід в професійні компетентності, частину особистого буття та світобачення.

Мета – аналіз можливостей покращення професійної майстерності майбутніх учителів фізичної культури за допомогою інноваційних технологій.

Методи. У ході дослідження проводився аналіз спеціальної літератури, освітніх програм, навчальних планів та силабусів дисциплін, орієнтованих на професійну підготовку.

Результати. Інноваційне навчання – процес, спрямований на майбутнє, що фокусується на підготовці фахівців у новій українській школі. Слово «інновація», що в перекладі з англійської «innovation» означає нововведення, походить від латинського «innovation» – «відновлення», «оновлення», «зміна» [7].

У сучасному динамічному та вимогливому соціально-економічному середовищі рівень освіти та ефективність роботи закладів вищої освіти значною мірою визначаються результативністю впровадження сучасних технологій навчання, які ґрунтуються на новітніх методологічних засадах, сучасних дидактичних принципах та психолого-педагогічних технологіях, сприяючи розвитку діяльнісного підходу до навчання.

Застосування інноваційних технологій передбачає використання нових методів, прийомів, способів, планування й організації, здійснення контролю, коригування й оцінки освітніх програм, що дає можливість сформувати в майбутніх вчителів фізичної культури сукупність загальних і спеціальних компетентностей [5].

Необхідно констатувати наявність певної невідповідності, а саме: між необхідністю застосування інноваційних технологій у системі підготовки вчителів фізичної культури як координаторів функціонування здоров'яформувального освітнього середовища й науковим обґрунтуванням цього процесу; орієнтацією на нові моделі фізичної підготовки учнівської молоді та консервативністю змісту, форм і методів підготовки майбутніх вчителів фізичної культури [3; 4; 5].

За результатами досліджень Е. С. Вільчковського [4] та Б. М. Шияна [3], більшість вчителів фізичної культури не володіють сучасними методиками вдосконалення рухових здібностей і не пов'язують їхній розвиток з опануванням техніки фізичних та спортивних вправ. Серйозне занепокоєння викликає обмежений набір форм і методів фізичної підготовки, що використовуються в більшості закладів середньої освіти, а також недостатня компетентність або небажання вчителів упроваджувати сучасні інноваційні технології.

У процесі підготовки майбутніх вчителів фізичної культури як в теоретичному, так і в практичному аспектах залишається багато недоліків, пов'язаних із викладанням спортивних дисциплін [8]. Головну увагу варто зосередити на опанування здобувачами освіти знань і навичок, необхідних для розвитку компетентностей учнів у галузі збереження та зміцнення здоров'я. Найбільш ефективними та продуктивними є ті технології з фізичної культури, які мають зміст, спрямований на формування здоров'я, ґрунтуються на забезпеченні санітарно-гігієнічних умов в школі, збалансованому харчуванні, сучасній матеріально-технічній базі для занять фізичними і спортивними вправами, сприятливому соціально-психологічному кліматі в освітньому середовищі та ефективній взаємодії всіх учасників освітнього процесу, а також залучення учнів до планування діяльності та оцінювання її ефективності.

Важливим аспектом підготовки майбутніх вчителів є розвиток компетентностей для впровадження профільної фізичної культури. Актуальність цього питання зумовлена процесом реформування шкільної освіти, де на перший план виходить профільне навчання в старшій школі, що дає можливість застосовувати різні види спортивної діяльності, сприяючи підвищенню мотивації школярів до занять фізичними та спортивними вправами, а також вдосконаленню їхніх психофізичних якостей.

Професійна підготовка майбутніх вчителів фізичної культури повинна відповідати новим вимогам, що відповідають сучасним міжнародним стандартам та основним принципам реформування шкільної освіти в Україні.

Висновок. Поліпшення професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури на сучасному етапі вимагає пошуку ефективних шляхів організації освітнього процесу, підвищення його до сучасного технологічного рівня за допомогою інноваційних технологій, орієнтуючись на формування як загальних, так і спеціальних компетентностей у контексті здоров'яформувальних аспектів, методів, принципів, форм та стилів управління.

Список використаних джерел

1. Презлята Г. Підвищення результативності методичної роботи з учителями фізичної культури. *Фізичне виховання в школі*. 2001. №1. С. 30-32.
2. Куц О.С., Липчак І.А. Нові технології та моделювання підготовки вчителів фізичної культури. Молода спортивна наука України: зб. наук. ст. Львів: ЛДІФК, 2002. Вип. 6. Т 2. С. 539-541.
3. Шиян Б.М. Підготовка вчителя фізичної культури третього тисячоліття. Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні: зб. наук. пр. Рівне: Принт Хауз, 2001. Вип. 2. С. 371-374.
4. Вільчковський Е.С. Професійна спрямованість підготовки фахівців з фізичного виховання. Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992-2002 рр.: зб. наук. пр. Харків: ОВС, 2002. Ч. I. С. 301-310.
5. Гац Г. Формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури. Молода спортивна наука України: зб. наук. ст. Львів: ЛДІФК, 2001. Вип. 5. Т. 1. С. 40- 43.
6. Круцевич Т., Зайцева М. Інноваційні процеси у сфері підготовки та перепідготовки кадрів з фізичної культури. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2005. № 4. С. 41-44.
7. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
8. Сергієнко Л.П. Інноваційний зміст системи підготовки спеціалістів фізичного виховання і спорту. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2003. № 3-4. С. 23-32.

Гаркавина Сергій Михайлович,

викладач фізичної культури вищої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

Даценко Віктор Олексійович,

студент 21ФВ групи спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура)

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА СПОРТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ

Війна спричиняє серйозні фізичні, психологічні та соціальні наслідки для населення країни, що впливає на всі сфери життя – від здоров'я окремих громадян до економічного та культурного розвитку суспільства. Після завершення воєнних дій постає важливе завдання не лише фізичної та психологічної реабілітації постраждалих, а й відновлення соціальної згуртованості, працездатності населення та створення умов для стабільного розвитку держави. У цьому контексті фізична культура та спорт відіграють ключову роль, адже вони є ефективними засобами реабілітації, інтеграції та зміцнення національної єдності. Заняття спортом допомагають подолати наслідки стресу та травм, сприяють соціальній адаптації військових і цивільних осіб, формують почуття спільності та підтримки. Окрім цього, фізична активність зміцнює здоров'я, підвищує рівень працездатності та сприяє активному способу життя, що є важливим фактором у процесі відбудови країни [1].

Фізична активність є важливим фактором відновлення фізичного здоров'я, особливо в умовах поствоєнного періоду, коли значна частина населення стикається з наслідками травм, втрати функціональних можливостей та загального фізичного виснаження. Військові дії негативно впливають не лише на фізичний стан військових і цивільних осіб, а й на загальний

рівень здоров'я нації, що зумовлено обмеженим доступом до медичних послуг, недостатньою руховою активністю в умовах бойових дій, хронічним стресом та іншими факторами [2].

Регулярні фізичні вправи, реабілітаційні програми та спеціалізовані методики відіграють вирішальну роль у процесі відновлення. Вони допомагають зміцнити м'язову систему, відновити координацію рухів, покращити функціонування серцево-судинної та дихальної систем, а також підвищити загальну витривалість організму. Особливе значення мають індивідуально розроблені реабілітаційні комплекси для осіб, які зазнали поранень чи ампутацій, адже вони сприяють адаптації до нових умов життя, відновленню незалежності в повсякденній діяльності та покращенню якості життя [3].

Крім того, фізична активність має потужний психотерапевтичний ефект, оскільки сприяє зниженню рівня тривожності, стресу та депресивних станів, що є надзвичайно важливо у подоланні наслідків воєнних дій. Таким чином, впровадження програм фізичної реабілітації на державному рівні та популяризація активного способу життя є необхідними кроками для забезпечення здорового та працездатного суспільства в період післявоєнного відновлення.

Особливе значення мають індивідуально розроблені реабілітаційні комплекси для осіб, які зазнали поранень чи ампутацій, оскільки вони сприяють не тільки фізичному відновленню, а й психологічній адаптації до нових умов життя. Наприклад, ветерани, що втратили кінцівки, проходять спеціалізовані тренування, спрямовані на адаптацію до протезів. Ці тренування включають вправи для розвитку рівноваги, координації рухів, а також зміцнення м'язів корпусу, що є важливими для відновлення нормальної фізичної активності та незалежності в повсякденному житті. Крім того, реабілітаційні програми також включають психологічну підтримку, що допомагає людям долати травму й зміцнювати внутрішню стійкість.

Яскравим прикладом успішної реабілітації є програма «Invictus Games», що організовує спортивні змагання для поранених військових та ветеранів. Ця програма не тільки допомагає відновити фізичну форму, але й створює можливості для соціальної інтеграції, підвищує самооцінку учасників та мотивує їх до подолання фізичних і психологічних бар'єрів. Завдяки таким програмам ветерани отримують шанс не тільки повернутися до активного життя, але й стати прикладом для інших у подоланні труднощів, що виникають через важкі поранення чи ампутації [4].

Крім того, фізична активність має потужний психотерапевтичний ефект, оскільки сприяє зниженню рівня тривожності, стресу та депресивних станів, що є надзвичайно важливим у подоланні наслідків воєнних дій. Наприклад, групові заняття йогою або плаванням допомагають зменшити рівень стресу, нормалізувати сон і покращити загальне самопочуття. Спортивні ігри, такі як баскетбол чи футбол, не лише сприяють фізичному зміцненню, а й відновлюють соціальні зв'язки, що особливо важливо для ветеранів та внутрішньо переміщених осіб.

Таким чином, впровадження програм фізичної реабілітації на державному рівні та популяризація активного способу життя є необхідними кроками для забезпечення здорового та працездатного суспільства в період післявоєнного відновлення. Розвиток спеціалізованих центрів фізичної реабілітації, проведення спортивних заходів для ветеранів та впровадження оздоровчих програм для всього населення сприятимуть швидшій адаптації суспільства до мирного життя та підвищенню загального рівня здоров'я нації.

Після війни важливим завданням є відновлення соціальних зв'язків між людьми, особливо серед ветеранів, вимушених переселенців та постраждалих громадян, які часто стикаються з труднощами інтеграції, відчуженням і психологічними бар'єрами. У цей період спорт відіграє ключову роль як ефективний інструмент соціалізації, що сприяє налагодженню взаємодії між різними групами населення.

Спортивні заходи створюють платформу для спілкування, співпраці та взаємної підтримки, допомагаючи людям знайти спільні інтереси та встановити довірчі відносини. Наприклад, організація футбольних, баскетбольних або волейбольних турнірів серед ветеранів та місцевих жителів сприяє формуванню командного духу, зміцненню

взаєморозуміння та зменшенню соціальної напруги. Такі ініціативи можуть стати потужним засобом інтеграції переселенців у нові громади, надаючи їм можливість відчувати підтримку та прийняття.

Змагання, спортивні заходи та командні ігри також виконують роль засобу психологічної реабілітації, оскільки активна участь у спільних активностях зменшує рівень стресу, тривожності та депресії. Для вимушених переселенців такі заходи є можливістю знайти нових друзів, адаптуватися до нових умов життя та відчувати свою цінність у суспільстві. Наприклад, у багатьох країнах успішно реалізуються спортивні ініціативи, спрямовані на інтеграцію біженців через участь у місцевих клубах та змаганнях, що допомагає їм швидше адаптуватися до нового середовища [5].

Таким чином, розвиток спортивних програм і створення спеціалізованих реабілітаційних центрів для ветеранів та постраждалих громадян є важливим кроком у процесі післявоєнного відновлення. Підтримка громадських та державних ініціатив, спрямованих на популяризацію спорту серед усіх верств населення, сприятиме зміцненню соціальної згуртованості, зменшенню напруженості та відродженню почуття єдності в суспільстві..

Також спорт відіграє значну роль у вихованні молодого покоління, формуючи патріотизм, відповідальність і дисципліну. Інвестування у спортивну інфраструктуру та підтримка дитячих і юнацьких спортивних програм допоможе виховати фізично здорову, морально стійку та активну молодь, яка стане основою відродження країни.

Фізична культура та спорт є потужними інструментами відновлення населення України після війни. Вони сприяють як фізичному та психологічному відновленню громадян, так і їхній соціальній інтеграції. Інвестування у спортивні програми, реабілітаційні центри та розвиток масового спорту сприятиме зміцненню національної єдності та створенню здорового суспільства, здатного до відбудови країни. Таким чином, фізична активність має стати невід'ємною складовою державної політики у повоєнний період.

Список використаних джерел

1. Сидоренко О. В. Фізична культура в умовах постконфліктного відновлення країни. *Науковий вісник університету*. 2023. Вип. 31, № 2. С. 22-30.
2. Таран О. М. Здоров'я населення України в умовах війни та роль фізичних вправ в його відновленні. *Національний журнал здоров'я*. 2023. Вип. 15, № 6. С. 18-27.
3. Ушаков М. В., Орлова О. І. Психофізіологічні методи відновлення людини після війни через фізичну активність. *Психологія та здоров'я*. 2021. Вип. 11, № 3. С. 34-47.
4. Шевченко А. А. Фізична культура як засіб соціальної реабілітації під час постконфліктного відновлення України. *Вісник фізичної культури*. 2022. Вип. 8, № 1. С. 77-89.
5. Україна після війни: соціально-економічне відновлення : колективна монографія. Київ: ІНТЕРАКТ, 2022. 320 с.

Збірник матеріалів щорічної звітної науково-практичної конференції здобувачів
фахової передвищої, вищої освіти, аспірантів і молодих
«Освіта і наука ХХІ століття»

Частина 2

Відповідальний за підготовку збірника до видання – Луценко Г.В.

Комп'ютерна верстка, технічне редагування – Федорова Л.Г.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за добір, точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, відповідної галузевої термінології, власних імен та інших відомостей. Рукописи та матеріали не повертаються.

Authors should refrain from misrepresenting research results which could damage the trust in the journal, the professionalism of scientific authorship, and ultimately the entire scientific endeavour. Authors should understand that they carry personal liability for the provided text of manuscript.

Об'єм у мегабайтах 3,51 Мб

Видавництво: Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка
41400, м. Глухів, Сумська обл., вул. Київська, 24.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи СМв № 046 від 16 червня 2014 року.
naukagnpu@gnpu.edu.ua

